Birinci Baskı : İstanbul, 1989

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
III. Dizi – Sayı 25

SELÂNİKÎ MUSTAFA EFENDİ

TARİH-İ SELÂNİKÎ

(971-1003/1563-1595)

I

2. Baskı

Hazırlayan
Prof. Dr. MEHMET İPŞİRLİ

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ – ANKARA
1999

Raportör: Prof. Dr. Yusuf HALAÇOĞLU

ISBN 975-16-0893-7 Tk.
ISBN 975-16-0894-5

Daima teşvik ve yardımlarını gördüğüm
değerli hocalarım
Prof. Dr. N. Göyünç ve Prof. J.R. Walsh'a

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Arşiv belgeleri ve vekayi'nâmeler Osmanlı tarihinin başlıca iki temel kaynağını teşkil etmektedir. Ancak bu kaynakların ilmî usullerle tasnifi ve yayınlanmasından sonra tarih çalışmaları spekülatif yorumlardan kurtularak sağlam bir zemine oturacağı şüphesizdir. Belgelerimizin henüz pek azının tasnif edildiği, çok sayıdaki Osmanlı Tarihlerinden henüz birkaçının tenkitli neşrinin yapıldığı düşünülürse Türk tarihçilerinin önlerinde katedilmesi gereken uzun ve meşakkatli bir yolun olduğu açıkca görülür. Bu çalışmada *Tarih-i Selânikî*'nin neşrine girişilerek bu mesafenin ufak bir kısmının katedilmesi istenmiştir.

XVI. yüzyılın ikinci yarısında (1563-1600) Osmanlı Devletinin sosyal ve iktisadî tarihi, merkez, taşra, ilmiye ve askerî teşkilâtlarının işleyişi konularında önemli bilgiler ihtivâ eden, genellikle müşâhedelere dayanarak ve birçok yerde olayların perde arkasına ışık tutarak kaleme alınmış olan *Tarih-i Selânikî* bütün bu özelliklerine rağmen uzun süre dikkati çekmemiştir. Ancak XVIII. yüzyılın başlarından itibaren bolca istinsah edilerek bilinir ve kullanılır hale gelmiştir.

Osmanlı Devletinde bir dönüm noktası teşkil eden bir devrenin olaylarını anlatırken Müellif sahip olduğu imkanlar ve kendi devlet tecrübesi sayesinde hadiselerin iç yüzünü öğrenmiş ve cesur bir tavır ile bunları ifadeden çekinmemiştir. Böylece eser bize aynı zamanda XVI. yüzyıldaki bir Osmanlı aydınının hadiselere bakışını, gelişmeler karşısındaki tutumunu ve müşahedelerini yansıtmaktadır.

Selânikî'nin ifadelerinde yer yer mübhemlik ve muğlâklıklar bulunmaktadır. Eyaletlerden ve serhadlerden gelen arzlar ve haberlerin nakledildiği pasajlarda bu muğlâklık daha sıkca görülmektedir. Bu durum nüshalar arası karşılaştırmalar ile bir ölçüde giderilmeğe çalışıldı, ancak çok fazla müdahaleden kaçınıldı.

Tek bir cild halinde düzenlenmiş olan eserin yurtiçi ve yurtdışındaki kütüphanelerde, birbirinden oldukca farklılıklar gösteren birçok nüshası bulunmaktadır. Bu çalışmada eserin mevcut nüshaları değerlendirilerek ve karşılaştırılarak metin tesisine çalışılmıştır. Girişte müellifin hayatı, eserinin özellikleri, mevcud nüshaları hakkında derli-toplu bilgi verilmiştir.

Metin tesis edilirken, çeşitli özellikleriyle muteber bir nüsha olduğu tesbit edilen Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Eefendi nr. 2259 daki yazma esas alınmış, varak numaraları metinde gösterilmiştir. Nüshalar arasındaki önemli farklar notlar halinde metin sonunda varak numarası esas alınarak gösterilmiştir. Metinde mümkün olduğu kadar özel işaretlerden kaçınılmış, ancak zorunlu hallerde konulmuştur. Şahıs isimleri ve Osmanlı teşkilâtında sıkca kullanılan terimler günümüz imlâsıyle yazılmıştır.

Oldukça hacımlı ve problemli metnin hazırlanmasında daima yardım ve teşviklerini gördüğüm değerli hocalarım Prof. J.R. Walsh, Prof. Dr. B. Kütükoğlu, Dr. O.Ş. Gökyay, Prof. Dr. M. Kütükoğlu, Prof. Dr. N. Göyünç ve Prof. Dr. Â. Çelebioğlu'na; değerli arkadaşlarım Prof. Dr. İ. Erünsal, Prof. Dr. Y. Halaçoğlu ve Prof. Dr. A. Özcan'a şükranlarımı sunarım. On yılı aşan, sıkıntılı bir çalışma süresi içerisinde daima bana destek olan ve eserin her safhasında yardım eden eşim N. İpşirli'ye bilhassa şükran borçluyum. Kitabın baskısı sırasında kolaylıklar gösteren, Türk Tarih Kurumu'ndaki arkadaşlara ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet İPŞİRLİ

KISALTMALAR

A.	İstanbul Üniversitesi Ktb., TY. nr. 6027.
B.	Topkapı Sarayı Müzesi, Bağdâd Köşkü Ktb., nr. 202.
D.	Nuruosmaniye Ktb., nr. 3132.
E.	Süleymaniye, Esad Efendi Ktb., nr. 2259.
H.	Süleymaniye, Hamidiye Ktb., nr. 903.
S.	Süleymaniye, Hamidiye Ktb., nr. 902.
U.	İstanbul Üniversitesi Ktb., TY. nr. 2608.
İA.	*İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 1940-1988.
Ktb.	Kütüphane
SO.	Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî,* I-IV İstanbul 1308-1311.
TCYK.	*İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları,* İstanbul 1944-1951.
TSTYK.	F. E. Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu* I. cilt, İstanbul 1961.

GİRİŞ

Selânikî Mustafa Efendi

XVI. asrın ikinci yarısına ait önemli bir tarih kaynağının müellifi olan Selânikî'nin hayatı hakkındaki bilgiler çok yetersizdir. Biyografik kaynaklarda kendisinden ya hiç bahsedilmemiş[1] veya birkaç satırla temas edilmiştir[2]. Ahmet Refik, *Yeni Mecmu'a*'da çıkan makalelerinde[3] ve daha sonra yayınladığı *Âlimler ve San'atkarlar* adlı eserinde Selânikî ve eseri hakkında, kendine has uslubu ile topluca bilgi vermiş, yorumlar yapmıştır[4]. Babinger 1927 yılında yayınladığı *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* adlı kitabında Selânikî'nin kısaca hayatına temas ettikten sonra eserin Avrupa ve İstanbul kütüphanelerinde bulunan bazı yazmalarının numaralarını vermiş[5], G. Elezoviç ise makalesinde yine *Târih-i Selânikî*'den istifade ile Selânikî'den ve eserinden etraflıca bahsetmiştir[6]. B. Kütükoğlu, *İslam Ansiklopedisi*'ndeki maddesinde *Târih-i Selânikî*'yi tarayarak müellifin hayatına dair bilgileri tam olarak tesbit etmiş, eserin özellikleri, mevcut başlıca nüshaları hakkında sıhhatli bilgiler vermiştir[7].

1 Meselâ bu dönemin biyografilerini ihtiva eden Atâ'î'nin *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî tekmileti'ş-Şakâ'ik* (nşr. A. Özcan, İstanbul 1989)'de Selânikî'den ve eserinden bahsedilmemektedir.

2 Bk. Cemaleddin Efendi, *Âyîne-i Zurefâ*, İstanbul 1314, s. 36; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1342, III, 68.

3 *Yeni Mecmu'a*, nr. 5 (1917), s. 89-92; nr. 6 (1917), s. 109-112.

4 *Âlimler ve San'atkarlar*, İstanbul 1924, s. 34-58.

5 F. Babinger, *Die Geschichtsschreiberder Osmanen und ihre Werke*, Leipzig 1927, s. 136-137, trc. C. Üçok, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Ankara 1982, s. 150-151.

6 G. Elezovic, «Selânikli Mustafa Efendija injegova istorija, *GLAS, Srpska Akademija Nauka*, CXCIII, Odeljenje druştvenih nauka, 96, Belgrad 1949, s. 73-103.

7 B. Kütükoğlu, «Selânikî», *İA*, X, 349-351.

Selânikî ve eseri üzerinde iki doktora çalışması yapılmıştır. M. İpşirli, bu konudaki tezinin giriş kısmında, müellifin hayatı ve eserinin özellikleri üzerinde durmuş, metin kısmında ise 1005-1008/1597-1600 yılları olaylarını tenkitli metin olarak vermiştir[8]. W. Peachy ise çalışmasında *Tarih-i Selânikî*'nin belli bir kısmının ihtiva ettiği olayları, özellikle tevcihat ve azilleri arşiv kaynakları ile kontrol etmiştir[9].

Selânikî'nin ailesi, gençlik dönemi, tahsili, meslek hayatı hakkında eserinin muhtelif yerlerine serpiştirilmiş bazı cümleler ve paragraflardan başka bilgi bulunmamaktadır. Eserinde kendisinden «Selâniklü» diye bahsetmesine, babasının Selânik'te vefat ettiğini zikretmesine dayanarak Müellif'in Selânikli olduğunu söylemek mümkündür[10]. *Kur'an-ı Kerim*'i gayet iyi okuduğu hatta hâfız olduğu Kanunî'nin ölümü, techiz ve tekfini için verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır[11]. Ayrıca eserinin içine aldığı yıllar süresince bir çok önemli maliye görevleri yüklenmiş, sorumluluk mevkiinde bulunmuş olması, Selânikî'nin köklü bir maliye tecrübesine sahip bulunduğunu ve bu sayede maliye katipleri arasında yer aldığını göstermektedir.

Selânikî 1566 Sigetvar seferine bizzat katılmış ve bu «Sefer-i Hümayun»un safahatını etraflı bir şekilde vermiştir. Sefer süresince Veziriâzam Sokullu Mehmed Paşa'nın ve onun sır katibi Feridun Ahmed Bey'in yanında bulunmuş ve onlar tarafından verilen

8 M. İpşirli, *Mustafa Selânikî's History of the Ottomans*, Edinburgh 1976, (Basılmamış Doktora tezi); Tezin giriş kısmının önemli bir bölümü ayrıca basılmıştır : M. İpşirli, «Mustafa Selânikî and his History», *Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul 1978, sayı IX, s. 417-472.

9 W. Peachy'nin ABD. nde yapmış olduğu tezin ismi tesbit edilememiştir.

10 Babasının ölümü üzerine Sokullu Mehmed Paşa'dan izin isterken «Selânik'te merhûm peder intikali haberi gelmekle» kaydı (*Tarih-i Selânikî*, s. 9); «Ali dahi tekrar kâtib olmak buyurulup Selâniklü baka kaldı» ifadesi (*Tarih-i Selânikî*, s. 476); ayrıca muasır tarihçi Topcular Katibi Abdülkadir Efendi (*Tarih*, Esad Efendi Ktb. nr. 2151, vr. 55a) Selânikî'nin göreve tayininden bahsederken «Selânikli Mustafa Efendi Paşa'nın ruznâmecisi hizmetinde idiler» kaydı onun Selânikli olduğunu teyid etmektedir.

11 *Tarih-i Selânikî*, s. 47;

görevleri yerine getirmeğe çalışmıştır. Ancak gerek bu sefer sırasında gerekse bunu takip eden yıllarda hangi vazifede bulunduğu hakkında bilgi vermemektedir. Eserinde belirttiği ilk devlet hizmeti Haremeyn Mukataacılığıdır. Rebi'ulevvel 988 (Nisan 1580) de bu görevden azledildiğini yazmakta, ne zaman tayin edildiğini belirtmemektedir[12].

Selânikî ahlak ve dürüstlüğünü çok takdir ettiği Boyalı Mehmed Paşa (Kara Nişancı)'nın[13] devatdârlık hizmetinde bulunmuş ve bu görevi dört yıl devam etmiştir[14]. Sadrıazam Özdemir-oğlu Osman Paşa 992 (1584) de Üsküdar'da sefer hazırlığı içinde iken Selânikî Efendisi Mehmed Paşa ile birlikte 5000 aded tuğralı beyaz ahkam götürmüş ve Selânikî'nin bu hizmetinden memnun kalan Osman Paşa kendisine münasib bir görev verilmesi için Sadaret kaymakamı Mesih Paşa'ya «sipâriş-nâme» göndermiştir[15].

Selânikî 22 Zilhicce 995 (23 Kasım 1587)'de Silahdârlar Kâtibliğine tayin edilmiş ve bu görevde iken Cumâdelâhir 996 (Nisan-Mayıs 1588)'de Gence seferine katılması emredilmiştir. Bu münasebetle sefere ait haberlerin bizzat verileceğini, merkeze ait haberlerin ise İstanbul'dan gelecek bilgilere dayanılarak nakledileceğini eserinde belirtmektedir[16]. Bu seferde bilhassa Gence kalesi inşâatındaki hizmetleri dolayısıyle ulûfesi üç akça artırılarak, Dergâh-ı âlî müteferrikalığı verilmesi Serdâr'ın ruûsuna yazılmıştı. Gence seferi sonuna doğru Müellif sipâhîler katibliğine nakledilmiş ve bütün sipâhîlerin İstanbul'a dönmeleri üzerine, kendisinin de başkente gelmesi emredilmiştir. Ramazan 997 (Temmuz-Ağustos 1589)'da İstanbul'a dönmüş ve sipâhîlere reşen ulûfesini dağıtmıştır[17]. Ancak bir süre sonra 25 Şevvâl 997 (7 Eylül 1589)'da sebebsiz yere vazifeden alınmış ve yeri İbrahim Çelebi'ye verilmiştir.

Selânikî, bir çok tecrübe ve hizmetlerden sonra elde ettiği bir görevi «Zemâne ihdâsı» yeni çıkmış bir kimsenin kolayca elde etmesinden duyduğu endişeyi acı bir dille anlatmakta bunları yapan

12 *Kezâ*, s. 128.
13 *Hayatı* için bk. Atâ'î, s. 337-38.
14 *Tarih-i Selânikî*, s. 129-30.
15 *Kezâ*, s. 150-151.
16 *Kezâ*, s. 202.
17 *Kezâ*, s. 212-213.

ilgilileri ağır bir şekilde tenkit etmektedir[18]. Kısa bir müddet sonra kendi yerine tayin edilen İbrahim Çelebi'nin azl ve nefyedildiğini vermekte ve bunun, kendisine yaptığı iftiralar dolayısıyle ilâhî bir cezâ olduğunu belirtmektedir[19].

Veziriâzam Koca Sinan Paşa Safer 988 (Ocak 1590)'de, o sırada her hangi bir vazifesi olmayan Selânikî'yi çağırarak, İstanbul'a gelecek olan Haydar Mirzâ[20] başkanlığındaki İran heyetinin misafir edilmesi, ağırlanması işini vermiştir[21].

Ferhad Paşa veziriâzam olunca, 13 Şevval 999 (4 Temmuz 1591' de kendi adına ruznâme yazma görevini Selânikî'ye vermiş[22], bundan bir süre sonra bu vazifeye ilave olarak Anadolu muhasebeciliği de kendisine havale edilmişti. Ancak Ferhad Paşa'nın sadaretten azlinden sonra Selânikî de 4. Receb. 1000 (17 Nisan 1592)'de Anadolu muhasebeciliği görevinden alınmış, daha önce birçok suçları sabit olan ve bazı kimselerin şefaatı ile cezadan kurtulan Ali Çelebi bu göreve tayin edilmiştir[23].

Selânikî azledildikten kısa bir süre sonra 17. Receb 1000 (29 Nisan 1592)'de yeni Veziriâzam Siyavuş Paşa'ya bir arzıhal sunarak Gence seferindeki hizmetlerinden dolayı kendisine müteferrikalık verilmesi ve ulûfesinin günde üç akça artırılmasınm Serdar ruûsunda[24] yazıldığını hatırlatması üzerine, Siyavuş Paşa Selânikî'nin arzıhalini kabul ederek onu 45 akça yevmiye ile Dergâh-ı âlî müteferrikaları zümresine dâhil etti[25].

18 «Müddet-i ömrümüzde vâsıl olduğumuz mansıba, zemâne ihdası bî-tekellüf gelüp alurlar», *Tarih-i Selânikî,* s. 215.
19 *Kezâ,* s. 229.
20 Haydar Mirza, Şah Abbas'ın yeğeni, İran veliahdı Hamza Mirza'nın oğlu, III. Murad zamanında sulh rehinesi olarak İstanbul'a gönderilen İran şehzadesi, bk. B. Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri,* İstanbul 1962, s. 193-195.
21 *Tarih-i Selânikî,* s. 217-219.
22 *Kezâ,* s. 249.
23 *Kezâ,* s. 266.
24 Bu dönemde ruûs terimi için bk. N. Göyünç, «XVI. yüzyılda Ruûs ve Önemi» *Tarih Dergisi,* İstanbul 1968, Cild XVII, nr. 22, s. 17-34.
25 *Tarih-i Selânikî,* s. 266.

Ülkesinin Safevîler tarafından işgal edilmesi üzerine Osmanlı Devletine sığınan Gilân Hakimi Han Ahmed İstanbul'a geldiğinde ağırlamak görevi Selânikî'ye verilmişti. Selânikî bu kıymetli misafir ile yakından ilgilenmiş ve kendisiyle ahbab olmuştu. Han Ahmed ile bir çok konularda ilmî sohbet ve tartışmalar yapan Selânikî, misafir üzerinde iyi bir intiba bırakmıştı[26].

Han Ahmed Cemaziyelâhir 1001 (Mart 1593) de İstanbul'da ümit ettiği yardımı bulamayınca, rikab-ı hümayuna arzıhal sunarak Kerbelâ'yı ziyaret etmek üzere izin istemişti. Sadrıazam Sinan Paşa Selânikî'yi huzuruna çağırarak mihmandarı olduğu Han Ahmet'le neden ilgilenmediğini sormuş, Selânikî ise iknâ etmek için çok gayret ettiğini ancak başarılı olamadığını söylemiştir[27]. Zilka'de 1002 (Temmuz 1594) de Bağdad'dan Şirvan'a giderken durumundan şüphe edilerek Gence beğlerbeği tarafından habsedilmiş, bunun üzerine Han, güvendiği arkadaşı Selânikî'ye mektup yazarak yardımını istemişti. Selânikî'nin Han'ın dürüstlüğü, suçsuz olduğu ve serbest bırakılması konusundaki teşebbüsleri fayda vermemiştir[28].

Zilhicce 1002 (Ağustos-Eylül 1594) de Matbah-ı Âmire katipliği boşalınca Selânikî bu görev için muracaat etmiş, Kadıasker Sun'ullah Efendi[29] tavassutta bulunarak yetkililere, Selânikî'nin güvenilir, işten anlayan bir kimse olduğunu belirtmesine mukabil, vezirler de bunu kabul ettiklerini ancak bu hizmetin hatt-ı hümayun ile Fedâ'î İsmail'e verildiğini bildirdiler. Geleneğe aykırı olarak böyle ehliyetsiz kişilerin tayini ile Matbah-ı Âmire masraflarının nasıl arttığını anlatmaktadır[30].

26 *Kezâ,* s. 295-301.
27 *Kezâ,* s. 309-310.
28 *Kezâ,* s. 382.
29 Bu dönemde çok etkili bir şahsiyet olan Sun'ullah Efendi' nin siyâsî ve ilmî faaliyetleri için bk. M. İpşirli, «Şeyhülislâm Sun'ullah Efendi», *Tarih Enstitüsü Dergisi,* İstanbul 1987, sayı : 13, s. 209-256.
30 «Kadıasker Mevlânâ Sun'ullah Efendi sadr-ı izzetde olanlara 'bu kişi kârdân u kâr-âğâhdur, şer' ile ve kanun ile su'âl u cevâba kâdir, kadîmî sıdk u istikamet üzre hidmet ide-gelmişdür, bunı istihdâm eylesenüz yeğ değilmidür' didiler, Cümleden 'eyidür, biz de şâhidüz' diyü cevâb virüp velâkin 'Padişâh-ı âlem-penâh hazretleri Fedâî'ye virdi' didiler». Bu cümleler Selânikî'nin Şahsiyetini göstermesi bakımından önemlidir, *Tarih-i Selânikî,* s. 386-387.

Selânikî'nin bu sırada büyük güçlükler içerisinde ulûfe ve cülûs bahşişleri tevziine nezaret ettiği görülmektedir. Cemaziyelâhir 1003 (Mart 1595)'de seferden dönen Bölük-halkı, Sadrıâzam Ferhad Paşa'dan yoklama yapılarak cülûs bahşişlerinin kendilerine ödenmesini istemeleri üzerine bu tevziât Selânikî'nin nezâreti ile yapılmıştır[31]. Aynı şekilde Receb 1003 (Nisan 1595)'de müsaade ile İstanbul'da bulunan Bölük-halkının ve Bölüğe yeni dahil olanların ulûfeleri ve cülûs bahişleri Selânikî tarafından dağıtılmıştır[32]. Fakat ulûfelerini İstanbul'da almak isteyen 150 sipahiye, cepheye dönmeleri ve cülûs bahişlerini orada almaları söylenmesi üzerine hadise çıkmış ve bunlar ancak Yeniçeriler tarafından dağıtılmıştı. Daha sonra bunların ulûfeleri Veziriâzam İbrahim Paşa'nın sarayında yine Selânikî'nin nezâreti ile dağıtılmıştır[33].

Ramazan 1003 (Mayıs 1595)'de Süleyman Ağa Sipahîler ağalığından azledilerek, Hüsrev Ağa'nın yerine tayin edildiğinde Katib Ali de Bölüğün katibliğine tayin edilmiş ve bir vazife ümit eden Selânikî açıkta kalmıştır. Bu sırada vazifelerin yüksek fiyatlarla satılmasından duyduğu endişeyi üzüntü ile anlatmağa çalışır[34].

Ramazan 1004 (Mayıs 1596)'de Sadrıâzam İbrahim Paşa tarafından tutmağa memur edildiği *ruznâme-i hümayûn*[35] hizmetine ilâveten evkaf muhâsebeciliği görevinin de Selânikî'ye verildiği görülmektedir[36]. Evkaf muhâsebeciliği hizmetinde iken Sadaret Kaymakamı Hasan Paşa Haçova savaşından kaçanların İstanbul'daki emlâkinin müsaderesi işini Selânikî'ye vermiştir[37].

Dârüssaâde Ağası Osman Ağa Evkaf-ı Hümayûn Nezâretine getirilince Selânikî 25 Ramazan 1006 (1 Mayıs 1598)'da Evkaf Muhâsebeciliği görevinden alınmıştı. İki yıl bulunduğu bu görev sayesinde vakıfların durumu ve bunların idaresindeki bozuklukları ve yapılan israfı yakından görmek fırsatını bulmuş, ve bu konuda acı tenkitler

31 *Kezâ*, s. 457.
32 *Kezâ*, s. 463.
33 *Kezâ*, s. 467-473.
34 *Kezâ*, s. 463-464.
35 Selânikî'nin bu sırada tuttuğu bir *ruznâme defteri, BA.* MAD. 4676 numarada bulunmaktadır.
36 Topcular Katibi, *Tarih*, vr. 55a.
37 *Tarih-i Selânikî*, s. 648-649.

yapmıştır[38]. Şa'ban 1007 (Şubat-Mart 1599)'de cepheden gelen Bölük-halkının mevacibinin dağıtılması işine nezâret etmiştir[39]. Ramazan 1007 (Nisan 1599)'de ikinci defa Anadolu Muhasebeciliğine tayin edilmiş[40], aynı ay içinde Bölük-halkının seferden dönenlerinin recec ve reşen mevaciblerinin dağıtılmasına nezâret etmiştir[41]. Bir yıl sonra Şa'ban 1008 (Mart 1600)'de aynı şekilde cepheden gelen Bölük-halkının eski defterlere göre mevaciplerinin dağıtılmasını da Selânikî yapmıştır[42].

Selânikî'nin kendi hayatı ile ilgili eserinde verdiği son bilgi, onun Şeyhülislâm Sun'ullah Efendi tarafından Vezir İbrahim Paşa'ya bir haberi bildirmek üzere geçici bir görev ile gönderildiğidir[43].

Müellifin doğum tarihi gibi ölüm tarihi ve nerede öldüğü de bilinmemektedir. Bursalı Mehmed Tahir'in mezarının Yenişehir (Larissa)'de Gelenbevî'nin mezarı kuzeyinde bulunduğu, mezar taşının sonradan kırıldığı şeklindeki kaydı şüphelidir[44].

Tarih-i Selânikî

XVI. yüzyılın ikinci yarısı Osmanlı Devleti'nde önemli bir dönemi teşkil etmektedir. Müesseselerde bozulma ve gevşeme bu dönemde kendini göstermiş, Doğu ve Batı cephelerinde savaşların uzaması, iktisadî durumu ve devletin temel nizamını sarsmıştır. Eserin, böyle bir dönemi içine alması, olumsuz gelişmelere sebeb olan hadise ve âmilleri vermesi önemini artırmıştır.

Tarih-i Selânikî, Kanunî Sultan Süleyman'ın saltanatının sonlarından III. Mehmed'in saltanatının ortalarına kadar (971-1008/1563-1600) olan dönemi içine almaktadır. Devlet merkezinde cere-

38 «Hakikaten evkaf-ı selâtîn-i izâma za'f gelüp, üç ayda bir küllî pîşkeş ü hedâyâlar ile tevliyet birinden birine virilmekle mahsûlât-ı evkaf mâl-ı rüşvete vefâ itmeyüp ve erzâzil ü nâ-müstahaklar dahi zevâ'id-i evkafdan vezâ'ife mutasarrıflar olup «*Tarih-i Selânikî*, s. 740.
39 *Kezâ*, s. 796.
40 *Kezâ*, s. 801; Topcular Kâtibi, *Tarih*, vr. 33b.
41 *Kezâ*, s. 802; Topcular Kâtibi, *Tarih*, vr. 52b.
42 *Kezâ*, s. 849.
43 *Kezâ*, s. 861.
44 *Osmanlı Müellifleri*, III, 68.

yan eden olayların, eyalet ve serhadlerden merkeze ulaşan çeşitli haberlerin, arzların, şikayetlerin günü gününe verildiği veya bunlar hakkında tutulan notların daha sonra kaydedildiği eserin tetkikinden anlaşılmaktadır. Bilhassa III. Murad'ın saltanatının sonlarından itibaren olaylar, tevcihat ve aziller muntazam ve ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Serhadlerden belli aralıklarla gelen haberler, bir kimsenin göreve tayin edilmesi, bir kaç gün sonra vazife mahalline hareketi ve daha sonra göreve başlaması gibi safhalar arzeden olaylar vuku sırasına göre kronolojik olarak ayrı ayrı yerlerde, verilmiş, araya başka konular girmiştir[45].

Selânikî'nin kendi zamanı için yaptığı değerlendirmeler ise ayrı bir önem taşımaktadır. Yer yer «Havâdis-i ruzgâr», «Şikâyet ez ahval-i ruzgâr», «Hasbıhâl» gibi başlıklar[46] altında devletin ve halkın durumunun kötüye gidişini, müesseselerdeki bozuklukları dile getirmiştir. Selânikî, Kanunî devrinin huzurlu günlerini, II. Selim devrindeki nisbeten sakin dönemi idrak etmiştir. Daha sonra III. Murad devrinde[47] durumun birden değişmesi, harblerin uzaması ekonomik durumu temelinden sarsmıştır, her alanda bozukluk görülür olmuştur. Bu durumdan etkilenen Tarihçi devrin padişahını, sadrıâzamları, vezirleri, ulemâyı, asker zümresini, ticaret ve san'at erbabını misaller vererek tenkit etmiş, hatta suçlamıştır. Bilhassa Yeniçeriler ve ulemâ hakkındaki tenkitleri tamamen kendi gözlemlerine dayanmaktadır. Bir kaç asır devletin güç ve kuvvetinin başlıca kaynağı olmuş olan Yeniçerilerin bu dönemde teşebbüs ettiği olaylardan endişe ile bahseder. Din ve hukuku temsil eden ulemâ ise aslî görevi olan halkı doğruya teşvik ve kötülüklerden alının ise aslî görevi olan halkı doğruya teşvik ve kötülüklerden alıkoyma, kendi deyimi ile *«el-emru bi'l-ma'rûf ve'n-nehyu ani'l-münker»*i yapmadığı, kendi menfaatlarını kollamakla meşgul oldukları kanaatındadır[48].

45 Hızır Paşa'nın Tebriz'e, Elvend-oğlı Ali Paşa'nın Bağdad'a tayini ve ölümü ile ilgili safhalar için bk. *Tarih-i Selânikî,* s. 569-570; s. 718 721, 722.

46 Örnekler için bk. *Tarih-i Selânikî,* s. 87-88, 478-479, 257-258, 290-291.

47 III. Murad ve devrinin olayları için bk. B. Kütükoğlu, «Murad III», *İA,* VIII, s. 615-625.

48 *Tarih-i Selânikî,* s. 87-88.

Eserde sık sık karşılaşılan bu tenkitlerde, Müellif'in maruz kaldığı haksız muamelelerin de şüphesiz büyük rolü olmuştur. Nitekim azledildiği veya uğradığı bir haksızlığı ifade ettikten sonra bu nevi tenkitleri yapmış olması bunu göstermektedir.

Selânikî III. Murad'ın hastalığı ve ölümünü verdikten sonra saltanatının uzun ve etraflı bir değerlendirmesini yapmıştır. Buradaki kanaat ve tesbitler, Tarihçi'nin meselelere vukufunu, bozuklukları teşhisteki liyakatini, düşüncesini bağlı olduğu değerleri ortaya koymaktadır. Saltanatının ilk yıllarında titizliğini ve devlet işlerine gösterdiği dikkati öven Müellif, son zamanlarındaki gevşekliği dolayısıyle onu şiddetle eleştirmiştir. Selânikî'nin, eski geleneğe uyarak, doğrudan doğruya tenkit yerine bazan bir Kur'an ayeti, bir Hadis-i şerif, bir kelâm-ı kibâr veya bir şiirle kişileri tenkit ettiği de görülmektedir[49].

Tamamiyle kendi yaşadığı devrin olaylarını yazan Selânikî'nin her hangi bir tarihten faydalanmadığı, ancak bir takım yazılı ve şifahî kaynaklardan iftifade ettiği kendi ifadesinden anlaşılmaktadır. Devrinin ileri gelen devlet ricali ile sıkı münasebeti olan, onlar tarafından kendisine havale edilen hizmetleri ifa eden Selânikî böylece hadislerin içyüzünü öğrenmiş, şahısların karakterlerini, zaaflarını tanımak imkanını bulmuştur. Bu nevi bilgileri kimden duyduğunu veya öğrendiğini eserinde vermiştir. Selânikî'nin sık sık veya zaman zaman konuşup istifade ettiği şahıslar arasında Sokullu Mehmed Paşa, Feridun Ahmed Bey, Ferhad Paşa, Kızıl Ahmedlü Mustafa Paşa, Koca Sinan Paşa, Siyavuş Paşa, Şair Baki, Şeyhülislâm Sun-

49 Ruk'a (arzıhal) üzerinde III. Murad'a sunulan şu şiir bu konuda bir örnek olabilir :

Durmayup Pâdişâhum zulm ile dünyâ yıkılur
Dûdmân-ı fukarâ beyt-i re'âyâ yıkılur
Dehre her dûn u denî hâkim ü vâlî olalı
Kalb-i câhil yapılur, hâtır-ı dânâ yıkılur
Böyle dönerse eğer aksine bu çarh-ı felek
Korkarız üstümüze kubbe-i mînâ yıkılur
Kesr-i ırz itme Şehâ yok yere hâtır yıkma
Kalb-i mü'min sına arş-ı mu'allâ yıkılur
Yıkılur diyü dilâ gam yime bu çarh-ı kühen
Katı çokdan yıkılupdur dime hâlâ yıkılur.

Tarih-i Selânikî, s. 228.

ullah Efendi gibi kimseler bulunmaktadır. Bunlar tarihinin şifahî kaynağı durumundadır[50]. Selânikî şifâhî kaynaklarının ismini nadiren zikretmekte, genellikle, «Sıkattan mesmû' olunup sebt olundı»[51], «Hatm-i kelâm eyledükleri tahkîk olunup bu mahalle sebt olundı»[52], «Sırr mektûm oldı, taşra haber sızmadı»[53], «Lâkin perdeden taşra hiç kelâm şâyi' olmadı»[54] gibi ifadelerle belirtmiştir.

Selânikî'nin kullandığı yazılı kaynaklar ise eyalet ve serhatlerden merkeze gelen arzlar, mektuplar[55], Divan-ı Hümayun kayıtları, çeşitli maliye defterleri, teşrifat ve muhallefat defterleri[56], fetihnâmeler[57] gibi resmî devlet belgeleridir.

Selânikî Tarihi'nin kaynak olarak kullanılması hususuna gelince, bütün bu özelliklerine rağmen, eser uzun süre ilgi çekmemiştir. Yapılan incelemelerden anlaşıldığına göre, *Tarih-i Selânikî*'nin içine aldığı dönemi kısmen veya tamamen ihtiva eden Peçevî[58], Hasan Beğ-zade[59], Katib Çelebi[60], Naimâ[61] gibi tarihçiler Selânikî'den bahsetmemişlerdir. Ancak tesbit edilebildiği kadarıyla Solakzâde'nin[62] Tarihinde bazan «Bir rivayetde» şeklinde belirterek, bazan da hiç belirtmeden Selânikî'den nakiller yaptığı görülmektedir[63]. Bu konuda aşağıdaki iki örneğe bakılabilir :

«Tarih-i hicret-i Nebeviyye'nün salla'llâhu aleyhi ve sellem-sene ihdâ ve seb'în ve tis'a-mi'ede vâki' selh-i muharremü'l-harâm ve gurre-i saferü'l-muzafferün dü-şenbih gününde seherden hazret-i Pâdişâh-ı dînpenâh -eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhu- Halkalu Deresi'ne şikârgâha teveccüh buyurup, etrâf u eknâfda alâmet-i bârân müşâhede eylemekle leb-i deryâda vâki' Ayastefanoz dimekle meşhûr karye kurbunda mîrî İskender Çelebi Bağçesine sür'atle yetişüp nüzûl ü iclâl buyurduklarında evzâ'-ı felekiyye ve ecrâm-ı ulviyyenün harekâtı bir vechile oldı ki hiç bir devirde görülmiş ve işidilmiş değil acîb ü mehîb berk-ı hâtıf ve sâ'ikaya âğâz eyleyüp, gerdûn-ı gerdân güm güm gümleyüp âfâk inlemeğe başladı. Azîm furtınalar ile bir gün bir gice kâmil şiddet ile bârân-ı bî-pâyân yağdı, mehâbet üzre yetmiş dört def'a yıldırım indi.»

(Selânikî, *Tarih*, s. 1).

«Tarih-i hicret-i Nebeviyye -sallallâhu aleyhi ve sellem- ün dokuz yüz yetmiş saferinün evâ'ilinde Şehriyâr-ı âlî-vakār hazretleri arzu-yı temâşâ-yı sayd u şikâr ile Halkalu Pınar câniblerine hareket buyurmışlar idi. ...etrâf u eknâfda alâmet-i bârân müşâhade kılınmağın leb-i deryâda vâkı' İskender Çelebi Bağçesine sür'at u şitâb ile yetişüp nüzûl ü iclâs buyurduklarında ol sâ'at âlemi zulmet kaplayup, mehâbet üzre yetmiş dört def'a yıldırım inüp, sadâ-yı ra'd u berkden gerdûn-ı gerdân güm güm gümleyüp bir gün bir gice kâmil şiddetle bârân-ı bî-pâyân yağdı.»

(Solak-zâde, *Tarih*, s. 568).

«... araba içinde Hâs-oda oğlanlarından Bosnaviyyü'l-asl mümtâzü'l-kadd aruk yüzlü, to-

«Bir rivâyetde, Hâs-oda oğlanlarından müteka'id Bosnaviyyü'l-asl uzun boylı aruk yüz-

50 Mir-âhur Ferhad Paşa'dan naklettiği bilgiler için bk. *Tarih-i Selânikî*, s. 7-8.
51 *Kezâ*, s. 18.
52 *Kezâ*, s. 4
53 *Kezâ*, s. 680.
54 *Kezâ*, s. 792.
55 *Kezâ*, s. 718.
56 *Kezâ*, s. 351, 657.
57 *Kezâ*, s. 35;
58 Peçevî, *Tarih*, I-II, İstanbul 1283.
59 N. Aykut, *Hasan Beyzâde Tarihi*, (Basılmamış doktora tezi), İstanbul 1980, I, s. 87-112, *Tarih-i Selânikî* kaynakları arasında geçmemektedir.
60 B. Kütükoğlu, *Katib Çelebi «Fezleke»sinin kaynakları*, İstanbul 1974, s. 17.
61 Ahmed Refik, Naimâ'nın *Tarih-i Selânikî*'yi incelediğini sadece söylemekle yetinmekte, kaynak belirtmemektedir (*Âlimler ve San'atkarlar*, s. 55) ; Naimâ üzerine bir araştırma yapan L.V. Thomas ise *Tarih-i Selânikî*'yi kaynakları arasında zikretmemektedir (L.V. Thomas, *A Study of Naima*, New York 1972)
62 Solâk-zâde Mehmed Hemdemî Çelebi (ö. 1068/1657-58)'nin hayatı ve eserleri için bk. M.K. Özergin, «Solak-zâde», *İA*, X, s. 748-750.

63 Solak-zâde, *Tarih*, İstanbul 1298, s. 568, 580.

ğan burunlu köseç sakallu hastaca mizâclu, boynı sarğulu Hasan Ağa nâm kimesne asâkir-i mansûrenün yemîn ü yesârına selâm virürdi.»

(Selânikî, *Tarih,* s. 46).

li, toğan burunlı kösece sakallı ve boynı sargılu hasta mizâc Hasan Ağa nâm kimesne asâkir-i mansûrenün yemîn ü yesârında gâh u bî-gâh selâm virür idi.»

(Solak-zâde, *Tarih,* s. 580).

Dil ve üslub açısından eserin kendine has özellikler taşıdığı görülmektedir. Bilindiği gibi, XVI. yüzyıl Osmanlı tarih yazıcılığının müstesnâ bir gelişmeye mazhar olduğu bir dönemdir[64]. Büyük münşîler yetişmiş, bürokrasi ve diplomaside mükemmel bir yazışma teknik ve üslubu geliştirmişler, tarihçiler her türden mükemmel tarihler ortaya koymuşlardır. Yetişme tarzı ve meslek hayatı bakımından farklı bir özellik taşıyan Selânikî, külfetten uzak üslubu ve ifadesi, konulara yaklaşımı ile değişik bir tarih yazıcılığı türünün mükemmel örneğini vermiştir. Şüphesiz eserinin kıymeti, dili veya üslubundan ziyade, müşahedeye dayanması, ihtiva ettiği bilgilerin zenginliği, çoğu kere yetkililerden çeşitli vesilelerle elde ettiği bilgiler ile olayların perde arkasını vermesinden gelmektedir.

Tarih-i Selânikî'de zaman zaman diğer kaynaklara nisbetle gün ve ay farkı gösteren tarihler bulunmaktadır. Bunların çoğunda Selânikî'nin daha sıhhatli olduğu ancak bazılarında hataya düştüğü görülmektedir. İ. H. Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronoloji*-

64 Bu dönem tarih yazıcılığı ile ilgili bazı çalışmalar için bk. H. İnalcık, «The Rise of Ottoman Historiography», *Historians of the Middle East*, London 1962, s. 152-167; C.H. Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire,* Princeton 1986, s. 235-252; A. Özcan, «Historiography in the Reign of Suleyman the Magnificent» *The Ottoman Empire in the Reign of Suleyman the Magnificent,* İstanbul 1988, II, 167-222; J.R. Walsh, «The Historiography of Ottoman-Safavid Relations in the Sixteenth and Seventeenth Centuries», *Historians of the Middle East,* London 1962, s. 197-211; C. Woodhead, «An Experiment in Official Historiography: The Post of Şehnâmeci in the Ottoman Empire», *WZKM, Wien* 1983, 75, s. 157-182.

si'nde bunların belli başlılarına işaret etmiştir[65]. Tayin ve azillerle ilgili pek çok kaydın tarihlerinin sıhhatinin araştırılması ise ayrı bir çalışma konusudur.

Eserde başlıklar Türkçe olmakla birlikte bazan Farsça başlıkların konulduğuna da rastlanmaktadır[66]. Gerek metin kısmında gerekse başlıklarda zaman zaman imlâ hatalarına rastlanmaktadır. Bu nevi hatalara bazı nüshalarda sıkca bazılarında ise nadiren rastlanmaktadır. Bu nevi imlâ hataları muhtemelen müstensihlerden kaynaklanmaktadır. Du'â cümleleri konusunda da nüshalar arasında önemli farklılık görülmektedir. Bazı muahhar nüshaların du'aları büyük ölçüde terkettikleri, neşre esas alınan nüshada ise du'â cümlelerinin tam olarak verildiği dikkati çekmektedir. Daha çok yaşayan devlet adamlarına hayırlar temennî eden genellikle Arabca[67] teşkilâtının ve devlet adamlarının düzelmesini dileyen Türkçe ve Arabça) du'â cümlelerinin, olayları bir hatıra defteri gibi günü gününe yazan Selânikî tarafından konulmuş olması, o andaki hissiyatının bir ifadesi olması kuvvetle muhtemeldir. Bahislerin sonlarına getirdiği du'aların bazan üç dört satır uzadığı; bu cümleler, bozuklukları olanca açıklığı ile gören ancak du'âdan başka elinden bir şey gelmeyen bir kimsenin ruh haletini ifade etmektedir[68].

Metin içerisinde çok sayıda Türkçe, zaman zaman da Farsça[69] şiir, kıt'a, beyt ve mısralara rastlanmaktadır. Türkçe şiirlerin şairleri genellikle belirtilmiş[70], kısa manzum parçaların kimler tarafından yazıldığı belirtilmemiştir. Diğer taraftan Arabça ayet, hadis, kelâm-ı kibar ibareleri metin içerisinde uygun yerlere yerleştirilmiştir[71].

65 Selânikî'deki tarih, gün-ay farkı, Selânikî'nin Peçevî, Katip Çelebi, Hasan Bey-zâde ile tarih ihtilâfına örnekler için bk. İ.H. Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,* İstanbul 1948, II, 340-341, 360, 371; İstanbul 1950, III, 115, 134-135, 180, 183, 185, 192, 198, 498.
66 Örnekler için bk. *Tarih-i Selânikî,* s. 66-88.
67 Metinde devamlı rastlanan dualara bir kaç örnek için bk. *Tarih-i Selânikî,* s. 3, 11.
68 Örnek için bk. *Tarih-i selânikî,* s. 24, 88, 90, 543.
69 Örnekler için bk. *Kezâ,* s. 4, 5, 11, 15, 83, 88, 97.
70 Örnekler için bk. *Kezâ,* s. 16-17, 63, 307-308.
71 Örnekler için bk. *Kezâ,* s. 83, 89, 130, 306.

Eserin tenkitli neşrinde takip edilen usule gelince: Tarih-i Selânikî gibi, Türkçe imlâda tam geçiş ve intikal döneminde yazılmış bir eserde imlânın bugünki alfabe ile verilmesi büyük zorluklar göstermektedir. Bununla beraber aynı dönemde yazılmış harekeli bazı tarih kaynaklarınm elde bulunması imlâ konusunda büyük yardım sağlamaktadır. Bu harekeli metinlerde halâ eski imlânın korunduğu, konuşma dilinde telaffuzları değişik olsa bile yazı dilinde eski kuralların hüküm sürdüğü görülmektedir. Bu bakımdan bu çalışmada bu kaynaklar esas alınarak kelimeler ona göre verilmiştir.

Fiillerin edilgen şeklinde ses uyumuna göre hareket edilmiş, geçmiş zaman takılarında daima (mış, miş, dı, di) şekli kullanılmıştır. Kelimeler yazılırken hemze (') ve ayın (') gösterilmiş, ancak kelimelerin başındaki ayın harfiyle, sonundaki hemze gösterilmemiştir. Bunun dışında harflerin altına veya üstüne işaretler konulması yoluna gidilmemiştir. Ancak «kaf» ve «gayın» harflerinden sonra gelen uzun seslilerin ince ve yanlış telaffuzunu önlemek için (gāye) ve (kānûn) misallerinde olduğu gibi düz çizgi konulmuş ve bunun dışındaki bütün uzatmalar için (î) işareti kullanılmıştır. Bugün kullanılmayan, ancak eski metinlerde zaman zaman geçen arkaik Türkçe kelimelerin telaffuzunda TDK. Tarama Sözlüğü'nün[72] imlâsı esas alınmış, bazı Arabça ve Farsça kelimelerin telaffuzlarmda ise *Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük*[73] esas almmış, ancak birleşik kelimelerde aralarma çizgi konulmuştur. Arabça ayet, hadis, darbımesel gibi unsurlar yeni harflerle italik olarak, Farsça şiirler ve şiir parçaları kendi harfleri ile verilmiştir.

Daha önce belirtildiği üzre, imlâsından ve üslub özelliklerinden en eski ve muteber nüsha olduğu kanaatına varılan Esad Efendi Ktb. nr. 2259 esas olarak alınmış, varak numaraları metinde gösterilmiştir. Diğer sağlam nüshalarda görülen önemli farklar gösterilmeğe çalışıhnıştır.

Tarih-i Selânikî'nin Bilinen Nüshaları

Bugün yurtiçi ve yurtdışındaki kütüphanelerde *Tarih-i Selânikî*'nin birçok nüshaları bulunmakla beraber bunların hiç birisi müellif

72 *Tanıklarıyle Tarama Sözlüğü*, I-VIII, Ankara 1963-1977.
73 J. Redhouse, *Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük*, İstanbul 1968.

nüshası özelliğini taşımamaktadır. Elde mevcut nüshaların büyük çoğunluğu Lale Devri'nde ve sonrasında istihsah edilmiştir. Tarih-i Selânikî'yi okuyup beğenen Nevşehirli Damad İbrahim Paşa kendi kütüphanesi ve yakınları için birçok nüshalar intinsah ettirmiştir[74].

Bilinen nüshaların bulundukları kütüphaneler ve tavsifleri :

1. Esad Efendi Ktb. nr. 2259[75] : Nesihle yazılmış 469 varak olup, istinsah tarihi bulunmamaktadır. Varak 469a da tarih tamamlanmakta, bundan sonra, hicrî 1033, 1202, 1213 yıllarına ait değişik kimseler tarafından yazılmış bazı ilâveler bulunmaktadır. Her padişahın saltanatmın başladığı sayfalar tezhibli, diğer sayfalar kırmızı çerçeve içine alınmış, bahislere kırmızı mürekkeble muntazam olarak başlıklar konulmuştur. Bazı varaklarda bir iki satırlık boşluklar muhtemelen daha sonra doldurulmak amacıyla bırakılmış, diğer nüshalarda bu kısımlar her hangi bir şey ilave edilmeden kaldırılmıştır. Ayrıca bu nüshada bazı sayfalarda bulunan ve aynı müstensihin kaleminden çıktığı anlaşılan derkenarlar diğer bazı nüshalarda metne alınmıştır. Müstensih muhtemelen kopya ederken sehven buraları atlamış, fakat mukabele ederek bu kısımları kenara kaydetmiş ve «sah» veya «minhü» kelimeleri ile belirtmiştir. Bu nüshanın diğer bir özelliği ise birçok öztürkçe kelime eski şekliyle verilmekte, daha sonra istinsah edilmiş nüshalarda bunlar genellikle Türkçeye girmiş Arabça ve Farsça karşılıklarıyle verilmiştir.

2. Üniversite Ktb. TY. nr. 2608. 1084 (1673-4) yılında istinsah edilmiştir. İstinsah tarihi ihtiva eden en eski nüshadır. Çok bozuk ve kötü bir hatla yazılmış 435 varaktır. Ancak 11-150. varaklar arası eksik bulunmaktadır. Ayrıca yazmanın muhtelif yerlerinde bazı kısımlar atlanmış veya ihmal edilmiştir. Varak 408-427 arası değişik bir yazı ile yazılmış ve bu kısım Esad Efendi 2259 nolu nüsha ile tamamen aynıdır. Ayrıca diğer nüshalarda bulunmayan bazı bahisler burada bulunmaktadır.

74 B. Kütükoğlu, «Selânikî», *İA*, X, s. 351.
75 *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*, İstanbul 1944-51, s. 258. (*TCYK*).

3. Hamidiye Ktb. nr. 902[76]. Nesihle yazılmış 423 varak olup, yazı, muhteva ve imlâ bakımlarından Esad Efendi Ktb. 2259'a çok benzemektedir. Büyük ihtimalle aynı müstensihin kaleminden çıkmıştır. Ancak bu nüshada bazı bahislerin atlandığı ayrıca varak 283'den sonraki bir, 381'den sonraki üç varak düşmüş bulunmaktadır.

4. Üniversite Ktb. nr. 6027. İnce ta'lik ile yazılmış 341 varak olup ser-levha ve çerçeveler tezhiblidir. 1142 (1729-30)'de istinsah edilmiştir. Güvenilir bir nüsha olmasına rağmen imlâ hatası olarak sık sık (kef) yerine (nun) kullanmaktadır.

5. Bağdâd Köşkü Ktb. nr. 202.[77] 325 mm X 194 mm ebâdında neshle yazılmış, 212 varaktır. Her sayfada 31 satır bulunmaktadır. Ser-levha ve çerçeveler altın yaldızlıdır. İmlâ özelliklerinden ve uslûbundan bu yazmanm muahhar bir yazma olduğu ve muhtemelen XVIII. yüzyıl sonu, XIX. yüzyıl başlarında istinsâh idildiği anlaşılmaktadır. Pek nâdir imlâ hatası yapılmış, hatta diğer nüshalarda geçen galat-ı meşhûre tarzındaki kelimeler bu nüshada fasîh şekliyle verilmiş bazı muğlak kısımlara açıklık getirilmiş ve müstensih büyük çapta tasarrufta bulunarak, yer yer birer ikişer kelimelik ilâveler yapılmıştır. Hamidiye ktb. nr. 903 ile birlikte matbu metne esas teşkil etmiştir.

6. Hamidiye Ktb. nr. 903[78] 320 mm X 197 mm ebadında neshle yazılmış, 22 varaktır. Her sahifede 33 satır bulunmaktadır. Çerçeveler kırmızı , birinci varakta I. Abdülhamid'in vakf mührü bulunmaktadır[79]. Gerek imlâ gerekse yazı çeşidi ve muhtevâ bakımından Bağdâd Köşkü Ktb nr. 202'e benzemektedir. H. 1281 de basılan metnin sayfa numaraları bu nüshanın kenarına kırmızı mürekkeble yazılmış, böylece matbu metnin buradan alındığını şöpheye meydan bırakmıyacak şekilde ortaya koymaktadır.

76 TCYK, s. 258.
77 F.E. Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1961, I, 243 *(TSTYK)*.
78 *TCYK*, s. 250.
79 Bu mühür «El-hamdü lillâhi'llezî hedânâ li-hazâ ve mâ künnâ li-nehtediye levlâ en hedâne'llâh, Vakf-ı Abdülhamid Han bin Ahmed Han el-muzaffer dâ'imâ şeklindedir, bk. G. Kut-N. Bayraktar, *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, Ankara 1984, s. 39.

7. Nuruosmâniye Ktb. nr. 3232[80] : 314 mm. X 165 mm. ebâdında ta'likla yazılmış 347 varaktır. Sayfada 25 satır bulunmaktadır. Ser-levha ve çerçeveler tezhibli, varak (1a) da III. Osman'ın vakf mührü bulunmaktadır[81]. Hatimede belirtildiğine göre 1123 (1711-2) de müstensih Hüseyin Paşa-zâde Mîr Mehmed Avfî tarafından kopya edilmiştir. Bu nüsha Damad İbrahim Paşa'nın isteği üzerine kütüphanesi için istinsâh edilmiştir. Uslûb ve imlâ bakımından sağlam bir metin olmasına mukabil ancak dörtte üçünü ihtiva etmektedir.

8. Revan Ktb. nr. 1137[82] 215 mm. X 130 mm. ebâdında düzgün nesihle yazılmış 443 yaprak. Sayfada 27 satır bulunmaktadır. Ser-levha ve çerçeveler tezhibli, varak (1a) da III. Osman'ın vakf mührü bulunmaktadır. 1149 (1736-7) da istinsah edilmiş, müstensih bir hayli tasarrufta bulunmuş ve metne müdahale etmiştir.

9. Emânet Hazinesi Ktb. nr. 1426[83] 77 mm. uzunluğunda sahifede 25 satır bulunmaktadır. 457 varak ve talikle yazılmıştır. Ser-levha ve çerçeveler tezhiblidir. Hâtimede bildirildiğine göre Darüssa'âde Ağası El-hac Beşir Ağa, Pîr Mehmed'den kendisi için bir nüsha istemiş, Pîr Mehmed'de Ali b. Abdullah'ı bu işe görevlendirmiştir. 1135 (1722-3) de istinsâh edilmiştir. Bu nüsha Üniversite nr. 2380, Revan 1138'e ifade ve uslub bakımından çok benzemektedir.

10. Üniversite Ktb. nr. 2380 : Ta'lîk ile yazılmış 503 varaktır. Her sayfada 25 satır bulunmaktadır. Ser-levha ve çerçeveler tezhiblidir. Hâtime'de belirtildiğine göre Reîsülküttâb Mehmed Efendi için Süleyman b. Mustafa tarafından 1136 (1723-4)'da istinsâh edilmiştir.

11. Revan Ktb. nr. 1139[84] 314 mm. X 180 mm. ebâdında 314 varak, nes-ta'lîk, sahifede 31 satır bulunmaktadır. Ser-levha ve çerçeveler tezhibli. Varak 1a'da Abdullah Fâ'ik'in mührü ve temellük

80 *TCYK*, s. 256.
81 Bu mühür için bk. G. Kut-N. Bayraktar, *a.g.e.*, s. 35.
82 *TSTYK*, s. 243.
83 *TSTYK*, s. 243.
84 *TSTYK*, s. 243.

kaydı bulunmaktadır. Revan 1138 ile çok yakınlığı bulunmaktadır.

12. Revan Ktb. nr. 1138[85] : Düzgün nes-ta'lîk ile yazılmış 326 varak, sahifede 31 satır bulunmaktadır. Ser-levha ve çerçeveler tezhibli, varak 1 a'da III. Osman'ın mührünü ihtiva etmektedir.

13. Nuruosmâniye Ktb. nr. 3133[86] Ta'likle yazılmış 355 varak, sahifede 25 satır bulunmaktadır. Başında III. Osman'ın vakıf mührü bulunmaktadır. Bu nüshada bazı bölümler atlanmış ve yer yer imlâ hatası yapılmıştır.

14. Hamidiye Ktb. nr. 901[87] : Ta'lik ile yazılmış 494 varak ihtiva etmektedir. Sahifede 25 satır bulunmaktadır. Ser-levha ve çerçeveler tezhiblidir. 494 a'daki hatimeye göre III. Ahmed devri Kaptan-ı deryalarından Mustafa Paşa Pîr Mehmed Efendi'den Selânikî Tarihi'nin bir nüshasını istemiş, o da bu görevi Ali b. Abdullah'a vermiştir. 1136 (1723-4) yılında tamamlanmıştır.

15. Hekimoğlu Ali Paşa Ktb. nr. 698[88] Ta'lik ile yazılmış 387 varak ihtiva etmektedir. Sahifede 25 satır bulunmaktadır. Ser-levha ve çerçeveler tezhibli.

16. Esad Efendi Ktb. nr. 2144[89]. Ta'lik ile yazılmış 347 varak ihtiva etmektedir. Sahifede 25 satır bulunmaktadır. Ser-levha tezhiblidir. Bu yazmada bir çok bölümler atlanmıştır.

17. Atıf Efendi Ktb. nr. 1844[90]. Neshle yazılmış 339 varak ihtiva etmektedir. Sahifede 27 satır bulunmaktadır. 1142 (1729-30)'da istinsah edilmiştir.

18. Veliyyüddin Efendi Ktb. nr. 2368[91]. : Ta'lik ile yazılmış 221 varak ihtiva etmektedir. Sahifede 29 satır bulunmaktadır.

19. Türk Tarih Kurumu Ktb. nr. 59 : İnce nesh ile yazılmış 251 varak ihtivâ etmektedir. Sahifede 25 satır bulunmaktadır.

85 *TSTYK,* s. 243.
86 *TCYK.,* s. 259.
87 *TCYK.,* s. 257.
88 *TCYK.,* s. 257.
89 *TCYK.,* s. 257.
90 *TCYK.,* s. 257.
91 *TCYK.* s. 259.

Zilka'de 1180 (1766)'de istinsâh edilmiştir. Yazısı Bağdad nr. 202'ye çok benzemektedir.

20. Uppsala Üniversite Ktb. nr. 284[92] İnce Ta'lik ile yazılmış 420 varak ihtiva etmektedir. Sahifede 23 satır bulunmaktadır.

21. Vienna Nat. Bibl. nr. 1030[93] Neshle yazılmış 417 varak ihtiva etmektedir. Sahifede 27 satır bulunmaktadır. Ser-levha ve çerçeveler tezhiblidir.

22. Paris, Bibliothèque Nationale Nr. 1060[94] Nes-ta'llik ile yazılmış 446 varak ihtivâ etmektedir.

23. Rouen, nr. 1506.

24. The Free Library of Philadelphia nr. 93[95], 400 varak.

25. Esad Ef. Ktb. nr. 2167[96]. Bu eksik nüsha 345 varaktır. Sadece 971-1003 (1563-1594/5) yıllarını ihtivâ etmektedir[97].

92 C.J. Tornberg, *Codices Arabici, Persici et Turcici Bibliothecae Regiae Universitatis Upsaliensis,* Uppsala 1849, s. 136.
93 G. Flügel, *Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Keiserlich-Königlichen Hofbibliothek zu Wien,* Vienna 1866, II, 246.
94 E. Blochet, *Catalogue des Manuscrits Turcs de la Bibliothéque Nationale,* Paris 1932, II, 149.
95 M.A. Simsar, *Oriental Mss of the John Frederick Lewis Collection in the Free Library of Philadelphia,* Philadelphia 1937, s. 159, nr. 93.
96 *TCYK.,* s. 258.
97 1989 yazmda feci bir yangında hayatını kaybeden tanınmış Türkolog sayın Klaus Schwarz ile son görüşmemizde elinde hiç bir yerde kayıtlı olmayan bir *Tarih-i Selânikî* yazması bulunduğunu, incelemek üzre bana fotokopisini göndereceğini söylemişti. Türk kültürüne büyük hizmeti geçen Dr. Schwarz'ın hatırasını saygı ile anıyorum.

Tarih-i Selânikî'nin Bilinen Nüshaları

1.	Süleymaniye, Esad Efendi Ktb.,	2259
2.	Üniversite Ktb., TY	2608
3.	Süleymaniye, Hamidiye Ktb.,	902
4.	Süleymaniye, Hamidiye Ktb.,	901
5.	Topkapı Sarayı, Revan Ktb.,	1138
6.	Topkapı Sarayı, Revan Ktb.,	1139
7.	Topkapı Sarayı, Bağdad Ktb.,	202
8.	Süleymaniye, Hamidiye Ktb.,	903
9.	Nuruosmaniye Ktb.,	3132
10.	Topkapı Sarayı, Revan Ktb.,	1137
11.	Topkapı Sarayı, Emanet Hazinesi Ktb,	1426
12.	Üniversite Ktb. TY	2380
13.	Üniversite Ktb. TY	6027
14.	Nuruosmaniye Ktb.,	3133
15.	Süleymaniye, Hekimoğlu Ali Paşa Ktb.,	698
16.	Süleymaniye, Esad Efendi Ktb.,	2144
17.	Atıf Efendi Ktb.,	1844
18.	Türk Tarih Kurumu Ktb.,	59
19.	Bayezid, Veliyüddin Efendi Ktb.,	2368
20.	Vienna, Nat. Bibl.	1030
21.	Uppsala, Univ. Bibl.	284
22.	Paris, Biblio. Nat.	1060
23.	Süleymaniye, Esad Efendi	2167
24.	Rouen	1506
25.	The Free Library of Philadelphia	93

BİBLİYOGRAFYA

Ahmed Refik (Altunay), «Müverrih Selânikî Mustafa Efendi», *Yeni Mecmu'a,* İstanbul 1917, nr. 5, s. 89-92; nr. 6, s. 109-112.

————, *Alimler ve San'atkarlar,* İstanbul 1924.

Âlî (Gelibolulu Mustafa), *Künhü'l-ahbâr,* Üniversite Ktb., TY. 5959.

Atâ'î, *Hadâ'iku'l-haka'ik fî tekmileti' ş-Şaka'ik,* İstanbul 1268.

Aykut, N., *Hasan Bey-zâde Tarihi,* İstanbul 1980, I-III cild (Basılmamış Doktora Tezi).

Babinger, F., *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke,* Leipzig 1927 (trc. Üçok, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, Ankara 1982).

Barkan, Ö. L., «XVI. Asrın İkinci Yarısında Türkiye'de Fiyat Hareketleri», *Belleten* XXXIV, 1970, s. 557-607.

Blochet, E., *Catalogue des Manuscrits Turcs de la Bibliothéque Nationale,* C. II, Paris 1932.

Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri,* C. III, İstanbul 1342.

Cemaleddin Efendi, *Âyîne-i Zürefâ (Osmanlı Tarih ve Müverrihleri),* İstanbul 1314.

Danişmend, İ.H., *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,* C. II-III, İstanbul 1948-1950.

Elezovič, Gliša, «Selanikli Mustafa Efendija i njegova istorija», *GLAS* (Srpska Akademije Nauka, CXCIII, Odeljenje društvenih nauka) Belgrade 1949, nr. 96, s. 73-103.

Fleischer, C. H., *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire,* Princeton 1986.

Flügel, G., *Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Keiserlich-königlichen Hofbibliothek zu Wien,* C. II, Vienna 1866.

Gökbilgin, M.T., «Mehmed III», *İA,* VII, 535-547.

Göyünç, N., XVI. yüzyılda Ruus ve Önemi», *Tarih Dergisi,* İstanbul 1967, C. XVII, sayı 22, s. 17-34.

İbrahim Rif'at Hilmizâde, «Müverrihîn-i Osmaniyye : Selânikî», *Ma'lûmât,* İstanbul 1914, IV, 821.

İnalcık, H., The Reise of Ottoman Historiography», *Historians of the Middle East,* London 1962, s. 152-167.

İpşirli, M., *Mustafa Selânikî's History of the Ottomans,* Edinburg 1976, (Basılmamış Doktora Tezi).

———, «Mustafa Selânikî and His History», *Tarih Enstitüsü Dergisi,* İstanbul 1978, sayı 9, s. 417-472.

———, «Şeyhülislâm Sun'ullah Efendi», *Tarih Enstitüsü Dergisi,* İstanbul 1987, sayı 13, s. 209-256.

İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğları, İstanbul 1944-1951.

Karatay, F.E., *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu,* C. I, İstanbul 1961.

Kut, G. - Bayraktar, N., *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri,* Ankara 1984.

Kütükoğlu, B., Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri 1578-1590, İstanbul 1962.

———, *Katib Çelebi «Fezleke»sinin Kaynakları,* İstanbul 1974.

———, «Murad III», *İA,* VIII, 615-625.

———, «Selânikî», *İA,* X, 349-351.

Kütükoğlu, M., *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri,* İstanbul 1983.

Na'imâ, *Tarih,* C. I, İstanbul 1280.

Özcan, A., «Historiography in the Reign of Suleyman the Magnificent» *The Ottoman Empire in the Reign of Suleyman the Magnificent,* İstanbul 1988, II, 167-222.

Özergin, M.K., «Solak-zâde», *İA,* X, s. 748-750.

Peçevî (Peçuylu) İbrahim, *Tarih-i Peçevî,* C. II, İstanbul 1283.

Redhouse, J., *Türkçeden İngilizceye Lugat Kitabı,* İstanbul 1921.

———, *Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük,* İstanbul 1968.

Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî,* İstanbul 1281, (tıpkıbasım: Freiburg 1970).

Solak-zâde Mehmed Hemdemî, *Tarih-i Solak-zâde,* İstanbul 1297.

Steingass, F., *A Comprehensive Persian-English Dictionary, Beirut* 1970.

Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü, I-VIII, Ankara 1963-1977.

Thomas, L.V., *A study of Naima,* New York 1972.

Topcular Katibi Abdülkadir Efendi, Tarih, Esad Efendi Ktb., nr. 2151.

Tornberg, C.J., *Codices Arabici, Persici et Turcici Bibliothecae Regiae Universitatis Upsaliensis,* Upsala 1849.

Walsh, J.R., «The Historyography of Ottoman-Safavid Relations in the Sixteenth and Seventeenth Centuries», *Historians of the Middle East,* London 1962, s. 197-211.

Woodhead, C., «An Experiment in Official Historiography : The Post of Şehnâmeci in the Ottoman Empire», *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes,* Wien 1983, 75, s. 157-182.

METNİN FİHRİSTİ

Kanûnî Sultân Süleyman Devri Olayları
(971-974/1563-1566)

II. Selim Devri Olayları (974-982/1566-1574)

Südde-i sa'âdet, sene 976 74. —Kıssa-i Osman Paşa bin Özdemür Paşa 74. —Kıssa-i Çavuş-başı Mehmed Ağa bâ-Abdâl Beğ-i Kürd der-Edirne 76. —Kıssa-i ihrâk-ı İstanbul, der-zemân-ı Sultân Selim Han 76. —Kıssa-i donanma-yı sefer-i Kıbrıs 77. —Kıssa-i serdâr şüden-i Vezîr Ahmed Paşa be-cânib-i Rûmili 79. —Kıssa-i bakıyye-i kal'a-i Magosa der-cezîre-i Kıbrıs 80. —Kıssa-i hurûc-ı Serdâr Pertev Paşa bâ-donanma-yı hümâyûn 81. —Âmeden-i ahbâr-ı düşmen-i dîn ve mülâkāt-ı donanma ve vukû'-ı inhizâm bi-emri'llâhi ta'âlâ 81. —Tetimme-i kelâm 83. —Reften-i Pâdişâh-ı İslâm-penâh be-şikârgâh-ı mahrûsa-i Edirne 84. —Tedbîr ve tedârük-i Donanma-yı Hümâyûn be-niyyet-i gazâ ve kasd-ı küffâr 84. —Âmeden-i ahbâr-ı melâ'în-i küffâr-ı hâksâr ve hâzır u müheyyâ şüden-i leşker-i İslâm be-kal'a-i Anavarin 86. —Şikâyet ez-ahvâl-i ruzgâr 87. —Kıssa-i mülâkāt-ı Pâdişâh âlem-penâh bâ-seyyid-i muhterem Nakībüleşrâf 88. —Matbah-ı Âmire yandığıdur 90. —Kıssa-i sefer-i Donanma-yı Halku'l-vâd ve serdârî-i hazret-i Sinan Paşa bâ-Kapudan Ali Paşa 91. —Pâdişâh-ı Cem-câh ve sitâre-sipâh u dîn-penâh Sultân Selim Han hazretleri zemânlarındaki âsârdur 94. —Donanma seferinden kal'a-i Halku'l-vâd ve taht-gâh-ı Tunus feth ü beşâretidür 97. —Pâdişâh-ı zemîn ü zemân Sultân Selim Han dünyâ ve mâ-fîhâdan göçüp ukbâya meyl ü teveccühidür. 97. —Şâhzâde Sultân Murad Han giceyle kaleyte ile geldüğidür 99.

III. Murad Devri Olayları (982-1003/1574-1595)

Pâdişâh-ı sa'âdet-destgâh ve hilâfet-penâh Sultân Murad Han b. Selim Han serîr-i saltanata cülûs itdüğidür 100. —Merhûm Pâdişâh-ı mağfûrun tabutı çıkduğıdur 101. —Şehzâdelerün cenâzeleri çıkduğıdur 102. —Şehzâdelerün defn olunduklarıdur 102. —Bahşiş çıkduğıdur 102. —Kışlıklar geyildüğidür 103. —İçerüden çıkdılar 103. —Ka'betu'llâh-i mu'azzama divarı husûsı 104. —Erkân-ı sa'âdete hil'at-ı tehniyet buyuruldı 104. —Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri ibtidâ Câmi'-i şerîf-i Ayasofya'ya cuma'a namazına çıkduğıdur 104. —Müjde-i saltanat içün varan Hasan Çavuş, çavuş-başı olduğıdur 104. —Ve Yeniçeri ulûfesi vüzerâ huzûrında okunup çıkarılmak buyuruldı 105. —Ve Yeniçeri ulûfesi vüzerâ huzûrında okunup çıkarılmak buyurıldı 105. —Hazret-i Pâdişâh-ı Cem-câh u sitâre-sipâh türbeler ziyâretine gitdüklerıdür 105. —Sâbıkâ Mîr-âhûr Husrev Ağa müteka'id olduğıdur 106. —Şerîf Ebû Nümey hazretlerinün Kadı Hüseyin'e Medîne-i münevvere kadılığını arz itdüğidür 106. —Leyle-i Kadr-i mübârek Ayasofya'da sa'âdetlü Pâdişâh namaza çıkduklarıdur 107. —Mübârek bayrâm ulûfesi tamâmen çıkdı 107. —Ulûfe alan Bölük-halkı gulgule ile ulûfeleri terakkīsinden ötürü Dîvân'a geldüklerıdür 108. —Îd-i şerîf olduğıdur 109. —Sipâhîler Ağası Veli Ağa teftîş olunduğıdur 109. —Haleb Beğlerbeğisi dâr-ı ukbâya gitdüğidür 109. —Mîr-tevkīî Feridun-ı asr derc eyledüği *«Münşeâtü's-selâtîn»* nâm kitâbını südde-i sa'âdete sunduğıdur 110. —Şâh-ı memâlik-i Acem Tahmasb Han ilçisi, Revân ve Nahcıvân hâkimi Tokmak Han geldüğidür 112. —Pâdişâh-ı zemîn ü zemân şikârgâhdan gelüp ikbâl ile şehre geldüğidür 113. İlçi Tokmak Han nâme ve pîşkes ve hedâyâsın çekmeğe Dîvân-ı mu'allâya gelüp âlî ziyâfet olunduğı 114. —Vüzerâ-i izâm hazretleri ale't-tertîb ziyâfet-i âlî eyledükleridür 114. —985 senesinde gurre-i şehr-i ramazân-ı şerîfde tulû' iden kuyruklu yıldız içün şu'arâ-i zemâneden sâdır olan târîhdür 115. —Kıssa-i haber-i mevt-i Şah Tahmasb ve icâzet sitâden-i Tokmak Han, ilçi-i bî-karâr 115. —Serhadlerde beğlerbeğilere ve ümerâya muhkem tenbîhât ve te'kîdât olunduğıdur 116. —A'yân ve ahâlî-i Erzurum, kal'a-i Erzurum'dan hâric olan evlerini hıfz u hirâset içün kendi mallarıyle kal'ayı çevirmeğe izin taleb eyledükleridür 117. —Serdâr şüden-i Mustafa Paşa ve hurûceş bâ-şevket u haşmet ez-İstanbul 117. —Kıssa-ı ceng-i Kızılbaş-ı evbâş bâ-leşkerhâ-yı serhadd-i mansûre der sahrâ-yi Çıldır ve inhizâm-ı melâ'în-i mezbûre 118. —Kıssa-ı pür gussa-i Vezîr Osman Paşa ki ceng-i Aras Han ve bâ-leşker-i bî-Kerân-ı Kızılbaşân bi'd-defe'ât vâki' şâde 121. —Kıssa-ı Han bâ-leşker-i Tatar 123. —Kıssa-ı ta'mîr-i kal'a-ı Kars der-kemâl-i metânet u hasânet 123. —Kıssa-ı ılgâr kerden-i asker-i mansûre ve tâtâc-şüden-i vilâyet-i Revân ve fürâr-ı Tokmak Han 124. Kıssa-ı şehîd-şüden-i Mehmed Paşa ez-dest-i harâbâtî-i dîvâne, der-dîvân-ı vakt-ı asr 124. —Tetimme-i kıssa-i gîr-ü-dâr-ı Osman Paşa der-Demür-kapu ve feth u teshîr şüden-i kal'a-i mezbûr 125. —Vezâret-i Siyâvuş Paşa 127. —Reften-i Kethudâ-i kapucıyân Kurd Ağa bâ-kapucıyân-ı der-i Devlet neferen 20 127. —Ba'zı havâdis-i Dîvâniyye ve âmeden-i Serdâr Mustafa Paşa be-Âsitâne-i sa'âdet 127. —Rıhlet-kerden-i Sadrıa'zam Ahmed Paşa be-sarây-ı ukbâ rahmetu'llâhi aleyh 128. —Vezâret-i bâ-sa'âdet-i Mustafa Paşa 128. —Reften-i Kethüdâ-i Kapucıyân Hasan Ağa ve âmeden-i ilçi-i Kızılbaş ve vefât-ı mer-

hûm Mustafa Paşa ve îsâl-i mühr-i izzet-i uzmâ be-Sinan Paşa 129. —Kāim-makāmî-i Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa ve Vezîr şüden-i Nişâncı Mehmed Paşa 129. —Sinan Paşa hazretleri seferden ılgar ile avdet eylediüğidür 130. —Feridun Beğ tekrâr Nişâncı olup, Â'işe Sultân-ı almak fermân olunduğıdur 130. —Kıssa-i Sûr-ı Sünnet-i hümâyûn-ı Şehzâde Sultân Mehmed ve sâ'ir tedbîr-i mülk 131. —Sünnet-i Şehzâde için memâlik-i mahrûsa hükkâmına ve sâ'ir mülûke ihbâr olduğı 132. —Mühimmât-ı sûr-ı hümâyûn için lâzım olan tedârük ü tedbîrâtdur 133. —Sûr-ı hümâyûn için Seyran-gāh tedârükidür 133. —Erkân-ı sa'âdetün oturacak yerleridür 134. —Cüce Nasuh Ağa'nun merdûd olduğu ve mürebbîlerinün hizlânıdur 136. —Ve Sadrıa'zam hazretlerinün azlidür 136. —Tevâbi'ünün hizlânıdur 137. —Sinan Paşan'ın sâbıkā merhûm Süleyman Paşa gibi Malgara'ya gitmesidür 137. —Sadr-ı vezâret ve mühr-i izzet Siyâvuş Paşa hazretlerine virildüğidür 137. —Ferhad Paşa hazretleri beğlerbeği olup vezâretle serdâr olduğıdur 138. —Gürcistan'da fetret olup, Çıldır Beğlerbeğisi Minûçihr Mustafa Paşa mürtedd olduğıdur 138. —Vezîr İbrahim Paşa hazretleri diyâr-ı Mısrıyye tashîhine gidüp Kapudan Kılıç Ali Paşa Donanma-yı Hümâyûn ile İskenderiyye'ye îsâlidür 139. —Serdâr Ferhad Paşa hazretleri Şark seferine me'mûr olup gitdüğidür 139. —Ca'fer Paşa hazretleri vezîr olup, Ali Paşa dahi Rûmilli beğlerbeğisi olmak fermân olunduğıdur 140. Vâlide Sultân merhûmenün dünyâdan rıhletidür 140. —Kadıaskerlerinün azli ve nasbıdur 141. —Şehzâde hazretlerinün sancağa teveccühidür 142. —Osman Paşa hazretleri Demür-kapu'dan gelürken Kefe'de Kırım Hanı Mehmed Giray isyân itdüğidür ve yeni han nasb-olunduğıdur 143. —İslâm Giray Han vilâyet-i Kırım Hanı olup gitdüğidür 144. —Vezîr Osman Paşa hazretleri Südde-i sa'âdete geldüğidür 144. —Kapucılar kethüdâsı ma'zûl ve Mehmed Ağa kapucılar kethüdâsı oldı 146. —Siyâvuş Paşa hazretleri ma'zûl olduğıdur 146. —Osman Paşa hazretleri Vezîria'zam olduğıdur 146. —İlçi-i Kızılbaş İbrahim Han icâzet taleb idüp serdâr yanına gitmek buyurulduğıdur 146. —İlçisinün Dîvân-ı âlîye geldüğidür 147. —Rûmili Beğlerbeğisi Ali Paşa Âsitâne-i sa'âdete geldüğidür 147. —Vezîr Ca'fer Paşa hazretleri Südde-i sa'âdete geldüğidür 148. —Tâ'ûn-ı mübârekden vefât iden Mîr-âhûr çıkduğıdur 148. —Kıssa-i garfbedür 148. —Tatar Han üstüne fetret olup, Sadrıa'zam Osman Paşa Serdâr fermân olunduğıdur 148. —Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed

Paşa istiklâli üzre arza girmek fermân olunduğıdur 150. —Osman Paşa hazretlerine beyâz tuğrâ-i şerîf teslîm olunduğıdur 150. —Sefere me'mûrlar 151. —Göçüp gitdüklerüdür, vüzerâ-i izâm hazretleri be-nevbet serdâra varduklarıdur 151. —Dâvud Han gelüp ziyâfet olunup, beğlerbeğilik fermân olduğıdur 151. —Asker-i mansûreye kışlamak için hükm-i şerîf gitdüğidür 152. —Fitne Tatar def' olup gitdüği ve Osman Paşa tekrâr Şark diyârına serdâr olduğıdur 152. —Serdâr Ferhad Paşa'ya Âsitâne-i sa'âdetüme gelesin diyü hükm-i şerîf gitdüğidür 153. —Serdâr-ı a'zam hazretleriyle mülâkāt olunup, musâfât ile ayrılduklarıdur 153. —Anatolı Beğlerbeğisi intikāl idüp tebeddülât olduğıdur 153. —Defterdâr Mahmud Çelebi ma'zûl ve Husrev Beğ Baş-defterdâr ve Hasan Efendi ve İbrahim Beğ defterdâr olduğıdur 154. —Osman Paşa hazretleri Şark seferine müteveccih olduğıdur 154. —Serdâr-ı sâbık Ferhad Paşa hazretleri Âsitâne-i sa'âdete geldüğidür 154. —İntikāl-i merhûm Müftî-i sâbık 155. —Nakībüleşrâf şüden-i Mîr-i Mahdûm-ı Acem 155. —İntikāl-i şehzâdegân ez-sarây-ı fânî 155. —İntikāl-i İsmihan Sultân -tâbet serâhâ- 155. —Vefât-ı Sultân-zâde 156. —Tebeddülât-ı kitâbet der-müddet-i Mesih Paşa 156. —Tebeddülât-ı defterdârân derednâ bahâne 156. —Cebeci-başı şüden-i Ahmed Ağa, Emîn-i binâ-i Vâlide Sultân 157. —Bîrûn âmeden-i Pâdişâh-ı âlem-penâh ez-Sarây-ı Atîk ve âmeden-i hazret-i İbrahim Paşa ez-diyâr-ı Mısrıyye 157. —Tafsîl-i âverden-i pîşkeş ve taht-ı zümürrüdin-est ve dîger tensûkāt 157. —Kutlu Bayram oldı 158. —Tafsîl-i pîşkeş-i hazret-i İbrahim Paşa 159. —Defter-i teşrîfât-ı hazret-i müşârün-ileyh 159. —Habsden ıtlâk olunan İsmâ'il Çavuş leşker-i Kızılbaş'dan haber getürdüğidür 160. —İbrahim Paşa hazretlerine At-meydanı sarâyı temlîk olunduğıdur 161. —Serdâr-ı âlî-şân Osman Paşa'nun Tebrîz'de Kızılbaş ile vâki' olan mufassalan ahvâlidür 161. —Vefât-ı merhûm Osman Paşa ve âmeden-i mühr-i izzet be-Âsitâne-i sa'âdet ez-dest-i Mehmed Beğ 164. —Vezîria'zam şüden-i Mesih Paşa ve Vezîr-i sânî şüden-i Siyâvuş Paşa 165. —Tekrâr Ferhad Paşa hazretlerinün serdâr olduklarıdur 165. —Tezkireci-zâde Mahmud Çelebi defterdâr olduğıdur 166. —Baş-defterdâr Burhan Efendi ma'zûl olup müfettiş olduğıdur 166. —Üveys Paşa hazretleri tekrâr Baş-defterdâr olduğıdur 167. —Serdâr-ı ekrem Ferhad Paşa hazretleri Üsküdar'a geçdüğidür 167. —Ber-mûcib-i fetvâ-i Çivi-zâde Efendi ma'zûl şüden-i Mesih Paşa 167. —Vezîria'zam şüden-i Siyâvuş Paşa

168. —Dîvâna ilçiler geldüğidür 168. —Vezîr İbrahim Paşa hazretleri dâmâd-ı Pâdişâh-ı âlem-penâh olup, Kapudan Kılıç Ali Paşa hazretleri sağdıç buyurılup ve Eski-sarây'a nişân gidüp ve akd-ı nikâh olduğıdur 168. —Sâdât-ı enâm Nakīb ile ziyâfet olduğıdur 169. —Ulemâ-i kirâm ziyâfet olduğıdur 169. —Ve erkân-ı sa'âdet ziyâfet olunup, âyîn-ı saltanat üzre Sultân hazretleri Eski Sarây'a geldüğidür 169. —Kadîmden vüzerâ-i izâm ve selâtîn-i kirâm cem-iyyetlerinde ide-geldüklerîdür 170. —Mısr Beğlerbeğisi Sinan Paşa deryâ-yı Muhîtde İspanya la'înün ba'zı gemilerin arz itdüğidür 171. —Kapudan Kılıç Ali Paşa içün Cezâ'ir Beğlerbeğisi Hasan Paşa sundurduğu kağıd hikâyetidür 172. —Hâs-bağçede olan Tersâne'de kadîmden binâ ola-geldüği üzre sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh cümle erkân-ı sa'âdetle hâzır olup bir baştarda ibtidâ eyledüğidür 172. —Nakşibendiyye ulularından Şeyh Ahmed Sâdık cenâzesine erkân-ı sa'âdet hâzır olduklarıdur 173. —Kadı-zâde Molla Ahmed Efendi ma'zûl, Bahâeddin-zâde kadıasker oldı 174. —Rûmili Efendisi Mevlânâ İvaz Dîvândan za'f-ı azîm ile kalkup gitdüğidür 174. —Tebrîz'den Serdâr-ı zafer-şi'âr âdemleriy meserret haberleriyle gelüp kal'alar yapılup memâlik zabt olunduğıdur 174. —Yemen Beğlerbeğisi Hasan Paşa İspanya la'înün dört pâre donanmasın alduğın bildürdüğidür 175. —Sipâhî-oğlanları Ağası Hurrem Ağa Korucı-başı Mehmed Ağa'yı ve Cebbâr-kulı Ağa'yı Âsitâne-i sa'âdete getürdüğidür 176. —Haleb Beğlerbeğisi Maksud Paşa ma'zûl ve Küçük mîr-âhûrlukdan ma'zûl Hasan Ağa Haleb Beğlerbeğisi olduğıdur 176. —Sabıkā Sadra'zam Sinan Paşa hazretleri Şam Beğlerbeğisi oldı. Vüzerâ-i izâm hazretlerini cem' idüp Siyâvuş Paşa hazretleri ziyâfet itdüğidür 177. —Tebrîz muhâfazasında olan Ca'fer Paşa hazretlerine vezâret buyurulduğıdur 177. —Acâ'ib-i umûrdan altmış vakiyye taş atan topı, Kızılbaş meterislerinde uyurken palamar takılup, Rûm gâzîleri topı aldukları 177. —Padişâh-ı âlem-penâh hazretleri merhûm İvaz Efendi kabrine varduğıdur 178. —Vezîr Ca'fer Paşa vefât itdüğidür 178. —Vezîr-i merhûmun tev'emân oğulları doğduğıdur 179. —Re'îs-i Dîvân Hamza Beğ ma'zûl ve Tâc-zâde Mehmed Çelebi re'îs olduğıdur 179. —Beğlerbeği hazretlerine hil'at-ı fâhire-i vezâret buyrulduğıdur 179. —Cerrâh Mehmed Paşa hazretleri nâgehânî vezâretden azl olunduğıdur 180. —Su'ûdî Efendi medreseden azl olunduğıdur 180. —Üveys Paşa Mısr Beğlerbeğisi olduğı ve defterdârlar tebeddülâtı

180. —Vezîr Ali Paşa hazretleri Budun'dan ma'zûl olduğıdur 181. —Okcı-zâde Mehmed Paşa hazretleri vefâtıdur 181. Ali Paşa'nun azli haberi varmadın vefât itdüğidür 181. —Mahrûsa-i Mısr kadısı Abdülganî Efendi ma'zûl Bahâeddin-zâde Kadı ve Bostan-zâde Efendi Rûmili kadıaskeri oldı 181. —Serdâr hazretleri serhadd-i mansûre ahvâlin bildürür 182. —Bu dahi serhadd-i mansûre umûrıdur 182. —Nâgehânî İstanbul Efendisi ma'zûl olduğıdur 182. —Burhâneddin Efendi defterdârlıkdan ma'zûl iken kendüsi bir kalem ifrâz idüp defterdârlık itdüğidür 183. —Müftî Çivi-zâde merhûm vefât idüp Şeyhî Efendi müftî olduğıdur 183. —Zekeriyyâ Efendi Ka'betullâh'dan gelüp el öpdüğidür 183. —İbrahim Paşa hazretleri lutfından mâl-i kefâlet virdüğidür 184. —Vilâyet-i Yemen hâkimi evlâd-ı Mutahhar'un beş neferini Vezîr Hasan Paşa hazretleri Âsitâne-i sa'âdete gönderdüğidür 184. —İspanya la'înün Deryâ-yı muhîtde alınan gemilerinün kapudan ve re'îsi Âsitâne-i sa'âdete gelüp Kapudan virdüğidür 185. —Serdâr hazretlerinün Kızılbaş tâ'ifesi sulha tâlibleridür diyü arz itdüğidür 185. —Vezîr Mehmed Paşa tekrâr vezîr olduğıdur 185. —Kapudan Kılıç Ali Paşa âlem-i ukbâya gitdüğidür 186. —Merhûm Kapudan Paşa'nun mâmeleki zabt olduğıdur 186. —İbrahim Paşa hazretleri vezâretle kapudan olduğıdur 186. —Serdâr hazretleri bu sene Gürcistân vilâyetinde kal'alar yapduğıdur 187. —Serdâr-ı bâ-vakār hazretleri Şâh-ı Acem Hudâbende sulha talib ü râğıbdur didüği arzlardur 187. —Özbek Hanı Abdullah Han'un nâme ile ilçisi Dîvâna geldüğidür 188. —Mekketu'llâh-i mükerreme şerîfî envâ'-ı tuhaf gönderüp kisve-i şerîfe tecdîdini arz itdüğidür 188. —Budun Beğlerbeğisi Yusuf Paşa serhad leşkerinün atları çayırda iken gaflet ile kâfir basup ardınca yetişüp kâfiri sıyup başları Dîvâna geldüğidür 189. —Serhad leşkeri beğleri tahrîk idüp düşmen-i dîn hîlesine düşüp şikest vâki' olduğı 189. —Kapucı-başı Kurd Ağa serhadden haber getürmeğe gitdüğidür 190. —Deryâda kâfir gemileri Anatolı yakasından çıkup âdem devşürdüğidür 190. —Ejderhan vilâyetini Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri alup ortadan götürmek lâzımdur diyü ilçiler geldüğidür 190. —Ejderhan fethi tedbîri içün vüzerâ-i izâm cem'iyyet eyledükleridür 191. —Taht kadılıkları tevcîh ve tebeddülât-ı ulemâ efendiler 191. —Diyâr-ı Mısrıyye Beğlerbeğisi Üveys Paşa sâbıkā Beğlerbeği olan Sinan Paşa zimmetinde mubâlağâ mal vardur diyü arz idüp ol dahi kaçup Âsitâne'ye geldüğidür 192. —Defterdârlar teb-

dilidür 193. —Defterdârlar teğayyüridür 193. —Serdâr hazretleri Gürcistân ahvâlin arz idüp kal'a yapduğın i'lâm eyledüğidür 193. —Kapucı-başa Kurd Ağa kapucılar ile Budun serhaddinden geldüğidür 194. —Donanma ile deryâya gidüp Yedi-kulle'ye habs varan Ca'fer Paşa ve yanınca sâbıkā Mısr Beğlerbeğisi Sinan Paşadur 194. —Bağdad kadılığı mahlûl olduğıdur 194. —Merhûm Kadıasker Abdülganî Efendi intikāl itdüğidür 195. —Bölük kâtibleri ref' olduğıdur 195. —Gürcistan seferinden Sipâhîler ağası gelüp, bölük halkınun terakkī defterlerin getürdüğidür 195. —Serdâr Ferhad Paşa hazretleri Kızılbaş-ı bed-ma'âş ahvâlin arz eyledüğidür 196. —Mekke-i mükerreme kadılığı arz olunduğıdur 196. —Diyârbekir Beğlerbeğiliği ve Karaman Beğlerbeğiliği arz olunduğıdur 196. —Ez kelâm-ı hikmet 197. —Defterdâr İbrahim Efendi azl buyurulup habs olundı 197. —Mezbûr İbrahim Efendi'nün mâ-meleki zabt olunduğıdur 197. —Minârelerde kanâdîl yanınak buyurulduğıdur 197. —Rakka Beğlerbeğiliği virildüğidür 198. —Âlî Efendi defterdâr olduğıdur 198. —Serdâr-ı asâkir-i mansûre Ferhad Paşa hazretlerinün serhadd ahvâlin bildirdüğidür 198. —Tekrâr diyâr-ı Şark seferi fermân olunduğıdur 199. —Bölük ağaları kapusına ulûfe üstünde okunmağa hükümler gönderildi 199. —Sol-bölük Bağdad'a ta'yîn olduğıdur 199. —Defterdâr İbrahim Efendi ıtlâk olundı 199. —Erzurum Beğlerbeğiliğinden ma'zûl olan Hasan Paşa Âsitâne-i sa'âdete geldüğidür 200. —Ay tutulduğıdur 200. —Vilâyet-i Lahsa ve Revân Beğlerbeğiliği virildüğidür 200. —Sipâhî oğlanları ağası Hurrem Ağa ma'zûl olup yerine Ali Ağa oldı 200. —Kadıasker Abdülbâkī Efendi azl olunup, Döğmeci-zâde Efendi kadıasker olduğıdur 201. —Kırım Hanı İslâm Giray Han vefât idüp, Gāzî Giray Han olduğıdur 201. —Vâkı'ât ve havâdis-i ruzgâr, burudan Şark seferine gitmeğle, anda olan vekayi' yazılup Südde-i sa'âdetde olan tebeddülât u havâdis rivâyet ile tahrîr olunmak lâzım geldi 202. —Âsitâne-i sa'âdet ahbârındandur 202. —İbtidâ-i vekā'-i sefer-i zafer-rehberdür, bâ-Serdâr-ı âlî-kadr 202. —Vukû' bulan tedbîr ü tedârik Âsitâne-i sa'âdete arz olunduğıdur 204. —Asâkir-i mansûre bayram eyleyüp göçüldükde kapu halkı ittifâk ile terakkī istedüğidür 204. —Düşmen-i dîn üstüne ılgâr gidildüğidür ki varup basıldı 207. —Üç bin beş yüzden mütecâviz âdem muhâfazaya kalduğıdur 209. —Âsitâne-i sa'âdetde sipâhîler cem'iyyet idüp Beğlerbeği kıssası haberi geldüğidür 209. —İç-oğlanları taşra, kānûn

üzre bölüklere çıkup tevzî' olunduğıdur 212. —İstanbul'da nâgehânî âteş düşüp azîm ihrâk olduğıdur 213. —Az zamân içinde tekrâr âteş düşüp Yeniçeri Ağası çıkup tebeddülât olduğıdur 213. —Rûmili Beğlerbeğisi derneğe çıkduğıdur 214. —Leh vilâyetine Tatar Hanı akın itdüğidür 214. —Rûmili Beğlerbeğisi kışlaya döndüğidür 214. —Kapucı-başılık virildüğidür 214. —Fakīr-i hakīr sipâhîler kitâbetinden ref' buyurulduğıdur 215. —Kiği sancağında Celâlî paydâ olduğıdur 215. —Serdâr hazretleri Şâh Abbas tarafından şehzâde çıkup gelmek mukarrer adı diyü arz itdüğidür 216. —Diyâr-ı Mısr'da kul tâ'ifesi Üveys Paşa üstüne hücûm eyleyüp, Âsitâne-i sa'âdete arz olundukda vezâret hükmi ve kılıç ve kaftan gitdüğidür 217. —Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri bu hâksârı Şâh oğlı Haydar Mirza gelür diyü mihmândârlık hidmetin buyurulduğıdur 217. —Çaşnigîr Veli Ağa Kapucılar kethüdâsı olduğıdur 220. —Kānûn üzre acemi-oğlanı devşürülmek buyuruldı. Ve Yeniçeri Ağası tebdîl oldı 220. —İstanbul'da ihrâk olduğıdur 221. —Beğlerbeğiler virildüğidür 221. —Tezkireci-zâde Mahmud Efendi Mısr Defterdârı olduğıdur 221. —Merhûm ve mağfûrun-lehâ Siyâvuş Paşa Sultânı intikālidür 222. —Merhûm İstanköylü Ahmed Paşa şehîd olduğı ve hurûc iden Celâlînün helâkidür 222. —Yahya Celâlî derisi geldüğidür 223. —Gence üstüne gelen Kızılbaş'un serdârını serhadd leşkeri basduğıdur 223. —Defterdârlar azli ve nasbıdur 224. —Edirne ve Bursa kadılıkları verildüğidür 224. —Kadıların Yedi-kulle'de habs olunduğı ve Rûmili Kadıaskeri Zekeriyyâ Efendi azlidür 225. —Budun Beğlerbeğisi Gāzî Ferhad Paşa şehîd olduğıdur 225. —Nâgehânî Vezîr Yusuf Paşa kulları evinde helâk idüldüğidür 226. —Re'îs-i dîvân Hamza Beğ azl olunup, Tezkireci Dal Mehmed re'îs oldı 226. —Dîvân kâtiblerinün hâ'inlerine siyâset olunduğıdur 227. —Silahdâr-başı beğlerbeğisi olup ağalarda silsile olduğı 227. —Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerine ruk'ada yazılan gazeldir 228. —Şehr-emîni habs olup halâs olduğıdur 228. —Mübârek tâ'ûn sukûn bulduğıdur 229. —Ebnâ-i Sipâhiyân Ağası vefât idüp, kâtibi merdûd olduğıdur 229. —Dârüssa'âde Ağası Mehmed Ağa vefât eyledüğidür 229. —Çavuş-başı Hızır Ağa'nun vefâtıdur 230. —Yeniçeri tâ'ifesi küstahlığı ile kethüdâ azl olduğıdur 230. —Yeniçeri Ağası tebdîl olup Hızır Paşa vezîr olduğıdur 231. —Hükm-i şerîf gitdüğidür 231. —İstanbul Bezzâzistânında emânet konulan mubâlağa akçalar zâyi olup, yine bulunup, iden siyâset

olunduğıdur 231. —Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri Ayan gölini İznikmid deryâsına akıtmak tedârük eyledüğidür 232. —Sâbıkâ Budun Beğlerbeğisi Ferhad Paşa'yı şehîd idenlerün haklarından gelündüğidür 233. —Donanma-yı Hümâyûn içün gemiler yapdırılmağa a'yân-ı sa'âdete akçalar salınduğıdur 234. —Fermân-ı âlî-şân sâdır oldı virilen akçaları bakāyâdan tahsîl idüp alalar diyü hükm virildüğidür 234. Kadıasker Efendiler ve İstanbul Kadısı, Edirne ve Bursa, Şâm ve Haleb kadıları tecdîd olunduğıdur 235. —Kapucıbaşılık ve Toğancı-ağalığı virildüğidür 235. —Mansûr oğlı ve Gamîza helâk olduğıdur 235. —Rûmili Beğlerbeğisi Apostol Hasan Paşa azl olunup sürüldüğüğidür. Ve beğlerbeğilere silsile olduğıdur. Nevrûz-ı Hümâyûn olup Galata Kadılığı tebdîl olunduğıdur 236. —Nevrûz-ı Hümâyûn olup Galata Kadılığı tebdîl olunduğıdur 237. —Şâm Kadılığı Ve Mekke-i mükerreme Kadılığı virildüğidür 237. —Büyük Devâddarlık virildüğidür 237. —Sakarya suyı ve Sabanca göli İznikmid deryâsına cârî olmak husûsıdur ki görülmeğe gidildi 238. —Eflâk voyvodalığı virilen mel'ûn katl-i nefs itmeğle habs olunduğıdur 239. —Kızılbaş Ziyad oğlı Gence hâkimi Âsitâne-i sa'âdete gelüp iltifât olunduğıdur 239. —Serdâr hazretleri teftîş ü iltizâm eyleyen Hızır alay-beği habs olunduğıdur 240. —Kadılıklar tevcîh buyurulduğıdur 240. —Sultân-zâde sancağa çıkduğı ve Eflâk voyvodası gitdüğidür 241. —Çavuş-başı Koca Hüseyin Ağa müteka'id olup, Mustafa Ağa Çavuş-başı olduğıdur 241. —Mısr'da Vezîr Üveys Paşa vefât itdüği ve Beğlerbeğilik tevcîh buyurulduğıdur 242. —Sâbıkâ Mısr Beğlerbeğisi olan Sinan Paşa, Üveys Paşa ve Ali Çavuş'dan da'vâ itdüğidür 242. —Rûmili Beğlerbeğisi Dîvân-ı âlîye geldüği ve Defterdâr tebdîlidür 243. —Şerîf-i Ka'be-i mu'azzama Ebû Nümeyy evlâdı Âsitâne-i sa'âdete geldükleridür 243. —Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri kendü mâliyle yaptırduğı kasr-ı mu'allâdur 243. —Meccânen Rûznâmeci ref' olunup, yeri virildüğidür 246. —Ve Kapudan Hasan Paşa füc'eten vefât idüp, Kapudanlık vezâretle Cığala-zâde'ye virildüğidür 246. —Kazâ-i nâgehânî ile Tophâne-i Âmire kurbında âteş vâki' olup, şe'âmeti Yeniçeri vâsıtasıyle, Diyârbekir Beğlerbeğisi İbrahim Paşa'ya sirâyet itdüğidür 246. —Mübârek îd-i şerîf olduğıdur 248. —Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretlerinden def'a-yı sâniyede mühr-i izzet alınduğıdur 248. —Fakîr-i hakîrün Paşa rûznâmecisi olduğıdur 249. —Serhad beğlerbeğileri tebdîl dolunup, Dîvân-ı âlîye geldükleridür 249. —Rûmili Beğlerbeğisi Hasan Paşa derneğe çıkup erkân-ı sa'âdet gönderi gitdüğidür 250. —Beğlerbeğilikler alınup virildüğidür 250. —Re'îs-ı Dîvân azl olunduğıdur 250. —Bursa Kadısı azl olunup nasb olunduğıdur 251. —Şehzâdelerden birisi vefât itdüğidür 251. —Vezîr olan Hızır Paşa hazretleri İstanbul'a geldüğidür 251. —Kızılbaş Hakimi Şâh Abbas'dan ilçi geldüğidür 251. —Vilâyet-i Gîlân hâkimi Han Ahmed'den ilçi geldüğidür 252. —Serhadd-i mansûreden Vezîr Cığala-zâde Kapudanlık ile İstanbul'a dâhil olduğıdur 253. —Kızılbaş'dan gelen ilçi Dîvân-ı âlîye geldüğidür 253. —Dîvân-ı âlîye Leh Kıralı ilçisi gelüp virgüsin getürdüğidür 254. —Hazîne-i Âmire efendilerinden rif'at-i derece ve tebeddülât olduğıdur 254. —Cebeciler kâtibliği virildüğidür 254. —Vilâyet-i Basra Defterdârlığı virildüğidür 254. —Vilâyet-i Basra Beğlerbeğiliği virildüğidür 255. —Vilâyet-i Boğdan Voyvodalığı virildüğidür 255. —Vilâyet-i Gîlân hâkimi Han Ahmet ilçisi Dîvân'a geldüğidür 255. —Îd-i kurbân olduğıdur 256. —Sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri Sadrıa'zam Ferhad Paşa hazretleri evinde erkân-ı devlete tedbîr ü meşveret fermân buyurulduğıdur 256. —Dîvâne İbrahim Paşa tekrâr ikrâm u ihtirâm olunup beğlerbeği olduğıdur 256. —Sancak-beği ve Çavuş siyâset olunduğıdur 257. —Masar ulûfesi virildüğidür 257. —Haleb Defterdârı Nuh Efendi ref' buyuruldı ve Tezkireci-zâde Mahmud Efendi Haleb'e buyuruldı 258. —Trablusşâm Defterdârlığı Mesih Paşalu Müteferrika Mehmed Efendi'ye ve Diyârbekir Defterdârlığı Zarîf Mehmed Efendi'ye buyuruldı 258. —Sarı Mustafa Efendi yine munfasıl oldı 259. —Defterdâr Nuh Efendi Kıbrıs Beğlerbeğisi oldı 259. —Merhûm Zal Paşa Hüseyin'i Erzurum Defterdârı olup müteferikka Mansûr Çelebi elinden aldı, ba'dehû yine Hüseyin Efendi Defterdâr oldı 259. —Zâl Mahmud Paşa oğlı Mehmed Beğ Tomanis Beğlerbeğisi oldı 260. —Serdâr hazretleri oğlı Mehmed Beğ Kastamonı sancağı beği olmışken Haleb Beğlerbeğiliği sadaka buyuruldı 260. —Serhadd leşkerlerinün beğlerbeğilere serkeşlik idüp küstahlıklardur 260. —Bağdad Beğlerbeğisi Mehmed Paşa ref' buyurulup, Hızır Paşa fermân olundı 26. —Diyârbekir Beğlerbeğisi İbrahim Paşa teftîşin alduğı Melik Ahmed ve Lâle-izâr Ahmed Efendi derzencîr teslîm olundı 261. —Nişâncı Vezîr Mehmed Paşa hazretlerinün iki oğlı intikāl eyledi 262. —Haleb Beğlerbeğisi şevket ile göçüp Haleb'e gitdüğidür 262. —Sinan Paşa hazretleri oğlı Mehmed Paşa Budun Beğlerbeğisi oldı 263. —Erzurum vilâyetinün eşirrâsı

şikâyeti aslıyle ma'lûm olup birkaçı siyâset olundı 263. —Bilâ-sebeb Yeniçeri fitnesiyle Vezîria'zam Ferhad Paşa ref' buyuruldı 264. —İçerüden Yeniçeri Ağası Silahdâr-ı hâssa Halil Ağa mülakkab oldı 265. —Yeniçeri mukābelecisi ref' olunduğıdur 266. —Anatolı Muhâsebeciliğinden fakīr u hakīr ref' olunduğıdur 266. —Bu fakīr-i hakīr Dergâh-ı âlî müteferrikası olduğıdur 266. —Hayâlî Beg-zâde tekrâr Haleb'e defterdâr oldı 267. —Yeniçeriler Kethüdâsı Mahmud Beğ ref' olundı 267. —Acem Şâhı Şâh Abbas'dan ilçi geldi 267. —Şâh nâmesinün şâyi' olan mefhûmıdur 267. —Tebdîl ya'nî mubâdele 268. —Sûret-i rastda ağrâz-ı nefsâniyye 268. —Sinan Paşa hazretleri bu bâbda kelâm-ı hak beyân eyler 269. —İhrâk vâki' olduğıdur 269. —Müftilenâm Bostân-zâde Efendi nâgehânî azl oldı 270. —Vilâyet-i Şirvân muhâfazasında olan Hasan Paşa hazretleri Gîlân hâkimi Han Ahmed ahvâlin arz eyledüğidür 271. —Vâlî-yi vilâyet-i Acem Şâh Abbas namesinün mefhûmıdur 271. —Defterdâr Haleb'e gitdüğidür 272. —Ali Ağa Kapucı-başı oldı 272. Çavuşa siyâset olundı 272. —Acem ilçisi ziyafet olundı ve vilâyet-i Boğdan Voyvodası tecdîd olundı 272. —Ferhad Paşa hazretlerine şehre gelmeğe izn-i hümâyûn virilmişken te'hîr olundı 273. —Kallâblara siyâset olundı 273. —Ağalıklar virildi, bölük-ağası beğlerbeği oldı 273. Diyârbekir'den acîb ü garîb haberler gelmeğin Kapucılar kethüdâsı gitmek fermân olundı 273. —Beğlerbeğiler tebeddülâtıdur 275. —Mahmud Paşa Kars Beğlerbeğisi olduğıdur 275. —Tegayyurât-ı ruzgâr ve umûr-ı munaklibedür 276. —Mübârek îd-i sa'îd olduğıdur 276. —İhtilâfât ve umûr-ı gayr-i marziyyedür 277. —Mekke-i mükerreme kadılığı virildi 277. —Nişâncılık mahlûl olup virildi 278. —Yeniçeri Ağası Kastamonu beği oldı, yeni ağa geldi 278. —Yeniçeri katibi azl buyuruldı 279. —Rûmili Kadıaskeri azl buyuruldı 279. —Çavuş-başı Mustafa Ağa'ya sancak buyurulup gitsün didükleridür 280. —Vezîr Kethüdâsı ref' olunup, sancağıyle ve yüz bin akça terakkī ile Mustafa Kethüdâ buyuruldı 280. —Mütevelli azl olundı 281. —Sipâhîler kâtibi azl olundı 281. —Server Ağa azl buyuruldı 281. —Sâbıkā Erzurum'da Dergâh-ı mu'allâ kullarına ihânet idenler teftîş olunup, haklarından geline buyuruldı 281. —İstanbul'da mübârek tâ'ûndan çok kimse intikāl eyledi 282. —Mehmed Beğ vefât eyledi 283. —Müteferrika-başı vefât itdüğidür 283. —Kıssa-i garîbedür 283. —Vilâyet-i Tebrîz muhâfazasında olan leşkerün bî-edeb ve nâ-insâflıkları mukābelessinde Ca'fer Paşa hazretleri haklarından geldüğidür 284. —Halk-ı âlem def'-i tâ'ûn içün münâcât itdükleridür 285. —Kapudan Paşa gemisiyle deryâyâ gitdüğidür 285. —Bosna Beğlerbeğisi Hasan Paşa ol serhadlerde itdüği hünerlerdür ki bâ'is-i havâdisdür 285. —Îd-i sa'îd-i adhâ alâ ihtilâfın vakı' olduğıdur 286. —Şehzâde Sultân Mehmed hazretlerinün Lalası ve sâ'ir erkânı tecdîd olundı 286. —Alemdağı'na halk-ı âlem def'-i belâ ve şifâ-i sıhhat içün niyâza çıkdılar 287. —Du'âlar müstecâb olmak içün mahbûslar âzâd buyuruldı 287. —Merhûm Kilârî Mehmed Efendi vefât itdüğidür 288. —Kâfirler ile olan muhârebe vü mukātelenün asârı gelmeğe ibtidâ eyledi 288. —Diyârbekir'den Kapucılar Kethüdâsı geldüğidür 288. —Ümerâ-i serhadd-i mansûreden Hasan Beğ Âsitâne-i sa'âdete başlar ve yarar diller gönderdüğidür 290. —Südde-i sa'âdetde turan ilçilere Kıral-ı la'înden gelen mektûb haberidür 290. —Hasbıhâl-i ahvâl-i ruzgâr-ı zûr-kâr 290. —Boğdan Voyvodası ihânet idüp ele geldükde dâr-ı siyâsete çekildüğidür 291. —Şâm Defterdârı Mahmud Efendi hakkında Âsitâne-i sa'âdete gelen arzlar haberidür 291. —Vâcib-i lezez ulûfesi virildüği ve ba'zı küttâb tebeddülâtıdur 292. Re'âyâ-yı memlekete ziyâde cizye tahrîr olunduğıdur 292. —Îrâd-ı hazîne mesârife kifâyet itmedüği, ihrâcât-ı hâssa fevka'l-had ve'l-gāye olduğıdur 292. —Mısr Defterdârı tebdîl olunduğıdur 293. —Haleb Defterdârı ve Beğlerbeğilik virildüğidür 293. —Müftilenâm Bostân-zâde Efendi tekrâr Rûmili Kadıaskeri olduğıdur 293. —Vezîr-i bâ-tedbîr Kapudan Cığala-zâde Donanma-yı Hümâyûn ile deryâdan limana geldi girdi 294. —Vilâyet-i Basra Beğlerbeğiliği virildüğidür 294. —Erzurum Defterdârlığı virildüğidür 294. —Vilâyet-i Musul Beğlerbeğiliği virildüğidür 295. —Vilâyet-i Gîlân hâkimi Han Ahmed —dâmet ma'âlîhi- envâ'-ı fezâ'il-i ulûm ile ârâste, fermân-ı fermâ-yı Îrân u Turân Şâh Abbas ile mâcerâsı olup, mülketinden âvâre Südde-i sa'âdete geldüğidür 295. —Han Ahmed hazretleri kānûn-ı kadîm üzre hil'ât-ı fâhire ile südde-i sa'âdete iletüp, pâye-i serîr-i âlem-masîre yüz sürdüğidür 299. —Han Ahmed -dâmet ma'âlîhi- hazretleri kuvvet-i ilmiyyesiyle ba'zı beyân itdükleri vukû' bulduğıdur 300. —Teğayyurât u inkılâbât ahvâl ü etvâr-ı nâ-marzıyyedür ki müsâmaha ile ihtiyâr oluna oluna kabâhat u şe'âmeti nâğâh devlet ü saltanat üstüne düşüp kıyâmete dek dâstân-ı âlem olmağa sebeb ü bâ'is olan eşrât-ı sâ'atden olduğıdur 301. —Hasan Paşa hazretlerine vezâretle Budun fermân olunup diğer Hasan Pa-

şa'ya Rûmili Beğlerbeğiliği virildüğidür 304. —Ve Siyâvuş Paşa hazretlerinden yine mühr-i izzet almup Sinan Paşa hazretlerine ta'yîn buyurulduğıdur 304. —Diyârbekir Beğlerbeğiliği virildüğidür 305. —Sipâhî oğlanları ağalığı virildüğidür 306. —Hâkim-i Gîlân Han Ahmed hazretleri Sadrıa'zam hazretlerine dest-bûsa varduğıdur 306. —Rûmili Beğlerbeğisi olan Hasan Paşa derneğe fermân olunduğıdur 306. —Muhtaru'l-ulemâ ve'l-meşâyih Tatar Şeyh İbrahim Efendi intikâl itdüğidür 306. —Cebeci-başılığı ve Bölük-ağalığı virildüğidür 307. —Defter emâneti ve riyâset virildüğidür 307. —Sivas Beğlerbeğiliği virildüğidür 309. —Ve Han Ahmed ümîd ü arzusından me'yûs ruk'a sunup Kerbelâ'ya gitmeğe icâzet istedüğidür 309. —Mahrûsa-i Mısr ve Şâm ve Mekke-i mükerreme kadılıkları tevcîh buyurulduğıdur 311. —Dal Mehmed Efendi Reîsülküttâb olduğıdur 311. —Taşköpri-zâde Kemal Efendi Haleb kadısı olduğıdur 312. —Edirne, Bursa, İstanbul kadılıkları virildüğidür 312. Defterdârlık virildüğidür 312. —Zelzele vâki' olduğıdur 312. —Ferzend-i Şâh-ı Acem Haydar Mirza sünnet olup düğün olduğıdur 313. —Kefe Beğlerbeğiliği Matbah-ı Âmire'ye revgan-ı sâde yetişdürmek üzre virildüğidür 313. —Ba'zı e'âlî Dîvân'a geldüğidür 313. —Tebdîl ü tağyîr-i kānûn-ı kadîm 314. —Trablusşâm Beğlerbeğiliği virildüğidür 314. —Sivas ve Mar'aş Beğlerbeğiliği virildüğidür 314. —Adana hükûmeti virildüğidür 314. —Rûmili Beğlerbeğiliği ve Tımışvar Beğlerbeğiliği virildüğidür 314. —Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa tamâm-ı şevket ü haşmet ile derneğe çıkduğıdur 315. —İstanbul'da ihrâk vaki' olduğıdur 316. —Kefe Beğlerbeğiliği fermân olunan Behram Paşa teftîş lâzım gelüp Beğlerbeğilik ahara tevcîh buyurulduğıdur 316. —Vezîr Ca'fer Paşa hazretleri Bağdad'dan Şirvân muhâfazasına fermân olunduğı 317. —Vilâyet-i Şirvân muhâfazasında olan Hasan Paşa hazretleri Âsitâne-i sa'âdete gelmek buyuruldı 317. —Vezîr Nişâncı Mehmed Paşa -rahmetu'llâhi aleyh- sefer-i âhiret ihtiyâr itdüğidür 318. —Halil Paşa hazretleri mesned-i vezârete geldüği ve beğlerbeğiler tebeddülâtıdur 319. —Vüzerâ-i izâm cizye defterlerin Sipâhîlere virdükleridür 319. —Gurre-i şehr-i şevvâl sene ihdâ ve elf 319. —Merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Bayezid Han Köşki mahalline müceddeden binâsı fermân olunan kasr-ı âlî itmâm olduğıdur 320. —Vilâyet-i Bosna Beğlerbeğisi Hasan Paşa ve Sultân-zâde Mehmed Beğ meydân-ı gazâda şerbet-i şehâdet içdükleridür 320. —Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri vilâyet-i

Üngürus'a sefer itmek lâzım gelüp serdâr u sipeh-sâlâr olmak fermân olunduğıdur 321. —Erkân-ı sa'âdet ile hil'at-ı bahârî geymek içün Müftî Zekeriyyâ Efendi Dîvân-ı âlîye gelüp bi-emri'l-kādir füc'eten vefât idüp Dîvân-ı Hakk'a gitdüğidür 322. —Müftilik ve Kadıaskerlik tevcîh buyurulduğıdur 323. —Teftîş olunan Kefe Beğlerbeğisi habs olunup akça alınduğıdur 323. —Defterdâr Burhan Efendi ma'zûl olduğı ve yerine âhar defterdâr geldüğidür 324. —Reîsülküttâb tecdîd olduğıdur 324. —Sadrıa'zam ve serdâr-ı ekrem hazretleri teftîh-i memâlik-i Üngürus azimetine sefer-i zafer-rehbere çıkup gitdükleridür 324. —Ordu-yı hümâyûn birkaç gün mukîm olup göçdükleridür 326. —Ferhad Paşa hazretleri Dîvân-ı mu'alâda sadr-nişîn olduğıdur 327. —Vilâyet-i Şirvân'dan Vezîr Hasan Paşa geldüğidür 327. —Vezîr Ca'fer Paşa Bağdad'dan vilâyet-i Şirvân muhâfazasına fermân olunduğıdur 327. —Vezîr-i haşmet-âyîn Hızır Paşa hazretleri vilâyet-i Bağdad muhafazasına fermân olunduğıdur 328. —Vezîr-i izzet-rehîn Halil Paşa hazretlerine sarây-ı ma'mûre ta'yîn buyurulduğıdur 328. —Elvend-oğlı Ali Paşa'ya Basra Beğlerbeğiliği ve Hadım Osman Paşa'ya Lahsa Beğlerbeğiliği virildüğidür 329. —Şirvân muhafazasında gelen Hasan Paşa hazretleri Dîvân-ı âliye gelüp oturduğı ve Hızır Paşa hazretlerinün Bağdad'a gitdüğidür 329. —Yeni-hisar'da tutsak yarar kâfirler kaçduğı ve dizdâr ve kethüdâ siyâset olunup salb olduğıdur 330. —Serdâr-ı asker-i İslâm tarafından gelen serhadd-i mansure ahbarıdur 330. —Bosna vilâyetinde Siska kal'asın Beğlerbeği Mustafa Paşa asker-i mansûre ile muhâsara eyledüği 331. —Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa vilâyet-i Bosna'ya varmak ile küffâr firâr idüp kal'alar alunduğıdur 331. —Yeniçeri havâdisidür ki Eflâk voyvodası murâdlarınca olmamuşdur 331. —Bâlî Çavuş habs olunup itlâk buyurulduğıdur 332. —Eflâk Voyvodası kal'aya buyurulduğıdur 332. —Serhadd-i memâlik-i Şark ahbarıdur, ya'nî Şah Abbas leşker-i Kızılbaş ile Kazvin'den Hemedan'a geldüğidür 332. —Memâlik-i mahrûsadan emvâl tahsîl olunup kula ulûfe virildüğidür 333. —Dîvân-ı mu'allâya Deryâ-yı Muhît'den İngiltere ilçisi geldüğidür 334. —Kapucı-başı Hasan Ağa Arabistân bakayâsı tahsîline gitdüğidür 334. —Bağdad ve Üsküdar kadılığı virildüğidür 335. —Nil-i mübârek murâd üzre gelmedi, arâzî tamâm reyy olmadı didükleridür 335. —Sefer-i zafer-rehbere müte'allık serdâr-ı âlî hazretlerinden gelen ahbârdandur 335. —Rûmi-

li Muhâsebeciliği virildüğidür 337. —Anatolı Muhâsebeciliği virildüğidür 337. —Hadım Cüce Zeyrek Ağa'nun Beğlerbeği olduğıdur 338. —Beytülmâl emânetleri uslûb-ı sâbık üzre birikdirülüp bir kimseye virildüğidür 338. —Beytülmâle ta'yîn olunduğıdur 338. —Diyârbekir ve Erzurum Defterdârlıkları virildüğidür 338. —Serdâr-ı ekrem tarafından küffâr-ı hâksârun memâlik-i İslâmiyye'ye duhûli haberi geldüğidür 339. —Vezîr-i müşîr Halîl Paşa hazretlerinün Sultân-ı ismet-penâh hazretlerine ittisâlleri ve düğün cem'iyyetidür 340. —Ziyâfet-i ulemâ-i izâm 342. —Ziyâfet-i cem'iyyet-i kübrâ 342. —Azîzu'l-vucûd pîr tarîk-i Nakşibendiyye Şeyh Şa'bân Efendi intikālidür 343. —Defterdâr Efendilerün azl ü nasbıdur 344. —Serdâr-ı a'zam hazretlerinden gelen mektûb haberleridür 344. —Yeniçeriler kâtibi ref' olduğıdur 345. —Asker tâ'ifesinün serdâr hazretlerinden tekavvülât ü şikâyetyeridür 345. —Serdâr hazretlerinün mektûb-ı şerîfleri mefhûmıdur 347. —İmâm-ı hâssa Mevlâna Abdülkerim vefât itdüğidür 347. —Vezîr Hasan Paşa hazretlerinün nâgehân âzlidür 348. —Vilâyet-i Kefe Beğlerbeğiliği virildüğidür 349. —Diyârbekir Beğlerbeğisi İbrahim Paşa'nun tahsîl eylediği akça geldüğidür 349. —Vezîr Kapudan Cığala-zâde Sinan Paşa hazretleri deryâ muhâfazasından Donanma-yı Hümâyûn ile geldüğidür 349. —Sa'âdetlü Pâdişâh-ı dîn-penâh hazretleri Donanma-yı Hümâyûn tedâriki içün Kapudan Paşa hazretlerine hazîne virdüğidür 350. —Fodula kitâbeti ve kağıd-emâneti virildüğidür 350. —Özbek Tatarı Hanı Abdullah Han nâmesi ve ilcisi gelüp istikbâl olunduğudur 350. —Ve Diyârbekir'den ma'zûl olan İbrahim Paşa Dîvân-ı âlîde pîşkeş çekdüğidür 351. —Özbek Tatarı Hanı ilcisi Dîvân-ı âlîye geldüğidür 352. —Kapucı-başı Yemişci Hasan Ağa tahsîl-i mâl-ı ferâvân ile geldüğidür 352. —Harem-i şerîfden Cehûd Cüce taşra bırağıldıdur 353. —Merkūmun mensûbâtı ve tevâbi'i tebdîl ü tagyîrâtıdur 353. —Hasan Paşa hazretlerini yine mesned-i vezârete oturduğıdur 354. —Hazret-i Halîfe-i zemîn ü zemân Cellâd-zâde Mevlânâ Hüsam'ı İmâm-ı hâssa eyledüğidür 354. —Ferhad Paşa hazretleri hôş olmaduğıdur 354. —Mihaliclü Ahmed Paşa Beğlerbeğiliğidür 354. —Umûmen Yeniçeri ile sefere gitmek fermân olunduğıdur 355. —Dîvâne İbrahim Paşa yine tekrâr Diyârbekir'e Beğlerbeği olduğıdur 355. —Özbek Hanı ilçisi icâzet elin öpüp gitdüğidür 356. —Ahvâl-i ruzgâr nâ-sâzkârlığıdur 356. —Serdâr-ı âlî hazretleri küffâr ahvâlin i'lâm eyledüği ve leşker-i İslâm yetişmekde

müsâra'at eylesünler didüğidür 357. —Sefere gidecek beğlerbeğilere tebdîl buyurulduğıdur 357. —Cığala-zâde Sinan Paşa hazretleri donanma husûsunda ikdâm ile söz söyledüğidür 358. —Trablusşâm Beğlerbeğiliği virildüğidür 358. —Haleb Beğlerbeğisi tebdîl olunup sefere fermân olunduğıdur 358. —Kapucı-başı Veli Ağa serhadde maslahata gidüp haber getürdüğidür 359. —Hasan Paşa Tımışvar'dan Van'a gitdüğidür 359. —Serdâr Sinan Paşa hazretleri karz tarîkıyle hazîne istedüğidür 360. —Havadis-i Divâniyyedendür 360. —Mahrûsa-i Galata kadılığı virildüği ve medreseler silsile oldığıdur 361. —Beğlerbeğiler tebdîl buyurulduğıdur 361. —Diyârbekir Beğlerbeğisi İbrahim Paşa Dîvân-ı âlîye akça gönderdüğidür 361. Musul Beğlerbeğiliği virildüğidür 361. —Müderris Fehmi Çelebi azl olduğıdur 362. —Dîvâne İbrahim Paşa Yeni-hisar'da habs fermân olunup mâ-meleki mîrîye zapt olunduğıdur 362. —Diyârbekir Beğlerbeğiliği virildüğidür 363. —Tevliyet virildüğidür 363. —Memâlik-i mahrûsayı hıfz u hirâsetde ihmâl eylemek ile haramî küffâr şenâ'at eyledüğidür 363. —Sâbıkā Şeyhülislâm olan azîzü'l-vucûd Şeyhî Efendi intikâl eyledüğidür 364. —Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa ve sâ'ir ocak ağaları sefere gitmek içün icâzet elin öpdükleridür 364. —Erkân-ı sa'âdet hil'at-ı bahîrî geydükleridür 364. —Kal'aları bırağup İstanbul'a dilinciliğe gelen dîn yohsullarının ahvâlidür 364. —Yeniçeri Ağası umûmen Yeniçeri ile sefere çıkup gitdükleridür 365. —Ve Cebeci-başı dahi icâzet elin öpüp tûğ dikildüğidür 366. —Vezîr-ı lâ-nazîr Mehmed Paşa hazretlerinün Câmi'-i şerîfi tamâm olup ibtidâ namaz kılınduğıdur 366. Havâdis-i eyyâm ruzgâr-ı zûr-kârdur 366. —Delü İbrahim Paşa Yedi-kulle'ye gitdüğidür 367. —Yeniçeri Ağasının mektûb haberidür 367. —Cebeci-başı İbrahim Ağa sefere çıkup gitdüğidür 368. —İçerü sa'âdetlü Pâdişâh'dan Kapudan Paşa'ya donanma içün hazîne çıkduğıdur 368. —Dîvândan mu'âf buyurulduğıdur 369. —Müderris Müftî-zâde vefât itdüğidür 369. —Seferde serhadd-i Budun'da ceng-i azîm olduğı haber geldüğidür 369. —Âsitâne-i sa'âdet bendelerinden şehid olanlar haberleridür 370. —Serdârdan gelen düşmen leşkeri ahbârıdur 370. —Düşmen-i dîn eline düşen kıla' ahvâlidür 371. —Yeniçeri tâ'ifesi Pâdişâh-ı âlem-penâha kağıd gönderüp ahvâl arz olunduğı gibi serdâra altı yüz bin filori gitdüğidür 371. —Südde-i sa'âdetde istihdâm olanlardan isteyenler gazâya gitdükleridür 373. —Tatar Hanı Gâzî Girây hazretlerinün suyı geçüp sefere gitdüği-

dür 373. —Sefere gitmeyenlerün tımarları bedeli zabt olunduğıdur 373. —Âmme-i âlem Ok-meydanı sahrâsına münâcâta çıkdukları-dur 374. —Şirvân -zemîn mahsûlünden harîr-i hâm irsâliye geldüğidür 374. —Revân ve Nahçıvan Beğlerbeğiliği virildüğidür 375. —Gence defterdârlığı virildüğidür 375. —Ulûfe virildüğidür 375. —Mübârek bayram olduğıdur 375. Donanma-yı Hümâyûn Serdâr-ı bâ-vakâr Vezîr ve Kapudan Cığala-zâde deryâ seferine çıkduğıdur 376. —Çaşnigîr-başılık ve doğancı ağalıkları virildüğidür 377. —Serhadd-i Tımışvar'un kadîmî serkeş re'âyâsı isyâna bahâne is-terken baş kaldırup kıtâl eyledükleridür 378. —Defterdâr Efendi-ler azl olundı. Ve Hasan Efendi Yedi-kulle'de habs olunup mâ-meleki zabt olunduğıdur 379. —Nuh Paşa Baş-defterdâr ve Pîrî Beğ Şıkk-ı sânîye defterdâr olduğıdur 380. —Defterdâr Hasan Efendi esbâb u erzâkı kabz olunduğıdur 380. —Sinan Paşa hazretleri oğlı Rûmili Beğlerbeğiliğiyle vezâret fermân olunduğıdur 381. —Donan-ma-yı Hümâyûn bakiyyesi Emin Efendi ile çıkup gitdüğidür 381. Mısr Kadısı Ma'rûf Efendi ref' olup Dukakin-zâde Osman Efendi olduğıdur 381. —Vilâyet-i Gîlân Hâkimi Han Ahmed'i Gence Beğ-lerbeğisi habs idüp Âsitâne-i sa'âdete arz itdüğidür 382. —Anatolı muhâsebeciliği sâbıkâ Yeniçeriler kâtibi Mehmed Beğ'e virildüğidür 382. —Beytülmâl emâneti Abdullah Çavuş'a virildüğidür 383. —Se-fer-i zafer-eserden Yeniçeri ahbâr-ı sahîha getürdüğidür 383. —Cı-ğala-zâde Kapudan Paşa'nun tersane Ağası nâgehânî mazhar-ı ga-zab-ı Pâdişâhî olduğıdur 383. —Defterdâr Pîrî Beğ Südde-i sa'âdete geldüğidür 384. —Seferden Yeniçeriler gelüp ahvâl beyân eyledük-leridür 384. —Âmme-i âlem niyâz u zârîde olduklarıdur 385. —Bay-ram gün Mısr'dan kadırga gelüp Beğlerbeğisine vezâret e hükm git-düğidür 385. —Bayram gicesi nâgehânî ihrâk vaki' olduğıdur 385. —Bu hâkden kemter vüzerâ-i izâm huzûrlarında Matbah-ı Âmire kitâbeti mahlûl olup tâlib olduğumdur 386. —Matbah-emîni ve şehr-emîni ref 'olunup yerleri tevcîh buyurulduğıdur 387. —Matbah-emîni habs buyurulduğıdur 387. —Hademe-i Matbah-ı Âmire'den tı-mara çıkanlardur 387. —Vilâyet-i Haleb'e defterdâr olanları tekrar meclis-i âlî idüp su'âl eyledükleridür 388. —Dâr-ı musâdereye giren Defterdâr Hasan Efendi ahvâlidür 389. —Sefer-i zafer-eserden ka-pucılar gelüp ahbâr-ı sahîha getürdükleridür 390. —Müderris Ni-hâlî Çelebi azl olunup redd-i beled olduğıdur 390. —Beğlerbeğiler tebdîl olduğıdur 391. —Ulûfe çıkduğıdur 391. —Şâm-ı şerîf kadı-

lığı virildüğidür 391. —Tuna Defterdârı habs olunup mal taleb olunduğıdur 392. —Kapudan Cığala-zâde hazretleri tereke ile mem-lû harbî kâfir kalyonların alup mahzen-i âmireye gönderdüğidür 392. —Cevâhir-i-furûş Yahûdî kıssasıdur 393. —Sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh —hallede'llahu mülkehû— hazretlerinün vüzerâsıdur 393. —Hazret-i Serdâr-ı haşmet ü şevket-medâr Sinan Paşa kapu kethüdâsı Yusuf Ağa Kal'a-i Yanık ve tabur feth müjdesi ile gel-düğidür 395. Serdâr-ı âlî-kadr hazretlerinün erkân-ı sa'âdete gön-derdükleri feth ü zafer mektubıdur ki nakl olundı 395. —Tatar Hanı Gâzî Girây hazretleri a'lemü'l-ulemâ mevâli-yi izâmdan Kefelü Mev-lânâ Hüseyin Efendi'ye feth ü zaferi beyân buyurdukları mektûb-ı sa'âdet uslûblarıdur. Keyfiyyet-i sulûki tahrir eylemişlerdür 399. —Meydân-ı dâr u gîr-i gazâda ve kal'a cenginde şehîd olan meşâ-hir-i ümerâ vü mîrimîrân esâmileridir, neferen 8 404. —Serdâr hazretleri asâkir-i mansûre ile Komaran kal'ası üstüne gitdükle-ridür 405. —Tatar Han hazretlerinün terakkîsidür 405. —Donan-ma-yı Hümâyûn geldüğidür 405. Vüzerâ-i izâm ve Müftilenâm haz-retleri fermân-ı şerîf ile hazret-i Ebî Eyyûb kasabasında da'vâ din-ledükle idür 406. —Cündî-başı Küçük Usta intikâlidür 406. —Mu-kâbeleci Kara Kaymak vefât itdüğidür 406. —Vezîr Paşa hazret-leri tekrâr Şirvân muhafazasına buyurulduğıdur 407. —Râh-ı hacc-ı şerîf müjdecileri geldüğidür 408. —Mekke-i mükerreme kadılığı vi-rildüğidür 408. —Meşhûr-ı ulemâ, meczûb-ı Vahdet, Kâtib-zâde Zeynî Efendi azl buyurulduğıdur 408. —Yeniçerilerde ve Sokak-lardan Dîvân'da Ferhad Paşa hazretlerine bî-edebâne kelâm söy-ledükleridür 409. —Vilâyet-i Eflâk Voyvodası Mihal la'în isyân idüp Müslimânları katl u gâret itdüğidür 409. —Yeni voyvoda arz olunduğıdur 410. —Dîvân-ı Hümâyûn'un pîrleri kelâmıdur ki nakl olundı 410. —Tatar Han hazretleri seferden avdete icâzet istedü-ğidür 411. —Ayasofya-i Kebîr hatîbi intikâlidür 411. —Vilâyet-i Ef-lâk ve Boğdan Voyvodaları Dîvân'a geldükleridür 411. —Tuna ya-lıları zâbıtlarından arzlar gelüp Yağı küffâr ile Eflâk re'âyası is-yân idüp memleket pâymâl olduğıdur 412. —Mar'aş Beğlerbeğisi Mustafa Paşa Serdâr buyurulduğıdur 412. —Ve sâbıkâ Çavuş-başı olan Mustafa Ağa Serdâr buyurulduğıdur 413. —Ferhad Paşa haz-retleri âdemleri sefere Eflâk üstine fermân olunduğıdur 413. —Ser-dâr-ı a'zam hazretleri Komaran kal'asın bırağup asker-i mansûre ile kışlaya teveccüh itdükleridür 413. —Hâdis Beğlerbeğilikler be-

yânındadur 414. —Hazîne-i Âmire'den içerüye yetmiş bir buçuk yük akça gitdüğidür 414. —İsyân iden Eflâk ve Boğdan Voyvodaları arzlar gönderüp i'lâm-ı hal eyledükleri kizbleridür 415. —Matbah-ı Âmire'nün borçları emîne i'timâd olunmayup vüzerâ-i izâm huzûrlarında erbâb-ı hukūk noksân ile haklaşıldığıdur 415. —Kapudan Paşa hazretleri bakıyye-i Donanma-yı Hümâyûn ile geldüğidür 416. —Ayasofya-i Kebîr çarşusunda ihrâk-ı azîm olduğıdur 416. —Şikâyet-i ez-ehl-i ruzgâr perîşân-etvâr 416. —Meczûb ile vaki' olan sohbetdür ki bade'hû rumûzâtı bi-aynihî vukû' bulduğıdur 417. —Eflâk vilâyetine ta'yîn olınan serdârlarun çıkup gitdükleridür 418. —Vâki' hâldür 418. —Kapudan Vezîr Cığala-zâde Sinan Paşa hazretleri Dîvân-ı mu'allâya pîşkeş çekdüğidür 418. —Mekke-i mükerreme Kadısı Mevlânâ Kuş Yahya Efendi Dîvân'a geldüğidür 419. —Ayasofya-i Kebîr tevliyeti virildüğidür 419. —Serdâr hazretlerinün selâm çavuşı gelüp yine gitdüğidür 419. —Hazret-i Rasûl-sallâ'llahu aleyhi ve sellem- livâsı Şâm Yeniçerileriyle gazâya gitdüğidür 420. —Hazret-i —salla'llâhu aleyhi ve sellem —alemi Hazîne-i Âmire'ye seferden geldüğidür 421. —Seferden azl buyurulan Yeniçeri Kâtibi geldüğidür 421. —Âlî Efendi tekrâr Yeniçeri Kâtibi olduğıdur 422. —Sipâhî-oğlanları Kâtibi Kara Ömer Çelebi iftirâ ile azl olunup İstanbul'a gelüp çavuş eline virildüğidür 422. —Sipâhî-oğlanları Kâtibi olan Ali Çelebi azl olunup çavuş eline virildüğidür 422. —Sâbıkā Çavuş-başı serdâr olan Mustafa Ağa'ya Silistre sancağı hükmi gönderildüği 423. —Ulûfe tedârük olunup virildüğidür 423. Yeniçeri Ağası seferde kışlamayup İstanbul'da kışlamak evlâ görildüğidür 423. —Merhûm Kadı Bakāyî Efendi intikālidür 424. —Beğlerbeğiler tebdîlidür 424. —Yeniçeri Ağası İstanbul'a geldüğidür 425. —Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri hastalığı şâyi' olup halk dilinde söylendiğidür 425.

Defter-i havâdis-i ruzgâr ve vâkı'ât-ı devrân ki der-zamân-ı saltanat-ı hazret-i Sultân Süleyman Han —hallede'llâhu ta'âlâ hilâfetehû— vâki' şude, der-în perîşân evrâk-râ- sebt[1] numûde şüd. Eger be-murûr-i eyyâm be-nazar-âyed ümmîd ki sebeb-i du'â şeved. Ve bi'llâhi'l-ismeti ve't-tevfik. Hurrire fî-evâ'il-i şehr-i saferi'l-muzaffer, sene ihdâ ve seb'în ve tis'a-mi'e.

Târîh-i hicret-i Nebeviyye'nün —*salla'llâhu aleyhi ve sellem*— sene ihdâ ve seb'în ve tis'a-mi'ede vâki' selh-i muharremü'l-harâm ve gurre-i saferü'l-muzafferün dü-şenbih gününde seherden hazret-i Pâdişâh-ı dîn-penâh —*eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhu*— Halkalu Deresi'ne şikârgâha teveccüh buyurup, etrâf u eknâfda alâmet-i bârân müşâhede eylemekle leb-i deryâda vâki' Ayastefanoz dimekle meşhûr karye kurbında mîrî İskender Çelebi Bağçesine sür'atle yetişüp nuzûl ü iclâl buyurduklarında evzâ'-ı felekiyye ve ecrâm-ı ulviyyenün herekâtı bir vechile oldı ki hiç bir devrde görülmiş ve[2] işidilmiş değil acîb ü mehîb[3] berk-i hâtıf ve sâ'ikaya âgāz eyleyüp gerdûn-ı[4] gerdân güm güm gümleyüp âfâk inlemeğe başladı. Azîm furtınalar ile, bir gün ve bir gice kâmil[5] şiddet ile bârân-ı bî-pâyân yağdı, mehâbet üzre yetmiş dört def'a yıldırım indi. Ve ba'de[6] salâti'z-zuhr Halkalu Deresi'nden[7] deryâ-misâl seyl-i revân gelüp uğraduğı yerlerde bulduğı hayvân u insânı helâk eyledi. Hây u hûy[8] ile İskender Çelebi Bağçesini ihâta eyleyüp, sarây içine girüp esâsından yıka yazdı. Pâdişâh-ı cihân-penâh hazretlerini iç-oğlanlarından bir tuvânâ ve gürbüzî arkasına alup, musandıraya çıkarmak ile halâs eyledi. Rûy-i niyâzı hâk-i mezellete sürüp secdât-ı[9] şükr ü sipâslar olundı. Ve müstehıkkīne salât u sadakāt içün (2a) mâl-i ferâvân bezl olunup kurbânlar eylediler.

Beyt

Niçe-kez secde-i Subhân itdüm
Gusfend-i dili kurbân itdüm

Nesr — Ve ol gice ale'l-ittisâl yağan yağmurlarun seyl-i azîmi, müceddeden yapılan su yolları kemerlerinün gözlerini hâr u hâşâk ile memlû idüp, her vâdî deryâ-mânend olup irkilen sular kemerler üstünden esâsına akup, binâsına zarar idüp, bir uğurdan yıkup, gice içinde kıyâmet-mehîb sadâ[1] ile, evvel Mağlava dimekle meşhûr olan kemer yıkılup ve sâ'ir kemerler dahi bir ol denlü deryâ ile[2] birbirine ulaşup ve Kağıdhâne'de olan bülend çınar ağaçlarınun alâmet-i seylün hâr u hâşâkı doruklarında idi[3]. Kağıdhâne Deresi'ne gelen seyl, kasaba-i hazret-i Ebî Eyyûb Ensârî —*aleyhi rahmetü 'l-Bârî*— üstine akup, Türbe-i şerîfi hayli mürtefi' yerdedür, içine girüp bir zirâ' çıkdı. Ve Halîc-i İstanbul limanına ve Galata Boğazına sığmayup ve kenârlarda olan kasırlar ve şeh-nişînlü evler tahammül itmeyüp yıkılup, harâb u vîrân oldı. Meğer ziyâde istihkâm üzre olan halâs oldı. Ve Sarây-ı Âmire Burnı, ki gâyet akındıludur, bir hafta mikdârı zamân reng-i deryâ müteğayyirü'l-levn ve't-ta'm olup akdı. Ve kasaba-i Silivri'de olan köpri ve Büyük Çekmece'de ve Küçük Çekmece'de ve Harâmî Deresi'nde ve her ne yerde istihkâm üzre köpriler varsa bu vâki' olan seyl-i azîmün darb u sadmesine dayanmayup harâb oldı. Ve hikmet-i Rabbü'l-âlemîn ile satvet-i kāhire-i İlâhî zuhûrından halk-ı âlem deng ü hayrân u dem-beste olup ve yolcılara geçmeğe[4] gemiler tedârük olınup envâ'-ı mihnet ve hezâr ta'b u meşakkat yüz gösterdi, *El-hükmü li'llâhi'l-aliyyi'l-kebîr.*

Tetimme-i kıssa

Ve bu esnâda hazret-i Halîfe-i rûy-i[5] zemîn ü zamân, bâ'is-i âsâyiş-i emn ü emân[6] cümle erkân-ı devlet ve[7] sa'âdet-unvândan vüzerâ-ı izâm hazretleriyle su kemerlerinün üstine, yıkılan yerlerin görmeğe varup, ser-mi'mârân (2b) ve mühendisân-ı devrân Sinân Ağa'ya hila'-ı fâhireler geydirüp, «Âhar tavr ve uslûb-ı mergūb üzre müceddeden her ne denlü[8] mâl-ı ferâvân sarf olunursa makbûlümdür» diyü buyurup ve «Kapudan Piyâle Paşa hazretleri tasarrufunda olan cemâ'ât-ı rü'esâ ve azebân[9] ve forsaları ve Yeniçeriler[10] Ağası Ali Ağa fermânında olan yeniçeri üstâdları ve gılmân-ı acemiyândan tuvânâ hidmetkârlar be-nevbet[11] çalışup, cidd ü cehd ile tekmîl ü ta'mîr itmeğe sa'y eylesünler, kānûn üzre terakkîleri ve mertebeleri virilsün» diyü fermân olunup, heman edevât ve esbâb-ı

binâ-i râh-ı âba himmet-i nehmet-i âliye ile şurû' olundı. Fî şehr-i rebî'ulevvel sene 971.

Tetimme-i kıssadur

Ve mukaddemâ Sofı Ali Beğ dimekle ma'rûf, kadîmden Cebecibaşılıkda ve Kapucılar-kethüdâlığında istihdâm buyurulup ve sancak ile kâmgâr olup, Şehzâde-i civân-baht ve sezâvâr-ı tâc u taht Sultân Selîm Han —*tâle bakāhu ve nâle münâhu*— hazretleri lalası olmış, mücidd ü sâ'î kimesnenün emeğiyle yapılup tekmîl olup yüz on lüle âb-ı zülâl-misâl, ki her lüle dört masuradur, İstanbul içine gelüp dâhil olup cârî olmış iken ve mûmâ-ileyh Sofı Ali Beğ'e, Tırhala Sancağı-beği iken[12], hidmeti mukābelesinde Mar'aş Beğlerbeğiliği sadaka vü inâyet buyurulup ber-murâd olmış idi. Âfet-i semâvî ile kemerler bir niçe yerden harâb ü yebâb olup yıkılmak ile, halk-ı âlem kemâl mertebe zucret ü hayretde idiler. Eyyâm-ı hârrede on beşer akçaya bir at[13] meşki suya Müslimânlar dil-teşne idi. Ve ihtiyâc u muzâyaka nihâyetde olup, kuyular ve pınarlar def'-i zarûret-i atş idemeyüp ve Pâdişâh-ı zemîn ü zamân hazretleri bezl-i mâl-i ferâvân idüp, cey'ân u atşân olan ekbâd-ı insân u hayvânı berg-i[14] ihsân ile reyyân itmeğe kasd u niyyet eyleyüp ücûr-ı azîme fâ'iz olup, cihânda nâm u nişân kodulardı. Fî sene 972.

Tetimme-i kıssadur

Vezîr-i kârdân u kâr-âgâh Sadrıa'zam Ali[15] Paşa-yı (3a) sa'âdet-destgâh —*medde zılluhû*— hazretlerinden fikr-i me'âl ve[1] âkıbet-endîşlik bâbında, umûr-ı mülk ü millet husûsında ferâset ü keyâsetleri ile bir garîb hikâyet rivâyet olundı: Pâdişâh-ı gerdûnvakār hazretleri suyı getürtmek endîşesine düşüp, ekser-i zamânda Kağıdhâne suyı üstine şikâra süvâr olduklarında, kadîmden kefere zamânlarında tasarruf olunan mâ'-i cârî tasarruf olunup, ve kârgîr binâlarınun âsârı nümâyân olup, gelüp İstanbul içine çukur-bostanlara akup, zahîre idinüp müntefi' oldukları dahi mukarrer ü muhakkak olup, ve mürûr u kürûr-ı şuhûr ve duhûr-ı a'vâm ile vîrân olmağla terk olunmış ve ehl-i İslam'a nasîb ve mukadder ü müyesser olaludan berü kesret ü vefret ve izdihâm-ı halk iktizâsına göre vilâyet ma'mûr ü âbâdân olıcak Kiriz (کرز) Nikola dimekle meş-

hûr zimmî ve üstâd, binâlarda mahâreti tecribe olmış kâfiri Pâdişâh-ı dîn-penâh *—eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhü—* hazretleri niçe def'a şikârgâhda hergâh ol mahalde bulup, râh-ı âbun ahvâline müte'allik çok nesne[2] su'âl buyurduklarını[3] Vezîr-i bâ-tedbîr-i rûşen-zamîr hazretleri mesmû'ı oldukda zimmî-i mezbûrı getürdüp[4] birkaç gün mahfî habs eyledükleri şâyi' olup, el dilinde[5] söylendi. Sa'âdetlü Pâdişâh-ı gerdûn-vakār hazretleri sem'ine dahi yetişdükde[6], bir gün Kağıdhâne'de ayak-dîvânı idüp, Paşa-yı mûma-ileyhe hitâb-ı bâ-itâb buyurup, «Su yolcı kâfirün habsine bâ'is ne oldı» diyü su'âl olundukda cevâb-ı bâ-savâb virirler ki «Ben kulunun haber ü âgâhı yoğiken izz-i huzûr-ı Şehenşâhî'ye küllî hazîne masârifiyçün yol açup, mukaddemât bast eyledüğinün sıdk u istikāmetine muttali' olmağiçün birkaç gün saklanmışdur, görülsün, söyledüp bilelüm ne uslûb üzre[7] olacakdur» dîmişler ve «Hakīkaten su getürmek gibi fazîletlü ecr ü hasenât olmaz, Allâhu ta'âlâ tevfîkin refîk eyleye, müyesser ola, velâkin Pâdişâhum bu sunun cereyânı ile İstanbul'un her mahallesinde (3b) bir çeşme yapılup sular sebîl oldukda etrâf u eknâfun ve[8] Arab u Acem memâlikinün cemâresi gelüp üşüp, kesret ü izdihâm-ı nufûsa sebeb olup bu vilâyete et ve ekmek ve sâ'ir zahâ'ir-i[9] me'kûlât yetişdürmek asîr ve asâkir-i mansûrenün ma'îşetlerine ziyâde muzâyaka düşmek mukarrerdür, bu vâsıta ile es'âr-ı Müslimîn tefâvüt eyleyüp narh-ı câriler bozulup ve çift-bozanlardan İstanbul dolup, eker-biçer tâ'ife[10] yerlerin hâlî koyup terk eyleseler gerekdür. Eyyâm-ı sa'âdet-i Pâdişâhîde her ne zahmet ü meşakkat olursa çekilür, ammâ mürûr-ı eyyâm ile sonra gelen evlâd-ı kirâm u selâtîn-i izâm zamânları ziyâde müşkil olacakdur» diyü hatm-i kelâm eyledükleri tahkīk olunup bu mahalle sebt olundı. Fî sene 972.

Fi'l-hakīka otuz yıldan sonra saltanata lâzım gelecek muzâyakayı kayırup[11] haber virmişlerdür.

N a z m

چونیکو متاعیست کار آگهی
کزین نقد عالم مباداتهی
بعالم کسی سر برآرد بلند
که از کار عالم بود هوشمند

B e y t

زفکر وزیر فطانت پناه
مخلد شود دولت پاشاه

B e y t

ز رأی وزیران روش ضمیر
شود کار شاهان کفایت پذیر

Cezîre-i Malta'da vâki' kal'a-i metîn-i küffâr-ı hâksârı almağa niyyet-i âlî-himmet ile Donanma-yı Hümâyûn tedârük olunup Serdâr-ı âlî-şân Mustafa Paşa ile Kapudan Piyâle Paşa asâkir-i mansûre ile gitdükleridür.

Ve târîh-i hicretün dokuz yüz yetmiş ikisinde deryâ seferin iden ehl-i İslâm gemilerinün her-gâh arkurı güzergâhlarına gelen Malta'nun dört pâre kadırgalarına sâbıkā Rüstem Paşa karındaşı neheng-i lücce-i deryâ Kapudan Sinan Paşa mevsim ile çıkup bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ kuvvet-i kāhire ve darbet-i şemşîrin gösterüp merdân-ı kârzâr ile kırup geçürüp keşân ber-keşân akdarmaların yedüp Âsitân-ı âsümân-nişânda[12] Tersâne-i Âmire'ye sancakları ma'kûs gelüp bağlamışlardı. Nice ruzgâr idi ki (4a) rûy-ı deryâdan şerr ü şûrları def' olmışdı. Ol zamândan berü melâ'în-i hâsirîn kal'a-i metînlerine istihkâm virmekde ve donanmaların arturmakda olup üsârâ-i Müslimîn mihnet ile âh u enînde kalmışlar idi.

Ve bu esnâda Bostancı-başı barçası tüccâr u hüccâc ile mâl-â-mâl gelürken ceng-i azîm ile üşüp aldukları haberi gelüp şâyi' olmağla mesâ'ib-i Müslimîne[1] giryân olmaduk kimse kalmadı. Ve ayak-dîvânı olup, vükelâ-i devlet ü saltanat, vüzerâ-i izâm hazretleriyle kal'a-i Malta müzâkere[2] olur, her biri ile söyleşilen re'y-i bersavâb[3] üzre hazret-i Pâdişâh-ı melâ'ik-sipâh hazretleri sarâya gelüp karâr buyurduklarında Sadrıa'zam Ali Paşa *—edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû—* hazretlerine mufassal tezkire-i hümâyûn gönderüp «Tersâne-i Âmire'ye varup Kapudan Piyâle Paşa ile eski korsanları ve rü'esâyı getürdüp âlî dîvân eyleyüp, azîm donanma gemileri tedâ-

rükin eyleyesin» diyü fermân buyurduklarında ve başka bir tezkire-i şerîfelerin[4] dahi Kapudan Piyâle Paşa hazretlerine gönderüp «Seni Donanma-yı Hümâyûnumla bu def'a yine gazâya göndermeğe niyyet ü azîmetüm mukarrer ü muhakkakdur, fikr ü[5] re'y-i rezîn ile esbâb u âlât-ı mühimmât tedârükinde bezl-i makdûr eyleyüp müstevfâ barut ve yat u yarak getürmekde ikdâm u ihtimâmda dakīka fevt itmeyesin, hâzır u müheyyâ olasın, umarım Allâh ta'âlâ dergâhından a'dâ-i dîn üzerine gālib ü zâfir olup asker-i İslâm mansûr u muzaffer olalar» diyü buyurmışlardı.

Gurre-i şehr-i recebde penç-şenbih gün Sadrıa'zam Ali Paşa pür-haşmet ü şevket ile Tersaneye gelüp, âlî dîvân eyledi. Deryâ fenninde fâ'ik[6], fenar çeker, kadîmî, mahmiye-i Galata'da ocak-erleri nâmdâr korsanlar ve kurnazlar söz yerinde cevâhir derc eyleyüp söylediler: «Üç yüz pâreden[7] eksik gemiyle çıkılmamak gerektür. Ve kal'ayı döğmeğe yigirmi ikişer vakıyye atar yiğirmi pâre yarak[8] ve yüz yigirmi pâre kolonborna ve şâhî darbuzen[9] ve beş kıt'a havâ'î top ve yiğirmi bin kantar bârût-ı siyâh (4b) ve kırk bin aded yuvalak ve[10] onar bin kazma ve kürek ve külünk ve elli pâre barça ve top gemileri ve at gemileri ve asker-i İslâma lâzım olan zahîre, beksimed ve kumanya ve sâ'ir levâzım u mühimmâtda taksîr olunmayup getürülmek gerekdür, istedüğümüz denlü virün yüklenelüm, zahîreden bunalmayalum, virmek Allâh ta'âlânundur» didiler. «Eskāl ü ahmâl-i ceng ü cidâl ve harb u kıtâl ne denlü murâd üzre uydurulsa[11] guzât u mücâhidîne ol denlü kuvvet-i kalbdür» diyü söylediler. Her husûsda dikkat u ihtimâm eyleyüp kusûr itmediler. Ez-în-cânib gereği gibi mühimmât u âlât u esbâb[12] görilmekde ve Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri «Gazâ vü cihâd ecr ü sevâbına tâlib ü râgıb olanlardan ve kapum kullarından yararlık idüp her kimse ki terakkī ve mertebe isterse varsunlar, rızâ-yı hümâyûnum vardur» diyü fermân olınmağla Âsitâne-i sa'âdet kullarından her sınıfdan çok kimse şevk u zevk ile yazılup donanmacı oldılar. Vezîr-i mukarreb-i kâmgâr Kızıl Ahmedlü Şemsi Paşa karındaşı Mustafa Paşa-yı nâm-dâr —*edâme'l-lâhu ta'âlâ iclâlehû*— hazretleri dahi Serdâr-ı asâkir-i mansûre olmak isteyüp bî-tereddüd «Mahall ü münâsibdür» diyü serdâr ta'yîn buyurılup, inşâe'llâhu ta'âlâ envâ'-ı fütûhât-ı celîleye mukārin olup, a'dâ-i dîn makhûr u muhakkar ola. Hemîşe leşker-i İslâm mansûr u muzaffer olmak içün âmme-i âlem du'âlar ve senâlar eylediler.

Sene-i merkūme şa'bânının nevrûz-ı Hârezimşâhî şeref-i âfitâbda serdâr-ı zafer-şi'âr ile asâkir-i mansûre bâ-şevket ü haşmet müretteb ü müzeyyen südde-i sa'âdet-medâra gelüp vüzerâ-i izâm hazretleri cümle erkân-ı sa'âdet ile ikbâl ü istikbâl eyledüklerinde vakār u izzet üzre selâmlayup içerü Pâdişâh-ı gerdûn-cenâb hazretlerine gitdiler. Eğlenmeyüp hil'at-ı fâhire ve murassa' şemşîr-i zerrîn ile çıkup râyât-ı feth-âyât-ı İslâm açılup, debdebe-i tabl ü nakkāre-i saltanat çalınup, a'yân-ı sa'âdet önine düşüp Emîn İskelesi'ne baştardaya gelüp (5a) vüzerâ-i izâm —*edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehüm*— hazretleri kānûn üzre bile[1] girüp Beşiktaş İskelesi'ne ma'an gitdiler ve Donanma-yı Hümâyûn gemileri leşker-i merdân-ı kârzâr ile bir vechile pür-haşmet ü şevket müzeyyen idiler ki halk-ı âlem seyr ü temâşâda tahsîn ve şâbâşlar okuyup dilâverânun her biri bebr ü peleng-mânend mehâbet ü salâbet ile pür yat u yarak, sâz u seleblerin geyüp, zîb ü zînet ile göründiler, ki «Allâhu ta'âlâ yavuz gözden saklayup niyyetlerin dürüst eyleyüp, şerr işlerin hayra tebdîl eyleyü-vire» didiler. *Allâhümme eyyid ve unsur* du'âların dest-i niyâz ile mele'-i a'lâya çıkardılar. Ve heman ol gün Beşiktaş'dan lenger koparup, tamâmen çıkup Sarây-ı Âmire Burnı'nda alaylar bağlayup toplar sekdirüp tâk-ı ayyûka tarrâka koyup âleme velvele saldılar. Sadrıa'zam hazretleri çıkmayup[2] Yedi-Kulle'ye dek bile[1] gidüp, umûra müte'allik meşkûk ü müştebeh maslahat[3] komayup söyleşdiler. Vedâ' idüp çıkduklarında dimişlerdi ki «Bizim bengî paşalarımuz Malta kal'asın[4] helvâdan sanup yimek isterler. Tutumların ve kılınışların kalbüm tutmadı, hâtıruma hoş gelmedi ve söylemedik söz kalmadı. Anladım ki nasîhatüm kulaklarına girmedi. Allâh tebârek ve ta'âlâ sonunı hayr eyleye. Bolayki perişânlıkların ben görmeyim, yetişeceğim Allâh bilür. Hele göresiz bunlar nice ser-encâm görecekdür» diyüp vâfir göz yaşları dökmişdi.

Ve Donanma-yı Hümâyûn harcına Hazîne-i Âmire'den mübâlaga mâl virilüp, «Kifâyet itmez»[5] diyü Serdâr hazretleriyle Kapudan Paşa tekrâr be-tekrâr Hazîne-i Enderûn'dan akçalar taleb eylediler. Sa'âdetlü Pâdişâh-ı sa'âdet-destgâh hazretlerinün mübârek hâtır-ı âtırlarına keder ü kelâl[6] gelüp bi' z-zarûre sözlerin redd itmeyüp Hazîne-i Enderûn'dan kîseler ile altunlar irsâl ü îsâl buyurmışlardı. Velâkin Mîr-âhûr Ferhad Ağa'ya bir gün buyurmışlar ki «Senün kayın-atan tekrâr hazîne istedüğinde nefsüm darılup beşeriyyet vâsıtasıyle[7] ağzumdan aceb kelâm sâdır oldı. (5b) Anlayamam

ki[8] işleri rast gele. Sonra muhkem peşîmân oldum, ne fâ'ide, peşîmanlık ıssı[9] itmez. Ceddüm Sultân Mehmed Han'a da ol söz vâki' olmışdur. Nice idelüm hele göresin» diyü hikâyet buyurmışlar ve «Beni darbî söyletdi» dimişler. Ammâ söz n'iydüğin dimeyüp ketm itmişlerdür didi idi. Fakīr-i hakīrün hak semâ'ıdur. Hikâyet eyledüklerinde «Aceb buyurdukları ne ola» didükte beyân itmedilerdi[10].

Rûmili Beğlerbeğisi Ahmed Paşa hazretleri fermân-ı âlî-şân ile Sofya derneğine çıkup alayım erkân-ı sa'âdet gönderi-gitdükleridür.

Ve sene dokuz yüz yetmiş iki şehr-i zilka'desinün evâsıtında Rûmili Beğlerbeğisi Şemsî Ahmed Paşa —*dâmet ma'âlîhi*— hazretleri Sofya derneğine çıkup gitdi. Ve mukaddemâ ümerâ ve zu'amâ ve erbâb-ı tîmâra muhkem tenbîh ü te'kîd buyurılup ahkâm-ı şerîfe gitmişdi. «Düşmen yarağıyle hâzır u müheyyâ ve[11] mükemmel ü müsellah olup mahallinde emr-i kazâ cereyânıma[12] muntazır olasız» dinilmişdi. Paşa-yı müşârun-ileyh hazretleri nesl-i Hâlid bin Velîd'den olup ma'ârif-i pür-çeng, şems-i tâbân u dirahşân, dahi ol rûz-ı pîrûzda hadem ü heşemine cebe-hânesin açup geyimleri[13] çatma ve serâserden üstâdân-ı hüner-verân izhâr-ı san'at u kemâl eyleyüp numûne-i devrân eyledükleri, envâ'-ı zîb ü zîver ile leşker-i encümşümârın ârâste eyleyüp, kemâl-i şevket ü haşmet üzre ve şöhret ü mehâbet ile alaylar gösterüp rûz-ı Hızır'da çıkdılar.

İstanbul halkı ise seyr ü temâşâ âşıkı, nice ruzgâr bu üslûb u âyîn-i mergūb üzre beğlerbeği çıkduğın görmeyüp pesendîde etvâra[14] tahsînler ve âferînler eylediler. Ve a'dâ-i dîn ü millet içine havf u haşyet düşüp, bağırlarına dağ-ı hasret olup, hayretde kalup engüşt ber-dehân eylediler. Ve a'yân-ı devlet ü saltanat, erkân-ı izzet, vüzerâ-i izâm ve ulemâ-i kirâm ve meşâyih u sâdât-ı enâm hazretleri tamâmen[15] kānûn-ı kadîm üzre Edirne-Kapusı'ndan taşra gönderi-gitdiler. Âmme-i halk-ı âlem leşker-i zafer-şi'âra feth ü nusret du'âların idüp (6a) vedâ'laşdılar. Sadrıa'zam Ali Paşa hazretleri mizâcında küllî futûr olup erkân-ı sa'âdet ile bulunmaduğına beğlerbeği hazretleri bî-huzûr olup ve temâruza haml eyleyüp «Bizüm ocağımuza kec-nazardur» dir iken ikinci konakda Çatalca'da Vezîria'zam Ali Paşa maraz-ı hunnak'dan sefer-i âhiret ihtiyâr eyledüği haberi gelüp ve mühr-i izzet Vezîr-i bâ-haşmet Mehmed Pa-

şa hazretlerine teslîm olunduğı beyân olundı. Ve bu hâksâr-ı bî-mikdâr dahi müşârun-ileyh hazretleri musâhabeti ibtilâsından halâs müyesser olmayup, Selânik'de merhûm peder[1] intikāli haberi gelmek ile Vezîr-i rûşen-zamîr-i bâ-tedbîr Mehmed Paşa hazretleri kapusında temcîd vaktinde sûre-i Feth tilâveti hidmetiyle mukayyed iken izn ü icâzet ile sıla-i rahm bahânesin eyleyüp Timar-defterdârı Kaytas-zâde Ahmed Efendi ve[2] merhûm Hayâlî Beğ-oğlı Za'îm Ömer Beğ ve Kadı 'İşretî Efendi ve Kâtib Hüdâ'î Efendi hoş-tab' ehl-i dil efendiler sohbetlerinden mufârakat itmeyüp eyyâm-ı meserret-efzâ ile Sofya derneğine ma'an gidildi. Yaylaklar[3] seyr u temâşâsıyle giderek sahrâ-i Sofya asâkir-i nusret-me'âsir ile mâl-â-mâl olup konuldı. Bir nice gün âsâyiş ü ârâmişden sonra dergâh-ı mu'allâ çavuşlarından Yügrük Abdî Çavuş ki Malta üstine giden Serdâr-ı bâ-vakār Mustafa Paşa —*edâmallâhu ta'âlâ iclâlehû*— hazretlerinün selâm çavuşı idi, Âsitâne-i sa'âdete müjde haberiyle gelüp ve Mansûr Çavuş nâm hoş-fehm u ferâseti dahi ahbâr-ı meserret ile müstakil, karmdaşı Mîrimîrân Şemsî Paşa hazretlerine mektûb ile[4] göndermişler idi. Vitoş[5] (ویتوش) nâm yaylakda ashâb ve ahbâb ile hüsn-i mu'âşeret üzre ulûm u ma'ârif musâhabetinde iken gelüp vusûl buldı. Ve haber istihbâr olundukda, «Donanma-yı Hümâyûn ile cezîre-i Malta'ya sıhhat u selâmet üzre yanaşup iskele urılup, bî-mâni' ü müzâhim çıkılup metrisler kurmağa şurû' olunup, birkaç günde evvel liman zabt olundı, ba'dehû[6] Sent-Erme [St. Elme] nâm mustahkem kal'a döğülüp rûz u şeb muhkem ceng ü[7] âşûb oldı. Bi'l-âhire ittifâk ile göz karardup bî-sabr u karâr (6b) umûm üzre hucûm idüp yürüyüş oldukda bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ kal'a alındı velâkin nice kal'alar değer, asker-i mansûreden benâmlar şerbet-i şahâdet nûş eyleyüp müstes'ad oldılar. Cümleden, Trablusgarb Beğlerbeğisi Turgud Paşa ve Sinan Paşalu[8] Koca-ili Beği Süheyl Beğ ve dahi niceler» diyü haber virüp ve «Şimden girü asl maksûd-ı bi'z-zât olan kal'a-i Malta hâlevâr her tarafdan ihâta olunup toplar kurulmışdı. İnşâe'llâhu ta'âlâ feth ü zafer haberleri an-karîb mute'âkıben gelecekdür» diyü i'lâm-ı hâl eyledi.

Ve mektûb okunup hâl u mekāl ma'lûm olduktan sonra Şemsi Paşa hazretleri «Çavuş Ağa! yâ[9] karındaşum dahi ne hâl üzredür» didiler. «Sultânum karındaşınuz bir vechile dilîr ü bahâdır, server dilâverdür ki kābil-i vasf u beyân değildür» didi. «Âşikâren top ve

tüfeng atılduğı yerlerde göğsin gerüp turur, hây Sultânım neylersin didiğümüzçe mukadder ise sakınmanun ne fâ'idesi var, mukadder degülse hod ne zarar ider diyüp kemâl mertebe teveccüh ü tevekküldedür ki şerh olunmaz» diyicek «Siz anun murâdın anlamamışsız» didi. «Bolayki şehîd olam kurtulam[10]» dimek ister. Sa'âdetlü Pâdişâhumuzun küçükden rikâb-ı hümâyûnında hâsıl olmış emekdâr u hidmetkârı, cümleden makbûl sevgilü vezîri iken nesine yarar idi, serdâr olup gözinden ve gönlinden dûr u mehcûr olmak» dimişdi.

Ve bu esnâda evâhir-i sene 973 zilhiccesinde Malta kal'ası cenginde olan asker-i İslâma feth müyesser olmayup, ekāvîl ü[11] rivâyât u hikâyât muhtelif, mevsim mürûr eyleyüp zamân az kalmağla, toplar çekdirilüp gemilere alınup göçüp gitmek mukarrer olmak tedârük olundukda sâbıkā Cerbe kal'ası fethinde donanmasıyle esîr ü dest-gîr olan Donaryo [Don Alvaro] nâm la'în, ki Kapudan Piyâle Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ ikbâlehû-* hazretleri i'âneti ile bahâsı alınup amân virilmişdi, bir gice deryâ cânibini, ağyârdan hâlî fursat düşürüp cezîre-i Malta'nun hilâf semtinde (7a) Medîne nâm kal'aya gemiler ile yanaşup, atlu ve yaya soltat döküp, deryâ muhâfazasında nigehbân[1] olan Kapudan Paşa gaflet idüp, mukadderât-ı İlâhî olsa gerek, serdâr-ı âlî-mikdâr hazretleri kâfirün geleceğinden haberdâr olup, niyyet-i gazâ, kasd-ı kâfir darbet-i şemşîrin göstermek azîmeti üzre «Asker-i İslâma yoklama vardur» diyü çok kimseyi kendüziyle cezîrede eğleyüp seherden kuşluk vaktine değin turup, alayın bağlayup, ceng tedârükinde iken küffâr-ı hâksâr dahi bu tedbîr-i şecâ'at-şi'ârdan âgâh olup, tersân u lerzân çıkduklarında peşîmân yine girüsine nigerân kaçmakda hayrân iken leşker-i İslâm içinde olan tâ'ife-i cebân ve kaltaban «Bire kâfir geldi basdı» diyü feryâd u figāna başlayup ve huzûr-ı melâ'în ve hâsirîn alayınun karaltısı göründükde asker cengden yüz dönderüp, kimse ardına bakmayup, serdârı tenhâ koyup, küffâr-ı hâksâr dahi alayların perîşân olduğın görüp, hücûm ile yürüyüp kaçan tâ'ifenün gemilerine yetişince vehmden zehresi çâk olup kaldılar. Ve deryâ kenârına gelenler dahi gemisin bulmağa kādir olamayup, canluca gelüp tâkatı olanlar halâs olup, mâ'adâsın a'dâ-i dîn yetişüp helâk eyleyüp, serdâr-ı bâ-vakār hazretleri dahi «Böyle bed-ahd u bîkarâr, firâr eyleyen leşkere levm u serzenişden ne hâsıl ola» diyüp

nâm u nâmûs eksikliği ve hezâr gayret ü âr ile baştardasına girüp hâ'ib ü hâsir avdet itdüği muvahhiş haberler gelüp Âsitâne-i sa'âdetde dinildi ve işidildi. Ahâlî-i İslâm ve enâmun hüsrân u hırmânlarına bâ'is oldı.

Mısrâ'

شومی کرك وجلاير بود

didiler كرك Zarîf dimekle meşhûr Mehmed Çelebi Serdâr Mustafa Paşa etbâ'ından Galata-emîni olup ve zu'amâdan Mashara Kalb Celâyirzâde dahi musāhib makāmında bulunup şe'âmetleri yetişdi» diyü şâyi' oldı. Ve Donanma-yı Hümâyûn gemileri sâlimen mevsim ile gelüp limana dâhil oldılar. El-hamdü li'llâh, sümme'l-hamdü li'llâh. (7b) Fî 21 muharremü'l-harâm fi sene 973.

Ve Kapudan Piyâle Paşa hazretlerine muhkem tenbîh ü te'kîd buyurılup «Azîm donanma esbâbı ihzârında olasın» diyü fermân-ı âlî olup avârız ve kürekçi cem'i sipâriş olundı. Memâlik-i mahrûsaya ahkâm-ı şerîfe-i cihân-mutâ' gönderildi, sene 973.

Ve Üngürus kıralı olan la'în[2] tarafından Südde-i sa'âdete gelen maktû[3] otuz beş bin aded guruş bu sene gelmeyüp «İnşâe'llâhu ta'âlâ iki seneyi ma'an gönderelüm» diyü ta'allül ü bahâne eylemek üzre haberleri gelüp ve «Serhadd-i mansûrede kiliselerümüz yılda bir panayırımuz yerleridür, âdetimüz üzre cem'iyetlerümüze mâni' olursız» diyü serhadd ümerâsıyle nizâ'a âgāz eyleyüp, kal'a-i Göle'yi ve Tımışvar'ı[4] müstahkem yaptırup, ve kal'a-i Sigetvar'ı dahi kemâl-i istihkâmda yapdırdukları haberleri ümerâ-i serhad arzlar idüp Südde-i sa'âdet-medâra bildürdiler.

Pâdişâh-ı zemîn ü zemân *—halledé'llâhu ta'âlâ hilâfetehû ilâ inkırâzı'd-devrân—* hazretleri kefere-i fecerenün tuğyân u isyânın ve bu vechile bahânelerin istimâ' eyledüklerinde vüzerâ-i izâm hazretlerine muhkem tenbîh u te'kîd eyleyüp «Üngürus vilâyetine âzîm sefere azîmet ü niyyetüm mukarrer ü muhakkakdur. Tedârükde ikdâm ü ihtimâm üzre olun. Ve Anatolı ve Karaman ve Rûmili Beğlerbeğisine ahkâm gönderüp, «düşmen yarağıyle hâzır u müheyyâ olup, mahall-i me'mûra varup âmâde olasın» dinilüp, her cânibe yarar çavuşlar ve ulaklar irsâl olundı. Fî şehr-i receb sene 973.

Ve bu esnâda Sadrıa'zam Mehmed Paşa *—edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû—* hazretleri Üngürus ilçisini Dîvân-ı âlîye getürdüp «Şimdiye değin bundan oturan Semiz Vezîr[5] gitdi. Sa'âdetlü Pâdişâhumuz *—e'azze'llâhu ensârehû—* hazretleri sefere hâzır u müheyyâdur. Âl-i Osmân pâdişâhlarınun[6] çerâğı düşmen-i dînün bağrı yağıyle rûşen ola-gelmişdür. Kadîmü'z-zamândan Üngürus kırallarını kılıçları altına alup makhûr ide-gelmişlerdür. (8a) Amân u zamân virdükleri mahzâ lûtf u ihsânlarıdur bilürsiz. Heman tiz durma var-git tedârükünüz üstine olasız. İşte sa'âdetlü Pâdişâh-ı cihân-penâh hazretleri leşker-i İslâm ile üstünüze kalkdı. Ayağunuz üzengidedür» buyurdılar. Ve ilçi «Maksûdunuz eğer harâc ise gelsün ve eğer kal'alar ile tesellî olursanuz alun ve eğer memleket isterseniz ta'yîn eyleyüp arz eylen fermân-ı Pâdişâhî ile kıraldan mühriyle defter getürdelüm» diyü niyâzlar minnetler eyledi. Sem'-i kabûl ile ısgâ buyurulmadı. Muhkem sefer yarağına şurû' olundı. Fi't-târîhi'l-merkûm.

Vezîr-i Sânî müşîr-i bâ-tedbîr Pertev Paşa hazretleri Südde-i sa'âdet-medârdan serdâr ta'yîn buyurılup bölük ağaları ve sekbân-başı ile yeniçeriler Göle kal'ası fethine gitdükleridür ki erkân-ı sa'âdet kānûn-ı kadîm üzre gönderi-gitdiler. Kesret azîm ve şöhret mâlâ-kelâm idi.

Sene 973 şa'bânü'l-mu'azzamı evâhirinde bir rûz-ı fîrûzda Vezîr-i sânî, müşîr-i mufahham, nizâmü'l-âlem, müdebbir-i umûr-ı cumhûr-ı ümem Pertev Paşa *—edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû—* hazretlerine üç bin nefer yeniçeri dilâverleri sekbân başıyle ve Ulûfeciyân-ı yemîn bölüği umûmen ve Gurebâ-i yesâr bölüği umûmen ve cemâ'at-ı silahdârân kethüdâsı altı yüz nefer güzîde yoldaşlarıyle ve altmış üç nefer çavuş ağalar ta'yîn buyurılup sefer-i zafer-rehbere çıkmak fermân olundı.

Tımışvar serhaddinde bir göl içinde ahde mugāyir küffâr-ı hâksâr-ı melâ'în yapdukları Göle nâm kal'a-i metîn içine beş bin nefer leşker-i şeyâtîn-ı müşrikîn cengci be-nâm kâfir ihtiyârlarıyle kapanup ve küffâr-ı Hırvat aslından[1] Karaçin (قراچين) oğlı nâm dilîr mel'ûn müstevfâ zahîre ve yatuyarak ve barut ile serdârları

olup ale'd-devâm yapup istihkâm virmek üzre mücidd olduğı, yarar ve[2] içlerinde tedbîr ü tedârükde bile çalışup hidmetde olan berü cânibden ulûfelü câsûslar haber inhâ eylediler.

Vezîr-i müşârun-ileyh hazretleri şevket ü haşmet ile alayların pür-zîb ü zînet ârâste idüp, cümle erkân-ı sa'âdet gönderi-gitdiler. Ve bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ feth ü fütûh müyesser oldukda fermân-ı Şehenşâhî ile (8b) bin beş yüz nefer kul-oğlı sipâhî-zâdeler yazılup defter olundı. İtmâm-ı maslahat eyledüklerinde bölüklere ilhâk olunmak üzre gitdiler. El-hak bu alayun zîb ü zînetleri cümleye gālib görinüp, sipâhîlik tavrında mükemmel ü müsellah şâhbâz dilâver yigitler âdâb-ı devlet ve uslûb-ı saltanat ile perveriş bulmış müeddeb merdüm ve merdüm-zâdeler geydükleri yaraşur ve her kime san'at ise bunlara mîrâs, serdâr-ı bâ-vakār hazretleri hidmetine mülâzemet ile çıkup gitdiler. Allâhu ta'âlâ uğurların hayr eyleyüp seferlerin mübârek idüp, envâ'-ı feth ü zaferlere mukārin kılup a'dâ-i dîn üzerine gālib ü kāhir olup mansûr u muzaffer eyleye. *Bi-hakkı ve bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselîn.*

Tetimme-i kıssadur

Ve bu esnâda şehr-i şa'bânü'l-mu'azzamda vilâyet-i Yemen'den munfasıl haşmet ü şevket sâhibi beğlerbeği Mehmed[3] Paşa hazretleri serhadd-i mansûrede kadîmden emekdâr ve hidmetkârlık ile ilerü gelüp küllî iktidâr hâsıl itmiş olup, Südde-i sa'âdet-medâra geldükde erkân-ı sa'âdete pîşkeş ü hedâyâ ile yolundan gelüp mu'azzez ü mükerrem olup ve kānûn-ı kadîm üzre Dîvân-ı ma'delet-mekâna gelüp, dokuz kat pîşkes üzre[4] envâ'-ı tuhaf-ı Hind ü Sind getürüp ve iki tavîle on sekiz re's mükemmel ü müzeyyen rahtlarıyle mümtâz u ser-efrâz Yemenî ve Mısrî atlar çeküp ve üstâdân-ı cihân san'at ve ameliyle lâ-nazîr miğferler ve siperler[5] ve cebe-hâne esbâbı, ki selâtîn nazarlarma lâyık ola, ve peri-çehre gulâmlar[6] ve kaliçe-i Mısrîler ve akmişe-i nefîse-i bî-hadd ü bî-kıyâs çeküp mukaddemâ fâtih-i mülk-i Yemen ve Aden Vezîria'zam olan Süleyman Paşa'nun teşrîfât defteriyle[7] tatbîk ü tevfîka mecâl olmayup, bunlarun pîşkeşi hadd-i a'lâda olup, «Kul efendisine ubûdiyyet itmek ancak bu denlü olur» diyü hûşmendân-ı ehl-i Dîvân pesend idüp tahsînler itdiler. Ve hil'at-ı fâhire ile teşrîf buyurılup,

vüzerâ-i izâm ile girüp pâye-i serîr-i saltanata yüz sürdiler ki bâ'is-i mülâzemet olur (9a).

Tetimme-i kıssadur

Ve müşârun-ileyh Mehmed[1] Paşa Yemen'den Âsitâne-i sa'âdete gelürken Kütahya'da Şâhzâde-i cevân-baht ve sezâvâr-ı tâc u taht Sultân Selim Han hazretleri âsitânesine uğrayup, envâ'-ı tuhaf ve hedâyâ-yı girân-bahâ-yı bî-kerân ile pîşkeş çeküp ve şikârgâha çıkduklarında rikâb-ı humâyûnlarına rûy-mâl idüp, ba'dehû yanaşduklarında[2], vilâyet-i Yemen ve diyâr-ı Arab ahvâline müte'allık nice umûr istifsâr buyurduklarında küllî vukûf u şu'ûrları olmağla her husûsa hâzır cevâb olup ve celâdet ü merdânelik ile ma'rûf u meşhûr zî-kudret ü miknet olmağın takrîr-i kelâmından hazz idüp, «Böyle yarar kimse makām-ı hükûmetde olmamak revâ görülmeye» diyü Âsitâne-i sa'âdete mektûb-ı şefâ'at[3]-uslûb ile ahvâlin inhâ idüp, «Diyâr-ı Mısrıyye beğlerbeğiligiyle behremend ve ber-murâd buyurulması murâdumdur» buyurdukları arz u telhîs olunup کیلون[4] Ali Paşa kadısı ile ve defterdârıyle zindegânî itmeyüp, ref' buyurulması lâzım gelmiştir diyü Mısr beğlerbeğiliği fermân olundı. Fî evâ'il-i ramazânü'l-mübârek, sene 973.

Hazret-i Halîfe-i zemîn ü zemân bâsıt-ı emn ü emân bi'z-zât teftîh-i memâlik-i Üngürus niyyet ü azîmetine erkân-ı devlet ve a'yân-ı sa'âdetle Dârü's-saltanati's-seniyye Kostantiniyye'den çıkup gitdükleridür.

Ve sene 973 şevvâlü'l-mükerreminün on birinci dü-şenbih gün[5] mübârek sâ'at ve kutlu demde cümle erkân-ı devlet ve a'yân-ı sa'âdet vüzerâ-i izâm ve ulemâ-i kirâm südde-i sidre-makāmda asâkir-i zafer-penâh-ı enciim şumâr ile hâzır u intizârda yerlü yerinde durup, hazret-i Pâdişâh-ı gerdûn-cenâb —*e'azze'llâhu ensârehû*— şevket ü haşmet ile ak libâslar geyüp nûrdan minâre misâl serv-kadd cümle asker-i mansûreden bâlâ-ter idi. Esbâb-ı rezm ile mükemmel hey'et-i[6] heybet ile mütecellî olup çıkdı. Bir esb-i sipihr-seyr ve hilâl-na'le süvâr olmışdı.

Beyt :

چوکوهی [7] به پشت شکاور [8] نشست

چوکوهی [7] که برباد صرصر نشست

Nesr— Hadem ü haşem-i sa'âdet-rakam bir vechile pür-zîb ü zîver (9b) düşmen yarağıyle müretteb olmışlardı, ki ta'bîr u tahrîr olunmaz, pür cûş u hurûş çıkdılar. Yemîn ü yesârına şefekat u merhamet ile nazar-ı iltifât buyurduklarında halk-ı âlem bî-ihtiyâr girye ve sûz u güdâz ile dergâh-ı Bî-niyâz u kâr-sâza el kaldırup *Allâhümme unsuri'l-İslâme ve eyyidi'l-Müslimîn. Ve ahzül men hazele'd-dîn ve unsur men nasara'd-dîn* du'âların mele-i a'lâya çıkardılar. Ve her yol başında erbâb-ı niyâz turup du'âlar iderek, selâm ve du'âlar ile cevk cevk leşker-i İslâm-penâh çekilüp gitdiler.

Sadrıa'zam Mehmed Paşa, Sadr-ı Sânî Pertev Paşa hazretleri serdâr olup gitmişdi. Ve Sadr-ı Sâlis Ferhâd Paşa ve Sadr-ı Râbi' Ahmed Paşa ve Sadr-ı Hâmis Kızıl Ahmedlü Mustafa Paşa idi. Ve Rûmili Kadıaskeri a'lemü'l-ulemâ Hâmid Efendi ve a'lemü'l-ulemâ Anatolı Kadıaskeri Abdullah bin Abdullah eş-şehîr Pervîz Efendi idi. Ve Yeniçeri Ağası Ali Ağa'ya ve Baş-defterdâr Murâd Çelebi Efendi'ye ol gün tenbîh buyuruldı ki «Konakdan[9] ayrılup Halkalupınarı'nda konalar. İnşâe'llâhu ta'âlâ Belgrad menzilinde rikâb-ı hümâyûn ile[10] mülâkāt ideler. Ve Defterdâr Murâd Efendi Hazîne-i Âmire ile mahrûsa-i Edirne'ye varup anda müterakkıb ola. Ve mahmiye-i İstanbul muhâfazasına kalan sâbıkā Anatolı Beğlerbeğisi kârdan ve şecâ'at-şi'âr-ı bâ-tedbîr İskender Paşa ve Anatolı Defterdârı Hasan Çelebi Efendi ve Şıkk-ı Sânî Defterdârı Bâliğ oğlı Ali Çelebi Efendi Hazîne-i Âmire kâtipleriyle muhâfaza hidmetine me'mûr olan cemâ'at-i ehl-i hiref ile kalup[11] duralar. Ve deryâ cânibine, Donanma-yı Hümâyûn ile sefere giden Kapudan Piyâle Paşa hazretlerinden sonra limana gelüp-giden sefâ'ine Bostancı-başı Dâvûd Ağa nigehbân olup, «Muhkem muhâfaza eyleyeler» diyü fermân olundı. Ve Şeyhülislâm ve Müftilenâm a'lemü'l-ulemâ'i'l-mütebahhirîn Mevlânâ Ebussu'ûd Efendi hazretleri Sultân Mehmed Han-ı Fâtih Kârbân-sarâyı önünde[12] rikâb-ı hümâyûna yanaşup Ali Paşa Câmi'i kurbında mufârakat eylediler (10a). Ve İskender Paşa hazretleri dahi yanaşup Edirne-kapusı'na dek vardılar. Ve a'lemü'l-ulemâ

mahmiye-i İstanbul Kadısı Mevlânâ Kadı-zâde Ahmed Efendi yanaşup bir mikdâr gitdiler. Konak yeri Rüstem Çelebi Çayırı mahalli olup erkân-ı devlet ü sa'âdet ve ulemâ-i izâm ve meşâyih-i kirâm selâm-ı vedâ'a durdılar. Pâdişâh-ı gerdûn-vakār —*e'azze'llâhu ensârehû*— hazretleri alaylarına tevâzu' vü inhinâ ile selâm virüp râyât-ı feth-âyât-ı İslâm ile[1] geçüp, otâk-ı gerdûn-nitâk önünde inüp karâr eylediler. Vüzerâ-i izâm —*edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehüm*— hazretleri ordu-yı hümâyûndan yollu yolunca ba'îdrak konup, ancak orduya karîb Sadrıa'zam Mehmed Paşa hazretleri kondı. Fî 11 şehr-i şevvâl, sene 973.

Şu'arâ-i devrân ve bülegā-i zamân, husûsâ Abdülbâkī Efendi —*selleme'llâhu ta'âlâ*— sefer-i zafer-rehbere müte'allik didikleri nazmlar ve Mevlânâ Fevrî Efendi ve Mevlânâ Nevâlî Efendi ve Mevlânâ Kadı Ubeydî Çelebi dürr ü cevâhir nazm itmişlerdür.

Bahâr-ı âlem-i vuslatda ol Sultan-ı hûbâm
Temâşâ itdüğün gündür bana nevrûz-ı sultânî

Bahar oldı dem-i seyr u temâşâdur Hüdâvendâ
Semend-i azmün itsün arsa-i âlemde cevlâm

Yüri Rûmillerin seyr it hırâmân eyle yanunca
Alem gibi sehî-kāmet nigâr-ı pâk-dâmânı

Nihâl-i serv-i bâğ-âsâ nesîm-i feth u nusretden
Salınsun nâz ile nîzen hırâmânî hırâmânî

Cihânun hâr u hâşâkın getürsün âb-ı şemşîrin
Gülistân eylesün rûy-ı zemîni düşmenün kanı

Felekten seyr idüp disün sana Behrâm-ı hasm-efgen
Hezâr ahsente ey rûz-ı vegānün merd-i meydânı

Du'âmuz oldur ey Bâkī hatâdan saklasun Bârî
Hüdâvend-i cihân Sultân-ı âdil şeh Süleymân'ı

İderken tîr-i müjganın gibi hükmün revân hançer
Görüp şemşîr-i gamzen kendüden geçdi hemân hançer

Adûnun tîğ-i kâfir gibi lerzân itdi endâmın
Meyânına tokundı Husrev-i gîti-sitân hançer

Çemende berg-i sûsen gökde mâh-ı nev değil peydâ
Çeker a'dâ-i dîn üzre zemîn ü âsmân hançer

Şehâ bir dem mey-i hûmun cihân bezminde dinlensün
İçürsin düşmene câm-ı fenâyı bir zaman hançer

Adûnun kılsun endâmın serâpâ kana müstagrak
Bitürsün bâğ-ı nusretde nihâl-i ergavân hançer (10b)

Nisâr itdi gazâ yoluna dergâh-ı Şehenşâha
Murassa' bir kemer-gerdûn meh-i nev zer-nişân hançer

Tazarru' demleri geldi Cenâb-ı Hakk'a ey Bâkī
İdüp Feth âyetin ezber dilin kılsun revân hançer

Bu tâk-ı lâceverdî zer-baft otagun olsun
Mihr ile meh önünce iki solağun olsun

Çarh-ı berîne hem-ser olup livâ-yı adlün
Ser-menzil-i sa'âdet dâ'im konagun olsun

Sultân-ı bahr ü bersin devlet serîri üzre
Her dem nesîm-i himmet çâpük ulağun olsun

A'dâ-i bed-nihâda azm-i sefer kılıcak
Tîğ-ı zafer yanunca yalın yaragun olsun

Lütf it Ubeydî'nün gel uyar murâdı şem'in
Bu tekye-i cihânda yanar çerâgun olsun

Kırk Kemere konulup, Çatalca ve Silivri menziline andan geçilüp merâhil ü menâzil kat' olunup on yedinci gün mahmiye-i Edirne'de —*hummiyet ani'l-beliyye*— sahra-i namâzgâhda Padişâh-ı kişver-güşâ hazretleri otâkları kurulup üç gün oturak olundı. Dördünci gün göçülüp gidildi. Ol gice konakda gurre-i şehr-i zilka'de hilâli görüldi. Ve hazret-i Pâdişâh-ı gerdûn-bestat ekser arabadan çıkmayup huzûr u râhat üzre konağa geldükde dahi erkân-ı sa'âdeti arabadan selâmlayup otâk-ı hümâyûnda sâyebânlar altında nüzûl buyururlardı. Ve Sadrıa'zam Mehmed Paşa hazretleri her menzile geldükce karâr itmeyüp ilerü menzilün memerrin yoklayup, araba yolların düzedirdi. Mizâc-ı şerîf ve unsur-ı latîf-i Şehenşâhî'ye âlem-i pîrîde maraz-ı nikrîsden gâhî fütûr ârız olağan idi. «Meşakkat-i râh-ı sefer keder ü kelâle sebeb olmasun» diyü Vezîr-i kâr-âgâh hazretleri ale'd-devâm hüsn-i tedbîr ü tedârük üzre terk-i râhat idüp konak yolların yoklar idi.

Ve mâh-ı zilka'denün on üçünci gün kasaba-i Tatar-pazarı kurbında be-gāyet dil-güşâ mahalde[2] konuldı. Ve «Hazret-i Şehzâde-i cevân-baht sezâvâr-ı tâc u taht Sultân Selim Han —*tâle bakāhu ve nâle münâhü*— şehzâdesi Sultân (11a) Murâd hazretlerinün Mağnisa sancağında bir ferzend-i dil-bend-i sa'âdet-mendi dünyâya geldi» diyü kapucılar mekâtîb-i şerîfelerin getürüp müjdegânî haberlerin virüp ism-i şerîfin teberrüken ve teyemmünen sa'âdetlü Hüdâvendgâr hazretlerinden recâ eylediklerin bildirdiklerinde hazret-i Pâdişâh-ı zıllu'llâhi melâ'ik-sipâh hamd ü sipâs-ı bî-kıyâs eyleyüp, ferhân u şâdân olup «Ecdâd-ı izâmumuzda Murad oğlı Mehmed olagelmişdür, nâm-ı şerîfi Mehmed olsun» buyurdukları sikātdan mesmû' olunup sebt olundı. Fî 13 şehr-i zilka'de, sene 973.

Ve evâsıt-ı şehr-i zilka'deti'l-harâmda sahrâ-i Filibe muhayyem-i sürâdıkāt-ı asker-i İslâm-penâh[1] olup, ve yine Filibe konağında bir gün mukîm[2] olundı. Göçülüp, kesret ü şiddet-i bârân ile Kapu-derbendi hezâr meşakkatle geçildi ve İhtiman sahrâsında konuldı. Ara-yatı[3] evâhir-i zilka'dede sahrâ-i Sofya'ya yetişildi, bir gün mukîm[2] olundı. Göçülüp menzil be-menzil Niş ılıcasına konulup, Pâdişâh-ı zemîn ü zamân hazretleri ılıcayı otâk içine aldırup, iki gün mukîm olundı. Huzûr u râhat üzre göçüldi.

Ve asker-i zafer-rehber arasında ba'zı bed-baht eşkıyâ hırsuz peydâ olup, bîdâr olmayup gaflet üzre olanlarun çadırlarında[4] zî-kıymet yarak ve esbâbları[5] serika olunup, duyuldukca hay u huy ve[6] velvele ider oldılar. Ve ba'zı kenâr yerlerde çayır kolayına konan halkı gözine kestirenler[7] kılıç koyup çadırlar söyündürmeğe başladılar. Sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinün sem'-i hümâyûnlarına bu haber-i şerer[8]-eser yetişdükde vüzerâ-i izâm hazretlerine muhkem hitâb-ı pür-itâb olup, «Elbette bulunmak gerekdür» diyü tenbîhât u te'kîdât buyuruldı. Niş'den Belgrad'a varılınca Yeniçeriler Ağası Ali Ağa yasakcılık hidmetinde olan ehl-i vukūf u şu'ûr yeniçerilere mertebeler va'de idüp kadîmden bilüp işitdükleri be-nâm kesici[9] hırsuzları bulup tutup getürdiler. Ve erbâb-ı tîmardan alçak hallü Malkaralu Evren Beğ dimekle meşhûr (11 b) sipâhîyi dahi Sadrıa'zam hazretleri getürdüp[10] va'deler ile istimâlet virüp ol dahi birkaç gün içinde ehl-i fesâd u bed-nijâd harâmîlerin yatağ ve nişânlarım bulup ve kümelerin basup, bir nicesin ele getürüp, her konakda siyâset ile cezâları virilüp leşker-i İslâma emn ü râhat hâsıl oldı.

Ve gurre-i hilâl-i şehr-i zilhicceti'l-harâm Belgrad konağında görüldi. Cümle oturak ile kırk dokuz günde varıldı. Ve üç gün mukîm olundı. Varulduğı gün havâ rûşen-diller gibi mücellâ vü musaffâ idi. Pâdişâh-ı cihân-penâh hazretleri zerrîn libâslar geyüp, altun kotas takınup, ra'âyâ vü berâyâ bir mertebe şâdân u mesrûr ve handân oldılar ki kābil-i şerh ü beyân değildür. Vâfir filoriler mübârek eliyle[11] bezl eylediler. Ve nehr-i Tuna kemâl-i tuğyân[12] üzre olmağla bir vechile köpri bağlamağa mecâl ü imkân olmadı.

Ve sâbıkā Südde-i sa'âdet-medârda defterdâr olup ve bi'l-fi'l Semendire Sancağı beği olan Bayram Beğ'den re'âyâ muhkem feryâd u figān ile şikâyetler eylediler. Arz olundukda Pâdişâh-ı dîn-penâh —*eyyede'llâhü ta'âlâ ve kavvâhu*— hazretleri şikâyetlerin dinlemeyüp «Şimdi hidmet teklîf olundı, beğden rızâ ve şükrân getürecek değiller, ormanı kesüp yol açsunlar, köpri Böğürdelen Kal'ası önünde bağlansun. Kapum halkıyla ben kendüm köpriden[13] geçince yeniçeri ağası ve defterdâr ile Hazîne-i Âmire ve Rûmili leşkeri ve Anatolı ve Karaman karşu zemîne gemiler ile sahrâ-i Sirem'e mümkin oldukca geçsünler, ben[14] varınca hâzır bulayum, zinhâr ta'allül ü bahâne mahalli değildür, onat intibâh üzre olasız» diyü fermân olunup göçüldi.

Ve harâmîler tutan Evren Beğ'e Dergâh-ı âlî çavuşluğı sadaka buyuruldı. Ve dört nefer yeniçeri yoldaşları, ki ehl-i fesâd ele getürmişlerdi, kānûn-ı kadîm üzre on üçer akçayla sipâhî oğlanları ce-

mâ'atına ilhâk fermân olundılar. Ve göçüldüği gün bârân-ı azîm ile muhkem zahmet ü meşakkat ile gidildi, seyller çekildi[15]. Ale'l-husûs ki konakda otâk-ı hümâyûn çeken nâdire-i ruzgâr develerden mubâlağa develerin catanağı ayrılup helâk oldı (12a).

Ve Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri alayla konak yerine gelüp, kurulmış otâk olmamağla[1] Veziria'zam Mehmed Paşa hazretleri çadırına inüp kondılar. Ol gice göz açdurmayup, yağmur yağmak ile göçülmeyüp ol mahalde oturak olundı. İrtesi hava açılup yaşlar kuruyup tâze vü ter oldı. Ve Mîr-âhûr Ferhad Ağa içün iç-ağalardan ba'zı "Bu mahall-i fursatdur" diyüp «Pâdişahum, cümle asker halkının konağa tavarları ile ağrıkları[2] çekilüp geldi, çadırları kuruldı, hemân ancak Pâdişâhımun gelmedi» dimişler. Hiddet-i nazar ile bakup «Sende bu idrâk ile hâdim-i saltanat geçinürsin ne olacaksın, aceb bizim çadırlarımuz ve ağrığımuz[3] gayrilere mi benzer?» buyurmışlar ve Mîr-âhûr Ferhad Ağa'yı istedüp su'âl buyurmışlar «Döneği - belinde ol yokuşda ne denlü davar kaldı Ağa» dimişler. «Pâdişâhum'a kurbân olsun, yalnız mîrî develerden beş yüz re's kalmışdur» diyicek «El-hamdü li'llâh ta'âlâ Rezzâk-ı âlem ve Hallâk-ı benî Âdem, vuhûş u tuyûrun gıdâ ve hisselerini bizim gibi âciz ü zelîl eliyle bu menzil ü mekâna yetişdüri-virdi. Var cümlesini şükrâne-i[4] ni'met-i Rabbü'l-âlemîn fî-sebîli'llâh bıçak urup kurbân eyle» buyurmışlar, hem öyle oldı. Ve hiç bir târîhde asker geçmedüği yerlerden ormanlıklar kesilüp yollardan geçilüp dördünci konakda *—bi-inâyeti'llâhi ve tevfîkıhî—* kal'a-i Böğürdelen kurbına gelinüp, sâlifü'z-zikr Bayram Beğ gemiler ile cisr-i azîm bend eyleyüp, hâzır u müheyyâ bulundı. Asker-i mansûr ile Pâdişâh-ı sa'âdet-destgâh hazretleri bilâ-ta'b murûr u ubûr eyledükde asâkir-i Rûmili ve Anatolı ve Karaman ve Yeniçeriler Ağası Ali Ağa ve Defterdâr Murad Efendi Hazîne-i Âmire ile tamâmen sahrâ-i Sirem'e gemiler ile geçdükleri haberleri geldi. Ve fermân-ı âlîşân böyle sudûr u zuhûr buldı ki «Cümle asâkir-i mansûre Rûmili ve Anatolı ve Karaman beğleriyle ve mîrlivâ ve zu'amâ ve erbâb-ı tîmârlarıyle mükemmel ü müsellâh cebe ve cevşenleriyle alayların düzüp Pâdişâh-ı cihân-güşâ hazretlerini erkân ve a'yân-ı sa'âdet ile selâmlayup görseler gerekdür» diyü yarar çavuşlar gönderüp muhkem te'kîdât[5] ile tenbîh buyurılup (12b) çeri süricileri her cânibe isti'câl üzre salındılar. Ve seherden kapu halkı dahi tamâmen pür-zîb ü zînet zer ü zîver ile ârâste olup Pâdişâh-ı

Cem-câh hazretleri dahi zerrîn libâslar ile müzeyyen olup, murassa' cevâhir ile serâpâ pîrâste esb-i ablak bâd-ı cünbişe süvâr olmışdı. Râyât-ı feth-âyât-ı a'lâm-ı İslâm ardmca hırâmân, velvele-i tabl u nakkâre-i haşmet ü şevket çalınup, yemîn ü yesârına iltifât ile selâm virüp, evvel Rûmili Beğlerbeğisi Şemsî Ahmed Paşa hazretleri cânib-i yemînde turup koşulukluk[6] yol ümerâsıyla alayı ancak tamâm oldı. Ve cânib-i yesârda Anatolı Beğlerbeğisi Zal Mahmud Paşa hazretleri turup, anların dahi ümerâsıyle alayı koşulukluk yola[7] değin uzanmışdı. Ve Karaman Beğlerbeğisi Çerkes Süleyman Paşa hazretleri dahi ümerâsı ve alayı ile hayli menzil uzanmışdı. Ol gün azamet ü şevket ve celâl ile sahrâ-i Sirem köşesi Zemûn nâm mevzi'de, ki yevm-i terviye idi konuldı, «Îd-i adhâ bunda olur» diyü oturak nidâ olundı.

Ve ikindi dîvânında Erdel kıralı Yanoş oğlı ve kıraliçe oğlı, ki sabî kalmışdı, «İstefan Ban yarın gelür, Tuna'dan şaykalar ile çıkar» diyü mekâtîb ile âdemleri gelüp haber virmeğin asker-i mansûreye muhkem tanbîh ü te'kîd buyurıldı. İkbâl ü istikbâl içün yevm-i arefede şevket ü haşmet ile çıkıldı, geç geldi çok intizâr çekildi. Küllî iltifât u i'tibâr olunup kırmızı otak kuruldı. Envâ'-ı ni'met-i ferâvân çekildi. Ve irtesi gün azîm dîvân-ı âlî olup mezbûr İstefan pâye-i serîr-i saltanata yüz sürmeğe üç yüz nefer azîmü'l-cüsse, mülebbes ü müzeyyen, atlu ve yaya keferesiyle geldi, azîm kesret ü izdihâm üzre dîvân oldı. Ve kapu halkı kemâl mertebe zîb ü zînet üzre olup, haşmet ü şevket ve debdebe-i saltanat bir mertebede idi ki şerh u beyân hadd-ı imkânda değil ve Rûmili ve Anatolı ve Karaman askeri ve beğlerbeğileri ve ümerâ ve zu'amâ ve sipâhî hadd u hasr ve add u tavsîf olunmağa mecâl ü imkân (13a) muhâl idi. Ve mezbûr İstefan kıral, vüzerâ-i izâm hazretleriyle izz-i huzûr-ı şehenşâhîye girdüklerinde âyîn ü kâ'ideleri üzre cevâhir ile müzeyyen[1] takyesin çıkarup, Pâdişâh-ı cihân-penâh hazretleri nazar-ı şerîfinde makām-ı ubûbiyyetde diz çöküp oturmış, sa'âdetlü Pâdişâh hazretleri «Kalksun» diyü buyurmışlar emre imtisâl idüp, kalkup iki kademe gelüp yine oturmış, üçinci mertebede varup dâmen-i saltanata yüz sürüp kalkduğında Sadrıa'zam Mehmed Paşa hazretleri incü ile dûhte[2] murassa' iskemlüyi kendüzi koyup iclâs eylemişler ve[3] Dragoman İbrâhîm Beğ'e özr eyleyüp, «Mehâbet beni bî-hûş eyledi, nutka tâkatum kalmadı» dimiş ve kadîmî kulı oğlı kulıyum, fermân Pâdişâhum haz-

retlerinündür» dimiş, «Eylük üstine olsun, eylükler görsün» buyurmışlar, çıkılup dîvân-ı âlî kalkdı. «Maksûd düşmen-i dîn askerini tağlîtdur, murâd gayri yere varmakdur» didiler. Ve ol gün «İrtesi göçdür» diyü münâdîler nidâlar eylediler. Ve bu mahalde Karaman Beğlerbeğisi Süleyman Paşa hazretleri cümle kılıç askeriyle mükemmel dönmeyüp Budun üstine muhâfazaya derneğe gitdiler. «Muhkem yoklama vardur, ona göre intibâh üzre olasız» dinilmişdi. Petro-varadin kal'ası kurbında cisr-i azîm hâzır u müheyyâ idi. Kal'a-i Eğri fethine toğrı deryâ-hurûş asker cûş idüp revân olmışken ve asker-i mansûrenün niçesi köpriyi geçmiş iken ve belki kal'a-i Yanık ve Komaran etrâfına akın virilüp mukarrer buyurulmış iken fi'l-hâl niyyet ü azîmet tahvîl olunup, ağrık[4] ve askere çavuşlar muhkem tenbîh eyleyüp «Köpri Vulkovar kal'ası önünde bağlansun» diyü fermân olunup, isti'câl üzre dönüldi. Ve üçünçi konakda leşker-i zafer-penâh gelüp yetişdi. Küllî izdihâm u kesret ile cem'iyyet oldı. Ve her ordı ordu-yı hümâyûndan dahi ziyâde ni'met-i ferâvân ile memlû olup erzân bahâ üzre on akçadan ziyâdeye arpa satılmayup et ve ekmek râygân, emn ü emân nihâyetde idi. Ve birkaç gün içinde bu köpri dahi tamâm olup yapıldı. (13b) Otâk-ı hümâyûn ile ilerü giden Kapucıbaşı Ali Ağa konakdan köpriye iki menzil tahmîn buyurulmış iken bir menzil idüp, otak-ı hümâyûnı köpri başında kondurmak ile mazhar-ı gazab-ı Pâdişâhî olup «Başı gelsün[5]» diyü fermân olundı, azl ile halâs oldı. Vezîr-i bâ-tedbîr-i kâr-âgâh Mehmed Paşa hazretleri satvet-i kâhire-i Pâdişâhîden istihlâs kasd idüp arz ider ki «Pâdişâhum gerçi ol kulun fermân-ı âlîşan üzre otâkı, buyurılan mahalle kurmayup emre muhâlif iş itmekle siyâsete müstehık olmışdı, ammâ hikmetu'llâh[6] ile otak bu mahalle gelmeğin a'dâ-i dîn ü millet içine[7] havf u haşyet-i azîme sebeb ü bâ'is olup, Pâdişâh-ı cihân-güşâ hazretleri pîr ü nâ-tuvândur dirler iken nice nâ-tüvân ki iki konağı bir idüp falan menzilden Vulkovar'a[8] gelüp kondı didükleri söylenir» dimeğin «Yolıyla yarar sancak virülsün» diyü fermân olundı.

Ve irtesi köpri geçilüp ümerâ-i serhadd-i mansûre haberleri geldi ki Hırvat içinde kuvvet ü kudret ile nam-dâr[9] ve bahâdırlık ile nâm-ver[10] Zıruncuk nâın meşhûr mel'ûn, yeniden âbâdân olan kal'a-i Sigetvar kemâl-i istihkâm ile yapulup, üç binden mütecâviz yarar fituz (فیتوز) güzîde atlu ve yaya pür-yarak melâ'în ile kal'aya kapanup sonra kıral olmak şartıyla cümle Macar ve Hırvat beğleri

ittifâk idüp, Nemçe tâ'ifesinden kırallık kalkup, Macar'a ve Hırvat'a tâbi' olmak üzre ahd ü peymân olduğın arz u i'lâm eyledükleri ecilden, «Fi'l-hakîka cümleden mukaddem bunı gönderüp söyündürmek mühimm ü ehemdür» diyü fermân olmup teveccüh-i hümâyûn ve azîmet Sigetvar kal'ası üzerine mukarrer buyuruldı.

Ve bu esnâda Tırhala Sancağı beği Çaşnigîr başılıkdan çıkan Mehmed Beğ Ösek kal'ası kurbında nehr-i Drava'yı gemiler ile geçerken Zıruncuk mel'ûn pusuya girüp nâgehânî gaflet ile Beği basup olanca hazînesin katarıyle[11] alan u tâlân idüp bozup kendüzi yaralu iki hidmetkâr ile Şıkloş kal'asına düşüp halâs olduğı haber şâyi' oldı. Ve bu konaklarda (14a) ale'd-devâm şiddet ile bir vechile seyl ü bârân oldu ki insân ve hayvân bî-tâb u tâkat kalup, nâ-tüvânlar olup erün eri yağmurdur meseli[1] zâhir ü bâhir oldı. Hiç bir cânibe harekete mecâl kalmayup denk ü hayrân «Meded Allâh el-amân» dinildi. Ve nehr-i Drava ve Sava taşup tuğyân eylediler. Tamâm-ı âlem deryâ-mânend oldı. Ösek kal'ası kurbında cisr-i azîm bağlanmak fermân olunup Rûmili askeri ve Anatolı etrâf u eknâfda buldukları ağaç ve tahtayı cem' idüp getürüp ve yeniçeri dilâverleri dört bin sekiz yüz zirâ' tûl ve on üç zirâ' arz ile köpri[2] yapup, asl cârî olan ana suyuna yüz on sekiz pâre gemileri biri birine bend idüp on yedi günde cümle azmaklarıyle vech-i meşrûh üzre tamâm olduğın görmeğe sa'âdetlü Pâdişâh-ı dîn-penâh hazretleri niyyet ü azîmet üzre iken hikmet-i İlâhî ol gice Ali Pörtük Beğ ki Pâdişâh-ı kişver-sitân hazretlerinün yapdurdukları yeşil baştarda ile üç pâre dahi mükemmel kadırgalar ile ve müzeyyen bayraklar ve flandaralar ile enhâr-ı azîmün Karadeniz'e karışduğı mahalden[3], ki Demür-kapu dimekle meşhûrdur, fermân-ı hümâyûn ile ma'hûd olduğı üzre envâ'-ı san'at ve mahâret tasnif[4] ile zikr olunan donanma gemilerini geçürüp ve Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinün İstanbul'da bindüği altun ve halkârî kayığı bile[5] getürüp heman ol seher Tuna'da top ve tüfeng sît ü sadâsı âfâka velvele salup şenlik ve şâdmânlık topları kûh ve sahrâları inledüp yankılandırdı. A'dâ-i dînün mehâbet ile cigeri büryân ve gözleri giryân oldı. Ali Pörtük Beğ'in nihâdında olan merdlikler zuhûr u burûza gelüp, erenler içinde meydân alup, tekrâr merd-i merdân oldı. Ve sa'âdetlü Pâdişâh-ı encüm-sipâh hazretleri zer-endûd kayığa binüp Tuna deryâsında bağlanan cisri her cânibden seyr ü temâşâ eyleyüp, üstâdlara in'âm-ı ferâvân ve bezl-i mâl-i bî-pâyân bu-

yuruldı. Ve Yeniçeri Ağası çadırına (14b) çıkup ârâmiş u âsâyiş eyledi. Ve Ağa hazretlerine hil'at-ı fâhire ile vâfir altun in'âm ve Ali Pörtük Beğ dahi mazhar-ı eltâf ve in'âm-ı Pâdişâhî oldı. Ve «Beğlerbeğiler heman yollu yollarınca[7] karâr itmeyüp gice ile geçsünler turmasunlar bize de kapumuz halkıyla geçmege yol olsun» buyurıldı. Ve «Ali Ağa göreyim seni yüzün ağ olsun hidmet yerindesin» buyurmışlar, bu aralıkda Vezîr Ahmed Paşa hazretleri köpri yapdurmak hidmetine me'mûr iken, hidmet tamâm oldukda iltifât-ı aliyye-i şehenşâhî Yeniçeri Ağası[8] Ali Ağa'ya olmağla mecrûhü'l-fu'âd olmışdı.

Ve[9] sene-i 974 muharremü'l-harâmun rü'yet-i hilâli Ösek köprisi tamâm oldukda görüldi. —*Allâhümme bârik lenâ ve li-cemî'il—mü'minîne ve'l-mü'minât.* Ve bir gün bir gice beğlerbeğiler geçdikden sonra nevbet kapu askerine değicek[10], âftâb-ı âlem-tâb gurûb itmedin mübârek köpriye kadem basmak müyesser olmışdı. Ve giceler on bir saat idi, gün toğup bir saat murûr itdikde ne meşakkat ile geçilüp hamd-i ferâvân olundı. Ve Pâdişâh-ı gerdûn-bestat hazretleri alay-ı İslâm- penâh ile seherden köpriye girüp ikindi ezânından sonra köpriden çıkdılar. Ve ol gice levendât ve evbâş u kallâş tâ'ifesi etrâf u eknâfda kurâ-i[11] memlekete âteş urup gāret elin uzadup bu vâsıta ile âteş-i gadab-ı Pâdişâhî işti'âl idüp Kapucılar Kethüdâsı Gülâbî Ağa ile yüz nefer yaraklu kapucı gönderüp «Âteş yanan yerlerde her kimi bulursanuz katl eylenüz» diyü emr idüp ve Sadrıa'zam cânibine dahi tehdîd ile tezkire-i hümâyûn gönderüp Çavuş-başıyla yanına yarar çavuşlar alup «Benüm memâlikim oda uranlarun vucûdın adem idüp, hâke bıragasın» buyurup, iki cânibden emr-i kazâ-cereyân ile bulunan âdemden az kimse halâs olup, mubâlağa âdem siyâset olundı.

Ösek'de yapılan köpriden asâkır-i mansûre ile Pâdişâh-ı cihân-penâh hazretleri geçüp vukū' bulan ahvâl (15a) ve Budun Beğlerbeğisi Arslan Paşa serencâmı, tâ kal'a-i Sigetvar'ı ihâta idüp feth müyesser olunca zuhûr iden hâlâtdur.

Fî[1] gurre-i muharrem sene 974.

Ve bu mahalden beğlerbeğiler ve Yeniçeri ağası müzâhamesi Südde-i sa'âdet kullarına ve erkân-ı sa'âdete muzâyaka virmeyüp

başka başka yürüyüp ileri gitmek buyurıldı. Ve Kal'a-i Mohac iskelesine gelicek kal'a-kûb topları Anatolı askeri mîrî su sığırı çiftleri ile sürüp, Sigetvar kal'ası üstüne yetişdürmek fermân olundı. Fî evâ'il-i muharrem, sene 974.

Ve Rûmili askeri Sigetvâr'ı mukaddem muhâsara eylemek fermân olundı. Ve meşhûr be-nâm koçyan topı ki sene 950 târihinde Hüsrev Beğ ve Ferhâd Beğ, gāziyân ve mücâhidân-ı Rûmili küffâr-ı hâksâr elinden tabur muhârebesinde darb u harb ile almışlar imiş. Nâdire-i ruzgâr olan ol topu dahi اردون kal'asından alup sürümek fermân olundı. Ve kal'a-i Şikloş etrâfı ki dereler ve tepeler ve sâzlık göller ve azmaklu bataklardur. Güzîde mürtefi' depede[2] otak-ı hümâyûn kuruldı, etrâf u eknâfı otlu ve sulu yerlere konuldı. Ve bu menzilde Budun Beğlerbeğisi Arslan Paşa hazretleri fuzûlen[3], bilâ-emr serhadd-i mansûre askeri ile toplar çeküp kılâ'-ı düşmenden Polata (پولاته) nâm kal'a-i metîni bir hafta döğüp alamayup ve kıral-ı la'în cânibindn dört bin nefer yarar melâ'în atlu ve yaya tüfeng-endâz arabalar ile üstine seçilüp nâ-gâh şebî-hûn ile basmak mukarrer olduğın, kendünün yarar câsûsları haber yetişdürmekle[4] fi'l-hâl kalkup kal'ayı bırağup topları suya salup birkaç eski çadır ile kostançalar dikilü kalup ol gice 'âr-ı firâr ihtiyâr eyleyüp kaçdukda gelen dinç küffâr bulmayıcak ehl-i İslâm kılâ'ından Tata ve Pespirim nâm kal'alar düşüp muhâsara eyleyüp, Nemçe kâfiri köstebek gibi yerleri delüp kal'alara girîz-gâhlar bulup giceyle nâgehânî kal'a içine girüp ehl-i İslâmı (15b) şaşırdup, şehîd idüp iyâl u etfâlin esîr eyledüği haberler gelüp sem'-i hümâyûn-ı Pâdişâhîye yetişdükde Sadrıa'zam Paşa hazretleri cânibine hitâb-ı bâ-itâb buyurılup «Budun Beğlerbeğisi ile itdüğünüz[5] hünerler nice tedbîr ü tedârükdür» buyurmışlar, cevâb virüp dimişler ki «Sa'âdetlü Pâdişâhum nice def'a Arslan Paşa'ya ahkâm-ı şerîfe ile mekâtîb ve yarar âdemler gönderdüm. Sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri serhadd-i memâlike geldi, senden bu zamâna dek bir haber ü eser belürmedi didiğümce, mukābelede hiç bir haber gelmedi. Mâ-tekaddemden yararlık ile nâmdâr ocak eri uğur-ı hümâyûnda niçe[6] hidmet ü yoldaşlıkda bulunmış kişidür, umulan bu değildi, fermân Pâdişâhum hazretlerinündür» dimişler Fermân-ı kadr-tuvânları böyle olmış ki «On beş nefer yarar kapucı ve Burunsız Çavuş-başı on beş çavuş[7] ile varup başın kesüp getürsünler, emr sa'âdetlü Pâdişâhındur» diyüp ikindi

dîvânında çavuş-başına tenbîh ü ta'yîn bupurılup gidilmek mahal-linde[8] Arslan Paşa'nun kapu kethüdâsı gelüp su'âl olunur ki «Hiç Paşa'dan kimse gelmedi mi[9]? ne haber var?» Dirler ki «Belî mektûb-lar geldi, Paşa leşkerden ayrılup çıkalı bu gün üç gündür ılgar ile ko-çılar[10] ile yarınki konakda gelür.» «Arz idecek ahvâlüm vardur» di-düği kağıdı kapu kethüdâsı Veziri a'zam hazretlerine göstericek aynı ile kağıdı sa'âdetlü Pâdişâh'a gönderirler kağıdun mefhûmı ma'lûm oldukda kıral taburında iken serhad leşkerini beğlerbeğisi koyup or-du-yı hümâyûna arz-ı hâl itmeğe gelürmiş, senün çadırına geldükde heman cellâd[11] hâzır idüp başın kesdüresin» buyurmışlar, tekrâr Ve-zîria'zam hazretleri arz ider ki «Fermân-ı şerîfinüz ile yarın oturak olsun, dîvân olmak buyurun, beğlerbeğidür dîvânda emr-i şerîfinüz yerin bulsun» didükde meğer mukaddemâ Arslan Paşa Vezîria'zam hakkında nâ-şâyeste kelimât ile çok kadh u zem vechile ırk-ı (16a) saltanatı tahrîk idüp ığdâb eylemiş imiş. Sa'âdetlü Pâdişâh-ı ger-dûn-vakār hazretleri mektuplarını gönderüp «Okuyup ihrâk eyleye-sin» buyurmışlar. Ve «Benüm saltanatum hil'atı senün eğinündedür, ana leke kondurmak isteyenün vucûd-ı nâ-pâki sahîfe-i âlemden gi-düp, cezâsı virilmek gerekdür, emrüm yerine getüresin» buyurmışlar, irtesi Şikloş'dan öte Göl-kenarı konağında oturak nidâ olunup karâr u ârâm olundı. Öyle namazı vaktinde Arslan Paşa on beş nefer cebelü ve toğulgalu cüssedâr yarar âdemler ile Vezîria'zam hazretleri ça-dırı önine[1] çıka-geldi. Paşa hazretleri içerüde iken dîvân-hâne çadı-rında iskemlü konup oturdı. Çadırlardan çavuşlar gelüp «Bu kişi dîvâne midür, leşkerden ayrılup gelmeğe sebeb neyiki[2]» diyüp, her kişi seyre çıkup âlî cem'iyyet oldı.

Bu esnâda Sadrıa'zam hazretleri dahi çıkup Arslan Paşa'yı gö-rüp «Ne haber, niye geldün, leşkeri kime ısmarladun, sözün nedür? sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri sana beğlerbeğilik inâyet buyurdı, hayf senün nâmına bire, sen tilkü de değülmişsin. Sana Pâ-dişâh hazretleri siyâset buyurdı. Tedbîrsizlik ile ehl-i İslâm kal'ala-rına kâfir üşürdün bire mel'ûn» diyüp «Çavuş-başı! Kaldur şu din-sizi» didüği gibi, çavuş-başı kuşağından yapışup, çeküp «Emr Pâ-dişâhun» diyüp kaldırdı. Ve Aslan Paşa «Pâdişâhuma arzlarum var-dur» didi, yeninden iki arz çıkarup Paşa hazretleri aldı. Cellâd Kā-sım bulunmayup şâkirdi Tur Ali bulundı. Sâyebân altına çökermiş iken Paşa hazretleri haykırup dahi «Öte şu murdârı» diyüp mey-

dâna gelürken Ayas Ağa nâm kimesne «Paşa hazretleri dünyâ bî-se-bâtdur, görmedüğün nesne kalmadı. Tevbe vü tevhîd ile âhırete te-veccüh eyle» didi. Fakîr-i hakîr hâzır idüm. Döndi cellâda «Usta götürdüğün kabza aşkına tezce halâs eyle, sırça barmağın muhkem tut» didi. El-hak eyü çaldı, *rahmetu'llâhi aleyhi.* (16b) Ol gice üs-tine bir tenkâr kurup bekletdiler. Atını ve rahtını ve hidmetkâr-larını koçısında olanca harçlık guruşını ve altun kılındırını ve ka-dehlerini mîrîye zabt eylediler. Beğlerbeğiliği Bosna Beği, yarar, kapusı mükemmel, Mustafa Beğ'e fermân olundı. Cesedi arabaya yüklenüp Belgrad'a babası türbesine gönderildi. Merhûm babası nef-rîn ile bed-du'a eyleyüp, «Sen bizüm gāzîlerimüz tarîkasından nasîb almazsın, pâdişâh hışmına uğrarsın» didüğin hikâyet itdiler. Ve babasınun mücâhidîn ü guzât içinde nice kerâmâtı müşâhede olun-duğın beyân eylediler, *rahimehümü'llâhu ta'âlâ.*

Ba'dehû, ikinci konakda kal'a-i Peçuy sahrâsına varılacak gün-de, vüzerâ-i izâm hazretleri alayların göstermek emr olunup cebe-hânelerin açup geyim ve geçimlerin tevzî' eyleyüp ızhâr-ı kuvvet u kudret ile haşmet ü şevket-i İslâmı zuhûra getürüp arz eylediler. Sadrıa'zam Mehmed Paşa hazretlerinün mukaddem alayı tezyîn ü tertîb olunup, evlâd-ı kirâmlarından Kurd Beğ ve Hasan Beğ ve Ulûfeci-başı Ferhad Ağa ve müteferrikalar üstine beş nefer hoş-elhân hâfızlar bülend-âvâz ile alay bayrağı altında sûre-i Feth oku-yup, Pâdişâh-ı heft-iklîm araba ile geçüp seyr iderek sel âsâ akup ve cânib-i yesârda, dâmâd-ı Şehzâde Sultân Mehmed, Ferhad Paşa ha -retleri alay gösterüp ve yine cânib-i yemînde dâmâd-ı hazret-i [Mih-rümâh] Sultân, Ahmed Paşa h azretleri küllî haşmet ü şevket üzre alay gösterdi ki tahsîn itmedük kimse kalmadı. Ve Mustafa Paşa hazretleri dahi kā'ide-i mütekaddimîn üslûbı üzre pesendîde alay gösterdi. Ve ol konakda sahrâ-ı Peçuy'da Yeniçeri kānûn üzre otâk-ı hümâyûnı kuşadup kapu koyup kondılar.

Ve «ikinci konak kal'a-i Sigetvardur» diyü tenbîh olındı. Ağrık[4] girü kalup alaylar ilerü gitmek fermân olındı. *«Ve haşere l-Süley-mâne cunûdehû»* ayetinün mâ-sadakı[5] olup *Elâ inne hizbe'llâhi hümü'l-gālibûn»* okunup on yedi kıt'a (17a) badaloşka[1] topları sü-rüyüp ve iki yüz seksen[2] kıt'a şâhî darbzen top arabaları yürüyüp ve on iki bin nefer ceng-cû âteş-efşân yeniçeri dilâverleri, kā'ide-i kadîme-i saltanat üzre, üslûp u âyînlerince iki fersah yere alayları

uğur-ı hümâyûnda döşenüp içlerine bir ferd karışmayup yürüdiler. Ardlarınca mükemmel ü müretteb çavuş ağalar ve çaşnigîr ağalar ve müteferrikalar çâr[3] tûğ-ı hümâyûna gelince her biri hey'et-i heybet üzre esbâb u âlât-ı rezm ile mülebbes pür zîb ü zînet-i mâlâkelâm ile ve şâbiteler (شابطلر) gilâflarından uryân ve zer ü zîver ile müzeyyen geyimlü yedekler ve ba'dehû vüzerâ-i izâm hazretleri rikâb-ı hümâyûn ağaları dört yüz nefer solaklar tertîbleri ile yürüdiler. Ol gün sa'âdetlü Pâdişâh-ı gerdûn-azamet *-e'azza'llâhu ensârehû ve hulidet hilâfetuhû-* hazretleri bir pîl-peyker şîr-savlet bâd-cünbiş demür kır[ı] ata süvâr olup, hezârân kerr ü ferr ü şevketle zafer-yemîn ü nusret-yesâr evvel Vezîr Ferhad Paşa hazretlerin yanaşdırup «Anatolı Beğlerbeğisi leşkerini Zal Mahmud Paşa ile yanuna alup ve kal'ayı bir cânibden meterisler ile toplar kurup döğesin» diyü fermân eylediler. Ve anlardan sonra Kızıl Ahmedlü Vezîr Mustafa Paşa hazretlerini yanaşdırup «Karındaşun Rûmili Beğlerbeğisi Şemsî Ahmed Paşa leşkeriyle yanunca bile kal'anun bir cânibine[4] meterisler kurup, toplar ile döğesin» buyurmuşlar. Ve Yeniçeri Ağası Ali Ağa'ya dahi başka münâsib yerden kol ta'yîn eyleyüp, «Meterislerde ihtimâm eyleyüp, koçyan topın Yeniçeriye virsünler» diyü sipâriş buyurmışlar. Asker-i İslâm ile sahrâlar ve depeler mâl-â-mâl olup, bir vechile kesret ü[5] vefret var idi, ki tahrîr ü takrîr mümkin değildi.

Hikmetu'llâh ile bir[6] yüksek depenün üstüne çıkıldukda kal'a[7] bir azîm sahrâda, bir puştenün üzerinde vâki' olmış nümâyûn oldı. Etrâfı sazlık göl ve bataklık ammâ yapusı ve burc u bârûsı kā'ide üzre (17b) istihkâm ile idüği gāyet de zâhir ü bâhir, husûsâ iç-kal'ası bir vechile müstahkem ki görenler «Ey bâr-i Hudâ buna insân niçe zafer bula» diyü akl deng ü hayrân kalur[8]. Ve melâ'în-i[9] hâsirîn ba'zı kullelerin kırmızı çukalar ile pûşîde idüp zeyn eylemişdi. Ve ba'zı kullelerinün[10] sivri depelerin kalay teneke, tahta ile kaplayup şöhret kasd eyleyüp sîm-endâm itmişdi. Varoşunı su ile[11] hendek ihâta eylemiş, köpri komışlar idi. Ve taşra burc u bârû ile dâr u medârı[12] muhkem olan toprak kal'aya ki üstünde arabalar yürür vüs'atde nihâyetde ve istihkâm üzre yarağı kemâlde ve cengci tüfeng-endâz Macar ve Hırvat ve Nemçe alayı gāyetde ferâvân idi. Ve envâ'-ı ni'am-ı bî-pâyân cem' idüp, bir yıla dek taşra ihtiyâcdan müstağnî olmışlar idi. Ele giren dillerden haber alınup «Zıruncuk bu kal'ayı eyle yapmadı ki[13] Türk bunı ala-bile[14]» dirlerdi. «Meğer

hiç yağmur yağmaya meterisler ve toplar deryâ-yı gilde bize kalur» dirler idi. Ve «İç-kal'asında olan yarak ve barut hadden efzûndur, şerh u beyân olunmaz» diyü haber virirlerdi. Ve tarfetü'l-ayn melâ'în hâlî turmayup, ale'd-devâm şikloz ve tüfeng ve darbuzen ve kolonborna ve badaloşka atmakda[15] kat'a bir an zemân virmeyüp[16], yanına âdem uğratmayup urup helâk itmede idi. Ve asâkir-i mansûre Pâdişâh-ı sa'âdet-destgâh hazretleriyle atdan inüp, otak-ı hümâyûna girüp ârâm eyledükleri mahalde, kal'adan melâ'în-i bî-dîn bir büyük top ordu-yı hümâyûn üstüne atup, safâ geldinüz makāmında ki buçuk sâ'at yanğusı âfâkı tutdı. Andan dahi mehîb ü acîb bir top dahi ki top arabaları ve Cebehâne-i Âmire konduğı menzile atdı. «Sizinle ceng idecegimüz yaraklar budur, yüzün görmezsinüz, âvâzın işidün. Bize Hırvat içinde Zıruncuk[17] dirler, böyle bir Şehenşâh-ı mu'azzam karşusına turmağı bîhûde sanman. Üngürus vilâyetinün (18a) imparadorluk mührin almak şartıyle kapandum» dimek imiş murâdı. Ve ol gün ahşâm olıcak asâkir-i mansûreye tenbîh ü te'kîd olundı ki Bu gice kal'a-kûb topları ve cümle darbuzenleri hâzılayup ve Yeniçeri alayına ve cebecilere ve topculara ve beğlerbeğilerde ve ümerâda ve sâ'ir ekâbir hıdmetinde olan tüfengci[1] segbân ve avcılar, ne denlü var ise, yatsu namazından sonra yarakların saklayup a'dâ-i dîn üstüne kaç yaylım yetişdüre-bilürler ise atalar ve ne denlü nîzeler var ise mumlar yakup leşker-i İslâm çadırları[2] donanup zeyn ola» diyü fermân olundı. «Ve her kişi devesi ve katırı ve sâ'ir tavarı yanında hâzır-bâş olup ürkülük[3] olmakdan muhkem hazer üzre olalar» diyüp sipârişler olundı. Her cânibde ezânlar okunup edâ-i salât ve münâcât u niyâzdan sonra bir uğurdan âteş olunduğı gibi kıyâmet-mehîb velvele-i top ve tüfeng Kûh-ı Kāf'da olan afârît ü dîvleri havf u haşyetden belinledüp bî-tâkat eyledi. Âvâze-i «Allâh Allâh» ile arası kesilmeyüp, birkaç kerre atılup, küffâr-ı hâksâr İblîs-i la'în telkīni ile gurûr u[4] istikbârı niye uğradacağın re'ye'l-ayn görüp ve ilme'l-yakîn hâsıl eyledi. Ve bi'l-cümle bu hezârdîde felek gerçi çok debdebe ve velvele görmüşdür, ammâ[5] böyle bir haber işitdüği ma'lûm değildür. Ve nısf-ı leylde kal'a-i Sigetvar'ın içindeki düşmen-i dîne dahi nevbet değüp gayret-i câhiliyye ile ma'an top u tüfenglerin boşandırup tabl u nakkāre ve mezâmîr-i iblîs ve erganûnların çalup feryâd u figânlarıyle Yejuj Maryasın feleklerde meleklere yetişdirdi, ya'nî hâşâ «Tanrı Îsâ ve Meryem anası» diyü mededkârlıklar dilediler. Sabâha dek bî-dâr olup çağrışdılar. Ve ev-

vel Rûmili askeri ormanlık cânibine konmağla büyük meteris sepedleri urup cümleden mukaddem varoş tarafından yuvalamağa (یوروآلمغه) başladılar. Ve Anatolı askeri dahi sepedlerin hâzırlayup, toprak doldurup topların ve donuz damların çatdılar. (18b) İç-kal'anun donanmış kulleler ve çanlıkların nişânlayup yakdılar. Ve ikinci gice küffâr-ı hâksâr varoşuna kendü eliyle âteş urup, köpriden içinde olanlar kaçup kal'aya girdiler. Rûmili ve Yeniçeri ta'ifesi «fethdür» diyü varoşun içine seğirdüp âteşin[6] söyündürüp gölgelü a'lâ meterisler idünüp, murâd üzre badaloşkalarını kurup döğmeğe başladılar.

Mâh-ı muharremün yiğirminci gününden ibtidâ olundı. Muhkem ceng ü âşûb idüp on birinci gün Anatolı-kolı tarafından[7] göl üstine köpri tedârük eyleyüp, kal'a dibine yapışılup yürüyüş ile nerdübânlar ve lağımlar tedbîrin eylediler. Sadrıa'zam Mehmed Paşa hazretleri dahi bu koldan tevâbi'iyle yürüyüşe bile gelüp küllî ikdâm u ihtimâm olundı. Feth mukadder değil imiş. Mukadderü'l-âcâl-i Zü'l-celâl mübâlağa guzâta şerbet-i şehâdet müyesser eyledi. Ve Çaşnigîr Sa'îd Ağa, Paşa-yı a'zam önünde şehîd olup, hamâ'il-i altun kılıcı fi'l-hâl elden ele düşüp çalındı, nâbûd oldı. Ve kal'adan a'dâ-i dîn-i hâsirîn ehl-i İslâm üstüne bir vechile yarak u kumbara atmışdur ki hiç bir kal'ada ve cengde vâki' olmamışdur. Ve kâtib Feridun Beğ, Paşa-yı a'zam hazretlerini durduğı yerden tehevvür ile çeküp üstüne yıkmışdı. Ol durduğı mahalle fevrî kal'adan bir darb-zen gelüp[8] niçe âdem şehîd eyledi. Ve ol gün feth ü zafer yüz göstermeyicek[9] köpri dahi izdihâm-ı leşkerden eğilmek ile bi'z-zarûrî meterislere murâca'at olundı.

Ve sa'âdetlü Pâdişâh-ı dîn-penâh hazretlerinden Sadrıa'zam hazretlerine tezkire-i hümâyûn gelüp, «Zinhâr meterislere ve yürüyüşe varmana rızâm yokdur. Anda olan serdârların ve asâkir-i İslâmun lâzım u mühimm olan esbâb-ı darb u harbın tedârük idüp, hüsn-i re'y ü tedbîrde yek-dil ü yek-cihet olasız, benüm yüreğüm bu kal'a yakmışdur, dilerüm Hak'dan âteşlere yana» dimişler ve «Kâtibün Feridun'a dergâh-ı[10] mu'allâm müteferrikalığın virdüm» buyurmışlar. (19a) «Müteferrikalık rütbesi merâtib-i devletde gāyetde mükerrem ü mu'teber olup, ze'âmetlülerde onuncı vâki' oldı. Ve ulûfelülerde sultân-zâde ve vezîr-zâde ve harem-i hümâyûndan çıkan cümle çaşnigîr ağalar gibi kırk neferden ziyâde olmaya» diyü ta'yîn

buyurulmışdı. Ve Hüsrev Kethudâ sâhib-sa'âdet âdemleriyle[1] meterisden çıkmayup, bu[2] kolda rûz-ı fethe değin ma'an cihâd eylediler. Ve bir cânibden Rûmili Beğlerbeğisi ve[3] karındaşı Mustafa Paşa hazretleri kolundan, kal'a hendeği kenârına, silâhdârlar bölüğü ve ulûfeciyân-ı yemîn, ormanlardan odun kesüp, birer yük getürüp yığmak fermân olundı. Gayret-i dîn-i mübîn ile leşker-i İslâm dağlar gibi odun yığdılar. Ve Rûmili bahâdırlarıyle Şeyh Nureddin-zâde Efendi fezâ'il-i cihâd beyân eyleyüp, yürüyüşe bile girüp odun üstünden kal'aya zafer bulunmak müyesser olmayup, melâ'în toplar atup, ehl-i İslâmdan mübâlağa âdem şehîd eyledi. Odun serpindisi askeri perîşân eyledi. Ve Yeniçeri Ağası kolundan âteş-i heycâ semenderleri, Yeniçeri dilâverleri çuvallardan toprak ve fışkı toldurup, kal'aya havâle bir kulle kaldırup, üstüne be-nevbet yüzer nefer yoldaş çıkup tüfeng-endâzlıklar ile düşmen-i dînün bağrını deldiler. Ve niçe teşne-diller dahi bu mahalde şerbet-i şehâdet nûş iderlerdi. Ve bu esnâda hikmet-i Rabbü'l-âlemîn ile bârân-ı azîm olup, meterisler toldı. Harekete mecâl kalmadı. Asker-i İslâm'un tâkatı tâk olup ıztırâb nihâyetin buldı. Du'âlar ve nâlişler dergâh-ı Ahadiyyetde kabûl olduğı mahaller geldi. Ve Yeniçeri Ağası kolunda koçyan topuna dahi fırsat ile melâ'în top yetişdürüp bir cânibin ibtâl eyledi. Ve beşlü ağalığından çıkan benâm Nasuh Ağa kolunda olan toplardan fayda olmayup ferâgat olundı. Ve Köstendil Sancağı Beği kapucı-başılıkdan çıkan Küçük Ahmed Ağa, bir açık yerden iki top kurup bir gün bir gice döğmek ile «el-amân el-amân» âvâzı geldi. Ve irtesi kâfirleri (19b) bedenler arasında kazığa urmuşlar görüldi.

Ve bi'l-cümle mâh-ı saferün yiğirminci güni, ki penç-şenbih idi, dahve-i kübrâda kānûn-ı kadîm üzre cânibeynden tabl-ı âsâyiş çalınup, her kişi meterisde[4] yemeğin yeyüp, dinlenüp, âbdestin alup cenge hazırlanmakda iken bir Yeniçeri bölükbaşısı meterisde âbdest alup yoldaşlarına dir ki «Ben bu gice bir güzel düş gördüm, şehîd olurum, ammâ bu kal'a da alınur. Evde kızçoğazum Fâtıma'yı bizüm oda-başı Mehmed Başa'ya[5] viresinüz» diyü vasiyyet ider ve iki kıt'a gönderlü kumbara hâzırlamış imiş, bir köhne sınık nerdübân ile, «Karşuda görinen mazgal delüğinden tütün çıkar, çok yoldaş aldı, yüreğüm yakmışdur» diyüp «Allâh onaraden[6] görelüm niçe olur» diyüp nerdübân ile kumbaraları sürüp kal'a dibine vardı. Mazgal delüği altına nerdübânı dayadı, çıkup kumbaraya fitil takup, delüğe

sokduğı gibi çorbacıyı urdılar, düşdi şehîd oldı, el-hükmü li'llâh. Meğer kîseler ile barut ve varullar turduğı burc imiş. Yetişmiş kumbaradur[7], işledüği hînde kazâ'ullâh ile fi'l-hâl kıyâmet-misâl bir azîm tarrâka kopdı. Burc u bârûnun toprağı ve ağaçları ayyûka peyveste oldı, *Allahu ekber min külli şey'in.* İçerüden ve taşradan, yakın bulunanlar «hay meded» diyü başın kurtarmak sevdâsında bî-hisâb âdem helâk oldı. Ve kal'aya gedük açıldı. Yat u yarağıyle «Allâh Allâh» diyüp ehl-i tevhîd koyulup lahza-i vâhidede bulunan küffâr makhûr olup bir iki yüz nefer-i hâksâr can atup, iç-kal'aya Zıruncuk yanına varup, yüz kıt'adan mütecâviz bî-misl ü mânend badaloşka ve kolonborna ve şâhî darbuzenler ve şiklozlar ve barutlar alınup, zabt olundı. Ve inâd gurûrından melâ'în yine dönmeyüp, ceng ü cidâlden geçmedi. Alınan yarakları üzerlerine toğrudup yine cenge başladı. Ve bir niçe kimse şehîd oldı. Ve hikmet-i Rabbü'l-âlemîn ile ol gice serhadd-i mansûre-i (20a) Budun leşkeri[1] ve Karaman Beğlerbeğisi karavolundan âdemler ile başlar ve yarar diller gelüp, kıral-ı la'în taburında kal'a-i Sigetvar'da kapanan Zıruncuk'un yedi evlâdından ibn-i mel'ûnun birisi, şekl-i arslan alâmeti olan bayrak, ki Hırvat içinde kendülere mahsûsdur, yarar yunaklar ile babasından haber almak içün çıkarlar. Karavolda basılup, bozulup kırılurlar. İki diri tutulup, biri borizen (بوروزان) ve biri[2] bayrakdâr alunup geldiler ve ol hînde söyledildi.

Mukaddemâ[3] Tercemân İbrahim Beğ ve Lala Kara Mustafa Paşa hazretlerinün Kapu-kethudâsı Mustafa Kethudâ ve Kâtibü's-sır Feridun Beğ tedbîr ü tedârükleriyle Nemçe ve Macar ve Hırvat ve Lâtin[4] dillerince mâ-beynlerinde olan husûmetleri üzre, ki yarar mürtedler ve ulûfelü câsûslar bu cânibe bahislerin ve husûmet u şıkākların bildürmişlerdi, her bir kavm ve kabîlenün hilâfına dillerince kağıdlar yazılup, taburda loncalarında câsûslar eliyle bırağılup, aralarına muhkem adâvet ü nifâk u şıkāka sebeb olup, «Kıral Zıruncuk üstine leşker ile yardım göndermeğe müte'ahhid olmışdı. Böyle bir benâm bahâdır ocak-eri ortada yok oluyor» diyü Macar ve Hırvat beğleri ittifâk ile Nemçe beğlerine la'n idüp, tefrika düşüp, ayrılmak mukarrer olduğın söylediler. Kağıdların te'sîri muhakkak olıcak Zıruncuk la'îni diri ele getürmek sevdâsıyle bir tedbîr ü tedârük dahi eylediler. Gelen alâmetlü alay bayrağın kal'a karşısına diküp ve borızen üstâd içerüde olan şâgirdlerine kadîmden

öğretdüği üzre çalup ol dahi içerüden feryâd u figān ile çalup çağırdı. Ve bu mahalde Zıruncuk-oğlının ağzından Hırvat dilince evsâf-ı garîbe ile kağıd yazup, iç-kal'aya ok ile atdılar ki «Sa'âdetlü ve devletlü babam senün bu kal'ada Hiristiyan dini uğurına kapanup, hazret-i İsâ ve Meryem aşkına nâmûs-ı dîn ü devletimüz gözetdüğün içün ihtiyârum elimden gidüp mübârek ahvâlin bilmek-içün karârım kalmayup (20b) yarar yoldaşlarum ile haberün almak içün dil alurken muhkem yaralu düşüp, sağ yerüm yok giriftâr oldum, yoluna kurbân olam dirdim. Yaradan Perverdegârum hâlimi şimdi bu mertebeye yetişdürdi, ölmedin hâl ü ahvâlini, Hiristiyan içinde bahâdırlığı ve dilâverliğini[5] gözümle gördüm, ancak olur. Bu asl ulu Pâdişâha ve leşkerine karşu durup ceng itmek heman senün sabırlu şânına ve derd ü mihnete katlanur zatına lâyıkdur. Hırvat ve Macar ulularıyle Nemçe kıralının hakkında ahdine[6] turmayup yardım göndermediği içün uğurında çok sözleri vardur. Ammâ bu saltanat vezîri, Hırvat içinde nâm-dâr Sokolovik[7]-oğlı, kutlu yüzlü ve tatlu sözlü ulu Pâdişâh'un makbûli, sözi geçer tedbîrlü Mehmed Paşa hazretleri, ömri ve devleti ziyâde olsun, bizi hoş görüp, sınık gönlümüzi ele aldı, çok lütf u kerem gösterdi, babana kağıd yaz, nasîhat eyle, didi. Bu gurûr u inâddan ne olur, işte maslahatdur tamâm oldı, bundan artuk nâm olmaz, gelsün çıksun, sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinden ana âlî mertebeler alı-vireyüm ve belki inşâe'llâh ana Üngürus tahtının kırallığın ve imparadorluğın alı-virem» diyüp, vech-i meşrûh üzre kağıdı ok ile kilisa kapusına atdılar. Varup kağıd okunduğı gibi tasdîk idüp, heman yine kağıdun zahrına dillerince yazar ki «Gözlerüm nûrı yüreğim yağı oğlum[8], ne mutlı sana düşmen yarasın tadup erenler zalımın görüp, esîr olmışsın, cibilletinde olan zuhûra gelmiş, benüm oğlum idüğin âlemlere bildürmişsin, yazdıkların bildim ve anladım. Bizüm aslımuz ve neslîmüz bahâdırlık üstinde olmışlardur, bize kimse zabunum dimek düşmez[9], âr u gayretdür. Bizüm devletimüze öyle sağlık yaraşmaz. Paşa hazretleri benden nice kal'a ister ki benüm her pâremi dahi kulağum kadar eylemediler[10]» dimiş. Kağıd yine taşra atılup, mefhûm ma'lûm olduğı gibi mel'ûnun gurûr u inâdına göre cezâsı virilmek tedârük olunup (21a) âmme-i asâkir-i mansûreye tenbîh ü nidâ[1] olundı ki kal'anun cümle cevânibine çalı ve çırpı, tahta ve mertek her ne bulunursa etrâfına yığup âteş uralar. Cum'a gün seherden mübâşeret olunup, beyne's-salâteyn vaktinde ateş yanmağa başladı. Ol gice si-

râyet idüp alevler ayyûka çıkdı. Cum'a-irtesi ki mâh-ı saferün yigirmi ikinci güni seherden Zıruncuk iç-kal'anun köpri üstine olan kapusın açup, üç yüz nefer mikdârı tüfenglü ve meclü ve harbelü melâ'în ile har har[2] diyüp horyad[3] kâfiri önüne katup, asker-i İslâm üstüne tüfeng serpüp çıkdı yürüdi. Başında sur-mâ'î kadife takyesi ve sînesinde sarılu altun zencîri ve elinde altun yaldızlu kılıcı ile gelürken karşuda Yeniçeri alayından sînegâhına beş dirhem bir fınduk tokunup, arkası üstüne gülle-i[4] mu'allak atduğı gibi, tarfetü'l-ayında olanca leşkeri tu'me-i şemşîr olup ve Yeniçeri dilâverleri mel'ûn-ı mezbûrı fi'l-fevr kapup, başları üzre götürüp[5], dahi cân-ı habîsini[6] beden-i nâ-pâkinden çıkmadın Ağa önüne getürüp, koçyan topı kundağı üstüne yüzi-koyun koyup teber-i mu'teber ile ensesinden bir Yeniçeri çalup, kadife takyesiyle ve altun zencîri ile Muhzır Ağa kelle-i bî-devletini[7] bir boğçaya koyup, yoldaşlar Serdarlar nazarından kaldırup, otak-ı hümâyûna iletdiler. Anda çok eğlenmeyüp Sadrıa'zam hazretleri çadırına Kapucılar Kethudâsı Gülâbî Ağa ile başı gönderüp, «kıral taburına gönderesin ve hazînesinden su'âl eyleyesin» fermân olunmış ve bu esnâda diri getürüp ve başı getürenlerin birkaçı ittifâk ile[8] kethudâsın ve hazînedârın ve kadehkârın ya'nî sâkîsin[9] diri tutup getürdiler. Baş der «Saçların mu'anber ü mümessek eyleyüp, tıraş olup, sakalın kırdırup[10], Pâdişâh nazarına varsa gerekdür» dimiş imiş. Mukarrebleri gördükleri gibi nâlişler eylediler. Ve Sâhib-sa'âdet hazretleri nakdiyyesinden (21b) ve mâ-melek ve tecemmülinden Dragoman İbrahim Beğ ile su'âl eylediler, bir alay berk sözlü mu'ânid mel'ûnlar idi, Unf ü kibr ile cevâb virüp, «Üç binden mütecâviz benâm yarar yunac[11] ile kapanup yüz bin Üngürus altunı ve yüz bin guruş ve on bin büyük ve küçük kupa kanata var idi. Hep üleşdürdi, bir sandukda cümle beş bin altunluk ve guruşluk esbâb kalmamışdur[12]. Ve barut hazînesi bî-nihâyetdür. Ana dahi şimdi âteş yetişür, etrâfında ve belki bu leşkerde bir kimse kalmaz, helâk olur. Eğer âteş konmasa siz bu kal'ayı alamazdunuz, dahi çok ceng olurdı. Ve yağmur yağmadı, Nemçe leşkeri lekelik[13] eyledi. Hele size de kalmaz, şimdi göresiz» diyüp üçü de birbirin te'kîd eylediler. Ve Paşa-yı a'zam hazretleri «Hay meded çavuş-başı, bu mel'ûn ne söyler işidirmisin, yaramaz dir, bu iş benüm başuma Solnuk'da[14] gelmişdür, yetiş serdârlara» diyüp çavuşlar ile Çavuş-başı binüp giderken, dahi yarı yola varınadın, serdâr ve tevâbi'i haber alup, mütenebbih olmağla alarga olmışlar imiş. Âgâh olup[15] memnû' olmayan halkdan teraşcı[16] tâ'ifesiyle heman nâgehânî bir kıyâmet sadâ çıkup, ke-ennehû râh-ı kehkeşândan felek-i ahdar çatladı sanduk. Halk-ı âlem barut darbından serâsîme oldı. Ve iç-kal'ada makarr u mekândan eser kalmayup, havâya munkalib olup, zerrâta karışdı. Ve karîbinde bulunup mütenebbih olmayanları barut havâya atup, niçe bin âdemden kal'a etrâfında olan Sazlu-göl'e düşenlerden on beş nefer âdem eğerci hayât ile halâs oldı, ammâ bî-menfa'at olup, bilürüz mu'ammer de olmadılar.

Ve bu gün «Gazâ kutlu olsun» diyü serdârlar cümleten Vezîri-a'zam hazretleri çadırına geldiler, âlî dîvân oldı. Defterdâr-ı emvâl Murad Çelebi ve sâbıkā Mîr-tevkī'î Müteferrika-başı Celâl-zâde ve Reîsulküttâb Mehmed Çelebi cümle Dîvân-ı Hümâyûn kâtibleri ile geldiler.

Memâlik-i mahrûse hükkâmına ve etrâf u eknâf-ı ekâlîmde[17] (22a) hükûmet iden selâtîn-i zevi'l-iktidâra fetih-nâmeler yazıldı. Hâkim-i Haremeyni'ş-şerîfeyn —*şerrefehümu'llâhu ta'âlâ şerefen ve tekrîmen*— ve Kırım hâkimi leşker-i Tatar hanı Sa'âdet Giray Han'a ve vâlî-i Vilâyet-i Şark, şâh-ı kerem Tahmasb Şâh-ı Acem'e[1], vilâyet-i mülk-i saltanat muhâfazasında dernekde olan Şehzâde-i cevânbaht ve sezâvâr-ı tâc u taht Sultân Selim Han —*tâle bakāhu ve nâle mü'nâhü*— hazretlerine Yemen ve Mısr ve Şâm ve Haleb ve Diyarbekir ve Bağdad ve Basra ve Şehrizol[2] ve Lahsâ'ya ve deryâ-yı Sefîd'de olan hükkâm-ı Nasârâ doj ve[3] dukalarına ve Cezâyir Beğlerbeğisine ahbâr içün ahkâm-ı şerîfe yazılup, yarar ve benâm çavuşlar ulağla[4] gönderildi. Ve feth-i kal'ada hidmetde ve yoldaşlıkda bulunanlara terakkîler ve mertebeler[5] inâyet ü ihsânlar olunup, murâdları[6] virildi. Ve heman zemân geçürmeyüp muttasıl kal'a yerin pâk itdürüp istihkâm üzre âhar üslûb ile iç-kal'a ve dış-kal'a ve amîk hendekler ve burclar ve top delikleri konulmak üzre ve tûl ü arzda ikişer zirâ' ziyâde olmak içün verdünarlar ve balvanlar kesdürüp müstevfâ kal'a binâsı esbâbı ihzârına himmet-i âliye ile ikdâm u ihtimâmlarda bezl-i makdûr olunup, ve câmi'-i şerîf ve minber ü mahfil tedârük eyleyüp yapdırmağa şurû' eylediler.

«İnşâe'llâhu ta'âlâ tamâm olduğı günde[7] sa'âdetlü Pâdişâh-ı dîn-penâh hazretleri otuz bir gün leşker-i İslâm ile cihâd idüp şükrâne-i feth ü zafer cum'a namazın kılup, in'âm u ihsân ve[8] sadakāt-ı küllî eylemek aksâ-i murâdıdur» diyü şâyî' olup, söylenmekde idi.

Velâkin mizâc-ı şerîf ve unsur-ı lâtîfelerinde inhirâf u fütûr olduğı ve dürlü ahbâr-ı mûhişe dahi münteşir olup söylenürdi.

Ve bu esnâda Hazînedâr-başı Sinan Ağa niçe eyyâm sâhib-ferâş idi. Dâr-ı mihnetden sarây-ı sürûra irtihâl eyledi. Ve Mîr-tevkī'î sâbıkā Baş-defterdâr[9] olan Mehmed Beğ dahi zahîrden kasaba-i Peçuy'da âhıret seferin ihtiyâr eyledi. Vilâyet-i Basra Beğlerbeğisi Derviş Ali Paşa dahi intikāl eyledüği (22b) haberi ulak gelüp inhâ eyledi. Bu manâsıb-ı âliye virilmek içün dahi dîvân olmak îcâb eyledi. Ammâ ale'd-devâm Paşa-yı a'zam hazretleri cidd ü cehd üzre kal'ada çalışup cem' itdürdüği[10] âlât u esbâb-ı binâyı müheyyâ itdürmekde ihtimâmda idi.

Mâh-ı rebî'ulevvelün on ikinci gicesi otak-ı hümâyûnda hâfızlar istenüp ve Hâfız Mahmud Çelebi mevlûdu'n-Nebî okuyup, bezl-i ni'met olunup ihsânlar oldı. Ve irtesi gice dahi Sadra'zam hazretleri çadırında mevlûd okunup, du'âlar ve senâlar olundı. Ve «Cum'a gün kal'ada namaz kılmur, cem'iyyet-i azîm olur, Şeyh Nureddinzâde Efendi va'z u nasîhat ve du'â ider» diyü nidâlar olundı. Velâkin, «Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri çıkamaz mübârek ayakları incindi» diyü söylendi. Ve seherden halk câmi'-i şerîfe çekilüp vüzerâ-i izâm erkân-ı sa'âdet geldiler. Kesret ü izdihâm fevka'l-had idi. Hâfızlar okuyup, mu'arrif du'â eyleyüp, hutbe okunup, bârgâh-ı izzete hamd-i ferâvân ve şükr-i bî-pâyân ile sipâslar olundı. Ve ba'de's-salât münâcât ve arz-ı hâcât olunup, musâfahadan sonra, «Namaz hôd Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleriyle kılınup, ve nice maslahat görülüp bahşiş virilse gerek idi» diyüp[11] söze ve keleciye başlıyorken heman münâdîler nidâya başlayup, «Beğler ve ağalar yarın dîvândur, hâzır olasız» diyü tenbîh olunmağla her kişiye sükûn gelüp tedârükine meşgūl oldı.

Ve bu gice sâhib-sa'âdet hazretleri Kâtibü's-sır Feridun Beğ'i vüzerâ-i izâm hazretlerinün her birinün çadırına tenhâ gönderüp «Sözlerin ve fikr ü endîşelerin, tedbîr ü tedârüklerinden haber virsünler, İnşâe'llâhu ta'âlâ yarın dîvân-hâne çadırında ana göre söyleşelüm» diyü ısmarlamışlar bu hâkden kemîne ashâb-ı sa'âdetün çadırların göstermek içün mehtâbda musâhabet iderek bile giderdük. Evvel, Hümâ Sultân hazretleri sâhibi[12] Ferhad Paşa hazretleri çadırına varup, «Sâhib-sa'âdet hazretleri Kâtib[13] Feridun Beğ'i buluşmağa gönderdi» didügümüzde «Buyursunlar» diyü haber çıkup,

(23a) içerü gitdiler. Vardukları gibi «Hây meded eyü geldün, Paşa hazretleri niçün dîvân eylemek tedârük eyledi, bu ahvâl nice olur» dimişler ve ağlayup, halt-ı kelâm eylemişler. Ben de didimki «Dîvân eylemek yaramaz mıdır, mütekkadimîn ahvâli nice olmışdur, bilmez misüz, tevârîh okumadınız mı? İhsân u inâyet eylen, havsala üzerine olup, dîn-i mübînün ırz-ı şerîfin sakınur ve saklar ervâh-ı tayyibe-i ricâlü'l-lâh hâzırdur. Hudâ-ı Rabbü'l-âlemîn hâfız u nâsır ola. Maksûd hulûs-ı niyyet ile hüsn-i teveccüh ü tevekküldür» didüm. «Siz evdensiz (سير و دن) sizün ne derd ü gamınuz var.» dimişler. Andan çıkup Mihrümâh Sultân hazretleri damadı[1] Vezîr Ahmed Paşa hazretleri çadırına varıldı. Gaflet üzre olmayup hâzır u bîdâr olup fikr ü endîşede imişler. «Feridun Beğ geldi, buluşmak ister» didüklerinde «Gelsün» buyurmışlar. Mahall-i selâmda, «Kardaş,[2] yüreğinüz taşdan demürden midür, ne dîvân idecek hâlimüz var, itdüğünüz ne işdür, ne günümüze dururuz. Niçün Hazîne-i Âmire'yi Defterdâr ile gemilere koyup göndermezsiz. Olacak hôd oldı. Hele ben olancasm gönderüp hâzır oldum» dimişler. Ben de didüm ki: «Sultânum bu sizün böyle tedârük eyledüğünüz halka çok güft ü gûya sebeb olmışdur. Hiç vüzerâ-ı izâm, selef pâdişâhlarınun bunun gibi hâl vâki' oldukda ne amel eylemişlerdür ırak değül? Pâdişâhımuz cülûsında nice olmışdı, vüzerâ hazretleri neylediler, şimdi âmme-i halka Pâdişâhumuz el-hamdü li'llâh eyüce oldı, hayatdadur[3] disenüz kimse sizi tekzîb eylemez, sahîhdür diyü tasdîk iderler. İnâyet ü ihsân eylen, televvün ü tereddüdi kon, kaviyyü'l-kalb olun. Düşmen-i dîn içindeyüz,[4] maslahat itmânıma sa'y buyurup, kal'ayı tamâm idelüm, yapılsun. İşte Pâdişâhumuz hazretleri gelüp yetişmelidür» didüm. «Anun bunda gelmesi eyü değildür, getiremezsin, anun mudebbirleri kimseyi beğenmezler, katlan göresin. Hele hayr ola, yarınki günü de görelüm» didi. Bu da ma'lûm olıcak Kızıl Ahmedlü Vezîr-i azîz (23b) Mustafa Paşa hazretlerine varıldı. Haber oldukda karşı gelüp «Safâ geldün, kadem getürdün Allâh ta'âlâ cümle düşvâr işlerimüz lütfundan âsân eyleyü-vire. Hele kıral taburın bozup[5] kalkmış, yahşî tedbîr ü tedârükler olmış diyü işitdüm.» Beni kocup bağrına basdı. Hayr du'âlar eyledi. «Ve sâhib-sa'âdete Allâhu ta'âlâ kuvvetler vire. Tutduğı kolay gele. Cümle dîn ü devlet mesâlihi üstine düşdi. Heb ana bakaruz. Bu seferün netîcesi be-her-hâl böyle olacak idi». *Va'llâhu gālibün alâ emrihî* âyetin okudılar. «Ve inşâe'llâhu ta'âlâ yarın dîvân-hânede heman Yeniçeriye kal'ayı itmâm itdürmeğe himmet ü tedârük eyleye-

sin» buyurdılar. Ben de didim ki «Sultânum karındaşınuz Rûmili Beğlerbeğisi hazretlerine hükm-i şerîf ile çavuş gönderildi. Asker-i mansûreden her kimi istersen alup kal'a-i Bobofca'yı[6] muhâsara idüp almakda mücidd ü sâ'î olasın» dinilmişdi. «Kış geldi basdı, asker ahvâle vâkıf olmışdur, biz kimün emriyle giderüz» diyicek «Zemânı mıdur» didüm. Buyurdılar ki: «Ol şehir oğlanı tabî'atlüdür, heman beni serdâr eylen, hükm gönderün bana koşun, eğer söz söylerse başın kesüp sâhib-sa'âdetün çadırına göndereyüm» dimişler. «El-hakk kavî sözlü sâdıku'l-kavl serverdür» diyü pesend eylediler.

Ve irtesi âlî dîvân olup, cümle a'yân-ı devlet ü saltanat geldi. Büyük dîvân-hâne ve on iki direklü sâyebân kuruldı. Âmme-i Yeniçeri tâ'ifesi ve Bölük-halkı kollu kolunda sâf-ber-sâf alaylar bağlayup, kemâl-i kesret ve izdihâm-ı küllî ile turıldı. Kānûn-ı kadîm üzre yemek çekildi. Yeniçeri Ağası Ali Ağa içerü girüp eğlenmedi çıkdı. Ve didi ki «Yoldaşlar sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri buyurdılar ki: «Berhordâr olup, yüzleri ağ olsun, gazâları kutlu ve mübârek ola yoldaşlığı[7] tamâm eyleyüp kal'ayı tekmîl[8] idi-virsünler, az kalmışdur, cümle terakkîleri ve bahşiş u mertebeleri virilsün makbûlümdür, hayr du'âm alsunlar» diyüp sözi (24a) âhir itdüği gibi «At hâzır eyle» didükde tâ'ife «Ya bahşiş u mertebe nice olur?» «Cümlesine ben kefîlim[1] baş üstüne, heman Pâdişâhımuzun dileği yerine gelsün, kal'aya yetişelüm» diyüp, ata binüp çadırı önünde inmeyüp kaftanun ve sarığın at üstünden değişüp, doğrı kal'a binâsına seğerdüp ve Anatolı Beğlerbeğisi Zal Mahmud Paşa hazretleri dahi keresti[2] yetişdürmeğe müte'ahhid olup ve Rûmili Beğlerbeğisi dahi borısın çaldırup, «Bobofca kal'asına isteyen gelsün» diyü nidâ itdürüp heman ol gün göçüp gitdiler. Fî 14 şehr-i rebî'ülevvel, sene 974.

Ve a'yân-ı devlet, vüzerâ-i izâm ve Beğlerbeğiler ve Kadıasker[3] efendiler ve Defterdâr cümlesi [makāmında takrir olundı] ve Nişânci Celâl-zâde tekrâr nişâncı oldı. Ve Kilarcı-başı Yusuf Ağa Hazînedâr-başı olup ve İstanbul'da Sarây Ağası Mahmud Ağa Kilârcı-başı olup, gelüp yetişmek buyuruldı. Ve Kapu-ağası Ya'kub Ağa dahi muhkem[4] sâhib-ferâş hasta bulundı.

Re'îs-i etıbbâ İbn-i Kaysun «bi-hasebi't-tıb ilâc-pezîr değildur» diyü ye's haberin virdi: «Harem-i hümâyûn hidmeti yalnız Yusuf Ağa'ya munhasır kaldı. Ve içerü kalkup gitmek lâzım geldükde vü-

zerâ-i izâm dîvân-hâneden oba kapusından girüp, serîr-i saltanat hâlî olmağın[5] silahdâr Ca'fer Ağa Çukadar Mustafa Ağa ve iç-ağalar gelüp cevâb virüp, sa'îdü'l-hayât ve şehîdü'l-memât merhûm ve mağfûrun-leh safer ayının yiğirmi ikinci cum'airtesi gicesi sabâha dört sâ'at kaldukda bu mihnet-âbâd dünyâdan mürg-i rûh-ı pür-fütûhları tayerân eyleyüp, dârü'l-cinânda âşiyân idindi» didi.

«*Şehîd-i râh-ı Hak Sultân Süleyman*» (= شهيد راه حق سلطان سليمان) sene 974 târîhdür. Müddet-i saltanat-ı merhûm Sultan Süleyman Han, sene 48, Ömr-i şerîf, sene 74.

Tabîb İbn-i Kaysun[6] «İmâm Derviş Efendi ve Rikâbdâr Mustafa Ağa ve Musa Ağa ve Hasan Ağa cümlemüz on iki nefer kimse mübârek cesedin[7] gasl idüp, tekfîn eyleyüp, namazın kılup ve yapup gönderdüğünüz tabut ile taht altında emânet konuldı. Yiğirmi iki gündür tesbîh ü tehlîl ve tilâvet-i Kur'an-ı azim ile hatemât itmeğe meşgûlüz» didüklerinde her biri giryân ü büryân olup du'âlar ve senâlar ile (24b) ahdleşüp, taşra çıkup, umûr-ı saltanat ve kazâyâ-yı dîn ü devlet mesâlihine başlayup gelene cevâb virmekde dakika fevt itmediler. Ve bu esnâda Kapu Ağası Ya'kub Ağa dahi derd ü hasret-i Pâdişâhî'ye kuvâ-yı nefsâniyye tahammül itmeyüp terk-i dünyâ eyledi.

Ve dördünci gün Bobofca[8] kal'ası zabt olunduğı haberi geldi. Rûmili askeri varduğı gibi melâ'în kendü elleriyle âteş urup, kal'ayı bırağup firâr iderler. Artlarından leşker-i İslâm yetişebildüklerin tîğ-i âteş-bâr ile dârü'l-bevâra gönderirler. Ve kal'anun harâb olan yerlerin ta'mîre meşgul olduklarını arz eylediler. Ve Hazînedâr-başı Yusuf Ağa, Kapu Ağası olmakda Sadrıa'zam hazretleri tereddüd eyleyüp, «İstanbul'dan gelecek Mahmud Ağa senden mü'eddeb ve salâh-ı nefs ile muttasıfdur, Kapu ağalığı anundur, liyâkat u istihkâkı ziyâdedür, senden eski emekdârdur» dimekle Yusuf Ağa çok nâ-sezâ kelimâta ağaz eyleyüp, keşf-i sır itmekle sâhib-sa'âdet gāyet muztarıbü'l-hâl oldı. Ve İstanbul'dan dahi ba'zı mekâtîb gelmekle asker ordu-yı hümâyûnda havâdis-i acîbe nakl itmeğe başlayup, muttasıl dağ ber-bâlâ-yı dağ olmada ve merhûm ve mağfûrun-leh teslîm-i rûh eyledüği hînde giceyle Kapucılar Kethudâsı Gülâbî Ağa, Silâdâr-ı Hâssa Ca'fer Ağa'dan hatt-ı hümâyûn nâmına getürdüği kağıdun mefhûmı ne mertebe cân-sûz idüği ukalâya ma'lûm. Heman rûy-ı niyâzı hâk-i mezellete sürüp «*Yâ Mâlikü'l-melâlik neccinâ mine'l-me-*

hâlik, Ente'l-bâkī ve küllü şey'in hâlikün» diyüp dergâh-ı Ahadiyye-te enîn ü hanîn ile tazarru' u nâlişler eyleyüp, *«Yâ İlâhî ve yâ Samedî min indike mededî ve aleyke mu'temedî»* nâlesini bârgâh-ı İzzete yetişdürüp leşker-i İslâm dârü'l-harbde *«Yâ Âlimü's-sırru ve'l-hafiyyât* senden avn ü inâyet diyüp, sâhib-serîr hazretleri ümmîd ü recâsında iken İstanbul'dan mufassal mektûblar gelüp, keyfiyyet-i culûs-ı hümâyûnı yazmışlar ve bundan akdem feth-i kal'ada yazılan müjde ahkâmı (25a) ve mekâtîbi arasında Haleb müjdesine giden kapucılıkdan çıkan Hasan Çavuş'a «Yolun üstündedür. Sıçanlu Sahrâsı'nda Şehzâde Sultân Selim Han hazretleri dernekdedür, mektûbumuz îsâl ile feth haberin i'lâm eyleyesin ve sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri kal'ayı tamâm muhkem yapmayınca göç eylemez diyesin ve âfiyet ve selâmet haberin viresin» dimişlerdi. Mezbûr Hasan Çavuş hikmet-i Rabbü'l-âlemîn ile sekiz günde İstanbul'a yetişür ve dört günde İstanbul'dan Şehzâde hazretleri derneğine kuşluk zamânında varup «Haleb müjdesiyle giderüın. Sadrıa'zam hazretlerinün mektûb-ı şerîfleridür» diyüp Kapu Ağasına teslîm eyleyüp ve feth-i kal'a ve sıhhat u selâmet haberin virüp çekilüp gitmek sadedinde olup ve gelen[1] mektûb Şahzâde-i cevân-baht ve sezâvâr-ı tâc u taht hazretlerinün mübârek destine vusûl buldukda, Sadrıa'zam hazretlerinün irsâl eyledükleri mektûb, müş'ir-i saltanat yazılmışdur, ana nazar oluna. Mektûbı açup görürler ki Sadrıa'zam hattıyle mefhûmı ma'lûm ve iz'ân-ı pâk buyurup «Var gelen çavuşun ismi nedür su'âl eyle?» dirler. «İsmi Hasan'dur» dir. Kānûn üzre yol harçlığı virüp. «İmdi hidmetden kalma» diyüp gönderirler gider. Ve fi'l-hâl Hoca Atâullah Efendi hazretleri ve Lala Hüseyin Paşa istenüp[2] «Bizim ılgar ile Kütahya'ya gitmemüz lâzım geldi, yarar atlarunuz ile hâzır olun» diyü tenbîh buyururlar. Ve Mîr-âhûr Hûsrev Ağa'ya «Ilgara yarar atlarun hâzır eyle, gayrı zemâna kıyâs eyleme[3]» buyurmışlar. Mâh-ı rebî'ulevvelün yedinci güni ılgar ile kalkup ikinci konakda cum'a gün vakt-i salât karîb oldukda Kütahya'ya gelinüp Sarây-ı Âmire kurbında Hisâr-beği Câmi'i hatîbi zühd ü salâh ile mevsûf Feyzullah Fakîh dimekle ma'rûf hitâbet hidmetine giderken yol üstünde Şehzâde hazretlerini gelür görüp selâma dururlar. Sa'âdet ile gelüp selâm virdüklerinde buyururlar ki «Merhûın u mağfûrun-leh babamuz hüdâvendğâr (25b) rahmet-i Rahîm-i Rahmân'a gitdükleri haberi geldi. Hutbe-i şerîfede bizüm nâmımıza du'â eyleyüp cemâ'at-ı Müslimîne bildüresiz» dimişler. Anlar[4] dahi rikâb-ı hümâyûna yüz sürüp du'âlar eylemişler. Ve heman ol günün gicesinde karar itmeyüp kalkup İstanbul yolların tutup giderler. Sabah namazın edâ eyledükleri mahalde rikâb-ı izzetlerine hidmet iden emekdâr ve hidmetkâr ağalar[5] müctemi' olup arzıhâl itmek isteyenleri Mîr-âhûr Hûsrev Ağa mânî olup, «Sabr eylen yedek değiştirmek zamânına» diyüp avk ider.

Ba'de'z-zemân tecdîd-i vuzû idüp, at değişdürdüklerinde ağalar bi'l-ittifâk tezkire yazup «Yolumuz ile mertebelerimüz ta'yîn buyurulmak bâbında izzetlü ve sa'âdetlü Pâdişâhumdan inâyet recâ olunur» diyüp defter sunmışlar. Okuyup buyurmışlar ki «Varup tahta culûs eyledük mi ve erkân-ı devletle mülâkāt eyleyüp ahvâlimüz nice olduğın bildük mi ve Âl-i Osmân şimdiye dek kimsenün emeğin ve hakk-ı[6] hidmetin zâyi' eylemiş midür[7]? İçünüzde bir edeb bilür, söz anlar âdem yok mıdur?» diyüp Mîr-âhûr Husrev Ağa'ya itâb u hitâb eylemişler. «Ben kulun nasîhat idüp Mahalli değüldür, zemânı vardur» didüm. «İnâd idüp sözüm dinlemediler Pâdişâhum» diyecek tezkireyi yırtup elime virdi. Gördüm ki[8] Sipâhî-oğlanları Ağası Ferhad Ağa'nun ve Ulûfeci-başı Ömer Ağa'nun esâmîleri yırtılmış. Sizün başınuza hayr gelmez. Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerin incitdünüz dimişdüm, fi'l-hakīka öyle olmışdı.»

Ve mâh-ı rebî'ulevvelün on dördünci dü-şenbih gün ale's-seher mahmiye-i Kostantmiyye mukābelesinde Üsküdâr yakasında Kadıköyü'nde konup, muhâfaza hidmetine me'mûr olan sâbıkā Anatolı Beğlerbeğisi İskender Paşa hazretlerine kendü ma'lûmları olan[9] Ali Çavuşı gönderüp «Ne acebdür ki bu zemâna dek biz bu mahalle geldük, dahi kendülerden bir haber ü eser zâhir olmadı. Sebeb ü bâ'is nedür?» buyurmışlar. Ali Çavuş gelüp inhâ eyledükde, İskender Paşa, «Niçün böyle iderler? Bizüm bu kıssadan haber u âgâhımuz yokdur, (26a) böyle itmekden kim hayr eyledi ki kendüler dahi fâ'ide göre?» dimişler. Ali Çavuş tekrâr varup hâk pâylerine haber virdükde buyurmışlar ki: «Eyledur[1], yukarudan kendüye gelen mektûbı onatca okuyup iz'ân eylesün, bu makūle haber tasrîh olunmaz, kinâyet olunur. Hamâkati kosun, gözin açsun ve Bostancı-başı Dâvud Ağa'ya gelen kağıdun mefhûmını tatbîk eylesün, ve mûcibiyle amel eylesünler» buyurmışlar. Hakīkaten mübârek hâtır-ı âtırlarına lâyih olan cümle kerâmet ve velâyet-i saltanat idüği mukarrer ü muhakkak olup, Bostancı-başıya[2] gelen mektûbda «İnşâe'llâhu ta'âlâ

Sarây-ı Âmire ağasıyle mütenebbih[3] olup, öte cânibe göz ve kulak
tutasın, Sarây-ı Âmire'yi pâk ü pâkîze idüp ve ol gün bostancıları
imece tarîkıyle taşra bağçelere çıkarup, tahliye eyleyüp ve basîret ü
intibâh üzre olup, hidmetinde kusûr itmeyüp sâhibi geldükde teslîm
eyleyesiz» dinilmiş imiş. Ve ba'zı bağçe üstâdlarına iş işletmek içün
oğlanları imeceye salup ve kağıd geleli altı gün mürûr eylemiş, oku-
nup mefhûm ma'lûm oldukda şeherden, kayıkcılar ile hâssa kayık
donanup örtü ile Sultân hazretleri Üsküdar bağçesine geçmek mu-
râd idinmişler. Âdet bahşisi yüz altun mukarrer ve kānûn-ı kadîm
üzre Ağa'ya hil'at-ı serâser dahi geldi. Makraması bast[4] olunup, bu
bahâne ile Bostancı-başı Üsküdar bağçesi kenârından[5] âheste âheste
çekdirmekde ve berüde konakda sâhib-serîr hazretleri Mîr-âhûr Hus-
rev Ağa'ya tenbîh ü te'kîd buyurmışlar ki «Sen benüm kula atumı
murassa'ât rahtum[6] ile gereği gibi donadup cevherî yapuk örtüp bir
yahşi pereme ile karşu köşke geçürüp bekleyesin, seni anda hâzır
bulayım» diyü fermân eylemişler. Ve yanlarınca olan Lala Hüseyin
Paşa'ya ve Mevlânâ Hoca Ataullah Efendi ve Musâhib Celâl Beğ ve
sâ'ir ağaları ve tuğları ve alay bayrağı ve yedekleri ve solakları ile
seherden kuşluk vaktinde şehr-i rebî'ulevvelün on dördünci dü-şen-
bih gün Üsküdar iskelesine gelüp, sa'âdet ü ikbâl ile nuzül ü iclâl
buyurup, Bostancı-başı Davud Ağa (26b) mübârek dâmenine yüz
sürüyü[7] koltuğuna girüp kayığa bindirüp çekdirince miyân-ı bahrde
olan kal'a-i Getayun olanca topların atup, ve Tophâne-i Âmire'den
dahi toplar atulup, şehr içine gulgule-i culûs-ı hümâyûn haberi dü-
şüp münâdîler yer yer «Devr-i Sultân Selim Handur» velvelesin ey-
lemekde fermân-ı Pâdişâh-ı âlem-penâh üzre murassa' esbâb ile mü-
zeyyen at[8], köşk iskelesine çıkduğı gibi bostân bekçileri gelüp, «Bu
ne asl atdur, sen kimsin, kimün emriyle geldün, bu ne yerdür bilür
misin» dimişler. «Belî bilürüm Sultân Süleyman oğlu Pâdişâhumuz
Sultân Selim Han hazretlerinün taht-ı saltanatınun[9] bağçesidür, siz
de bekçiler ve hidmetkârlarsız. Ben de[10] mîr-âhurum. Anun emr ü
fermânıyle geldüm.» «Ya babası nice oldı?» didiler. «Nice olduğın,
işte ağan[11] ile kayıkda kendüzi geliyor, sora-bilürsen sor, haber ala-
sın» diyüp bostancılar, kayığı görmeyince sâkit olmamışlar ve ka-
yık ile gelüp yanaşdukları gibi Bostancı-başı koltuğuna girüp çıkar-
duklarında ata binmeğe gelicek Mîr-âhûr elinden dûhte gāşiyeye ya-
pışup çeküp «Senün burada hidmet yolun değildür, hidmet benüm-
dür» diyü muhkem zor eylemiş; Pâdişâh hazretleri «Ko incitme Ağa!

Sen de yolunla ri'âyet olunursun» buyurmışlar. «Pâdişâhum bu kişi gideceği yeri bilmez, haremde hâsıl olmamışdur» dimiş. «Gönül kalsun yol kalmasun, benüm hâtırum içün sen yol göster» buyurmışlar. «Fermân Pâdişâhumundur» diyüp, önlerine düşer, at ile varacak mahalle varduklarında, Sarây Ağası hâzır bulunup, atdan indükleri mahalde Mîr-âhûr Husrev Ağa'ya sipâriş buyurup, mübârek eliyle cebinden avuç avuç altunlar çıkarup, «Bu denlü kifâyet itmez, dahi altun tedârük eyle, bana yetişdür. Benüm atımı[12] bağçeden iskele kapusına varınca ve şehir kapusından Bâb-ı Hümâyûn'a gelince[13] ve andan Istabl-ı Âmire'ye girince filoriyi beşer onar halka bezl eyleyesin, göreyim seni hidmet eyleyesin» diyü te'kîd buyurmışlar. Fermân-ı şerîfleri yerine gelüp, âmme-i halk in'âm u ihsâna dil-teşne idiler. Fikr-i sâ'ib ve re'y-i sâkıb oldı diyü Mîr-âhûr bu hâksâra (27a) hikâyet eylemişler idi. Ve iç-âhûra, hâs tavîleye getürüp bağlamışlar.

Ve serîr-i saltanat-ı cihân-bânîye cülûs eylediklerinde cümleden mukaddem selâtîn-i mu'azzama vü mükerremeden[1] Mihrimah Sultân hazretleri gelüp mülâkāt eyleyüp, âteş-i hasret ü firkat ile yanup yakılup giryân u sûzân olmışlar ve Hazîne-i Âmire'yi açdırmayup, Sultân hazretlerinden elli bir altun karz almışlar ve a'lemü'l-ulemâi'l-mütebahhirîn, efdalu'l-fudalâi'l-müteverri'în Şeyhülislâm ve[2] Müftilenâm Mevlânâ Ebussu'ûd Efendi hazretleri ve muhâfaza hidmetinde olan İskender Paşa hâzretleri ve Mevlânâ İstanbul Kadısı Kadı-zâde[3] Ahmed Efendi ve Defterdârân-ı[4] emvâl Küçük Hasan Çelebi ve Balık-zâde Ali Çelebi ve ulemâ-i müteka'idîn ve Pâdişâh müderrisleri[5] ve ulemâ-i Sahn-ı Semâniyye ve sâ'irler Dîvân-ı ma'delet-unvâna tehniyet-i cülûs-ı saltanat içün gelüp pâye-i serîr-i âlem-masîre yüz sürmişler.

Ve kānûn-ı kadîm-i Osmaniyân üzre türbeler ziyâretine çıkup, evvel, hazret-i Ebî Eyyûb Ensârî —*radıya'llâhu ta'âlâ anh*— den ibtidâ idüp, selâtîn-i Âl-i Osmân ecdâd-ı izâmları —*rahimehümu'llâhu ta'âlâ*— türbelerine varup, her türbede otuzar[6] bin akça tasadduk buyurmışlar.

Ve üç gün tamâm olıcak penç-şenbîh gün çıkup a'yân-ı saltanat ve erkân-ı devlet ve asâkir-i mansûre mülâkātına müteveccih olup, sefere azîmet idüp, kasabat u kurâya uğrayup, menâzil u merâhil kat' iderek mahrûsa-i Edirne'de bir gün mukîm olup ve Filibe ve Sof-

ya'dan geçüp serhadd-i Belgrad-ı Üngürus, ki İstanbul'dan Belgrad'a[7] bâzargân menzili otuz gündür, on beş günde yetişüp ve bu yollarda erbâb-ı hıkd u hased cibilletlerinde olan buğz u şakāları[8] muktezâsınca erkân-ı devlet hakkında dürlü isnâdât ile memlû rikâb-ı hümâyûnlarına ruk'alar mu'allâ kılmışlar, Pâdişâh-ı gerdûn-vakār hazretleri birisine i'tibâr u iltifât itmeyüp, virilen ruk'aları ihrâk idüp, «Hasmın berâber olmayıcak[9] mesmû'um olmaz» buyurmuşlar. (27b) Paşa-yı a'zam cânibine ve Belgrad'a dâhil olup, Bayram Beğ evlerinde kondukları inhâ olunup ve hattâ nehr-i Drava kenarında sahrây-ı Sirem pâyânında[10] kal'a-i Vulkovar'a kudûm-ı[11] izzet-rusûmların bildürmişler ve fi'l-fevr Vezîr-i Âsaf-re'y ü saltanat-ârâ[12] hüsn-i tedbîr ü tedârük ile cevâb yazup, arz eylemişler ki «El-hamdüli'llâh ta'âlâ mürde cismümüze cân geldi, ammâ Pâdişâhum sa'âdet ü ikbâl ile asâkir-i mansûreye gelüp mülâkat olunursa kul tâ'ifesi ecdâd-ı ızâmunuz kānûnı üzre in'âmların isterler. Bunda kifâyet idecek mikdârı hazîne getürülmemişdür. Ve a'dâ-i dîn içine gelüp yine dönüp gitmek münâsib görülmeye. Sefer âhır olmışdur, mevsim kalmayup, kışlamak dahi müte'azzirdür Merhûm u mağfûrun-lehün ibtidâ-i cülûs-ı hümâyûnunda feth olunmış mübârek şehr-i Belgrad sevâd-ı a'zam olmışdur, izzet ü sa'âdetle yine anda âsâyiş buyurulsa ve eyyâm-ı Sa'âdet-i hümâyûnda kal'a dahi[13] istihkâm üzre itmâma yetiştirildi. Evâ'il-i şehr-i rebî'ülâhirede inşâe'llâh ulûfe[14] virilüp, heman üç günden göçdür diyü tenbîh olunup, işbu birkaç günde pâye-i serîr-i âlem-masîre yüz sürilür» diyü arz olunmağla Vulkovar'dan kalkılup yine Belgrad'a Bayram Beğ evlerinde karâr buyurulmak makbûl-i hümâyûn vaki' olduğı ve inhâ eyledükleri askerde şâyi' oldı. Ve berüde asâkir-i mansûre içinde dahi söylenmedük ahbâr kalmayup ve merhûm Pâdişâh rahmet-i Râhîm ü Rahmân'a gitdüğin bilmedük kimse kalmadı. «*El-hükmü li'llâhi'l-aliyyi'l-kebîr*» diyüp leşker-i İslâm birbirine pend ü nasîhat idüp, keşf-i sırrı lâyık görmeyüp, tekmîl-i kal'a olup, ulûfe almağa mütevakkıflardı.

Hikâyet

Bir gün hâkden kemter fakīr ü[15] hakīr ordu-yı hümâyûnda giderken[16] mufâleke-i rüzgârdan bir yâdgâr, ki fenn-i remlde hayli iştihâr üzre idi, varup kal'a döğilürken kur'asın elüme alup Zıruncuk la'înün tâli'in tutup «Âyâ bu kal'a alınur mı ve beği eğer hayy ve

eğer meyyit ehl-i İslâm (28a) eline düşüp zafer bulunur mı ola?» diyü niyyet idüp salduğum[1] gibi herîf nokta döküp[2] yüzüme bakdı. «Hay hay acebden[3] aceb remldür. Meselâ Ke-ennehû bu kal'a yerinden kalkup tozı göklere çıkup, zerrâta karışdı. Ve içinde olan hâkimi dahi askerün eline gelüp penbe gibi dîdildi» dimişdi. Hakīkaten remmâlün temsîl ü ta'bîrini re'ye'l-ayn müşâhede eylemişdük.

Hikâyet-i diğer

Ve bu esnâda ba'zı ahbâb ile yolumuz[4] yine düşdi remmâlün çadırına varup kur'asın elimüze alduk, fakīr niyyet idüp, «Pâdişâh-ı memâlik-güşâ hazretlerinün mizâc-ı şerîf ve unsur-ı latîfinde inhirat u fütür var dirler, sıhhat u âfiyet müyesser olup, bize[5] selâmetle hareketle nasîb olur mı?» didüm Herif noktayı tamâm eyleyüp yüzüme bakdı. «Azîm hâletden idersiz, hasta âfiyet bulmak ber-taraf olmış gibi, meseli bunun ke-ennehü[6] çadırun direği ufanmış yarım direk üstünde durur. Bir yeni direk getürüp kurulmağa bakarlar ki cümle çadırlar kurula» idi. İttifakan Sadrıa'zam hazretleri huzûrında «Ordu-yı hümâyûnda remmâl halka şu makūle rumûzât idermiş» diyü mesmû'ları olıcak herîfi cüst ü cûyâ cellâd gönderirler ki bulıcak hiç amân virmeye. Meğer bir gün mukaddem derdmend «Düşümde gördüm çadırum başıma yıkmağa geldiler, kaçdum kurtuldum[7]. Vâkı'â kaçmak gerek yohsa vücûdumuz çâdırın yıkarlar» diyüp konşularıyle vedâ'laşup gitmiş bulundı.

Hikâyet

Ve mukaddemâ kal'a cengi ıztırâbında iken bir meczûb-sıfat dervîş-veş kimseye sâhib-sa'âdet Paşa-yı a'zam hazretleri «Baka göre azîz, asker-i İslâm her cânibde nice cihâd iderler, siz de ihsân, eylen, teveccüh üzre olup çaluşun. Kanı bizümle va'denüz. Yoldaşlarunuz ile meşgūl olun» diyüp muhimmâtlarıyçün bir avuç altun çıkarduğu gibi, meczûb didi ki: «Kal'anun küli göğe savruldı. Kıral-ı la'înün taburına âteş düşüp göçdi. Yeni kal'a bünyâd eyledük. Leşker-i İslâmun hâkimi gelince uyuma sakın» diyüp fi'l-hâl cezbe galebe idüp çarh u semâ iderek meclisden kalkup gitmişdi. (28b) Bu mâbeynde yiğirmi üç gün murûr eyleyüp ve îmâ vü işâret eyledükleri sarâhaten ayni vâki' olup zuhûre gelmeğin sâhib-sa'âdet hazretlerin

ziyârete gelüp «Nedür hâlinüz» diyüp siyâh şemle sarınmış geldi, ve cidâsın çadır önüne dikdi, âlât u esbâb-ı darb u harbi ve atını bağladı. Paşa-yı a'zam hazretleri didilerki: «Azîz, bize bir istihâre eyleyüvirsen, mühim işimüz var. Görsen ne zâhir olur» diyicek «Biz ale'd-devâm istihâreden bir ân hâlî olmazuz» didi. «Ammâ mühim maslahatınuz içün buyurursanuz ilm-i reml hakdur, reml idelüm» didi. Kur'a salup nokta hisâb eyleyicek eyitdi: «İstedüğünüz kişi kutlu, kevkebi gâlib, rif'atlü azîmü'ş-şân saruşın kimse ancak. Amma anun talebi size katı ziyâde, hattâ ılgar ile gelüp ve yakın yere gelmişken yine sözünüz ile mekânına dönmüş durup yine size bakar. Muhkem ârzû ile işâretünüze muntazırdur» didi, «böyle[8] gösterür. *El-ilmü inda'llâhi'l-vedûd*».

Ve sene 974 mâh-ı rebî'ülâhirün üçünci gün kal'ada ulûfe çıkup, tevzî'e oturuldı. Ve beşinçi güni otak-ı hümâyûn çıkar[9] «Göçdür» nidâsı olundı. Ve Rûmili ve Anatolı Beğlerbeğilerine ahkâm-ı şerîfe gidüp, «Rûz-ı Kāsım geçince feth olunan yerler muhâfazasına ihtimâm olunup, leşkere izn ü icâzet virilmeye.» diyü muhkem te'kîd buyuruldı. Ve altıncı gün kānûn-ı kadîm ve kā'ide-i saltanat üzre tuğlar ve şâbiteler ile[10] erkân-ı devlet ve a'yân-ı sa'âdet vüzerâ-i izâm, peykler ve yedekler ve solaklar müzeyyen ü mükemmel araba önünce yürüyüp çavuşlar alkışlayup, tabl u nakkāre ve nefîrler sît u sadâsı ayyûka velvele salup, râyât-ı feth-âyât-ı İslâm açılup göçüldi. Dârü's-saltanatü's-seniyye İstanbul'a teveccüh olundı. Ve zikr olunduğu üslûb üzre Yeniçeri Ağası bir gün ilerü göçüp konardı. Ve Mohaç sahrâsından geçilüp ve altıncı konakda mukaddemâ yapılan nehr-i Sava üstündeki cisr-i azîmi geçüp ve Sotin nâm menzil ki bundan akdem umerâ-i nâm-dâr-ı zevi'l-iktidârdan Ferhad Beğ ve Husrev Beğ Koçyan (29a) nâm Hersek taburı muhârebesinde mansûr u muzaffer olup fütûhât-ı celîle itdükleri menzilde konuldı. Ve işbu altı menzilde araba içinde Hâs-oda oğlanlarından Bosnaviyyü'l-asl mümtâzü'l-kadd aruk[1] yüzlü, toğan burunlu köseç sakallu hastaca[2] mizâclu, boynı sarğulu Hasan Ağa nâm kimsene asâkir-i mansûrenün yemîn ü yesârına selâm virürdi.

Mısrâ'

«Bir bakmada o Şâh'a benzersin»

diyüp, re'âyâ-yı halk şübhe itmezdi. Ve bu gün ikindi dîvânında sâhib-sa'âdet hazretleri bölük ağalarına «İcâzetdür, şimden-girü içildür, nevbet Sipâhîoğlanları Ağası Mehmed Ağa'nundur. Üç yüz nefer bekci[3] yoldaş kifâyet ider. Pâdişâh hazretleri şikâr tarîkı üzre rikâb-ı hümâyûn ağalarıyle tenhâ kalur» diyüp destûr virildi. Ve bu gice Mîr-alem Sağır Rıdvan Ağa sancaklar ile göçmek buyuruldı. Yatsu namâzın kılup tabl u nakkāreyi[4] çalup göçdi.

Ve Pâdişâh hazretleriyle Belgrad'a dört menzil yakın olundı. Ammâ tamâm on menzildür ve bu gice Sâhib-sa'âdet hazretleri hâfızlara tenbîh buyurdılar ki «İşte sancaklar gitdi, araba yanınca cümlenüz gâh sûre-i Yâsîn ve sûre-i Feth ve sûre-i Kehf[5], Kur'ân-ı azîmden her ne[6] olursa okusanuz ve gâh zikru'llâh eylesenüz ve ilâhî sözler itsenüz[7]. Sa'âdetlü Pâdişâh ziyâde haz iderdi» didiler. Bu Hâksar eyitdüm ki «Emir sultânum hazretlerinündür, ammâ araba kurbı azîz mahaldür, bizim gibi fukarayı korlar mı? Ağalarun her biri 'Nedür bunlar' diseler gerekdür» didüm. Buyurdıklarki «Ben Kapucı-başı Sinan Ağa'ya ısmarlayup-durırın, kimseyi söyletmez, sizi gözedür» didiler. Fi'l-hakīka sabâha dört sâ'at kalınca göçüldi. Altı nefer hâfız yoldaşlar idük: Hâfız Küçük Mahmud, Silâdâr; Mustafa mü'ezzin, merdüm-i Paşa; Mustafa Selânikî, Silâhdâr; Kasım, Sipâhî oğlanı, merdüm-i Rüstem Paşa; Sipâhî Ahmed, Ulûfeciyân-ı yemîn; Hâfız Ahmed, merdüm-i Paşa[8]. Varduğumuz gibi «Gayr-i mu'tâd âdemler, sizün burada yüriyecek yerinüz değildür» diyü solaklar söylediler. Biz de zikru'llâha başladuk. Gice ile bir orman kenârı mahall idi, mü'essir düşdi. Gerçi merhûmun intikālin bilmemiş kimse kalmamışdı. Ve merhûm u mağfûrun-lehün meyyiti bu mahalle dek kırk sekiz gün tamâm setr olunmışdı. Ammâ bu arada (29b) keşf olup âşikâr olmağla kırk sekiz yıldan berü serîr-i izzetde pâdişâh-ı dîn-penâh mevt u hasreti muhkem te'sîr eyleyüp sûziş-i mâtem ile her kişi âh u nâle vü efgāna âgāz eyledi. Hay hay ile ağlaşup inleşdiler. Şu mertebeye vardı ki yürimeyüp turdılar; «Hay Sultân Süleyman Han» diyüp feryâda başladılar. Vüzerâ-i izâm bir yere gelüp meyyiti izhâr eylediklerine nâdim oldılar; «Evvelki hâl üzre gitmek evlâ imiş» didiler. Âhir-i kâr Vezîria'zam Mehmed Paşa hazretleri gelüp «Kardaşlar, yoldaşlar[9] niçün yürimezsiz, yürüyelüm. Bunca yıllık İslâm Pâdişâhını niçe bir tevhîd ve Kur'ân-ı azîm ile ta'zîm eylemiyelüm[10]. Bu denlü gazâlar idüp, Üngürus vilâyetin

dâr-ı İslâm eyledi. Cümlemizi ni'met ü ihsâniyle besledi. İvazı bu mıdur, ki mübârek cesedini başımuzda götürmiyelüm. İşte, oğlı Sultân Selim Han Pâdişâhumuz on yedi gündür Belgrad'da size muntazırdur. Merhûm gāzî Pâdişâh —*rahmetu'llâhi aleyh*— cümle bahşiş ve terâkkîleriniz vasiyyet eylemişlerdür. Bi't-tamâm icrâ olunur. Hep çalışıruz. Heman hâfızlar durman, Kur'ân-ı azîm okun, yüriyelüm» dimekle yüründi. «Derdimüze dermân Kur'ân'dur. Dinimüz ve îmânımuz Kur'ân'dur. Îmân ile Kur'ân ile gidelüm» diyüp, sabâh karîb idi. Sahrâ-i Sirem kenârına gelindi. Vüzerâ-i izâm ile taraf taraf cemâ'at cemâ'at namazlar kılınup, dergâh-ı izzete niyâzlar olundı. Araba yanınca hâfızlar bülend-âvâz ile Kur'ân-ı azîm okuyarak Mitroviça nâm menzile üç konakda gelindi. Ve Şeyh Nureddinzâde Efendi sûfîler ile bu mahalde yetişdiler. Ilgar câna geçüp bî-tâkat olup kalmış idük.

Hikâyet

İşbu konakda vezîr-i kârdân u kâr-âgâh u bâ-tedbîr hazretleri, cenâb-ı şerîf-i hilâfet-penâh hazretlerine mufassal u meşrûh tezkire gönderüp dirler ki «İnşâe'llâhu'r-Rahmân merhûm u mağfûrun-lehün cenâzesiyle varduğumuzda otak-ı hümâyûn önünde kurulacak çardak sâyebânlar sipâriş olunmışdur. Ve İstanbul'dan gelen yeni taht-ı sa'âdet, (30a) tuğlar mâ-beyninde kurulsun, merhûm u mağfûrunlehden sonra Sultân Selim Han'uma müyesser olup, teşrîf eyleyeler» dinmişdi[1]. «Sa'âdet ü ikbâl ile cülûs-ı hümâyûn buyurup, erkân-ı devlet kullarunuz yollu yolunca pâye-i serîr-i saltanate yüz sürüp ve kul tâ'ifesi ber-herhâl mâ-tekaddemden âbâ vü ecdâd-ı izâmınuz kānûnı üzre bahşiş u terakkîlerini mübârek kelâm-ı şerîfinüzden işitmek mâ-beynlerinde âdet-i mukarrereleridür, cümlesi virilsün makbûlümdür dimen isterler. Husûsâ Yeniçeri tâ'ifesi içinde ricâlu'llâh mukarrerdür. Ve kadîmî kānûnları çavuşları ellerin kaldırup, ocakdan geçen yoldaşlarına ve Âl-i Osmân Pâdişâhlarına du'âalar eyleyüp, cümlesi âmîn dimek kā'ide-i kadîmeleridür ve hayr u bereket dahi bundadur. Ba'dehû cenâze namazı kılınup, ta'ziyet maslahatı tamâm olup, irtesi gün[2] dîvân içerüde olup, erkân-ı devlet tehniyet içün pâye-i serîr-i izzete tekrâr yüz sürüp hil'atları virile» diyü arz eylemişlerdi.

Tezkire mübârek nazarlarına yetişdükde mukaddem Mevlânâ Hoca Atâullah Efendi'yi istedüp «Paşa hazretleri bize tezkire gönderüp bu vechile olmak münâsibdür dimişler, ne dirsiz» buyurmışlar ve tezkireyi okuyup, âkıbet-endîşlik ve fikr-i me'âl ile cevâb virmeyüp, «Bu mertebeye ihtiyâc yok, emr-i cülûs ber-taraf olmışdur. Murâdları hâkimi mahkûm idinmekdür» dimişler. Ve Lala Hüseyin Paşa'yı getürdüp «Vezîria'zam bu vechile olmak tedârük eylemişler, sen ne dirsin[3]» buyurmışlar, anlar da dimişler ki «İstanbul'da oturup buraya gelmesen ne dirlerdi, bir tedârük dahi mi iderlerdi?» diyü cevâb virmişler. Ba'dehû Musâhib Celâl Beğ'i hâzır idüp, tezkire mefhûmı beyân buyuruldukda hoş-tab'âne cevâb virmişler ki «Evvel zemânda bir söz işidilürdi, vâki' imiş. Meselâ 'Âl-i Osmân saltanat tahtma geçmez, mâdemki kulun kılıcı altından geçmeye' dirlerdi, gerçek imiş. Vâris-i mülk munhasır olıcak bu takavvülât dağdağadur» dimişlerdi. Netîce[4] mulâhaza itmeyüp, devlet ahvâlinden bî-haber sözin söylemişler.

Ve bu esnâda (30b) Kapucı-başı, merhûm u[5] mağfûrun-lehün otaklarıyle gelüp, mahall-i meşhûr Hünkâr-tepesi mevzi'ine kondurup, tamâm eyledüğinde, karargâhından Sultân Selim Han —*halle-de'llâhu ta'âlâ mülkehû*— hazretleri seyr idüp, mîr-âhurı Hüsrev Ağa'ya at hâzır eylemek fermân olunup, hüddâm-ı harem-i hümâyûn-ı encüm-ihtişâm ile kalkup süvâr olup, otak-ı hümâyûna girüp ârâm eyledüğin, fi'l-fevr otakcı-başı ılgar ile konakda yetişüp i'lâm eyledi. Ve Paşa-yı a'zam hazretleri kâtib Feridun Beğ'e nazar eyleyüp didiler ki: «Vezîr-i müşîr umûr-ı mülke müte'allık ahvâl arz eylese Pâdişâh hazretleri gayriler re'yi ile amel ü meşveret eyleseler ihtilâl böyle olur. Gayriler vâkıf değillerdür. Sırra mahrem olmazlar. Hatâ bundadur» dimişlerdi. Ve «Pâdişâhumuz ise müstağnî kimseye söz söylemek istemez[6]. Kul tâ'ifesi ise bunun gibi cülûs-ı saltanatda bizzat kendü kelâmından işide-gelmişlerdür ve söyledirlerdi, bu ortalıkda Mehmed Lala nice mudârâ eylesün. Ahvâl-i devlet niye müncer ola» diyü münâcât eylerdi. Feridun Beğ didi ki «Otak-ı hümâyûna girdükleri mübârek ola. Tezkire yazalum ki serîr-i saltanat meydânda kurulup, kul tâ'ifesinün kadîmî terk olunmaz kānûnlarıdur, dileyeceklerin dileyüp, cevâbı virilsün, âkıbet nedâmeti çekilmesün diyelüm» diyüp kağıd ve kaleme müteheyyi' oldı. Sâhib sa'âdet hazretleri mâni' olup, didiler ki «Biz vezîr idüğümüz neden

ma'lûm, câ'iz ki istedüğin istihdâm eyleye. Hatâ eyledünüz dimek olur» diyüp tınmadılar.

İrtesi konakdan kalkup, cümle erkân-ı devlet mâtem libâsiyle şemleler sarınup ve solaklar ve peykler sorguçların çıkarup, börkleri üstüne peştemallar sarup ve çavuşlar ve çaşnigîrler ve sâ'ir ağalar karalar sarınup, ve bî-zebânlar çullar geyüp âh u nâle ve feryâd u enîn ile ve şehr-i Belgrad halkı dahi köpriyi geçüp, karşı gelüp, musîbet libâsları çullar geyüp, efgān iderek zikr ü tesbîh ü tehlîl eyleyüp her biri esirik develer gibi hay u huy-ı tevhîd ile araba içinde tabut ile sorguçlu (31a) mücevvezeyi gördiler. Cenâzenün önüne düşüp berü yakada otak-ı gerdûn-nitâk önünde âlî müşemma'lar ve sâyebânlar kurulmuş, arabanun örtüsin kaldırup, Sultân Süleyman Han Gāzînün —*aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân*— tabutı nümâyan oldukda asâkir-i nusret-encâm bî-bakā feleğîn işlerine dem-beste[1] vü hayrân ve bî-ihtiyâr sûziş ile giryân u büryân oldılar.

Ve bu mahalde dehşet ü hayret ile muntazırlar iken nâ-gâh burc-ı esedden şems-i hâverî tulû' ider gibi hazret-i Pâdişâh-ı Cemcâh ve hilâfet-penâh-ı gerdûn-vakār ve sa'âdet-iktidâr hezâr hicâb ve şermsârî ile libâs-ı mâtem-pûşîde miskî atlas-câme ve siyâh çuka Selîmî nimtene geyüp şemle ile çıkdı. Hoş hırâm u hoş harekât-ı tevâzu[2] ile selâm iderek araba karşusuna varup, mübârek ellerin kaldırup, du'â eyledüklerinde, katarât-ı cemşle eşk-bâr olup ziyâde hayret müstevlî oldı. Heman Sadrıa'zam hazretleri «Kanı Hoca Efendi» diyüp istediler. Meğer dahi şemle sarınmakda imişler. Getürdüp cenâze önüne dikûp ve sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinün lalavâr koltuğuna girüp, Atâullah Efendi'nün cânib-i yemînine nasb eyleyüp ve fi'l-fevr vüzerâ-i izâm ve sâ'ir erkân ile kendüler cânib-i yesâra geçüp, saf olup mü'ezzinlere «Tekbîr eylen» diyüp, salât ve du'â-i cenâze tamâm oldukda tekrâr Pâdişâh-ı gerdûn-saltanat hazretleri el kaldırup, du'â-i ferâvân eyledüklerinden sonra erkân-ı sa' âdete ve âmme-i halka selâm virüp, otak-ı hümâyûna müteveccih olduklarında kul tâ'ifesi ref'-i savt ile gulgule idüp «Bizüm âdet ü kānûn-ı kadîmimüz ri'âyet olunup, bahşiş u terakkîlerimüz söyleşilmedi,[3] nice olmak gerekür». Vüzerâ-i izâma «Niçün böyle eyledinüz» diyüp, «sonra zahmet çekersiz, yine suçlu biz oluruz, katlan,[4] îmdi Edirne-Kapusı'nda veya Sarây kapusında yine siz[5] bizümsiz, hayr ola» didiler. «Pâdişâh hazretleri babası evine girer gibi aldı yürüyü-

virdi. Biz seni avlayacak yeri bilürüz» diyüp (31b) vâfir yağandılar. Vüzerâ-i izâm hazretleri merhûm u mağfûrun-lehün cenâzesin İstanbul'a türbesine göndermek ile mukayyed oldılar. Vezîr Ahmed Paşa hazretleri ve Mısr'dan gelüp seferlü olan Ali Paşa ve mîr-âhûrlukdan çıkan Ferhad Ağa ve Şeyh Nûreddin-zâde Efendi sûfîleri ile koşulup gönderildi. Ve Paşa-yı a'zam hazretleri gelüp şemle ile dîvân eyledi ve gelen Pâdişâh hazretlerinün a'yân-ı devleti bir bir gelüp destbûs eylediler. Mukaddem Mevlânâ Hoca Atâullah Efendi ve Lala Hüseyin Paşa hazretleri sâ'ir erkân ağalarıyle geldiler. Ayağ üzre durup, birbir ale'l-esâmî takrîr ü beyân eylediler. Ba'dehû münferiden mukarreb-i hazret-i Pâdişâh[6] sâbıkā Tîmar Defterdârı Müteferrika Celâl Beğ iclâl buyurdılar. İltifât u i'tibârı hadden efzûn isterler imiş. Tasavvurdan ziyâde eylediler. Ve şehr içinde kul tâ'ifesinün güft ü şünûdı ziyâde olup, «Sultân Selim Han hazretleriyle gelen bîedeb tâ'ife içimüzde turmasunlar, yohsa it gibi kılıç koyar kıraruz. Muttasıl mikdârlarından artuk[7] söz söyleyüp, sebeb-i fitne vü âşûb oluyorlar» diyü kağıdlar sundılar. Ve ba'zı yerde çarşu vü bâzârda «Bire ur yumluyı»[8] diyüp muhkem let urup leşin[9] sürmeğe başladılar. Heman ol gice Lala Hüseyin Paşa'ya muhkem u mü'ekked hükm-i şerîf ile üstüne çavuşlar konup, ve borusın çaldırup, İstanbul'a göçürdiler. Ve «Beş gün oturak» diyüp üç gün Dîvân-ı âlî oldı. Ve erkân-ı devlet ta'ziyet ü tehniyet hil'atlerin geydiler. Ve cülûs-ı hümâyûn in'âmı çıkdı. Bölük halkına biner akça ve Yeniçeriye ikişer bin[10] virildi. «Kānûnumuz üçer bindür, bin akça dahi sefer in'âmı mukarrerdür» diyü nizâ' eylediler. «Hazîne tamâm getürülmedi, yine bâkîlerimüz geridür»[11] didiler. Ve Yeniçeri on iki bin üç[12] nefer hisâbı üzre üçerlisü beşerlü ola ve beşerlü sekizlü ola. Ve sekizlü dokuzlu ola. Ve Altı bölük beş bin sekiz yüz seksen beş nefer hisâb olundı. Ebnâ-i sipâhiyâna ve silahdârâna beşer akça terakkî ve Ulûfeciyân-ı (32a) yemîn ve yesâr üçer akça terakkî ve Gurabâ-i yemîn ü yesâr dörder akça terakkī, Istabl-ı Âmire'ye ve Matbâh-ı Âmire halkına ve Cebeciyâna ve Topcıyâna birer akça terâkkī ve şâgirdâna buçuk, Hazîne-i Âmire hâcelerine, müşâhere-horâna beşer akça terakkī, şâgirdâna birer akça terakkī ve cemâ'at-ı ehl-i hirefe birer akça terakkī, beşer yüz[1] in'âm, mutlakā şâgirdâna beşer yüz in'âm, seyis şâgirdlerine iki yüz elli akça in'âm ve «Ala-bilen aldı, alamayanlar İstanbul'a kaldı» diyüp beşinci gün göçüldi. Mahmiye-i İstanbul'a teveccüh olundı. Semendre sahrâsında konuldı.

Ve bugün Kadıasker-i Rûmili Mevlânâ Hâmid Efendi ve Kadıasker-i Anatolı Mevlânâ Pervîz Efendi rikâb-ı hümâyûna vâfir yanaşdılar.[2] Hayli zemân hem-inân gitdiler. Ve bu konakda Sadrıa'zam hazretlerine tezkire-i hümâyûn çıkup Kadıasker Efendilerün ikisi de ref' buyurılup, Rûmili Kadıaskerliği İstanbul Kadısı Mevlânâ Kadızâde Ahmed Efendi'ye fermân olunup ve İstanbul Kadılığı Mısr'dan munfasıl merhûm Rüstem Paşalu Mevlânâ Hasan Beğ Efendi'ye fermân olunmış ve Anatolı Kadıaskerliği, Bursa Kadısı Mevlânâ Mu'allim-zâde Efendiye fermân olunmuş ve Bursa Kadılığı Kütahya Kadısı Kapucı-başı Abdullah Ağa oğlı Molla Çelebi Efendi'ye fermân olunmış ve bu silsile tasarrufı Mevlânâ Hoca Atâullah Efendi'den idüği söylenüp şâyi' oldı. Ve Kadıasker Efendiler gālibâ rikâb-ı hümâyûna «Şarâbı babanuz merhûm kaldırmışlardı, bolayki sizün zemân-ı şerîfinüzde dahi memnû' olaydı» diyü söyledükleri mezkûr oldı.

Ve mukaddemâ Tımışvar Beğlerbeğiliğinden Göle kal'ası üstüne serdâr ta'yîn olunan Vezîr-i sânî Pertev Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri me'mûr olduğı hidmetine mucidd ü sâ'î olup, asker-i İslâm ve guzât-ı enâm ve mücâhidîn ile çaluşup kal'ayı feth idüp, Hırvat beğlerinün güzîde benâmlarından Karaçin Beğ'i ahd ü emân üzre kal'adan çıkarup velâkin tecemmül ü eskâline leşker-i İslâm tahammül idüp[3] rızâ virmedükleri ecilden nizâ'a mü'eddî olmağın meşhûr Beğ[4] yarar yunaklarıyle çekilüp giderken asker halkı zabt olunmayup (32b) ardından yetişüp, kırup geçirüp yağma vü tâlân eyleyüp, Beği diri tutup getürdüklerinde Sol-ulûfeciler Ağası ve Çaşnigîr-i Rûmili Mustafa Ağa dimekle ma'rûf kimseyle Sigetvar kal'ası fethinden sonra mezbûr Beğ'i zikr olunanlar[5] ile rikâb-ı hümâyûna arz idüp göndermişdi. Geldüklerinde Paşa-yı a'zam hazretleri muztaribü'l-hâl «Kalaba hüner eyldinüz, serdarlıkda güzel nâm kodunuz! Nakz-ı ahd kangı ümmetde olmışdur? Allâhu ta'âlânun emr-i şerîfine muhâlif ahd ü emân bozan askerün dünyâda[6] ve âhıretde hâli nice olur, mükâfâtın görüriz!»[7] diyü muhkem itâb eylemişlerdi. Ve «Bunda neye getürdünüz sizden bunı kim istedi idi. Bu kal'ada komalı idünüz, şimdi bunane cevâb virelüm» diyüp, mezbûr beğe dilcûyluk ve hâtır-nevâzlık yüzünden dillerince söyleyüp قاموى از در اواسى dimişlerdi. Varun Belgrad'da Neboysa kullesinde[8] kon, istedüğünde ri'âyet eylen. Dönüşde ahvâlin arz idelüm ve İslâma tergîb eylen, bolayki Müslimân ola» diyüp ve nüvâziş buyurulduğundan hazz-ı ferâvân gösterdüp dilince du'âlar eylemişdi. Belgrad'a vardukda avdet zemânına yetişmeyüp, Mâlik-i dûzaha gitmiş.

Bu cümle vâki' olan ahvâli ve Yeniçeri tâ'ifesinden zuhûr iden[9] sergüzeşti alâ tarîkı'l-hikâye takrîr ü beyâna, rikâb-ı hümâyûna[10] parakin nâm kasabada müşârun-ileyh vezîr-i müşîr-i bâ-tedbîr hazretleri geldi yetişdi. Yanaşdılar, hayli zemân ma'an gitdiler. Menâzil ü merâhil kat' olunup, kasaba-i Sofya'da bir gün mukīm olundı, ılıcasına girdiler. Ve kasabi-i Filibe'de kezâlik bir gün mukīm olınup, hammâma girildi. Ve Istani-maka (اوسنى مقه) yolundan gidilüp, bâğ u râğı bî-pâyân olmağın anda dahi bir gün mukīm olunup, ni'metiyle mütena'im olup, muğtenim olundı.

Evâsıt-ı cumâdelâhire sene 974 de mahmiye-i Edirne'ye gelinüp iki gün mukīm olundı. Ve merhûm u mağfûrun-leh Sultân Süleyman Han Gāzî'nün meyyiti geçdükde kurâ ve kasabât ve şehirlerde âmme-i re'âyâ vü berâyâ ah u nâle ve feryâd ile karşu çıkup ulemâ vü sulehâsı (33a) du'â vü senâ ve niyâzlar ile dergâh-ı Ahadiyyet'e tazarru'lar eyledükleri işidildi. Ve erbâb-ı mesâ'ibün sûz u güdâz ile nâlişleri bârgâh-ı İzzetde redd olunmaya.[1] Husûsâ na'şı İstanbul'a vardukda, ulemâ-i izâm ve meşâyih-i kirâm tazarru'-künân ikbâl ü i'zâz eyleyüp tekrâr a'lemü'l-ulemâ ve efdalü'l-fudalâ Şeyhülislâm ve Müftilenam Mevlânâ Ebussu'ûd Efendi hazretleri namazın kılup, İstanbul halkı sâye-i adl ü re'fetinde âsûde ve muğtenim oldukları eyyâmı yâd idüp, ye's ü mâtemleriyle merkad-i münevverleri ya'nî türbe-i mutahharalarına defn olunduğı haber[2] geldi. Ve Mevlânâ Abdülbâkī Efendi'nün yedi bend mersiye-i terkîb-i bendi okunup, âmme-i halkı hurûşa getürdi. El-hak tabaka-i ulyâda suhan-sâzlık idüp, yanup yakılmışlardur ancak ola, sellemehu'llâh.

Ve Istabl-ı Âmire davarlarına arpa muzâyakası olmağla Arpaemîni Ali Çelebi azl buyuruldı, öteden matbah-emîni gelen Zihni Bâlî Çelebi Arpa-emini olmak fermân olundı. Ve on üçünci konakda mahmiye-i İstanbul civârında Halkalu Sarâyına sa'âdetlü Pâdişâh-ı zemîn ü zemân hazretleri gelüp kondı. Ve Paşa-yı a'zam hazretleri çiftliğine indi ve sâ'ir erkân-ı devlet her biri konup, ârâm eylediler ve irtesi gün izz ü iclâl ile şehre duhûle tamâm-ı âlem şevket ü haşmet üzre hâzır u muheyyâ olmakda idi[3]

Hikâyet

Ol gice İstanbul şevkına bu hâksâr ba'zı yârân ile konakda[4] erkence göçüp gelürken Literuz nâm karyede Yeniçeri tâ'i-fesinün azîm cem'iyyetine rast gelüp, meş'aller ve mumlar yakup meclis-i âlî eylemişler. Esbâb-ı bezm ile ve âlât-ı rezm ellerinde, sohbetleri, yarınki gün ideceklerine karâr virüp, bî-bâk söyleşüp re'y ü tedbîr ü tedârükleri mukaddemâ Sultân Mehmed Han-ı Gâzî Vezîri Mehmed Paşa ve Sultân Bayezid vezîrleri Mustafa Paşa diyüp bölükleri ta'yîn eyleyüp, «Ol zemân yoldaşları birbirine tob olup ayrılmadılar. Aralarına kimse girmedi» diyüp kavli dürüst eylemekde gördük ki bunlarun be-herhâl kasdları yaramaz (33b) kâtib-i Dîvân-ı âlî Gınâ'î Ali Çelebi ile dönüp konak yerinde Reîsülküttab Mehmed Çelebi Efendi'ye ve Kâtibü's-sır Feridun Beğ'e yetişüp görüp işitdüğümüz i'lâm eyledük. Fi'l-hâl ikisi de atlarına binüp geldiler. Panayır yerinde fuçılar ile bâdeler ihzâr olunmış bî-tekellüf sohbet-i germâ-germ ma çanak beri çanak sözleri Edirne-Kapusundan içerü girüp Eski-odalar'da turalar veyâhut Sarây-ı Âmire kapusın kapadalar diyüp[5] âşikâr söyleşdükleri mesmû'ları oldı. Fe-emmâ neyi müfid olur, sabâh karîb oldı. Varup Sadrıa'zam hazretlerin dahi âgâh eylediler. Hiç bir vechile tedârüke mecâl olmadı.

Ve seherden muhâfaza hidmetinde olan İskender Paşa hazretleri ve Donanma-yı Hümâyûn ile gelen Kapudan Piyâle Paşa hazretleri ve ulemâ-i izâm içinde Şeyhülislâm ve Müftilenâm Mevlânâ Ebussu'ûd Efendi hazretleri şems-i âlem-tâb-misâl cebhe-i pür-envârlarında nûr-ı ulûm-ı şerî'at-ı Mustafavî lâmi' ü sâtı' idi.

Ve sâ'ir ulemâ-i izâm *—kesserehümu'llâhu ilâ yevmi'l-kıyâm—* sâf-ber-sâf durup geldiler. Halîfe-i zemân ü zemîn hazretlerine muntazır oldılar. Zemân-ı yesîrde hazret-i Pâdişâh-ı gerdûn-vakār pür-haşmet ü şevket ve adâlet-disâr çıkup geldi. Ferr ü rif'at-i şehenşâhîyi yaraşdırup, kırk sekiz yıldan berü serîr-i saltanatde kâmgâr u kâmrân Pâdişâh-ı cihân-sitân câ-nişîni olmağı görenler evvel nazarda «Lâyık u sezâvâr» diyüp du'âlar ve senâlar eylediler. Cümleden mukaddem rikâb-ı hümâyûn-ı kâmyâplarına mevle'l-mevâlî Müftilenâm Ebussu'ûd Efendi *—edâme'llâhu ta'âlâ fezâ'ilehû—* vardılar. Ve mübârek elleriyle imâmelerine yapışup, iltisâm[6] eylediler. «Bu tekrîm ü ihtirâm selef Pâdişâhlarından dahi vâki' olmamışdur»

diyü halk-ı âlem pesend eylediler. Ve Piyâle Paşa ve İskender Paşa ve sâ'ir a'yan-ı devlet rikâb-ı hümâyûna rûy-mâl eyleyüp, dergâh-ı sa'âdet-destgâh çavuşları kānûn-ı kadîm üzre sitâyiş-künân alkışlayup, yürüdiler. Kesret ü izdihâm-ı nâsdan (34a) harekâta mecâl teng idi. Âheste âheste asâkir-i mansûre pür-zîb -ü-zerîn, ezhâr-ı bahâr gibi rengîn şevket ü haşmet ile Edirne-Kapusı'na gelindi.

Yeniçeriler alayı aralarına[1] hâricden kimseyi girmeğe komayup, hemvâr yürüdiler. Tâ Şehzâde Cami'i önünde Eski-odalar'daki[2] şahrâha»[3] mâl-â-mâl oldukları gibi Yeniçeri biri birine «Dura dura» diyüp bir sâ'atden mütecâviz zemân turdılar. «Nedür aslı, yürün yoldaşlar» diyicek «Katlan otluk arabası var» diyü cevâb virdiler. Ve Sultân Bayezid Han Hammâmı önüne geldükleri gibi Pertev Paşa «Yoldaşlar lâyık değüldür» didüği bunlara ağır gelüp, «Bire واستاق fitne بوگوله midir serdâr mısın ki söylersin» diyüp, birisi harbe ile çarpup, velâkin öldüresiye urmayup, atdan yıkılup, başından mücevveze yuvarlanup, Kapudan Piyâle Paşa «N'eylersiz yoldaşlar, ayb değil midür, yol mıdur böyle itmek» dimiş «Sen bir gemici azeb ağasısın, bize söylemek senün ne yolundur» diyüp, anı dahi atdan yıkup, külhan havlîsine yayan firâr idüp ve Ferhad Paşa'nun dahi atına ve kendüzine tüfeng kundağıyle birkaç yetişdirüp bâd-ı fesâd esmeğe başlayup, tuğlar ve şâbiteler yedekler ve solaklar müctemi' olup turdılar. Vezîr Ahmed Paşa hazretleri Mehmed Paşa hazretleriyle ceblerinden avuç avuç filoriler çıkarup, «Lütf eylen yoldaşlar» dimek ile ırzların satun aldılar. Yüzer ve ikişer yüz nefer Yeniçeriler etrâfların alup, Sarây-ı Âmire kapusına dek musâhabetle getürdiler. Vezîr Mustafa Paşa hazretleri bu gün ata binmeyüp temâruz eylemişlerdi. Ve Yeniçeri Ağası Ali Ağa yayan destmâlin boynuna takup, «Hay meded yoldaşlar, bana kıydınuz, niçün böyle idersiz. Lutf ve ihsân eylen» didükce «Sen bize su yolunda çok şekerlü beksimed yidürdün ammâ yeni Pâdişâhımuza ve Mehmed Paşa'ya hazîne kurtarmak istersin, olmaz olmaz[4] ve belki sen de kurtulamazsın, katlan göresin» diyüp giderler.

(34b) Meğer ilerü giden Yeniçeriler erkân-ı devleti yerlü yerinden ayırup alay alay bölük bölük Sarây-ı Âmire havlîsine girmişler. Ancak taşarda vüzerâ-i izâm hazretleri kalmış. Bâb-ı Hümâyûn'ı kapamışlar, içerüde niçe bin âdem hıfz ider ve ekseri dahi taşarda vüzerâ-i izâmı ihâta eyleyüp Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerine mun-

tazırlar. Haseki Hammâmı önüne[5] Pâdişâh-ı Cem-câh hazretleri geldükde vüzerâ-i izâmı Yeniçeriler atlarından indürüp şalvarları ve kılıçlarıyla yayan önlerine katup, Pâdişâh hazretlerine getürdiler. Ve girûden «Eski kānûnı vere vere» diyüp çağrışurlar. Vüzerâ-i izâm hazretleriyle Mehmed Paşa: «Sa'âdetlü Pâdişâhum, bunlar mübârek kelâm-ı şerîfinüzden virgülerin işitmeyince müteselli olmazlar. İnâyet eylen fitneleri def' olsun, buyurun» dirler. «İlçelerinde türkçe bilür var ise gelsün söyleyelüm» buyurmışlar. Yine bunun birle Pâdişâh-ı dîn-penâh hazretlerinün nazar-ı şerîflerine yüze gelmeğe imkân yok. Âkıbetü'l-emr «Virilsün, cümle bahşiş u terrakılerinüz makbûlümdür» buyurduklarından sonra vüzerâ-i izâm dönüp atlarına bindiler. Yine Sarây-ı Âmire kapusın açdırmağa çâre idemezler. «Aç kapuyı, sa'âdetlü Pâdişâh hazretleri cümle recâları inâyet itdiler» buyurdılar. «El-hamdü li'llâh maslahatlar bitdi. Hep[6] yoldaşlar işitdi. Allâhu ta'âlâ Pâdişâhumuza çok yıllar ömürler[7] virsün. Aç kapuyı» dirler. Yoldaşlar komaz, «Bir işitmedük» dirler. Ayasofya'da ikindi ezânı okundı, sa'âdetlü Pâdişâh dahi intizârda, kapu niçe dürlü niyâz ile açılup, girildi. Şükürler bu hâle ki şehr târâc olmadı. Ve el kılıca urulmadı. Evvelki fikr-i pür-savâba[8] tâbi' olup, garaz-ı nefs karışmasa bu denlü nâmûs eksikliği olmaya idi. ***El-hamdü li'llâhi ale's-selâme***[9] diyüp her kişi ârâm-gâhına gitdiler. Fî evâhir-i cumâdelâhire, sene 974.

Ba'dehû, birkaç gün içinde taşarda kalan beğlerbeğiler Rûz-ı Kāsım'a dek edâ-i hidmet idüp geldiler. Mahmiye-i İstanbul kesret ü izdihâm ile yiyecek bulunmayup imtilâ oldı. (35a) Anatolı ve Karaman'un zu'âmâ ve erbâb-ı tîmârı bir yere gelüp kadîmden defterlü[1] ra'iyyetini ve ra'iyyeti oğullarını Âsitâne-i sa'âdet bölüklerine ve sâ'ir dirliklere geçmiş bulup ve niçesi dahi eli emirlü olmışlar. Ve belki ehl-i berât olup, tîmarlar almışlar. Bulduklarınun yakasına ve dâemine yapışup, kānûnı kadîm üzre güzeşte hakların ve rusûmların taleb eyleyüp, Dîvân-ı ma'delet-mekâna vüzera-i izam hazretleri huzûruna getürüp, azîm gavgā idüp, «Elbetde ahvâlimüz görüp arz eyle» didiler. Celâl-zâde Mîr-tevkī'î hazretlerine fermân olunup, kadîmî ra'iyyet oğlı ra'iyyet olup, defâtir-i hâkānîden ale'l-esâmî defter olup, çıkup, avâmdan iken eline kılıç almağla havâsa ne denlü ilhâk oldı ise pâye-i serîr-i a'lâya okunup, arz olundukda sa'âdetlü pâdişâh-ı adâlet-dest-gâh hazretleri buyurmuşlar ki: «Karındaşum Bayezid

bagy idüp, üstüme leşker çeküp gelür oldukda merhûm u mağfiretpenâh Hu'dâvendgâr hazretlerine i'lâm-ı hâl eyleyüp arz eyledügümüzde hatt-ı hümâyûnlarıyle buyurmışlar ki 'Üstüne gelüp yazduğı leşker çift-bozan ra'iyyet tâ'ifesidür, sen de ata biner tona kādir ra'iyyetden yevmlü tâ'ifesin memleketden yazup karşu turasın, anun gibiler kılıca turmaz kaçarlar, kırıldukları yeğdür' dimişlerdi. Temessüklerivle yazmışduk» buyurmışlar. «Ve muhârebeden mukaddem yazılup, bakıyyetü's-suyûf defterlerimüzde bulunanlarun yerlerine bedel vilâyet tahrîre muhtâcdur. Hâriç ez-defter olan re'âyâ virilsün ve sonradan bir tarîkle defterlerimüze dâhil olmazdan mukaddem güzeşte hakları var ise alsunlar, ammâ defterlerimüze dâhil oldukdan sonra ra'iyyet olamaz, bedel-i ra'iyyet hâric ez-defterden yazılsun» diyü fermân-ı âlî-şânları kānûn-ı münîfe muvâfık sâdır oldığı erkân-ı sa'âdet ve âmme-i enâmun makbûl ü pesendîdesi vâki' oldı. Fî evâ'il-i recebi'l-mürecceb sene 974.

Ve bu esnâda Kapudan Piyâle Paşa hazretleri ki mukaddemâ merhûm u mağfûrun-leh zemânında (35b) Donanma-yı Hümâyûn ile deryâya çıkmışlardı. Ve Polye yakalarında a'dâ-i dînün kılâ' ve husûnın ihrâk eyleyüp ganâ'im-i ferâvân ile geldüklerinde cülûs-ı hümâyûn pîşkeşin ihzâr idüp, tuhaf u hedâyâ-yı mergūbe-i gayr-i mükerrere ve gulamhâ-yı perî-peyker çekdiler ki tamâm ehl-i dîvân pesend eyleyüp teşrîfât defterlerinde mütekaddimînün ahmişe-i Firengî ve çukahâ-yı rengîni bu metâ'-ı mümtâza mümâsil yazılmış bulunmadı.

Ve Pertev Paşa —*edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû*— hazretleri dahi serdârlık ile feth-i kal'a itmeğin cülûs-ı saltanat pîşkeşin kānûn üzre on iki kat çekdiler. Vasatü[3]'l-hâl idi.

Ve etrâf u eknâf-ı dünyâda olan mülûk ü hükkâm-ı selâtîn-i izâmdan ta'ziyet ü tehniyet-nâmeler ile ilçiler gelüp arz-ı ubûdiyet ü ihlâsla ser-be-zemîn eyleyüp pîşkeş ü hedâyâ-yı lâyıka çekdiler. Ve aksâ-i arzdan etvâr-ı garîbe ile nâm u nişânı[4] anılmaz hükkâmdan mâl-i ferâvân ve tuhaf-ı bî-pâyân gelür oldı. Urbân-ı beriyye ve Dağıstân-ı Gürciyye ve[5] Pâdişâh-ı cihân-penâh hazretleriyle gelen emekdâr u hidmetkârlarun kendülere nazar-ı âlîleri olup, kadîmî saltanat hüddâmını gözlerine göstermeyüp, mülke müstevlî olur[6] mütegallibe-misâl «Mansıb ve mal ü menâl bizümdür, bunlar hôd kendü insâflarıyle virmek muhâldür heman evlerine girelüm nice

olsa gerek. Meselâ bir alay bed-i' tikād tâ'ife «Bire ur Mu'âviyelü'yi dimeğe başladılar. Ve eski kul, bahşîş ve terakkīyi ve mertebeyi ne vechile aldıysa kezâlik biz dahi öyle isterüz. Ya bizüm bunca zemân riyâzat ve intizârımuz bu gün içün değil midür? diyü erâzil-i nâs bir yere cem' olup, «Bize şâfî cevâb veyahud ideceğümüz bilürüz» didiler. Ağaları ve müteferrika ve çaşnigîrleri ve çavuşları ve Bölük halkı ve sâ'ir hadem ü haşemi mâ-tekaddemden kānûnları Südde-i sa'âdetden hidmet ile ma'an gidenler serîr-i saltanat müyesser oldukda yerlü yerine yazılup, in'âm ve terakkīleri beraber virilü-gelmişdür. Velâkin Âsitâne-ı sa'âdetden bile çıkup, gidenlerden üç yüz elli neferden (36a) mâ-adâsı sonradan dâhil olup, sekiz bin neferden mütecâviz olmışlar. Anlarun dahi ekseri bî-edeb harâm-zâde kattâl evbaş u kallâşları Şehzâde Muhârebesinde yoldaşlık itdiler, ağalar mahall-i fursatdur diyü mâl-i ferâvânların alup, mâ-dûn-ı aşere yazmışlar. Bölük ağalarından Sipahî oğlanları Ağası Ferhad Ağa ve Ulûfeciler Ağası Ömer Ağa iltifât-ı aliyyelerine mazhar olup ve gâhî dâhil-i meclis olmağla takarrüb hâsıl eylemişler imiş. Bunda bîgâne düşdüklerine tahammül idemeyüp ruk'alar sunup, nâ-şayeste kelâm eyledükden sonra bir gün vüzerâ-i izâm hazretleri Dîvân-ı mu'allâdan çıkarlarken alay ile Sadrıa'zam Mehmed Paşa hazretlerinün yoluna durup, zebân-dırâzlıkdan geçüp şetemât ve darebâta başlayup, taş ve ağaç ile niçe âdem mecrûh olup, ne[1] bin belâ ile def' olunup, ve muharrikleri dahi ağaları olduğı sâbit ü zâhir oldukdan sonra ekseri inkâr itmeyüp mukırr u mu'terif oldılar. İkisinün[2] dahi Dîvân-ı âlîde boyunları uruldı. Ve üç nefer tüvânâ küşteğîrler dahi salb ü siyâset olundı. Ve bin beş yüz nefer bölük halkınun mâ-dûn-ı aşere ulûfeleri Hazîne-i Âmire'ye kalup, tahrîri fermân olunan vilâyâtun havass-ı hümâyûna yaramayan ifrâzından timara ahkâm-ı şerîfe virilmek fermân olundı. İhtilâl-i âleme sebeb olan meş'ûm tâife-i deniyyenün zât-ı denâetsıfâtlarından bir mikdâr halâsa mecâl müyesser oldı.

Ve[3] evâhir-i mâh-ı receb sene 974'de Kapudan Piyâle Paşa hazretlerinün kapudanlık hâslarına dört yüz bin akçalık havâss dahi ilhâk fermân olunup, vezîr-i müşîr olmak üzre mesned-i vezârete oturmak içün vezîr elkābıyle hükm-i şerîf-i cihân-mutâ' yazılup, gönderildi. Ve Anatolı Beğlerbeğisi Zal Mahmud Paşa hazretleri, Sultân hazretleriyle İstanbul'a gelüp yine evvelki İbrahim Paşa

Sarâyına dahil olalar. Ve anlara dahi vezîr elkābıyle hükm-i şerîf irsâl olundı. Gelüp mesned-i vezârete oturalar. Ve Anatolı Beğlerbeğiliği Lala Hüseyin Paşa hazretlerine (36b) virilmek fermân olundı. Ve Defterdâr Abdülgafur Efendi Şehzâde hasları aklâmıyle, ki elli yük yazardı, Dördünci Defterdâr olup oturdılar. Az zemân içinde Anatolı Defterdârı Mûytâb[4]-zâde Ahmed Efendi sancak ile mahmiye-i Mısr Defterdârı olup, Abdülgafur Efendi kalemi Anatolı'ya ilhâk buyurılup, küttâb-ı Hazîne-i Âmire içinde cedîde-i evvel mukāta'asıyle şöhret tutdı. Anatolı Defterdârlığı Abdülgafur Efendi'ye fermân olundı. Ve a'lemü'l-ulemâ'i'l-mütebahhirîn Mevlânâ Hoca Atâullah Efendi hazretlerine vazîfe ve hil'at-ı fâhire-i teşrif[5] ve in'âmat[6] içün merhûm u mağfûrun-leh Sultân Süleyman Han Hocası Mevlânâ Hayreddin Efendi vazîfesi yoklanup, anlarun ez'âf-ı muzâ'afı fermân olındı. Yevmî iki yüz elli akça vazîfe ve yetmiş bin arpalık ve sâ'ir me'kûlât u meşrûbât-ı bî-kıyâs ta'yîn buyurılup, merhûm Vezîria'zam Ali Paşa evleri temlîk buyurıldı. Ve merhûm Hayâlî Beğ yenile[7] berât itdürdüği ze'âmeti yoklanup, iki yüz on bin bulunmağla Musâhib Celâl Beğ ze'âmeti yüz on bin olup, düşen güzîde[8] ze'âmetlerden iki yüz on bin dahi ilhâk olunup, üç yüz yiğirmi bin ile berât eylemek fermân olundı. Ve cenâb-ı cennet-me'âb ve fazîlet-nisâb mevle'l-mevâlî Şeyhülislâm ve Müftilenâm Mevlânâ Ebussu'ûd Efendi hazretlerine hil'athâ-yı fâhire ve in'âmât-ı vâfire irsâl buyurılup, yevmî beş yüz akça[9] vazîfelerine yüz akça terakkī fermân olunup, altı yüz akça oldı. Fî gurre-i şehr-i Şa'bânü'l-mu'azzam, sene 974.

Ve evâsıt-ı şehr-i mezbûrede merhûm u mağfûrun-leh Sultân Süleyman Han harem-i muhtereminde hidmetle emekdâr[10] olanlar taşra çıkmak iktizâ eyleyüp Baş-kapucı-başı Ferhad Ağa mîr-âhurluğı Husrev Ağa'ya ta'yîn olunmağla Malatya sancağına çıkup, Kapucı-başılık silâhdâr-ı hâssa Ca'fer Ağa'ya fermân olundı. Ve Çukadâr Mustafa Ağa Çaşnigîr-başılığa ve rikâbdâr Mustafa Ağa ve hâs-odalu Mûsâ Ağa (37a) ve Hasan Ağa ve sâ'irler müteferrikalığa ve çaşnigîrliğe râzı olup, ihtiyâr eylediler. Seferlüler ve gayri[1] cümlesi çıkup öteden gelen hüddâm-ı vâcibü'l-ihtirâm mertebelerince ber-murâd olup, kâmgâr oldılar. Ve Pâdişâh-ı cihân-penâh hazretleri tahtgâh-ı saltanata geldüklerinde Yeniçeri odalarında korucı yoldaşlar ekall-i kalîl bulunmağla öteden ılgar ile ma'an gelüp[2] hid-

metde bulunan avcı sekbân nâmına çevrenler toğrı yeniçeri odalarına girüp ve Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri türbeler ziyâretine çıkduklarında sekbân-başıları Ali Ağa[3] Yeniçeri Ağası yerinde yürüyüp ve yoldaşları dahi solakları önünce atun gösterüp yürüdükleri Yeniçeri tâ'ifesine ciğergâh olup, âteş-i gayret ü hamiyyetle yanup, yakıldukları canlarına te'sîr idüp «Yevmliler aldı meydânı» diyüp içlerinde muhkem ahd ü ittifâk eyleyüp «Şimden girü içimüzde bin nefer yoldaşdan eksik korucı odalarda kalmamak gerekdür, elbette bu şartımuz cümleden mukaddem tutılup yazılsun ve çevren ecnebiler içimüzde turmasun gitsün. Gözümüz yevmlileri görmesün, yohsa bunları şeytân alur» diyüp, fi'l-hakīka gelen sekbânlar yevmli nâmıyle içlerinde huzûr u râhat bulmayup kimi tîmâra çıkup ve kimi kenârlara hidmet ü mansıb nâmıyle gidüp içlerinde «sapılmadur» diyü komadılar, sürdiler; birer köşeye çekildiler gitdiler. Ve Yeniçeri tâ'ifesi ittifâk idüp, «Bu def'a Kethudâ Beğ'ün ve Baş-çavuşun ve Kethudâ-yerinün ve Muhzırun ve cümle Ocak ağalarınun ulûfelerin arturup durup bu denlü olmak gerek» diyü ayak basdılar. Didükleri olup, sözleri yerine geldi. Ve bi'l-cümle Yeniçeri ocağına yalnuz yevmî yedi bin beş yüz otuz akça ziyâde masraf Hazîne-i Âmireye tahmîl itdürdiler. Ve istedüklerin itdürdiler. Fî evâhiri şa'bân, sene 974.

Ve mübârek ramazân-ı şerîfün on beşinci gicesinden kānûn-ı kadîm üzre umûmen Yeniçeri tâ'ifesi ağaları kapu ile vüzerâ-i izâm hazretlerinün (37b) sımât-ı ni'metine varırlar. İbtidâ Sadrıa'zam hazretlerinden başlayup, be-nevbet Kapudan Paşa hazretlerinde[4] âhir ola-gelmişdür. Sâl be-sâl terk oluunmaz vaz'-ı kadîmdür ve âlî ziyâfet ve küllî masrafdur. Saltanat-ı Osmâniyye'de bu üslûb-ı mergūb[5] ri'âyet olunu[6]-gelmeğin a'det-i ma'rûfe üzre a'yân-ı devlet nazarlarına Yeniçeriler mülebbes ü müzeyyen ekâbiri ahmak yerine koyup, geçen ma'reke-gâhda türrehât söylemeğe cür'et idüp ve belki dest-dırâzlık ile avuç avuç filoriler alan ciğerdâr bahâdır yiğitler bî-tekellüf gelüp, sımâta karşularına oturmağile yanlarında ağa ile söylesilüp ve her meclisde bir nicesi ma'lûm oldukda zakonları[7] üzre tavşanı araba ile avlayup, kimsenün kimseden âgâhı olmayup, mefâsid-i[8] rüzgâr olanlara yolundan intikām olunup haklaşıldı.

Ve mübârek[9] gurre-i şevvâl görüldi. Cemî'-i ümmet-i Muhammed'e ve Halîfe-i zemîn ü zemân hazretlerine huceste[10] ola. Kānûn-ı

kadîm-i Osmâniyân üzre a'yân-ı devlet ü sa'âdet kā'ide-i saltanat mûcibiyle amel idüp ehl-i Dîvân ve erkân[11], Dîvân-ı ma'delet-unvânda yerlü yerinde hâzır olup, turdılar. Seherden hazret-i Pâdişâh-ı Cem-câh u[12] melâ'ik-sipâh erîke-i saltanata çıkup, Dergâh-ı sa'âdet-destgâh çavuşları alkışlayup, cümleden mukaddem a'lemü'l-ulemâ ve efdalü'l-fudalâ Mevlânâ Hoca Atâullāh Efendi pâye-i serîr-i âlem-masîre varduklarında lâyık olduğı üzre tevkīr u i'zâz u[13] ihtirâm buyurdılar. Ve evlâd-ı Tatar Hanîden siyâh basma kalpaklu iki nefer mahdûmlar dahi pâye-i serîr-i izzete yüz sürdiler. Ba'dehû Dergâh-ı mu'allâ müteferrikaları ve çaşnigîrleri tamâm oldukda vüzerâ-i âlî-câh hazretleri *—edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehüm—* kalkup, ale't-tertîb geldiler. Sadrıa'zam Mehmed Paşa ve Pertev Paşa ve Ahmed Paşa ve Mustafa Paşa ve Rûmili Beğlerbeğisi Şemsi Ahmed Paşa ve Vezîr ve Kapudan Piyâle Paşa gelmedi[14].

Rûmili Kadıaskeri Kadı-zâde Mevlânâ Ahmed Efendi ve Anatolı Kadıaskeri Mevlânâ Mu'allim-zâde Efendi, Celâl-zâde Mîr-tevkī'î, Baş-defterdâr Murad Efendi (38a) ve[1] Şıkk-ı sânî Defterdârı Balık-zâde Efendi ve Anatolı Defterdârı Hasan Efendi tamâmen pâye-i serîr-i salkanata yüz sürüp, cânib-i yemînde makāmlarında kā'im oldılar. Ba'dehû a'lemü'l-ulemâi'l-mütebahhirîn yenbû'u'l-fazlı ve'l-yakīn Mevlânâ Şeyhülislâm [ve] Müftilenâm Ebussu'ûd Efendi hazretleri serdâr-ı ulemâ-i izâm olup pâye-i serîr-i saltanata yakın geldikleri gibi hazret-i Hilâfet-penâh bir kadem ikbâl idüp, ikrâm u ihtirâm buyurdılar[2]. Ve sâ'ir ulemâ-i dîn-ı ehl-i yakīn-i müteka'iddîn ve alâ-merâtibihim müderrisîn-i Sahn-ı Semâniyye gelüp manzûr-ı ayn-ı inâyet oldılar.

Ve üçünci gün havâ rûşen-diller gibi mücellâ ve musaffâ olup, hazret-i Pâdişâh-ı cihân-güşâdan Sadrıa'zam hazretlerine tezkire-i hümâyûn çıkup, mefhûm-ı dürer-bârında, «Ecdâd-ı izâmum Âl-i Osmân *—nevvere'llâhu ta'âlâ merâkıdehüm*[3]*—* her çend ki gazâ vü cihâd idüp fütûhât itdüklerinde a'dâ-i din ü devlet rağmına şehr halkına[4] sürûr ve[5] selvet-i hatırlarıyçün donanma idüp, şevk u zevk ve[5] ayş u nûş eylemeğe ruhsat virmek kānûn-ı kadîmdür. Merhûm u[6] mağfiret-penâh Hüdâvendgâr eyledüği gazâ hōd hiç bir pâdişâha nasîb olmayupdur, ale'l-husûs erîke-i saltanat-ı cihân-bânî cenâb-ı celâdet-ma'âbımıza müyesser olmışdur. Şehr-i İstanbul halkına donanma içün nidâ itdürdesin»[7] diyü fermân olunmış, Paşa-yı a'zam

hazretleri «Ulemâ-i dîn buna kā'il olmaz, câ'iz görmezler, çok münkerât def' olmışdı» diyüp tezkireye cevâb yazmağa müteveccih olmışken, kâtib Feridun Beğ, mâni' olup, «Niçün hılâfun tutarsız, mizâc-ı âlem her zemân kabz üzre olmağa tahammül itmez, gâhî bast ister. Pâdîşâhlarun[8] kalb-i şerîfleri neye teveccüh eylerse câ'izki hayr anda ola.

Beyt

Hâtırı şâhun tecellî câmıdur.
Her ne kim görürse Hak ilhâmıdur.

Nesr : Kulûb, Settârü'l-uyûb, Gaffârü'z-zünüb'un yed-i kudretindedür. Münkerâta ruhsat virilmesün. Yeniçeri Ağasına ve sâ'ir Bölük ağalar ve kethudâlarına muhkem tenbîhât ile te'kîd buyurun. Her bölüğün hâkimi ve zâbitı ve ellerinde[9] değneği var, neferâtını zabt eylesünler. (38b) Kabâhate mürtekib olanun gereği gibi hakkından gelsünler[10]. Emr-i Pâdişâhî ve fermân-ı Şehenşâhî yerine gelsün. Zamîr-i münîr-i zıllu'llâh hazretlerini mesrûrü'l-bâl itmeğe sa'y u cidd buyurun» didüklerinde bu hâksâr-ı bî-i'tibâr hâzır idüm ki Çavuş-başıya, «Münâdîlere tenbîh eyleyesin» diyü buyurdılar.

Ve hakīkaten bu âlem-i bî-sebâtun âriyetî surûr u neşâtına halk gayet dil-teşne olmışlardı. Tavr-ı dîğer zuhûr eyleyüp, avâm-ı hevâm-ı İstanbul ve Galata bir vechile zîb ü zînet bulup, karı dünyâyı donadup, nev-arus eylediler. Gulgule vü zemzemlerin feleklere çıkardılar. Fertût-ı rüzgâr olanlar dahi şûr u şegâb ve ayş [u] tarab ile yeni bâliğ olmış gibi gam-ı ferdâyı unutdı[11]. Köhne bî-devletler tevbekâr iken «Ayşe salâdur» diyü harâbât erenleriyle devr-i Sultân Selim Hanîde na'ra-i mestân ile âlûdelikler ve evgarlıklar seyr itdürdiler. Merhûm Hayâlî Beğ eş'ârındandur ki

Beyt

N'ola mezmûm-ı cihân oldı ise bâde yine
Dem[12] ola rehne kona[13] hırka vü seccâde yine

dimişlerdi. İttifâk bu mecâlisde culûs-ı hümâyûna erbâb-ı işret târîh fikr iderken «Müdmin-i hamr» (مدمن خمر =) 974 dahi târîh düşmişdi. Ehl-i dilden biri dahi

Mısrâ'

«*Hutbe ve sikke munkalib oldı*» dimişdi.

Ve kendüler[14] fârisî ve türkî târîh buyurmışlardur :

سن كه بو دم سايۀ پروردكار
پادشاهى دار حق بى اشتباه

چون ميسر شد سليمى تاج وتخت
«از ظل الله» تاريخش «كرده ام (= 974)

Serîr-i saltanat oldı müyesser
Bi-hamdi'llâh cihân halkına şâhuz
İrişdi feyz-i Hak çünkim Selîmî
Didüm târîhini «zıll-ı İlâhuz» (ظل الهز *= 974)*

Ve tehniyet-i cülûs-ı saltanat-bânîye Mevlânâ Abdulbâkī Efendi didüği kasīde, müsellem ü mümtâz u serefrâz olup Seb'a-i Mu'allaka-misâl olmışidi. Mevlânâ Fevrî Efendi didüği târîhdür :

Merhûm Pâdişâhun rûhına dimiş ervâh
Kıldun diyâr-ı Kudsi teşrîf-i hayr-makdem
Dünyâ hilâfetini kime sipâriş itdün
Kimi bilür halîfe min-ba'd nesl-i Âdem
Târîh idüp itmiş zâhir değil mi bu kim
«Sultân Selim'ün oldı sâhib-i kırân-ı âlem»

(سلطان سليم اولدى صاحب قران عالم = 974)

Mevlânâ Cevherî Efendi :

(39a) *Cihân-ı bî-bakādan rûh-ı pâki rıhlet itdükde*
Dimiş Sultân Süleyman pend idüp oğlı Selim Han'a
Sakın mağrûr olup bu devlet-i dünyâya aldanma
Ne Afrîdun'e kalmışdur ne hôd Sam u Nerimân'a
Selim'üm adl ü dâd it sana bizden bu yeter târîh

«Bilürsin kalmadı bâkî cihân mülki Süleyman'a».
(بلورسن قالدى باقى جهان ملكى سليمانه =) Sene 974.

Ve bu esnâda merhûm ve mağfûrun-leh Pâdişâh'un emekdârı olup, Vezîr-i rûşen-zamîr ve isâbet-pezîr Kızul Ahmedlü Mustafa Paşa hazretleri rikâb-ı hümâyûna arzıhâl idüp evâtıf-ı aliyye-i husrevânîden tarîklarınca tekā'üd dirliği sadaka buyurulmak bâbında inâyet recâ eyleyüp ve tavâf-ı Beytu'llâhi'l-harâm ve ziyâret-i Ravza-i hazret-i Seyyidü'l-enâm *—aleyhi's-salâtü ve's-selâm—* içün icâzet isteyüp, tazarru' u niyâz eyledüğinde kānûnlarından ziyâde yüz bin akça zamm ile[1] üç yüz bin akçe ile müteka'id olup, ve «Yüz elli bin gümrükden nakd virilsün ve mütasarrıf olduğı haslarından istedüği yüz elli bin akçalığı ber-vech-i tekā'üd zabtı içün hükm-i şerîf virile» diyü tezire-i hümâyûn çıkdı. Ve hacc-ı şerîfe dahi izn-i hümâyûn buyurılup, «Bizi hayr du'â ile yâd eyleyüp, sükkân-ı Haremu'llâh'dan du'â vü senâ istimdâd iderüz» diyü hatt-ı hümâyûnları geldi didiler. Ve sâkin olduğı merhûm Ahmed Paşa evlerini, ki tekellüf üzre ta'mîr itmişlerdi ve cümle tecemmül-i vezâreti esbâb ve eskāli[2] satup nakd eyleyüp cemî'an yüz on bin filori idüp, «İnşâe'llâhu ta'âlâ evlâd u ensâbumun hisselerin virdüm. Haremeyn-i şerîfeyn fukarâsı hisselerini fî-sebîli'llâh varup kendi elümle taksîm eyleyüp vücûdumı arz-ı mukaddesede bırakmak recâ iderüm, müyesser ola, dahi[3] Rûm'a gelmek nasîb olmaya» diyü şevk u zevk ve teveccüh-i tâmm ile du'âlar eyledüklerinde bu hâksâr dahi hâzır idüm. Ahibbâ vü eviddâsıyle vedâ'laşup, kasaba-i Bolı'da ve ba'zı emâkinde olan hayrât u hasenâtların yoklayup, «Mevsimde Şâm-i şerîfde bulunalum» diyüp gitdiler. Allâhu ta'âlâ tevfîkın refîk eyleyüp, husûl-i murâdât-ı Dâreyn müyesser eyleye. Du'âları kabûl olup, dil-hâhları üzre (39b) hacc müyesser olup, Arafât'dan avdet itdüklerinde Mu'allâda medfûn olmışlar. Rahmetu'llâhi ta'âlâ. Üç oğlı bir kızı kalmışdı. Ehl-i insâf-ı sâdıku'l-kavl mütedeyyin sâhib-devlet idi.

Ve Bâb-ı sa'âdetde Hazînedâr-başı Yusuf Ağa nasîhat-pezîr olmayup ve Mahmud Ağa'nın Kapu-ağası olduğı sakîl gelmeğin her zemân Sadrıa'zam cânibine kec-nazarlıkdan hâlî olmamağla, nâgehânî satvet-i kāhire-i Pâdişâhî'ye uğrayup, vüzerâ-i izâm-ı âlî-câh hazretleri içerü Arz-gâhdan çıkar iken Bâb-ı sa'âdet'de gedüğinde selâma durmış-iken Paşa-yı a'zam hazretleri kaftanı lokmasına[4] yapışup, çeküp taşra çıkarup, Kapucılar Kethudâsı Gülâbî Ağa'ya «tut» diyüp, cüst ü çâlâk tutup cellâdlarun eline virüp, Kapucılar-odasına iletüp, eman u zemân virmeyüp boğdılar. Yerine Mesîh Ağa Hazînedâr-başı olmak fermân olundı.

Ve evâhir-i sâlde vilâyet-i Yemen ahâlisi tecdîd-i saltanatı istimâ' eyledüklerinde merhûm u mağfûrun-leh Sultân Süleyman Han ümerâsından ve beğlerbeğilerinden mütezaccır u müteşekkî olan mefâsid tâ'ife bir yere gelüp, isyân u tuğyân itmek üzre ittifâk idüp kadîmden ol diyârda[5] «Evlâd-ı Hâşimiyye'denüm» diyü da'vâ-yı siyâdet iden İmam-oğlı Mutahhar nâm kimse ki Sultân Süleyman Han'dan livâ ve hil'at-ı fâhire ile mâ-tekaddemden itâ'at üzre olup, ülke tasarruf ider bende-i fermân iken *«Etî'u'llâhe ve etî'u'r-Rasûle ve ülü'l-emri minküm»* âyetine muhâlefet idüp rû-gerdân olmağla mezheb ü millet düşmeni ne denlü kaltaban var ise yanına devşürüp etbâ' iderler. Ve merhûm Kara Mustafa Paşa oğlı Rıdvan Paşa Yemen Beğlerbeğisi iken vilâyet-i Aden ayrılup, Südde-i sa'âdetden başka beğlerbeğilik ile Murad Paşa nâm kimseye virilüp, henüz bu re'y-i bâtıl ol diyârda kabûl-i halk olmayup ve kul tâ'ifesine ulûfe, hazîne muzâyakasından altun ziyâde bahâya tutılup, kula ulûfe virildükde, «Buna sebeb ü bâ'is yeni beğlerbeğidür» diyü mûcib-i fitne olup (40a) gulüvv-i âm ile ortalıkda Murad Paşa katl olunup ve etrâf kadıları tutulup habs olunup ve bu ahbâr-ı ahvâl-i fetret ulağla Âsitâne-i sa'âdete gelüp arz u i'lâm olundukda Rıdvan Paşa ma'zûl buyurulup ve Özdemür Paşa oğlı Habeş Beğlerbeğisi Osman Paşa Yemen muhâfazasına fermân olunup, yarar çavuşlar ahkâm-ı şerîfe ile gönderildi.

Ve birkaç günden Şâm Beğlerbeğisi Lala Mustafa Paşa hazretlerinden dahi mufassal u meşrûh arzlar gelüp, «Vilâyet-i Yemen feth-i cedîde muhtâc olmışdur. Elden gitdi, nâm u nâmûs-ı saltanata bundan özge nice eksiklik olur» diyü ırk-ı gayret ve hamiyyet-i Osmâniyye'yi tahrîk itmeğin Şâm Beğlerbeğiliği haslarıyla vezâret ve serdârlık menşûrı yazılmak fermân olunup ve vilâyet-i Yemen seferine lâzım ve mühim[1] olan zahîre ve hazîneyi ve kifâyet idecek kadar kul cümle diyâr-ı Mısrıyye'den ta'yîn buyurılup, Mısr Beğlerbeğisi Sinan Paşa hazretlerine ulaklar ile mü'ekked ahkâm-ı cihân-mutâ' irsâl olundı. Ve Südde-i sa'âdetden Mısr muhâfazasına bin beş yüz nefer silâhdâr ağalarıyle ve Ulûfeciyân-ı yemîn bölüği umûmen ve üç bin nefer Yeniçeri Zağarcı-başı ile ve bin beş yüz nefer yeni-

den kul kardaşı[2] yazılup, isti'câl üzre mevsim gemilerine yüklenüp, mühimmâtları mîrîden görülüp, gönderilmek fermân olundı.

Ve Pâdişâh-ı heft-iklîm hazretleri hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet makrûn ile Serdâr-ı âlî hazretlerine ve Mısır Beğlerbeğisi Sinan Paşa'ya başka başka tezkire-i hümâyûn gönderüp, «Yemen vilâyeti fethi bâbında vâcib olan umûrda yek-dil ü yek-cihet olup, esbâb u âlât-ı darb u harbde ve hazîne ve zahîre ve kul virilmekde ihmâl ü tekâsül olunmaya[3]. Berr ü bahrden imdâd u i'ânetde taksîr ü tehâvün gösterilmeye» diyü Sadrıa'zam cânibine dahi muhkem tenbîh ü te'kîd üzre ahkâm-ı şerîfe ile mekâtîb gönderüp mesâlih-i mühimmeyi gereği gibi sipâriş eyleyesin diyü fermân-ı âlî olunmışdı. Paşa-yı a'zam hazretleri dahi her birine, «Umûr-ı dîn ü devlet mühimmâtına ikdâm u ihtimâm-ı mâlâ-kelâm üzre (40b) dakîka fevt itmeyüp mukayyed olasız, her nesneyi vaktiyle zemâniyle kayırup zinhâr avk u te'hîr ile fursat fevt itmeyesiz». İhtiyât u hazer üzre olup, itmâm-ı maslahat itmekde *«te'âvenû ale'l-birri ve't-takvâ»* âyet-i kerîmesi üzre Mısır Beğlerbeğisi Sinan Paşa hazretlerine mufassal u meşrûh yazılup, te'kîdât u tenbîhât olunmış idi. Fî evâ'il-i zilhicce, sene 974.

Kıssa-i rıhlet-i erkân-ı devlet be-mahrûse-i Edirne berây-ı kışlak ve âmeden-i ilçi-i Şâh Tahmasb, fermân-fermây-ı vilâyet-i Şark

Ve âdet-i hasene-i ma'rûfe-i Âl-i Osmân *—rahimehümü'llâhu ta'âlâ ve eskenehüm fî gurefi'l-cinân—* kânûn ve kâ'ide-i kadîmeleri[4] üzre mahmiye-i Edirne *—sânehu'llâhu ta'âlâ ani'l-beliyye—* de kışlamak niyyet ü azîmet buyurulup, erkân-ı devlete ve a'yân-ı sa'âdete tedârük sipâriş olundı. Ehl-i Dîvân, küttâb ve erbâb-ı kalem tedbîr-i mühimmâta şurû' eyleyüp ve harem-i hümâyûn mukaddem göçüp ve Hazîne-i Âmire, defterdârân-ı[5] emvâl ile bir gün akablerince kânûn üzre kalmak fermân olundı.

Ve Vezîr-i müşîr-i bâ-tedbîr ve isâbet-pezîr Kapudan Piyâle Paşa hazretleri İstanbul muhâfazasına kalup kifâyet mikdârı beyâz tuğrâ teslîm olunup, şikâyetci dinleyüp ahkâm-ı şerîfe vermek buyuruldı.

Ve mübârek îd-i adhâ surûr u selvet üzre oldı. Ve bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ tekbîrât-ı eyyâm-ı teşrîk tamâm oldukda cümle a'yân-ı saltanat ile Edirne'ye on iki konak yazılup göçüldi. Fî yevmi'l-hâmîs, 14 zilhicce.

Ve evâ'il-i muharrem sene 975 de mahmiye-i Edirne âmmeten sâye-i sa'âdet-i zıllu'llâh'da âsûde olup, erkân-ı devlet bir bir[6] gelüp yetişüp kânûn-ı kadîm üzre mekânlarında karâr eylediler. Ve makâm-ı mülâzemetde olan hükkâm-ı etrâf u eknâf, culûs-ı saltanat pîşkeş ü hedâyâsın südde-i sa'âdet-medâra çekmeğe müteveccih olup gelüp çekdiler.

Bu esnâda ulemâ silsilesi olup, Rûmili Kadıaskeri Kadı-zâde Ahmed[7] Efendi azl olunup yeri Anatolı Kadıaskeri Mu'allim-zâde Efendi'ye, anun yeri İstanbul Kadısı Hasan Beğ Efendi'ye, anun yeri Bursa Kadısı Molla Çelebi'ye, anun yeri Mısır Kadısı Kınalı-zâde Ali Çelebi'ye; Mısır, Şâm Kadısı Şeyhî Abdülkadir Efendi'ye; Şâm, Haleb Kadısı Ma'lûl-zâde Mehmed Çelebiye; Haleb, Şehzâde Sultân Mehmed[8] müderrisi Ahmed-zâde Mehmed Efendi'ye; Şehzâde Medresesi, Semâniyye müderrisi Ümmü'l-veled-zâde Ali Efendi'ye virildi.

Ve yine bu[9] esnâda Mısır Beğlerbeğisi Mahmud Paşa'nun kadîmden vilâyet-i Yemen'de olan dü-menleri zafer bulup, nâgehânî Bulak'dan Mısır'a kapusıyle[10] ayak dîvânı idüp, (41a) defterdâr ile yanaşup giderken, bir harâbe yerden sînegâhına tüfeng atılup, tokınup helâk olduğı haberi geldi. Hükûmetinde dürüşt-kelâm, halka tünd-rû, mala sâ'î kimse olmağın çendân merhamet u şefekat ile yâd olmayup ve «Vuranun kolına kuvvet» (ورانك قولنه قوت = 974) târîh dinilüp, mal i menâlin zabtına Âsitâne-i sa'âdetden ulağla âdem gönderdiler. Ve Mısır Beğlerbeğiliği bundan sonra Sinan Paşa'ya virilmiş idi.

Ve bu esnâda «Diyâr-ı Şark vâlisi Şâh Tahmasb tarafından Nahcivan ve[1] Revan hâkimi Şâh-Kulı Han ilçi çıkup geliyor» diyü ale't-tevâlî ve't-te'âkub serhadd-i mansûre beğlerbeğilerinden haberler gelüp «Tehniyet-i saltanat ve ta'ziyeti müş'ir mufassal nâmesi var, azîm pîşkeş u hedâyâ ile bin nefer surh-ser ile mâbeynde ekîde[2] olan mebânî-i mahabbet ü meveddeti te'yîd içün gelürler» diyü arz u i'lâm eylediklerinde «Mahrûsa-i Edirne'ye gelsünler» diyüp, serhadd-i mansûre beğlerbeğilerine sipâriş-nâmeler irsâl olunup, «Ana göre ilçileri mütenebbih[3] ü âgâh eyleyesiz ki hazret-i Pâdişâh-ı

sa'âdet-destgâh makarr-ı saltanat ve tahtgâhından hareket eyleyüp, şikârgâhda kışlada görürsüz[4]. Erkân-ı devlet ü sa'âdet mahrûsa-i Edirne'dedür. Ve cümle etrâf-ı âlemde olan melâlikün mülûk ü selâtîni haber alup bilmişlerdür. Tehniyet ü mübârek-bâd-ı saltanat içün ilçiler anda mülâkāt ideceklerdür» dinilüp ve lâyık olduğı üzre hürmet ü ri'âyetlerinde ihtimâm u ikdâmda dakīka fevt olunmayup, memleket-i Osmâniyye ne vechile ma'mûr u âbâdân olup ve envâ'-ı ni'am-ı bî-pâyân ile muğtenim u mütena''im, haşmet ü şevket-i şehenşâhî her yerde ferâvân ve leşker-i dilâverân-ı[5] kârzâr-ı bî-şümârı müşâhede ederek mahrûsa-i İstanbul'a gelüp Üsküdar yakasından nazarları oldukda şa'şa'a-i mülk-i dil-sitân sabr u karârların alup bî-ihtiyâr olup, rûy-ı zemînde ve zîr-i felekde el-hakk memâlik-i dünyânun şâh-nişîni, bihişt-âbâd ve cennet-âsâ ve dil-ârâ olup,

Nazm

Bilâd-ı[6] âlem-i ekvân eğer kim (41b)
Geleydi bir yere imkân olaydı
Ulüvv-i şân ile yok şübhe bunda
Sıtanbul anlara sultân olaydı.

Nesr : «Fi'l-hakīka bî-manend ü bî-misl, olup[7] ukūl vasf u beyânımda âciz ve kasırdur» dimişler. Ve müddet-i ömr, bu mülk-i saltanatı bilüp iz'ân itmeğe kifâyet itmez. Her çend ki bir kimse, «Bu saltanat-ı kāhireyi gördüm ve anladum, bildüm» dise nâ-ma'kūl söyler. Bilüp anladuğından bin mertebe ziyâdedür.

Mısrâ'

«Ki, nazar fark idecek mertebeden a'lâdur»

Allâh tebâreke ve ta'âlâ yavuz gözden saklasun, sâhibine mübârek u huceste eylesün. A'câm-ı Kızılbaş

Mısrâ'

بحمدالله نه مردم تابچشم خویشتن دیدم diyü

tahsîn ü şâbâşlar eyleyüp ve Üsküdar cânibinde konduklarında, Cebeci-başı umûmen bölüğüni Cebe-hâne-i Âmire esbâbiyle tezyîn idüp, bin nefer âdem ile müzeyyen ü mükemmel karşulayup ve gelüp deryâya kadırgalara girüp zîb ü zînetle deryâ askerin dahi[8] müretteb tavr-ı diğer ile görüp, A'ceb-i acâyib[9] etvârdur ki[10] hakīaten deryâyı ummân fenninde mümtâz u serefrâz olan kurnaz ve korsan keştîbânlardur ki görülmiş ve işidilmiş uslûb değildür. Husûsâ eyüce[11] kürek çekdürür baştardaların forsa kâfirleri صالنه بادينه eyleyüp, içinde olan cengcû dilâverler âteş-efşân olup tüfengler ve topları ra'd u berk gibi tâk-ı ayyûka velvele bırağup, kadırgada olan Kızılbaşlar «Yâ Ali meded» diyüp, hayret ü ıztırâb ile dembeste düşüp «İmdi ki bizi deniz yaman eyleyüpdür, gāzîler bize bir çâre yetürün, özümüz bilelüm[12] hay meded» diyerek İstanbul İskelesi'ne yanaşup Yeniçeri alayların bağlayup At-meydanı'nda Hançerlü Sultân Sarâyına mâ-halaka'llâh galebe-i halâ'ik[13], kesret-i nâs ve müzâhame-i halk bir derecede idi, ki

Mısrâ'

«Melhûz olur[14] ma'ânî mümkin değil beyâna.»

Ve bi'l-cümle gelüp karârgâhına[15] nüzûl idüp konduklarından sonra vezîr muhâfız Piyâle Paşa hazretleri —*edâme'llâhu* [*ta'âlâ*] *iclâlehü*— ol mevsimde bulunan şükûfe vü reyahîn[16] ve meyvelerden bî-kıyâs irsâl eyleyüp, «Ekrimû'd-dayfe» (42a) mefhûmiyle amel buyurup hep şehrün hammâmların ve azîmü'ş-şân selâtîn-i Âl-i Osmân'un —*rahimehümu'llâhu ta'âlâ eslâfehüm*— câmi'-i şerîf-i cennet-âsâların husûsâ Ayasofya-i Kebîr yemîn u yesârlarında[1] yasakçılar ile seyr itdürdilüp, Sultân Süleyman Han Câmi'-i şerîfin ve merhûm Gāzî Sultân Selim Han-ı sâbık Câmi'in görüp secdât-ı şükr eyleyüp, ba'dehû Vezîr-i sâ'ib-tedbîr kā'ide-i devlet ü saltanat üzre ilçileri da'vet ü ziyâfet idüp hil'at-ı fâhireler ile mükemmel at ve yedek ve akmişe-i mütenevvi'a ve emti'a-i fâhire[2], evânî-i nukre çeküp, esnâf-ı tekrîmât ile sefer mühimmâtların gördürüp[3] ve tekmîl itdürüp, müsâfirleri yümn ü ikbâl ile menzil be-menzîl mahrûsa-i Edirne'ye göçürdiler. Ve Şâh-Kulı Han dahi kendüzine ve yanınca olan ensâr u a'vânına âb u tâb virüp, üslûb u âyînleri üzre libâs-ı rengînleriyle mülebbes ü mülevves olup hikmet-i İlâhî ile eyyâm-ı

şitâda fî şehr-i 8[4] şa'ban sene 975 mahrûsa-i Edirne'ye dâhil oldukları gün hoş havâ olup ve rûşen diller gibi dünyâ güler yüz göstermekle erkân-ı sa'âdet kulları vüzerâ-i izâmdan gayri[5] izhâr-ı haşmet ü şevket-i İslâmiyye kasd idüp ikbâl u istikbâle çıkup ve pîşe-i heycânun şîr-i ner ü gazanfer-feri, fâris-i meydân sühan-verî Rûmili Beğlerbeğisi Şemsî Ahmed Paşa *—dâmet ma'âlîhi—* hazretleri şems-i hâverî-misâl karşu çıkup, yanaşmak fermân olunup «Esnâ-i musâhabetde düşen kelâmı yerinde edâ eyleyesin» dinilüp ve Şah-Kulı dahi Kızılbaş içinde sözi[6] bellü kişi ve cangu âdemîsi olup yahşi söz bilmek ile meşhûr ve müte'ayyen sühandân olmağla ilçilik hidmetine ta'yîn olunmış olup ve evvel yanaşup hâtır-nevâzlıkdan sonra dimiş ki «Ve'llâhi ki bu leşkerün ârâyiş ü nümâyiş ve zîb ü feri hemân bir düğün halkına benzer» didüginde, «Belî Çaldıran'dan [Taclı Hanım'ı] gelin getüren bu askerdür» diyü cevâb virmişler. Ve etrâf u eknâf-ı memâlikde olan mülûk-i[7] keferenün ilçileri (42b) dahi mahrûsa-i mezbûreye gelmiş bulunmakla anlar dahi istikbâl eylemek fermân olunmışdı. Evvelâ Üngürus kıralınun ilçisi başka alayın bağlayup, durdugı mahalle geldüği gibi dergâh-ı âlî çavuşlarından biri «Üngürus kıralı ilçisidür selâm virüp teveccüh eylen» diyü tenbîh u âgâh eyledüğinde ikbâl ile selâm virüp, anlar dahi âyînleri üzre şapkaların başlarından ellerine alup ve kezâlik Françe ve Venedik ve Dubrevnik ve Leh'ün ve Çeh'ün ve Eflâk ve Boğdan ve Erdel'ün alayları önine geldükçe zikr olınan etvâr üzre evzâ'ların eyledüklerinde ilçi Şâh-Kulı Han, Paşa hazretlerine dirler ki «Sultânum, bunca küffâr alayı ki geçdük, hamusı takyelerin başlarından bile çıkaruplardur, ayâ ne nemehdür» diyüp su'âl eylemişler eyitmişler ki «Âdetleridür, birbirlerini gördüklerinde mahall-i merhabâda takyelerin çıkarurlar ya'nî ser-fürû itmek sûretinde sitâyişleridür» dimişler. Ve «Serhadd-i mansûre beğlerinden ve beğlerbeğilerden rızâ vü şükrân gösterüp, «El-hak bize çok hürmet ü izzet eylemişlerdür, Pâdişâhun ni'meti bunlara helâldür, pes helâl-zâdelik idüp dururlar. Allâhu ta'âlâ cümlesinden hoşnûd olsun» dimiş. Paşa hazretleri be-herhâl «Ekrimû'd-dayfdur» diyicek «Sultânum, bize bu gün çok nükte vü kinâye olmışdur» dimiş, «Eğer nüktedân ve hakā'ik-şinâs olmasan beni sana göndermezlerdi; ben de senün hoş-fehm ü firâset idüğün bilüp söylerüm».

Beyt

فهم سخن کز نکند مستمع
قوت طبع از متکلم مجو

değil midür» dimişler ve bi'l-cümle letâ'ifü'l-hiyel ile şîr ü şeker-veş ihtilât idüp karâr u ârâmgâhlarına gelmişlerdi.

Mülâkāt-ı ilçi-i Şâh-Kulı Han be-Sadrıa'zam Mehmed Paşa

Ba'dehû irtesi gün ilçi-i mezbûr Sadrıa'zam Mehmed Paşa *—dâme zılluhû—* hazretleri meclisine gelüp «Şah-ı kerem hazretleri size selâm ve du'â iderler[8] buyururlar ki: «Bizüm anlara müstakil nâmemüz ve[9] selâm u du'âmız anunçün olupdur ki anlar atabeg ve fermân-fermâ (43a) olmışlardur. Sâhib-serîre saltanat teslîm olunca müstakil cihân-bânlık eylemişlerdür. İki cihânda yüz aklığı anundur. Düşmen-i dîn içinde bu ser-encâm ki vâki' olupdur ırz-ı dîn ü devleti yahşi saklayupdur, Hak tebârek ve ta'âlâ anun herhalde mu'în ü yâveri olsun. Ceddüm anun Arasâtda şefî'idür. Murtazâ Ali şîr-i Hüdâ ana çoğ yardım idüpdür» diyüp dillerince ibârât-ı garîbelerin istimâ' eylemişdük. «Elbetde ulemâ-i Rûm her kitâb ki yazarlar dîbâcelerde ism ü resmini derc eylesünler. Hâlâ bizüm diyâr-ı Acem fudalâsı cümle[1] kitâblarında hamusı[2] yazuplardır[3] ki bu cihânda böyle bir iş olupdur. Dahi bir vezîr-i kârdân vâsıtasıyle perdeden taşra hâric nağme olmayupdur. Sır saklamak ve salâbet ü mehâbet olmak ile El-hamdü li'llâh ehl-i İslâmun ırz u nâmûs-ı devleti serâ-perdesi derîde olmadı Sâhib-serîre mülk-i saltanat-ı mevrûsesi gelüp değdi.» diyicek sâhibü'l-izz ve's-sa'âdât Sadrıa'zam *—dâme zıllühû—* hazretleri dahi «El-hamdü li'llâhi ta'âlâ bu denlü kâr-zâr ile fütûkât-ı azîme müyesser olup, sâhib-kırân-ı mağfûr tarîk-ı Hakk'da hem gāzî ve hem şehîd.

Mısrâ'

(شهدا خیلنه سلطان اولدی = 975) târihdür

«*Şühedâ hayline sultân oldı.*»

Ve ancak hutbe ve sikke munkalib olup rub'-ı meskûnun zimâm-ı hukûmeti Pâdişâhumuz —*e'azze'llâhu ensârehû*— hazretlerinün kabza-i tasarrufuna girdi. Ve bana dahi bu denlü ilm-i yakın hâsıl oldı ki, Hak sübhânehû ve ta'âlâ yevm-i kıyâmete dek ümmet-i Muhammed ve millet-i Ahmediyye'nün saltanatı hidmetini[4] bu silsile-i aliyye-i Osmâniyye'den ayırmayup, bunlarun ırk-ı pâki ile hatm ü âhir ola anlarum (آكرم) diyüp nice kelimât-ı hikmet beyân buyurup[5], kā'ide-i saltanat üzre şerbetler çekilüp esenleşüp kalkup[6] mahrûsa-i mezbûrede Kıyık (قيق) mahallesinde konağına gidüp ve kâ'ide-i kadîme üzre diyâr-ı Şark tuhafından vükelâ-i saltanata[7] ibrişim kaliçe-i Hemedân ü Dergezîn ve tekye-i nemed-i Câm ve kütüb-i nefîse-i a'lâ herbirine alâ-hide çekilüp, mülâzemetlerine varup merd-i suhandân ve kıssa-hân ve hoş-kelâm u peyâm olmağın[8] (43b) mecâlis-i aliyyelerinde beyân eyledüği, pesendîde-i enâm oldı.

Ve bir rûz-ı fîrûzda Dîvân-ı âlî-şâna gelüp, azîm ziyâfet olunup pîşkeş ü hedâyâların hâzır ü müheyyâ eyleyüp çekdiler. Ve nâme-i nâmîlerin pâye-i serîr-i a'lâya getürüp teslîm eyledüklerinde ve Pâdişâh-ı Süleyman-haşmet Şâh-ı kerem hazretlerinün hâli eyü mi, hoş mı?» buyurup, dahi kelâm olmayup satvet-i kāhire-i Pâdişâhî zuhûrunda ilçi Beğ'ün dahi nutka mecâli kalmayup çıkıldı[9]. Ba'dehû vüzerâ-i izâm —*edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehüm*— hazretleri ale't-tertîb ziyâfetler eyleyüp, küllî tekellüfât olunup i'zâz u ikrâm olundılar. Zâkirü'n-ni'am ve şâkirü'l-kerem[10] olup hadd ve mikdârlarından ziyâde fevka'l-âde in'âm u ihsân-ı ferâvân olunup Çîn ü Mâçîn ve Hatây u Hoten hâceleri dahi[11] bu fâ'ideleri düşlerinde görmemişlerdür. Kadîmü'z-zemândan selâtîn-i Âl-i Osmân'un a'dâ-i dîne bahşîş u atâyâsı fevka'l-gāye ola-geldüği kütüb ü defâtirde toptoludur. Bahrden bir katre ve güneşden bir zerre mesâbesinde idüği ne mahall-i şübhedür[12]. Husûsâ âştî esnâsında vâki' olan eltâf ü keremleri hadd ü adde mümkin değüldür. Velâkin Kızılbaş tâ'ifesi gibi mahlûku'llâhda iyilik bilmek fodûl ve nâ-insâf, küfrânü'n-ni'me bedbaht tâ'ife ancak yine bunlardur. Cemî' ahvâl ü akvâl [ü] ef'âlleri i'tikād u mezhebleri gibidür. Allâh —*tebârek ve ta'âlâ*— vucûd-ı habîs ü nâ-pâklerini sahîfe-i âlemden şemşîr-i İslâm ile hakk eylemek ve ol diyâr ellerinden alınup ehl-i sünnet ve cemâ'at[13] ile mâl-â-mâl itmeği Âl-i Osmân'a müyesser ü mukadder eylemiş ola. *Bi-hürmeti Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecma'în, âmîn.*

Kıssa-i serdâr-şüden-i Sinan Paşa be-feth-i vilâyet-i Yemen, sene 975.

Mîrimîrân-ı Mısr Sinan Paşa hazretleri tekrâr mufassal u meşrûh garaz-âmîz arzlar gönderüp, «Bunlar küllî teklîfât ile isrâfât-ı lâzıme[14] getürürler» diyü serdârlık kendülere fermân olunursa «cüz'î nesne ile (44a) düşmen hakkından gelinüp, az zemânda fütûhât müyesser ola» diyüp «Mustafa Paşa dahi gitmeden istiğnâ gösterdi» dinilmeğin ve fil-hakīka[1] istiğna eyleyüp ve keyd ü mekr ü garazı mukarrer bilüp, berüden dahi on nefer yarar çavuşlar ile Burunsuz Çavuş-başı'ya «Ilgar ile gidesin» diyü ulak hükmi virilüp, «Diyâr-ı Mısrıyye'ye varup, ahvâli görüp n'eydüği ma'lûm oldukda bâ'is-i fitne vü fesâd kim idüği bilindükde cezâsı virile» diyü mü'ekked ahkâm-ı şerîfe yazılup siyâset fermân olunmışdı. «Ümerâ-i muhâfaza-i Mısr'dan Gazâlî-oğlı Mustafa Beğ ve Kuyruklu Yıldız dimegle ma'rûf işbu beğler sebeb-i fitnedür» diyü siyâset olunup serdârlık vezâretle Sinân Paşa hazretlerine fermân olunup, varan serdârlık hükmi okunup, dîvân-ı Mısr debdebe-i saltanat u mehâbetle tolup tabl u nakkāre-i şehenşâhî çalınup şenlikler ve şâdmânlıklar topları atılup ve serdâr-ı sâbık Mustafa Paşa hazretleri müsellah u mükemmel hüddâm-ı zırgam-intikāmlarıyle alayların bozmayup otakların Katiye nâm menzile kurup, Çavuş-başı ancak ırakdan merhabâya kādir olup ve Mısr Beğlerbeğiliği Çerkes İskender Paşa'ya virilüp, «Serdar Sinan Paşa hazretleri hidmetine yetişmekde musâra'at eyleyesin» diyü isti'câl hükmi gidüp, bi-avni'llâh ta'âlâ az zamânda yetişüp vilâyet-i Yemen seferi mühimmâtınun ekseri âmâde vü müheyye olup, Serdâr-ı âlî-kadr hazretleri dahi el-hak serdâr-ı ûlâdan[2] evlâ ve umûr-ı ahvâl ve[3] kâr-fermânlık da sezâvâr olduğı mübeyyen ü müberhen olup şevket ü haşmet-i Osmâniyye ile asker pür-yat u yarak ve şecâ'at u şehâmetle meşhûr ü nâm-dâr leşker-i bî-şümâr-ı Mısrıyye yemîn ü yesâr alaylar bağlayup, tüfeng-endâz Yeniçeri dilâverleri ve sâ'ir şîrân-ı pîl-efgen ve dilîrân-ı leşker-şiken-i merdân yürüyüp darbuzenler ile top-arabaları çekilüp, hergiz dîde-i eyyâm ol diyârda bu üslûb ü kā'ide üzre zîb ü zînet görmeyüp, Zeydî[4] mezheb olan a'dâ-i (44b) dîn ü devlet kasdına yürüyüp ve deryâ cânibinden leşker-i zafer-şi'ârun ekser zahâ'ir ve[5] eskāl u ahmâli tâ kal'a-i Aden'de virilmek üzre tahmîl olunup eltâf-ı İlâhî'ye tevekkül ve mu'cizât-ı[6] hazret-i Risâlet-pe-

nâhîye tevessül eyleyüp gitmekde ve asker-i İslâma beriyyede *bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ ve fazlihî* ab-ı zülâl-mânend yağmurlar vâki' olup atşânlar suya reyyân u müstağrak ve zemân-ı yesîrde Kâ'betu'llâhi mu'azzamaya ve Beytu'llâhi'l-harâm'a yetişülüp yüzler sürüldükde hazret-i şerîf-i şürefâ Ebû Nümeyy *—zâde'llâhü ta'âlâ şerefen—* ve Kadı Hüseyin, Sipeh-sâlâr-ı asker-i İslâmı küllî tekellüf ile ziyâfet tedârük eyleyüp velâkin kendüler bi'z-zât sımât-ı ni'mete hâzır olmağa havf u haşyet ve ru'b u hirâs gālib olmağla mâni' olup, gelmeğe cür'et idemeyüp ve asker halkı dahi, şerîf ziyâfetine kendüzi[7] gelmeyicek «Anun biz çanağın yalamak maslahatına bunda gelmedük» diyüp ber-vech-i güstâhî cümle âlât-ı ziyâfet ü bezmi yağma vü pâymâl eyleyüp bî-iltifâtlıklar ve insâfsızlıklar eylediler.

Ve hakīkaten beriyyeden böyle kuvvet ü kudretle kadr-tüvân leşker-i bî-pâyân çıkup gelmek kimse hâtırına hutûr ider ma'nâ değilken mûcib-i hayret ü inkılâb olmağın nicelerün efkâr-ı fâsideleri tasavvurât-ı bâtıladan berî vü ârî olup, bi'z-zarûre sûret-i itâ'at ve[8] kazm-i gayz lâzım gelüp envâ'-ı izzet-i ferâvân ve hürmet-i bî-pâyân ile Şerîf hazretleri asker-i İslâma hidmetler ile mu'âvenetde bulunup, mümkinü'l-husûl olan esbâb-ı mühimme ihzârında bezl-i makdûr eyleyüp asker zâkirü'l-kerem ve şâkirü'n-ni'am[9] geçüp gitdükleri haberleri Südde-i sa'âdete i'lâm olundı.

Âmeden-i Mustafa Paşa be-Südde-i sa'âdet, sene 976.

Ve Serdâr-ı sâbık Şâm Beğlerbeğisi Mustafa Paşa hazretleri dahi ye's ü hırmân ile Südde-i sa'âdet-medâra şitâbân gelüp, âtıfet [u] merhamet-i Şehenşâhî'den ümmîdvâr olup, Hoca-i Şâh-ı cihân Atâullah Efendi ve Celâl Beğ, hukūk-ı (45a) sâbıkā ve hidemât-ı lâyıkayı yâd idüp, afv-i taksîrât bâbında bezl-i makdûr ve sa'y-i mevfûr eylediklerinde mesned-i vezâretle müşerref ü müstes'ad olmak müyesser oldı, der-şikârgâh-ı Çatalca.

Kıssa-i Osman Paşa bin Özdemür Paşa.

Ve sâbıkā vilâyet-i Habeş'e ve Yemen'e beğlerbeği olup bahâdırlık ve dilîr ü dilâverlik ile meşhûr-ı âfâk olan Cerkesiyyü'l-asl Özdemür Paşa, merhûm u mağfûrun-leh Sultân Süleyman Han

—aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân— zemânında kadr ü izzet bulup, nâmdâr u nâmverlik ile diyâr-ı Arab serhaddlerinde yahşi re'y ü tedbîrler ile ve yarar yoldaş ve sipâhîlik ve silahşorluk fenninde mümtâz âdemler besleyüp terbiye itmekle müte'ârif olup, dâr-ı bakāya rıhlet eyledükde mahrûsa-i Mısr'da Osman nâm bir ferzend-i dilbendi mütevellid olup ve ol diyâr, dirliğinde kalup, giderek sancak-beğliğiyle ser-efrâz u mümtâz olup, zât-ı izzet-sımâtında şecâ'at u şehâmet-i cibilliyyesi ve sahâvet ü mürû'et ü kerem huy u hasleti olmağın merhûm babası âdemleri dağılmayup devlet ü saltanat cânibinden her ne hidmete konuldı ise ikdâm u ihtimâm üzre hakkından gelüp *El-veledü sırru ebîhi* fehvâsı mûcibince kendi dahi Habeş'e beğlerbeği olup ve vilâyet-i Yemen fetreti mukarrer olup feth-i cedîde muhtâc oldukda Serdâr-ı asker-i mansûre dahi Yemen'e vâsıl olmadın ol diyâr muhâfazasına me'mûr olup, şecâ'at ü şehâmet ü tedbîri ve âdemleriyle ve Yemen'de bulunan kul tâ'ifesiyle, a'dâ-i dîn ü devlet elinden nice kılâ'-ı metîn ü hasîn alup fütûhât eyledüğinde, Serdâr-ı âlîşân Sinan Paşa varduk da dürüşt haberler ve dil-sûz kelimât-ı şûr-engîz diyüp, belki kasd-ı dil u cân eylemekle, mezbûr Osman Paşa kal'a-i Ta'azz'i feth idüp askeriyle dernekde iken Serdâr Sinan Paşa hazretleri li-garazın da'vet idüp, Osman Paşa dahi askeriyle ve ağrığıyle[1] kalkup göçüp Südde-i sa'âdet-medâr cânibine teveccüh idüp, kimse gelüp söz söylemeğe kıyışamayup (45b) beriyye-i Urban içinden bî-muhâba çıkup, hırâman bî-hirâsân gelüp Âsitâne-i sa'âdete pîşkeş ve hedâyâsın cümle erkân-ı devlete çeküp mülâzemete başlayup, mahrûsa-i İstanbul'un niçe eyyâm üslûb u âyînin görüp ma'lûm idinmekde iken mübârek tâ'ûn katı çok yarar yoldaşların götürüp, ba'dehû vilâyet-i Lahsa ve Basra Beğlerbeğiliği müyesser olup gitdiler. Fî sene 978.[2]

Ve bi'l-cümle vilâyet-i Yemen müceddeden feth ü teshîr olunmakda Serdâr-ı âlî-kadr hazretleri küllî zahmet ve azîm meşakkat çeküp, hüsn-i re'y ve ber-savâb tedbîrler ile kışlayup, niçe niçe darb u harb ve feth-i kılâ'da katl ü kıtâller idüp düşmen-i dîn ü devlet üstine gālib ü kāhir olup, mansûr u muzaffer envâ-i feth ü zafer beşâretleriyle alâ rağmi'l-eâdî bir yıl[3] dört ay zemânda kamgâr-ı baht u nusrat ile bi-inâyeti'llâh ta'âla ve fazlihî yine asâkir-i mansûre ile mevsim-i Hacc'a yetişüp, cebel-i Arafât'a çıkup vakfeye durup, hacı ve gāzî olup, yine Kâ'be-i mu'azzama yolunda diyâr-ı Mısriyye'ye geldükleri haberleri Südde-i sa'âdet-medâra geldi. Fî sene 976.

Beyt

ازين بشارت خرم كه نا كهانى آمد
هذا رمژدۀ شادى بملك جان آمد

Kıssa-i Çavuş-başı Mehmed Ağa bâ-Abdâl Beğ-i Kürd der-Edirne.

Ve bu def'a mahrûsa-i Edirne kışlasında ümerâ-i Ekrâddan Abdal Beğ nâm ki şecâ'at u tehevvür ile ma'rûfu mevsûf bahâdırun hakkında mâ-beynlerinde olan âdet-i câhiliyye üzre gayret u nâmûslarmdan şikâyet güne dâd-hâhlıklar olunup ve mezbûr Abdal Beğ gûşmâl olunmak kasd olunup, Sadrıa'zam Mehmed Paşa —*dâme zıllluhû*— hazretleri yeni Çavuş-başı olmış Bektaş oğlı Mehmed Ağa'yı istedüp, «Var, Kürd beği Abdal'un evi kande ise bulup habs fermân olunmışdur» diyüp[4] «Habsine alasın» buyurmışlardı. Birkaç nefer çavuş ağalar ile kalkup evine giderken merkūm Beğ[5] «Üç-şerefli (46a) Câmi'-i şerîfde oturup tilâvet idiyor» diyü haber alup Câmi'-i şerîfe girüp, Beğ ile mülâkat idüp «Emr pâdişâhun» diyüp eline yapışduğı gibi Beğ, dest ber-hançer idüp, Çavuş-başıyı[1] birkaç yerinden[2] urup helâk eyleyüp ve yanıca olan çavuşlardan Hızır Çavuş-oğlunı bir kürd dahi urup, helâk idüp ve Koflan (قوفلان) zâde'yi biri urup[3], mecrûh bî-hûş-ı hayat ile evine getürdiler. Ekrâdun bu hâlet ile kimse önlerine turmayup kaçup, her biri şehrden taşra çıkup halâs olmak sevdâsıyle perîşân olurlar. Sâhib-sa'âdet duyup, çavuşlara haber olunca ardlarınca seğirdüp Reyhan Kırı nâm mevzı'da Abdal Beğ'e birkaç Kürdler ile yetişürler, dest-beste irtesi Dîvân-ı âlîye getürüp, Çavuş-başınm sû-i tedbîrinden Abdal Beğ'ün ve niçe mü'min ü muvahhid müslimânlarun[4] siyâsetgâha getürilüp boyunları uruldı. Sene 976

Kıssa-i ihrâk-ı İstanbul, der-zemân-ı Sultân Selim Han.

Ve işbu 976 senesinde İstanbul'da kazâ-i nâgehânî ile bir gice âteş-i azîm olup, ihrâk-ı küllî vâkî oldı. Bir gün bir gice tutuşdı. Yahûd tâ'ifesinün kârgîr binâları hâ'il olmadı. Hikmet-i İlâhî ile söyündürmek kasd u sa'y eyledüklerince mütezâyid oldı. Ve Yeniçeri Ağası Ca'fer Ağa hasta bulunmağla[5] Yeniçeri tâ'ifesi kendü fâ'idelerine çalışup halka hasâret oldı. Ve vüzerâ-i izâm hazretleri bi-inâyeti'llâh ta'âlâ âteş söyündürmekde çok zahmet u meşakkat çekdiler. Mehmed Paşa hazretleri damadı Ca'fer Ağa ma'zûl buyurulup, Büyük Mîr-âhûr Siyâvuş Ağa Yeniçeri Ağası oldı. Ve mîr-âhûrluk,[6] Silahdâr-ı hassa Kaytas Ağa içerüdan çıkdı, ana fermân olındı. Ve Ca'fer Ağa'ya ulûfesi kemâ-kân rûznâme-i[7] hümâyûndan virilüp yolıyle mansıb açılınca mutasarrıf fermân olundı.

Kıssa-i donanma-yı sefer-i Kıbrıs.

Cezîre-i Kıbrıs fethinde Pâdişâh-i zemîn ü zemân hazret-i Sultân Selim Han (46b) —*hullidet hilâfetuhû*— şahzâdeliği hâlinde diyâr-ı Mısrıyye'den murâd idindükleri tuhaf ve sükker ve pirinç ve at içün gönderdükleri âdemleri furtma ile deryâdan halâs müyesser oldukda melâ'în-i bî-dîn sulh üzre iken atları vesâ'ir metâ'ı zabt idüp «Şahzâdenün idüği neden ma'lûm» diyüp ba'dehû niçe ihânetden sonra virmeğle vicdân-ı şerîfelerinde mukarrer olmış idi.

Hicret-i Nebeviyye'nün —*salla'llâhu ta'âlâ aleyhi vesellem*— sene 977 sâlinün evâhirinde hazret-i halîfe-i zemîn ü zemân Sultân Selim Han —*e'azze'llâh ensârehû ve eyyede saltanatehû*—[8] Vezîr-i sâlis Piyâle Paşa —*edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû*— hazretlerini Donanma-yı Hümâyûna serdâr buyurup ve Kapudan Ali Paşa —*dâme ikbâlühû*— hazretleriyle on beş sancak-beği sipâhîleriyle ve alaybeğleriyle koşulup ve iki bin nefer ceng-cû Yeniçeri yoldaşları Zağarcı-başıyle Tersâne-i Âmire'den seksen dört pâre kadırga ve baştardalar[9] pür yat u yarak donanup be-nâm fenar getürür umûr-dîde ve kâr-âzmûde korsan re'isler şevket ü haşmet ile deryâ yüzini reng-â-reng elvânla zînet-i bâğ-ı bahâra döndürüp sene-i mezbûre zilka'desinün yiğirminci gününde bir[10] sa'd sâ'atde Beşiktaşı İskelesi'nden demür[11] alup saldırdılar. Sarây-ı Âmire önünde alay bağlayup şenlikler ve şadmânlıklar topların atup hazret-i Pâdişâh-ı dînpenâh —*eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhü*— dergâh-ı Bî-niyâza dest-i niyâzı merfû' u mu'allâ kılup[12], «Asker-i İslâm *eyne kânû haysü kânû* mansûr u muzaffer olup a'dâ-i dîn üzerine gâlib ü kâhir olalar» diyüp cemî'-i mü'minîn ü mü'minât ve müslimîn ü müslimât enîn ü[13] nâlişler ile, hayr du'â vü senâlarıyle[14] vedâ'laşup mele'-i a'lâdan melâ'ike-i Rahmân «Âmîn âmîn» eylediler.

Ba'dehû Vezîr Lala Mustafa Paşa hazretleri *—edâme'llâhu iclâlehû—* yiğirmi gün sonra şehr-i zilhicce bayram namazını Beşiktaş Câmi'inde edâ eyleyüp ve vâcib olan kurbânların[15] asker-i İslâm (47a) hâzır u muheyyâ idüp, dergâh-ı Ahadiyyet'e ve bârgâh-ı izzete tazarru' u zârile an samîmi'l-kalb teveccüh-i tâmm üzre kurbânların kesüp cümle merdân-ı harb u kıtâl, âlât-ı ceng ü cidâl ile müretteb ü müzeyyen olup, yüz yiğirmi dört kıt'a donanma gemileri bir uğurdan lenger koparup kürek çekdürür at gemileri ve top gemileri mavunalar mâl-â-mâl-i pür yat u yarak kemâl-i zînet ve mehâbet ü şevketle çıkup, leşker-i İslâm ta'allukātıyle vedâ'laşup, velvele-i top u tüfeng tâk-ı ayyûka tarrâka saldı. Ve bundan akdem Vezîr-i sâlis Piyâle Paşa hazretleriyle Kapudan Ali Paşa hazretleri ki gitmişler idi.

Sene 987 saferü'l-muzafferinün yiğirmi ikinci gününde Cezîre-i Kıbrıs mukābelesinde cümle Donanma-yı Hümâyûn gemileri bir yere gelüp mülâkāt idüp ve Tuzla nâm mevzı'da yanaşup iskele kurup ve deryâ ve kara cânibini[1] her vechile a'dâ-i dînden nigehbân olup[2] ve Donanma-yı Hümâyûndan leşker-i İslâmı Cezîre'ye geçürmeğe gemiler ta'yîn eyleyüp karadan Finike iskelesinden fevc fevc gürûh-ı muvahhidîn düşmen-i dîn mülkine geçmege başlayup Anatolı Beğlerbeğisi İskender Paşa'yı ve Karaman Beğlerbeğisi Hasan[3] Paşa'yı ve Sivas Beğlerbeğisi Behram Paşa'yı ve Mar'aş Beğlerbeğisi Lala Ca'fer Paşa-oğlı[4] Mustafa Paşa'yı ve Haleb Beğlerbeğisi Derviş[5] Paşa'yı ve hizebr-ı rûz-ı vegā Can-Polat Beğ ve Bağdâd Beğlerbeğiliğinden[6] ma'zûl Muzaffer Paşa'yı bi-esrihim leşker-i İslâm-penâh ile alup Cezîre-i mezbûre Tuzlasına geçürüp ol mahallden Lefkoşe nâm kal'a-i metîn ve hisn-ı hasîn kurbında konup ve her taraf-dan kal'ayı muhâsara eyleyüp, toplar ile meterisler kurulup kollardan ceng ü âşûb olmağa âgāz olınup ve sâ'ir kılâ'dan kendülere mededkâr yetişdürmeğe mecâl ü imkân konmayup kırk dört gün ale't-tevâlî muhkem kırân u neberd olup katl ü kitâlden sonra bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ küffâr-ı hâksâr tu'me-i şenışîr-i âbdâr olup bu kâr-zâr hiç bir yürüyüşde olmayup (47b) ehl-i İslâmdan niçeler şerbet-i şehâdet nûş idüp, Dâr-ı na'îm-i rıdvâna şitâbân oldukda âlem-i rü'yâda ahbâb tarafına şühedâ feth u nusret beşâreti haberlerin işâret eyleyüp fi'l-hakīka ol gün feth ü zafer müyesser oldı. Leşker-i İslâm bu gazâda bir vechile mâl-i ganâ'im ve usârâya mâlik oldılar ki hiç bir târîhde görülmiş ve işidilmiş değildi.

Mısrâ'

«Mümkin olsa olurdı şerh u beyân»

Ve bu fethün ikinci güni Girniye nâm kal'a-i metîn dahi irâdetiyle mefâtîhin gönderüp itâ'at itmeğin teshîr olundı. Ve leb-i deryâda kemâl-i istihkâm ile müstahkem olan kal'a-i Magosa metânetde nihâyetde olmağın, beği olan   nâm la'în gurûr u istikbârından kuvvet ü kudretine tayanup, kat'â ser-fürû itmeyüp, elinde zâr u zebûn olan üsârâ-i Müslimîn âciz ü furûmânde olup, bi'l-âhire umûmen asker-i İslâm-penâh cezîrede kışlayup, muhâsara itmek lâzım gelmeğin[7] Serdâr-ı bâ-vakār Mustafa Paşa hazretleri anda karâr eyleyüp ve Piyâle Paşa hazretleri Kapudan Ali[8] Paşa ile Donanma-yı Hümâyûnı alup, mevsimle İstanbul'a sâlimîn ü gānimîn müteveccih olup sıhhat ü selâmetle gelüp dâhil oldılar.

Mısrâ'

«Aldı Kıbrıs adasın Şâh Selim»

الذی قبرس اطه‌سن شاه و سلیم = 978) târîhdür.

Kıssa-i serdâr şüden-i Vezîr Ahmed Paşa be-cânib-i Rûmili.

Ba'dehû sene-i mezbûre zilhiccesinün dördünci gün Vezîr Ahmed Paşa hazretleri *—edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû—* yümn ü ikbâl ile kara cânibine serdâr buyurılup, Rûmili Beğlerbeğisi Lala Hüseyin Paşa Rûmili askeriyle ve bin[9] beş yüz nefer Yeniçeri ve altı yüz nefer silahdâr kethudâlarıyle ve ulûfeciyân-ı yemîn umûmen ağalarıyle izzet ü şevketle çıkup gitdiler. Venedik yakalarında Kator ve Ülgün ve Bâr kal'alarında Rûmili askeri başka yürüyüp mahall-i me'mûrda mülâkāt idicek oldılar, tar yerler olmağın leşkere muzâyaka olmayup[10] başka başka yürimek re'y olındı. Allâhu subhânehû ve ta'âlâ (48a) tedbîrlerini takdîre muvâfık ve ber-savâb eyleyüp, feth u zaferlere mülâbis ü mukārin idi-vire. *Bi-mennihî ve hafiyyi lutfihî.*

Kıssa-i balıyye-i kal'a-i Magosa der-cezîre-i Kıbrıs.

Ve mukaddemâ feth olunan cezîre-i Kıbrıs'da Magosa kal'asın muhâsara iden Serdâr-ı âlî-şân ile asker-i İslâm tekrâr bir vechile gazâ vü cihâd idüp, ceng-i azîm eylemişlerdür ki tahrîr ü takrîr ile iyân u beyân mümkin değildür. Âhir-i kâr lağm urılup barut ile kal'anun burc u bârûsı havâya münkalib oldukda, ümerâ-i nâmdârlardan çok kimse[1] dâr-ı cinâna uçup, âlemde zikr-i cemîlleri kaldı. Malatya Beği merhûm makbûl Ferhad Ağa ve Ayntâb Beği Ayas Paşa-oğlı Süleyman Beğ ve diğer Ayas Paşa-zâde Gāzî Mahmud Beğ ve dahi niçeler şehîd oldılar. Ve kal'ada gedik açılup içinde mütehassın olan melâ'în bi'l-külliyye tîg-i âteşbâr ile Dârü'l-bevâra gönderildi. Ve beğleri olan nâm mel'ûn nakz-ı ahd eyleyüp üsârâ-yı Müslimîn hakkında eyledüği ezâ vü cezâ mücâzatıyçün evvelâ gözleri önünde ser-tâ-pâ[2] derisi yüzüldi. Ba'dehû kal'a-i mezbûre evvelkiden ziyâde muhkem ü müstahkem yapdırılup asker-i bî-pâyân ile yat u yarak-ı ferâvân konulup, Muzaffer Paşa beğlerbeği nasb kılındı. Ve sancak-beğileri konuldı. Ve hisâr erleri ve gönüllü bölüği ve Yeniçeri ağası yazıldı. Ve donanma gemilerinden ve top gemilerinden ne var ise lâzım olmayanları Serdâr-ı bâ-vakār hazretleri alup İstanbul'a müteveccih olup gelüp Tersâne-i Âmire'ye dâhil oldılar. Biavni'llâhi ta'âlâ.

Mısrâ'

«Hamdü li'llâh yine alındı hisârı Kıbrıs'un»

حمدلله يينه النلدى حصارى قبرسك = 978) târîhdür.

Ve kazâ-i İlâhî ile deryâda top gemisi ve Mehmed Paşa hazretleri kalyonu tamâm yüklerin tutup istif olmış iken baruta âteş tokınup asker-i İslâmdan ve üsârâdan mubâlağa âdem helâk olup İstanbul'a kara haberleri geldi. Ve Serdâr-ı bâ-vakār hazretleriyle Donanma-yı Hümâyûn ile ma'an çıkan top gemilerinün güzîdelerinden münitâz iki kıt'a baskın yüklü gemiler selâmet yakasına (48b) çıkmayup[3] furtuna bulup deryâ yedügi mukarrer oldı.

Kıssa-i hurûc-ı Serdâr Pertev Paşa bâ-donanma-yı hümâyûn.

Ve kara cânibine serdâr ta'yîn olunan Vezîr Ahmed Paşa hazretleri akabince sene-i mezbûre zilhiccesinün yevm-i arefesi cum'a gün Vezîr-i sânî Pertev Paşa *—edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû—* hazretleri deryâ seferine serdâr fermân olunmışlardı. Kapudan Ali Paşa ile çıkup, Beşiktaş Câmi'i'nde cum'a namazın edâ eyleyüp, asker-i İslâm du'â u tazarru' ile nâlişler idüp, Donanma-yı Hümâyûn gemileri lenger alup saldırdılar. Mukaddemâ muhimmâta çıkup giden gemiler ile bu def'a Serdâr ve Kapudan ile saldıran Donanma-yı Hümâyûn cümle yüz seksen dört kıt'a tamâm olup, taşrada olanlardan gayridür. Allâhu sübhânehû ve ta'âlâ uğurların hayr eyleyüp düşvâr işlerin âsân idi-virüp re'y ü tedbîrlerin ber-savâb ve a'dâ-i dîn ü devlet üzerine gālib ü kāhir eyleye. Âmîn, bi-Rabbi'l-âlemîn.

Ve bu gice merhûm u mağfûrun-leh azîzü'l-vücûd Yahya Efendi *—kaddese'llâhu sırrahü'l-azîz—* âlem-i bakāya rıhlet eyledi. Rahmetu'llâhi aleyh.

Mısra'

«İrtihâl eyledi kutbü'l-ulemâ'»

ارتحال ايلدى قطب العلماء =) sene 978.

Âmeden-i ahbâr-ı düşmen-i dîn ve mülâkāt-ı donanma ve vukû-ı inhizâm bi-emrri'llâhi ta'âlâ.

Sene 979 rebî'ulevvel gurresinde deryâdan ba'zı ümerâ mektûblarıyle haberler gelüp tahkīk itdilerki Venedik Dojları İspanya la'în ile dostluk üzre ittifâk ü ittihâd eyleyüp, küllî donanma tedârükine harc-ı mâl-i ferâvân idüp, azîm cengci cem' eylemeğe bu def'a deryâ yüzine çıkan ehl-i İslâm donanmasıyle buluşmağa âyîn-i bâtılaları üzre eymân idüp ahd ü mîsâk eylemişlerdür: Cezîre-i Kıbrıs intikāmın aluruz» didiler. Yine diller gönderüp tenbîhât ile «Gaflet câ'iz değüldür» dimişlerdi. Hazret-i Pâdişâh-ı âlem-penâh *—hullidet hilâfetuhû—* deryâya giden Serdâr hazretlerine ve Kapudan Paşa[5] cânibi-

ne hatt-ı hümâyûnlarıyle tezkire-i şerîfelerin[6] gönderüp «Elbette Zaklise (49a) ve Çuka adaların urup, asker-i İslâma ganîmet itdüresin. Ve küffâr-ı hâksârun donanması haberin alup üzerine varasın» diyü tenbîh ü te'kîd buyurmışlar imiş. «Hikmet-i İlâhî ile zikr olınan cezîrelere uğranup[1] el virdüğince urılup, Venedik mukābelesine varılup, karada olan Serdâr Ahmed Paşa hazretleriyle haberleşüp mülâkāt olundukda ekser cengci gemilerden çıkup ve gemilerin çoğu askerden hâlî olup ve adalarda toyumluk iden Yeniçeri ve Sipâhî serdârlarına pîşkeşcik[2] çeküp şefâ'atle, «Sılaya yakın geldüm» diyü icâzetle karaya çıkup ve ol zemânda dahi tezkire-i Pâdişâhî gelmiş olmayup, donanma buluşmak ihtimâl-i[3] ba'îd idi. Ve «Küffâr-ı hâksârun donanması dahi deryâda buluşmağa muntazır olduğı mukarrerdür» diyü haber-i sahîh alınup ceng muhakkak olıcak zarûrî zor u zâr ile kılâ'dan cengci hisâr-eri ve azeb alınup, gemilere ancak bir kat âdem tedârük idüp, sene 979 cumâdelûlâsınun on sekizinci ahad güni cezîreler öninde kara görünür mahalde Serdâr Pertev Paşa ve Kapudan Ali Paşa ve merhûm Hayreddin Paşa-oğlı Hasan Paşa ve Cezâyir-i Garb Beğlerbeğisi Uluc Ali Paşa bir yere gelüp meşveret ü tedbîr eyleyüp, Uluç Ali Paşa «Gelün deryâya çıkalum, kara görünüyor, adalar arasında ceng olmaz» dimiş. Kapudan Ali Paşa düşmeni hor görüp, «Kafir ne kelbdür» diyüp «Gemilerde cengci yokdur» didükleri sözi eslemeyüp, kendüzi mukaddem çekdirüp pür-yarak bir kâfirün mavunasına çatup, ceng-i azîm eyleyüp, tüfeng ile şehîd olup ve asker-i İslâm dahi ber-dest[4] çatup cenge şurû' eyledüklerinde kara cânibin gözedüp ven cengden ibâ gösterüp, ekser karaya oturup, içinde olan leşker suya dökilüp Pertev Paşa dahi bu esnâda bir furkateye girüp, kenâra çıkup ve Uluç Ali Paşa yiğirmi iki pâre Cezâyir gemileriyle deryâ tarafından çatduğı (49b) gemileri alup, mansûr u muzaffer olup ve bu cânibde karaya oturup leşkeri kaçup sahtullâh cânibine mübtelâ olan tâ'ife-i hazele hezâr mihnet ü meşakkate giriftâr olup yabanda bulunup halâs olan birkaç pâre gemiler ile Pertev Paşa İstanbul'a mahzûl münhezim gemisin aldırmış ve dahi erbâb-ı mesâ'ibün bed-du'â-sın alarak evine geldi.

Mısrâ'

از باد هوا آمد و بر باد هوا رفت târîhdür. Diger

«Haber-i vâkî'» (خبر واقع =) 979 dahi târîhdür.

Tetimme-i kelâm :

Ve bu hasâret ü inhizâm ki ehl-i İslâma bu vechile yüz gösterdi, bi-ilmi'llâhi ta'âlâ karada serdâr olan Ahmed Paşa hazretleri satvet ü celâdetiyle kal'a-i Ülgün ve Bar'a müstevlî olup, muhâsara eylediğinde içinde olan kefere irâdetleriyle kal'aları teslîm eyleyüp kendüler emvâliyle emn ü emân üzre vilâyetlerine îsâl u irsâl buyurulmak şart eyleyüp ve had ü emân ile çıkup Pertev Paşa'ya vilâyetlerine karîb yerde taşra bırakmak içün virilmiş olup, geldükleri gibi cümlesinün malın alup beğlerin ve çentlümlerin kadanaya (قادنيه) urup, nakz-ı ahd eyledüginün şe'âmeti yetişdi dirler. «*Velâ tenguzu'l-ahde*[5] *ba'de tevkīdihâ*» buyurulmışdur.

Beyt

دست و فا درکمر عهدکن

تانشوی عهد شکن جهد کن dimişlerdür

Ve bi'l-cümle eğer Pertev Paşa'nun ve eğer Kapudan'un sû-i tedbîrleriyle düşmen-i dîn bâbında mukābele vü mukāteleleri sahîfe-i rûzgârda bu vechile sebt olundı.

Nazm

پیمان مشکن هر که پیمان بشکست

از پای در افتاد و بردن رفت زدست

انراکه در ست بودپیمان الست

بشکست بهیچ حال هر عهدکه بست

«*Ve men evfâ bimâ-âhede aleyhullâh*» *Sadaka'llâhü'l-Azîmü'l-Cebbâr.*[6]

Reften-i Pâdişâh-ı İslâm-penâh be-şikârgâh-ı mahrûsa-i Edirne.

Sene 979 cumâdelûlâsının evâsıtında hazret-i hilâfet-penâh u sa'âdet-destgâh Sultân Selim Han —*e'azze'llâhu ensârehû*— âdet-i (50a) me'lûfe-i ecdâd-ı izâmları üzre cümle a'yân-ı devlet ve erkân-ı saltanat ile mahrûsa-i Edirne kışlasına teveccüh buyurup, evvel harem-i hâss-ı muhteremleri göçüp ba'dehû şikâr-künân vüzerâ-i izâm ile İstanbul'dan çıkup âmme-i halka hezâr tevâzu' ile nevâziş idüp, mevâlî-i izâm, ikrâm ü ihtirâm-ı tâmm ile gönderi-gitdiler, fi't-târîhi'l-mezbûr.

Mahrûsa-i Edirne'ye varılduğı günde donanmanun haber-i muvahhiş eseri tevâtüren ve te'âkuben gelüp küllî kelâle sebeb[1] oldı. Gâlibâ inhizâm vâki' olduğı yevm-i ahadde İstanbul'dan çıkılmış imiş.

Sene 979 cumâdelâhiresinde kara cânibine serdâr olan Ahmed Paşa hazretlerinün ve Rûmili Beğlerbeğisi Hüseyin Paşa Ülgün ve Bâr kal'aların feth ü teshîr eyleyüp zabt eyledüklerin i'lâm eylemişler. Ahmed Paşa hazretleri Selanik'de kışlamak fermân olınup kal'ayı ta'mîr eylemek buyuruldı. Ve Cezâ'ir Beğlerbeğisi Ali Paşa kapudan olmak fermân olunup, «Kimse Uluç dimesün, Kılıç Ali yazsun»[2] diyü buyuruldı. Kapudanlık müjdesi Re'îs-i Dîvân Feridun Beğ'e virildi. Ve şehîd olan Kapudan Ali Paşa'nun küffâr elinde esîr ü giriftâr olan oğulları kendü mallarıyle alınmak fermân olundı. Ve Pertev Paşa ma'zûl-ı ebed buyurıldı. Vâki' olan hasâret ü inhizâm sû-i tedbîr ve tema'-ı hâm ile olup kazâ-i mâ-fât içün müdebbirân-ı umûr-ı memleket yek-dil ü yek-cihet olmakla gazâ-i ekber niyyetine azîm donanma tedârükine şurû' emr olundı, fî gurre-i cumâdelâhire.

Tedbîr ve tedârük-i Donanma-yı Hümâyûn be-niyyet-i gazâ ve kasd-ı küffâr.

Fî sene 979 gurre-i şâ'bânında müşârun-ileyh kapudan olan Kılıç Ali Paşa kırk iki pâre kadırga ve baştarda ve kaleyte ile mahrûsa-i İstanbul'a gelüp dâhil olduğı hînde toğrı Tersâne-i Âmireye çıkup, ikdâm-ı tâm ve ihtimâm-ı malâ-kelâm ile donanma gemileri yapdurmak tedârükine başlayup etrâf u eknâfda kadîmden kadırgalar ve sâ'ir nev' gemiler (50b) yapulı-gelen ocaklarda dörder ve

beşer baştardeler ve kadırgalar ziyâde yapdırılmak içün bezl-i mâl ve sarf-ı makdûr idüp ve dahi ocak kurdurmak kâbil olan yerlerde ocaklar ihdâs itdirilüp ve vüzerâ-i izâm —*edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehüm*— hazretlerinün her biri kudretleri yetdükce fî-sebîli'llâh gazâ vü cihâd içün ve[3] i'ânet-i dîn-i mübîn kasd idüp, dörder ve[4] beşer baştardalar yapdırmak içün agaç denizinün her cânibinden kerestisi kesilüp indirilmek içün reâyâ-yı memlekete çavuşlar ve ulaklar ile mü'ekked ahkâm-ı şerîfe gidüp ve memâlik-i mahrûsûdan avârız akçası ve kürekçi ihrâc olunmakda ihtimâmlar olunup, kullar gönderildi. *Bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ ve tevfîkıhî* gayret-i dîn-i mübîn bâbında dakîka fevt olunmayup, yüz yiğirmi gün diyince nevrûz-ı hümâyûna dek deryâ yüzine[5] müceddeden yüz otuz dört pâre kadırga ve baştarda ve mavnalar[6] ki kaluçe kürek çekdürür tamâmen merdân-ı kâr-zâr ile ve âlât-ı harb ü kıtâl mâl-â-mâl olup, Yeniçeri ve Bölük-halkı dilâverleri yarar ve güzîde asker ile Donanma-yı Hümâyûn bu def'a bir vechile haşmet ü şevket tutup, meydâna geldi ki kâr-âzmûde olan âkil ü kâmiller vasf u[7] beyânda kâsır u lâl oldılar. El-hamdü li'llâhi ta'âlâ vezîr-i kâm-dâr vâsıtasıyle ve hüsn-i re'y ü tedbîr ile bir maslahat görüldi ki a'dâ-i dîn ü millet hayrân kalup, engüşt ber-dehân eylediler. Allâh subhânehû ve ta'âla eğerçi ehl-i İslâma küffâr-ı hâksâr eliyle[8] gûşmâl eyledi, ma'nâda terbiye idi. Ke-ennehû asker-i ehl-i îmân u İslâma virdüği kuvvet ü kudreti ızhâr u i'lân eylemeğe irâdet-i ezeliyyesi ve meşiyyeti ta'alluk eyleyüp, sene 979 ramazânında merhum[9] Sultân Selîm Han hazretleri mahsûsa-i Edirne'den İstanbul cânibine azîmet-i hümâyûn itmek üzre olup, bu esnâda Anadolu Kadıaskeri olup maraz-ı nikrisden şikeste-hâl olan Kınalı-zâde Ali Çelebi Efendi âhirete gidüp, Anadolu Kadıaskerliği[10] Edirne Kadısı Ahî-zâde Efendi'ye, Edirne kazâsı[11] Bursa kadısı olup, Ebussu'ûd Efendi hazretlerinin dâmâdı olan Ma'lûl-zâde Mehmed Efendi'ye, Bursa[12], Mısr Kadısı Çivi-zâde Efendi'ye, Mısır[13], Şam Kadısı Nâzır-zâde Efendi'ye, Şâm-ı şerîf[14] Haleb Kadısı Samsunî-zâde Mahmud Çelebi'ye, yeri[15] Edirne'de Sultan Bâyezid Han müderrisi Hoca-zâde Efendi'ye, Sultân Bâyezid Medresesi[16] Semâniyye'den Mehmed Paşa hazretlerinin abd-i memlûki Mahmud Beğ'e Semâniyye Medresesi Bursa'da Sultân müderrisi Hasan Can-zâde Sa'deddin Efendi'ye, yeri Sultânî-i Edirne'de Taşlık müderrisi Kara[17] Çelebi-zâde Hüsam Efendi'ye, Taşlık kırk akça

ile Efdal-zâde Medresesi'nden munfasıl Çene (چكه) dimekle meşhûr Mehmed Çelebi'ye virildi[18].

Sene 980 nevrûzunda mûmâ-ileyh Kapudan Kılıç Ali Paşa Kapuhalkı ve Yeniçeri ve sâ'ir deryâya mahsûs sefer eşen sancak-beğleri cümleten sipâhîleriyle Donanma-yı Hümâyûna pür-yat u yarak şehâmet ü mehâbetle girüp Beşiktaşı İskelesi'nden lenger[19] alup şenlik ve şâdmânlık topların boşandurup[20] (51a) alâ rağmi'l-e'âdî gûş u çeşm-i felek velvele-i top u tüfengden kör u ker olmışdı. Allâh tebârek ü ta'âlâ uğurların hayr eyleyüp a'dâ-i dîn üzerine gālib ü kâhir olalar.

Mısrâ'

«Saldı engine gönül zevrakın Allâh onara» diyüp gitdiler.

Âmeden-i ahbâr-ı melâ'în-i küffâr-ı hâksâr ve hâzır u müheyyâ şüden-i leşker-i İslâm be-kal'a-i Anavarin.

Ba'dehû çok[1] zemân murûr itmedin deryâ cânibinden ale't-tevâtür ve't-tevâlî haberler gelüp melâ'în-i hâksâr donanmasın dağıtmayup, hâzır u âmâde olup, donanma çıkmak ihtimâl değildür, fursat ganîmet diyüp, a'dâ'-i dîn ü millet gayret-i câhiliyye ile memâlik-i mahrûse içine kal'a-i Anavarin limanına sulanmağa girüp etrâf u eknâf-ı memlekete gezend yetişdirmek kasdında iken südde-i sa'âdet-medârdan Vezîr Hüseyin Paşa *—edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû—* hazretleri karadan serdâr olmak ta'yîn olunup ve Rûmili Beğlerbeğisi Siyâvuş Paşa *—dâmet me'âlîhi—* hazretleri hâzır u müheyyā bulunan ümerâsıyle[2] ve Rūmili dilâverleriyle yetişmek fermân olunup, «Ilgar üzre ta'kîb eyleyeler» diyü buyurılup, her taraf sür'at ü isti'câlde iken nâgâh küffâr-ı hâksâr limanda bulunup Donanma-yı Hümâyûn rûy-ı deryâdan zâhir olup ve hurşîdmânend a'lâm-ı leşker-i İslâm ru'ûs-ı cibâlde pertev-i âlemtâb-misâl göründükde zulmet-i küfr ü dalâl nûr-ı îmâna mukābele idemedüği günden iyân olıcak melâ'în-i bî-dîn neye uğrayacağın[3] bilüp, limandan çıkmak tedârükin eyleyüp boğazı ele virmek ıztırâbiyle leşker-i şeyâtîn[4] cüst hareket idüp, gemilerine girince karardan savâd üstinde bir mikdâr elleşilüp köpek cengi olup, leşker-i İslâm yetişüp

cem'iyyet idince küffâr ceng yerinden ayrılup, deryâya çıkup donanmayı göricek kulûblarına havf u haşyet gelebe idüp «زاغه در» nice idelüm» diyüp, me'yûs olmışlar iken, kapudan mânî' olup, top atdırmayup, «Kara görünür yerde ceng olmaz askerün gözi korkmışdur, ceng-âzmâ kimsemüz kalmamışdur. (51b) Ceng karışdukdan sonra küffârun gemileri bî-hadd ü bî-kıyâsdur. Mebâdâ yine tekrâr nâmûs eksikliği ola. Heman düşmenden memleket korıyalum. İnşâe'llâh dahi niçe gazâlar idelüm, sabr eylen» diyerek, ahşâm basup ayrılduk ve limandan çıkacak boğazda Kapudan Paşa hazretleri karadan birkaç pâre top kurdurmışdı. Küffâr-ı bed-kirdâr ol havf u ıztırâb ile kal'a ve limânı bıragup çıkmışdı. Ve illâ o tedbîr olınasa zafer bulunmayup küllî hasâret olmak mukarrer u muhakkak olmışdı. El-hamdü li'llâh ta'âlâ mülhem bi's-savâb olup, hâlâ ol mahalde kemâl-i istihkâmda bir kal'a binâ olundı ki dünyâya değer.

Beyt

چو عهد عاشقان محکم حصاری
معاذالله زحیر یاد کاری

Fe-emmâ Kapudan Paşa ziyâde vehm üzre olup, «Askerde iş görmiş âdem kalmadı» diyüp, kâfir gemileri biri birin basup, ardına bakmayup kaçmakda iken Karaca Ali Beğ «Gel Kapudan ardınca birkaç yarar gemi varalum[5] yetişdüğümüz alı-koyalum» diyü çok feryâd eyledi. Kapudan Paşa kat'â ruhsat virmeyüp «Kimse varmasun, siyâset iderüm» dimekle hayâtından[6] ümmîdin kesmiş melâ'în halâs olup gitdiler. Moton (مثون) ve Koron (قورون) kal'-alarında seyr idenler «Yâ hayf» diyü te'essüfler eylediler.

Şikâyet ez-ahvâl-i ruzgâr.

Hakīkaten leşker-i İslâmda gayret-i İslâma[7] za'f gelüp, ekseriyya tâlib-i hutâm-ı dünyâ olmağla nâmûs-ı dîn-i mübîn husûsunda be-gāyet süst hareket ider olmışlardur. Kat'â harâmdan ictinâb olunmayup, mustağrık-ı ma'âsî belki isyân-ı mutlak olup, vâki' olan hâlât mürtekib-i kebîre olmağla[8] ve münkerât ihtiyâr olunup emr-i ma'rûf terk olunmağladur.

Ve bi'l-cümle buna dahi bir sebeb ü bâ'is hükkâmumuz adl ü dâd üzre olmayup ve bâb-ı rüşvet meftûh olmağın her nâ-ehl ü nâ-hak-şinâs ol kapudan duhûl eylemeğe, edânî vü erâzil makām-ı hükûmete gelüp câhil ü nâdân olanlara i'tibâr olunup, ruzgârda hûn-ı ciğer sarf idüp, umûr-dîde ve (52a) kâr-azmûde ve ehl-i ırzlar nûr-ı dîdesiyle tahsîl-i kemâl-i ma'rifet eyleyenler pâymâl-i devrân olup ve tarîk-ı ulemâda dahi tegayyür ü tebeddül gitdükce mütezâ'id olmadadur. Ulemâ-i dîn zumre-i ehl-i yakīndür, anlarda emr-i ma'rûf ve nehy-i münker ber-taraf olıcak, taklîd-i halk ulemâ ve meşâyihedür, bunlara tagayyür gelicek elbette kıyâmetdür.

Nazm[1]

آلوده شد بحرص درم جان عالمان
این خوری از کزاف بایشان نمی رشد
در داوحسر تا که به پایان رسید عمر
وین حرص مرده ریك بیا بان نمی رسد والسلام

Kıssa-i mülâkāt-ı Pâdişâh âlem-penâh bâ-seyyid-i muhterem Nakîbüleşrâf

Ve bu ümmet-i Muhammed'e *-aleyhi's-salâtu ve's-selâm-* bu zamânda donanma inhizâmından vâki' olan hasâret ü inkisârdan Pâdişâh-ı zemîn ü zemân Sultân Selim Han-ı hilâfet penâh *-hullidet saltanatuhû*[3]*-* hazretleri bir vechile müte'essir ve mütezaccır olmışlardı ki zamîr-i münîr-i âyîne-nazîrleri jengâr-ı tekeddür ile elem ü ıztırâbda kalup, *Yâ Fettâhu'l-kulûb ve yâ Keşşâfü'l-kurûb ve yâ Allâmü'l-guyûb ve yâ Settârü'l-uyûb* esmâsma meşgûller idi. Esnâ-i musâhabetde bir gün Celâl Beğ'e buyururlar ki «Bu def'a asker-i İslâmun vâki' olan perîşânlığı her giz dil-i pür-melâlden[4] gitmege imkân olmayup, arzû-mendüz ki[5] ba'de *-Usri yüsrâ-* muktazâsınca bir kûşe-i tesellî mümkin ü müyesser ola» buyurmışlar. Celâl Beğ dimiş ki «İrfân-ı fazîlet ile ârâste Nakîbüleşrâf Seyyid-i muhterem du'âcınuz sohbeti bu mahalde sa'âdetlü Pâdişâhuma be-gâyet[6] münâsib anlanur. Ruzgâr-dîde ve kâr-âzmûde bakıyyetü's-selef, yâd-

dâşt u hâtır-nişânî çok mübârek, azîzü'l-vucûd kimsedür» diyicek. «Bizüm kadîmî dostumuzdur» dimişler. Ba'dehû Sadrıa'zam Mehmed Paşa hazretlerine tezkire-i hümâyûn gönderüp, «Merhûm ceddüm Sultân Bayezid Han *-aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân-* köşkünde Seyyid-i muhterem hazretlerinün[7] şeref-i sohbetleriyle müşerref olmak içün haber gönderesin, yarınki gün hâzır olsunlar» buyurulmış ve tezkire-i (52b) hümâyûn ile ma'an Paşa hazretleri dahi tezkire gönderüp, müzekkir-i mâ-cerâ olmışlar.

İrtesi gün mev'id-i dîdâr olan mahal ü mevzı'a Sa'âdetlü Pâdişâh-ı sa'âdet-destgâh mukaddem varmışlar ba'dehû Nakîbüleşrâfun vardugı arz olundukda «Buyursunlar» diyü fermân olunmış ve içerü oda-i sa'âdet-nişîmene dâhil olduğum gibi selâma kadem-i du-tā idüp, kıyâm itdüğümde «Gel efendim gel, senün ile âşınâlık ezelîdür» didiler. Ve mukābelelerinde iskemli kodurup oturmağa izn-i hümâyûn oldı. Buyurdılar ki «Şeref-i sohbetinüz ile müğtenim olmak murâdumuzdur» dinildükde işâret buyurılup, kâseler ile eşribe geldi. «Dehşet-i hilâfet te'sîr itmemek olmaz-imiş ve mehâbet-i saltanat mukarrer-imiş» diyü hicâb müstevlî olduğın hikâyet eylediler. Ve hadîs-i şerîf *«Adlü sâ'atin hayrün min ibâdeti seb'îne senetin»* fezâ'il ü nikâtın tahkīk ü tedkīk iderken Hak *-sübhânehû ve ta'âlâ-* selâtîn-i izâma nasîb eyledüği ni'âmâ-i İlâhiyeyi zâhiren ve bâtınen takrîr idüp, nefs-i emmâre-i bi's-sû' vâsıtasıyle ve mübtelâ-yı ma'sıyet olan ümmet-i dîn-i Ahmed'i dünyâda azacık mihnet ile âlem-i ukbâda va'de buyurılan hayr cezâlar beyân olınup, sevk-ı kelâm ile donanma kıssası yâd olundı. Didim ki «Âyet-i kerîme-i *'Asâ en tekrehû şey'en fehüve hayrün leküm* mısdâkınca egerçi a'mâl ü ef'âl ü akvâl ve ahvâl-i ümmet bir mertebeye vardı ki kâfir eliyle te'dîb lâzım olmışdı. Allâh ta'âlânun irâde-i ezeliyyesi iktizâ eyledüği üzre olacak oldı. Fe-emmâ murâdu'llâh bu husûsda bi-ilmi'llâhi ta'âlâ bu ola ki a'dâ-i dîn ü müşrikîn bileler ki kuvvet ü kudret-i Pâdişâh-ı İslâm-penâh ne mertebede idüğin görüp anlayalar. Ve asâkir-i[8] mansûre-i zafer-şi'âr ve Pâdişâh-ı gerdûn-vakār hazretleri dahi kendülere Cenâb-ı bârgâh-ı izzetden virilen iktidâr neydüğin fehm eyleyüp, şevket ü azamet-i dîn-i mübîn ızhârında ni'met-i Rabbü'l-âlemîni âşikâr eyleyüp, seyf-i Hakk'ı kuvvet ü kudret-i bâzû-yı İslâm ile (53a) küffâr-ı hâksâr üstine berk kirdâr-vâr [Perteo] salalar. Der-akab niçe anun gibi leşker-i bî-kerân ile

memlû Donanma-yı Hümâyûn ihzâr eylemeğe iktidârları olduğın gösterüp bildüreler dimekdür. Ve bu hâlet dahi müyesser değildür. İllâ bir vezîr-i kâr-dân vâsıtasıyle zuhûr u burûza[1] gelür» diyüp, terbiye-i vezîr-i âkıle müte'allık dahi çok kelîmât-ı dürer-bâr vâki' olup Sultân Selim Han *-e'azze'llâhu ensârehû ve hullidet hilâfetuhû-* hazretleri, «Nakîbüleşrâf bast eyledüği mukaddeme-i sohbetinden şifâ-i sadr hâsıl oldı. Bir mikdâr tesellî bulduk» buyurdukları mesmû' olmağın bu mahalle sebt olundı.

Matbah-ı Âmire yanduğıdur.

Ve sene 982 saferinde hikmet-i İlâhî ile Matbah-ı Âmirede kebâb çevrilürken kazâ-i Rabbânî, tâbede yağ tutuşup, yukarı kuruma âteş-i alev[2] yapışur, hiç bir vechile söyündürmeğe mecâl ü imkân olmayup alev karşuda hidmetkârlar odalarına[3] ulaşur, kilara ve helva-hâneye varur. Azîm ihrâk oldı. Nâgehânî olmak ile küllî şaşkınlık oldı. Cümle vüzerâ-i izâm gelüp ve yeniçeri ağası yetişüp çâre idemediler. Ancak bu denlü fâ'ide eylediler ki içerü Sarây-ı Âmire'ye el-iyâzü bi'llâh sirâyet ide-yazdı, heman bir dıvar hâ'il oldı. Ve Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri Beğkozı bahçesinde bulundı, haber olup gelüp yetişdüklerinde görüp zâr u giryân olup, «Bu alâmet dedem merhûm Sultân Selim Han-ı mağfûre Edirne Sarâyı matbahında vâki' olmışdı. Anlar da saltanat serîrinde çok eğlenmemişdür» buyurmışlar ve kilâr-ı âmirede ve halva-hânede selâtîn-i mâzıyeden intikāl eyleyen envâ-ı tuhaf-ı mergūbe fağfûrî ve zarf ve âlât ve esbâb ki nazîr ü adîli bulunmak muhâl ü mümteni' olanlar bi'l-külliyye hebâ'en mensûren oldı. Ve gündüz vâki' olmak ile dahi hiç bir nesne kurtulmağa mecâl olmayup, Allâh ta'âlâ hazretinün satvet-i kāhiresi ve sahtı zuhûr eyledi. Me'kûlâtdan tedârük olınan zahîre ve zâd u zevâdeden (53b) bir habbe ve katre kalmayup, keen-lem-yekün oldı. *El-hükmü ve'l-bakā'u li'llâhi'l-Meliki'l-Kahhâr.* Alâ eyyi hâl ahşâma değin mündefi' oldı. Ba'dehû birkaç günden Kapudan Paşa ve Yeniçeri ağası ve İstanbul ağası gelüp Mi'mâr Sinan Ağa uslûb-ı âhar üzre resm ü binâsını[4] tarh eyleyüp, mahalli pâk olundı. Dîvân-ı âlî meydânından iki buçuk zirâ' yer tûlen alınup Matbah-ı Âmire yerine katıldı. Matbah tevsî' buyurıldı. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Mısrâ'

«*Yandı kilâr u matbah*»

یاندی کلار و مطبخ târîhdür. Sene 982.

Kıssa-i sefer-i Donanma-yı Halku'l-vâd ve serdârî-i hazret-i Sinan Paşa bâ-Kapudan Kılıç Ali Paşa.

Sene 982 muharremü'l-harâmun yiğirmi üçünci güni, Vezîr-i mükerrem ve müşîr-i mufahham mütemmim-i mehâmmü'l-enâm, el-muhtassu bi-inâyeti'llâhi'l-meliki'l-Allâm müdebbir-i umûru'd-dîn ve'd-dünyâ memâlik-güşâ[5] fâtih-i vilâyet-i Yemen, hâlik-i A'râb-ı bâğıye-i pür-fiten Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri Donanma-yı Hümâyûn ile serdâr buyurulup, Kapu-halkı ve Yeniçeriden bî-şumâr asker ile ve Kapudan Kılıç Ali[6] Paşa *-dâme ikbâluhû-* hazretlerinün yanınca eşen sancak beğleri ve dahi niçe ümerâ-i nâm-dâr ve[7] ekrâd leşkeri ve deryâ fennide kâmil ü mâhir olan korsan re'îsler hüddâm-ı sefâ'in-i nusret-kırânîleriyle bile[8] koşulup yek-dil ü yek-cihet ve hüsn-i muvâfakat üzre birbirine hem-râh u refîk ve yâr-ı şefîk olup yevmü's-sebtde Serdâr-ı bâ-vakār, ser-asker-i nâm-dâr ve Âsaf-i'tibâr Atebe-i aliyyede olan vüzerâ-i hibâr-ı pür-iktidâr hâzır u intizârda turup, hil'at-ı icâzet-i şehriyârî ile girüp, pâye-i serîr-i saltanata yüz sürüp çıkdukda cemî' erkân-ı sa'âdet ve a'yân hazretleri[9] envâ'-ı i'zâz u ikrâm ve esnâf-ı ta'zîm u ihtirâm ile alem-i İslâm önine düşüp Emin İskelesi'nden Beşiktaş'a bile gidüp ve çok zemân geçmedin lenger alup fi'l-hâl Sarây-öninde alay bağlayup şenlik ve şâdmânlık topların atup Dergâh-ı bî-niyâza arz-ı hâcât u münâcât ile (54a) niyâzlar ve nâlişler olunup, Yedi-kulle önünde karâr olundı. İrtesi ikāmet idüp, husûli mümkin olmayan bakıyye-i ahvâl-i sipâh u asâkir ve lâzime-i esbâb u âlât u zahâ'ir her ne ise anda tahsîl ü tekmîl ve gemilere tahmîl olduğı gibi keştîbân-ı hidâyet-rehberlerün hadâ'id ü lengerleri alınup,

Beyt

Gamı deryâya salup hurrem olalum gemide
Dostlar n'olsa gerek hoş görelim bu demi de

Nesr : diyüp avâze-i «Allâh Allâh» ile saldırdılar. Ve Sakız ve Çeşme ve Kızıl-hisâr nâm kılâ'da ve gayride vâki' limanlarda ve adalarda gemiler bağlayup, mücellâ u musaffâ olup, âmir ve hâkim olan Kapudan Paşa emriyle güzergâh-ı düşmen-i dîn mahallerini hıfz u hirâset ve def'-i mazarrat içün on ve on beş kıt'a kadırgalar ile bir mikdâr asker ta'yîn olınup, ol mahall-i hevl-nâk ve mevzı'-ı[1] hatar-nâk olan ma'âbirde alıkonılup tedârüki görildüği gibi, ârâm olunmayup zâyi'-i[2] evkāt u eyyâm olunmadın ale'd-devâm yürünüp Avarin nâm kal'a-i felek-bâmun liman-ı vesî'ü'l-etrâf, me'men-i fasîhu'l-eknâfa varıldukda müşâvere-i ahvâl-i makāsıd ve müzâkere-i tedbîrât-ı metâlib içün ser-asker-i memâlik-sitân ve serdâr-ı celîlü's-şân azamet u tumturâk ile otak-ı gerdûn-nitâkların kenâr-ı deryâ ve sahn-ı sahrâda kurdurup ol cây-ı dil-ârâyı şeref-i kudûmiyle müzeyyen idüp birkaç gün ikāmet ü istirâhat eyledükde Donanma-yı Hümâyûnda olan âmme-i ümerâ ve a'yân ve ekâbir ve cümle rü'esâ ve sipâhiyân ve asâkire âlî ve şâhâne ziyâfet ve hân-ı ferâvân-ı bî-nihâyet eyleyüp, envâ'i et'ime-i vâfire ve esnâf-ı en'ime-i mütekâsire sahn-ı sımât-ı zemîn ve bisât-ı yesâr u yemîni zeny idüp, kester ü[3] vefreti bir mertebede idi ki murâd ve[4] iştihâsından ziyâde yeyüp, götürenlerden mâ-adâ döküliip-saçılan fazla-i kesîresiyle vuhûş u tuyûr ve haşerât u mûr muğtenim ü mesrûr olmışlardı.

Ve'l-hâsıl ni'metler yenilüp şerbetler içilüp sımâtlar (54b) götürülüp, aşrler okunup, şükr ü senâlar kılındukdan sonra Südde-i sa'âdet-nişân ve Atebe-i aliyye-i refî'ü'l-mekândan kendülere inâyet ü ihsân buyurılan berât-ı şerîf-i cihân-mutâ'-ı serdârî ve menşûr-ı münîf-i lâzımü'l-ittibâ'-ı tâcdârî Dîvân-ı celîlü'l-unvânlarında cehren ve alâniyen kırâ'et olunup, mazmûn-ı fermân-ı hümâyûn-ı pâdişâhî ve mefhûm-ı hitâb-ı meymûn-ı şehenşâhî her ne ise bi'l-külliye ma'lûm-ı eşrâf u a'yân olup ve mesmû'-ı asâkir-i kışver-sitân vâki' olıcak ittifâk-ı makāl ü kīl ü kāl eshâb-ı câh u celâl bir yere ictimâ' u ittisâl bulup, mahall-i me'mûra vâsıl ve mevzı'-ı maksûda musta'cel olmak arzusıyle liman-ı mezbûrdan dahi rıhlet ve[5] menzil-i me'mûra azîmet olundukda her ne kadar ki sarf-ı sa'y u dikkat ve bezl-i cell-i himmet olundıysa tedbîr-i insânî takdîr-i Sübhânîye muvâfık olmayup hubûb-ı havâda nev'an muğāyeret ve harekât-ı ruzgârda muhâlefet olmağla bi'z-zarûrî memâlik-i mahmiye-i İslâmiyye'den olan İncir-limanı nâm âbı[6] ferâvân u bî-intihâ ve havâ-yı dil-güşây-ı rûh-efzâsı latîf ü zîbâ bir menzil-i hurrem ü şerîf ü dil-ârâya nuzûl olunup asâkir-i nusret-me'âsirün kıllet-i mâ'dan bir mikdâr usreti olmışdı. «Bu dahi ayn-i ganîmet ve Cenâb-ı Hak'dan âlî ni'metdür» diyü cümlesi sulanup, bi't-tamâm tesellî vü kanâ'at hâsıl olduğı gibi bir ân ve bir sâ'at te'hîr ü karâr ihtiyâr olınmak münâsib ü sezâvâr görülmeyüp, gâh kürek çekdürüp gâh mütelevvin ruzgâr ile fi'l-leyli ve'n-nehâr âzim-i ummân-ı bî-kenâr ve müteveccih-i engin-bihâr olup kat'-ı menâzil ü tayy-ı merâhil kılınup, yedi ve sekiz gün içinde İspanya kıralı olan la'în-i dalâlet-karîn ve pelîd-i hüsrânü'd-dîn serhadd-i memâlik-i menhûsasından ma'mûr u meşhûr olan Kalavra[7] (قلاوره) vilâyetlerine ve Mesine[8] adalarına ve Çiçilya (جيجليه) yakalarına uğranup kenâr-ı deryâda cevk cevk ve fevc fevc küffâr-ı hâksâr ve füccâr-ı bed-kirdârun piyâde ve süvârî mânend-i mûr u mâr, cu'al-i murdâr-hâr gibi zuhûr u hurûc idüp göründüklerinde (55a) cuyûş-ı deryâ-hurûş gemilerden çıkup gurûh-ı mekrûha hucûm idicek mukābeleden firâr belki bentâtu'n-na'ş gibi târ ü mâr olurlardı.

Ve'l-hâsıl mel'ûn-ı merkūmun vilâyet-i pür-nuhûsetinden murûr idinceye değin leb-i deryâda vaki' olan kılâ' u kurâsın kal' u harâb, bağât u bağçelerin kat' u yebâb ve hubûbât u kişt-zârların ihrâk u nâ-yâb eyleyüp, zahâ'ir ü erzâkların gārât, emvâl ü esbâbların hasârât iderek sene-i mezbûre şehr-i rebî'ulevvelinün yiğirmi dördünci güni, ki yevmü's-sülâsâdır[1], vakt-i dahve-i kübrâda felâket-enîs ü minnet-celîs olan şehr-i Tunus'un kurbında ve cânib-i şarkīsinde vaz' ve bünyâd olan[2] kal'a-i Halku'l-vâd üzerine çıka-gelindükde içinde olan küffâr-ı ehl-i dalâl ve füccâr-ı şakāvet-me'âl alarga topların yab yab irsâl ü îsâl eylemeğe başlayup, âheng-i ceng ü cidâl ve kasd-ı harb u kıtâl idicek sefâ'in-i nusrat-bâr ve keştîbân-ı meymenet-şi'âr dahi azm-i kenâr-ı bihâr ve lenger salup karâr itdükde[3] serdâr-ı kâm-gâr ve ser-asker-i mâm-dâr hazretleri fi'l-hâl bilâ-ihtiyâr otak-ı şâh-vâr ve sâyebân-ı âsumân-medârların taşra çıkarup a'dâ-i nâ-bekâr-*la'ana'llâhu ilâ yevmi'l-karâr*-'un hisârı mukābelesinde top irişmeyen arâzî-i vâsi'aya kurdurup Kapudan Paşa-yı müşârun-ileyh ile cemî' umerâ-i a'lâm ve asâkir-i sa'âdet-encâmı umûmen gemilerden ihrâc eyleyüp her biri kollu kolı ve yollu yolınca konup hâle-i müdevver-i kurs-ı kamer gibi ol âftâb-ı asâkir-i encüm-şumârı

ortaya alup «Evvelâ iş bu kal'a-i mezbûrenün fethi[4] münâsib ü evlâdur» diyü hüsn-i tedbîr ve ağız bir eylediler. Fe-emmâ hisar-ı mesfûrdan iki üç mil mikdârı ba'îd olup, uğur-ı asâkir-i mansûrede vâki' olan mahallde bir su kullesi binâ eylemişler ki kendü zu'm-ı fâsid ve fikr-i kâsidleri üzre andan anarlı bir ferde güzâr muhal anlarlar imiş. Sûr-ı mesfûrda olan kefere-i makhûrenün (55b) piyâde ve suvârından bin nefer mikdârı melâ'în-i müşrikîn arz-ı cür'et ü cesâret içün kal'a-i merkümeden hurûc idüp, gāziyân-ı mübârizân-ı gayret-şi'âr u nusret-âsârun manzûrları oldukları gibi inân-ı ihtiyâr kabza-i ıstıbârlarından çıkup, âlât-ı harb u kıtâl ve edevât-ı ceng ü cidâl ile ber-vech-i isti'câl üzerlerine hucûm olunup ol gümrâh-ı dalâlet-penâhlarun dîde-i bî-basarların açdurmayup darb u kahriyle girü inlerine tıkup heman ol rûz-ı pîrûzda mel'ûn-ı mağbûnlarun i'timâd-ı küllî eyledükleri su kulleleri ellerinden alınup âb-ı ferâvânı ile intifâ' ve mâ-i musaffâsıyle atşân asâkir-i zafer-me'âsir imtinâ' eyleyüp, fârigu'l-bâl ve müreffehü'l-hâl oldılar. Ve Ba'dehû sûr-ı üstüvâr ve hisâr-ı nekbet-medârun[5] kābil-i feth ü kal' ve mümkin-i hedm ü kam' olan yerlerinden meterisler kurup döğmeğe mübâşeret itdiler.

Pâdişâh-ı Cem-câh ve sitâre-sipâh u dîn-penâh Sultân Selim Han hazretleri zemânlarındaki âsârdur.

Pâdişâh-ı zemîn ü zemân, bâ'is-i emn ü emân *-hullidet-hilâfetehû-* hazretlerinün müddet-i saltanatlarında Vezîr-i kârdân vâsıtasıyle taht-gâh-ı saltanatdan[6] hiç bir cânibe kendüler hareket itmeyüp, asâkir-i mansûreyi[7] serdârlar ile kangı vilâyete gönderdiler ise mansûr u muzaffer olup sâlimen ve gānimen gelüp oturduğı yerden teftîh-i memâlik müyesser olmışdı.

Eyyâm-ı sa'âdetinde sekiz azîm eser nasîb oldı ki her biri ancak bir saltanatda mümkin olurdı. Evvelâ, Mutahhar evlâdından vilâyet-i Yemen feth-i cedîd oldı. Vezâretle Lala Mustafa Paşa'ya serdârlık ta'yîn olunmışken elinden alınup, diyâr-ı Mısrıyye Beğberbeğisi Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerine vezâretle serdârlık hükmi gönderilüp, cihâd-ı azîm ile feth-i kıla' ve tekrâr teshîr-i bilâd-ı Yemen eyledi.

Ve sâniyen Ka'be-i mu'azzamada Harem-i muhterem-i şerîfe etrâfına üç yüz altmış kubbe binâ olunup, hüccâc-ı zevi'l-ibtihâcun

tavâf-ı Beytu'llâhi'l-harâm'da huzûr-ı (56a) kalblerine bâ'is oldı. Ümerâ-i muhâfaza-i Mısrıyye'den mi'mâr ve mühendis-i ruzgâr Horos Memi-yi nâm-dâr eliyle yapıldı.

Ve ismetlü Mihrümâh Sultân[1] *-dâmet ismetühâ-* hazretleri beş yüz bin altun harc u sarf eyleyüp, Arafât nâm cebel-i sahre-i sımâddan niçe mihnet ü meşakkat ile âb-ı zülâl-mânend selsebîl misâl su getürdüp Haremu'llâh içinde icrâ eylediler. Evvel Mısr Defterdârı Mihmândâr-oğlı İbrahim Beğ hidmet eyledi. Ba'dehû Mısr Defterdârı Etmekci-zâde Mehmed Beğ hidmet eyledi.

Ve üçünci eser, Vezîr-i dilîr-i şeca'at-şi'âr ve serdâr-ı bâ-vakār Lala Mustafa Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* asâkir-i mansûre-i şerî'at-disâr ile gazâ-ı azîm idüp, cezîre-i Kıbrıs'ı küffâr-ı hâksârdan darb u harb ile alduğıdur.

Ve dördünci eser mahrûse-i Edirne'de nâdire-i devrân uslûb-ı mergūb ve tavr-ı matbû'[2] üzre mi'mâr ve mühendis ve pesendîde-i cihân Sinan Ağa eliyle binâ olunan çihâr minâre ile Câmi'-i şerîfdür ki selâtîn-i devrden[3] birine böyle bir eser nasîb ü müyesser olmadı. Ve şu'arâ-i zemâneden Emrî-i nâm-dâr bu târîhi diyüp sihr itmişdür. Târîh-i Câmi'-i şerîf :

Câmi'-i Sultân Selim Han bin Süleyman Han mıdur
Yokla bu mısrâ'ı târîh anladum çoğ[5] olmasun
Hatmine bu câmi'ün târîhi mısrâ'dan çıkar
Hem çıkar târîhden girü esâsı kalmasun
Dikkat ister bu mu'ammâ mislidür gāfil me-bâş
Kim hisâb itse bunı yanlış sanup yanılmasun

ibtidâ şüd fî sene 975 ve intihâ şüd fî sene 982[4].

Ve beşinci eser, mahrûsa-i İstanbul fethinden kendü zemân-ı şerîflerine gelince yüz otuz beş sene murûr eylemiş. Ayasofya-i Kebîr Câmi'-i şerîfi etrâfına halk-ı âlem bir vechile gelüp, cevânib-i erba'asın üşüp ihâta eylemişlerdi ki rûşenâya mecâl kalmayup tenk ü tar olmışdı. Ve binâ-i kadîme, ki bin yıldan mütecâvizdür, halel müteretteb olup bennâ zırâ'iyle bir buçuk zirâ' bir cânibe meyl eyleyüp az kaldı ki münhedim ola. Bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ mülhem bi's-savâb olup bizzât hazret-i Pâdişâh-ı dîn-penâh *eyyeda'llâhu*

ta'âlâ ve kavvâhü- (56b) erkân-ı sa'âdet ve a'yan-ı devlet, vüzerâ-i izâm ve ulemâ-ı kirâm ile üstine gelüp etrâf u eknâfında ne denlü evler, binâya muttasıl ihdâs olunup yapıldıysa cümlesini hedm eylemek fermân eyleyüp ve ba'zı «Mülk» diyü da'vâ idenlere ednâ bahâ virilmek buyurılup ve Koca Mi'mâr Sinan Ağa'ya mübârek kelâmıyle sifâriş[6] buyurup «İktizâ eyledüği yerlerine muhkem pâyendânlar[7] yapup istihkâm üzre etrâfını tevsî' eyleyü-vir ki murâdum Câmi'-i şerîfi ihyâ eyleyüp eser-i hâs idinmekdür» buyurup ve hil'at-ı fâhire ile teşrîf eylediler. Heman ol gün tahliye itdürüp her cânibden pâyeler binâsına şurû' olundı. Ve köhne binâlar içinde mekân tutan keseyenler ya'ni fâre ve gelincik ve sansar ve yarası bir azîm asker-i ferâvân imiş mahallâta perîşân oldılar. Ziyânkâr tâ'ife niçe eyyâm hem-civâr olanlar şurûrlarından hâb-ı râhat görmediler.

Ve altıncı eser-i sa'âdet, Büyük Çekmece'de deryâ içinde yapulan cisr-i azîmü'l-hey'etdür ki merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Süleyman Han yalnız temeline iki yüz yük akça Defterdâr Küçük Hasan Çelebi ve Rûmili muhâsebecisi Hüsrev Beğ eliyle sarf eylemişdi. Tekmîli Sultân Selim Han hazretlerine nasîb oldı. Zevi'l-ukûl gördükde n'eydüğü ma'lûm olur. Takrîr ü tahrîr ile olmaz.

Ve yedinci eser-i sa'âdet, saltanat ile müstes'ad olan selâtîn-i mâzıyyeden birine müyesser olmayan Anavarin limanı dimekle meşhûr rûy-ı deryâda bî-misl ü mânend âb-ı hayât ile hemşîre mahall ve mekân-ı raygân niçe bin yıldan berü hıfz olunmayup a'dâ-ı dîn ü millet memâlik-i İslâmiyyeye dâhil olup niçe yüz pâre donanmalarıyle girüp ve çıkup sulanu gelmişlerdi. Kapudan Kılıç Ali Paşa *-edâme'llâhu ikbâlehû-* eliyle liman-ı mezbûr ağzına bir kal'a-i muhkem binâ olunup toplar ve merdân-ı kal'a ve dizdâr konulup memâlik-i mahrûse hıfz u hırâset olundı ki (57a) el-ân numûne-i devrân olmışdur.

Ve sekinci sa'adet-eser[1] Donanma-yı Hümâyûn ile Vezîr-i dilîr fâtih-i milket-i[2] Yemen ü Aden Serdâr Sinan Paşa ve Kapudan Kılıç Ali Paşa İspanya la'în elinden darb u harb-ı[3] şedîd ile alınan kal'a-i Halku'l-vâd ve dârü'l-mülk-i saltanat-ı Magrib zemîn olan kal'a-i Tunus'dur ki Halku'l-vâd kal'asın yer yüzünden kal'u kam' eyleyüp nâbüd eylemişlerdür. Zikr olunan âsarun her biri bir memlekete mukâbil ü mu'âdildür.

Donamna seferinden kal'a-i Halku'l-vâd ve taht-gâh-ı Tunus feth ü beşâretidür.

Ve sene 982 şehr-i recebinün gurresinde Donanma-yı Hümâyûn ile asâkir-i mansûreye serdâr ve sipeh-sâlâr olan Vezîr-i dilîr-i şecâ'at-şi'âr Sinan Paşa ve Kapudan Kılıç Ali Paşa hazretlerinden Âsitâne-i sa'âdet-medâra kaleyte ile Sinan Paşa hazretlerinün kethüdâsı mufassal ü meşrûh müjde vü beşâret mekâtibin getürdi. Vilâyet-i Tunus, ki Mağrib zemîn taht-gâhıdur, feth olunup ve kal'a-i Halku'l-vâd ki metânet ü hasânetde kemâl-i istihkâmda fevka'l-hadd ve'l-gâye olup, hiç bir vechile kal'u kam' itmeğe tâkat-ı beşerriyye tahammül itmedüği mukarrer[4] iken, yine bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ mu'cizât-ı bâ-berekât-ı Seyyid-i kâ'inât ve mefhar-ı mevcûdât *-salla'llâhu ta'âlâ aleyhi ve sellem-* ile Pâdişâh-ı zemîn ü zemânun eyyâm-ı sa'âdetinde hayr du'âsıyle ve mu'minîn ü muvahhidînün dahi dîn-i mübîn içün küllî mücâhedesiyle sa'y ü gûşiş olınup, gazâ-i azîm oldı. Kal'a-i Halku'l-vâd'de ve sâ'ir kılâ'da ceng-cû küffâr-ı hâksârdan bir ferd halâs olmayup şemşîr-i İslâm altında mahkûr oldı. Yerleri dârü'l-bevâr olmışdur. Ve kal'a-i Halku'l-vâd'a bi-avni'llâhi ta'âlâ ve tevfîkıhî lağım ve yürüyüş ile zafer müyesser olup alındukda ele giren barut hazînelerini alup kabz u tasarruf itdükden sonra yer yer tekrâr lağımlar itdürilüp barut koyup asâkir-i mansûreyi niçe fersah yerler berr ü bahrdan alarğa itdürüp kal'a-i mezbûrenün (57b) külin[5] göge savurup nâbûb itdürdük, dahi min ba'd bir ferd anda mekân tutmak muhâl ü mümteni' olmışdur» diyü arz eyledüği pâye-i serîr-i saltanata okunup ve Kethüdâ Beğ hil'at-ı fâhire ve terakkîler ile teşrîf buyuruldı. Fî evâ'il-i recebi'l-mürecceb, sene 982.

Pâdişâh-ı zemîn ü zemân Sultân Selim Han dünyâ ve mâ-fîhâdan göçüp ukbâya meyl ü teveccühidür.

جهان بی اما نست وناسا زکار ‏ همه کار او زشت و نا پایدار

نشد خانهٔ در حریمش بپای ‏ که سیل حوادث نکندش زجای

شود آخر کار او موت و مرگ ‏ بد نراکند جانت البته ترك

Ve evâhir-i şehr-i recebde hazret-i Pâdişâh-ı hilâfet-penâh-ı encüm-sipâh u Cem-câh *-halledeʼllâhu ta'âlâ saltanatahû-* hazretleri ayş ü işret ve sâz u sözden bi'l-külliyye el çeküp, cemî'-i menâhî vü melâhîden[6] âh-ı hasret ü nedâmet ile tevbe vü istiğfâr eyleyüp ve sâbıkā âşinâlıkları olup çok zemân görmedükleri Gedüslü Şeyh Süleyman Efendi'yi istedüp getürdüp mülâkāt eyledüklerinde dîde-i giryân ile dest-i tevbe vü inâbet tutup vasiyyetler eyledi. Bu birkaç gün içinde sûz ü güdâz ile mizâc-ı şerîf ve unsur-ı lâtifleri za'îf ü nahîf olmağa teveccüh eyleyüp ve mu'tâd oldukları bâdeyi telh u kâm ve merd-efgen olan mukeyyif nesneyi[7] hükmâ vü etibbâ tedbîr ü ilâcda mebâdâ tevzîr ideler diyü bizzât mukayyed olup tedârük-i[8] tedâvîden birisine meyi ve rızâ göstermeyüp re'îs-i etıbbâ olan Garsüddinzâde'den ibâ eyleyüp ve sâbıkā re'îs-i etibbâ olan Mustafa Çelebi'yi istedüp geldüğinde «Kişi dostunı böyle mi görür» buyurmışlar? Mübârek nabzını görüp ağlamışlar, «Müddet-i hayât az kaldı Efendi» buyurmışlar. Fi'l-hakīka mübârek dimâğları kavî mükeyyifât buhârına mubtelâ olmağın sâ'ir a'zâ-i re'siyyeye dahi rehâ gelmiş «Maraz-ı sersâm ilâcı lâzımdur» dimişlerdi. Niçe eyyâm anunla mukayyedlerdi (58a).

Ve bi'l-cümle şehr-i şa'bânü'l-muazzamun nısfı gicesi asâkir-i mansûre ile serdâr Sinan Paşa hazretleri Kapudan Ali Paşa ile gelüp limana dâhil oldılar. Heman ol Dîvân günlerinde serdâr hazretleri pîşkeş ü hedâyâsın hâzır u müheyyâ eyleyüp çekdi. Cemî' kazâyâ ve ru'ûsın[1] pâye-i serîr-i saltanata arz idüp, virgüleri buyuruldı. İrtesi sâ'âdetlü Pâdişâh hazretleri kayığa binüp Tersâne Bağçesi'ne varup, Şemsi Paşa'yı arzu idüp, mülâkātda çok girye iderler. Kalkup sarâya geldükde ziyâde bî-hûş olup nûks olmışlar. A'yân-ı devlet ü saltanat kemâ-kân Dîvân-ı adâlet-unvânda mesâlih-i Müslimîn ve kazâyâ-ı dîn ü devlet görülmekde ve gurre-i ramazân-ı şerîfde vakt-ı tulû'da dünyâ-yı pür-anâdan rıhlet idüp sarây-ı pür-safâ-yı âhirete gitdi. Kimesne bu sırra âgâh olmayup, Vâlide-i sa'âdet-penâh-ı Sultân Murad Han re'yiyle[2] buzlukda mübârek cesedi hıfz olundı. Vezîria'zam-ı[3] pür hazm u re'y ma'rifetiyle mektûb-ı mergūb-ı müş'ir-ı saltanat yine sâbıkā giden Hasan Çavuş eliyle Manisa'ya gitdi. Ve Kapudan Kılıç Ali Paşa yedeği ve baştardasiyla donanup deryâyâ çıkdı. Halk-ı âlem bu re'y ü tedbîri idrâk eylediler. Hikmetu'llâh ile rast gelmeyüp, bu devlet, Nişâncı Feridun Beğ'ün Mudanya[4] iskelesinde bulunan küçük kaleytesinün olmış[5]. Fî yevmi'l-isneyn şehr-i ramazân, sene 982.

Müddet-i saltanat-ı merhûm Sultân Selim Han sene 8, şehr 8, eyyâm 8, ömreş sene 52, evlâdeş zukûr u inâs neferen 9. Kapudan Kılıç Ali Paşa kadırgasına nasîb olmayup, Feridun Beğ kaleytesi hâzır bulunup gitmek üzre iken «Buz kayığı eyüdür» diyü râkib olurlar, heman kaldırup ruzgâr lodos olmakla muvâfıkdur diyü salup, hikmet-i Bârî ruzgâr gerçi muvâfık ammâ ziyâde esüp, azîm fırtına çeküp yedinci sâ'atde gelüp Sarây-Burnı'na geldiler[6]. Deryâda salunduğundan mizâc-ı Pâdişâh azîm mûkedder olup, istifrâğ idüp taşra çıkup, mübârek başı altına yağmurluk kîsesi konup, hoca efendi yanında çukadâr ve silahdâr oturup, hatta ol mahalde su isteyüp, bulunmayup deryâ[7] suyı ile elin gasl idüp, geminün re'îsi ile Mehmed Paşa'ya sabâh olınca, «Bari varmağa çâre olsa» diyü ikdâm olundukda sandal ile Ahur-kapusı'na varup, kapucısına haber olundukda meğer Paşa tarafından âdem konmışdı. Kapu açılup huzûr-ı[8] Paşa'ya varıldı, ahvâl ma'lûm olup, atlar eğerlenüp fânûslar yanup Cuhûd[9]-kapusına toğrı varup ve ma'an mizâc-ı Pâdişâhî'ye yarar eşribeler ısmarlanmışdı. Varuldukda içirülüp, Pâdişâh'un mizâcına hoş gelüp heman kalkulup, Cuhûd[9]-kapusundan içerü girdiler. Bâb-ı Hümâyûn'ı gücile açdırup, tâ Bâbü's-sa'âde'den içerüye girilüp, taht-ı saltanata iclâs eyleyüp, irtesi münâdîler nidâ idüp işâ'a eylediler. Ol ecilden evvel çıkılduğı mahalle bir çeşme binâ olunmuştur[10].

(58b) Şâhzâde Sultân Murad Han giceyle kaleyte ile geldüğidür.

Sene 982 şehr-i ramazânınun sekizinci gicesi, ki leyle-i çihârşenbihdür, sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh Sultân Murad Han Mudanya iskelesinden on sekiz oturak forsa kaleyte, ki[11] Nişâncı Feridun Beğ'un gemisidür, zahîre taşıyup getürürdi, Silâhdâr ve Çukadâr ve Rikâbdâr ve Hoca Efendi ve dahi ba'zı tevâbi'ile mezbûr kaleyteye girüp, ol gice muhkem ruzgâr ile leyle-i mezbûrenün yedinci sâ'atinde Sarây-ı Âmire kurbında turan toplar iskelesine[12] yanaşup ve haber içün varan Hasan Çavuş'ı ve kaleytenün dümencisi Ahmed nâm hidmetkârı Vezîria'zam Mehmed Paşa hazretlerine haber itmeğe gönderüp Vezîria'zam hazretleri irişince kendüleri

sa'âdetle merhûm Sultân Bayezid Han Köşki semtlerinde karâr idüp ve Paşa hazretleri fenar ile gelüp buluşup, mübârek ellerin öpüp dahi bilece[13] Bâb-ı Hümâyûn'a götürüp, kapıları açdırup, harem-i hâssa, ki taht-ı sa'âdet-bahtdur[14], bilece[13] varup, taht-ı izzete cülûs eylediler. Tekrâr mübârek ayaklarına yüzler sürüp ahsen vechile ve âsânlık ile müyesser[15] olduğına dergâh-ı Ahadiyyet ve bârgâh-ı Samediyyet'e tazarru' u nâlişler ve du'âlar idüp, sa'âdet-hânelerine geldiler, sabâha üç sâ'at kalmışdı.

Pâdişâh-ı sa'âdet-destgâh ve hilâfet-penâh Sultân Murad Han b. Selim Han serîr-i saltanata cülûs itdüğidür.

Seherî ki yevmü'l-erbi'â ve ramazân-ı şerifün sekizinci günidür, cümle erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat şemleler sarınup siyâh libâslar ile (59a) mâtem-pûşîde ve musîbet-zede âmme-i âlem ile Ayasofya'da sabâh namazın kılup Dîvân-ı âlîde[1] hâzır oldılar. Ve sa'âdetlü Pâdişâh hazretleri leyle-i mezbûrede beş şehzâdenün maslahatın görüp[2] ve kendiler dahi mâtem libâsıyle taşra çıkınca vüzerâ ve erkân-ı devlet Dîvân-hâne'de oturup tevakkuf eylediler. Ve rûz-ı mezbûrun üçinci sâ'atinde taht-ı hümâyûn Bâb-ı sa'âdet-makrûn öninde kurılup, sa'âdetlü Pâdişâh üstüne uzun yenlü siyâh caprastlu nimtene ve mor atlas dolama geyüp ve müşemmel çıkup, yemîninde ve yesârında ağalar ve çaşnigîrler çıkdukları gibi vüzerâya selâm virüp, taht-ı hümâyûna oturdılar. Evvel Vezîria'zam hazretleri varup selâm yerine durup, ta'zîm-i Halîfe-i rûy-ı zemîn eyledüği gibi kalkup mübârek dâmânına yüz sürünce durup şolki lâyık-ı ri'âyet-i ırz-ı vekâletdür[3], kemâ hüve hakkuhû edâ eylediler. Anlarun ardınca Vezîr-i sânî Piyâle Paşa hazretleri, anlarun ardınca Vezîr-i sâlis Ahmed Paşa hazretleri, anlarun ardınca Vezîr-i râbi' Zal Mahmud Paşa hazretleri, anlarun ardınca Vezîr-i hâmis Lala Mustafa Paşa hazretleri, anlarun ardınca Vezîr-i sâdis Sinan Paşa hazretleri, anlarun ardınca Rûmili Beğlerbeğisi Siyâvuş Paşa hazretleri, anlarun akabince Kapudan Kılıç Ali Paşa onlarun akabince Rûmili Kadıaskeri Abdurrahman Efendi anlarun akabince Anadolı Kadıaskeri Mehmed Efendi ve ardınca Lala Ca'fer Beğ ve ardınca Baş-defterdâr Lâle-izâr Efendi ve ardınca Anadolı defterdârı Mehmed Çelebi ve ardınca Nişâncı Feridun Beğ ve ardınca Şıkk-ı sânî defterdârı

Sünbül Efendi ve Şehr-emîni ve Re'îs[4] ve Cebeci-başı, ba'dehû Şeyhülislâm ve Müftilenâm Hâmid Efendi, sonra İstanbul Efendisi[5] ve dahi hâzır olanlar ve ulemâ-i ümmet-i dîn-i mübîn, ardınca rikâb-ı hümâyûn ağaları ve Bölük ağaları ve Müteferrikalar ve Çaşnigîrler ve Çavuşlar ve Bölük kethüdâları Bölük-halkı ile, (59b) ba'dehû Yeniçeri Ağası ve Sekbân-başı ve Kethüdâ-beğ ve Kâtib efendi cümle erkânı ile ale't-tertîb hasekiler ve yaya-başılar ve solaklar ve Yeniçeriler ve kapucılar tamâm oldukda sa'âdetlü Pâdişâh erkân-ı devleti selâmlayup, harem-i muhterem içine buyurdılar. Vüzerâ hazretleri Dîvân-hâneye gelüp defâtir açtırup, teşrifât defterlerin çıkardup bahşiş ve terakkī ve âdet defterlerin görüp yazdırılmak buyurdılar.

Merhûm Pâdişâh-ı mağfûrun tabutı çıkduğıdur.

Ve ba'de zemân na'ş-ı şerîf-i merhûm Sultân Selim Han hâzırlanup ve mü'ezzinlere haber olup, vüzerâ ve erkân-ı devlet Bâb-ı sa'âdet öninde ağalar oturduğı mahalde oturup tevakkuf eylediler. Sâ'at-ı nucûmîden buçuk sâ'at geçdi ki sa'âdetlü Pâdişâh mor butrakī kadife nîmtene ile çıkup, akablerince tabut-ı şerîf çıkdı. Serviler arasında bir tahta taht konulup, na'ş-ı şerîf üzerine kıbleye karşu vaz' olındı. Müftî Hâmid Efendi imâmet makāmına geçüp, sağ cânibine Pâdişâh-ı âlem-penâh ve yanında Vezîria'zam turdı. Ve ol bir tarafda sâ'ir vüzerâ ve akablerinde erkân u a'yân kıbleye müteveccih turdukları gibi, sünnet-i Nebî *-aleyhi's-selâm-* üzre mü'ezzinler er kişi niyyetine cenâze namazı edâsına tekbîr eylediler. Namaz ve du'â-i Fâtiha'dan sonra sa'âdetlü Pâdişâh harem-i şerîfe teveccüh idüp, na'ş-ı şerîfi vüzerâ hazretleri kaldırup ve gırîv ü feryâd ve âh u nâle vü zârî ile mele-i a'lâda olanları inledüp Sarây-ı Âmire'den taşra çıkduğı gibi âmme-i âlem bir vechile zârî vü efgân eyledilerki cenâzeyi bi'z-zarûre turgurdılar âhir yap yap ma'bed-i kadîm olan Ayasofya Câmi'-i şerîfinün haremi garb cânibinde olan sâha-i şerîfede merkad-i münevverleri kazılan mahalle getürilüp, kabr-i şerîf hâzır olınca otak kurılup, ulemâ ve sulehâ ve meşâyih etrâfını alup, tesbîh u tehlîle meşgūl oldılar. *Rahmetu'llâhi aleyh.* (60a)

Şehzâdelerün[1] cenâzeleri çıkduğıdur.

Ba'dehû içerüden kapucılar kethüdâsı gelüp vüzerâ ve erkân-ı devleti tekrâr Bâb-ı Hümâyûn'dan içerü alup, gidüp beş nefer şehzâdelerün tabutların kaldırup; pâdişâh-ı merhûmun[2] namazı kılınduğı yerde namazları kılınup kezâlik taşra, halk-ı âleme[3] çıkardılar. Allâh ta'âlâ *-celle zikruhû-* ol gün İstanbul halkınun[4] feryâd u figānın, melâ'ike-i arş-ı azîme dinledüp, zî-rûh olanlara hikmet ü ibretin müşâhede itdürdi. Bu hâlet üzre ma'sûmlarun tabutların âh u nâleler ve zikr ü tesbîhler ile merhūm ve mağfurun-lehün na'ş-ı şerîfi olduğı çadıra getürdiler. İki neferin bir tarafa ve üç neferin berü tarafa[5] koyup ol gice ulemâ ve sulehâ tilâvet-i Kur'an-ı azîm eylediler.

Şehzâdelerün defn olunduklarıdur.

Rûz-ı penç-şenbih ramazân-ı şerîfün dokuzuncı günidür, altı aded merâkıd-ı şerîfe ile hâzırlanup ve beş nefer şehzâdelerün kabirleri mükemmel olunup, merhûm ve mağfurun-lehün ayağı ucuna defn olındılar. Erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat ulemâ ve meşâyih ile eyyâm-ı erba'în tamâm olınca terk itmeyüp, ziyâretden hâlî olmayup tilâvet-i Kur'an-ı azîm ve tehlîl ü tesbîh ile leyâlî-i şerîfeyi ihyâ eylediler. Ve dü-şenbih ve penç-şenbih günlerin fevt itmeyüp, Pâdişâh hazretleri dahi ziyârete çıkup, fukarâ ve ulemâya tasaddukāt ile bezl-i mâl-i ferâvân eyleyüp rûh-ı revânlarun şâd iderlerdi.

Mısrâ'

«Rahmetu'llâhi aleyh ve alâ evlâdihi»

Bahşiş çıkduğıdur.

Yevmü's-sebt fî 11 şehr-i ramazân-ı şerîf, bu gün ibtidâ Dîvân oldı. *Allâhümme veffık bi'l-hayri ve's-sa'âde.* Bu rûz-ı pîrûzda sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri, iç-hazîneden kula bahşiş içün bir def'a yetmiş beş kîse altun, ve bir def'a otuz beş kîse altun dahi[6] gönderdiler. Her kîse onar bin altun idi. Cümle yüz on kîse oldı. Ve yetmiş beş kîşesi ellişer filori üzre Yeniçeriye virildi.

Nazm

جهانرا بداد و دهش رام كرد
همه كار ها از بى نام كرد
ببخشش تهى ساخست كنجينها
برون بردان سينها كينها

Nesr : «Şemşîr-i İslâm» (شمشير اسلام = 982)
(60b) «Atâ-bahş»[7] (عطا بخش = 982) târîhlerdür.

Kışlıklar geyildüğidür[8].

Yevmü'l-ahad fî 12 ramazân, bu gün zemistânî geyildi. Mâtem libâsı tebdîl olmak kānûn-ı kadîm idi. Bu vâsıta ile erkân-ı devlet sa'âdetlü Pâdişâhun mübârek dâmenine tekrâr yüz sürüp, Hazîne-i Âmire'yi Vezîr-i kârdân hazretleri harçdan kurtarup, küllî sa'y itmiş oldılar. Ve hüddâm-ı saltanat pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdükde Vezîria'zam hazretleri «Filân kulundur» diyü işâr u arz eylediler.

Nazm

جهانرا بداد و دهش خلق را شاد كرد
جهانرا باحسانش آ باد كرد
از و كشت پيدا سخا كسترى
رعيت نو ازى و دين پرورى

İçerüden çıkdılar.

Ve oda-başı ve hazînedâr-başı tekā'üd ile taşra çıkarıldı. Ve Kapucı-başı Kaytas Ağa, ki mukaddemâ mîr-âhûr idi ve diğer Kapucı Behzad Ağa sancağa çıkdılar. Kaytas Ağa Niğde beği oldı. Çaşnigîr Rıdvan Ağa Gurabâ-i yesâr Ağası oldı.

Ka'betu'llâh-i mu'azzama divanı husûsı.

Ve ibtidâ arz, Beytu'llâhi'l-mu'azzama[9] *-şerrefeha'llâhu ta'âlâ teşrîfen ve tekrîmen-* ta'mîre muhtâc olduğıdur. Şer' ile ulemâ-i dîn binâsını tecvîz eyledükleri arz olundı.

Erkân-ı sa'âdete hil'at-ı tehniyet buyuruldı.

Yevmü'l-isneyn fî 13 ramazânü'l-mübârek sene 982. Bu gün seheri evvelâ Kadıasker efendiler ba'dehû paşalar içerüye girdiler. Erkân-ı devlete âdet-i ihsân ve tebdîl-i mâtem içün dahi hil'atlar virildi. Vezîria'zam hazretlerine altı bin altun ve beyaz atlas kaplu semmûr-ı siyâh-ı a'lâ ve âdet hil'atları iki serâser-i a'lâ ve bir murassa' kılıç ve sâ'ir vüzerâya dörder bin altun ile âdet hil'atları ancak[10], ve defterdârlara ve nişâncıya beşer yüz altun virilüp[11] kaftan virilmedi. Yevmü's-sülâsâ iş bu rûz-ı fîrûzda erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat in'âm u bahşiş içün pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdiler. Fî 14 ramazân-ı şerîf, sene-i mezbûre.

Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri ibtidâ Câmi'-i şerîf-i Ayasofya'ya cuma'a namazına çıkduğıdur.

(61a) Yevmü'l-cum'a fî 17 şehr-i ramazânü'l-mübârek[1] İzzetlü Pâdişâh hazretleri sa'âdet ü ikbâl ile cum'a namazın kılmağa ma'bed-i kadîm olan Câmi'-i şerîf-i Ayasofya'ya çıkdılar. Kesret ü vefret-i halk bir mertebede oldı, ki şerh u beyân mümkin değildür. Câmi'-i şerîfde musallâya geldüklerinde kemâl-i âtıfet ü re'fetlerinden mahfelin kenârına gelüp, cemâ'at-ı Müslimîne ta'zîm-i tâm ve tevâzu'-ı mâlâ-kelâm ile selâm virüp gelişde ve gidişde halka mübârek kadd-i şerîflerin hamîde kılduklarında azîm gırîv olup, bu eltâfı halk-ı âlem ancak[2] Sultân Süleyman Han'dan görürlerdi. Anlara olan mahabbetden bunlara lon ol kadar kulûb müncezib olup, du'â-i devlet-i ebed-peyvende herkes iştigâlde oldılar.

Müjde-i saltanat içün varan Hasan Çavuş, çavuş-başı olduğıdur.

Yevmü's-sebt fî 18 ramazânü'l-mübârek sene 982. Bu gün cümle erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat Dîvân-ı mu'allâda hâzır ve kazâyâ-yı dîn ü devlet umûrına nâzır oldılar. Ve Hasan Çavuş ki merhûm Sultân Selim Han'a ve Pâdişâhumuza saltanat müjdesi içün istihdâm olınmışdı, çavuş-başı oldı. Bosna âdemîsi olmağla ve hidmetinde mübtedî olmağın kapucılar kethüdâsı Ferhad Ağa, durmasın ve[3] hidmetin ta'lîm iderdi[4].

Ve Nakîbüleşrâf Seyyid-i muhterem hazretleri sa'âdetlü Pâdişâhun[5] mübârek ellerin öpmek içün Dîvân-ı Hümâyûn'a geldi. Pîr olmağla çavuşlar ve çavuş-başı ve kapucılar kethüdâsı oturdukları sofalu çınara istikbâle vardılar. İki emîr koltuğuna girüp, vüzerâ-i izâm mukābelesine geldükde selâmlayup, vüzerâ hazretleri ta'zîm içün ayak üzre kalkdılar. Ve Hazîne-i Âmire önüne varup oturdı. Ve Lala Ca'fer Beğ dahi mâtem içün virilen hil'at-ı hümâyûn mukābelesinde el öpmeğe Dîvân-ı âlîye geldi. Vüzerâ-i izâm mukābelesine geldükde selâm virmekle vüzerâ hazretleri ayak üzre kalkdılar. Ol dahi Hazîne-i Âmire önünde oturdı. (61b) Yevmü'l-ahad fî 19 şehr-i ramazânü'l-mübârek, sene 982. Bugün vüzerâ-i izâm *-edâme'llâhu ta'âlâ idâle hüm-* hazretleri Rûmili Beğlerbeğisi Siyâvuş Paşa ve Kapudan Kılıç Ali Paşa ve defterdârlar pâye-i serîr-i a'lâya kazâyâ okumağa girdiler.

Ve Yeniçeri ulûfesi vüzerâ huzûrında okunup çıkarılmak buyurıldı.

Yevmü'l-isneyn fî 20 şehr-i mezbûr, sene 982. Budun serhaddinden Novigrad Beği Ferhad Beğ on beş nefer kâfir[i] dil içün göndermiş, Dîvân-ı Hümâyûn'a gelüp vâsıl oldı.

Ve Yeniçeri ulûfesi vüzerâ huzûrında okunup çıkarılmak buyurıldı.

Yevmü's-selâsâ fî 21 şehr-i mezbûr, bugün erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat Dîvân-ı Hümâyûn'da hâzır olup ve ulemâ-ı izâm *-kesserehümu'llâhu ta'âlâ ilâ yevmi'l-kıyâm-* bahşiş mukābelesinde el öpmeğe geldiler. Ve ikrâm u ihtirâm olundılar.

Hazret-i Pâdişâh-ı Cem-câh u sitâre-sipâh türbeler ziyâretine gitdükleridür.

Yevmü'l-erbi'â fî 22 şehr-i ramazânü'l-mübârek. Bu rûz-ı fîrûzda sa'âdetlü Pâdişâh hazretleri âbâ vü ecdâd-ı kirâmları türbe-i şe-

rîfeleri ziyâretine niyyet ü azîmet eyleyüp kayık ile hazret-i Ebî Eyyûb Ensârî aleyhi rahmetü'l-Bârî'ye varup ve erkân-ı devlet karadan gitdiler. Sa'âdet ü ikbâl ve izz ü iclâl ile semend-i sa'âdete süvâr olup, Edirne-Kapusı'ndan girüp, ibtidâ merhûm Sultân Selim Han *-aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân-*, andan Ebü'l-feth Sultân Mehmed Han'a, andan ammîleri Şehzâde Sultân Mehmed'e, andan merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Süleyman'a, andan merhûm Sultân Bayezid Han'a, andan pederleri merhûm ve mağfûrun-leh kabr-i şerîflerine inüp ziyâret eylediler. Ve her türbeye ki indiler vüzerâ-i izâm hazretleri dahi indiler. Vezîr Mehmed Paşa[9] atabeglik idüp, önlerine düşüp, ziyâret itdürdiler.

Yevmü's-sebt fî 25 şehr-i ramazânü'l-mübârek. Bugün sa'âdetlü Pâdişâh hazretleri *-hullidet hilâfetuhû-* seherden çıkup kadıasker Efendileri istedüp (62a) kazâyâların okuyup, içerüden toğrı Dîvânhâneye gelüp umûr-ı kazâyâ-i şer'iyye dinlemeğe oturdılar. Vüzerâ-i izâm hazretleri dahi pâye-i serîr-i saltanata dîn ü devlet kazâyâsın arz eylediler. Ve Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri umûr-ı saltanat ile gâyet mukayyed olmağla ve Dîvân-ı Hümâyûn'a erken çıkmağla re'âyâ ve fukarâ ahvâli bi't-temâm görilüp, her kişi hidmetinde kuvvet ve fi'linde sâbit olmağa azîmet idüp, mesâlih sühûlet ile görülmeğe yüz tutdı, *El-hamdü li'llâh. Allâhümme eyyid ve unsuri'l-İslâme ve'l-müslimîn.*

Sâbıkā Mîr-âhûr Husrev Ağa mütekā'id olduğıdur.

Ve Baş-kapucı-başı Husrev Ağa'ya ulûfesiyle ve arpalığıyle tekā'üd buyurıldı. Ve Rûmili kadıaskeri iken tekā'üd iden Kadı-zâde'nün ulûfesi iki yüz akça olmak buyurıldı.

Şerîf Ebû Nümey hazretlerinün Kadı Hüseyin'e Medîne-i münevvere kadılığını arz itdüğidür.

Ve Mekke-i mükerremede Şeyhü'l-harem Mevlânâ Kadı Hüseyin şu yolı hidmetinde ve Harem-i muhterem ta'mîrine istihdâm olunmağın «Hidmetün mukābelesinde ri'âyet olunursın» diyü bir niçe def'a ahkâm-ı şerîfe irsâl olunup istimâlet buyurulmışdı. Mûmâ-ileyh Mekke-i[1] mükerreme kadılığın recâ eyledükde müyesser olmayup,

mutasarrıf olduğı meşîhat ulûfesine terakkī ve tasarrufunda olan Sultân Süleyman Han Medresesi'nün talebesi ri'âyet olunurlardı[2]. Müşârün-ileyhe, Medîne-i münevvere kadılığı hall olunup, sadaka buyurıldı. Ve ma'zûl olan البر -zâde Mevlânâ Muslihiddin, Âsitâne-i sa'âdete gelmek fermân olındı.

Leyle-i Kadr-i mübârek Ayasofya'da sa'âdetlü Pâdişâh namaza çıkduklarıdur.

Yevmü'l-ahad fî 26 şehr-i ramazânü'l-mübârek, sene 982. A'yân-ı devlet ve erkân-ı sa'âdet cümlesi Dîvân-ı âlîşânda hâzır olup tulû'-ı şemsden bir buçuk sâ'at murûr eyledükde izzetlü Pâdişâh-ı sa'âdet-destgâh devlet ü ikbâl ile Arz-odası'na çıkup Kadıasker Efendiler taleb olındılar. Çıkduklarında vüzerâ hazretleri içerü girdiler. (62b) Kazâyâ-ı dîn ü devlet arz olunup tîz çıkdılar. Ve bu gice leyle-i Kadr olmağla ve Ayasofya Câmi'i kanâdîl ile tezyîn olınu-gelmeğin ve halkun cem'iyyet ile du'â vü niyâza kemâl-i şevk u zevk ile rağbet ü talebleri mukarrer ü muhakkak olmağın sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri havâssıyle, harem-i muhterem[3] huddâmiyle Câmi'-i Ayasofya-i şerîfede edâ-i salât-ı cum'a eyledükleri makām-ı şerîfe gelüp terâvîh ve kadr namazların[4] kılup, tesâbîh dinleyüp tazarru' u niyâz ü nâlişlerde du'âları ümmet-i dîn-i mübînün âmînine mukārin oldı. *Allâhümme tekabbel minnâ salâtenâ ve sıyâmenâ* senâları mele-i a'lâya çıkdı. Namazdan sonra iskemli ile oturup aşr-hânları istimâ' eyleyüp ve Mîr-tevkī'î Feridun Beğ ol gice kelime-i tevhîd: *Eşhedü enlâ ilâhe illa'llâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve Rasûlüh* ki «Alâmet-i ümmet» 982 târîhdür, celî müsennâ altun hall ile ve hüsn-i hatt ile yazup mihrâbun iki cânibine vaz' itmişdi.

Mübârek bayrâm ulûfesi tamâmen çıkdı.

Yevmü'l-isneyn fî 27 şehr-i ramazânü'l-mübârek. Bu rûz-ı sa'îd ve sa'âdet-nevîd, ki rûz-ı kadrdür, âlî Dîvân olup, reşen ulûfesi çıkup, Yeniçeri tâ'ifesiyle ma'an sipâha teslîm olundı. «Ola gelmemişdür» diyü umûr-dîde olanlar güft ü gû eylediler. «Bir gün dahi sipâhîye ve sâ'ire virilü-gelmişdür» diyenlere cevâb virilüp «Bayram ulûfesi böyle virilür, kānûn budur» dinildi.

Ulûfe alan Bölük-halkı gulgule ile ulûfeleri terakkīsinden ötürü Dîvân'a geldükleridür.

Yevmü's-selâsâ fî 28 ramazânü'l-mübârek. Bugün dahi âlî Dîvân olup, vüzerâ-i izâm hazretleri ve cümle erkân-ı sa'âdet hâzır gelüp, sadrlu sadrlarına[7] oturdılar. Rûmili Beğlerbeğisi Siyâvuş Paşa hazretlerinün dülbendine balçık sıçramış ve destmâlin düşürmüş ve Vezîria'zam hazretleri gelürken bir destmâl bulmışlar. «Kimündür» diyü su'âl buyurdılar Beğlerbeği hazretlerinün idügi zâhir olıcak kapucılar kethüdâsıyle kendüye virdiler. Ve Pâdişâh-ı gerdûn (63a) iktidâr *-e'azzeh'llâhû ensârehû-* hazretleri Dîvân-hâne-i mu'allâda, re'âyâ şikâyetin dinleyecek Kasr-ı âlînün vüzerâ-i izâm üstünde olan penceresine çıkup oturdılar. Ba'de zemân Kadıasker Efendiler kazâyâ okuyacak mahall olduğı gibi, Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri kalkup Arz-odasına buyurdılar. Ve erkân-ı sa'âdet içerü girüp arz okudukları gibi gelüp oturduklarında Bölük-halkı kalabalık ile Dîvâna gelüp «Ağalarımuz bize ulûfelerimüzi kusûr üzre ve terakkīlerimüzi eksik virmek isterler, bunun aslı nedür» diyü gavga idüp, vüzerâ-i izâm hazretleri dahi Dîvân-hâneden taşra çıkup taltîf-i[1] kelâm ile Veziria'zam Mehmed Paşa hazretleri "Nedür yoldaşlar" diyüp, «Muradınuz söylenüz, sözinüz baş üzre, el-hamdü li'llâh Pâdişâhumuz *-hallede'llâhu saltanatehû-* hazretleri kānûn üzre cümle maslahatı buyurmışlardur» didüklerinde aşağı bölüklerden çağrışup «Niçün biz bahşişi berâber aluruz, terakkīyi beşer akça almazuz, sebeb nedür?» didiler. «Hayır yoldaşlar, kānûn-ı kadîm iki baş bölük beşer akça alur, iki bölük dörder akça alur, iki bölük dahi üçer akça alur. Sultân Mehmed Han Gāzînün defterlerin getürdüp görün» diyü[2] istimâlet tarîkīyle uzûbet-i lisân ile cevâp virüp, mütesellî olanlara hayr du'â idüp ve alkışlayup, safâ-i hâtır ile gitdiler; murâdına muhâlif olanlar ratb u yâbis hezeyânın söyleyü-kalup, ol makūlelere münâsib olan savâb[3] cevâb virmemek olmağın vüzerâ hazretleri Dîvân-hânede yine yerlerine avdet eylediler. Ba'dehû Şıkk-ı sânî defterdârı Sünbül Ali[4] Efendi, kānûn-ı kadîm üzre kusûrların teslîm eylemeğe gönderdiler[5]. Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri yine pencereye çıkmışlar, iskemli ile oturup ahvâle nâzırlar idi.

Yevmü'l-hamîs rûz-ı arafe, havâlar gāyet bürûdet üzre olup, bir niçe gündür yağmur ve kar yağup, erkân-ı devlet birbirine varmakda tamâm usret çekildi.

Îd-i şerîf olduğıdur.

Yevmü'l-cum'a, gurre-i şevvâl, yevmü'l-îd. Bu gice hikmet-i İlâhî ile furtına sâkin olup, (63b) poryaz esüp çepellik gidüp muhkem ton oldı. A'yân-ı devlet ü saltanat sa'âdetlü Pâdişâh hazretlerinün pâye-i serîr-i saltanatına bi-lâ ta'b hâzırûn olup, vakt musâ'id olmağla ehl-i Dîvân râhat yüzin gördüler. Ve ol bî-hakīkat ve hercâyî ve bî-vefâ serîr-i saltanat u hilâfet didikleri yadgâr yine meydânda Bâb-ı sa'âdet önünde kurılup, az zemânda iki rif'atlû ve azametlû sâhib-kırân ve cihân-bân pâdişâhlar «Benümdür» dir iken gayriler tasarrufında olduğın kadîm kul olanlar görüp, serî'u'z-zevâl idüğin anlayup, derd-i dil ile enîn eyleyüp inledi. Ve öteden şehzâdesiyle gelüp saltanat tahtını görenler surûr ve selvetinden göregelmiş değül kendüzini bilmedi. Câmi'-i şerîf-i Ayasofya'ya varılup, edâ-i salât-ı îd-i sa'îd olunup, izzet ü haşmet-i mâlâk-kelâm ile gelinüp, âyîn ve üslûb-ı kadîm üzre sımât-ı Pâdişâhî çekilüp, erkân-ı sa'âdet âlî ziyâfet olundı. Öyleden sonra havâ yine lodos esüp çepelledi. Azîm furtına oldı. Allâh ta'âlâ dahi min-ba'd hayrlar müyesser eyleye.

Sipâhîler Ağası Veli Ağa teftîş olunduğıdur.

Fî 5[6] şevvâl sene 982 Bu gün Küçük mîr-âhûr Veli Ağa Sipâhî oğlanları ağası iken Halku'l-vâd kal'ası fethinde yoldaşlık idüp terâkkī olan (اولار) Bölük-halkınun terâkīlerin seferde olmayanlara kayd itdürüp ve ol sefere me'mûr iken varmayanlar ulûfelerin ağa almağın ruk'alar sunılup defterdârlara mezbûrun teftîşi fermân olınmağın ve Sultân Süleyman[7] Han müderrislerinden Mevlânâ Abdülganî Efendi mübâşeretiyle, Baş-defterdâr Lâle-izâr[8] Efendi evinde teftîş olundı.

Haleb Beğlerbeğisi dâr-ı ukbâya gitdüğidür.

Fî 8 şevvâl sene 982. Bu gün Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Mustafa Paşa hazretleri oğlınun[9] vefâtı haberi geldi. Mustafa Paşa hazretleri bî-ihtiyâr olup, çok girye eyledi. Vüzerâ-i izâm ta'ziyet ü tesliyete müte'allık hikmet-âmîz güzel kelâm eylediler.

Nişancılıkdan giden Mar'aş Beğlerbeğisi[10] Mehmed Paşa, Haleb Beğlerbeğisi oldı. (64a) Ve mal defterdârına[1] nâzır olmak buyurılup nezâret hükmi yazıldı. Ve Küçük Mîr-âhûr Veli Ağa'nun teftîşinden zâhir olan bel'iyyât ve ketmiyyâtından yüz elli iki[2] bin akça alınup Hazîne-i Âmire'ye teslîm olundı.

Mir-tevkī'i Feridun-ı asr[3] derc eyledüği «Münşeâtü's-selâtîn» nâm kitâbını südde-i sa'âdete sunduğıdur.

Ve Nişâncı Feridun Beğ *-dâme uluvvuhû-* niçe yıllar cidd ü sa'y[4] ile cem' ü tedvîn eyledüği nâmeleri ve Âl-i Osmân'un *-rahime-humu'llahu ta'âlâ-* vâki' olan seferlerde ve konaklarda eyledükleri hüsn-i re'y ü tedbîr ve a'da-i dîne gönderdükleri nâme-i hümâyûnları ve a'dâ-i dîn ü millet tarafından Südde-i sa'âdetlerine gelen nâmeler ki ibtidâ-i saltanat-ı Osman Han Gāzî'den ilâ haze'l-ân üç yüz yıllık zemânun vâkı'atı nesyen mensiyyen metrûk olup perîşân olmışken, niçe yıllar mukayyed olup, kavâbil-i ruzgâr ile ezkiyâ ve erbâb-ı tab'ı ri'âyet ü hürmet ile cem' eyleyüp bin sekiz yüz seksen nâme ve konak defterleri ele getürüp ve saltanat cânibinden kefere ve Kızılbaş'a ve diyâr-ı garb u şark hâkimlerine virilen ahd-nâme-i hümâyûnlar ki her pâdişâhun devlet ü saltanatı devrinde ahvâl-i mülke müte'allik umûr-ı devlet yazılup beyâza çıkup, ukalâ-i cihân ve urefâ-i devrân mislin ve nazîrin görmemiş ve işitmemiş, mutâla'ası kūtü'l-kulûb ki her bir saltanat bir cild olmak üzere Pâdişâhumuz *-hallede'llâhu hilâfetehû-* saltanatına gelince on bir kıt'a ya'nî on bir cild olup cümlesin cild-i vâhide[5] koyup, iki yüz elli cüzden mütecâviz bir azîmü'l-hacm kitâb oldı. Mükellef harc ve hüsn-i hatt ile Vezîria'zam Mehmed Paşa eliyle cenâb-ı Pâdişâhîye îsâl olundı. Fî 9[6] şehr-i şevvâl, sene 982. *«Münşeâtü's-selâtîn»* (منشات السلاطين) diyü tesmiye olundı, ki aded-i hurûf târîh-i sene vâki' olmışdur. Bî-bedel ü bî-nazîr olduğında kat'â kimesnenün şübhesi olmayup, pesendîde-i âlem oldı. Velâkin çendân mu'teber olmaduğı, mukâbelede hürmet ü izzet olunmaduğından ehl-i ruzgâr te'essüf ü hayrette kaldı.

Sene 982 şehr-i şevvâlün yiğirmi dördünci sebt güni[7] temcîd vaktinde (64b) Vezîr-i müteka'id Ferhad Paşa hazretleri bu mihnet-âbâd-ı dünyâdan sarây-ı surûr-ı ukbâya göçdüği haber geldi. Erkân-ı

devlet ve a'yân-ı sa'âdet erkenden Dîvânı dağıtup cenâzesine hâzır oldılar. Câmi'-i Sultân Mehmed Han-ı atîk *-tâbe serâhü-* hareminde kesret-i azîm olup cenâze namazı kılınup, meyyiti yanınca vüzerâ-i izâm ve ulemâ-i kirâm hazret-i Ebî Eyyûb Ensârî *-radiya'llâhu anhü'l-Bârî-* kurbında kabrine dek gitdiler.

Şehzâde Sultân Mehmed *-aleyhi'r-rahmetü ve'r-rıdvân-* duhterinün ahteri[8] Hümâ Sultân *-dâmet ismetühâ-* hazretlerinden beş oğlı ve üç kızı kaldı. «Vüzerâ-i izâm hazretleri içinde böyle hoş-nüvis ehl-i kalem be-nâm kimesne mesned-i vezârete gelmemişdür» diyü nakl olunur. Rahmetu'llâhi aleyh.

Ve irtesi Dîvân-ı âlîye Frenk'den müslimân olma yalancı tabîb kısmından bir şahs-ı nâ-hemvâr, müteveffâ-i merhûm Ferhad Paşa âdemleriyle gelüp da'vâcı olup[9], «Efendimüze gadr u hayf oldı. Koca Şuca' Hekîm a'yân-ı sa'âdet hâtırları içün[10] ana kıydı, mesirditos (مثرودیطوس) virdi.» didi. «Elbette görülsün» diyü sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh *-eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhü-* hazretlerinden dahi tezkire-i şerîf vârid oldı. Re'îs-i etibbâ olan Garsüddîn-zâde ve Âsitâne-i sa'âdete hidmet iden hükemâ-i ulemâ ve Şucâ' tabîb ile cümleten Dîvân-ı ma'delet-mekâna ihzâr olunup vüzerâ-i izâm ve kadıaskerler huzûrında da'vâ istimâ' olundı. Re'îs-i hükemâ ve etıbbâ bi'l-ittifâk didiler ki «İki yıldan mütecâvizdür ki merhûm maraz-ı kelâya ve mesâneye mübtelâ idi. Ve her birimüz niçe kerre müfîd ilâclar ile hidmet eyledük. Marazı ma'lûmumuzdur, cümle hikmet kitâblarında mesirditos kelâya mübârek ilâc diyü yazılmışdur, berd ü şitâ zemânlarında ol zahmet elbette hareket ider. *Kānûn* ve *Şifâ*'da yazılduği üzre «Şeyh Şucâ' mesîrinden yesem râhat olurum» diyü hoşnûd olup şükrân gösterirdi. Ve bunun salâh u diyâneti ulemâ-i izâm ve meşâyih-i kirâm içinde, müte'ayyin ü mütedeyyin kimsedür. Ol merhûm dahi (65a) bunu tahsîs eylemişdi. Sonra bu mütetabbib, câhil ve mâlâ-ya'nîyi[1] getürmişler Koca Şucâ' ise istiğnâ eylemiş «Marazdur iştidâd buldukda elbette gelmenüz lâzımdur» diyü âdem gelmiş[2] varup yine görmişler[3] nabzına yapışdukda «Perhîzi bozmışsız, yine mesirditos yimek nâfi'dür» dimiş, «Hikmet üzre sahîh söylemiş, buna gadr oldı dimek garazdur, el-iyâzübi'llâh takdîru'llâha i'tikâd itmemekdür» didiler. Bu cümleden sonra Şeyh Şucâ' gücle Güzel Mehmed nâm[4] Çavuş eline habse virildi. Fî 26 şevvâl, sene 982.

Şehr-i şevvâlün on sekizinci gün Pâdişâh-ı gerdûn-vakar hazretlerinün şehzâde iken umûrınun[5] defterleri Dîvân-ı âlîye geldi. Çuka kîse içinde Baş-defterdâr Efendiye teslîm buyurıldı. Ve irtesi gün Defterdâr Kara Üveys, Dîvân-ı Hümâyûn'a gelmek fermân olundı. Öte yakadan gelürken Lala mühriyle mahtûm olan sandukları açup ba'zı[6] kimselere bilâ-emr ulûfe virmiş Husamâsıyle berâber olmak lâzım gelmeğin âdet üzre vüzerâ-i izâm hazretlerinün huzûrlarına kaliçe döşenüp, defterdâr-ı mezbûr husamâsıyle oturup, kadıaskerler ile vezîria'zam su'al ve cevâbların istimâ' eylediler. «Ben[7] defterdârum, hazîne benüm ma'rifetüm ile açılur kapanur. Açdım, ne ise masâlih-i mühimme lâzım olduğı üzre gördüm. Zâyi' olmış nesne varise zâhir olsun, birine bin vireyin» diyü cevâb virdi. Kalkduktan sonra Vezîria'zam Mehmed Paşa hazretleri çavuş-başı ile defterdârı Lala hazretlerine gönderdiler. Dîvân'da vâki' olan su'âl u cevâb takrîr olundukda, Lala hazretleri dimişler ki «Sa'âdetlü Pâdişâh hazretlerinün cülûs-ı hümâyûnları haberi geldüği gibi biz mesâlihden ma'zûl ve vekâletden merfû' olduk. Defterdâr ve sâ'irlere hükmümüz sâkıtdur. Vekâlet-i âmmeye me'mûr olan vezîrıa'zam hazretlerinün re'y-i şerîfleri olmayınca bi-vechin mine'l-vücûh bir husûsa mukayyed olunmak câ'iz değildür» diyü tenbîh ü te'kîd eyledüm, sandukları açılmasına hiç ihtiyâc yoğ-idi. (65b) Min ba'd dahi fermân-ı şerîflerine Müfevvazdur» didüği beyân olundı. Fî 15 şevvâl, sene 982.

Şâh-ı memâlik-i Acem Tahmasb Han ilçisi, Revân ve Nahcıvân hâkimi Tokmak Han geldüğidür[8].

Fermân-fermâ-yı İrân u Tûrân, Şâh-ı memâlik-sitân, taht-gâh-ı Kazvîn'den Tahmasb Han-ı bahâdır, küllî pîşkeş ü tensûkât[9] ile tehniyet-i mübârek-bâdî-i saltanat-ı cihân-bânî ve ta'ziyet-i merhûm u mağfûrun-leh Sultân Selim Hanı içün nâme ile Revân ve Nahcıvân Hâkimi Tokmak Han'ı gönderüp, sâbıkā ilçilik ile babası Şâh-Kulı Han, Pâdişâh-ı mağfûr zemânında geldükde ta'zîm ü tekrîm içün sühanver-i devrân Rûmeli Beğlerbeğisi Şemsi Ahmed[10] Paşa hazretleri ikbâl[11] eyleyüp yanaşdukda mâ-beynde vukû' bulan kelâm-ı mu'cezbeyânları elsine-i a'câmda darbü'l-mesel ü dâstân olmışdı. Bu def'a dahi Rûmili Beğlerbeğisi nükte-şinâs-ı zemân Siyâvuş Paşa hazretleri ol kānûn üzre ikbâl idüp yanaşdı. Ve âyîn ve üslûb-ı kadîm-i Osmânî üzre âmmeten Südde-i sa'âdet kulları yat u yarağ ve şevket ü haşmet-i mâlâ-kelâm ile karşulayup, At-meydânı kurbında Behram Paşa ve Hançerli evlerinde kondurdılar. Ve kā'ide-i devlet ü saltanat mûcibiyle amel olunup, ni'met-i bî-pâyân ile ihtirâm u ikrâm-ı ferâvân olundı. Rûz-merre dil-hâhları üzre Matbah-ı Âmire'den me'kûlâtları ve tavarları harcı Istabl-ı Âmire'den görildi. İtlâfât u isrâfât fevka'l-hadd ve'l-gāye idi. Ve âdât-ı Kızılbaşâne küfrânü'n-ni'melik dahi hadden efzûn, tahkîr-i ni'am-ı İlâhî'de ceri'-i melâ'în her giz a'dâ-i dînden bir milletde görülmemişdi.

Pâdişâh-ı zemîn ü zemân şikârgâhdan gelüp ikbâl ile şehre geldüğidür.

Ve bu esnâda hazret-i Pâdîşâh-ı Cem-câh u sitâra-sipâh kānûn-ı kadîm-i şâhân-ı selef[12] üzre şikârgâha gidüp avdan avdet idüp Halkalu Sarayı'nda kalup erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat ve vüzerâ-i izâm ve ulemâ-i kirâm istikbâle çıkup âmmeten kapu halkı âlât-ı darb u harb ile müzeyyen ü mekemmel olup Yeniçeri tâ'ifesi (66a) ve bölük sipâhîsi ve çavuşlar ve çaşnigîrler ve müteferrikalar ve Dîvân-ı Hümâyûn ve Hazîne-i Âmire ve Defter-i Hâkānî[1] ve Mâliye kâtibleri şevket ü haşmet ile zerrîn libâslar geyüp ve kemâl-i zînet ile müzeyyen oldılar. Vüzerâ-i izâm *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâle hüm-* hazretleri cebehânelerin ve geyim ve geçimlerini açup vezîria'zam Mehmed Paşa hazretleri [ve] Vezîr-i Sânî Piyâle Paşa hazretleri ve Ahmed Paşa ve Mahmud Paşa ve Lala Mustafa Paşa ve Sinan Paşa ve Rûmili Beğlerbeğisi Siyâvuş Paşa ve Kapudan Kılıç Alî Paşa hazretleri cümlesi hadem u haşemlerini envâ'ı yat u yarağıle tezyîn ü tertîb eyleyüp, her bir vezîrün başka alayı[2] bağlanup yollu yolunca sa'âdetlü Padişâh-ı zemîn ü zemân hazretleri selâmına hâzır u müheyyâ turdılar. Ol gice asâkir-i İslâm-penâh sabâha dek şehrden taşra çıktılar. İrtesi gün ikindi zemânına değin ne meşakkat ile girildi. Ve ilçi Tokmak Han'a ve gelen korıçılara ve sâ'ir erzâil ü Terâkimelerine, Acemi-oğlanlar Meydânı başında Aşçı-başı Evleri dimekle meşhûr mahalde mekân tutulup temâşâgâh ta'yîn olundı. Pesendîde olan mümtâz alay Sadrıa'zam Mehmed Paşa hazretlerinün güzîde cebe-hânesinden geçicek[3] Ahmed Paşa hazretlerinün idi. Ve Lala Mustafa Paşa hazretlerinün kesreti gerçi nihayetde idi, velâkin Sinan Paşa hazretlerinün vilâyet-i Yemen uslûbında at geyimlerinün yeni serâser ve ağır çatmalardan tedârük olunmağla kemâl mertebe zîverî yaraşık

düşdi. Ve Kızılbaş tâ'ifesi dahi âmme-i âlem tahsîn eyledügüni beğenmemeğe kādir olamadılar. Ve bi'l-cümle darbî nâ-kabûllerün[4] kabûli oldı.

İlçi Tokmak Han nâme ve Pişkeş ve hedâyâsın çekmeğe Dîvân-ı mu'allâya gelüp âlî ziyâfet olunduğı.

Ba'dehû Dîvân-ı adâlet-unvâna ilçi-i mezbûr gelüp nâmeyi teslîm eyldükde azîm kalabalık dîvân oldı. Tuhaf u hedâyâ-yı memâlik-i Acem be-gāyet bî-hadd u bî-kıyâs çekildi. Dîvân-ı mu'allânun dâr u medârı tamâmen pîşkeş çekenler ile mâlî[5] oldı. Yalnız kırk hazînelük murassa' u mücevver sütûn ile ve akmişe-i (66b) rengîn ile duhte bir otak-ı gerdûn-nitâk çekildi. Teşrîfât defterinde[6] dahi bu tavr üzre yazıldı. Hiç bir târîhde şâhân-ı pîşînden Divân-ı âlîye gelmiş ve yazılmış değildi. Âlî ziyâfet olunup vüzerâ-i izâm ile girüp pâye-i serîr-i âlem-masîre yüz sürdi. Ardınca üç kîse harçlık gönderildi. İkisi guruş biri nakdiyye ve bin aded altun idi.

Vüzerâ-i izâm hazretleri ale't-tertîb ziyâfet-i âlî eyledükleridür.

Bundan sonra vüzerâ-i izâm *-edâme'llahu ta'âlâ iclâlehüm-* hazretleri nevbet-be-nevbet âlî ziyâfetler eylemek fermân olundı. Evvel Sadrıa'zam Mehmed Paşa hazretleri ziyâfet eyleyüp envâ'-ı ni'am-ı ferâvân çekildi ve yetmiş üç kat hila'-ı[7] fâhire ve dörder kat gümüş evânî ve dörder[8] kat akmişe-i mütenevvi'a ve iki re's at, biri mükemmel-bâ-tekellüf raht ile mütellâ sürahî[9] nukra 4; leyençe[10] ve ibrik ve şem'dân ve mathere 4; kupa mütellâ 4; tas ve tebsi 4; maşraba ve safa 4; serâser-i İstanbul 4[11]; Firengî çatma 4; atlas-ı rengîn 4; kemha-i rengîn 4; kemha-i dü-renk 4; çuka-i rengîn çile 4. Ve Piyâle Paşa hazretleri hil'at-ı fâhire 63, gümüş evânî ikişer kat ve akmişe-i mütenevvi'a ikişer kat nihâyetde[12] a'lâ kiçe-i Selânik. Ve Ahmed Paşa hazretleri 70 hil'at ikişer kat evânî ve ikişer kat akmişe-i rengîn. Ve Mahmud Paşa hazretleri ve Mustafa Paşa hazretleri ve Sinan Paşa hazretleri ve Mîrimîrân Siyâvuş Paşa hazretleri elli hil'at ve ikişer evânî ve ikişer akmişe.[13]

(67b) 985 senesinde gurre-i şehr-i ramazân-ı şerîfde tulû' iden kuyruklu yıldız içün şu'arâ-i zemâneden sâdır olan târîhdür.

Gurre-i mâh-ı siyâma nâzır iken bir gice
Gördiler bir necm-i giysüdâr toğmış kâ'inât

Sandılar kim bir gül-feşân yakdı âteş-bâzı çerh
Rûşen oldı meş'al-i tâbendesiyle şeş-cihât

Saldı şarka garbdan pertev görüp ehl-i hired
Didiler mülk-i Acem bulmaz sekāmetden necât

Surh-ser başında bir âteş yanar kim şarkda
Kem[1] şerârını söğündürmeye Ceyhun u Furat

Han-ı Murad'un devletinde açılup nat-ı zemîn
Vaktidür ferzaneler Şah'un evine süre at

Sâ'î-i dâ'î o dem ilhâm-ı Rabbânî ile
Didi târihin: Acem Şâhı ola nâ-gâh mât

(عجم شاهی اولا ناگاه مات = 985)

Kıssa-i haber-i mevt-i Şah Tahmasb ve icâzet sitâden-i Tokmak Han, ilçi-i bi-karâr[2].

Bu esnâda bi-emri'l-Kādiri'l-Kāhir taht-nişîn-i mülk-i[3] Îrân u Tûrân Tahmasb Şâh-ı güm-râh elli dört sene mülket-i Acem'de fermân fermâ olup serîr-i saltanatda hükûmet-i bâtıla idüp ulemâ-i ehl-i sünnet ve cemâ'at düşmeni, muhâzele-i[4] melâ'în-i Kızılbaş ile niçe müddet bid'at u dalâl üzre mezheb-i Şî'a-i İsnâ-aşereye revâc virüp işbu alâmet-i kübrâda şehr-i Kazvin'de Kızılbaş-ı bed-ma'âş tâ'ifesinün gulâtından Ustacallu elinde evvel oğlı Haydar Han kendü elinde helâk olup, ya'nî katl olundukdan sonra guluvv-i âmm ve hücûm-ı umûm[5] ile sarâyı basılup, nehb ü gāret ile kendüzi dahi helâk ü tebâh olduğı ahbâr-ı mütevâtire-i mütekâsire Südde-i sa'âdet-medâra gelüp ve bu bâbda kendü helâkine vech beyân iden-

ler «Nûresine tîz-âb halt itmişler, ud yerine mâlîde itdüği gibi hiss idüp feryâd eyledi» dirler.

Ve mukâddemâ Âsitâne-i sa'âdet-âşiyâna mülk-i Revân hâkimi Şâh-Kulı Han oğlı Tokmak Han tehniyet-i saltanat ve mübârek bâdî-i cülûs-ı hümâyûn-ı hazret-i Sultân Murad Hanî içün pîşkeş ü hedâyâ-yı mülûkâne ve tensûkāt-ı şâhâne çeküp gelmişdi. Bu haber-i mak'ad-sûz cân-ı fertûtına kemâl mertebe te'sîr idüp (68a) ve kal'a-i Kahkaha'da müddet-i medîd ve ahd-i ba'îd mahbûs olan ferzend-i Tahmasb Han tehettük ü cünûnundan bend-i zindân olmış, dîvâne olup ve Şâh İsmâ'îl-i dîvâne bendden boşanup vâlî-i vilâyet-i Acem olup ve «Mezheb-i Şî'îyi terk idüp, İmâm Şâfi'î mezhebin kabûl eyledüm» diyü mezhebinden rücû' itmeyin Kızılbaş melâ'înün be-nâm ve meşâhîrlerin katl idüp, husûsâ «Şâh babama âsî olup sarâyın taşlayup mürşide âk oldunuz» diyüp ve sebb-i ashâb-ı guzîn eyleyen teberrâ'îlerin[1] dahi dört bin neferin yekbâr[2] meydân-ı siyâsetde şemşîr-i intikām çeküp katl eyledüği haberleri[3] te'âkub eylemekle, ilçi Tokmak Han-ı bî-cân sabr u karâr idemeyüp, «Kızılbaş ocağına su koyuldı, ay vây» diyüp evine vâveylâ girdi. «Hây bu hâne-harâb, han u mânı harâb itdi» diyüp gûr-hânelerine cân atup, şitâbân olup gitdi. Fî şehr-i şevvâl, sene 985.

Serhadlerde beğlerbeğilere ve ümerâya muhkem tenbîhât u te'kîdât olunduğıdur.

Ve serhâdd-i mansûre ümerâsına ve beğlerbeğilere ve sâ'ir hükkâm-ı zevi'l-ihtirâma mü'ekked evâmir ü ahkâm gönderilüp, «Her cânibi sedd idüp memâlik-i mahrûse-i Osmânî'yi a'dâ-i dîn ü devletden hıfz u hırâsetde dakīka fevt itmeyüp, ale't-tevâlî Âsitâne-i sa'âdet tarafına ahbârdan hâlî olmayasız» diyü tenbîhât olundı. Ve içlerine yarar câsûslar gönderilüp, ihtilâfât ve adem-i zindegânîleri yakīnen ahbâr-ı sâdıka ile ma'lûm olup ve serhadd-i mansûrede Kızılbaş ahvâlin aslıyle bilür ehl-i vukūf Köse Hüsrev Paşa hazretleri, ki Şehzâde Sultân Bayezid maslahatında Şâh Tahmasb ile ve cümle a'yân u erkâniyle ittihâd-ı sûrî vü ma'nevî eylemişdi, hûşmend ve müşir u müdebir ve umûr-ı mülk ü millet uhdesinden gelür zât-ı şerîf olmağın ana sipâriş buyurıldı. Fî şehr-i şevvâl, sene-i merkūme.

A'yân ve ahâlî-i Erzurum, kal'a-i Erzurum'dan hâric olan evlerini hıfz u hirâset içün kendi mallarıyle kal'ayı çevirmeğe izin taleb eyledükleridür[4].

Ve vilâyet-i Erzurum re'âyâsı ve a'yân-ı halkı âmmeten ve tâmmeten Beğlerbeği Mehmed Paşa oğlı Hasan Paşa hazretleri arzıhâl idüp «Biz[5] el hamdü li'llâh (68b) eyyâm-ı sa'âdet-encâm-ı Pâdîşâhîde sâ'ir memâlik re'âyâsı gibi değilüz. Mâl-i ferâvân ile ni'am-ı bî-pâyân-ı İlâhî'ye mazhar olup hiç bir nesneye ihtiyâcımuz olmayup, gınâ üzre bir tâ'ifeyüz, Kızılbaş melâ'în ile çünki mâ-beynün sulhi bozuldı. Şâhlık fermânına gelen meyşûm nice zâlim ü gaddâr ve bî-amândur biz bilirüz, Erzurum kal'asınun hâricinde sâkin olan hânelerimüzün etrâf ü eknâfına istıhkâm üzerine on beşer zirâ' kadd ile ve üçer zirâ' arz ile bülend sur çekelüm, hiç hâric hânelerimüz taşra kalmasun. Mâ-beynde bedenlere ve kulle vü burclara toplar ve şıklozlar koyup hendekler kesdürelüm» diyü cümle re'âyâ-yı memleket ale'l-ittifâk, «Lâzım olan masârif ü harcı boynumuza alup tekeffül ü te'ahhüd iderüz. Ehl ü iyâl ve emvâlimüz hıfzı içün cân u bâş ile çalışup, tamâm müstahkem sûrı çeküp yapulınca sa'âdetlü Pâdişâh-ı alempenâhun Hazîne-i Âmiresine bir akça ve bir habbe harc göstermeyüp, kendü malumuz ile ve bennâ ve ırgad ve rencberânumuz ile çalışup yapup itmâm-ı maslahat iderüz. Bizüm ahvâlimüz Âsitâne-i sa'âdete arz idi-virün» diyüp, izn ü icâzet-i hümâyûna tâlip oldukları pâye-i serîr-i âlem masîre arz olundukda, icâzet buyurulup on bin zirâ yerden sûr çevrilmek üzre taş ve kireç tedârük olunmağa şurû' olundı. Ve re'âyâ-yı memleket âsûde olmak içün edevât-ı binâ mühimmâtı cem' olunup muhkem sûr ve burc u bârû çekilmekle ibtidâ olundı. Fî gurre-i muharremü'l-harâm, sene 986.

Serdâr şüden-i hazret-i Mustafa Paşa ve hurûceş bâ-şevket u haşmet ez-İstanbul.

Sene 986 saferü'l-muzafferün evâ'ilinde Vezîr-i saltanat-ârâ Lala Mustafa Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri asâkir-i mansûreye serdâr fermân olunup Kızılbaş melâ'în üstüne diyâr-ı Şark seferine müteveccih oldılar. Allâh sübhânehû ve ta'âlâ uğurların hayr eyleyüp, gürûh-ı muvahhidîn a'dâ-i dîn üzerine gālib u kāhir olalar. (69a) *Eyne kânû haysü kânû* mansûr u muzaffer olup, sâlimîn ü gā-

nimîn, sıhhat ü selâmetle vatanlarına avdet müyesser ü mukadder olmış ola. *Bi-hakkı ve bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselîn ve Hâtemü'n-nebiyyîn bi-mennihî ve hafiyyi lutfihî.*

Kıssa-ı ceng-i Kızılbaş-ı evbâş bâ-leşkerhâ-yı serhadd-i mansûre der sahrâ-yi Çıldır ve inhizâm-ı melâ'în-i mezbûre.

Ve sene-i mezbûre şehr-i şa'bânü'l-mu'azzamında vilâyet-i Gürcistan'da Çıldır nâm sahrâda Serdâr-ı âlî-şân ile olan asâkir-i nusret-şi'âr kıla'-ı Gürciyyeden bir kal'a muhâsarasına Rûmili ümerâsından bir iki sancak beğleri gâzîleriyle feth u teshîr içün top çeküp, âlât-ı ceng tedârükinde iken seherden Kızılbaş-ı bed-ma'âş cânibinden Gürciler'e mu'âvenet ü muzâheret kasdına azîmet ü niyyet idüp, gelen Revân ve Nahcıvân hâkimi olan Tokmak Han ve Şâh Hudâbende'nün vekîl-i saltanatı Gence hâkimi İmâm-kulı Han ve mâ-beynlerinde şecâ'atla meşhûr ü ma'rûf Karahan-ı rû-siyâh didükleri kaltaban ve yanlarınca yararlık ile anılan melâ'în-i düşmen-i dînden dokuz nefer sultanlar cem'iyyet-i azîm idüp, yiğirmi dört bin nefer Kızılbaş'un gulâtıyle sek-i cehennemi olan Râfızîler, «Asker-i İslâmdan intikāmum[uz][1] alalum, top ve tüfeng atdumayalum, dest-bürd ve darbet-i şemşîrimüz gösterelüm. Mikdârların bildürelüm» diyüp ittifâk ve ittihâd üzre yek-dil ü yek-cihet olup zikr olunan Çıldır sahrâsında karşu gelüp, Erzurum askeriyle neheng-i deryâ-yı vegā Behram Paşa ve Diyârbekir leşkeriyle hizebr-i Kûh-i heycâ Derviş Paşa ve Mar'aş Beğlerbeğisi Mûtâb-zâde Ahmed Paşa ve sâbıkā Diyârbekir Beğlerbeğisi olan Özdemür Paşa-oğlı Osman Paşa, ki şecâ'at ve şehâmetde ve ceng azmâlıkda Sâm u Nerîmân ve Rüstem ü İsfendiyâr-yâr idi[2]. Bir vechile saf-şikenlikler idüp, ol rûz-ı fîrûzda tâ'ife-i mülhîdîn-i bî-dîn şemşîr-i İslâm[3] altında zelîl ü münhezim olup, ol gün azîm ceng ü âşûb oldukda on beş binden mütecâviz düşmen-i dîn-i mübîn alef-i şemşîr ü tîr olup, niçe bin bakıyyetü's-süyûf (69b) melâ'în dest-beste vü gerdûn-şikeste, her kişi esîrin keşân ber-keşân yedüp, «İti[4] öldürene sürüdürler» diyüp ağrıkları ve bâr u büngâhları kösleri ve sancakları ma'kûs u menkûs, irtesi yağma vü tâlândan kalan asker-i İslâm elinden serdâr-ı bâ-vakār hazretleri otağına Dîvân-ı âlîye getürilüp ve yine Karı-oğlı dimekle meşhûr u ma'rûf Minûçihr nâm sâhib-i livâ, vilâyet-i Gürcistan'un nâm-dâr

zî-kadr u zî-şân aznavurlarıyle gālib cânibine nâzır u müterakkıb olup tururken, nesîm-i feth u zafer perçem-i tûğ-ı leşker-i İslâm üstine esdüğin göricek cümle tevâbi'iyle gelüp ve vilâyetinün mefâtîh-i kılâ'ın serdâr-ı âlî huzûrına getürüp teslîm idüp, şeref-i İslâm ile müşerref olmağa taleb ü rağbet gösterdüği südde-i sa'âdet-medâra arz olundukda Âsitâne-i sa'âdete gönderilmesi fermân olunup ve serdâr hazretleri otağına geldüği günde Kızılbaş melâ'înün der-zencîr olanlarınun ikibinden ziyâdesinün boyunları urulup ve ne denlü müsellâh cebelü Gürci aznavurları ve kâfirleri ele girdiyse heman dirile ormandan küllî odun kesüp azîm âteş yakup cümlesine cebe vü cevşeniyle ihrâk bi'n-nâr eyledükleri ile kulûb-ı a'dâ-i dîne havf u haşyet-i azîm düşüp ve bu vâkı' olan ceng ü kıtâle Serdâr-ı bâ-vakār hazretleri otağından çıkmayup ve kapu halkından bir ferd cenge varmayup külliyyen olan hâlât-ı merd-i merdânegî serhadd-i mansûre askeriyle olup kırân-ı küllî Diyârbekir leşkerinden Derviş Paşa ve Ekrâd ümerâsından dilîrân u dilâverân üstinde olmışdur. Ve bakıyyetü's-süyûf olanlar Kızılbaş melâ'în firâr[6] idüp gāzîler kılıcından «Amân amân» diyüp kaçanlar kurtulup ağrıkları ve bâr u büngâhları, sancakları ma'kûs, küsleri menkûs meydân-ı[7] dâr u gîrde kalup mahkûr u münhezim oldukları i'lâm ve arz olunmışdı.

Ve ol mahalden göçülüp kadîmden Gürcistan'un (70a) tahtgâhı ve dârü'l-mülki olup reşk-i selâtîn-i âlem olan kal'a-i Tiflis hâkimi Dâvud Han eben an ceddin zîr-i nigînlerinden iken kal'ayı hâlî koyup gitmekle cümle nevâhîsiyle teshîr olunup ve asâkir-i İslâm-penâh şevket ü haşmetle kal'a-i Tiflis'den göçüp giderken yine vilâyet-i Gürcistan'un kudretlü ve şevketlü be-nâm aznavurlu millet-i İseviyye'den Aleksandre [bin] Levend nâm hâkim, etbâ'iyle gelüp serdâr-ı âlî-şânun hâk-i süm-i semendine yüz sürüyüp ve iltifât-ı mülûkânelerine[1] mazhar olup ve leşker-i İslâma müstevfâ zahîreler yetişdürüp küllî hidmetde bulundukda Tiflis önünden cârî olan âb-ı Kür-ki nehr-i azîmdür ve ba'zı yerlerde adı Kınık suyı dimekle dahi şöhreti var imiş-kemâl mertebe tuğyân üzre bulunup hiç bir vechile mürûr u ubûra mecâl ü imkân yoğiken halk-ı âlem deng ü hayrân turup nigerân iderken[2], heman Koyun-geçidi nâm mevzı'den sipehsâlâr-ı âlî-mikdâr fursat bulup sunun öte yakasına geçer. Ve leşker-i İslâm dahi karâr idemeyüp suyı geçmeğe başlayup şitâbân olurlar. Ve katı çok kimesnenün ağruğı ve esbâbı tavarı ve yoldaşı helâk

olup küllî hasâret çekilüp, bi-avni'llâhi ta'âlâ garkdan halâs olanlar irtesi cem'iyyet idüp, âlî Dîvân olurken Kızılbaş-ı bed-ma'âş cânibinden haberler alınup yarar diller getürdiler.

Tebriz hâkimi Emir Han ve yanınca Türkman oymağından niçe nâm-dâr sultânlar azîm yığınak ile karşu geldükleri ma'lûm olduğı gibi bahâdırân u dilîrân-ı İslâmun ihtiyârı elden gidüp Kızılbaş üzleyen yat u yarağıyle binüp gitdüklerinde ubûr olunan nehr-i azîmün bir şıkkı dahi Kızılbaş leşkeri tarafından olup asker-i İslâmun ırakdan geliş ve cûş u hurûşın görüp velvele-i top u tüfeng avâzesiyle kat'â karâra a'dâ-i dînün mecâllleri kalmayup, cündu'llâhi'l-gâlib göründüği gibi geçmek muhâl ü mümteni' olan suya kendülerin salup leşker-i Fir'avn-misâl biri birin (70b) masrû olup niçe bin melâ'în gark oldılar. Halâs yakasına yetişen tağılup firâr itdiler. Ve irtesi seyl-i revân geçdükde hayvân u insândan ne denlü helâk olduğı zâhir oldı. «Bu feth-i mübîn asker-i İslâma mübârek fâl oldı» diyüp Şîrvân-zemînden kadîmî sâkin olan mezheb-i ehl-i sünnet ve cemâ'atdan niçe bin Müslimânlar -ki Kızılbaş tâ'ifesine resm-i Sünnî diyü maktû' virürlermiş gelüp bî-hadd ü bî-pâyân mükemmel ü müsellah leşker-i asker-i İslâmı ikbâl idüp, ni'met-i ferâvân getürüp, serdâr-ı âlî-şâna pîşkeş ü hedâyâların çeküp şükr ü hamd-i bî-pâyân ile hazret-i Pâdişâh-ı dîn-penâha du'âlar ve senâlar eylediler. Vilâyet-i Şîrvân'un dârü'l-mülki olan şehr-i Şemahı'ya varılup, Kızılbaş nâmına bulınan melâhideden kimseyi sağ komayup hemdem-i katl ü kıtâl eylediler. Ve sâlifü'z-zikr merd-i meydân-ı merdân ve ferd-i arsa-i dilîrân sâbıka Diyârbekir Beğlerbeğisi Osman Paşa-yı şevâ'at-unvân vezâret mansıbıyle vilâyet-i Şirvân muhâfazasına kalmağı ihtiyâr u kabûl eyleyüp, kapu halkından ve sâ'ir sipâhdan dirlik ve terâkkî isteyüp, kalanlara küllî ri'âyetler ve mertebeler verilmek üzre Ulûfeciyân-ı yesâr bölüği umûmen ve sâ'ir bölüklerden Sipâhî oğlanı[3] ve Yeniçeri ve Erzurum Beğlerbeğisi umûmen sipâhîsi ile muhâfazaya kalmak üzre fermân olunan asâkir-i nusret-me'âsir kışla tedârükinde olup ve serdâr-ı âlî-câh hazretleri mevsim mürûr itmedin kışlaya yetişmeğe sa'y idüp ve lâzım olan mühimmât ve esbâb u âlât-ı resmi mûmâ-ileyh Vezîre teslîm eyleyüp vedâ'laşup göçüp gitdiler.[4]

Kıssa-ı pür gussa-i Vezîr Osman Paşa ki ceng-i Aras Han ve bâ-leşker-i bî-Kerân-ı Kızılbaşân bi'd-defe'ât vâki' şâde.

Ve bu haber Kızılbaş içinde şâyi' olıcak sâbıkā Şirvân hâkimi olan Aras Han-ı la'în ve dahi etrâf u eknâfda ülke tasarruf iden nâm-dâr sultânlardan gürûh-ı dalâlet-şı'ârlarıyle muhâfazaya kalan asker-i İslâm (71a) üzerine gelüp mukābele vü mukātele eylemek mukarrer ü muhakkak olıcak Paşa-yı müşârun-ileyh yanında hâzır bulunan asker-i İslâma istimâletler ile nüvâzışler idüp darb u harb levâzımın müheyyâ eyleyüp, ceng ü cidâle âmâde olup, mübârek şehr-i Ramazânun [dokuzuncu][1] gün Şemahı önündeki sahrâda Şâh-oğlı askeriyle sâbıkā Şirvân hâkimi Aras Han ve oğlı Dede Han ki hüsnde âftâb-ı âlem-tâbdur ve Gence hâkimi İmâm-Kulı Han ve Tur hâkimi Dede Sultân ve Mirza-Ali[2] Sultân ve Hüseyin Han ve Gîlân hâkimi Seyyid Emir Sultân ve Levend karındaşı İsâ Han bu cümle otuz binden ziyâde Kızılbaş'un yarar güzîde kılıç leşkeriyle üç gün pey-â-pey ve kıyakı ceng ü neberd eyleyüp «Hây hây na'ra-i merdân-ı gîr-ü-dâr u kâr-zâr, zemîn ü zemânı inledüp kârını enîn ü zâr eyledügünde cânibeynün dahi tâkatı kalmayup, bî-tâb u tâkat oldukları halde elbette bir cânibe ye's ü hırmân mukarrer olup, cân u dilden meded Allâh meded mahallinden ki şehr-i mezbûrun [on] birinci[3] dü-şenbih güni idi ki Kırım Hanı karındaşı Âdil Giray Han leşker-i Tatar-ı sabâ-reftâr ile ikindi zemânı belürüp yetişdüğinde avn ü inâyet-i Bârî yâri kılup ve ashâb-ı Resûlüllâh'un ervâh-ı tayyibelerinden berekâtlar isteyüp niyâz u nâlişde iken melâ'în-i mülhidîn -*hazelehümu'llâhu ta'âlâ ilâ yevmi'd-dîn*- dahi turmağa kādir olmayup, leşker-i muhâzele-i Kızılbaş'un öni ardına ve ardı önine gelüp, heman baş kurtarmak tedârükine başlayup, üzerlerine hamle olunup hücûm olunduğı gibi Revâfıza bir vechile makhûr u münhezim oldıklar ki hergiz dîde-i eyyâm bu hizlânı görmemişdi. Aras Han oğlı ile Güzel Dede Han diri tutuldı. Ertoğdı Han topla urıldı. Tur hâkimi Dede Sultân ve Hüseyin Han ma'rekede düşdiler. Ve Gîlân Hâkimi Seyyid Emir ve Mirza Ali Sultân başları kesildi. Ve Mirza oğlı Aynî Han'un başı kesildi. Ve Gence hâkimi İmâm-kulı Han'un atı bulundı, kendi nâ-bedîd ve Levend (71b) karındaşı İsâ Han Şâh oğlıyla firâr idüp, Su-geçidinde geberdi didiler. Bu cümlenün ağrıkları bâr ve[4] büngâhlarrı asker-i İslâma kalup Tatar-ı nâ-bekâr tâ-

rumâr eyleyüp, kimseye yedirmeyüp bu kâr-zârdan sonra Tama' u hırs u âzından[5] esirik kurtlar gibi karâr idemeyüp asker-i İslâmdan ayrılup Aras Han'un yurdın ve hânumânın ve cemîle duhterleri haberin alup yağma vü târâcda bu tâ'ife bî-ihtiyâr olup, Paşa-yı dilîr «Her çend ki nasîhat idüp men' eyledük sözümüz tutulmadı, çıkup gitdiler» dimiş. Ve varup âsân vechile raygân bulup matlûblarına vâsıl olup, cümlesin ele getürüp alan u tâlân eyleyüp, kâmrân u kâmgârlık ile ağrık sürüp gelürken, Kızılbaş-ı melâ'în leşkeri kemîngâhdan çıkup bu kerre mest ü mağrûr leşker-i Tatâr pâydâr olmayup, karârı firâra değişüp, eskāl u ahmâli bırağurlar. «Evvelde benüm değüldi» diyüp, perîşân olup, Âdil Giray yanında az kimse kalup, ihâta olunup ve Âdil Giray giriftâr olduğı haber Osman Paşa'ya yetişüp, hezârân acz ü inkisâr ile dergâh-ı Bî-nîyâz'a tazarru' u niyâza başlayup ve yine tekrâr ceng ü rezm esbâbına mübaşeret üzre olup, top u tüfeng ve yat u yarak tedârükinde olurlar. «Be-herhâl Kızılbaş tâ'ifesi bî-gayret ü bî-ârdur. Basılduğı ve kırılduğı aynında[6] değildür. Be-gāyet bî-nâm u nişân erâzildür. Cem'iyyetiyle yine tağılmayup gelmek mukarrerdür» diyüp fi'l-hakīka leşker-i şeyâtîn-ı bî-şümâr ile tekrâr Şemahı üstüne gelüp, meydân-ı ceng ü neberd ise hâzır u âmâde, her kişi başı yarağın[7] görmekde ekser leşkerün dahi tâze yaraları işler iken[8], ervâh-ı şühedâdan istimdâd olunup, harb u kıtâl ve ceng ü cidâle mübâşeret olunmakda ve ez-în-cânib yoldaşlar hôd kemâl-ı ıztırâbda, Paşa hazretleri dahi, Ereş üstünde olan ümerâ ve leşker ile Erzurum Beğlerbeğisi Kaytas Paşa sınup şehîd olduğın işidüp, hayret (72a) ender-hayret el virüp, sıngun askerden kimse gelüp söz söyledüğüne râzî değilken, düşmen dilinden işitmeğe tahammül idemeyüp, bi'l-âhire yoldaşlar Şemahı asker sığınacak yer değildür ve kışlamak dahi mümkin olmaz. Yat u yarağı bozmayup, düşmen ardımuz alursa, ceng iderek Şemahı'dan çıkup, Bâbü'l-ebvâb ki kitâblarda ve tevârîhde Demür-kapu diyü anılur, İskender-i Zü'l-karneyn binâsıdur ve Nûşırevân-ı Âdil ta'mir eyleyüp, vilâyet-i Şirvânı o sebeb ile âbâdân eylemişdür. Sizinle anda varup sığınalum, anda kışlayalum. Bi-avni'llâhi ta'âlâ ni'meti ferâvân bir memleketdür, feth u teshîr dahi inşâ'llâhu ta'âlâ mukarrerdür. Heman iş başa geldi. Nâm u nâmûs-ı saltanat budur ki varup ol kal'adan bu memleket-i Şirvân zabt u tasarrufuna meşgūl olalum» diyüp asker-i İslâm ile müretteb Şemahı'den bin beş yüz mikdârı karaltı ile kalkup «Kal'a-gîrliğe gitdi» diyü Kızılbaş mukayyed olmayup Şemahı

eline girdüği «Ganimetdür» didüğini Âsitâne-i sa'âdete i'lâm eyleyüp ve hazîne taleb eyledüği arzlar geldi. Fî 22 zilhicce, sene 987.

Ve bu cânibe serdâr-ı âlî-kadr hazretleri teveccüh idüp, vilâyet-i Şirvân'dan ayrılup Levend [oğlu] Aleksandre'den yârlık ümîdiyle ülkesine uğrayup Zagem yolundan kemâl-i şiddet-i şitâda asker tûfân-ı belâya giriftâr olup, buran çeküp varta-i helâkden halâs olanlar, müddet-i ömürlerinde sefer nâmın dillerine bir dahi getürmeyüp, eymân-ı gılâz ile ve hüsn-i ihtiyârlarıyle dirlikden ferâgat idüp niçe bin dürlü mihnet ü meşakkat ile Erzurum'a kışlaya[1] yetişüp karâr olundı. Fî evâsıt-ı şehr-ı zilkâ'de, sene 987.

Kıssa-i Han bâ-leşker-i Tatar.

Ve Deşt-i Kıpçak ve Kırım Hânı Mehmed Giray hazretleri leşker-i Tatar-ı sabâ-reftâr ile ılgar idüp, kenâr-ı Deşt'den gelüp, çıkup karındaşı Âdil Giray harâretiyle Osman Paşa hazretlerine mülâkāt idüp, çep-endâz mâ-beynlerinde kelâm-ı nâ-sezâ geçüp ve âb-ı Aras (72b) kenârını ve Berda' ve Gence diyârını tamâmen[2] tâlân u târâc eyleyüp velâkin serdâr-ı âlîşân ile mülâkāta mecâl ü imkân olmayup, giç gelüp Kars'dan kışlaya teveccüh itmiş bulunup mekânlarına avdet eyledükleri haberleri geldi. Fî sene 987.

Kıssa-ı[3] ta'mîr-i kal'a-ı Kars der-kemâl-i metânet u hasânet.

Ba'dehû sene 987 de kal'a-i Kars binâsma ve ta'mîri ve tedârüki tedbîrine ve sâ'ir mühimmâtına şurû' olunup asâkir-i mansûreye Südde-i sa'âdetden mü'ekked ahkâm-ı şerîfe gönderilüp ve «Bu husûs gayri zemâna kıyâs olunmayup sefere me'mûr olan cümle beğlerbeğiler ve ümerâ ve zu'amâ ve sipâh nevrûzda serdâr-ı zafer-şi'ârum yanında düşmen yarağıyle hâzır bulunasız» diyü ulaklar salınup az zemânda asâkir-i mansûre mahall-i me'mûre varup evâmir ü ahkâm-ı celîlü'l-kadre imtisâl idüp, cem'iyyet-i azîm olup, mübârek sa'd sâ'atde kal'anun binâsına şurû olunup asâkir ve beğlerbeğileri kullar ta'yîn buyurulup ve düşmen cânibine ihtiyât üzre karavullar konup, zemân-ı yesîrde kemâl-i metânet ü istihkâm ile burc u bârûları çekilüp tamâm olmalu olduğı halde Kal'a-i Tiflis'de

muhâfazaya kalan leşker ve ümerâya serdâr ta'yîn olunan Solak Ferhad Paşa-oğlı Mehmed Paşa bunca müddet Gürci kâfirleriyle Kızılbaş melâ'în muhâsarasına tâkat yetişdirilmeyüp, kıllet-i ekl ü şürb ile her kişi câna gelüp, hayvânâtdan kedi ve köpek dahi kalmayup, kemâl-i ıztırâb u meşakkatleri ma'lûm oldukda takviyet içün zahîre ile İskender Paşa-oğlı Ahmed Paşa gönderilüp ve Mar'aş Beğlerbeğisi Yeniçeri ağalığından çıkan[1] Mustafa Paşa irsâl olunup ve Şam Beğlerbeğisi Mehmed Paşa-oğlu Hasan Paşa dahi gönderilüp güzergâh ve derbendlerde Gürciler ile ceng ü neberd-i ferâvân eyleyüp, bi-avni'llâh ta'âlâ kal'a-i Tiflis'e mededkârlık eyleyüp, müstevfâ zahîreler ve hazîne ve nevbetci asker tebdîl (73a) olunup tekrâr çıkup gelürken Gürci kılâbı ile muhkem kıtâller[1] eyleyüp, feth ü zaferler ile ordu-yı İslâma yetişilüp, şenlikler ve şâdmânlıklar ile karâr olundı.[2]

Kıssa-i ılgâr kerden-i asker-i mansûre ve tâtâc-şüden-i vilâyet-i Revân ve firâr-ı Tokmak Han.

Revân üstine ılgar nidâ olunup, Anatolı Beğlerbeğisi Ca'fer Paşa *-edâme'llâhu ikbâlehû-* hazretleri serdâr ta'yîn olunup, yarar yoldaş ve yarar at besleyenün günidür, düşmen vilâyetine akın vardur, [deyü] kendüzine inanup meydân-ı şecâ'atda cân bâzârına hâzır olmak isteyen dilâver beğlerbeğiler ve ümerâ ve sâ'ir sipâha münâmîler arz-ı ahvâl eyledüklerinde asker-i İslâm-penâhdan sebük-bâr mübâlağa eli yedeklü bahâdır leşker yoklanup gitdiler.

Üçünci gün seherden milket-i ma'mûre-i Revân'a vâveylâ koyup, Tokmak Han didükleri mel'ûn ise mukaddem haber alup, «Kuskuna kuvvet kamçıya bereket» dimişler imiş. Erzâk u esbâbdan ve insân u hayvândan fevka'l-had târâc u tâlân olunup girye vü sûzân ile nâlân ve âb-ı çeşm-i ferâvân[4] ile büryân olan ahâlî-i şehr-i Revân bî-hadd u pâyân olup[5] ahvâl-i perîşânları âlem u âlemiyân içinde dâstân olmağın iksârdan kaçup, şerh u beyândan ferâgat ihtiyâr olundı. Fî 15 şehr-i şa'bân, sene 987.

Kıssa-i şehîd-şüden-i Mehmed Paşa ez-dest-i harâbâtî-i dîvâne, der-dîvân-ı vakt-ı asr.

Ve sene 987 şehr-i şa'bânü'l-mu'azzamun yiğirminci bazar[6] gün Sadrıa'zam Mehmed Paşa hazretleri ikindi dîvânın idüp kazâyâ din-

ler iken, âmme-i alem nigerân bi-emri'l-Kādiri zi'l-kudreti'l-kāhire ve hükm-i Hakîm-i zi'l-hikmeti'l-bâhire bir harâbâtî müfsid-i fâsık u fâcir-i Bosnavî dîvâne, kadîmü'l-eyyâmdan pervende-i kerem-i birr ü in'âmı olup geçinürdi. Cerr idüp arzıhâl sunar şeklinde gelüp yeni içinden ser-tîz hançer ile sînegâha urup, muhkem te'sîr itdürüp ol gice ahşâm ezânı vaktinde merhûm ve mağfûrun-leh teslîm-i rûh idüp (73b) mansıb-ı şehâdet ile dîvân-ı Hakk'a hırâmân oldı. شهید دننه شد = 987 târihdür.

Ve ulemâ-ı dîn gaslinde ihtilâf idüp, şehîd-i hükmî iken şehîd-i hakîkî hükmin virüp gasl itdürdiler. *Lisânü'ş-şu'arâ hazâ'inu'llâhi fi'l-arz* kelâmı üzre nice bî-bedel târîhler dinildi. Ve irtesi ol kātil-i bed-bahtı dört pâre idüp ata sürütdiler. Ve dahi irtesi Vezîr Ahmed Paşa hazretleri sadrıa'zam olup mühr-i izzet öğleden sonra devlethânelerine gönderildi. Allâh subhânehû ve ta'âlâ mübârek eyleyüp kalb-i şerîflerine mâ-hüve'l-hak ilkā eyleye. *Bi-mennihî ve hafiyyi lutfihî.* Fî yevmi's-sulesâ. Fî 22 şehr-i şa'bân, sene 987.

Tetimme-i kıssa-i gîr-ü-dâr-ı Osman Paşa der-Demür-kapu ve feth u teshîr şüden-i kal'a-i mezbûr.[7]

Ve sene 988'de Kars kal'asının binâsı tamâm ve lâzım olan mühimmâtı gereği gibi yerlü yerinde vaz' olunduğı arz olunup ve Şirvân-zemîn muhâfazasında kalan asker-i İslâm üstüne Kızılbaş melâ'în ale't-tevâlî müteceddidü'l-emsâl leşker-i şeyâtîn-i bî-şumâr ile muttasıl dincden dince bırağup ceng-i ferâvân itmekle Vezîr Osman Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* kendüzine itâ'at u inkıyad iden guzât ü mücâhidîn ile edevât-ı harb u kıtâli bozmayup hüsn-i[8] re'y ü tedbîr ile ve[9] Demür-kapu tedârükiyle Şemahı'dan çıkup a'dâ-i dîn yemîn ü yesâr cengden hâlî olmayup on ikinci günde Demür-kapu, ki vech-i arzda nümûne-i devrân olup ve selâtîn-i mutekaddimîn ü müte'ahhirîn saltanat u hükûmetlerinün müntehâ-i serhaddi olagelmişdür, dahi verâsına geçüp, kimse hükm itmedüği kal'a-i metîn ü hısn-ı hasîni hezâr mihnet ü meşakkat ile ele getirüp, girüp içinde mütehassın olup, asker-i İslâm yer yer mekân tutup, ta'mîr ü âbâd eylemeğe başlayup, etrâf ve nevâhîsinde olan ecnâs u kabâ'il hükkâmiyle müdârâ yüzinden mu'âşeret ü muvâneset yollarına sâlik olup zâd u zevâd ise gitdükce bahâda olmakda bir cânibi (74a) Tâ-

bâserân tâ'ifesi ve bir cânibi Kalmuk[1] kabîlesi hâkimleri Şemhâl nâm ile ülfet itmek-içün ilçiler ve inbisat ile mektûblar göndermek üzre olup ve kendüziyle muhâfazaya me'mur olan sipâhun ekseri tâkat getürmeyüp firâr itmekle yanında az kimse kalup vâki' olan ceng ü âşûblarda çok kimse şerbet-i şehâdet nûş idüp düşmekle ve husûsâ Ulûfeciyân-ı yesâr bölüği ağalarıyle ve kethüdâ ve subaşılarıyle şehîd olup ancak bölük kâtibi Hurrem Beğ kalup, harem-i muhteremden çıkmak ile ağalık ana ta'yîn buyurılup ve yeniden âdem yazup Cebeci ve Topcı ve Top-arabacı ve yoldaşlıkda bulunan acemi-oğlandan uyup[2] cenglerde ve gazâlarda dirlik ümîdin idenlerden tedârük olunmağa başlayup yüz nefer yazıldı. Ve ez-în-cânib Erzurum askeri beğlerbeğisi Kaytas Paşa ve yanınca ümerâ ve zu'amâ ve sipâhdan yarar ve nâm-dar beğlerden hikmet-i Mâlikü'l-mülki zü'l-celâl ile Ereş[3] nâm mahalde üzerlerine hücûm iden leşker-i Kızılbaş melâ'îne mukâvemet idemeyüp şehâdetleri mukadder olup, ceng-azmâ kimse kalmayup ve tîmâr defterdârı Hızır Çelebi hâ'in ü hâ'if bakıyye-i asker ile perişân-ı ruzgâr firâr idüp şitâda Erzurum cânibine[4] gidüp halâs olanlar ile vâki' ve gayr-ı vâki' türrehât ve bilmedüği hezeyân haberlerin yazup Âsitâne-i sa'âdete havâdis mektûbların uçurup ve ol meş'ûm haberler kendüzine hayr olmayup salb ü siyâset içün Südde-i sa'âdetden hükm-i hümâyûn varup ve Erzurum'da Tebriz kapusunda berdâr olunup mâ-meleki mîrîye zabt olundı. Gerçi ol gitdi ammâ yazduğı ahbârun şe'âmeti Âsitane-i sa'âdetce erbâb-ı hıkd u hasedün ırk-ı hased ü gayretin tahrîk idüp, serdâr-ı bâ-vakâr hazretlerinün ekser umûr u tedârükin takbîh eylemeğe sebeb ü bâ'is oldı. Sa'detlü Pâdişâh hazretlerine külliyyen vekâyi'i ber-aks bildürdiler. (74b) Gayret ve hamiyyet-i saltanatı hurûşa getürüp mübârek kalb-i şerîflerin döndürüp Serdâr eyledüği re'y ü tedbîrleri hatâya çıkarup tebdîl ü tagyîr itdürmekle Vezîr Sinan Paşa hazretleri serdâr ta'yîn buyurılup ve Sipâhî oğlanları bölüği umûmen ve Gurebâ-i yemîn bölüği umûmen ve beş bin nefer Yeniçeri ve kethudâları İbrahim Beğ ile tekrâr sefere hâzır u mühеyyâ olmak fermân olunup[5] ve mukaddemâ Şark seferine me'mur olan asâkir-i nusrat-me'âsir bi't-temâm kemâ-kân beğlerbeğilere ve ümerâya ve sâ'ire mü'ekked ahkâm-ı şerîfe gönderilüp «Nevrûz-ı hümâyûnda serhadd-i mansûrede serdâr-ı zafer-şi'ârum yanında hâzır bulunasız, gayri zemâna kıyâs itmeyesiz» diyü tenbîh olundı.

Vezâret-i Siyâvuş Paşa.

Ve bu esnâda Rûmili Beğlerbeğisi Siyâvuş Paşa hazretleri Sofya'da dernekde iken vezîr olup Südde-i sa'âdete gelmek içün hükm-i şerîf gitdi. Ve Rûmili Beğlerbeğiliği Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa'ya fermân olunup, ale'l-isti'câl derneğe çıkmak buyurıldı. Ve gurre-i şehr-i safer'de çıkup tamâm şevket ü haşmet ızhâr eyledi. Halk-ı âlem[6] «Merhûm Piyâle Paşa Sultânı[7] kuvvetidür» didiler. «El-hak yaraşık ve hoş-sîmâ sâhib-devlet olup, sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri terbiyesiyle neşv ü nemâ bulmış sa'âdet-menddür» diyü du'âlar eylediler.

Ve Yeniçeri Ağalığı içerüde mukarreb ve makbûl silâhdâr-ı hâssa-i dîn-penâh *-eyyede'llâhu ta'âlâ-* İbrahim Ağa'ya fermân olunup, i'zâz u ikrâm ile Sadrıa'zam Ahmed Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri odasına çıkmak buyurıldı. Her vechile ri'âyet ü izzet olundı. Fî sene-i mezbûre.

Reften-i Kethudâ-i kapucıyân Kurd Ağa bâ-kapucıyân-ı der-i Devlet neferen: 20.[8]

Ve bir seher ehl-i Dîvân içinde, Kapucılar kethüdâsı Kurd Ağa görünmeyüp giceden yigirmi nefer kapucı yoldaşlar ile ulaklık ile Serdâr Mustafa Paşa üstüne salındı[9] haberi şâyi' oldı. Çok zemân geçmeyüp isti'câl ile (75a) Erzurum'a Serdâr hazretlerine çıkup, Erzurum defterdârı mukarreb-i hazret-i sipeh-sâlâr Lâle-izâr-zâde Ahmed Efendi'yi ve Tezkireci Tâc-zâde Mehmed Efendi'yi[1] dest-beste der-zencîr idüp ve serdâra yakınlaşmayup zafer mümkin olmayup ancak, «Serdârlık Sinan Paşa hazretlerine ta'yîn buyuruldı. Sizi Âsitâne-i sa'âdete istediler» diyü muhkem tenbîh eyleyüp, mezbûrları alup İstanbul'a getürdi[2]. İskeleye geldüği haberi ma'lûm olıcak, «Tutsakları yayan sürüp, Yedi-kulle'de habs idesiz» diyü tenbîh ü te'kîd buyurıldı. Defterdâr Koca Lâle-İzâr Efendi ırakdan bakup Ahmed Çelebi evlâdıyle dîde-giryân ve ciğer-biryân olup mülâkâta ruhsat virilmedi. Fî şehr-i safer, sene 988.

Ba'zı havâdis-i Dîvâniyye ve âmeden-i Serdâr Mustafa Paşa be-Âsitâne-i sa'âdet.

Ve Sadrıa'zam Ahmed Paşa mûnis ü hemdemi Cezâyir'ün tîmâr defterdârı Hayâlî Beğ-zâde Ömer Efendi nâgehânî ma'zûl buyuru-

lup, Yedi-kulle'ye fermân olunup, defterdârlık Ebe-zâde'ye buyuruldı. Ve Reîsülküttâb Abdülmuhyî Çelebi dahi ma'zûl buyurulup Okcızâde re'îs oldı. Ve bu gayret u ıztırâb ile Sadrıa'zam hazretleri hasta olup Dîvân-ı Hümâyûna gelmedi. Ve Serdâr Mustafa Paşa hazretleri gelüp Üsküdar'da Sinan Paşa hazretlerinün otakların görüp ve iskeleden geçüp evine geldüği gibi karâr itmeyüp Sadrıa'zam Ahmed Paşa hazretleri iyâdetine[3] varup arz-ı niyâz ve ızhâr-ı acz ü inkisâr ile du'âlar ve senâlar eyledi. Fî şehr-i rebî'ülevvel, sene 988.

Rıhlet-kerden-i Sadrıa'zam Ahmed Paşa be-sarây-ı ukbâ -rahmetu'llâhialeyh.

Ve sene-i mezbûre şehr-i rebî'ülevvelinde Sadrıa'zam Ahmed Paşa'ya mübtelâ olduğı marazdan âfiyet müyesser olmayup, cihân-ı fânîye vedâ' idüp âlem-i câvidânîyi ihtiyâr eyledi. Ve mühr-i izzet eğerçi Mustafa Paşa hazretlerine virilmedi velâkin sefere me'mûr olup, müneccim ü[4] etıbbâ kavliyle arzû-mend olan müterakkıb (75b) ve muntazır devletlüye dahi varmadı.

Ve bu esnâda fakîr-i hakîr Haremeyn-i şerîfeyn mukâta'acılığından ve Fettân Mehmed Çelebi İstanbul mukâta'acılığından ma'zûl buyurulduk[5]. Fî sene 988.

Vezâret-i bâ-sa'âdet-i Mustafa Paşa.

Ve mesâlih-i müslimîn ve kazâyâ-yı dîn ü devlet, umûr-ı cumhûr-ı mülk ü millet ve mühimmât-ı saltanat Vezîr-i dîndâr ve şerî'at-vakâr Mustafa Paşa-yı nâm-dâr hazretlerinün re'y-i rezîn ve fikr-i sâkıb-ı ber-savâblarına vâbeste olup, anlarun elinden ve dilinden görülüp sürülürdi. Halk-ı âlem «Mühürsiz arza amel olunmaz Pâdişahum» diyü niçe niçe kâğıdlar sundılar, müfid olmadı. «Lâzım değil mühr virilmek, şimden-girü kimseye mühr virilmez. Cümletü'l-mülk vekîl-i saltanatımdur. Her kim itâ'at u inkıyâd itmezse kapusı öninde salb ü siyâset eyleyesin»[6] diyüp mufassal u meşrûh hatt-ı hümâyûnlar çıkardı. Bu üslûb üzre bir niçe zemân Vezîr Siyâvuş Paşa hazretleriyle mesâlih-i Dîvân görüldi.

Refften-i Kethüdâ-i Kapucıyân Hasan Ağa ve âmeden-i ilçi-i Kızılbaş ve[7] vefât-ı merhûm Mustafa Paşa ve îsâl-i[8] mühr-i izzet-i uzmâ be-Sinan Paşa.

Nâgehânî bir gün Kapucılar Kethudâsı Yemişci Hasan Ağa yiğirmi nefer kapucılar ile ılgara hâzır olup, seferde olan Serdâr Sinan Paşa hazretlerine «Mühimm ü müsta'cel maslahat[9] var» diyü gitdi, isti'câl ile varup, Tiflis ve Tomanis kal'aları sahrâ ve tağlarında[10] beyhûde sergerdânlıkda seyrân iderken mühr-i izzet varup destine vusûl bulup, devlet ayağına vardı ve bu esnâda milket-i Şâh-ı Acem Sultân Mehmed Hudâbende sulh ve[11] salâh-ı âlem içün Maksud Sultân nâm ilçi ile nâme gönderüp, taleb-i rızâ-i Rahîm ü Rahmân eyleyüp, «Mâ-beynde aceze vü mesâkîn pâymâl olup, dâr-ı âhiretde cevâba kādir olamazuz diyüp merhamet reca itmeğin Südde-i sa'âdet-medâra ilçi-i mezbûr gelüp, iskeleden asker ikbâle çıkup, şehr halkı izdihâm u gulgulede iken Vezîr-i[12] gayûr hamiyyet ü âr ile[13] ve dergâh-ı Ahadiyyete ah-ı hasret ile nâliş idüp, «Yâ Rabbî ömrümi âhir eyle» diyüp (76a) niyâz ider, fi'l-hâl du'âsı müstecâb olup, cezbe-i İlâhî yetişüp, hâkdân cihândan ravza-i Rıdvân'a şitâbân olup, vedâ'-ı âlem-i fânî eyler. *Rahmetu'llâhi aleyh.*

Kāim-makāmî-i Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa ve Vezîr şüden-i Nişâncı Mehmed Paşa.

Ve irtesi Siyâvuş Paşa hazretleri kā'im-makām-ı sadr-ı vezâret olup, Dîvân-ı adâlet-unvânda yalnız kalıcak Haleb Beğlerbeğiliğinden[1] gelen Mehmed Paşa tekrâr Tuğrâkeş-i Dîvân olmağı ihtiyâr u kabûl itmekle hazret-i Pâdişâh-ı zemîn ü zemân huzûrunda cây-gîr olup, el-hakk bakıyyetü's-selef hâtır-nişân-ı bî-pâyân ile kârdân-ı cihân be-mûceb-i şer' u kānûn âmme-i âleme cevâb-ı ferâvân[2] virmeğe kādir olduğuna[3] reyb ü gümân olmayup, bi-hasebi'z-zât ve'z-zemân istihkāk ile sadr-ı vezârete emr-i Şehenşâhî ile gelüp, çok kimsenün âh-ı hasretine sebeb ü bâ'is oldı. Ve bu Hâksâr dört yıl devâtdârlığı hizmetinde olup, kendüzini[4] bahr-i zehhâr-misâl görüpdururın. Müteşerri' ü mütedeyyin vezîr-i lâ-nazîr bulup-dururın. Mütekaddimîn üslûbı üzre selef tarîkından çıkmayup, tavrın bozmadı. Evzâ' ü etvâr-ı âleme ve ahdâsun ihdâs eyledüği hâlâta nigerân olup, tegayyürât u tebeddülât-ı umûrdan yanup yakılurdı. Ve

«Bu devlet-i saltanatda[5] ki bâb-ı rüşvet açıldı, bakā-i izzete delâlet eylemez» diyüp[6]. *«Ve ye'ti bi-halkın cedîd. Vemâ-zâlike ala'llâhi bi-azîz, inne fî zâlike ala'llâhi yesîr»* âyâtın okurlardı. Ve Reîsülküttâb Hamza Çelebi Nişâncı olup ve Abdülmuhyî tekrâr gelüp Re'îs-i Dîvân olmak buyuruldı.

Sinan Paşa hazretleri seferden ılgar ile avdet eyledüğidür.[7]

Ve Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri seferden çendân yüz ağartmağa imkân u mecâl olmayup, Şâh-ı Acem ilçi gönderüp muttasıl taleb-i sulh u salâh iderken asâkir-i mansûre dahi *«Es-sulhu hayr»* diyüp gönülsüz olmağla askeri Erzurum sahrâsında beğlerbeğiler ile dernekde koyup Erzurum Beğlerbeğisi Rıdvan Paşa ve Diyarbekir Beğlerbeğisi Behrâm Paşa (76b) ve Sivas Beğlerbeği Mahmud Paşa tamâmen dernek üzre kalup, sene 989'da kendüler salt Südde-i sa'âdet türâbına ılgar ile gelüp tedbîr-i mülk ü millet tedârükine şurû' eylediler.

Feridun Beğ tekrâr Nişâncı olup, Â'işe Sultânı almak fermân olunduğıdur.[8]

Ve Köstendil Sancağı-beği nişâncılıkdan giden Feridun Beğ seferden dönüp gelüp Anatolı'da Akhisar Kadılığında Bekece nâm çiftliğinde kışlar iken hatt-ı hümâyûn ile tezkire-i şerîf varup «Gelüp nişâncılık hidmetinde olasın» fermân olunup ve akabince «Sancağun âhara tevcîh olunmışdur, gelüp tuğrâ-yı şerîf hidmetinde olasın» diyü hükm-i hümâyûn vârid oldı. Ve Nişâncı Hamza Beğ dahi Köstendil sancağın kabûl itmeyüp azl ihtiyâr idüp, ruzgâr gözleyüp korsanlık idüp lenger bırakdı. Fırsat ile eyyâm ider diyüp pusulaya[9] değerdi. Fî sene 989.

Ve merhûm Rüstem Paşa kızı Â'işe Sultânı[10] Feridun Beğ almak fermân olunup, sene 990'da şeref-i âfitâbda akd-i nikâh olunup, şehr-i rebî'ulevvelde cümle erkân-ı sa'âdet gelüp, merhûm Ahmed Paşa dîvân-hânesinde âlî cem'iyyet ile ziyâfet olunup, Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri bu hânedân-ı kadîme sû-i nazar üzre olup, husûsa Feridun Beğ sohbet-i Sultâna karîn olması kendüye[11] pesendîde düşmeyüp, meclisinde yâd olundukca vahşet[12] virir kelâm ile

anup, işbu nazm fehvâsından gaflet üzre olduğundan bu mahalle sebt olundı, ki

Nazm[13]

Kamu sebebde Çalabdur müsebbibü'l-esbâb
Ne hâl olur ise oldur mukallibü'l-ahvâl
Münezzilü'l-berekât, mukassimü'l-erzâk.
Mubeddilü'l-harekât ve mukaddirü'l-âcâl.

Beyt[14]

دولت تیز رستخیز بود
دولت آنست كه آفت و خیز بود

Otuz beş bin altun akd-i nikâh olunup, Dârüssa'âde Ağası Mehmed Ağa, Sultân hazretleri tarafından vekîl olup ve Mîr-alem Mahmud Ağa hazretleri Nişâncı cânibinden vekîl olup, Müftilenâm ve Şeyhülislâm (77a) Çivi-zâde Efendi akd eylediler. Fakīr-i hakīr-i kesîrü't-taksîr şâhid-i meclis olmışdum. El-vâki' fî 12 rebî'ulevvel, sene 990.

Ve bu akd-i nikâh müjdesinde bezl olunan akmişe-i mütenevvi'a ve hil'at-ı fâhire ile teşrîf olunan halk fevka'l-hadd idi. Fakīr-i hakīr defter ile zabt itmişdüm. Ve iki hil'at-ı fâhire Sultân hazretleri âsitânesinde bu fakīre virilmişdi. Ve sene-i mezbûre şeref-i âfitâbında, ki nevrûz-ı Hârizmşâhdur, erkân-ı sa'âdet ol gün ziyâfet olunup cem'iyyet olmışdı. Âlî-himmet ve bahşende ve büzürg-meniş kimse idi. Harc-ı ferâvân ve bezl-i mâl-i bî-pâyân idüp, dirîğ itmedüği makbûl oldı.

Kıssa-i Sûr-ı Sünnet-i[1] hümâyûn-ı Şehzâde Sultân Mehmed ve sâ'ir tedbîr-i mülk.

Sene 990 târîhinde hazret-i Pâdişâh-ı dîn-penâh *-eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhü-* Şehzâde-i civân-baht Sultân Mehmed *-tâle bakāhü ve nâle münâhü-* hazretlerini sünnet itmek niyyetine bu sâl-i fer-

hunde fâlde bir aceb tavr u âyîn ve üslûb-ı güzîn üzre sûr-ı pür-sürûr ve ceşn-i azîm tertîb buyurup, Şark seferi bâbında olan himmet-i âlî[2]-nehmetlerin te'hîr eyleyüp serhadd-i mansûre tarafların muhkem te'kîdât u tenbîhât ile a'dâ-i dîn ü devletden muhâfaza itdürmek üzre olup, Şirvân-zemîn ve Bâbülebvâb'da ya'nî Demür-kapu'da olan Vezîr Osman Paşa *-edâme'llâhu iclâlehû-* cânibine Sivas Beğlerbeğisi Çerkes Haydar Paşa'yı umûmen Sivas askeri ile Samsun iskelesinden Karadenizi geçüp, karşu yakada vilâyet-i Kefe Beğlerbeğisi Ca'fer Paşa serdâr olup, Rûmili'nün sağ kol ve sol kol alay beğleri umûmen zu'amâ ve sipâhîsiyle ve Silistre Sancağı-beği Ya'kub Beğ[3] zu'amâ ve sipâhîsiyle ve üç sancak-beği dahi sipâhîsiyle koşulup kapu halkından meydân-ı ceng ü neberdin dilâver ü safderleri, Silahdârlar bölüği umûmen ağaları ve kethudâlarıyle ve bin beş yüz nefer Yeniçeri yoldaşları sekbân-başı ile Deşt-i Kıpçak kenârından mevsim gözedüp, zikr olunan Vezîr-i dilîr (77b) Osman Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* ya varup mülâkāt olup, teslîm olunan hazîneyi îsâl eylemek fermân olunup, sefere müte'allik umûrda ancak bu denlü tedârük olunup sipâriş olundı.

Sünnet-i Şehzâde içün memâlik-i mahrûsa hükkâmına[4] ve sâ'ir mülûke ihbâr olduğı.

Ve mukaddemâ memâlik-i mahrûse beğlerbeğilerine ve sâ'ir ümerâya kānûn-ı kadîm üzre sûr-ı hümâyûn ihbâr u beşâretiyçün Çavuşlar ve Çaşnigîr[5] ve Müteferrikalar ahkâm-ı şerîfe ile gönderilüp tenbîh buyurulmış idi. Etrâf u eknâf-ı arz u ekālîmde hükûmet iden mülûk ü selâtîn âgâh u mütenebbih olup, Dergâh-ı mu'allâya ilçiler ile pîşkeş ü hedâyâların gönderüp, arz-ı ubûdiyyet u niyâz üzre mübârek bâd idüp kā'ide-i kadîme-i saltanat ve âdâb u âyîn-i Şehenşâhî ve cihân-bânîliğe münâsib olan ri'âyet ve hürmet ü izzet-i mihmânîde dakîka fevt olunmayup, umûr-dîde ve kâr-şinâs olanlara mühimmât-ı sûr-ı hümâyûn sipâriş olunup her maslahat mahallinde görülmişidi. Evvelâ İrân ve Tûrân-zemîne[6] fermân-fermây olan Şâh-ı Acem Sultân Muhammed Hudâbende cânibinden mücedded en taleb-i sulh u salâh içün mu'temed ü mu'teber Kum ve Kâşân hâkimi Türkmân oymağından İbrahim Han Tavâcı, bin nefer yarar Kızılbaş ve korçılarun envâ'ından niçe makbûl pesendîde âdemler ile tuhaf u pîşkeşler ile nâme getürüp tehniyet ü mübârek-bâdî eylediler.

Ve Mâverâünnehr ve Semerkand ve Buhara'dan tâ'ife-i Sünniyye Çağatay Pâdişâhı Abdullah Han, ki Özbekîler dimekle ma'rûflardur, nâme ile nâm ilçisi gelüp mübârek-bâd eyledi. Vilâyet-i Kırım ve Kıpçak hanı Mehmed Giray Han ve Mağrib-zemîn hâkimleri vilâyet-i Fas (فاس) ve Merâkeş (مراكش) mevle'l-mülûkinden[7] tuhaf ve hedâyâ-yı bî-had gelüp ve Gürcistân hâkimleri Levend Han ve Simon Han ve Dadyan ve Moskov'dan ilçiler gelüp ve Üngürus kıralından ve Leh kıralından ve Alaman ve Çeh ve Françe ve Venedik'den (78a) ve Dubrevnik ve Boğdan ve Eflâk'dan âdemleri ve kānûn üzre pîşkeşler alınup, hidmetlerin edâ eylediler.

Mühimmât-ı sûr-ı hümâyûn içün lâzım olan tedârük ü tedbîrâtdur.

Ve sâbıkā Matbah-ı Âmire emîn olan Dergâh-ı âlî müteferrikalarından Kara Bâlî Beğ, Emîn ta'yîn buyurılup, sûr-ı hümâyûn mühimmât ve masârifiyçün müstakil kalem olmak üzre sâbıkā Südde-i sa'âdetde Nişâncılık hidmetinde olan Hamza Beğ *-dâme ulüvvühû-* hazretleri Nâzır-ı sûr-ı hümâyûn olmak fermân olundı. Mühimmât u mesârif içün altı ay[1] mukaddem[2] mezbûrân emîn ve nâzıra Hazîne-i Âmire'den bi'd-defe'ât elli yük akça teslîm olunup, icmâl-i muhâsebesi tafsîl olunsa gerekdür. Ve dârü's-saltanati-s-seniyye-i Kostantiniyye'de vâki' olan At-meydânı'nda kapudan iken vefât iden merhûm Sinan Paşa evlerinde kilâr esbâbı konulup ve mîrî furun önünde meydânda seng-i ateşden ocaklar ve matbaklar yapdurılup ve üçer buçuk vakıyye ya'nî iki bin dirhemden dahi ziyâde nühâsdan diplü azîm kıt'a sahan ve tepsiler ihtirâ' eylediler, ki tamâm bin beş yüz pâre oldı, defter ile her biri bir şinik pilav tamâm alurdı. Zor u bâzûsı kuvvetde kavî yiğit gerek idi, ki bir mikdâr yer götürebileydi. Bu üslûb üzre bölüklerden altı yüz nefer yarar sipâhiler hidmet içün ve «Görüp gözetmekde dakîka fevt itmeyeler» diyü yazıldı. Ve Cebeci-başı Hüseyin Ağa umûmen bin nefer bölüğiyle hidmete ta'yîn olundı.

Sûr-ı hümâyûn içün Seyran-gâh tedârükidür.

Ve merhûm İbrahim Paşa Sarayı yeniden ta'mîr ü termîm olunup taşra At-meydânı'ndan olan nerdübân ve kapu tagyîr olunup,

yerine bir a'lâ kasr-ı şeh-nişîn yapıldı, ki dîde-i eyyâm görmemişdi. Ve kapu kûşe-i sarâydan açıldı. Ve Mehter-hâne-i âmirede cümle erkân-ı devlet ve a'yân-ı hazret içün tûlânî tabakāt üzre toksan beş zirâ' dîvân-hâne-i âlî yapdurıldı. Tabaka-i esfelinde küffâr ilçilerine sûr-ı hümâyûn seyrine yer gösterildi. Ve karşu Sultân Sarâyı dıvarına muttasıl Mehterân-ı alem-i âlem-ârâ içün (78b) nevbetgâh düzildi. Ve Kızılbaş'dan gelen ilçi İbrahim Han'a ve bile gelen korçılara, anlar civârında seyrân-gâh gösterildi. Ve Tatar Han karındaşları Han-zâdelere dahi karşuda Leh ilçisiyle ma'an oturmak içün temâşâ-gâh ta'yîn olundı ve sabâh u ahşâm iki sofra hâs yemek Han-zâdelere ve iki sofra Leh ilçisine envâ'-ı ni'met çekilürdi. Ve ilçi İbrahim Han'a üç sofra hâs yemek ve üç sofra harcî yemek çekilürdi. Hâs yemek on beşer nev' ve harcı dokuzar nev' idi. Ve At-meydânının cevânibinde erbâb-ı seyr u safâ mâl-i ferâvân harc idüp, a'lâ nişîmenler yapdırup Arslan-hâne semtinde köşkler ve tahta-bendler âbâdân eylediler, ki rûz u şeb seyr u temâşaya gāyet u nihâyet yoğidi.

Erkân-ı sa'âdetün oturacak yerleridür.

Vezîria'zam Sinan Paşa hazretleri yeni açılan kapu üstündeki odaya dâhil oldılar ve berü yanda olan odaya Mesih Paşa hazretleri girdiler. Ve dahi berü yandaki odaya Rûmili Beğlerbeğisi İbrahim Paşa hazretleri girdiler. Ve Mehter-hâne kapusı üstindeki odayı Siyâvuş Paşa hazretleri mekân idindiler. Ve Mehmed Paşa hazretleri dahi hem-civârları olup berü odayı aldılar. Ve Anatolı Defterdârı Abdülmuhyî Efendi ve Şıkk-ı sânî Defterdârı Mahmud Efendi, Mehter-hâne kapusı üstündeki odaları aldılar. Ve Anatolı Beğlerbeğisi Ca'fer Paşa hazretleri ve Şâm Beğlerbeğisi merhûm Mehmed Paşa-oğlı Hasan Paşa hazretleri ma'an Mehter-hâne kapusı üstünde oldılar. Ve Kapudan Kılıç Ali Paşa içün, Mehter-hâne kapusı önünde sedd üstünü içlü ve dışlu mu'allim-hâne üslûbında bir evi dipden forsa dülgerlerine sabâhdan ahşâma dek bi't-tamâm ve'l-kemâl yapdurup oturdı. Seyr u temâşâ âhir oldukda etfâl-i Müslimîn'e ta'lîm-i Kur'ân-ı azîm eyleyüp, «Du'â eyleyeler» diyü vakf eyledi. Ve Kadıasker efendiler, evlerinde kazâyâ-yı (79a) şer'iyye dinleyüp, kemâ-kân dîvân idüp maslahatluya cevâp vireler diyü fermân olundı. Yevmü'l-hamîs fî evâsıt-ı cumâdelûlâ, sene 990.

Şehzâde hazretleri bu gice sünnet oldı. Vezîr Mehmed Paşa hazretleri cerrâhlık fenninde kemâl-i mehâreti olduğın sa'âdetlü Pâdişâh hazretleri bilüp, bu sırra gayriler mahrem olmayup, fermân-ı şerîf ile edâ-i hidmet eylediler. Envâ'-ı hil'at-ı fâhire ile teşrîf buyurılup, beş yüz sikke-i hasene[1] ve leğen ve ibrik-i zer-i sâf ve otuz aded akmişe-i serâser-i mütenevvi'a virildi. Ve bu minvâl üzre ale't-tevâlî elli beş gün leyl ü nehâr gûnâ-gûn ziyâfetler ve seyr ü temâşâlar oldı ki şerh u beyân hadd-i imkânda[2] olmayup, başka defter tutulup, tafsîlen tahrîr ü takrîr olunmışdur.

Ve âhir olıcak esnâda içerüden çıkan sipâhî celeb tâ'ifesiyle Yeniçeri mâ-beyninde kadîmden ola-geldüği üzre yine nizâ' u husûmet ve gavga vâki' olup, meyyit mesâbesinde bir iki mest bed-bahtı götürüp Pâdişâh-ı gerdûn-vakār oturduğı kasrun penceresinden görinür yere bırakdukları mahalde Yeniçeri Ağası Ferhad Ağa'yı ve Sipâhîoğlanlar Ağası Osman Ağa'yı ve Silâhdâr-başıyı ma'zûl buyurup, Mîr-alem Sinan Ağa, Yeniçeri Ağası ve Sipâhîler Ağası ve Silâhdâr-başı tebdîl buyurulmak ile gavga basılup fitne yatdı. Ve sûr-ı hümâyûn dahi itmâm buldı. Fî 3 recebü'l-mürecceb, sene 990.

Ve bir gün Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri meclis-i âlî idüp, Müftilenâm Ma'lûl-zâde Efendi ve Hoca Efendi ve sâ'ir ulemâ yollarınca oturup, ziyâfet-i âlî oldı. Ve bir gün dahi sâdât u eşrâf ziyâfet olındı. Ve bir gün dahi meşâyih-i kirâm ziyâfet olundı.

Tâ'rîh

«Dokuz yüz doksanında sünnet oldı.»

طقوز يوز طقساننده سنة اولدى = 990)

Ve sâbıkā selâtîn-i Âl-i Osmân *-rahimehümu'llâhu ta'âlâ-* eyledükleri cem'iyyet ve ziyâfetlere uymayup pâdişâhân-ı selef bi'z-zât sadr-ı izzet ü sa'âdete oturup cümle erkân-ı saltanat ile (79b) ulemâ-i dîn bahs-i ilm idüp, meclis-i âlî olmak üzre ulemâya «Kur'ân-ı azîm ve Furkān-ı kerîmden âyet-i kerîme tefsîr olunsun» diyü ta'yîn ü tenbîh buyurulmışdı. Hoca Efendi ve Müftilenâm Ma'lûl-zâde ve Bostân-zâde ve Çivi-zâde Molla İvaz ve Şeyhî Efendi ve sâ'ir ittifâk idemeyüp turmak ve oturmak[3] bahsine düşüp safây-ı hâtır olma-

mağla meclis-i şerîf-i Pâdişâhîyi terk itdürdiler, fazîlet ü enâniyetleri mâni'-i kavî oldı.

Cüce Nasuh Ağa'nun merdûd olduğu ve mürebbilerinün hizlânıdur.

Ve bu esnâda mukarreb-i hazret-i Pâdişâh-ı âlem-penâh, Cüce Nasuh Ağa'nun «Taşra halkıyle eli olup küllî ihtilâtı vardur» diyü nazardan[4] dûr u mahcûr ve belki redd ü tard olmak üzre Dergâh-ı âlî müteferrikalığı ile Anatolı Beğlerbeğisine «Düşenden kırk bin akça ze'âmet tedârük idesin» diyü hükm-i şerîf virilüp ve Rûmili Beğlerbeğisi İbrahim Paşa hazretleri evine çıkup ve Baş-defterdâr Okçı-zâde Mehmed Çelebi ve Anatolı Defterdârı Sinan Efendi ve Şıkk-ı sânî Defterdârı Süleysî (ثلثی) Ahmed Çelebi cümleten ma'zûl buyurılup vilâyet-i Haleb Defterdârı İbrahim Efendi Baş-defterdârlığa gelmek buyurıldı. Ve Baş-rûznâmeci Mahmud Çelebi Sıkk-ı sânî defterdârı olmak fermân olundı. Ve Hazîne-i Âmire kâtiblerinde silsile oldı. Ve «Mazûl olan Okçı-zâde Efendi'de mâl-i rişvetden küllî mebâliğ vardur» diyü Cüce Nasuh Ağa'nun temessükât kîsesinde ba'zı defâtir ve tezâkir-i rüşvet bulunmağla Yeniçeri Ağası Ferhad Ağa habsine virilüp teftîş fermân olundı. Rûmili kadıaskerliğinden müteka'id Bostân-zâde Efendi[5] müfettiş buyuruldı. Ve Anatolı Defterdârı Sinan Efendi dahi mezbûr Cüce'nin yed-i rişveti olduğı zâhir olup, ba'zı müdde'îler zuhûr idüp hakk taleb eylemeğin Rûmili Beğlerbeğisi İbrahim Paşa hapsine[6] virilüp ve Anatolı Kadıaskerliğinden müteka'id Molla Çelebi Efendi (80a) müfettiş buyuruldı. Ve Cüce Nasuh Ağa Yedi-kulle'ye habs olundı. Teftîş olunan defterdâr efendilerden odun yığını altında ve dahi pinhâh olması kâbil olan yerlerde birer mikdâr altun ve guruş çıkardılup zabt olundı. Ve Nasuh Ağa'nın murassa' u mücevher[1] esbâbları Mîr-âhûr Kurd Ağa eliyle kabz olundı. Ve bi'l-cümle niçe ırz eksikliğiyle cem' olan esbâbun[2] ekseri zecr u kahr ile meydâna gelüp âşîkâr oldı. *Ne'ûzü bi'llâhi min şurûri enfüsinâ ve min seyyiâti a'mâlinâ.*

Ve Sadrıa'zam hazretlerinün azlidür.

Ve sene 990 zilkâ'desinün onuncu dü-şenbih gün Sadrıa'zâm Sinan Paşa hazretleri ikindi dîvânı itmek üzre ümerâ gelüp, cem'iyyet

esnâsında iken Pâdişâh-ı hilâfet-penâh *-hullidet saltanatuhû-* Kapucılar kethuhâsı ağayı gönderüp mühr-i izzeti aldurup, ma'zûl buyurdılar.[3]

Tevâbi'inün[4] hizlânıdur.

Ba'dehû tevâbi' ü mensûbâtdan Müteferrika Ken'an Beğ, Galata Emîni Mihaliçlü Ahmed Çavuş ve Tezkireci Kâtib-i Dîvân Lâm Ali Çelebi ve Masatcı dimekle ma'rûf Mustafa Çavuş ve Arpa kâtibi Ca'fer Çelebi bi-esrihim Yedi-kulle'de habs olunmak fermân olundı. Allâh tebârek ve ta'âlâ hayrlar tevfîk eyleye. *Bi-mennihî ve hafiyyi lutfihî.*

Sinan Paşa'nun sâbıkā merhûm Süleyman Paşa gibi Malkara'ya gitmesidür.

Ve Sinan Paşa hazretleri gâh Üsküdar'da bahçesinde ve gâh çiftliğinde eğlenüp âh-ı derdnâk-i hasret çekerken «İstanbul zahîresine sıklet virmesün, Malkara otlu ve sulı yerdür anda karâr eylesün» diyü fermân olunup,

Mısra[5]

آواز دهل زدور خوشت

diyüp ırakdan merhabâya başladılar. Fî't-târîhi'l-merkūm.

Sadr-ı vezâret ve mühr-i izzet Siyâvuş Paşa hazretlerine virildüğidür.

Ve sene-i mezbûre zilka'desinün yiğirmi sekizinci dü-şenbih gün Dîvân-ı mu'allâda fermân-ı âlîşân-ı kadr-tuvân ile Kapucılar kethüdâsı vezâret-i uzmâ içün mühr-i izzeti sâhibü'l-izz ve's-sa'âdet Siyâvuş Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerine getürüp (80b) teslîm eyledi. Hak *-sübhânehû ve ta'âlâ-* cümle düşvâr işlerin âsân eyleyüp, envâ'-ı sa'âdât-ı dünyâ vü âhirete mülâbis u mukārin eyleye, *bi-mennihî ve fazlihî.*

Ve İbrahim Paşa hazretleri vezîr olduğı günde Kapudan Kılıç Ali Paşa'ya sağdıçlık hidmeti fermân olunup ve çıkacak Sultân-ı âlî-şân içün lâzım olacak cevâhir ü murassa'ât tedârüki tenbîh buyurılup, tedbîr ü tedârükine mukayyed olundı. Fî evâhir-i zilka'de, sene 990.

Ferhad Paşa hazretleri beğlerbeği olup vezâretle[6] serdâr olduğıdur.

Ve yine işbu 990 senesinün âhiri şehr-i zilhiccenün üçünci gün, ki yevmü'l-erbi'â idi[7], Yeniçeri Ağalığından sûr-ı hümâyûnda ref' olunan Ferhad Ağa Rûmili Beğlerbeğisi olup, birkaç kerre defter itdükden[8] sonra mesned-i vezâret ile müşerref buyurılup, heman ol esnâda diyâr-ı Şark seferine me'mûr olup, asker-i İslâm-penâha serdâr u sipeh-sâlâr olmak fermân olındı. Allâh tebârek ve ta'âlâ mülhem bi's-savâb eyleyüp a'dâ-i dîn ü devlet üzerine gālib idüp, mansûr u muzaffer eyleye. *Âmîn bi-hakkı'n-Nebiyyi'l-emîn ve Seyyidi'l-mürselîn.*

Ve Anatolı Beğlerbeğisi Ca'fer Paşa hazretleri Rûmili Beğlerbeğisi olup ve[9] Erzurum Beğlerbeğiliğinden ma'zûl olan Rıdvan Paşa Âsitâne-i sa'âdet mülâzemetinde bulunmağla Anatolı Beğlerbeğisi olmak fermân olundı. Fî evâ'il-i şehr-i zilhicce, sene 990.

Gürcistan'da fetret olup, Çıldır Beğlerbeğisi Minûçihr Mustafa Paşa mürtedd olduğıdur.

Ve evâsıt-ı şehr-i zilhiccede, ki selh-i senedür, yukaru Şark diyârında cem'iyyet üzre olan beğlerbeğilerden haberler gelüp, hâkim-i Gürcistan olan ayyâr u tarrâr Simon la'înün dâmâdı olmağı ihtiyâr eyleyen Karı-oğlı bed-baht ki İslâma gelüp Çıldır Beğlerbeğisi olan Minûçihr Mustafa Paşa mürtedd olup ve dernekde olan beğlerbeğiler hüsn-i[10] re'y ü tedbîr idemeyüp, mel'ûn-ı merkūm ele gelmekde tedârükleri fâş[11] olmağla Diyârbekir Beğlerbeğisi Hadım Mehmed Paşa yaralanup, kulağı düşüp (81a) ve Erzurum Beğlerbeğisi Mehmed Paşa dahi mürtedd elinden cüst halâs olup ve Gürci Mehmed'în[1] fursat düşürüp, kargaşa ile Tiflis'e giden kul mevâcibin yağmalayup ve ortalıkdan Minûçuhr la'în dahi ucuz kurtulup ve sû-i tedbîrleri mukābele-

sinde beğlerbeğilerün ikisi de ma'zûl buyurılup Erzurum Beğlerbeğiliği Solak Ferhad Paşa-oğlı Mehmed Paşa'ya virildi[2] Ve Diyârbekir Beğlerbeğiliği Kubad Paşa oğlı Süleyman Paşa'ya fermân olundı.

Vezîr İbrahim Paşa hazretleri diyâr-ı Mısrıyye tashîhine gidüp Kapudan Kılıç Ali Paşa Donanma-yı Hümâyûn ile İskenderiyye'ye îsâlidür.

Sene 991 de[3] Vezîr-i saltanat-ârâ İbrahim Paşa *-edâma'llâhu ta'âlâ iclâlehü-* hazretlerini[4] deryâdan Donanma-yı hümâyûn ile diyâr-ı Mısrıyye ahvâlin görüp, tashîh-i memâlik itmek fermân olunup ve Kapudan Kılıç Ali Paşa İskenderiyye iskelesine îsâl eylemek buyurılup, şekvet ü haşmet ile Beşiktaş iskelesinden lenger alup, şenlik ve şâdmânlık topların atup saldırdılar. Allâh ta'âlâ seferlerin mübârek idüp uğurların hayr eyleye. *Bi-mennihî ve yümnihî.*

Serdâr Ferhad Paşa hazretleri Şark seferine me'mûr olup, gitdüğidür.

Ve serdâr-ı bâ-vakār Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri şevket ü haşmet ile diyâr-ı Şark seferine teftîh-i[5] memâlik-i Îrân'a râyât-ı feth-âyât açup, Üsküdar'a geçüp a'yân-ı saltanat gönder-i gitdiler. Allâh sübhânehû ve ta'âlâ envâ'-ı izzet ü sa'âdete mukārin ü mülâbis eyleyüp fütûhât ile mansûr u muzaffer ide. *Bi-hürmeti Hâtemi'n-nebiyyîn,* fî sene 991.

Ve sene-i mezbûre saferinün yiğirmi birinci çehâr-şenbih gün vakt-ı tulû'dan bir buçuk sâ'at mürûr itdükde Mîr-tevkī'î Feridun-ı asr, harem-i Â'işe Sultân'da hûn[6] istifrağ eyleyüp teslîm-i rûh-ı revân[7] eyledi.

Mısrâ

جای آرا مکهش روضهٔ رضوان بادا

Yerine Anatolı Defterdârı Abdülmuhyî Efendi, kable salâti'l-mağrib[8] Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa hazretlerine hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn vârid olup, (81b) nişâncı olmak fermân olındı.

Târih

Ferîdü'l-asr idün ey fâ'iku'd-dehr
Zemânunda anılmazdı Feridun
Cihânı kıldı nâm u nişânun
Çerâgunla tolıdur rub'-ı meskûn
Emânî didi târîh-i vefâtun
Nişânun kaldı dünyâda Feridun.

نشا نلك قالدى دنياده فريدون Sene 991.

Ca'fer Paşa hazretleri Vezir olup, Ali Paşa dahi Rûmili beğlerbeğisi olmak ferman olunduğıdur[9].

Ve sene 991 ramazân-ı şerîfün yiğirmi ikinci yek-şenbih güni Rûmili Beğlerbeğisi Ca'fer Paşa *-dâmet ma'âlîhi-* hazretleri Silistre'de dernekde olup, Bender kal'ası üstüne Kazak kâfiri gelüp, küllî şena'at ikmekle Ca'fer Paşa hazretleri vezîr olmak fermân olunup, kânûn üzre çaşnigîr müjdegânîye gidüp ve cemâ'at-ı Ulûfeciyân-ı yesâr ve camâ'at-ı Gurabâ-i yemîn umûmen bin beş yüz Yeniçeri ile Ca'fer Paşa hazretlerine yetişüp[10], Bender üstüne gelen küffâr-ı hâksârun hakkından gelüp ve Budun Beğlerbeğisi Ali Paşa Rûmili beğlerbeğisi olmak fermân olunup, Ca'fer Paşa hazretleri yanına varup, cem'iyyetine yetişmek içün çavuşlar gönderildi. Ve Budun Beğlerbeğiliği Yeniçeri Ağası Sinan Ağa'ya buyuruldı[11]. Ve Yeniçeri Ağalığı Büyük Mîr-âhûr Mehmed Ağa'ya buyurıldı[11]. Ve Mîr-âhûrluk, sâbıkā Mîr-âhûr olup, muteka'id olan Eski Hüseyin Ağa'ya virildi. Ve Küçük Mîr-âhûr Hasan Ağa vilâyet-i Eflâk[12] voyvodasın nasb itmek içün sancak ile hidmete gitmişken ulaklık ile gelüp ma'zûl buyuruldı[11]. Ve Kapucılar Kethüdâsı diğer Hasan Ağa Küçük Mîr-âhûr oldı[13]. Ve Kapucılar Kethüdâlığı Cebeci-başı Hüseyin Ağa'ya buyurıldı. Ve Cebeci-başılık öteden bile gelen müteferrikalardan Halil Ağa'ya virildi. Fi'târîhi'l-merkūm. (82a)

Vâlide Sultân merhûmenün dünyâdan rıhletidür.

Ve sene 991 zilka'desinün yiğirmi ikinci çehâr-şenbih gün hazret-i Pâdişâh-ı hilâfet-destgâh *-e'azza'llâhu ensârehû ve eyyede saltanatahû-* Vâlidesi[1] sâhibetü'l-hayrât ve'l-hasenât, irâde-i Hayyi lâyemût ile Yenikapu semtinde vâki' olan Bağçe-sarâyda işbu dâr-ı inâdan sarây-ı ukbâya rihlet eyledi. Cümle ulemâ-i izâm ve meşâyih-i kirâm, erkân-ı saltanat tamâmen cenâze yanınca yayan[2] gidüp, Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri, ardınca dîde-i giryân ile libâs-ı mâtem pûşîde, bile gidüp, Eski Sultân Mehmed Han *-tâbe serâhu-* Câmi'-i şerîfinde âmme-i halk hâzır olup, salât-ı cenâze edâ olundukdan sonra, hazret-i Pâdişâh-ı dîn-penâh ayrılup, Sarây-ı Âmire'ye teveccüh idüp, erkân-ı devlet ulemâ ve sulehâ ile cenâzeyi Ayasofya-i Kebîr civârında merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Selim Han *-tâbe serâhu-* Türbe-i şerîfinde defn eyleyüp tâ eyyâm-ı erbâ'în tamâm olınca ale't-tevâlî[3] vüzerâ-i izâm ve mevâlî-yi kirâm leyl ü nehâr ziyâreti fevt itmeyüp, müdâvemet eylediler. Hatemât-ı Kur'ân-ı azîm ile salevât ve zikr-i tesbîh olunup, sadakāt-ı fukarâ vü mesâkîn içün mâl-i ferâvân ve ni'met-i bî-pâyân bezl olundı.

Mısrâ

«Vâliden sultâna rahmet ide Hakk»

والدك سلطانه رحمت ايده حق =991) târîhdür.

Kadıaskerlerün azli ve nasbıdur.

Ve sene-i mezbûre zilhiccesinün gurresinde Rûmili Kadıaskeri a'lemü'l-ulemâ'i'l-mütebahhirîn Mevlânâ İvaz Efendi ve Anatolı Kadıaskeri Mevlânâ Abdülganî Efendi ma'zûl buyurulup, Rûmili Kadıaskerliği sâbıkā Anatolı Kadıaskerliğinden münfasıl merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Süleyman Han *-tâbe serâhu-* Dârülhadîsinde müderris olan Kızıl Molla Çelebi'ye virildi. Ve Anatolı Kadıaskerliği İstanbul Kadısı Bahâüddin-zâde Mevlânâ Abdullah Efendi'ye virildi. Ve İstanbul'a mahrûsa-i Edirne Kadısı Mevlânâ Molla Ahmed Efendi geldi. Ve Edirne kadılığı Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa hazretleri Hocası olup, yetmiş akça ulûfe ile medresenden müteka'id Ağa-zâde Efendi'ye virildi. (82b)

Şehzâde hazretlerinün sancağa teveccühidür.

Ve sene 991 zilhiccesinün ikinci gün, bâreke'llâhu's-sebt kelâm-ı mu'ciz-nümâsı üzre hazret-i Şehzâde-i civân-baht, sezâvâr-ı tâc u taht *-tâle bakāhu ve nâle münâhu-* ikbâl ü iclâl ile sa'âdetlü Pâdişâh-ı zıllu'llâh *-hullidet hilâfetuhû ve e'azze'llâhu ensârehû-* ile vedâ'laşup, Mağnisa sancağına hâzır u müheyyâ olduğı üzre Lalası Sipâhîler ağalığından sancağa[4] çıkan Ali Beğ ve Hocası Sultân Süleyman Han Müderrisi Mevlâna Nevâlî Efendi *-zîdet fazâ'ilühû-* ve Başrûznâmçeci Hüsâm Beğ-zâde defterdârı ve Ahmed kapucı, kapucılar kethüdâsı ve nişâncısı ve mîr-alemi Mekkelü Mehmed Çavuş ve Ca'fer Çavuş, çavuş-başı ve mîr-âhûrı Geyvân Beğ ve reîsülküttâbı Abdurrahman Çelebi ve sâ'ir erkânı kulları ve otuz iki kerre yüz bin akçalık kānûn-ı kadîm-i Osmaniyye ile hâsları ta'yîn olunup, mâ-tekaddemden ola-geldüği üzre çıkup, cümle erkân-ı saltanat ve a'yân-ı sa'âdet Bâb-ı Hümâyûn'da muntazır u müterakkıb olup, envâ'-ı zîb ü zîver ile müzeyyen ü murassa' mücevveze ve sorğuç geyüp çıkdukda, a'yân-ı devlet önüne düşüp, evvel[5] a'lemü'l-ulemâ Hoca-i Şâh-ı cihân mevle'l-mevâlî, Mevlânâ Sa'di Efendi hazretleri yanaşdı. Ba'dehû Şeyhülislâm ve Müftilenâm Çivi-zâde Efendi yanaşdı. Andan sonra Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa hazretleri yanaşdı. Sonra Mesih Paşa ve Cerrâh Mehmed Paşa ve Rûmili Kadıaskeri Molla Efendi ve Anatolı Kadıaskeri Bahâüddin-zâde Abdullah Efendi yanaşup ve Emin-iskelesi'ne gelindikde Kapudan Kılıç Ali Paşa baştardası ve yanınca yedeği ve dahi niçe müzeyyen kadırgalar hâzır u müheyyâ durup, tamâmen erkân-ı sa'âdet Kapudan Paşa baştardasına Şehzâde hazretleri ile girüp şenlikler ve şadmânlıklar topları atılup, gerdûn-ı gerdâna ve tâk-ı ayyûka velvele bıragup, halk-ı âlem hayr du'â vü senâ nâlişleriyle dest-i niyâzı dergâh-ı Bî-niyâz ve melâ'în kâr-sâza merfû'u[6] mu'allâ kılup, *Allâhümme* (83a) *eyyid ve unsur* du'âların mele-i a'lâya yetişdürdiler. Bu hâlet ile Üsküdar iskelesine yanaşup, a'yân-ı hazret-i Şehzâde önünce gidüp, otak-ı sa'âdet nıtâka varup, serîr-i sa'âdet-masîrlerinde dest-bûsleriyle müşerref olunup, irtesi gün erkân-ı sa'âdet hazretlerinün[1] pîşkeş ü hedâyâları çekilüp ve bir gün dahi oturak olduklarından[2] sonra yümn ü ikbâl ile göçüp sancağa müteveccih oldılar. Evvel-i Erba'în olup, eyyâm-ı şitâ ve zemherîr yetişmekle makarr-ı devletlerine varınca şiddet ü meşakkat-i râh çekildüği rivâyet olundı. Ve Kapucı-

başı Kurd Ağa koşulup, hemrâh olmış idi. Sancak-ı hümâyûna hayr u âfiyet ile vusûl haberin getürdi. Fî gurre-i muharrem, sene 992.

Osman Paşa hazretleri Demür-kapu'dan gelürken Kefe'de Kırım Hanı Mehmed Giray isyân itdüğidür[3] ve yeni han nasb-olunduğıdur.

Ve sene 992 rebî'ulevvelinde vilâyet-i Kefe'den ulağla mektûblar ve ahbâr-ı garîbe gelüp altı yedi yıldan berü Bâbü'l-ebvâb'da ya'nî Demür-kapu ve Şirvân zemînde vâki' olan kılâ' ve bilâdun fâtihi Vezîr[4] Osman Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri asker-i İslâm ile cidd ü ictihâd üzre olup, Kızılbaş melâ'în ile niçe niçe ceng ü cidâl-i ferâvân idüp, tamâmen ol vilâyât bi'l-külliyye Kızılbaş elinden istihlâs olunup, şedâ'id-i bî-pâyân çekilüp, muhâfaza hidmetin tamâm idüp, Demür-kapu muhâfazasına ve Vilâyet-i Şirvân'a Vezîr Ca'fer Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri kalup fermân-ı Pâdişâhî ile[5] Sivas Beğlerbeğisi Haydar Paşa ve dahi ümerâ-i kirâmdan bile[6] gelüp-gidecek asker-i mansûreden kim[7] var ise Deşt-i Kıbçak kenârından menâzil ü merâhil kat' idüp gelürken leşker-i melâ'în-i Rus ile dahi azîm ceng eyleyüp ve Kefe'ye geldüklerinde Kırım Hanı Mehmed Giray tesvîlâk-ı Şeytâniyye ile nihâdında olan hasâ'il-i zemîmesi muktazâsınca âbâ vü ecdâd-ı izâmı tarîkasından hurûc u udûl idüp hazret-i Pâdişâh-ı İslâm-penâha (83b) isyân u uğyân yoluna sâlik olup, Demür-kapu'dan gelen asâkir-i mansûre Vezîr-i dilîr Osman Paşa ve Haydar Paşa'yı Kefe kal'asında muhâsara eyleyüp, cârî olan su yolların bozup ve meterisler kurdurup, toplar çeküp, otuz yedi gün muhkem ceng ü neberd idüp, Âsitâne-i sa'âdete haberler yetişdükde ale'l-fevr Kapudan Kılıç Ali Paşa'ya tenbîh olunup, Tersâne-i Âmire'den baştardalar donadup, mevcûd bulunan Bölük-halkından ve Sipâh ve Yeniçeri ve Cebeci ve Topcılardan on bin nefer âdem hâzır u müheyyâ olup, otuz beş pâre baştarda ve kadırgalara ve top-gemilerine tahmîl olunup ve Konya'da ferâğat ihtiyâr iden İslâm Giray Han'a ılgar ile gelüp yetişesin diyü Uzun Mustafa Çavuş gönderilüp, evâsıt-ı şehr-i rebî'ulevvelde İslâm Giray Han isti'câl ile yetişüp, irtesi dergâh-ı sa'âdet-destgâha gelüp, a'yân-ı sa'âdet ikbâl idüp, Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa hazretleri atdan indüği mahalde koltuğuna yapışup[8], olki lâzım-ı ihtirâm-ı saltanatdur, yerin bulup, kanûn-ı kadîm üzre pâye-i serîr-i âlem-masî-

re yüz sürüp[9] hil'at-ı fâhire ile şemşîr-i murassa' takınup, menzil ü ârâmgâhına gitdiler.

İslâm Giray Han vilâyet-i[10] Kırım Ham olup gitdüğidür.

Kapucılar Kethüdâsı Hüseyin Ağa[11] koşulup hanlık menşûrı yazılup, râyet-i feth-âyeti açup a'yân-ı devlet tamâmen önüne düşüp, vüzerâ-i izâm tertîb üzre iskeleye varınca yanaşup, baştardaya girüp, şadmânlık topların atup, âmmeten hayr du'âlar ve senâlar olundı. Donanma-yı Hümâyûn ile Kapudan Paşa hazretleri lenger koparup, bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ muvâfık eyyâm ile saldırdılar. Mübârek sâ'at ve ferhunde fâl ile az zemânda bi-avni'llâhi ta'âlâ ve tevfîkıhî Kefe'ye vusûl müyesser oldukda velvele-i top ve tüfeng tâk-ı ayyûka tarrâka bırağıcak, leşker-i Tatar-ı bed-girdâr tâkat getüremeyüp heman ol hînde karârı firâra değişüp (84a) Han-ı hâ'in gâyet semîn olmağın arabaya binüp kaçarken itdüği cürm ü isyâna nâdim olup, savt-ı a'lâ ile tevbe vü istiğfâr idüp, «Hay meded»diyü afv recâ iderken Kağılgay (قاغلغاى) Alp Giray Mirza bir iki yüz nefer atlu dilâver[1] ile ta'kīb idüp, hanların yüzi suyın nâmerdlik ile yere döküp, «Kırım ocağına su koydun hey kaltaban» diyüp yetişüp bir su kenârında ağaç gölgesinde kemend ile işin bitürüp, hayâtı defterin sahîfe-i âlemde[2] dürüp gubâr-ı fitneyi kaldırdı diyü serdâr-ı âlî Osman Paşa ve Kapudan Paşa hazretleri arz eylediler.

«Mezbûr Mehmed Giray Han fî hadd-i nefsihî bir mübârek zât olup, kat'â şânında Pâdişâh-ı İslâm-penâh hazretlerine âsî ve tâğî olmak hâtırına hutûr itmeyüp, Demür-kapu'da Vezîr Osman Paşa hazretleriyle, mülâkātda mâ-beyne ba'zı müfsid girüp, dürüşt kelâm-ı vahşet-âmîz vâkî' olmak ile suhan-çîn bed-bahtlar şerrine uğrayup, hiç bir halde irâdetiyle kendüden nâ-ma'kūl vaz' sâdır olmadın sebeb olanlar dahi sahtullâha mübtelâ oldılar» diyü hikâyet eylediler[3]. Fî evâsıt-ı rebî'ulâhir, sene 992.

Vezîr Osman Paşa hazretleri Südde-i sa'âdete geldüğidür.

Ve ba'dehu niçe günler halk-ı âlem, Vezîr-i saltanat-ârâ Osman Paşa'ya ve Demür-kapu muhâfazasından gelen leşker-i mansûr u mu-

zaffere iştiyâklar ile muntazır olup, deryâ cânibine dîde-i ümîr ile nigerân iken sene-i mezbûre cumâdelâhirinün yiğirminci penç-şenbih gün Karadeniz boğazından Donanma-yı Hümâyûn ile gelüp velvele ile şâdmânlık topların atup ve yek-şenbih gün Dîvân olmayup, vüzerâ-i izâmdan gayri kim var ise Vezîr-i âlî-kadri istikbâl eylemek fermân olunup, merhûm Pertev Paşa evlerinde kondurmak tedârük olunup ve ikbâl idenlere sımât-ı ni'met-i ferâvân ihzâr olundı. Yeniçeri ağası ve rikâb-ı hümâyûn ağaları ve cümle Bölük ağaları, âmmeten Kapu-halkı ve Yeniçeri mükemmel ü müzeyyen şevket ü şehâmet ile karşulayup, a'dâ-i dîn ü millet rağmına ikrâm u ihtirâm olunmakda dakīka fevt olunmadı. Ve cümlesi sımât-ı ni'mete gelüp âlî ziyâfet olundılar.

Ve evâhir-i şehr-i mezbûrede hazret-i Pâdişâh-ı dîn-penâh *-eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhü-* Sarây-ı Atîk'den Dîvân-ı adâlet-unvâna çıkdılar ve şehr-i mezbûrun yiğirmi yedinci evvel Dîvân güni Vezîr-i dilîr-i izzet-disâr u şecâ'at-şi'âr hazretleri izz ü ikbâl ile pîşkeş ü hedâyasın tertîb idüp ve cümle Demür-kapu'da[4] (84b) ve vilâyet-i Şirvân muhâfazasından gelen Sivas Beğlerbeğisi Haydar Paşa ve ümerâ-i kirâmdan on nefer beğler ve silahdâr-başı ve Ulûfeciyân-ı yesâr ağası ve sekbân-başı ve Yeniçeriler kethüdâsı cümleten gelüp pâye-i serîr-i saltanata yüz sürüp Paşa-yı müşârun-ileyhün pîşkeşi çekildi. Kızılbaş hanlarından Aras Han ve İmâm-Kulı Han'un zî-kıymet iki tâc-ı murassa' ve üç kıt'a murassa' hançer kemerleri ve üç kabza[5] murassa' şemşîr iki kıt'a murassa' mansûrî eğerleri ve bir kıt'a altun Cürcî alemi musavver-i a'lâ ve altmış haml[6] harîr-i Şirvân ve dört haml[6] destâr-ı Kandehârî ve on beşer kat serâser-i mütenevvi'a-i Acem, be-gâyet a'lâ ve on beşer kat atlas ve kemhâ-i rengîn ve sâ'ir kumaş-ı Hindî ve yiğirmi beş nefer peri-peyker mümtâz u ser-efrâz gulâmhâ-i Çerkesiyyü'l-asl ve Gürciyyü'l-asl[7] ve on yedi kıt'a mefâtîh-i nukra ki her miftâha bir kal'a-i hasînün nâmı kazılmışdı. Teşrîfât tezkiresi kānûn üzre yazılup, içerü gitdi. Vüzerâ-i izâm ile içerüden çıkup, sadr-ı sa'âdete geldüklerinde eğlenmeyüp Dîvân kalkup vüzerâ-i izâm *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehüm-* hazretleri ata bindükleri mahalde Hâs-âhûr'dan bir mükemmel at-ı rahtvân getürüp, altun zencîr ve mükellef abâyî ve ağır gâşiye ile çekilüp, müfâharet ile binüp, sa'âdethânesine gitdi. Ve mukaddemâ Tatar Han-ı hâ'in fethinde kendülere ve Kapudan Paşa'ya şemşîr-i mu-

rassa' ile hil'at-i fâhire gönderilüp, saltanat tarafından teşrîf buyurulmışlardı. Fi't-târîhi'l-mezbûr.

Kapucılar kethüdâsı ma'zûl ve Mehmed Ağa kapucılar kethüdâsı oldı.

Sene-i mezbûre cumâdelâhire gurresinde Kapucılar Kethüdâsı Hüseyin Ağa, ki İslâm Giray hidmetiyle gitmişdi, Osman Paşa hazretlerine dürüşt söyledüği şâyi' olmağla azl buyurulup, yerine sâbıkâ Çaşnigîrlik'den çıkup, Rûmili Kethüdâlığından ma'zûl Mehmed Ağa Kapucılar Kethüdâsı oldı.

Siyâvuş Paşa hazretleri ma'zûl olduğıdur.

Ve sene-i mezbûre recebinün on yedinci sah gün[8] ikindüden sonra hazret-i (85a) Pâdişâh-ı âlem-penâh *-hullidet hilâfetuhû-* Kapucılar kethüdâsını gönderüp Vezîria'zam Siyâvuş Paşa hazretlerinden mühr-i izzeti aldırup, «Çiftliğine gitsün» diyü emr idüp[1], heman ol gün emr-i âlîye imtisâl idüp, ahşâma değin çiftliğine yetişüp ma' zûl buyuruldı. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Osman Paşa hazretleri Vezîria'zam olduğıdur.

Sene 992 recebinün yiğirminci sebt güni Dîvân-ı mu'allâda Kapucılar Kethüdâsı Mehmed Ağa fermân-ı âlî-şân ile vezâret-i uzmâ mührini getürüp Sadrıa'zam Osman Paşa hazretlerine teslîm eyledi. Vüzerâ-i izâm hazretleri ale't-tertîb mübârek-bâd eyleyüp ve halk-ı âlem ikbâl idüp, erkân-ı devlet Pertev Paşa evlerine dest-bûsa varup, mesâlih-i Müslimîn ve kazâyâ-i dîn ü devlet görmeğe şurû' eylediler. Allâh *-sübhânehû ve ta'âlâ-* mülhem bi's-savâb eyleyüp düşvâr işlerin âsân eyleye. *Bi-hakkı ve bi-hürmeti Hâtemü'n-nebiyyîn.*

İlçi-i Kızılbaş İbrahim Han icâzet taleb idüp sardâr yanına gitmek buyurulduğıdur.

Ve sene-i mezbûre şa'bânü'l-mu'azzamının evâ'ilinde Şâh-ı Surh-serân Sultân Mehmed Hüdâbende'den taleb-i sulh u salâh içün nâme getüren Kum ve Kâşân hâkimi ilçi İbrahim Han Tevâcî Südde-i sa'âdet-medâra geleli iki buçuk yıldan tecâvüz idüp, Kadırga limanında merhûm Mehmed Paşa evlerinde kalmış idi. Ve yanınca gelen Kızılbaş tâ'ifesinden kimse kalmayup, ta'ûn kırup heman kendüzi kurtulmışdı. Sa'âdetlü Pâdişâh-ı gerdûn-iktidâr *-hullidet hilâfetuhû-* hazretlerinün rikâb-ı hümâyûnlarına ruk'a mu'allâ kılup, icâzet-i şerîfe recâsına ırk-ı şefekat ve merhameti tahrîk ider, niyâzmendâne çok kelimât yazup ve derdmendâne ızhâr-ı acz u inkisârda sûz u güdâz arz eylemeğin izn-i hümâyûn erzânî buyurılup, dergâh-ı sa'âdet-destgâha gelmek fermân olundı. On nefer âdemîsine hil'at virilüp, seferde olan serdâr-ı âlî-kadr Vezîr Ferhad Paşa hazretleri yanına gitmek buyuruldı. (85b)

İlçisinün Dîvân-ı âlîye geldüğidür.

Ve mezbûr ilçi Dîvân-ı âlîye pâye-i serîr-i saltanata yüz sürmeğe geldükde fakīr-i hakīr-i kesîrü't-taksîr devâddârhk hidmetinde idim. İbrahim Han Tevâcî Kızılbaş ve Türkman içinde haysiyyet ve ma'ârif ile müte'ârif ü müte'ayyin kimse olup, Sadrıa'zam huzûrına geldükde hezâr havf u haşyet ile gelüp gâyet-i dehşetden vezîrün şîrâne tâb-ı nazarına tâkat getüremeyüp yâve-gûyluk ile halt-ı kelâm eyledi. «Senün ilçilik ile münâsebetün yo-mış, fehm ü ferâsetün bu mıdur? Var anda gördüğün söyle, işte ben üstünüze varmağa hâzırum, gâfil bulunduk dimeyesiz. Sen benümle gitmek gerek idün. Sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh, seni mukaddem serdâr hazretleri yanına varmak buyurdı» didi. Tersân u lerzân kalkup gitdi, artık dahi iltifât eylemedi.

Rûmeli Beğlerbeğisi Ali Paşa Âsitâne-i sa'âdete geldüğidür.

Ve sene-i mezbûre şa'bânınun evâ'ilinde Rûmeli Beğlerbeğisi Ali Paşa *-dâmet ma'âlîhi-* Bender seferi üzerinde olan dernekden Âsitâne-i sa'âdete gelüp, merhûm Mehmed Paşa *-rahmetu'llâhi aleyh-* sarâyında konup, üç günden sonra kānûn-ı kadîm üzre be-gâyet a'lâ pîşkeş ü hedâyâsın hâzırlayup, Dîvân-ı âlîye gelüp pîşkeş çekilüp, pâye-i serîr-i saltanata yüz sürdükden sonra irtesi gün cümle erkân-ı sa'âdete tenbîh olunup, cem'iyyet-i azîme[2] olup, vüzerâ-i izâm *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehüm-* hâzır olup, âlî ziyâfet olunup, ol gice Beğlerbeği Ali Paşa hazretleri sa'âdetlü Sultân sohbeti şerefine gitdiler. Fî 13 şehr-i şa'bân, sene 992.

Vezîr Ca'fer Paşa hazretleri Südde-i sa'âdete geldüğidür.

Ve sene-i mezbûre şa'bânı evâsıtında Vezîr Ca'fer Paşa *-edâme'l-Hâhu ta'âlâ iclâleh-* hazretleri Bender cem'iyyetinden dönüp Südde-i sa'âdet-medâra gelüp kānûn üzre dergâh-ı mu'allâya pîşkeşi çekilüp ve ol gün França ilçisine icâzet (86a) virilüp kalabalık dîvân[1] oldı.

Tâ'ûn-ı mübârekden vefât iden Mîr-âhûr çıkduğıdur.

Ve şehr-i İstanbul'da mübârek tâ'ûndan, dûd-ı âh u nâle sem'-i semâvâte peyveste olup, firkat ü hasret-i mevtden muhteriku'l-fu'âd ve giryân ü büryân olmaduk kimse kalmadı. Ve musîbet-zedenün pâyânı yok idi.

Bu esnâda Büyük Mîr-âhûr Hüseyin Ağa dahi tâ'ûndan vefât idüp, içerüde Çukadâr ve Sâ'atci Hasan Ağa Mîr-âhûrlık ile çıkdı. Fî 18 şehr-i şa'bân, sene 992.

Kıssa-i garîbedür.

Mezbūr Mîr-âhûr Hüseyin Ağa mat'ûn olup[2] hasta iken sâbıkā Kapucılar kethüdâlığından ref' olunan Hüseyin[3] Ağa Sadrıa'zam Osman Paşa hazretlerinden gelüp mîr-âhûrlık ister Paşa[4] dahi «Ölmedi, nice virilür» dimişler «Kalkacak[5] değildür» dimiş. «Câ'iz ki sen andan mukaddem ölesin» buyurmışlar fi'l-hakīka ol dahi mat'ûn olup Mîr-âhûr'dan dört gün evvel intikāl eyledi, *rahmetu'llâhi ta'âlâ aleyhim.*

Tatar Han üstüne, fetret olup, Sadrıa'zam Osman Paşa Serdâr fermân olunduğıdur.

Sene 922 ramazân-ı şerîf evâ'ilinde Âsitâne-i sa'âdete Kırım Tatarı Hanı İslâm Giray Han'dan arzlar gelüp, mukaddamâ hiyânet idüp, cinâyet ile maktûl olan Han'un gaybet eyleyen evlâdından bir iki neferi âsî Nogay-ı Kebîr Tatarı'na iltica idüp «Babamuz kanın almak içün bize mededkârlık eylen» diyüp aç ve muhtâc on bin mikdârı çapkuncı ile ılğar idüp Kırım Hanlarınun kadîmi ma'mûr ma-karr u mekânları olan Bağçe-sarây'ı ale'l-gafle gelüp basup, yağma vü târâc idüp, İslâm Giray Han'un bulunan âdemleri makhûr olup

ve kendüzi mecrûhan bir tarîk ile halâs bulup, kaçup ve Südde-i sa'âdetden Demür-kapu muhâfazasına yazılup, me'mûr olan kul karındaşı Yeniçeri ve gönüllü tâ'ifesi ağalarıyle ve kethüdâlarıyle mahrûsa-i Kefe'de hâzır bulunmağın gelen melâ'in Nogay ile muhkem ceng ü neberd eyleyüp, (86b) mâbeynde kıtâl-i azîm olup, çok kimse helâk olup ve Bağçe-sarây'ını yakup yıkup harâb idüp, ol navâhîde vîrân itmedük yer komaduğın bildürüp ve bu cümle şenâ'atiyle «Devlet eşiğinden hanlık recâ vü ümîd iderüm hakkumdur» didüklerin i'lâm eylemişler. Han'un gelen arzı telhîs olunup, pâye-i serîr-i saltanata ahvâli[6] okundukda hitâb-ı müstetâb buyurılup, bunlarun hâli nice olmak gerek kim gider» diyü buyuruldukda, Osman Paşa «Ben kulun giderüm Pâdişâhum» diyicek, hayr du'â eyleyüp, «Allâh ta'âlâ mu'înün ola» buyurmışlar. Arzgâhdan taşra çıkduklarında Kapudan Kılıç Ali Paşa'ya hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn ile tezkire varup, «Donanma ile Karadeniz seferi lâzım oldı, hâzır olup tedârük eyleyesin» diyü fermân oldı. On bin Yeniçeri ve Altı-bölük umûmen ağalarıyle ve ulûfelü müteferrikalar ve bin nefer çavuş serdâr-ı âlî-kadr Osman Paşa hazretleriyle sefere hâzır olmak buyurılup, şehir halkına bir mertebe tedârük düşdi ki şerh u beyân mümkin değil. Ve tedbîr dahi bu ki cümle asâkir-i mansûre karadan Sinop üstüne varup ve Kapudan Paşa Donanma-yı Hümâyûn ile ve top gemileri ve at gemileri ile leşker-i bî-girânı eskāl u ahmâli ile kaç def'ada müyesser olursa Kefe cânibine nakl eyleye. Bu bâbda ukalâ ü ehl-i hûş deng ü hayrân kaldılar ki nice mümkindür ve ne vechile olsa gerek. Ve ma'âl ve netîce bu seferden nedür? Bâ-husûs eyyâm-ı Erbâ'în ve Zemherîr ola. Hayret ender-hayret el virüp, bu uslûb ve ka'ide üzre her kişi mühimmâtına mukayyed olmakda, şehr-i şevvâlün yiğirminci güni, mübârek sa'd sâ'atde Serdâr-ı bâvakār hazretleri cümle erkân-ı devlet[7] ile Südde-i sidre-misâle yüz sürüyü şevket ü haşmet ile varılup, âmme-i âlem taşrada muntazır durup, serdâr-ı a'zâm hazretleri içerü pâye-i serîr-i saltanata gidüp hassa serâser libâs ve şalvar ve murassa' şemşîr ve mücevher bâ-tekellüf sorguç ile (87a) mükemmel zencîrât ile çıkup, kemâl-i şevket ü heybet ile yemîn ü yesâra iltifât eyleyüp, cümle erkân-ı devlet önüne düşüp Emin İskelesi'nde Kapudan Paşa hazretleri baştardasına a'yân-ı sa'âdetle girüp ve nerdübândan çıkarken destmâl ile sa'âdetlü Pâdişâh hatt-ı hümâyûn gönderüp, alup elinde tutup, şâdmânlık topları atılup, deryânun vasatına varıldukda, tez-

kire-i şerîfi açup okudukda Rûmili Beğlerbegisi Ali Paşa hazretlerine «Kardaş, Pâdişâh-ı alem-penâh size vezâret virmişler, Allâh mübârek eyleye». Ve Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa'ya «Sen Rûmili Beğlerbeğisi olmışsın, Allâh mübârek eyleye». Ve Yeniçeri Ağalığı içerüde[1] silahdâr-ı hâssa Halil Ağa'ya buyurmışlar ve Ca'fer Paşa kardaşımuza çıkarsın[2] diyüp işâret eylediler. Ve Nişâncı Mehmed Paşa hazretleri vezâretden tuğrâ-i şerîf hidmetin itmekle Rûmili beğlerbeğisine takdîm olunmak buyurulmış idi. Bu mahalde Ali Paşa'ya vezâret haberi vâsıl olduğı gibi karârı kalmayup, Mehmed Paşa'nun kalkup üstüne oturdı. Ve cümle erkân-ı sa'âdet Üsküdar'da Serdâr-ı a'zam hazretlerin selâmlayup, vardukda azîm sımât döşenüp, asker halkı ni'met-i vâfire ile ziyâfet olunup, birkaç gün oturak tenbîh buyuruldı. Erkân-ı sa'âdet vüzerâ-i izâm ve ulemâ-i kirâm göçüp gidince murâdâtlarına mülâzemet eylediler.

Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa istiklâli[3] üzre arza girmek fermân olunduğıdur.

Ve evâhir-i sevvâlde Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa hazretlerine hatt-ı hümâyûn çıkup tenbîh buyuruldı ki merhûm Şemsi Paşa gibi Pâdişâh-ı âlem-penâh rikâbında şikâr-ı hümâyûna bile hâzır olup ve arza dahi başka girüp, Serdâr-ı a'zam Osman Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerinün sefere müte'allik umûrına vüzerâ-i izâm hazretleri karışmayup, müstakil vâki' olan kazâyâ ve cümle gelen telhîsât ve urûz ve sâ'ir tedbîrât kendülere mahsûs olup, elinde ola. Ve Kadıasker efendilerden sonra girüp tennâ arz eylemek fermân olundı. (87b) İstiklâl-i tâm buldı. Fî 23 şevvâl, sene 992.

Ve Anatolı aklâmı defterdârı Hüsrev Efendi ve ikinci Rûznâmeci Mehmed Çelebi ve Anatolı'nun[4] Mâliye tezkirecisi Piyâle Beğ sefere me'mûr oldılar. Fi't-târîhi'l-mezbûr.

Osman Paşa hazretlerine beyâz tuğrâ-i şerîf teslîm olunduğıdur.

Ve Mesih Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri kā'im-makām-ı sadr oldı. Ve serdâr-ı bâ-vekār hazretleri Üsküdar'dan göçünce Nişâncı Mehmed Paşa hazretleri beş bin kıt'a tuğralu beyâz ahkâm kağıdı hâzır idüp, bu hâkden kem-ter-i kemîne, ki devat-

dârlık hidmetiyle me'mûr idüm, bile iletüp teslîm eylediğümüzde bahşiş ve atâlar eyleyüp, «Düşen mansıb ile ber-murâd eyleyesiz» diyü Mesih Paşa hazretlerine sipâriş-nâmeler virdiler.

Sefere me'mûrlar.

Ve Re'îs-i Dîvân Hamza Çelebi Efendi ve Tezkireci Tâcî-zâde Efendi ve Kâtib-i Dîvân Sûzenî-zâde Mehmed Çelebi sefere me'mûr oldılar, vedâ'laşıldı. Rabbü'l-âlemîn nigehbânları ola.

Göçüp gitdükleridür, vüzerâ-i izâm hazretleri be-nevbet serdâra vardukları̇dur.

Ve evâ'il-i şehr-i zilka'dede Üsküdar'dan kûs-ı rihlet çalup göçdiler. Göçüp gidince be-nevbet vüzerâ-i izâm *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehüm-* niçe niçe varup murâdâtların recâ eyleyüp ve her biri envâ'-ı lutf u keremler ile ri'âyet buyurılup âyîn-i[5] serverî ve serdârî ve himmet-i dilîrî ve bahâdırî ve reviş-i cihândârî ve hasm-efgenî nice olurmış seyr iderlerdi. Ve bi'l-cümle görülmiş ve işidilmiş uslûb ve tavr değildi. Mukalled olmayup, cibillî[6] idi. Kimse taklîd dahi idemezdi. Ve her ikindi dîvânından mukaddem sımât-ı ni'met-i bî-pâyân içerü otak-ı gerdûn-nitâkından çekilürdi. Ve sadrda bir duhte zî-kıymet nihâlî ve bâlîn ve sâyebân-ı garîb kurılurdı. Ve çadır etrâfında murassa' gaddâreler ve kemer-i şemşîrler ve bozdoğan ve miğferler tururdı.

Dâvud Han gelüp[7] ziyâfet olunup, Beğlerbeğilik fermân olduğıdur.

Ve bu esnâda yukarıda Serdâr Ferhad Paşa (88a) *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri tarafından arzlar gelüp, memâlik-i Gürcistan hâkimi Simon la'înün karındaşı olup, Kızılbaş hanlarından Dâvud Han, ki tahtgâhı olan kal'a-i Tiflis kadîmi yurtları ve reşk-i selâtîn-ı âlemdür, leb-i âb-ı Kür'[1]de vâki' olmışdur, merhûm Mustafa Paşa'nun satve-i kāhiresinden bıragup gitmişdi. Hâlâ beş nefer beğleri ve yarar bir nefer oğlı ile Serdâr hazretlerine yetişüp, beni Âsitâne-i sa'âdet turâbına ulaştır. Memleket-i Gürcistan'un miftâhı benem. Bi-'avni'llâh feth u teshîri benimle mümkin ü müyesser-

dür[2]. Fi'l-hakīka kadîmî asl u nesl olmakla Kızılbaş içinde küllî i'tibârı var diyü i'lâm olunup, Dîvân-ı âlîye geldükde âlî ziyâfet olundı. Oğlına ve âdemlerine hil'at-ı fâhire virilüp teşrîf olundılar. Ve kendüzine Mar'aş Beğlerbeğiliği fermân olunup, Serdâr hazretleri yanına varup, vilâyet-i Gürcistân'dan ve karındaşı Simon yerlerinden feth eyledüği kendüye ocaklık tarîkıyla virile diyü buyurılup, serdâra hükm-i şerîf gönderildi. Fî evâ'il-i şehr-i zilka'de, sene 992.

Asker-i mansûreye kışlamak içün hükm-i şerîf gitdüğidür.

Ve Serdâr-ı a'zam Osman Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* ile olan asâkir-i mansûre livâ-i Bolu'da ve Gerede'de azîm şiddet-i şitâya uğrayup, mihnet ü meşakkate mübtelâ oldukları i'lâm olunup, ancak Kastamonı'da kışlamak mümkündür, dahi bir kadem gitmek mecâl ü imkân olmaduğı arz olundı. Mübâlağa davar ve âdem helâk olduğı i'lâm olunmağın Kastamonı kışla[3] fermân olundı. Fî evâ'il-i şehr-i zilka'de, sene 992.

Fitne-i Tatar def'olup gitdüği ve Osman Paşa tekrâr Şark diyârına serdâr olduğıdur.

Ve sene 992 zil-hiccesinün evâhirinde Serdâr-ı bâ-vakār Sadrıa'zam Osman Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* dan mufassal arzlar gelüp «Maktûl olan Han-ı hâ'inün oğulları cem' olan leşker-i evbaş u kallâş üzerlerine varacak askerün haberi ma'lûmları oldukda (88b) karârı firâra değişüp kaçarlar. Ardlarından ta'kîb olunup yetişdükleri ve yarar âdemleri tu'ma-i şemşîr olup ve İslâm Giray Han kemâ-kân hânlık tahtında kâmrân oturup, cümle leşker-i Tatar bende-i fermân olup, kemâl-i itâ'at ve inkıyâdları mukarrerdür, Kefe cânibine geçmeğe ihtiyâc kalmadı. Maslahat dil-hâh üzerine ber-taraf oldı» diyü arz eyledükde hazret-i Pâdişâh-ı zıllu'llâh *-eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhu-* hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûnlarıyle «Şimden-girü rızâ-i hümâyûnum oldur ki inân-ı azîmetün diyâr-ı Şark'a Surh-ser üstüne mün'atıf idüp, ol bed-nihâdlarun vucûd-ı bî-sûdlerin sahîfe-i âlemden nâbûd eylemeğe sarf-ı himmet eyleyesin. Anlarun kal' u kam'ı ve istîsâli aksâ-i maksûdumdur. Ve cümle asâkir-i mansûre zîr-i destinde, Allâh ta'âlâ mu'în olup, destgîrün ola» diyü muhkem te'kîd ü tenbîh buyurılup ve cümle Memâ-

lik-i mahrûsa beğlerbeğilerine hâzır u müheyyâ olasız dinilüp, mufassal u meşrûh sefer ahkâmı yazılup irsâl olundı. Fî gurre-i muharrem, sene 993.

Serdâr Ferhad Paşa'ya Âsitâne-i sa'âdetüme gelesin diyü hükm-i şerîf gitdüğidür.

Ve sene 993 rebî'ulevvelinde serdâr-ı sâbık-ı âlî-mikdâr Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerine hükm-i şerîf yazıldı ki «Hâlâ Sadrıa'zam ve Serdâr-ı ekrem Osman Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerine buluşup, Şark seferine müte'allik olan umûr-ı asker-i mansûre ana sipâriş olunmışdur. Sefer-i zafer-rehbere me'mûr olan beğlerbeğiler ve ümerâ ve zu'amâ ve sâ'ir sipâh[4] ana murâca'at idüp, fermânına imtisâl ideler, diyü tenbîh ü te'kîd eyleyesin. Ve ba'de'l-mulâkāt İstanbul'a gelüp-gidesin» diyü emr olundı.

Serdâr-ı a'zam hazretleriyle mülâkāt olunup, musâfât ile ayrılduklarıdur.

Ve Tokat'da mülâkāt müyesser olup, küllî ri'âyet ü hürmet ile âlî ziyâfet olunup, kemâl mertebe i'zâz u ikrâm eyleyüp, sa'âdetlü Pâdişâh hazretlerine terbiye-nâme yazup evsâf-ı hamîde ile yâd idüp, «Saltanat tarafından küllî izzet ü sa'âdete sezâvârdur (89a) ki[1] ancak olur[2], iyilikler idecekdür ve çok himmete lâyık kuldur ve müstahıkdur» diyü arzlar virdüğinden sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri hazz-ı ferâvân eyleyüp, «Gāzîler bî-garazdur el-hamdü li'llâh» buyurmışlar.

Anatolı Beğlerbeğisi intikāl idüp tebeddülât olduğıdur.

Ve sene-i mezbûre rebî'ulâhir gurresinde Anatolı Beğlerbeğisi Rıdvan Paşa'nun mizâcında küllî fütûr olup, âfiyet müyesser olmayup vefât itdüği haberi geldi. Ve beğlerbeğiliği sa'âdetlü Pâdişâh *-hullidet hilâfetuhû-* hazretleri «Serdâr-ı a'zam kime ta'yîn iderse beğlerbeği ol olur» diyü buyurmağın, sâbıkā Mısr Beğlerbeğisi olup, Yedi-kulle'de habs buyurılan Hasan Paşa Haleb Beğlerbeğisi bulunup, Anatolı Beğlerbeğisi oldı. Ve Haleb Beğlerbeğiliği Kıbrıs

Beğlerbeğisi Okcı-zâde Mehmed Paşa'ya virildi. Ve Kıbrıs Beğlerbeğiliği Şemsi Paşa oğlı Mahmud Paşa'ya virilmiş arzları[3] geldi.

Defterdâr Mahmud Çelebi ma'zûl ve Husrev Beğ Baş-defterdâr ve Hasan Efendi ve İbrahim Beğ defterdâr olduğıdur.

Ve mukaddemâ Sadrıa'zam Osman Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri serdâr olduklarında sefer-i zafer-rehbere me'mûr olan Anatolı defterdârı Husrev Beğ Efendi[4] ve ikinci rûz-nâmçeci Mehmed Çelebi ve Anatolı'nun mâliye tezkirecisi Piyâle Beğ ma'an gitmişler idi. Kastamonı'da kışlada iken Âsitâne-i sa'âdetde Baş-defterdâr Mahmud Çelebi nâgehânî ma'zûl buyurılup ve yerine Husrev Beğ Baş-defterdâr olup ve Anatolı defterdârlığı Hasan Efendi'ye buyurılup ve Şıkk-ı sânî defterdârlığı Şehr-emîni Uzun İbrahim Beğ'e buyurıldı. Ve Şehr-emâneti Yeniçeriler kâtibi Ali Beğ'e virildi. Ve Yeniçeriler kâtibliği Fodule kâtibi Mehmed Çelebi'ye fermân olundı. Fî 21 rebî'ul âhir, sene 993.

Osman Paşa hazretleri Şark seferine müteveccih olduğıdur.

Müşârun-ileyh Serdâr-ı ekrem hazretleri yümn ü ikbâl ile kışladan kalkup, sefere müteveccih olduklarında Defterdâr Husrev Beğ Âsitâne-i sa'âdete gelüp ve Mahmud Efendi, ma'zûl[5] sefere gitmek fermân olunup, (89b) Müftilenâm Çivi-zâde Efendi ve sâbıkā vezîr Nişâncı Mehmed Paşa ve Burhâneddin Efendi[6] defterdârun teftîşi teşvîşinden halâs müyesser oldı. Fî evâhir-i rebî'ulâhir, sene 993.

Serdâr-ı sâbık Ferhad Paşa hazretleri Âsitâne-i sa'âdete geldüğidür.

Ve sene 993 cumâdelâhiresinün gurresinde serdâr-ı sâbık Vezîr Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri yümn ü berekâtıyle Dârü's-saltanati's-seniyye[7] mahrûsa-i İstanbul'a gelüp kānûn-ı kadîm üzre Üsküdar'a kadırgalar gidüp Rûmili beğlerbeğisi ve Yeniçeri ağası, defterdârlar ve rıkâb-ı hümâyûn ağaları ikbâl idüp, «Gazâ kutlu ola» diyüp, devlet-hânelerinde sımât-ı ni'mete oturdılar. Ve şehr-i mezbûrenür onuncı gün sa'âdetlü Pâdişâh-ı dîn-penâh haz-

retleri izz ü ikbâl ile Sarây-ı Atîk'den çıkup, Dîvân oldı. Vezîr-i müşârun-ileyh pîşkeş-i âlî çeküp pâye-i serîr-i saltanata yüz sürdiler. Tokmak Han ve İmâm Kulı Han'un murassa' tâcları ve Simon la'înün musavver alemleri çekildi. Kānûn-ı kadîm üzre küllî tuhaf u hedâyâ getürdiler. Ber-mûceb-i kānûn[8].

İntikāl-i merhûm Müftî-i sâbık.

Ve bu esnâda sadr-ı fetvâ ile Şeyhülislâm olup, mufasıl olan[9] Nakībüleşrâf Ma'lûl-zâde niçe eyyâm sâhib-ferâş idi. Âlem-i fânîye vedâ' idüp, azm-i bakā-ı âhiret eyledi. Rahmetu'llâhı aleyh.

Nakībüleşrâf şüden-i Mir-i Mahdûm-ı Acem

Ve nikābet-i eşrâf Mekke-i mükerreme kadısı Mirza Mahdûm, ki vilâyet-i Şark'dan gelüp şeref-i nesebi ve siyâdeti mu'ayyen olup, ihtirâm u ikrâm olunmışdı, anlara fermân olundı.

İntikāl-i şehzâdegân ez-sarây-ı fânî.

Ve sene-i mezbûre recebi evâhirinde Saray-ı Atîk'de küçük şehzâde sultân Süleyman ve birkaç gün sonra bir gicede ma'an dünyâya gelen sultân Cihângîr ve iki yaşından ziyâdece kızcağuz dâr-ı mihnetden sarây-ı rahmete intikāl eyleyüp cümlesin Ayasofya-i Kebîr kurbında Sultân Selim Han türbesinde defn eylemek buyurdılar.

İntikāl-i İsmihan Sultân -tâbet serâhâ-.

(90a) Ve sene-i mezbûre şa'bânü'l-mu'azzamından sekizinci gün İsmihan Sultân hazretleri Vezîr Ali Paşa'dan bir ferzend-i dil-bend dünyâya getürüp mizâc-ı şerîf ve unsur-ı latîfinde olan fütûr u tegayyür def' u ref' müyesser olmayup, şehr-i şa'bânun onuncı gün dâr-ı zahmetden sarây-ı rahmete intikāl eyledi. Hazret-i Sultân Selim Han *-tâbe serâhü-* türbe-i şerîfelerinde defn olundı. Rahmetu'llâhi aleyh. Allâh ta'âlâ evlâd-ı kirâmların tûl-i ömr ve ilm ü amel ile mu'ammer idüp, ber-hurdâr eyleye. *Bi-mennihî ve hafiyyi-i lutfihî.*

Vefât-ı Sultân-zâde.

Ba'dehû ramazân-ı şerîf evâhirinde merhûme Sultân *-tabet serâhâ-* dan toğan Mahmud nâm oğulcuğı elli günlük olup, ol dahi âhirete gitti. Hazret-i Ebî Eyyûb Ensârî civârında olan merhûm Mehmed Paşa *-aleyhi'r-rahme-* türbesinde sâ'ir karındaşları yanında defn olundı.

Tebeddülât-ı kitâbet der-müddet-i Mesih Paşa.

Ve Kā'im-makām-ı Sadrıa'zam Mesih Paşa hazretleri hükümeti zamânında cürm ü günâhı olup olmayan bir yılda ma'zûl olanlar bunlardur ki zikr olunur. Baş-mukāta'acı Cânum Ağa-zâde Mahmud Çelebi yerine sâbıkā Rûmili muhâsebecisi sakat Kara Ahmed ve Mukābeleci Muharrem Çelebi yerine Mesih Paşalu yetmiş beş akça ulûfelü Müteferrika Mehmed Çelebi ve Balıkçın ulusı (اولوسی) İstanbul mukāta'acısı yerine bir uğurdan şâkird Şa'ban mukāta'acı oldı. Ve Rûmili muhâsebecisi Tezkireci-zâde Mahmud Çelebi yerine Anatolı muhâsebecisi Kilârî Mehmed Çelebi ve anun yerine Tiryâki Molla Mehmed hidmetleri ve Baş vâridâtî yerine Teslîmâtî Mehmed Çelebi ve Baş-rûznâmeci Süleyman Efendi-zâde yerine sâbıkā Diyârbekir defterdârı olan Koca Ali Çelebi rûznâmeci oldı.

Tebeddülât-ı defterdârân der-ednâ[1] bahâne.

Ve mukaddemâ Burhâneddin Efendi Şıkk-ı evvel defterdârlığından Tuna yalıları aklâmın ayırup başka defterdârlık olmak üzere nakd sâliyâne ile defterdâr olup, Dîvân-ı adâlet unvâna gelmişlerdi. Sene-i mezbûre şa'bânmun on beşinci Berât gicesi Baş-defterdâr Husrev Beğ Ve Anatolı (90b) defterdârı Hasan Çelebi ve Şıkk-ı sânî defterdârı Uzun İbrahim Beğ üçü bir yerden ma'zûl buyurulup, Baş-defterdâr Burhan Efendi olup ve Anatolı'ya sâbıkā defterdâr Seyfi Efendi gelüp ve sâbıkā defterdâr olan Kösec Mustafa Efendi defterdârlık[2] kabûl itmeyüp, mukaddemâ Erzurum defterdârı Dülbend-zâde Mehmed Çelebi Şıkk-ı sânî defterdârı oldı. Fî 15 şehr-i şa'ban, sene 993.

Cebeci-başı şüden-i Ahmed Ağa, Emîn-i binâ-i Vâlide Sultân.

Cebeci-başı Halil Ağa ma'zûl buyurulup Vâlide Sultân binâlarına hidmet iden Çaşnigîr Ahmed Ağa Cebeci-başı olmak fermân olundı.

Bîrûn âmeden-i Pâdişâh-ı âlem-penâh ez-Sarây-ı Atîk ve âmeden-i hazret-i İbrahim Paşa ez-diyâr-ı Mısrıyye.[3]

Sene-i mezbûre ramazân-ı şerîfinün mübârek leyle-i Kadr namazı sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh *-hullidet hilâfetuhû-* hazretleri Sarây-ı Atîk'den çıkup merhûm ve mağfûrun-leh Süleyman Han Gâzî Câmi'i'nde edâ eyleyüp irtesi izz ü ikbâl ile Sarây-ı Âmire'de müceddeden yapılan oda ve havzlar ve[4] hammâm-ı lâ-nazîr itmâm bulup iclal[5] buyurdılar. Ve ol gün Dîvân-ı adâlet-eyvân dahi kalkmadın muvâfık ruzgâr ile memâlik-i mahmiye-i Mısrıyye'ye giden Vezîr-i saltanat-ârâ İbrahim Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ cilâlehû-* hazretleri Yedi-kulle önüne Donanma-yı Hümâyûn gemileriyle gelüp lenger bırakdukları haberi[6] geldi. Ve kendüler dahi yümn ü ikbâl ile çıkup ashâb-ı sa'âdet-kudûm-ı meserret-rusûmları tehniyetine varup, makarr-ı izz ü rif'atleri olan merhûm Ferhâd Paşa sarâyına dâhil oldılar.

Tafsîl-i âverden-i Pîşkeş ve taht-ı zümürrüdîn-est ve diger tensûkât.

Ve geldükleri günün irtesi hazret-i Pâdişâh-ı rub'-meskûn içün tedbîr ü tedârük olunan tuhaf u hedâyâ hâzırlanmağa ibtidâ olundı. Evvelâ seksen bin miskāl altundan bir taht-ı zümürrüdîn, ki envâ'-ı kıymetî[7] cevâhir ile müzeyyen ve murassa' ve mücevher olup, üstâd-ı kâmiller kemâl-i letâfetde tarh ve tarsî' eylemişler, meselâ ednâ cevher ki zeberced ve pîrûzedür, beyza-i kebûterden (91a) aşağa olanı komamışlar ve Firenk-pesend yakut rümmânîleri ve kebûd u zerd olanı ve zümürrüdîn ki ef'iyi kör ide, be-gāyet a'lâlarını nazara mergūb yerlere vaz' eyleyüp, bir vechile zîb ü zînet virüp, kalem-kârlıkda ve sevâdde ol denlü ızhâr-ı kemâl-i san'at itmişler ki bu vechile numûne-i devrân hergiz görülmiş ve işidilmiş değildi. Ümerâ-i muhâfaza-i Mısrıyye'den kıdvetü'l-ümerâi'l-kirâm nakkāş

ve ressâm Derviş Beğ ve Dergâh-ı âlî müteferrikaları zümresine ilhâk buyurılan Kuyumcı İbrahim Beğ san'atlarıyle mükemmel olup kuruldı. Bu Hâksâr dahi ol seyr ü temâşâda ve tahmîn-i behâda bile bulunmışdum. Bu bî-bedel[1] ve bî-behâya bahâ komağa kasd eyleyen Acem Mahmud Çavuş'a mu'âraza vechile cevâb virüp, «Hüner oldur ki Halîfe-i zemîn ü zemân Pâdişâh-ı cihân-bân pesend idüp üstüne nişest itdükden sonra kıymet takdîr ide-bilesin» dimişdüm. Serîr-i saltanat zî-kıymetdür, ana had ta'yîn eylemek münâsib değildür dinilmişdi. Ve hazret-i Paşa-yı âlî-şân diyâr-ı Mısrıyye'den Şâm-ı dârüsselâm üstüne teveccüh itdüklerinde ol vilâyet-i cennet-nişânda tavattun eyleyüp, kadîmî mekân tutan Dürûzî tâ'ifesi ki hiç hâlis bir milletden olmayup *ke'l-en'âmı belhüm edall* anlarun şân-ı habâset ve dalâlet u gavâyetlerinde itdüğinden[2] zamîr-i münîrlerinde anlara gazâ idüp, şerr ü şûrlarından[3] ve şeytânîlerin ol diyâr-ı bihişt-makām[4] turâbından kaldırmak aksâ-i merâmları olup ve ol diyâr askeri ile üzerlerine varup basup, şemşîr-i İslâm altında cümle makhûr ve hemdem katl ü kıtâl eyleyüp ve meşâhîr ü benâmlarınun niçe yüz kelle-i bî-devletlerin mukaddemâ ki Âsitâne-i sa'âdete göndermişlerdi. Ve hâlâ izz ü sa'âdetle geldüklerinde emvâl u erzâklarından ve yat u yaraklarından niçe bin tüfeng ve tîğ ü teber getürüp ve zikr olunan taht-ı zümürrüdîn ile altmış üç yük hazîne ki yüz yetmiş üç bin üç yüz beş altun idi, sa'âdetlü Pâdişâh-ı zıllu'llâh-i dîn-penâh *-eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhu-* hazretleri (91b) cenâbına[5] irsâl ü îsâl eyleyüp ve Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa ve Yeniçeriler[6] Ağası Halil Ağa hazretleri mumâileyh Paşa hazretleri önine düşüp ikrâm u ihtirâm ile Südde-i sa'âdete iletüp varup pâye-i serîr-i saltanata yüz sürüp ve ol mahalde umûr-ı devlet ü saltanata müte'allik niçe kelâm-ı hikmet-encâm oldukdan sonra bile gelenlere ve sâ'ir huddâm-ı zevi'l-ihtirâmlarına hil'at-ı fâhire ile teşrîf buyuruldılar. Fî 28 ramazân, sene 993.

Kutlu Bayram oldı.

Ba'dehû mübârek îd-i sa'îd-i şerîfde erkân-ı devlet ve a'yân-ı sa'âdet vüzerâ-i izâm ve ulemâ-i kirâm *-a'la'llâhu şânehüm ve ebkāhum-* dergâh-ı mu'allâ ve bargâh-ı a'lâda hâzır u âmâde oldukları halde vasf u beyândan müstağnî olan sâlifü'z-zikr ol serîr-i saltanat kā'ide-i kadîme üzre Bâb-ı sa'âdet önünde kurılup ale't-tertîb pâyına yüzler sürüldi, ya'nî tecdîd-i bey'at olundı.

Tafsîl-i Pîşkeş-i hazret-i İbrahim Paşa.

İşbu îd-i sa'îdden sonra Dîvân âhirinde yevmü's-sülesâda mumâileyh Vezîr-i celîlü'l-kadr hazretlerine kānûn üzre pîşkeş çekmek fermân olundı. Kalabalık dîvân olup tedârük olunan nefâ'is-i emti'a-i dünya ve tuhaf u hedâyâ ve cevâhir-i nefîse-i a'lâ ki vasf u beyânda imlâ ü inşâda acz ü taksîr mukarrer ü muhakkakdur. Ol tefsîlün icmâli budur ki selâtin-i selef dîvânında bu makūle pîşkeş ü hedâyâ defâtir-i kadîmede sebt ü tahrîr olmaduğından[7] gayri merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Süleyman Han *-aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân-* zemânında fâtih-i mülk-i Yemen ve Aden Hadım Süleyman Paşa geldükde Dîvân-ı adâlet-ünvânda çekilen pîşkeş meşhûr-ı âfâk olup, sadr-ı vezâret-i uzmâ ile teşrîf olunmışdur. Kat'â münâsebet[8] olmayup, öşri mikdârı değildür. Ve yine merhûm-ı mağfiret-penâhun evâhir-i saltanatında Yemen Beğlerbeğisi Mahmud Paşa ma'zûl gelüp pîşkeş çeküp Mısr Beğlerbeğiliği inâyet buyurulmışdı. (92a) Anun dahi pîşkeşi elsine-i nâsda şöhret-i tâmm-ı mâlâ-kelâm ile anılur, binde biri değüldür.

Defter-i teşrîfât-ı hazret-i müşârün-ileyh.

Mushaf-ı şerîf bâ-hatt-ı a'lâ, bâ-cild-i murassa' kıt'a, 2. Perde-i kapu-yı Ka'be-i mu'azzama duhte-i a'lâ kıt'a, 1. Semşîr-i murassa' bâ-cevâhir-i a'lâ kabza, 3. Hancer-i murassa' bâ-cevâhir-i yâkut ve elmas kabza, 3. Kârd-ı Acem murassa' ve mücevher a'lâ kabza, 3. Nâfe-i siper-i murassa' bâ-tekellüf a'lâ kıt'a, 3. Ve diğer siper duhte bânâfe-i murassa a'lâ kıt'a, 3. Leğençe-i dest bâ-ibrik an zer-i hâlis murassa' ve mücevher ve[1] maşraba-i murassa' ve tebsi-i murassa' an-zer-i hâlis ve gülâbdân-ı murassa' ve tebsi-i murassa' ve serâser-i a'lâ tak, 79. Katife-i duhâvi-i a'lâ tak, 29. Katife-i sâde-rengin-i Venedik a'lâ tak, 29. Dîvâ-i rengîn a'lâ tak, 9. Atlas-ı Frengi-i rengîn a'lâ tak, 209. Muhattem-i a'lâ ber-her renk tak, 109. Destârî-i birî aded, 1000. Harîr-i hâm-ı a'lâ haml, 2, beher haml, 5000. Gülamhâ-i peri-çihre, neferân[2], 100. Gülamhâ-i tâvâşî, neferen[3], 17. Habeşî, 10, beyâz, 7. Esb-i tâzî, tavîle 7. Ve bi'l-cümle 7 tavîle esb-i tazî, ki

her biri mümtâz u ser-efrâzdur, baş tavîle, ki 9 atdur cümleten mükemmel altun eğerlü murassa' ve mücevher boz-doğanları ve rikâbları ve zencîrleri altun ve abâyîleri ve gāşiyeleri kırmızı ve sürmâ'î katifeler üzre duhte ve mervârîd ile müzeyyen idi. Ve bundan aşağa[4] olan tavîle dahi eğerleri zer-i hâlisden ve kılâdeleri ve bazû-bendleri murassa' ve mücevher yeşim üzre zeberced-kârî ve pîrûze-kârî ve[5] abâyîleri ve gāşiyeleri duhte mervârîd ile müzeyyen ve bi'l-cümle bu tavîle dahi kemâl-i letâfetde makbûl ü mergūb idi. Üçünci ve dördünci ve beşinci tavîlelerün eğerleri ve sâ'ir rahtları mükemmel ü müzeyyen mutallâ olup gümüş rikâblar ve boz-doğanlar ve mükellef abâyîler ve beyâz ve sarı dîbâdan gāşiyeler ile ibrişim inânlar idi ve dört tavîlenün dahi iki tavîlesi serâser atlas-ı cüll ile çekilüp mâ-adâ iktivâile şereke cüll ile idi. (92b) Ammâ dördünci tavîle tamâmen a'lâ resimlü mutallâ[6] geyümlü idi ve iki tavîlesi bahrî kotaslu cümlesinün topları murassa' ve aldarayı (آلداری) gılaflu idi. Ve bir küçük fil iskârlat cuha-i cüll ile ve bir zürafe idi. Ve yigirmi beş haml tüfenk Durûzî cenginde alınup sâ'ir âlât-ı harb ile cebehâne esbâbı çekildi. Ve muhassalü'l-kelâm mi'yâr-ı sahîha sâhibleri tahmîn-i sahîh idüp çekilen pişkeş ü tuhaf ve hedâyâ bilâ-şekk ü şübhe yigirmi kerre yüz bin altunluk metâ'ı tecemmüldür. Kul mevlâsına[7] hidmet idüp arz-ı ubudiyyet ü ihlâs itmek ancak bu denlü müyesserdür dahi ziyâde[8] mümkin ü mutasavver değildür diyü tahkīk eylediler.

Habsden ıtlâk olunan İsmâ'il Çavuş leşker-i Kızılbaş'dan haber getürdüğidür.

Ve sene 993 şevvâlinün on beşinde Şâh-ı gum-râh-ı melâhide Sultân Mehmed Hüdâbende dinilen kaltaban habsinden İsmâ'il Çavuş, ki Serdâr tarafından nâme ve ahbâr ile gidüp anda ihânet ile habs olunup kalmışdı, niçe ser-encâm u ser-güzeşt çeküp âzâd olup geldi. Sadrıa'zam ve serdâr-ı ekrem Osman Paşa *-adâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerine Tebriz kurbında Hoy konağında buluşup Kızılbaş-ı melâ'în cem'iyyetin ve içlerinde olan ahvâl ü ahbârların bildirüp ve Tebrîz hâkimi akribâsından Emir Han Türkmanı Şâh katl itdüğin i'lâm eyledi. Ve Sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh *-hullidet hilâfetuhû-* hazretleri söyledüp dinledi. «Ve Kızılbaş'un cümle on iki oymağı bir yere gelüp bu def'a ittifâkları muhkem olup ve Hamza Mirza

ser-leşker olmağın Türkman ile Ustaclu birleşüp yek-dil ü yek-cihet oldı» diyü haber virdi. Ve asâkir-i mansûre düşmen vilâyetinde nice idüğin beyân idüp, «Kesret ü vefret bir derecedür ki kıyâmet mehîbdür» diyü hikâyet eyledi. Ve nüzl dahi tevzî olmamışdı. Velâkin kesret ve izdihâmdan zâd u zevâda ziyâde bahâdadur didi.

İbrahim Paşa hazretlerine At-meydanı sarâyı temlîk olunduğıdur. (93a)

Ve sene-i mezbûre zilka'desinün evâhirinde Pâdişâh-ı gerdûn vakār *-e'azze'llâhu ensârehû-* hazretlerinden tezkire-i hümâyûn çıkup Vezîr-i mükerrem ü muhterem İbrahim Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerine At-meydânı'nda olan eski İbrahim Paşa Sarâyı'nun iç-oğlanları sâkin olduğı yerden mâ-adâsını hibe ve temlîk idüp, hüccet-i şer'iyye yazılsun, mülk-nâme virilsün buyurılup ve iç-sarâyının ta'mîr ve termîmine şurû' olunmak fermân olundı. Mübârek-şud inşâe'llâh.

Serdâr-ı âlî-şân Osman Paşa'nun Tebrîz'de Kızılbaş ile vâki' olan mufassalan ahvâlidür.

Ve sene 993 zilhiccesinün evâ'ilinde diyâr-ı Şark seferine me'mur olan serdâr u sipeh-sâlâr[1] ve leşker-i İslâm ahvâlinden Anatolı Beğlerbeğisi sâhibü'l-izz ve'l-ihtişâm Hasan Paşa hazretlerinün ve gayrinün mufassal u meşrûh mektûbları geldi. Asâkir-i nusret-meâsir sene-i merkūme ramazânınun evâhirinde milket-i Tebrîz'e varıldığı günde etrâf u eknâf-ı memleket leşker-i melâ'în-i Kızılbaş ile müsellah u mükemmel alayları ile karşu gelüp, cânibeynden çerhacılar meydân-ı dâr u gîre girüp akdarma ve döndürme ve kovuşma olup, hây u hûy na'ra-i meydân-ı âfâka çıkup, muhkem ceng ü neberd ile hareket olunup, konak yerine konulup, poladdan hisâr misâl toplar çekilüp, kānûn-ı kadîm-i ceng-i leşker-i Osmâniyân üzre demür zencîr bağlanup, ârâm u âsâyiş olunup karâr olundı. Karavullar leşker-i İslâmı nigehbânda iken bir konakdan ba'îd mahalde ki Şâh-ı güm-râh cünûd-ı şeyâtîn ile ve oğlı ser-leşkeri olan[2] Hamza Mirza ile konmışlar idi. Be-nâm ve meşâhîrlerinden Gence ve Karabag hâkimi İmâm-kulı Han ve Mürşid-kulı Han ve Mehdî-kulı Han ve Korucı-başı Mehmed ve Şâh-kulı Sultân ve dahi niçe Sultânlar

otuz bin mikdârı düşmen-i dîn ve mezheb olan seg-i cehennemîler ile ittifâk üzre ol gice şeb-hûn kasd[3] idüp karavullar gündüz buluşup bizüm karavul leşker-i (93b) İslâm cânibine haber virince atına inanup merdlikden hissesi ve derûnında merdânelikden nasîbi olan âzmâyiş içün binüp Cığala-zâde Vezîr Sinan Paşa ve kaynı Niğbolı Sancağı beği Vezîria'zam oğlı Sultân-zâde Mehmed Beğ inân-ber-inân ve dahi niçe merdân-ı kârzârdan bî-pâyân bahâdırân ve dilâverân ümerâ[4] ve mîr-i mîrândan ve zu'amâ ve sipâhdan ılgar idüp, bir mikdâr Kızılbaş alaynı önlerine katup kovup yetdüklerini sançup aman virmeyüp Şâh ordusına-dek iletüp ve anlardan dahi bî-hadd dinç asker binüp bunları önüne katup, leşker-i İslâm ordusına gelince ahşam basup yollarda niçeler şerbet-i şehâdet nûş eyleyüp ve Solak Ferhad Paşa oğlı Diyârbekir Beğlerbeğisi Mehmed Paşa yanında az âdem kalup ve Karaman Beğlerbeğisi Murad Paşa yanında dahi kimse kalmayup, sû-ı tedbîr ile meş'ale yakup, bir püşte üstünde durup, Kızılbaş melâ'în kuduz kilâb gibi giceyle meş'alün alayla üstüne uğrayup, merhûm Mehmed Paşa düşüp şehîd olup ve Murad Paşa kaçarken bir kuyuya düşüp, ana dahi Kızılbaş üşüp kapup alup giderler. Nâm içün gelüp top arabalarınun zencîrin çalup çekilüp[6] orduların özlerler[6].

Bu kıssadan sonra ehl-i Tebrîz asker halkıyle hüsn-i müdârâ itmeyüp kuçe-bendler bağlayup ceng ü sitîz üzre oldukları zâhir olmağla yine iltifât olunmayup, ednâ bahâne ile kuçe-bendlerini târ ü mâr eyleyüp asker-i İslâm şehre girüp bey' u şirâya şurû' idüp, Serdâr-ı bâ-vakār hazretleri kal'a yapdurmak esbâbına mubâşeret eyleyüp cidd ü cehd ile edevât-ı binâyı ihzâr itdürüp sâbıkā heşt-behişt sarâyını muhkem hisâr idüp, âlî burc u bârû yapılmakda iken şehr halkmun ba'z-ı melâ'înî[7] askeri tenhâ düşürdükde intikām üzre oldukları ma'lûm u zâhir olup, (94a) derûnlarında ukde olmağla[1] dâd almağa bahâne ister iken hikmet-i ilâhi ile askerün lisânına cârî olur ki bunlar katl-i âm olmak gerekdür ve illâ bunlar mutî' olmazlar, hakka ka'il değillerdür didüklerini Serdâr-ı bâ-vakār hazretleri işidür. Allâhu ta'âlâ saklaya diyüp, kat'â cevâz göstermeyüp, rızâsı yoğiken nâgehânî heman bir gün bir sît u sedâ ve velvele kopup, âmme-i leşker-i İslâm yarağa yapışup «katl-i âmdur» diyü seğirdişüp Osman Paşa'nun dahi mizâcında küllî fütûr var iken eyvây diyü acz ü inkisâr ile ata binüp, def'-i şerr ü şûr itmeğe kādir olamayup, zabt

u men' olunmayup, evvel şehr yağma olup, nehb ü gāret ile katl-i âm eyledüklerinden gāyetde muztaribü'l-hâl olup, nüks olmış. Ve kal'a binâsı dahi tamâm olup, muhâfazaya kalacak Cığala-zâde Vezîr Sinan Paşa hazretleri onbeş bin nefer mikdârı her sınıfdan leşker mukarrer olmışken ve Cığala-zâde kal'ada kalmağa ta'allül itmesinün sırrı hakīkaten serdâra za'f-ı küllî târî olup ve intikāl mukarrer olup, düşmen-i dîn ahvâle âgâh olup, askeri selâmet yakasına çıkarmak tedbîri içün imiş. Fi'l-hakīka leşker-i İslâmda kâr-fermâ ve kâr-âzmûde kalmadı. Nâm-dâr kimesne lâzımdur diyüp bu tedârüki itdiler. Ve Serdâr Osman Paşa hazretlerinün zahîre zahmetinden gitdükce marazı müştedd olmağın düşmen-i dîn leşker-i melâ'în fırsat gözedüp göç mahallinde Serdâr hâlinden âgâh olmağla leşker-i İslâm'a gezend irişdürmeğe kasdı muhakkakdur diyüp haber alınup ve Diyârbekir Beğlerbeğisi olan Hadım Ca'fer Paşa hazretleri muhâfazaya kalmak tedârük olunup, kifâyet mikdârı Bölük-halkından ve Yeniçeri ve Cebeci ve Topcı ve Top-arabacısından binden mütecâviz terakkī şartıyle ihtiyâriyle âdem yazılup ve erbâb-ı tîmardan ve zu'amadan sancağı beği ve alay-beğisiyle muhâfazaya kalanlara zahîre ve hazîne konulup ve göç mukarrer olup ve serdâr-ı (94b) leşker-i İslâm arabaya girüp, ata binmeğe mecâl ü imkân olmayup beğlerbeğiler ve sancak beğleri ve bölük ağaları cümleten düşmen yarağıyle hâzır u müheyyâ olup, göçülmeyüp leşker-i Kızılbaş ile muhkem ceng ü âşûb olup, leşker-i İslâm içün âmâde eyledüği batağa kendüler düşüp ve bi'l-cümle donuzı batakda avlayup, Kızılbaş-ı evbaş münhezim olup, ırılduğı gibi fırsat ile asker-i İslâm göçüp ağrığı önlerine katup fi'l-hâl göç iderler. Bu esnâda Serdâr Osman Paşa sefer-i âhiret ihtiyâr eyleyüp hâk-dân-ı dünyâdan göçüp nişîmen-i ukbâda karâr eyler, *rahmetu'llâhi aleyh.*

Ve Cığala-zâde'nün, Kızılbaş-ı bed-ma'âş elli katar mikdârı ağrığın sürüp getürür. Ve ol gice leşker-i Osmâniyye bi-avni'llâhi ta'âlâ ılgar ile, karâr itmeyüp iki menzili[2] bir idüp, düşmen askerinden ayrılurlar. Her konakda Kızılbaş melâ'în gelüp ulaşup, harb ü kıtâl ve ceng ü cidâl ile dördünci konağa gelinüp merhûm Osman Paşa «Ne aceb yerde ahşâm oldı» didükleri bu mahaldür. Ve Re'îs-i Dîvân Hamza Beğ, devlet ve saltanatun azîm düşvâr mahallinde hidmet eylemişlerdür. Husûsâ silahdâr ve sipâhî oğlanı bölügi itdükleri yoldaşlığı ve şecâ'atı hiç bir târîhde sahîfe-i ruzgâra yazılup işi-

dilmemişdür, eğerçi hezâr-dîde felek ne görmemişdür, ammâ bir mülkün pâdişâhı ser-askeri ile taht-gâh-ı saltanatından hâh u nâ-hâh çıkup bu denlü darb u harb idüp serdârsız leşker gālib u mansûr ve muzaffer ve kāhir olup sâlim ve gānim avdet eylemek Îrân zemîn ve Tûrân'da ve belki ahter u bahterde vâki' olmamuşdur. Mahz inâyetu'llahi'l-meliki'l-allâmdur.

Vefât-ı merhûm Osman Paşa ve âmeden-i mühr-i izzet be-Âsitâne-i sa'âdet ez-dest-i Mehmed Beğ.

Ba'dehû merhûm Osman Paşa intikālinde mühr-i vezâret-i uzmâyı Ahmed Paşa oğlı Niğbolı Beği Mehmed Beğ alup ılgar ile Südde-i (95a) sa'âdet-medâra gelüp sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri cânibine vusûl buldı. Vâki' olan fütûhât haberi Memâlik-i mahrûse-i Pâdişâhî'ye i'lâm ve beşâret içün ahkâm-ı şerîfe ile Dergâh-ı mu'allâ çavuşları irsâl olunup, memleketi Osmâniyye'ye feth-i mülk-i Âzerbaycân içün şenlikler ve şâdmânlıklar olmağla halk-ı âleme izn ü icâzet virildi. Ve İstanbul halkı behcet ü surûr ile üç gün üç gice donanma eylediler. Fî 7[1] zilhicce, sene 993.

Ve merhûmun cenâzesi Diyârbekir'de olan türbesinde defn olundı, *rahmetu'llâhi aleyh.* Vâlidesi ve bir duhteri kaldı. Ruzgârda şecâ'atle nâmı kalup, Kızılbaş içine dağ-ı hasret kodı.

Târîh[2]

Azm idüp hazret-i Osman Paşa
Çekdi Şâh üstine tîg-i hûn-rîz

Asker-i Rum ile Şark illerine
Çekdi ol Hüsrev-i âlî şeb-riz

Dökilüp kanı Kızılbaşlarun
Oldı hâki Acemün hûn-âmîz

Havf-ı tîg ile gurûh-ı Rafaza
Dimeğe başladı Sunnîyiz biz

Bu sefer kime müyesser oldı.
Kime virdi bunı ol Hayy-ı azîz

Bende-i Dâ'î didi târîhin
Avn-i Hakk ile alındı Tebriz

(عون حقيله الندى تبريز =) *Sene 993*[3].

Vezîria'zam şüden-i Mesih Paşa ve Vezir-i sânî şüden-i Siyâvuş Paşa.

Ve bundan sonra sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri yevm-i terviyede ikindiden sonra mühr-i izzeti Mesih Paşa hazretlerine gönderüp vezâret-i uzmâ hidmetini anlara sipâriş buyurdılar. Ve üç yüz bin akça dirlik ile müteka'id olup, sâbıkā Vezîria'zam Siyâvuş Paşa hazretleri vezîr-i sânî olmak fermân olundı. Fî 8 zilhicce 993.

Tekrâr Ferhad Paşa hazretlerinün serdâr olduklarıdur.

Fî sene 994, şehr-i muharremü'l-haram. Ve serhadd-i Âzerbaycân'da ya'nî Tebrîz kal'asında muhâfazaya kalan asker-i mansûre üzerine bî-had melâ'în-i leşker-i Kızılbaş muhâzele birle ser-askerleri olan Hamza Mirza Şehzâde ile gelüp muhâsara idüp ve toplar çekdürüp muhkem ceng ü neberd itmekde, cânibeynden dakīka fevt olunmayup «Öldüren gāzî ölen şehîd» diyü leyl ü nehâr kâr-zârde oldukları haberler gelüp asker ile ve yarak ile meded yetişdürülmek bâbında inâyet recâ eyledükleri pâye-i serîr-i a'lâya arz olundukda evâhir-i muharremü'l-harâm, sene 994'de sa'âdetlü Pâdişâh-ı dîn-penâh *-eazze'llâhu ta'âlâ ensârehû ve eyyede saltanatehû-* hazretleri tekrâr Vezîr-i şecâ'at-şi'âr-ı bâ-vakār (95b) Ferhad Paşa *-edâme' llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri «Gayret-i dîn-i mübîn içün bu denlü mihnet ü meşakkat ihtiyâr olunmışken hebâ olmasun, asker ve hazîne pâdişâhlara nâm ve nâmûs içündür» diyüp, yine serdâr-ı asâkir-i mansûre olmak fermân eyleyüp ve «Yeniçeri kethüdâsı Sinan Beğ beş bin nefer Yeniçeri dilâverleriyle ve Sipâhî-oğlanları ağası umûmen bölüği ile ve Silahdâr-başı umûmen bölüği ile ve Sağ-ulûfeci

tamâmen bölüği ile ve Topcı-başı bin nefer topcı ile ve Cebeciler kethüdâsı bin nefer ile ve Top-arabacıları bin nefer ve cemî'an şimdiyedek sefer-i zafer-rehbere giden beğlerbeğiler kemâ-kân yine Şark seferine gitmek emr olunup ve Rûmili'nün sağ-kol ve sol-kol alaybeğleri ve sancak-beğleri sefere hâzır u müheyyâ olup, serdâr-ı zafer-şi'ârum yanında nev-rûz-ı hümâyûnda dernekde hâzır bulunasız» diyü mü'ekked ahkâm-ı şerîfe ile hatt-ı hümâyûn ve yarar çavuşlar gönderildi. Ve şehr-i rebî'ulâhirede, ki nevrûz-ı hümâyûndur, Serdâr-ı âlî hazretlerinün otağı Üsküdar'da kurulmak fermân olundı. Fî 23 muharrem, sene 994.

Tezkireci-zâde Mahmud Çelebi defterdâr olduğıdur.

Ve Diyârbekir Mal-defterdârı Lâle-izâr[4] oğlı Ahmed Çelebi ma'zûl buyurılup, yerine Rûmili muhâsebesinden ma'zûl Tezkireci-zâde Mahmud Çelebi sene ber-sene yiğirmi bin altun ziyâde virmek üzre mu'temed olmağla Defterdâr olmak fermân olundı. Fî evâ'il-i rebî'ulevvel, sene 994.

Baş-defterdâr Burhan Efendi ma'zûl olup müfettiş olduğıdur.

Ve şehr-i rebî'ulevvel evâ'ilinde Baş-defterdâr olan Burhâneddin Efendi nâgehânî ma'zûl buyurılup, Vezîr-i izzet-âyîn İbrahim Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerinün kapucılar odasına teftîş olunmak içün Çavuş-başı Hızır[5] Ağa varup evlerin mühürleyüp, defterlerin kabz u zabt idüp getürmek fermân olundı. Ve sâbıkā Anatolı Kadıaskeri (96a) Bahâeddin-zâde ve mukaddemâ Galata Emîni olan Yahya Çelebi ve Baş-mukāta'acılıkdan ref' olunan Canum Ağa oğlı Mahmud Çelebi müşârun-ileyh Defterdâr Efendi tekavvulâtıyle halkdan celb ü cem' eyledüği emvâli, ki ekseri da'vâ itmek sadedinde idiler, yerlü yerinden sorılup mîrîye zabt olunmak buyurulmışdı. Birkaç meclisde perâkende emânet[1] yiğirmi beş yük akça zabt olundı. Az zemânda da'vâ-i sıdk u istikāmet iden bu denlü beytülmâl cem' eylemek hiyânet değil mi? diyü ukalâ-ı devrân söylediler.

Üveys Paşa hazretleri tekrâr Baş-defterdâr olduğıdur.

Ve sâbıkā Defterdâr iken Budun ve Haleb ve Şam Beğlerbeğisi olan Üveys Paşa *-dâme ikbâluhû-* hazretleri beğlerbeğilik ünvaniyle yine emvâl-i saltanat hidmeti fermân olunup, kazâyâ-ı mâliye okumak lâzım oldukda vüzerâ-i izâm hazretleri huzurında mehterler kethüdâsı iskemli komak buyuruldı. Fî 10 rebî'ulâhir, sene 994.

Ve Şam Beğlerbeğiliği ne mikdâr ile berât eylediyse defterdârlık hasları üstüne o denlü tedârük olına diyü fermân olunmağın on kerre yüz bin ile berât eyleyüp, yüz yetmiş bin defterdârlık hassının üstüne düşenden tekmîl buyuruldı. Fi't-târîhi'l-mezbûr.

Ve Haleb Defterdârı Hayâlî-zâde Ömer Efendi ma'zûl buyurılup, Üveys Paşa karındaşı Ramazân Efendi Defterdâr oldı[2].

Serdâr-ı ekrem Ferhad Paşa hazretleri Üsküdar'a geçdüğidür.

Ve evâsıt-ı şehr-i rebî'ulâhirede, ki şeref-i âftâb ve nevrûz-ı Hârizmşâhî'dür, hazret-i Serdâr-ı bâ-vakār Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* kānûn-ı kadîm-i saltanat üzre erkân-ı devlet ve a'yân-ı hazret-i izz ü ikbâl ile Südde-i sa'âdetden önine düşüp a'lâm-ı İslâm ve râyât-ı feth-âyât açılup, kendüzi dahi hey'et ü heybet ile iskelede Kapudan Paşa baştardasına girüp haşmet ü şevket ile Üsküdar'a geçildi. Asker-i bî-şümâr çadırların kurup, birkaç gün mühimmât-ı sefer tekmîli içün izn-i hümâyûn ile ârâm olundı. (96b) Ve bilâ özr-i şer'î seferden kalanlarun dirlikleri bedeli şer'ile alınmak buyuruldı. Fî 18 rebî'ulâhir, sene 994.

Ber-mûcib-i fetvâ-i Çivi-zâde Efendi ma'zûl şüden-i Mesih Paşa.

Sene 994 rebî'ulâhiresinün yiğirmi beşinde, fî yevmi'l-isneyn kable salâti'l-asr, Sadrıa'zam Mesih Paşa hazretlerinden mühr-i izzet nâgehânî alınup ma'zûl buyuruldı.

Vezîria'zam şüden-i Siyâvuş Paşa.

Ve irtesi salı gün kable salâti'z-zuhr Dîvân-ı mu'allâda Kapucılar Kethüdâsı Mehmed Ağa Siyâvuş Paşa hazretlerine mühr-i izz ü sa'âdeti fermân-ı Pâdişâhî ile getürüp teslîm eyledi. Cümle vüzerâ-i izâm ile erkân-ı devlet mübârek bâd ve tehniyet eyleyüp du'âlar ve senâlar eylediler. Hakk sübhânehû ve ta'âlâ sadr-ı izzeti mübârek ü huceste eyleyüp düşvâr işlerin âsân idi-vire. Her halde Allâh ta'âlâ mu'în olup, mülhem bi's-savâb eyleye. *Âmîn bi'n-Nebiyyi'l-emîn. «Kad-vasale'l-hakku ilâ ehlihî»* diyüp tahsînler eylediler. Fi't-târîhi'l-merküm.

Dîvâna ilçiler geldüğidür.

Evâhir-i şehr-i mezbûrede Kızılbaş Hüdâbende ve Françe ilçileri Dîvân-ı âlîye gelüp ziyâfet olundılar. Sadr-ı vezâretde söyleşeceği kelâm[3] za'îfü'l-bünye ve sağîrü'l-cüssede görmeyüp umûr-ı saltanatun hall ü akdi ve zimâm-ı devleti hısânü'l-vucûh elinde gördiler.

Vezîr İbrahim Paşa hazretleri dâmâd-ı Pâdişâh-ı âlem-penâh olup, Kapudan Kılıç Ali Paşa hazretleri sağdıç buyurılup ve Eski-sarây'a nişân gidüp ve akd-ı nikâh olduğıdur.

Ve sene 994 cumâdelâhiresinün gurresinde Vezîr-i saltanat-ârâ İbrahim Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri hidmetinde terbiyesiyle hâsıl olup, makbûl emekdâr, mahrem-i râz hidmetkârı, vâcibü'r-ri'âyesi olmağın damadlık izzetiyle müstes'id buyurılup ve sağdıçlık hidmeti dahi şîr-i ner-i heycâ ve neheng-i deryâ-yı vegā Mîrimîrân ve Kapudan (97a) Kılıç Ali Paşa *-dâme ikbâlühû-* hazretlerine fermân olunup, lâyık u sezâvâr olduğı üzre harc-ı ferâvân ve bezl-i mâl-i bî-pâyân idüp hazret-i saltanat-ı âlî-şân içün Sarây-ı Atîka nişân-ı sa'âdet-şân göndermekde âlî-himmetlik eyleyüp efendisi yoluna varın nisâr eylemekde yed-i ulyâ gösterdi. Vezîria'zam *-edâ'llâhu ta'âlâ iclâlehüm-* hazretleri taraflarından dahi ale't-tertîb zî-kıymet cevâhirle murassa' ve müzeyyen istefanlar ve elmas ve yakut ve la'l ve zümmürrüd ile mücevherlü levhler[1] ve bilezikler tertîb eyleyüp irsâl eylediler. Ve Kapudan Paşa hazretlerinün tedârük eyledüği duvak ve çizme[2] elli bin altun tahmîn olunup ve sâ'ir esbâb

ve âlât-ı şeker ve mühimmât-ı lâzime küllî harc ile görilüp şevket ü haşmet-i tâm ve şöhret ve ikrâm u ihtirâm-ı mâlâ-kelâm ile debdebe-i saltanat üzre çekilüp Sarây-ı Atîka vusûl bulduklarında Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa ve Kapudan Paşa hazretleri ikişer hil'at-ı fâhire ile teşrîf buyuruldı. Ve Tersâne-i Âmire Emîni Mustafa Çavuş, ki cümlenün muhtârı mu'temedün-aleyhdür ve Tersâne Kethüdâsına ve ağasına[3] Kapudan Paşa'nun cemî'an ağalarına bi-esrihim ağır hil'atlar geydirildi. Ve sâ'ir hüddâm-ı zevi'-lihtirâmlarına in'âm u ihsân olunan donluk kumaşdan gayrı ol gün tamâm bin hil'at sarf olundı. Ve cihâz alunduğı gün, ki akd-i nikâh dahi ol gün vâkî' olmışdı, dâmâd ve arus cânibinden virilen serâser ve akmişe-i mütenevvi'a ve hil'at defteriyle tamâm üç bin kıt'a virilmişdi. Ve Hoca-i Şâh-ı cihân, a'lemü'l-ulemâ ve efdalü'l-fudalâ mevle'l-mevâlî Sa'dî Efendi *-dâmet fezâ'ilühû-* hazretleri izn-i hümâyûn ile üç yüz bin sikke altun akd-i nikâh eylediler. Ve şimdiye değin vâki' olan selâtîn-i selef nikâhları yüz bin altundan ziyâde vukū' bulmaduğın yine müşârun-ileyh hazretleri nakl ü hikâyet buyurdılar

Sâdât-ı enâm Nakîb ile ziyâfet olduğıdur.

(97b) Ve düğün ziyâfetlerine şurû' olundukda be-tahsîs sâdât u eşrâf *-zâdehâ'llâhu ta'âlâ şerefen ve ta'zîmen-* ile İstanbul Efendisi olan Nakîbüleşrâf Mevlânâ Mîr Mahdûm hazretleri ziyâfet olundı.

Ulemâ-i kirâm ziyâfet olduğıdur.

Ve bir gün dahi ulemâ-i izâm *-kesserehümü'llâhu ta'âlâ ilâ yevmi'l-kıyâm-* ile Müftilenâm ve Şeyhülislâm Çivi-zâde Efendi ve Hoca Efendi *-dâmet fezâ'ilühümâ-* hazretleri da'vet-i[4] ziyâfet olunup, ikrâm u ihtirâm olundılar. Ve âmme-i ulemâ ile sımât-ı ni'mete çıkmayup, Paşa hazretleri odasında tenha[5] oturup musâhabet eylediler. Ve Paşa hazretleri icâzetle ulemâya sımât çıkup şeneldiler[6].

Ve erkân-ı sa'âdet ziyâfet olunup, âyîn-ı saltanat üzre Sultân hazretleri Eski Sarây'dan geldüğidür.

Ve şehr-i mezbûrenün üçünçi penç-şenbih gün a'yân-ı devlet ü sa'âdet vüzerâ-i izâm *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehüm ve ebkāhüm-*

hazretleri şevket ü haşmet ile At-meydânı Sarâyı'nda ale's-seher hâzırûn olup cem'iyyet-i azîm oldı. Kā'ide-i kadîme ve Kānûn-ı saltanat üzre Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa *-dâme zılluhû-* hazretleri geldükde İbrahim Paşa hazretleri atdan nuzûl ideceği kademe-i nerdübâna varup koltuğına girdi. İ'zâz u ikrâm ile gelüp sadr-ı izzete oturdı. Yemîn ü yesâr erkân-ı sa'âdet yerlü yerinde kā'im Dîvân-ı âlî olup, çavuşlar karşu turup alkışladı. Şerbet içildükde çavuşların sitâyiş du'âları âfâka çıkdı. Meclis-ârâ sâzendeler ve hoş-edâ gûyendeler usûl üzre deni-sâz olup, ışk u şevk ehlini söz ü sâz teşrîf eyleyüp, hâlet-bahş oldılar. Ba'dehû erbâb-ı lehv u lu'b geldi. Matrakcı-başı kırk nefer hasmâne yoldaşlarıyle âzmâyiş-i ceng eyleyüp darb u harblerin seyr u temâşâ itdürdiler. Ve rikâb-ı hümâyûn ağaları ale't-tertîb vüzerâ-i izâm hazretlerine makrama-i dest ve leğen ve ibrik getürüp (98a) Beğlerbeğiler ve Kapudan ve Yeniçeri Ağasına çaşnigîrler makrama ve ibrik virdiler. Ve envâ'-ı ni'am-ı İlâhî çekilüp, ziyâfet-i âlî olup, hoş-elhân hâfızlar Kur'ân-ı azîm ile müşerref eylediler. Şükr ü sipâs-ı minnet-i zü'l-minen olundı. Ve kable salâti'l-asr yine a'yân-ı sa'âdet kalkup ferr ü şevketle Sarây-ı Atîk'a varılup Sultân-ı âlî-şân *-dâmet izzetühâ-* hazretleri kadîmden selâtîn-i izâma mahsûsa olan duhte kırmızı atlas cibinlik ile çıkup ve kemâl-i izz ü ikbâl ve azamet ü rif'at ü iclâl, ki andan ziyâde tutuk[1] mutasavver olmaya, âdâb-ı saltanat üzre erkân-ı sa'âdet önüne düşüp ve nahl-i murassa' ve mücevher önince götürilüp ve minâre misâl on iki zirâ' kadd ile iki nahl-i dil-ârâ, ki üstâdân-ı cihân kâr-gâh-ı âlemde niçe bin dürlü san'at u mahâret ızhâr eyleyüp reng-i bukalemun göstermişlerdi. Bâizz ü nâz merdân-ı dilâverân önlerince götürüp hırâmân olup, gelmişlerdi. Halk-ı âlem temâşâsında hayrân u nigerân kalup, herkesün mübârek-bâd du'âları vird-i zebânları olmışdı. Vâfir ve müstevfâ çili akçalar îsâr u nisâr olunup, yağmacılar etek etek akçalar aldılar. Ve bi'l-cümle hissedâr olmayanlara «Nasîblü yer köteği» diyü cevâb-ı bâ-savâb virdiler. Ve'l-hamdü li'llâhi vahdehû.

Kadîmden vüzerâ-i izâm ve selâtîn-i kirâm cem'iyyetlerinde ide-geldükleridür.

Ve mukaddemâ Sultân Süleyman Han *-aleyhi'r-rahmetü ve'r-rıdvân-* zamânında Mihrumâh Sultân *-tâbet serâhâ-* merhûm Rüstem

Paşa'ya Sarây-ı Atîk'den çıkdukda Sadrıa'zam merhûm Hadım Süleyman Paşa rahtdan inüp[2] tutuk-ı Sultân önünce yürümişler, nâmûs-ı saltanat ve kadr ü izzet gözetmişler. Ve merhûm ve mağfûrünleh Şehzâde Sultân Mehmed duhteri Hümâ Sultân *-tâbet serâhâ-* merhûm Ferhad Paşa'ya Sarây-ı Atîk'den kezâlik çıkdukda merhûm Rüstem Paşa ol kānûna[3] ri'âyet idüp Sarây-ı Atîk gûşesine gelince yayan elinde asâ ile yürümişdi gördük. Ve Şehzâde Sultân Selim Han duhterleri (98b) selâtîn-ı zevi'l-ihtirâm Vezîr Mehmed Paşa'ya ve Kapudan Piyâle Paşa'ya ve Yeniçeri Ağası Hasan Ağa'ya Sarây-ı Atîk'den çıkduklarında Sadrıa'zam merhûm Semiz Ali Paşa idi. Sıklet-i semen ile derd-i pâya mübtelâ olmağın özr beyân idüp Pâdişâh-ı âlem-penâhdan icâzet-i hümâyûn almışdı. Ve bu def'a dahi müşârunileyh Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa hazretleri ola-geldüği üzre sarây kapusundan taşra çıkup, ata binmişler idi, gördük. Ve's-selâmü alâ men semi'a'l-kelâm.

Mısr Beğlerbeğisi Sinan Paşa deryâ-yı Muhîtde İspanya la'înün ba'zı gemilerin arz itdüğidür.

Ve sene-i mezbûre recebinün evâhirinde Mısr Beğlerbeğisi Sinan Paşa'dan mufassal u meşrûh arzlar gelüp, «Sâbıkā fâtih-i milk-i Yemen ve kal'a-i Aden merhûm Süleyman Paşa deryâ-yı Muhît içinde hartılarda[4] yazılduğı üzre kal'a-i Aden mukābelesinde yüz altmış[5] mil yerde vâkı' nâm cezîrede olan kal'a-i metîni darb u harb ile alup hâke berâber itmişdi. Hâliyâ bir niçe yıldan berü Portakal saltanatın alan İspanya la'în her yıl mevsim ile gemiler donadup asker ile yad u yarak ve esbâb-ı kal'a taşıyup cezîre-i mezbûreyi hıfz idüp ve kal'ayı tecdîd ü ta'mîr itmeğe kasd eyleyüp, sa'y ü himmet sarf eylemekdedür ve tersâneler yapup gemilerin kışladup el-iyâzü bi'llâh fikri bender-i Cidde'dür. Haremeyn-i şerîfeyn kasdın ider, hâlâ dahi bender-i Cidde iskelesine tüccâr-ı Hind gelmekden kalmışdur. İspanya gemileri düşdükce, yollarına gelüp gezend irişdürmekden hâlî değildür. Haremeyn-i şerîfeyn cânibine gidecek gemilere küllî teşvîşe sebeb ü bâ'isdür. Emn-i tarîk kalmadı. Elbette tedbîr ü tedârükden lâzım ü lâbüdd olmışdur.»diyü bildürüp i'lâm-ı hâl eyledi.

Kapudan Kılıç Ali Paşa içün Cezâ'ir Beğlerbeğisi Hasan Paşa sundurduğu[6] kağıd hikâyetidür.

Sene 994 recebinde Koca kapudan Kılıç Ali Paşa içün cenâb-ı huzûr-ı Şehenşâhî'ye emred oğlanlar[7] istihdâmında mütehâlik korsan ve kurnazdur. (99a) «Hattâ Cezâ'ir-i Garb Beğlerbeğisi olan kendünün Hasan Paşa'sının sevgili Ali nâm tavâşî itdürdüği oğlanın ayardup yanına alup günde yüz akça ulûfe ile fenarlu gemi ta'yîn idüp hiç[1] nesneden mübâlât itmez, istihlâl-i ma'siyet ider zâlim ü bî-dîndür.» diyü Cezâ'ir Beğlerbeğisi li-garazın ruk'alar sundurmuş idi. Pâdişâh-ı dîn-penâh *-eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhü-* hazretleri gāyetde müte'essir olup, sıhhati üzre vukūını bilmek murâd buyurup, azl ile komayup ukūbet eylemek kasd eylemişlerdi. Ve Kapudan Paşa dahi Pâdişâh-ı gerdûn-bestat hazretlerinün mâla meylini bilüp, bu bâbda hüsn-i re'y ü tedbîr eyleyüp yanına alduğı hazînedâr oğlana Hasan Paşa'nun definesini su'âl idüp, ol-dahi kandeliğin ve adedin beyân eyleyüp, «Hammâm külhanı altında mermer ile yüz otuz bin nakd sikke-i hasene ve on kantar gümüşdür» didi. Ve ol didüği haberi benim mâlumdur, ki hidmetkârum iken hiyânet idüp defîne eylemişdür, oğlanı yanuma almakdan dahi maksûdum defîneyi bilmek idi. Pâdişâhum mübârek olsun diyüp arz ider. Fi'l-hâl Defterdâr İbrahim Efendi mahall-i mezbûra emr-i Pâdişâhi ile varup, hammâm külhanı altından mebâlığ-ı merkūnu bi't-tamâm ma'a-ziyâde[2] zabt u kabz idüp Hazîne-i Enderûn'a irsâl ü îsâl eyledi.

Hâs-bâğçede olan Tersâne'de kadîmden binâ ola-geldüği üzre sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh cümle erkân-ı sa'âdetle hâzır olup bir baştarda ibtidâ eyledüğidür.

Ve evâsıt-ı şehr-i şa'bânü'l-mu'azzamda hazret-i Pâdişâh-ı dîn-penâh *-eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhu-* hazretlerinün fermân-ı şerîfleriyle Dîvân olmayup, cümle a'yân-ı devlet ü sa'âdet, vüzerâ-i izâm *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehüm-* ile merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Bayezid Han *-âleyhi'r-rahmetü ve'r-rıdvân-* köşkü kurbında vâki' olan Tersâne'de kadîmden Şâhân-ı Âl-i Osmân *-rahimehümu'llâhu ta'âlâ-* yapdırı[3]-geldükleri yeşil kadırga dimeğle meşhûr ola-gelen geminün tersanesi hâlî olmağın (99b) bir mübârek sâ'at-ı şerîfede fî sebîli'llâh gazâya niyyet-i hâlisa ile bir azîm baştarda bünyâdın urmağa vüzerâ-ı izâm ve cümle erkân-ı sa'âdet ile bi'z-zât Pâdişâh-ı âlem-penâh *-hullidet hilâfetuhû-hazretleri* mahall-i mezbûre hâzır olup ve meşâyih-i kirâm ve huffâz-ı ehl-i Kur'ân cem' olup, du'â vü senâ ile ve âmîn âmîn nâlişleriyle ibtidâ bünyâdın urdılar. Allâh *-tebâreke ve ta'âlâ-* niyyet-i şerîfeleri üzre hayr ile itmâma yetişdürüp mübârek ü huceste eyleye ve a'dâ-i dîn ü devlet üstüne gālib ü kāhir olup mansûr u muzaffer ola. Mukaddemâ bu husuşda Sultân Süleyman Han *-aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân-* hazretleri ihtimâm eylemişlerdi. Ba'dehû Sultân Selim Han *-tâbe serâhü-* hazretleri dahi bir müstesnâ baştarda yapdurup gazâlar eylemişdi. Ve inhizâmda[4] küffâr-ı hâksâra gālib olup gelmişdi. Ve hâlâ Kılıç Ali Paşa hazretleri bildüği üslûb ve kā'ide üzre tûl u arzı ta'yîn olunup, mi'mârân u mühendisân-ı âlem gördükleri vech[5] üzre doğrusu ve eğrisi hâzırlanup fi'l-hâl çatıldı. Ve Kılıç Ali Paşa hazretleri iki hil'at-ı fâhire ile teşrîf buyuruldı. Ve Tersâne Emîni Mustafa Çavuş ve Tersâne Kethüdâsı ve on nefer müte'ayyin korsan re'îsler ve Tersâne mi'mârı hil'at-ı fâhireler ile teşrîf olundılar. Vüzerâ-i izâm hazretleri ale't-tertîb envâ'-ı akmişe-i mütenevvi'a getürdüp mi'mâra ve gayra in'âm-ı ferâvân eyleyüp ve bakar ve ganemden vâfir kurbânlar olup, forsa kâfirleri muğtenim ü mütena''im oldılar. Fî 15[6] şehr-i şa'bânü'l-mu'azzam, sene 994.

Nakşibendiyye ulularından Şeyh Ahmed Sâdık cenâzesine erkân-ı sa'âdet hâzır olduldarıdur.

Ve bu aylarda mübârek tâ'ûn İstanbul şehrinde yakup yandırmaduk kimse komayup âmme-i halk âh-ı hasret ile muhterikü'l-fu'âdlar idi. Sâkī-yi ecel câm-ı mevti sunup meclis be-meclis devr itmekde idi. Vilâyet-i Buhara'dan gelen ve tarîk-ı Nakşibendiyye ulularından Taşkendî Şeyh Ahmed Sâdık (100a) hazretleri azîzü'l-vücûd mübârek zât-ı şerîf olmağın sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinden Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa hazretlerine tezkire-i hümâyûn çıkup «Azîz'ün cenâzesini ta'zîm ü tekrîm ile hazret-i Ebî Eyyûp Ensârî'de defn idesiz» diyü fermân olunmağın salı gün Dîvân olmayup a'yân-ı sa'âdet ile vüzerâ-i izâm hazretleri cenâze namazın Sultân Mehmed Han hareminde[1] ulemâ-i izâm ve meşâyih-i kirâm ile kılup, Şeyh hazretlerini Ebî Eyyûb Ensârî'de defn eylediler. Fî 16 şehr-i şa'bânü'l-mu'azzam, sene 994.

«Hikmet-i İlâhî ile, mübârek tâ'ûndan şehîden geçenlere serdâr oldı.» diyü sulehâ-i ümmetden ba'zılar rü'yâlarında rumûz u işârât eylemeğle tâ'ûnun sevreti geçüp meyyit namazı az kılınmağa başlayup, bi-izni'llâhi ta'âlâ mündefi' oldı. Yatanlar bi-izni'llâhi ta'âlâ sıhhat u âfiyet buldılar.

Kadı-zâde Molla Ahmed Efendi ma'zûl, Bahâeddin-zâde[2] kadıasker oldı.

Evâ'il-i şehr-i ramazânü'l-mübârekde Anatolı Kadıaskeri Molla Ahmed Efendi nâgehânî ma'zûl buyurılup, yine Bahâeddin-zâde Abdullah Efendi Anatolı'ya Kadıasker olmak fermân olundı.

Rûmili Efendisi Mevlânâ İvaz Dîvândan za'f-ı azîm ile kalkup gitdüğidür.

Ve sene-i mezbûre zilka'desinün evâ'ilinde Rûmili Kadıaskeri Molla İvaz Efendi za'f-ı hâl ile bir gün Dîvân-ı âlîde sadrında otururken ıztırâb galebe itmeğle bî-mecâl evine gitdi. Ve birkaç gün bî-hûş u bî-tâkat hidmet itdükden sonra hükemâ vü etibbâ ale'l-ittifâk «İlâc-pezîr olmaz, za'f-ı pîrî gālibdür, sinni doksandan[3] mütecâvizdür» didükleri ecilden Kadıaskerlik Bahâeddîn-zâde'ye fermân olundı. Ve Anatolı Kadıaskerliği İstanbul Kadısı Abdülbâkī Efendi'ye buyuruldı. Ve İstanbul Kadılığı sâbıkā Bursa Kadısı olan Sinan Efendi oğlı Ali Çelebi Efendi'ye virildi.

Tebrîz'den Serdâr-ı zafer-şi'âr âdemleri meserret haberleriyle gelüp kal'alar (100b) yapılup memâlik zabt olunduğıdur.

Ve sene-i mezbûre zilka'desinün evâsıtında diyâr-ı Şark seferinde olan Serdâr-ı asker-i mansûre Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerinden mekâtîb-i şerîfeleriyle ahbâr-ı meserret-âsârları gelüp, Kapucı-başı Piyâle Ağa'sıyla selâm çavuşı Perhîzci Bâlî Çavuş Südde-i sa'âdet-medâra arzlar getürdiler. Milket-i[4] Azerbaycân taht-gâhı dârü'l-mülk-i saltanat-ı Kızılbaş olan şehr-i Tebrîz'de muhâfaza hidmetinde turan Diyârbekir Beğlerbeğisi hizebr-i veğā Ca'fer Paşa'ya iki yüz on yük akça nakd hazîne teslîm eyleyüp

ve müstevfâ zahîre koyup ve on bin neferden mütecâviz her bölükden gönüllü asker muhâfazaya ihtiyârlarıyle kalup ve kal'anun şimdiye dek muhâsarada ve cengde harâb olan yerleri muhkem ta'mîr ü tecdîd olunup ve Serdâr-ı bâ-vakār asker-i zafer-şi'âr ile Tebrîz'e dâhil olmadın on gün mukaddem mâ-beyn sulh u âştî olmak üzre mekâtîb varup-gelmeğle leşker-i Kızılbaş kalkup birkaç konak alarga konup ve Hamza Mirza sipeh-sâlâr-ı leşker ve İmam Kulı Han hâkim-i Gence göçüp çekilüp ve kal'a-i Tebrîz kabza-i tasarrufda olup, bir yıldan mütecâvizdür ki leşker-i melâ'în-i Kızılbaş muhâsarasında otuz yedi nevbet ceng ü neberd olup, mukābele vü mukātelelerde küllî muhârebeler oldukda bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ melâ'înün güzîde serverlerinden vekîl-i saltanatları olan Şâhruh, ki vezîria'zam makāmında cümletü'l-mülk Şâh Hüdâ-bende'dür, elde girifdâr olup ve Korucı-başı Mehmed, ki müşîr ü müdebbir-i mülk, makbûlü'l-kavl, re'y ü tedbîr-i ber-savâbda devletlerinün görür gözi ve tutar eli iken kal'a cenginde hüsn-i irâde ü ihtiyârıyle ve karındaşı oğlu sâhib-kemâl ü ma'rifet Cebbâr-kulı Beğ ile gelüp kal'aya dâhil olup, Kızılbaş tâ'ifesinün cigerlerine dağ-ı âteşin urup ve bunlar vâsıtasıyle yahşi tedbîr ü tedârükler olunup, devlet ü sa'âdet-i Pâdişâh-ı cihân-penâhîde (101a) fırsat u nusret üzre her maslahat âsân vechile mukadder ü müyesser olmışdur. Ve Hamana ve Tesu (حومايانر) nâm mahalde kılâ'-ı metîn yapılup, biner[1] nefer asker-i İslâm yat ve yarağıyle tahassun idüp, memleket hıfzına küllî nef'i olduğın bildürüp ve an-karîb Korucı-başı ve Cebbâr-kulı Ağa Südde-i sa'âdete yüz sürüyü gönderilür diyü i'lâm eyledüği şâyi' oldı. Fi't-tarîhi'l-merhūm.

Piyâle Ağa ve Bâlî Çavuş hil'at-ı fâhire ile teşrîf buyuruldılar ve umûmen hidmetde ve yoldaşlıkda bulunan kapu halkı iki akça ve bir akça terakkīlerin alup te'hîr itdürmedüklerin arz eyleyüp, eğer Şâh ve eğer ser-askeri Hamza Mirza yüreklerinde olaydı karşu gelüp ceng iderlerdi. Biz[2] beher-hâl terakkīmüz alıruz didükleri i'lâm olundı.

Yemen Beğlerbeğisi Hasan Paşa İspanya la'înün dört pâre donanmasın alduğın bildürdüğidür.

Ve bu esnâda vilâyet-i Yemen muhâfazasında vezâretle oturan Hasan Paşa hazretlerinden arzlar geldi ki sâbıkā cezîre-i[3] a'dâ-i dîn

ta'mîr ve tecdîd itdüği kal'a muhimmâtına yarak ve esbâb ileten İspanya la'în gemilerinden dört pâre mükemmel kadırga leşker-i İslâm ile memlû gemilere rast gelüp muhkem ceng ü kıtâl ve harb ü cidâlde bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ feth ü nusret yelleri İslâm üzre esüp dört pâre kadırgası melâ'în ile karaya dökilüp cân kurtulmayup cümle esbâb ve mal ü menâlleri ganîmet olup, kapudanın ve güzîdelerin Südde-i sa'âdete gönderdüği arz olundı ve Dîvân-ı âlîye geldi. Fî evâhir-i zilka'deti'l-harâm sene 994.

Sipâhî-oğlanları Ağası Hurrem Ağa Korucı-başı Mehmed Ağa'yı ve Cebbâr-kuh Ağa'yı Âsitâne-i sa'âdete getürdüğidür.

Ve rûz-ı mezbûrda Serdâr-ı bâ-vakārdan sâbıkā inhâ olunan Korucı-başı Mehmed Ağa[4] ve Cebbâr-kulı Ağa Sipâhî-oğlanları Ağası Hurrem Ağa ile Tebrîz'den ayrılup ve kal'alar binâsı itmâma yetişüp ve asker-i İslâm kışlaya teveccüh itdüklerini bildürüp, ol gün kalabalık dîvân olup, gelenler ri'âyet[5] ü hürmet olundı. (101b) Hil'at-ı fâhire ile teşrîf buyurılup, pâye-i serîr-i saltanate yüz sürdiler.

Haleb Beğlerbeğisi Maksud Paşa ma'zûl ve Küçük mîr-âhûrlukdan ma'zûl Hasan Ağa Haleb Beğlerbeğisi olduğıdur.

Sene 994 zilhiccesinün evâsıtında Haleb Beğlerbeğisi[6] Maksud Paşa'nun ba'zı fâsid evzâ'ı arz olunup, azli lâzım gelmeğin sâbıkā Şark seferine me'mûr olan Rûmili ümerâsın leşkeri ile Gelibolı ma'berinden geçürmekde fermân-ı şerîf ile hidmetde iken Küçük mîr-âhûr Hasan Ağa meccânen ma'zûl buyurılup, yeri Bostancı-başı Sefer Ağa'ya fermân olunmışdı. Sıfrü'l-yed kalmağla mahall-i merhamet olup, dokuz kerre[7] yüz bin akçayla Haleb Beğlerbeğisi olmak fermân olundı.

Mısra

«Viricek böyle virir Bâr-Hüdâ»

Fî 18 şehr-i zilhicce, sene 994.

Sâbıkā Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri Şam Beğlerbeğisi oldı. Vüzerâ-i izâm hazretlerini cem' idüp Siyâvuş Paşa hazretleri ziyâfet itdüği[dür].

Ve şehr-i mezbûre evâhiri, ki selh-i sene-i mübârekedür, sâbıkā Sadrıa'zam Sinan Paşa Hazretleri Malgara'da dört yıl kâmil riyâzat ile tekmîl-i nefs eyleyüp sâkin olmışdı. Sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri avâtıf-ı alîyye-i hüsrevâniyyelerinden Şâm-ı dârüs-selâm beğlerbeğiliğin sadaka buyurup gelüp pâye-i serîr-i saltanate yüz sürüp müstes'ad oldukda ikrâm u ihtirâm olundı. Ve eğlenmeyüp heman göçüp gitmek fermân olundı. Ve Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa hazretleri cümle vüzerâ-i izâm hazretleriyle Üsküdar'daki bağçede Sinan Paşa hazretlerini, izn-i hümâyûn ile da'vet buyurup âlî ziyâfet eylediler. Sadr-ı izzetde cümleden mukaddem olmağın ta'zîm ü tekrîmde ihtimâm olundı. Fî 25 zilhicce 994.

Sene 995 muharremü'l-harâmı tâli' olup, cümle ümmet-i Muhammed'e mübârek ü huceste ola. İnşâe'llâhu ta'âlâ.

Tebrîz muhâfazasında olan Ca'fer Paşa hazretlerine vezâret buyurulduğıdur.

Diyârbekir Beğlerbeğiliği ile vilâyet-i Tebrîz muhâfazasında kalan hizebr-i veğā Hadım Ca'fer Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerine[8] Van Beğlerbeğiliği ile vezâret elkâbı ile hükm (102a) yazıldı. Muhâfazada olmak fermân olunup, murassa' şemşîr ile hil'at-ı fâhire-i[1] vezâret müjdesine[2] dergâh-ı âlî zevvâklarından iki nefer çaşnigîr ağalar ta'yîn olundı. Van Beğlerbeğisi Hüsrev Paşa hazretleri Diyârbekir'e gelmek buyurıldı. Ale'l-iştirâk iki nefer çaşnigîr ağalar müjdesine ta'yîn buyuruldı. Fî evâ'il-i muharremü'l-harâm, sene 995.

Acâ'ib-i umûrdan altmış vakiyye taş atan topı[3], Kızılbaş metrislerinde uyurken palamar takılup, Rûm gāzîleri topı aldukları.

Ve Şâh-ı gum-râh Hüdâbende oğlı Hamza Mirza ser-leşker ve sipeh-sâlâr-ı Kızılbaş iken Tebriz muhâfazasında melâ'în-i bî-dîn

taksîr itmeyüp, ruzgâr-ı zor-kârda görülmeyüp ve işidilmeyen ahvâl u etvâr zuhûra geldüği ma'lûm-ı âlemiyândur. Husûsâ altmış vakıyye taş atan topı[3] Kızılbaş metrisinde kullanulup, kal'a-kûpluk iderken dilîrân u dilâverân-ı ehl-i İslâm kal'adan giceyle çıkup, Kızılbaş-ı bed-ma'âşun nigehbânları meterisde gaflet üzre yatup, uyurlarken kimse âgâh olmadın topun altına felenkler döşeyüp palamarlar takup çeküp topı yerinden ayırup, yüridüp giderken nâgehânî palamar kırılup, fi'l-fevr andan dahi kavî bir palamar takup, çeküp bahâdırun biri at gibi topun üstine binüp yüri bi-izni'llâh diyüp çekilüp giderken Kızılbaşlar bî-dâr olup, vech-i meşrûh üzre top sür'atle gitdüğin görürler. Ser-leşker Hamza Mirza'ya haber olur, görürler ki bir alay çıplaklar topı ip takup sürümişler kal'anun dıvarı dibinde âsûde olmış[4] elden çıkup gitdi, dahi dest-rest muhâl. Bu mu'cizedür gayri değildür diyü çâre yok, Hamza Mirza gâzîler Osmanlu ile başa çıkılmaz. Heman sulh olmak gerek didüğinden[5] derûnları pür-kîn olup, âlem-ı cevânîde[6], hevâ vü heves içinde ayş ü işretde Gence'de bir mergzârda hâb-ı nûşînde iken hancer-i sertîz ile ömrine konup helâk eyledikleri haber geldi. Fî evâsıt-ı muharremü'l-harâm, sene 995. (102b)

Ve Leh kıralı la'înün mürd olduğun bildürmişler, haber geldi. Fi't-târîhi'l-mezbûr. Ba'dehû sâbıkā Mesih Paşa zemânında Reîsülküttâb olan Küçük Hasan Beğ maraz-ı şîr-pençeden vefât itdi. Rahmetu'llâhi aleyh. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri merhûm İvaz Efendi kabrine varduğıdur.

Ve şehr-i muharremü'l-harâmda hazret-i Pâdişâh-ı dîn-penâh *-eyyedehu'llâhu ve kavvâhu-* merhûm İvaz Efendi medfûn olduğı Eğrikapu semtinde kiliseden câmi' olan mahalde kabri üstüne varup du'â idüp tasaddukāt eylediler.

Vezîr Ca'fer Paşa vefât itdüğidür.

Ve mesned-i vezâretde Ca'fer Paşa hazretlerinün zukûr u inâsdan evlâdı kalmayup, mübârek tâ'ûndan intikāl eyledükleri hemm u gamdan alîl olup[7], maraz-ı sû-i mi'deye mübtelâ olmağla hikmet-i

ilâhî ilaç-pezîr olmayup şehr-i saferün on dokuzuncı gün sefer-i âhiret ihtiyâr eyledi. Ve cümle erkân-ı sa'âdet cenâzesine hâzır olup, hazret-i[8] Ebî Eyyûb Ensârî'de defn olundı.

Vezîr-i merhûmun[9] tev'emân oğulları doğduğıdur.

Ba'dehû merhûm Mehmed Paşa duhteri Ca'fer Paşa zevcesi hâmile iken erkek ferzend-i dil-bendi tev'emân dünyâya geldi. Birinün ismi Mehmed ve birinün ismi Ca'fer konuldı. Allâh ta'âlâ tûl-ı ömr ile mu'ammer eyleyüp yanar çerâğın söyündürmeye.

Re'is-i Dîvân Hamza Beğ ma'zûl ve Tâc-zâde Mehmed Çelebi re'îs olduğıdur.

Ve Reîsülküttâb Hamza Beğ eğerçi Dîvân-ı âlî-şân hidmetinde kadîmî emekdâr olup, umûr-ı saltanatda istihdâm olunmuş ehl-i vukuf u şu'ûrdur, lâkin dört yüz bin akçalık haslar tasarruf ider diyü azl buyurılup tîmârları hâvass-ı hümâyûna ilhâk olunup Tebrîz fettinde yanında bulunan hidmetkârları bölüğe geçmişdür diyü i'lâm olunmağın cümlesi tîmâra çıkmak fermân olundı. Ve yerine Tâc-zâde Mehmed Çelebi Efendi tekrâr Reîsülküttâb olmak fermân olundı. Fî 20 saferi'l-muzaffer, sene 995.

Beğlerbeği hazretlerine hil'at-ı fâhire-i vezâret buyrulduğıdur.

Ve şehr-i safer ün yiğirmi ikinci gün (103a) yevmü'l-ahadde Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa hazretleri âdet-i me'lûfeleri üzre içerü cenâb-ı Pâdişâhîye arz-gâha girüp sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh *-hullidet hilâfetuhû-* hazretleri bâ-postîn-ı sammûr bir hil'at-ı fâhire-i bî-mânend inâyet buyurup ve beğlerbeğilik ile vezâret sadaka idüp yine ke'l-evvel müstakil tenhâ arza girmek üzre tenbîh buyurılup vüzerâ-i izâm *-edâmehu'llâhu ta'âlâ iclâlehüm-* hazretleri dahi kalkup içerü arza girüp çıkduklarında tehniyet ü mübârek bâdî idüp, musâfaha eylediler. Hak subhânehu ve ta'âlâ mübârek ü huceste idüp envâ'-ı sa'âdât-ı dünyâ vü âhirete sebeb ü bâ'is eyleyüp mülhem bi's-savâb olup garaz-ı nefsâniyyeden saklaya.

Mısrâ

«Mîrimîrân hem musâhib hem vezîr» târîhdür, sene 995.

(میر میران هم مصاحب هم وزیر = 1005?)

Cerrâh Mehmed Paşa hazretleri nâgehânî vezâretden azl olunduğıdur.

Sene 995 rebî'ulevvelinün üçünci çihâr-şenbih gün nâgehânî ikindiden sonra sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri kapucılar kethüdasını istedüp «Vezîr-i sânî Mehmed Paşa hazretleri ma'zûl olmışdur, var haber vir» diyü fermân-ı âlî sâdır olup ma'zûl buyuruldı. Halk-ı âlem bu bâbda mütehayyir ü mütefekkir kalup, «Kadîmî Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinün terbiyesiyle hâsıl olmış mahrem-i râz emekdâr ve hidmetkâr vezîr ne aceb perîşân-hâl oldı» diyü takrîb[1] ile Pâdişâh'a karîb olup söze kādir olanlardan birisi su'âl ider, aceb hikmet oldı, Pâdişâh'un ziyâde mukaddem emekdârı idi, her kişi makām-ı hayretdedür dimişler. «Küfrânu'n-ni' meh olanun hâli böyle olur» diyü cevâb-ı âlî buyurulmış didiler. El-hak az zemânda ni'met-i uzmâya mazhar olmışlardı. Allâh tebârek u ta'âlâ yine mazhar-ı eltâf eyleyüp an-karîb tesellîler müyesser ü mukadder eyleye. *Bi-mennihî ve yümnihî ve hafiyyi lutfihî.*

Su'ûdî Efendi medreseden azl olunduğıdur.

Evâsıt-ı şehr-i mezbûrede İbrahim Paşa hazretleri hocası Seyyid Su'ûdî Efendi Sultân Süleyman Han *-aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân* (103b) medresesi'nden meccânen ma'zûl buyurılup, yeri Sultân Selim Han müderrisi Hınnalu[2]-zâde Hasan Çelebi'ye buyuruldı. Sahn erenlerinde silsile oldı.

Üveys Paşa Mısr Beğlerbeğisi olduğı ve defterdârlar tebeddülâtı.

Ve evâhir-i şehr-i mezbûrede baş-defterdârlık hidmetinde olan Üveys Paşa hazretleri diyâr-ı Mısrıyye Beğlerbeğisi olup, Mısr'daki Sinan Paşa ma'zûl buyuruldı. Ve sâbıkā Baş-defterdâr olan İbrahim

Efendi Anatolı defterdârlığından yine baş-defterdâr oldı. Ve Haleb defterdârı Ramazan Efendi Anatolı defterdârı oldı. Ve Balis Sancağı Beği Mütevellî-zâde Mustafa Beğ Mısr defterdârı oldı. Osman Çelebi Şâm'a geldi. Şâm defterdârı Haleb'e geldi.

Vezîr Ali Paşa hazretleri Budun'dan ma'zûl olduğıdur.

Ve evâhir-i şehr-i mezbûrede Budun Beğlerbeğisi Vezîr Ali Paşa hazretleri ma'zûl buyuruldı. Ve Tımışvar Beğlerbeğisi Yusuf Paşa yine Budun Beğlerbeğisi olmak fermân olundı. Ve Tımışvar Beğlerbeğiliği Baş-kapucı başılıkdan çıkan Hasan Ağa'ya buyuruldı.

Okcı-zâde Mehmed Paşa hazretleri vefâtıdur.

Ve Haleb Beğlerbeğiliğinden ma'zûl Okcı-zâde Mehmed Paşa ilim ü ma'rifet ile ârâste cihân-ı bî-bakānun cefâsına tahammül itmeyüp evâhir-i şehr-i mezbûrede sefer-i dâr-ı bakāya azmeyledi. Sâbıkā Baş-defterdâr olan Müteferrika Küçük Hasan Efendi füc'eten âlem-i âhirete şitâbân oldı. Fi't-târîhi'l-mezbûr, sene 995.

Ali Paşa'nun azli haberi varmadın vefât itdüğidür.

Ve Ali Paşa'nun azli haberi yetişmedin kendünün küffâr-ı hâksâr ma'rekesinde hareket eyleyen derd-i pâydan[3] sefer-i âhiret ihtiyâr eyleyüp azlin işitmedüği haberi geldi. Fî evâ'il-i şehr-i rebî'ulâhir, sene 995.

Mahrûsa-i Mısr kadısı Abdülganî Efendi ma'zul Bahâeddin-zâde Kadî ve Bostan-zâde Efendi Rûmili kadıaskeri oldı.

Evâhir-i şehr-i rebî'ulâhirede mahrûsa-i Mısr kadısı sabıkā Anatolu Kadıaskeri olan Abdülganî Efendi ma'zûl buyuruldı. Ve Rûmili kadıaskerliğinden (104a) Bahâeddin-zâde Abdullah Efendi Üveys Paşa'dan ayrılmayup, Mısr'a kadı olup gitdiler. Ve Rûmili kadıaskerliği[1] a'lemü'l-ulemâ'il-mütebahhirîn yine Bostan-zâde Efendi'ye fermân olundı. Âmme-i âlem hazz-ı ferâvân eyledi. El-hakk envâr-ı ulûm cebîninde leme'ân eyledüği ke'z-zav'ı fî vasati'n-nehârdur, sene 995.

Serdâr hazretleri serhadd-i mansûre ahvâlin bildürür.

Ve evâ'il-i şehr-i rebî'ulâhirede serdâr-ı bâ-vakār tarafından mektûblar gelüp, vâli-yi vilâyet-i 'Acem, Şâh Hudâbende tebâh olan oğlı Koç Kapan Hamza Mirza fırâkından kemâl mertebe musîbet-zâde perîşân-hâl dünyâ ve mâ-fîhâ gözünden ve gönlünden çıkup, şâhlık hükûmetinden bîzâr olup, «Osmanlu beğleri gelsünler bu Kızılbaş tâ'ifesinden benüm dâdum alsunlar» diyüp feryâd u enîn eyledüğin arz u i'lâm eylemişlerdür.

Bu dahi serhadd-i mansûre ahvâlidür, Kızılbaş'un ittifâkın arz ider.

Ba'dehû sene 995 cumâdelûlâsı gurresinde Şâh-ı güm-râh Hüdâbende hakkında öldi didükleri sözler efsânedür hayâtdadur ve oğlı Abbas Mirza vekîli Mürşid Kulı Han ile Horasan'dan Irak'a teveccüh itdüği mukarrerdür, bu bâbda melâ'în yine cangı eyleyüp muhkem ittifâk u ittihâdları var-idüğin i'lâm iderler.

Bu dahi serhadd-i mansûre umûrıdur.

Ve Demür-kapu ve Şemahı'de muhâfazada olan Şirvân Paşası Vezîr Ca'fer Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerinün kapucıbaşısı ve muhâfaza hidmetinde olan kul tâ'ifesinün bölükden ve Yeniçeriden bölük-başılarından ve gayriden on beş nefer mikdârı âdem gelüp, Levend ülkesinden geçüp, pôstlar geyüp ve Tatar-veş başlarında kalpak, dört yıldur ulûfelerimüz değmemişdür, mübtelâ-i kıllet ü iflâs olup bu diyârun mahsûli masrafına yetişince hâlimüz dîger-gûn olmadadur diyü tazaccur gösterdiler, cümle umûr ve maslahatları murâdları üzre görilüp ulûfeleri ve libâsları mümkin olan yerlerden tedârük olınup, karâr itdürülmeyüp gönderilmek (104b) fermân olundı, fî evâ'il-i cumâdelûlâ, sene 995.

Nâgehânî İstanbul Efendisi ma'zûl olduğıdur.

Ve evâ'il-i şehr-i cumâdelûlâda mahrûsa-i İstanbul kadısı Mevlânâ Ali Çelebi Efendi, yahûd tâ'ifesi hilâf-ı hükm-i şer'-i şerîf müş-

terâ hasnâ[2] câriyeler istihdâm iderler diyü birkaç nefer yasakcı ve muhzırlar ile bir iki Yahûdî evin[3] basup câriyeler çıkarmakda ikdâm u ihtimâm iderken eşhâs-ı âlem fitne vü fesâda bahâne-cû olup ednâ mülâbese ile şehr yağmasına sebeb ola-yazdı. Fi'l-hâl Sadrıa'zam hazretleri kapusına getürdilüp Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri ma'zûl olsun yerine Hubbî mollası Molla Muhyiddin kadı olsun buyurup halkı perîşân itmeğle fitne ârâm eyledi[4].

Burhâneddin Efendi defterdârlıkdan ma'zûl iken kendüsi bir kalem ifrâz idüp defterdârlık itdüğidür.

Ve sâbıkā Baş-defterdâr olan Burhâneddin Efendi[5] evâsıt-ı şehr-i mezbûrede Tuna aklâmını ayırup dördüncü defterdârlık nâmına bir nezârete nakd yüz yiğirmi bin akça sâliyâne ta'yîn itdirüp en aşağa oturup Tuna Defterdârı oldı.

Müfti Çivi-zâde merhûm vefât idüp Şeyhî Efendi müftî olduğıdur.

Selh-i cumâdelûlâda, sene 995, Şeyhülislâm ve Müftilenâm Mevlânâ Çivi-zâde Efendi maraz-ı hummâ-i vebâ'iyyeden âfiyet bulmayup bi-irâdeti'l-Hayyi'llezî Lâ-yemût ile dâr-ı ukbâya intikāl eyledi. *rahmetu'llâhi aleyh.* Sadr-ı fetvâ-i şerîf hidmetine a'lemü'l-ulemâ'i 'l-müteverri'în Şeyhî Efendi hazretleri ta'yîn buyuruldı. Ve merhûm kendüzi dahi anlar gelmek işâret eyledi denilmeğin[6] buyuruldı didiler.

Zekeriyyâ Efendi Ka'betullâh'dan gelüp el öpdüğidür.

Ve bu esnâda sâbıkā Anatolı Kadıaskeri olup, tavâf-ı Beytu'llâhi'l-harâm ve ziyâret-i Ravza-i mutahhara-i Seyyidü'l-enâm müyesser olan Zekeriyyâ Efendi Hacc-ı şerîfden geldüklerinde kā'ide-i kadîme-i saltanat üzre hil'at-ı fâhire ile girüp pâye-i serîr-i saltanata yüz sürüp[7] (105a) ikrâm u ihtirâm olunup müstes'ad[1] oldılar, fî gurre-i cumâdelûlâ, sene 995.

İbrahim Paşa hazretleri lutfından mâl-i kefâlet virdüğidür.

Bugün Dîvân-ı mu'allâda Vezîr-i saltanat-ârâ İbrahim Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri Vilâyet-i Menteşe (منتشا) mukāta'âtı emîni mültezimi olan şahsun tahvîli tamâm olup mukāta'a kesr itmeğle küfelâsından defterdârlık[2] mâl-i kefâlet taleb eyleyüp ve bir alay kavm «Bu kefâletden bizüm haber u âgâhımuz yokdur, gā'ibâne[3] yazmışlardur» diyü tezallüm eyledüklerinde Paşa-yı muşârun-ileyh hazretlerinün şefkat u merhameti harekete gelüp barmağından elmas yüzügin virüp yüz bin akça mîrî deyne tahvîl eyleyüp ve Müslimânlar halâs olup sebeb-i zikr-i cemîl oldı, fi't-târîhi'l-merkūm.

Vilâyet-i Yemen hâkimi[4] evlâd-ı Mutahhar'un beş neferini Vezir Hasan Paşa hazretleri Âsitâne-i sa'âdete gönderdüğidür.

Memâlik-i Yemen ve Aden muhâfazasında olan Vezîr-i şecâ'at-şi'âr ve adâlet-disâr Hasan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri ol diyâra müstevlî olan tâ'ife-i Zeydiyye'nün serdâr u sipeh-sâlârlarınun evlâd-ı Mutahhar dimeğle meşhûr u müte'âref olanlarınun güzîde-serverleriyle niçe mâh u sâl kulel-i cibâlde vâki' olan hısn-ı hasînlarında muhâsara olunup kıtâl u cidâlden sonra her birini letâ'ifü'l-hiyel ile ele getürüp kılâ' ve memleketlerin feth ve teshîr eyleyüp bu def'a beş nefer karındaşları nevîd-i lutf u kerem ile girift eyledüği ve mukaddemâ Südde-i sa'âdet-medâra der-dest idügi arz u i'lâm olunmışdı. Hâlâ sancağı[5] Beği Hızr Beğ ile elli nefer dilâverân ve bahâdırân Yemen kullarından tüfeng-endâz âteş-heycâ semenderleri yiğitler ile koşulup Dergâh-ı mu'allâya ve bârgâh-ı a'lâya vüzerâ-i izâm huzûrlarına getürdiler. Cümlesin alâ haddihî söyledüp ahvâlleri pâye-i serîr-i saltanata arz olundukda hâssa-i harcdan on beşer akça ulûfe ta'yîn olunup ve her birine dörder nefer (105b) çavuş koşulup Yedi-Kulle'de habs buyuruldılar. Fî evâhir-i cumâdelâhir, sene 995.

İspanya la'inün Deryâ-yı muhitde alınan gemilerinün kapudan ve re'isi Âsitâne-i sa'âdete gelüp Kapudana virildüğidür.

Ve sâbıkā Aden mukābelesinde İspanya mel'ûnun Portakal la'în elinden alup ta'mîr eyledüği kal'aya gelen[6] yat ve yarağıyle alınan gemileri kapudan ve beğ-zâdeler ve re'îs-i mezbûrân[7] evlâd-ı Mutahhar ile Âsitâne-i sa'âdete ma'an gönderilmeğin haberleri ma'lûm oldukda Kapudan Kılıç Ali Paşa'ya teslîm olundılar. Fî evâ'il-i şehr-i receb, sene 995.

Serdâr hazretlerinün, Kızılbaş tâ'ifesi sulha tâliblerdür diyü arz itdüğidür.

Evâsıt-ı şehr-i recebde Serdâr-ı âlî-kadrdan arzlar gelüp Şâh-ı güm-râh vâli-yi vilâyet-i Acem Sultân Muhammed Hüdâbende'den mektûblar vârid olup mefhûmında katl olunan oğlı Hamza Mirza'nun ferzendi Haydar Mirza sabîdür Südde-i sa'âdet-medâra rehn tarîkıyle gönderelüm, şimdiye dek seyfle makhûr idüp aldığınuz memleketimüze ta'arruzumuz yokdur, gitdükce ahvâl-i âlem teşevvüşden hâlî olmayup, cânibeynde[8] keş-â-keşden halâs olsun, sulh u[9] salâh-ı âleme sebeb ü bâ'is olsun nâm-dâr yarar ilçilerimüz varsun diyü izn-i hümâyûn istedüklerin arz eyleyüp emr-i şerîf gönderildi ki «Asker-i İslâmı seferden avk itmek isterler, murâdları seyf-i İslâmdan emân bulmakdur, ekâzîblerine hadd u gāyet yokdur üzerlerine sefer ü hareketden hâlî olmayasın» diyü serdâr hazretlerine mü'ekked ü meşrûh ahkâm-ı şerîfe gönderildi, fi't-târîhi'l-mezbûr.

Vezir Mehmed Paşa tekrâr vezir olduğıdur.

Sene 995 recebü'l-mürecceb evâsıtında mübârek cum'a gün[10] hazret-i Pâdişâh-ı dîn-penâh *-hulldet hilâfetuhû ve e'azze'llâhu ensârehu-* tezkire-i hümayûn gönderüp mukaddemâ ma'zul buyurdukları Cerrah[11] Mehmed Paşa hazretlerini yine vezâretle teşrîf idüp, nazar-ı re'fet ve âtıfetleriyle (106a) mesned-i vezârete gelmek buyurdılar. Fe-emmâ Ibrahim Paşa hazretleri takdîm olunup altına oturmak fermân olundı. Müddet-i azl-i Mehmed Paşa şehr 1, mah 6[1]. Bundan esbak Sultân Selim Han zemânında Ahmed Paşa hazretleri

dahi yiğirmi beş gün mikdârı zemân vezâretden ref' buyurulup, üç yüz bin akça tekā'üd ta'yîn buyurulmış- iken Mihrümâh Sultan hazretleri şefâ'at eyleyüp, yine vezâret mukarrer buyuruldukda Piyâle Paşa hazretleri takdîm fermân olunup Ahmed Paşa altına oturmak fermân olunmışdı, fî sene 997.

Kapudan Kılıç Ali Paşa âlem-i ukbâya gitdüğidür.

Ve sene 995 şehr-i recebün evâsıtında Kapudan Kılıç Ali Paşa Tophane Câmi'inde cum'a namazın edâ eyleyüp, hayrât u hasenât ve tasaddukat itmeğe kemâl mertebe harîs olup ne mikdâr akça getürdi ise cümleten fukara vü mesâkîne bezl idüp ve yetişmeyüp yanında olanlardan istikrâz eyleyüp tasadduk eyledükde ahşâm makāmında karar idüp ve mukaddemâ yiğirmi günden mütecâviz mühlik maraz-ı sa'ba mübtelâ olmışdı. Tabîb-i hâzık teşhîs-i maraz itmeğle hüsn-i tedârük idüp müfîd ilâclar eyleyüp kemâl-i sıhhat u âfiyetde olmışdı. Ve sinni dahi doksana karîb olmağın hırs u tûl-ı emel mûnis-i[2] celîsi idi, hasnâ câriye mukārenetinden kaçmayup anunla üns ü ülfete mukayyed olmışdı[3]. Tabîb muhkem te'kîd idüp, «Zinhâr sohbet-i zenândan perhîz eylemek vâcibdür, ömr-i nâzenîn azîzü'l-vücûddur» diyü tenbîh itmiş iken memnû' olmayup ol gice mülâ'abe ile bikr câriye mübâşeretinde rûhı bedenden âlem-i âhirete şitabân olduğı haber Dîvâna geldi. Fî 19 receb, sene 995.

Merhûm Kapudan Paşa'nun mâ-meleki zabt olduğıdur.

Pâdişâh-ı ālem-penâhdan gayri vârisi olmamağla Defterdâr İbrahim Efendi ve Rûmili Beğlerbeğisi Vezîr Mehmed Paşa hazretleri muhallefât ve metrûkâtın zabt u kabz eylemek fermân olundı. Ol gün altmış bin altun nakd bulundı. Ba'dehû cümle hazâ'ini furuht olunup (106b) beş yüz bin altuna yetişüp Defterdâr İbrahim Efendi teslîm-i Hazîne-i Enderûnî idüp hil'at-ı fâhire ile teşrîf buyurıldı. Ve sâ'ir eskāl ü ahmâli niçe zemân furuht olunup hâsıl olan akçaları mühimmât-ı mîrîye sarf olunup îrâd u masraf olundı.

İbrahim Paşa hazretleri vezâretle kapudan olduğıdur.

Evâhir-i şehr-i recebde kapudanlık hasları havass-ı hümâyûna zabt olunmak üzre vezâret-i sâniye haslarıyle kapudanlık mansıbı

dahi Vezîr İbrahim Paşa *-yessere'llâhu mâ-yürîd vemâ-yeşâ'-* hazretlerine fermân olundı. Allâhu ta'âlâ mübârek u hueeste eyleyüp âsân eyleye, tuttukları kolay gele, a'dâ-i dîn üzerine gālib ü kāhir olalar[7].

Serdâr hazretleri bu sene Gürcistân vilâyetinde kal'alar yapduğıdur.

Sene 995'de vilâyet-i Gürcistân'da Simon la'în ile bir-taraf olmağa hiç bir vechile mecâl ü imkân olmayup âhir-i kâr kendünün taht-gâh-ı devleti olan Gori'de muhkem kal'a yapılup ve Ahiska'yı dahi beğlerbeğiler üşüp muhkem kal'a eyleyüp, mel'ûn bi'z-zarûrî[4] lâ-mekân düşüp, tağlar başında, mecnûn-misâl karâr u ârâmgâhı kalmayup yazın geçinüp ve kışın feryâd u zârîye başladı. Yapulan kal'alara kul ve hazîne ve zahîre konup beğlerbeğiler nasb olundı. Tomanis (تومانس) ve Lori ve Gori ve Ahiska Gürcistan'a بوكورايكى[5] olup, muhkem bend oldı. Kal'a-i Tiflis içün bu denlü şedâ'id ile zahmet çekilüp, hazâ'in sarf olunup, ihtihkâm virildi, diyü arzlar geldi. Fî evâhir-i şehr-i receb, sene 995.

Serdâr-ı bâ-vakār hazretleri Şâh-ı Acem Hudâbende sulha talib ü râğıbdur didüği arzlardur.

Ve gurre-i şehr-i şa'banü'l-muazzamda serdâr-ı bâ-vakār-ı âlî-mikdâr tarafından mükerrer arzlar gelüp Şâh-ı güm-râhdan muttasıl taleb-i sulh u[6] salâh içün mufassal u meşrûh mektûbları ve ibrâm u ilhâhlarını ve takāzâlarını kesmeyüp dilekçileri gelmekdedür ki niçün bizi ol şehenşâh-ı mu'azzam asitânesinde (107a) mâ-beynimüz ıslâh eylemezsüz, kangı dinde ve âyîn-i[1] saltanatda vardur ki sulha râgıb iken kabûl olmayup redd ideler, bu eyü alâmet degildür imtihân-ı İlâhî olmak yok mıdur? Cümlemüz hôd cân u dilden Âsitâne-i sa'âdetlerine hulûs-ı taviyyet ile bende-fermân olunup, Sivas Beğlerbeğisi Mehmed Paşa hazretleri Tebrîz'e gelürse oğlumuz oğlı Haydar Mirza'ya teslim eyleyelüm, Südde-i sidre-makāmlarında tursun ve kılıçları ile aldukları memâlikimüz hôd kendüler tasarrufındadur, dahi her ne fermân olınursa sem'an ve tâ'aten diyüp ve gelen suret-i nâmeleri telhîs olınup pâye-i serîr-i a'lâya arz olundukda sa'adetlü Padişâh-ı âlem-penâh hazretleri buyurmışlar ki «Dü-

rûğ-ı bî-fürûğlarına nihâyet yokdur, velî bunca yıldur re'ayâ-yı memleket ve sipâh-ı saltanat ayağında[2] pâymâl olmadadur, rehnleri gelince sefer u hareketden bir zemân ârâm u âsâyişe sebeb ü bâ'is ola» diyü musâlahaya suret-i cevâz gösterdükleri şâyi' oldı söylendi. Fî şehr-i şa'bân, sene 995.

Özbek Hanı Abdullah Han'un nâme ile ilçisi Dîvâna geldüğidür.

Evâ'il-i şehr-i ramazân-ı şerîfde Buhara ve Semerkand Tatarı tâ'ife-i Özbekiyye Han'ı Abdullah Han hazretlerinün nâme ile ilçisi Divân-ı âlîye gelüp pîşkeş ü hedâyâları çekilüp kānûn-ı kadîm üzre kalabalık[3] dîvân olup i'zâz u ihtirâm olundılar, sene 995.

Mekketu'llâh-i[4] mükerreme şerîfi envâ'-ı tuhaf gönderüp kisve-i şerîfe tecdîdini arz itdüğidür.

Ve yine evâ'il-i şehr-i ramazân-ı şerîfde Ka'be-i mu'azzama hâkimı Ebû Nümeyy Şerîf Hasan *-zâde'llâhu ta'alâ şerefen ve ta'zîmen-* hazretleri Âsitâne-i sa'âdete enva'-ı tuhaf u hedâyâ ve bî-kerân pîşkeş ile arzları ve erkân-ı sa'adete mekâtibleri geldi ki kisve-i Beytu'llah'un içerüsi ve taşrası tecdîd olunması lâzım olduğın bildürüp ve Hind ü Sind kumaşlarınun kemâl mertebe bî-nazîr ü bî-mânend olup selâtîn-ı izâm nazarına mergûb olan nâzik ü nâzenîn metâ'un gāyet[5] a'lâlarından (107b) reng-â-reng atlas ve kemha ve kutnî her cinsinden bin kıt'a ve bogası ve sâ'ir rengîn ve munakkaş mahfeslerden[6] ve destâr kısmınun ki ellişer zirâ' müstesnâlarından bin kıt'a ve öd ağacınun sehâle (سهاله) ve kumârî'sinden üç yük ki on kantardur ve Hind u Sind meyvelerinün mürebbâlarından altmış beş kıt'a fagfûrî kavanazlara memlû ve sükkerî ve mu'anber eşribeler ki her birini zor-âver[7] âdem güçle götürürdi. Ve pâdişâhlar nazarında turınağa lâyık u sezâvâr dört kıt'a fagfûrî küpler ki memlû sükkerî mürebbâlar altışar nefer kimse götürüp Dîvân-ı âlîde çekildi, halk-ı âlem pesend idüp tahsîn u sâbâş eylediler. Fî sene 995.

Budun Beğlerbeğisi Yusuf Paşa serhad leşkerinün atları çayırda iken gaflet ile kâfir basup ardınca yetişüp kâfiri sıyup[8] başları Dîvâna geldüğidür.

Ve evâhir-i şehr-i ramazân-ı şerîfde Budun beğlerbeğisi Yusuf Paşa hazretlerinden Âsitâne-i sa'âdete arzlar ve mektûblar gelüp, serhadd-i mansûrede Peşte yakasında leşker-i İslâm atları çayıra çıkmışken a'dâ-i dîn üç bin nefer atlu ve iki bin nefer yaya tüfengendâz ile ale'l-gafle gelüp çayırda atları basup sürüp gitdüği mesmû' olduğı gibi fi'l-hâl beğlerbeği mevcûd olan asker ile kendüzi bi'z-zât binüp küffâr-ı hâksârı ta'kîb idüp bi-inâyeti'llâhi taâlâ yetişüp, melâ'în-i bî-dîn sürdüği atları bırağub ve atlusı kaçup yayası meydânda kalup ve beş altı yüz kâfir tu'me-i şemşîr olup ve mâ-adâ demürlü horyat diri kâfir esîr ve der-zencîr olunup on dokuz alay bayrağı tabl u nefîrleriyle ve başlarıyle Dîvân-ı mu'allâya geldi. Ve ehl-i İslâmdan ancak on sekiz kimse sa'âdet-i şehâdete yetişdi. Mansûr u muzaffer avdet olunduğın bildürmiş ve kıral-ı bed-fi'âl cânibine haber gönderilüp «Bu sulh içinde bu vechile harekete sebeb ü bâ'is ne olmışdur» dinildükde cevâb virmiş ki (108a) «Bizüm bundan haberimüz yokdur, nakz-ı ahde müte'allik bizden nesne sâdır ohnamışdur, bir alay harâm-zâde haydut fesâd eylemişler cezâların bulmışlar» didüğin arz u i'lâm eylemişler, fi't-târîhi'l-merkūm.

Serhad leşkeri beğleri tahrîk idüp düşmen-i dîn hîlesine düşüp şikest vâki' olduğı.

Ve mübârek îd-i şevvâlde serhadd-i mansûre leşkeri tek durınayup «Küffâr ile mâ-beyn böyle oldı karışdı fırsatdur» diyü ümerâ-i serhaddi kendi haline komayup dört sancak beği Sigetvar serhaddinden leşker ile toyumluk sevdasiyle tâma'-ı hama düşüp, niçe bin âdem bile uyup gidüp, küffâr vilâyetin târâc idüp toyumluk ile gelür iken a'dâ-i dîn köpri başında pusu kurup ve köpriyi kesüp, küllî muzâkaya virüp bir sancak beği şehîd düşüp ve iki beğ giriftâr olup biri merhûm Kapudan oğlıdur ve Şehsuvâr Beğ tebdîl-i sûret ile halâs olduğı haberler geldi. Fî 3 şevvâl.

Kapucı-başı Kurd Ağa serhaddeu haber getürmeğe gitdüğidür.

Fuzûlî küffâr ile bu husûsa[1] cür'et iden serhadde kimlerdür diyü teftîş ü tefahhus içün Kapucı-başı Kurd Ağa'ya yiğirmi nefer kapucılar koşulup, hatt-ı hümâyûn ile ulaklık ile gitdiler, Budun Beğlerbeğisine toğrı. Fî 4 şevvâl, sene 995.

Deryâda kâfir gemileri Anatoh yakasında çıkup âdem devşürdüğidür.

Ve evâsıt-ı şehr-i şevvâlde Şâhzâde-i cevân-baht *-tâle bakāhu-* hazretleri lalasından ve İzmir kadısı a'lemü'l-ulemâ Mevlânâ İshak Efendi'den arzlar gelüp «Rûy-i deryâda gezüp ehl-i İslâm ve sâ'ir zimmî gemilerin alup, her zemânda hasâret iden a'dâ-i dînden melâ'în-i hâksâr Duka, Françe ve Malta'nun çekdürür kadırga ve kaleyteleri dokuz pâre gemi ale'l-gafle seherden gelüp Urla çâniblerinde iskele urup ve cengci soltatların döküp her yanaya seğirdim salup gaflet ile ehl-i İslâm'dan üç yüz nefer zükûr u inâsdan âdem sürüp nehb u gāret eylemişlerdür» diyü (108b) arz u i'lâm eylediler, fî sene 995.

Ejderhan vilâyetini Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri alup ortadan götürmek lâzımdur diyü ilçiler geldüğidür.

Ve yine bu esnâda evâsıt-ı şehr-i şevvâl'de Özbek Tatarı Hanı Abdullah Han'dan gelen ilçi ve Küçük Nogay dimeğle meşhûr olan tâ'ife-i Tatar'un âdemi gelüp arzıhâl eylediler ki «Maktûl olan Kırım Hanı Mehmed Giray oğlı kaçup Rus kıralma iltica eyledüklerinde mubâlağa leşker koşup vilâyet-i Ejderhan kal'asına beğ dikip ve hâliyâ[2] tedârükleri budur ki leşker-i melâ'în-i bî-pâyân Nogay'ı alup, sürüp önine katup Kırım üstüne gelüp ehl-i İslâma küllî intikām itmek kasdındandur mahall-i tedbîr ü tedârükdür, be-her-hâl bu cânibde asker-i mansûre ile bir âlî serdâr lâzımdur ve Kırım Hanı İslâm Giray Han dahi leşker-i Tatar ile bile koşulup vilâyet-i Ejderhan kılâ' ve enhâriyle feth u teshîr olunup, ortalıkdan senk-i râh kalkup a'dâ-i dîn u millete geçecek[3] yer kalmayup, sedd-i râh olmak gerekdür ve illâ el-'iyâzu bi'llâh fırsat düşmen yol bulup intikām itmeğe ittifâk ve ittihâdları mukarrer u muhakkakdur» diyü i'lâm-ı

hâl eyleyüp, südde-i sa'âdet-medârdan bize haber getüresiz diyüp hakimlerinün recâ vü iltimâsların bildürdiler. Fi't-târîhi'l-mezbûr, sene 995.

Ejderhan fethi tedbîri içün vüzerâ-i izâm cem'iyyet eyledükleridür.

Husûs-ı mezbûr içün[4] ilçilerün arzları mefhûmı tehlîs olunup, pâye-i serîr-i saltanata beyân olundukda «Cümlenüz bir yere gelüp, re'y ü tedbîr-i ber-savâb ile mukayyed olasız» diyü fermân olunmağla Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri vüzerâ-i izâm *-a'lâ'llâhu ta'âlâ şânehûm-* ve a'lemü'l-ulemâi'l-mütebahhirîn Mevlânâ Hoca-i Şâh-ı cihân Sa'dî Efendi *-edâme'llâhu ta'âlâ fezâ'ilehû-* hazretlerini ma'an Üsküdar'da bağçeye ziyâfete da'vet buyurup, âlî cem'iyyet olup ve Pâdişâh-ı magfûr Sultân Selim Han-ı Sânî *-tâbe serâhu-* (109a) evân-ı saltanatında Ejderhan fethi içün Kefe'de mîrlivâ olan Kasım Beğ, mîr-i mîrânlık ile serdâr[1] fermân olunup, Tatar Han ile varılup, küllî masraf olup, niçe meşakkat çekildükde, feth u teshîr mukadder olmamağla müyesser olmamışdı denildi. Hâliyâ Kırım Hanı İslâm Giray Han yarar mirzaların Kırım tahtına koyup ve Âsitâne-i sa'âdet cânibinden dahi donanma gemileriyle muhafaza içün asker irsâl olunup ve Ejderhan fethi içün yarar serdâr nasb olunup Han hazretleriyle koşulup gönderilmek münâsibdür re'y olundukda Ejderhan seferine tenbîh u tedârük olunmak üzerine[2] fermân-ı âlî sâdır oldı Fî 18[3] şevvâl, sene 995.

Taht kadılıkları tevcîh ve tebeddülât-ı ulemâ efendiler[4].

Evâhir-i şehr-i şevvâlde Şâm-ı şerîf kadısı merhûm Hasan Beğzâde Efendi zahîr hastalığından şifâ bulmayup, dâr-ı ukbâya rihleti haberi geldi. Yerine sâbıkā kadı olan merhûm Bostân Efendi oğlı yine kadı olmak buyuruldı. Ve mahrûsa-i Haleb kadısı Remzî-zâde Kuds-i şerîf kadısı olup ve Haleb kazâsı Süleymaniye'de müderris Emir-zâde Cenâbî Efendi'ye buyuruldı. Ve Kuds-i şerîf kadısı Molla Ömer Kütahya kadısı oldı. Ve Diyarbekir kadısı Mevlânâ Sarı Muslihiddin ma'zûl buyurılup yerine İzmir kazâsından munfasıl Birecik kadılığı ilhâkıyla Mevlânâ Ma'rûf Efendi buyuruldı. Ve sâbıkā Diyârbekir kazâsından munfasıl Çene (چنه) Mehmed Çelebi Nif

kadılığı ilhâkıyle İzmir kadısı olmak buyuruldı ve İzmir kadısı Mevlânâ İshak azl buyuruldı. Ve Sultân Süleymân Medresesi, Sabn'dan Osman Çelebi Efendi'ye buyuruldı. Ve Musul Beğlerbeğisi Melek Ahmed Paşa[5] ma'zûl buyurulup, Kilis sancağıyle ma'an mutasarrıf olmak üzere Canpolad Beğ-oğlı Hüseyin Musul Beğlerbeğisi oldı. Mubâlağa iltizâm ve hedâyâ ile. Fî evâsıt-ı şevvâl, sene 995.

Ve sâbıkā Karaman Defterdârı Nûh Efendi Diyarbekir Defterdârı oldı (109b) Tunus Beğlerbeği Cezâ'ir'den ma'zûl merhûm Koca Kapudan Hasan Paşa'ya[6] virildi. Ve Trablusgarb Beğlerbeğiliği Sakız Beği Mehmed Beğ'e virildi.

Mısrâ

همه بارشوة فراوان

Diyâr-ı Mısrıyye Beğlerbeğisi Üveys Paşa sâbıkā Beğlerbeği olan Sinan Paşa zimmetinde mubâlağa mal vardur diyü arz idüp ol dahi kaçup Âsitâne'ye geldüğidür.

Ve evâ'il-i şehr-i zilka'dede sâbıkā diyâr-ı Mısrıyye Beğlerbeğisi iken ma'zûl buyurulan Sinan Paşa'nun zimmetine[7] Üveys Paşa Mısr'a vardukda «On dört kerre yüz bin altun şer'ile ve kānûn ile[8] lâzım gelmişdür. Yüz otuz bin altun kendüzinden tahsîl olundı mâ'adâsı, habs olunup unf ile almmak vâcibdür» diyü arz idüp, mûcibiyle hükm-i şerîf almış iken, mûmâ-ileyh Sinan Paşa, hıyel u huda'da[9] pehlüvân-ı âlem olmağla, eğerçi üstüne nâzır u müvekkiller konup, göz hapsi iken hâb-ı hargûş virüp, şerr ü şûrlarından kendüzin halâs idüp, bir vîrâne hammâm havlısından atılup birkaç nefer yarar âdemler ile şehirden çıkup beriyyeden hecin ile beyâbândan ılgâr eyleyüp, niçe şedâ'id u mihen ihtiyâriyle südde-i sidremisâle yüz süriyü halin ağlayu[10] garaz-ı fâsidini i'lâm eylemeğe geldi ve bi'l-cümle mâ-beynlerinde evvelen ve âhiren[11] agrâz-ı nefsâniyyeleriyle bugz u hasedleri üzre ekāvillerine hadd u gāyet olmaduğı gibi, hasm elinden cüst u çâlâk halâs olan kişiye dahi âferîne nihâyet yokdur, tahsînler olunup, bir niçe gündür cân dinlendürdi.

Defterdârlar tebdîlidür.

Ve evâsıt-ı zilka'dede Mısır defterdârlığı Tezkereci-zâde Mahmud Efendi'ye fermân olunup, bir kaç gün sonra Haleb Defterdârı Yahya Efendi'ye tevcîh buyurılup ve Haleb defterdârlığı merkūm Mahmud Efendi'ye virildi. Fî 27 zilka'de, sene 995.

Defterdârlar teğayyüridür.

Ve yine evâsıt-ı zilka'dede serdâr-ı bâ-vakār yanında defterdârlık hidmedinde olan Şıkk-ı sânî Defterdârı Baş Hasan Efendi (110a) dirliği ile kemâ-kân seferden hidmetde ola diyü fermân olundı. Ve hasları gümrükden nakd virildi. Defterdârlık Âsitâne-i sa'âdetde Tuna defterdârı olan Burhâneddin Efendi'ye tevcîh buyurılup ve Tuna Defterdârlığı Ebe-zâde Efendi'ye buyurdı, fî sene 995.

Serdâr hazretleri Gürcistân ahvâlin arz idüp kal'a yapduğın i'lâm eyledüğidür.

Evâ'il-i şehr-i zilhiccetü'ş-şerîfede, Serdâr-ı asâkir-i mansûre Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerinden arzlar ve mektûblar ile, Silâhdâr-başı[1] Dâvud Ağa on nefer yoldaşlar ile gelüp, Simon-ı dâl[2] la'înün taht-gâhı olan Gori nâm mahalle muhkem asker karâr idecek kal'a-i metîn ve hısn-ı hasîn yapılup ve şimdiye dek vilâyet-i Gürcistân'da binâ olunan kılâ'ın cümlesinden a'lâ olmağla tâ'ife-i Levend hâkimi Aleksandre Han dahi her sene Âsitâne-i sa'âdete on bin altunluk harîr-i a'lâ virmek üzre maktû' bağlanup ve vâki' olan hisârlara ihtiyâc çekdürmeyüp vâfir ü müstevfâ zahîrelerin yetişdürmeğe itâ'at üzre müte'ahhid olduğın arz u i'lâm eydüğin bildürdi. Ve kadîmden Şâh-ı güm-râh bendelerinden olup yarar dilâverlikle nâm-dâr olan Çerkes Varaza oğlı Mahmud Han ve yanında olan bahâdır-ı nâm-ver yiğitler ile gelüp itâ'at idüp ve feth olan yerler kendüye beğlerbeğlik tarîkıyle inâyet buyurılursa lâ-mekân u ser-gerdân olan Simon Han'ı ele getürmeğe uhdesine alup, beğlerbeğilik tevcîh olunduğın arz eylemişler, fî sene 995 .

Kapucı-başı Kurd Ağa kapucılar ile Buduu serhaddinden geldüğidür.

Ve mübârek îd-i adhâda mukaddemâ vilâyet-i Budun serhaddinde olan ahvâl tefahhusuna satvet-i kāhire-i Pâdişâhî ile giden kapucı-başı Kurd Ağa kapucılar ile gelüp, sâbıkā Bosna Beğlerbeğisi olan Şehsüvâr Beği kayd ü bend ile getürüp ve Budun Beğlerbeğisi Yusuf Paşa kendüzin hüsn-i tedbîr ü tedârükle mazhar-ı gazab ve âteş-i leheb-i Pâdişâhî olmadan halâs eyledüği şâyi' olup ve mezbûr Şehsuvar Beğ dahi olanca (110b) mâ-melekini dirîg itmeyüp, beğlerbeğilik pîşkeş çeküp, eyyâm-ı teşrîk hürmetine cürm ü günâhı afv olunsun diyü buyurulduğı haber[3] çıktı. Fî evâsıt-ı zilhicce, sene 995 .

Donanma ile deryâya gidüp Yedi Kulle'ye habs varan Ca'fer Paşa ve yanınca sâbıkā Mısr Beğlerbeğisi Sinan Paşadur.

Ve evâsıt-ı şehr-i zilhiccede mukaddemâ deryâda gezüp, Memâlik-i İslâmiyye'ye dâhil olup hasârret iden küffâr-ı hâksâr gemilerin ele getürmek içün Tersane-i Âmire'den yigirmi pâre kadırga ve baştardalar forsa ile mükemmel donanup, sâbıkā Trablusgarb Beğlerbeğisi olan Ca'fer Paşa serdâr nasb olunup ve kifâyet mikdârı cengci Yeniçeri çorpacılar ile topcı ve cebeci virilüp deryâya irsâl olunmışdı.

Malta gemileriyle Duka, França gemilerine rast gelüp ve ihmâl ü müsâhale idüp üstine varmayup, biz ancak memleket muhâfazasına me'mûruz diyüp mukayyed olmaduğın donanmada olanlar geldükleri gibi haber virmeğin, kadırgadan çıkduğı gibi doğrı Yedi-Kulle'ye gidüp habs buyuruldı. Ve yanınca mukaddemâ Mısır'dan kaçup, hecinler ile beriyyeden gelen Sinan Paşa dahi ol gün Yedi-Kulle'de habs buyuruldı.

Bağdâd kadılığı mahlûl olduğıdur.

Ve evâhir-i şehr-i zilhiccede mahrûsa-i Bâğdâd Kadısı, fazîlet-i[4] ilm ile meşhûr Subaşı-zâde terk-i dünyâ idüp, âlem-i âhiret ihtiyâr eyledüği arz olundukda medrese-i Sahn'dan Zeyrek-zâde dimeğle müte'ârif Mevlânâ Muhyiddin Bağdâd kadısı oldı. Fi't-târîh'l-merkūm.

Merhûm Kadıasker Abdülganî Efendi intikāl itdüğidür.

Ve bu esnâda, sâbıkā Anatolı Kadıaskeri olup, mahrûsa-i Mısr kadısı olan menba'-ı fezâ'il-i ilm Mevlânâ Abdülganî Efendi Hacc-ı şerîfden Bursa'ya gelüp, dünyâ-yı pür-anâdan rıhlet idüp, sarây-ı safâ-ı âhirete gitdüği arz olundı. Rahmetu'llâhi aleyh. Fî evâhir-i zilhicce, sene 995.

Bölük kâtibleri ref' olduğıdur.

Ve evâhir-i şehr-i zilhiccede, Gori kal'ası seferinde (111a) sipâhî oğlanları ve silâhdârlar kâtibi müteveffâ olan ulûfelerinde hünerleri ma'lûm olmağla yollarıyle Sinan Beğ yetmiş altı akça ulûfesiyle Dergâh-ı âlî müteferrikası olup ve Silâhdârlar kâtibi Ali Ağa çaşnigîr buyurılup, Sipâhîler kâtibliği Mesih Paşalu, seksen akça ulûfelü, sâbıkā müteferrika Mukābele'î Mehmed[1] Çelebi'ye fermân olundı ve Silâhdâr kitâbeti hidmeti işbu fakīr-i hakîr-i kesîrü't-taksîre'e buyuruldı. Fî 22 zilhicce, sene 995.

Gürcistan seferinden Sipâhîler ağası gelüp, bölük halkının terakki defterlerin getürdüğidür.

Ve evâhir-i şehr-i zilhiccede, Serdâr-ı âlîden Sipâhî oğlanları Ağası Hurrem Ağa, ref' olunan kâtibler ile gelüp ve kul defterlerin serdâr hazretleri mühriyle Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa hazretleri huzûrına teslîm eyleyüp ve mukaddemâ Tebrîz seferinde hizmetde ve yoldaşlıkda bulunan sipâhî oğlanlarına ve silahdâr ve Ulûfeciyân-ı yemîn bölüklerine umûmen fermân-ı âlî-şân ile ikişer akça terakkîleri yoklamalarda mevcûd olanlara kayd olunup, kusûr ile ve tamâmen bu cânibde ulûfelerin almışlardur diyü i'lâm eyledükleri tekrâr pâye-i serîr-i a'lâya arz olundukda ulûfeleri virilmek buyuruldı diyü sipâhîler defteri Mehmed Çelebi'ye ve silâhdârlar defteri bu fakīre teslîm olunsı. Silâhdârân üç bin neferden yetmiş, nefer eksik tamâm iki bin dokuz yüz otuz nefer esâmî-i şerîfe-i leşker-i İslâm idi ki gurre-i muharremü'l-harâm sene 996 da eşrâf u a'yân ile cenâb-ı Şehenşâhî' ye girüp pâye-i serîr-i saltanata yüz sürmek müyesser oldı.

Serdâr Ferhad Paşa hazretleri Kızılbaş-ı bed-ma'âş ahvâlin arz eyledüğidür.

Ve sene 996 muharremi evâ'ilinde Serdâr-ı bâ-vakār tarafından kendülerün Kapucı-başısı Piyâle Ağa arzlar ve mektûblar ile gelüp «Şâh-ı güm-râh Hudâbende oğlı Abbas Mirza, Horasân'dan Kazvîn'e gelüp dâhil oldı ve babası Horasan hükümetin kabul idüp Abbâs Mirza şâhlık serîrine geçüp ve hâlâ Kızılbaş içinde küllî cem'iyyet olup ve ehl-i İslâm (111b) elinde olan Kızılbaş memleketi yine alınmak gerek diyüp sulha rızâ virmeyüp, Osmânlu'ya mahkûm olmağı kabûl idenlerün ekserine şemşîr-i intikām çeküp ve el-ân niyyet ü azîmeti Gence ve Karabağ'da kışlayup, Şirvân zemîne[2] karîb bir yerde karâr eylemekdür ve mezheb ü millet tebdîl eylemek sûretin gösterüp, bu bahâne ile Rûm'dan eşkıyâ ve kallâş u evbâş mukleci (حِلْقَى) ve sekbân cem' eyleyüp, îkāz-ı fitne itmek üzre cem'iyyetdedür» diyü arz u i'lâm eyledüğin bildürdi.

Mekke-i mükerreme kadılığı arz olunduğıdur.

Ve evâ'il-i muharrem'de Mekke-i mükerreme Kadısı Mevlânâ Acem Mirza mahdûm maraz-ı araz-ı hummâ-i muhrikadan cihân-ı fânîye vedâ' idüp, raht u bahtı âlem-i câvidânîye çekdüği arz olunup ve Mekke-i mu'azzama kadılığı mahrûsa-i Mısr kadısı Bahâeddin-zâde Mevlânâ Abdullah Efendi'ye fermân olundı. Ve Mısr kadılığı sâbıkā Anatolı Kadıaskeri olan Molla Ahmed Efendi'ye buyuruldı.

Diyârbekir Beğlerbeğiliği ve Karaman Beğlerbeğiliği arz olunduğıdur.

Ve evâhir-i şehr-i muharremü'l-harâmda Diyârbekir Beğlerbeğisi, firâset ü kiyâsetde lâ-nazîr Kösec Hüsrev Paşa idi. Râyet-i azîmeti âlem-i âhirete efrâşte eyledüği arz olundı. Ve Salamas'da muntazır u müterakkıb olan gelecek Şâh oğlı Haydar Mirza'ya[3] Karaman Beğlerbeğisi Mehmed Paşa Diyârbekir Beğlerbeğisi olup ve Karaman Beğlerbeğiliği Tebrîz'de Şâh'dan kaçup gelen Korucı-başı Mehmed Ağa'ya fermân olundı. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Ez kelâm-ı hikmet.

Kā'ide-i saltanat ve kānûn-ı devlet oldur ki ehl-i hünere himmet endâze ile virilmez ve sâhib-i kemâle olan ihsân sorulmaz. Erbâb-ı istihkāka ri'âyet ü hürmet olunmak ile devlet müzeyyen olup revnak bulur.

Defterdâr İbrahim Efendi azl buyurılup habs olundı.

Ve sene 996 saferü'l-muzafferi gurresinde Baş-defterdâr İbrahim Efendi ma'zûl buyurılup ve ol gice Çavuş-başı Hızır Ağa evinden çıkarup (112a) fermân-ı şerîf üzre Yedi-Kulle'de habs idüp, mâ-melekin ve evlerin mühürledi. Ve yerine Anatolı Defterdârı Üveys Paşa karındaşı Ramazan Efendi Baş-defterdâr olmak fermân olundı. Ve Anatolı Defterdârlığı Burhan Efendi'ye ve Şıkk-ı sânî defterdârlığı Haleb'den ma'zûl Mustafa Efendi'ye buyuruldı.

Mezbûr İbrahim Efendi'nün mâ-meleki zabt olunduğıdur.

Ve yine evâ'il-i şehr-i saferde merkūm İbrahim Efendi Yedi Kulle'den çıkarılup, Vezîr İbrahim Paşa hazretleri sarâyına, kapucılar odasına getürilüp ve sâbıkā vilâyet-i Haleb defterdârı iken, tefâvüt-i şâhîden mubâlağa mal zimmetine lâzım gelmeğin, su'âl olunup virdüği cevâb çendân makbûl olmayup, cümle mal u erzâkı mîrîye zabt olunmak fermân olundı. Ve nukūddan ve cevâhirden tecessüs ü tetebbu' olunup, taleb olundukda nesne bulunmayıcak, kendüzine artucak tehdîd olunmak üzre iken bir ehl-i vukūf, «Cevâhir kendü zıbunında ve başındağı gicelik kavugında ve nukūdının niçesi âb-hânesinde ve niçesi de su kuyusındadur» diyü ihbâr eylemeğin aranup bulundı.

Minârelerde kanâdil yanmak buyurulduğıdur.

Ve sene 996 rebî'ulevvelinde sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinden tezkire-i hümâyûn çıkup, «On ikinci gice isneyn gicesi, ki Server-i kâ'inât ve mefhar-ı mevcûdât -*salla'llâhu aleyhi vesellem*- hazretleri dünyâya gelüp arsa-i sahn-ı cihânı teşrîf idüp, nûrânî kılduğı gicedür, ta'zîm u ihtirâm eylemek vâcibdür, cümle minâreler-

de kanâdîl yanup ve cevâmi' ve mesâcidde mevlidler okunup, günâhkâr ümmet yanup yakılup, şefâ'at taleb eyleyüp, salavât ve teslîmât ile tesbîh ü tehlîle iştigāl göstersünler ve şehr-i recebde Regā'ib gicesi ve şehr-i şa'bânda Berât gicesi gibi, minâreler kanâdîl ile münevver olmak âdet olsun» diyü fermân olundı.

Rakka Beğlerbeğiliği virildüğidür.

Ve bu esnâda merhûm Çerkes İskender Paşa (112b) oğlı vilâyet-i Rakka Beğlerbeğisi mümtâzü'l-akrân Ahmed Paşa civâr-ı rahmet-i Rahmân'a intikāl itdüği arz olundı. Rakka Beğlerbeğiliği, sâbıkā Özbek Hanı Abdullah Han hazretlerine varup gelen Kürd Piyâle Paşa'ya fermân olundı. Fî evâhir-i rebî'ulevvel, sene 996.

Âlî Efendi defterdâr olduğıdur.

Ve sâbıkā defterdâr olup ma'zûl olan erbâb-ı kemâl ü ma'rifetün ser-defter ü ser-efrâzı Âlî Efendi vilâyet-i Rûmili defterdârı olmak fermân olundı. Fî evâhir-i rebî'ulevvel, sene 996.

Serdâr-ı asâkir-i mansûre Ferhad Paşa hazretlerinün serhadd ahvâlin bildirdüğidür.

Evâhir-i şehr-i rebî'ulevvel sene 996'da Serdâr-ı asâkir-i mansûre Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerinden Südde-i sa'âdete mufassal u meşrûh arzlar ve mektûbları gelüp, Kızılbaş melâ'în *-hazelehumu'llâhu ta'âlâ ilâ yevmi'd-dîn-* bi'l-fi'l Kazvîn'de yığınak idüp, Şâh nâmına olan Abbas Mirza babası Sultân Mehmed Hudâbende'yi tutup habs eylemek fikrinde olup ve Kızılbaş-ı bed-ma'âşun gulâtından nâm[1] sultân niçe bin melâ'în ile, Şâh nazarında baş koyup, ittifâk ile niçe bin melâ'în «Varalum Osmânlu'dan Sa'd çukurını ve kal'a-i Revân'ı alalum, bana hanlığın inâyet eyle» diyüp, Şâh'dan himmet dileyüp ve mel'ûn-ı mezbûra ittibâ' idenler defter olunup, menşûr-ı âl-tamga virmeğle gelüp, ale'l-gafle vilâyet-i Revân'a dâhil olup, kal'ayi muhâsara eylemekde iken bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ muhâfazada olan asker-i İslâm mütenebbih olup atlu ve yaya guzât-ı mücâhidîn, mülâhidîn ü muhâzilîn[2] alayına karşu çıkup, yahşi şemşîr-i intikām ile haklarından gelüp, yüzlerin tersine dönderüp, niçe yüz baş kesilüp ve firâr idenlerden Nahcıvan üstüne segirdüp, anda dökülüp ve anda dahi bi-avni'llâhi ta'âlâ yüz ağartmayup, ancak döneklerden nâm[3] mel'ûn nâm[3] sancağını ki gaflet ile basup, şehîd eyleyüp, başın almışlar (113a) birkaç nefer diri sürüp, memleket bizümdür» diyü vilâyete gezend[1] irişdirmeyüp ve karâr itmeyüp yine Şâh eşiğinde bulunalum diyü çekilüp gitdüklerin arz eyleyüp ve erkân-ı sa'âdete mufassal mekâtîb ile i'lâm-ı hâl eylediler. Fi't-târîhi'l-mezbûr.

Tekrâr diyâr-ı Şark seferi fermân olunduğıdur.

Gelen arzlar mûcibince pâye-i serîr-i saltanate telhîs olundukda tekrâr sefer tedârükinde olup, «Bu def'a düşmen-i dîn üstüne varup kıtâl eyleyesin, kal'a yapmak ile mukayyed olmayasın» diyü mufassal ahkâm-ı şerîfe yazılup, beğlerbeğilere muhkem sefer yarağın görüp, ümerâ vü zu'amâ ve erbâb-ı tîmâra nidâ itdürüp, serdâr-ı zafer-şi'ârum üstüne[2] nevrûzda yetişüp hâzır bulunasız» diyü ulaklar gönderildi, fi't-târîhi'l-mezbûr.

Bölük ağaları kapusına ulûfe üstünde okunmağa hükümler gönderildi.

Ve kapu kullarından umûmen Sipâhî oğlanı ve Silahdâr ve Gurabâ-i yemîn bölüklerine hükm-i şerîf gönderilüp, ulûfe üstünde tenbîh u te'kîd olunup, sefer tedârükinde olup ihmâl ve müsâheleye cevâz göstermeyüp yasak[3] buyuruldı. Ve dört bin nefer Yeniçeri Kethüdâ Beğ ile ve bin nefer Cebeci ve Topcı ve dört yüz nefer Top-arabacısı yazılup gitmek fermân olundı.

Sol-bölük Bağdâd'a ta'yîn oldunduğıdur.

Ve Ulûfeciyân-ı yesâr bölüği umûmen ağaları Haydar Ağa ile, Bağdâd muhâfazasına, Vezîr Cığala-zâde Sinan Paşa yanına varmak fermân olundı.

Defterdâr İbrahim Efendi ıtlâk olundı.

Ve bu esnâda mukaddemâ İbrahim Paşa kapusında habs olunup teftîş olunan, Defterdâr İbrahim Efendi'nin olanca[4] mâlı kabz

olunup, ba'zı ahmâl ü eskāli kendüzine teslîm olunup, afv buyurılup ıtlâk olundı, evine geldi. Fî evâ'il-i rebî'ülevvel, sene 996.

Erzurum Beğlerbeğiliğinden ma'zûl olan Hasan Paşa Âsitâne-i sa'âdete geldüğidür.

Ve evâ'il-i şehr-i rebî'ulâhirde Erzurum Beğlerbeğisi (113b) merhûm Mehmed Paşa oğlı Hasan Paşa'yı serdâr-ı bâ-vakār hazretleri, «Erzurum askeriyle çıkup, Revân ve Nahcıvan üstüne gelen Kızılbaş üstüne varup yetişmek gereksin»[5] diyüp gönderdüğinde «Kış kıyâmet asker itâ'at itmez, ben giderüm kimse gelmeyicek düşmen ile muhâlif iş olup, nâmûs eksikliği olmak ihtimâldür» diyü kelimât itmeğin «Te'allül ü bahâne idersin» diyüp azl idüp Erzurum'u hiddet ile Hızır Paşa'ya tevcîh idüp, mükedderü'l-hâl Hasan Paşa birkaç nefer hidmetkâr ile Asitâne-i sa'âdete merhamet ü inâyet recâsına geldükde sa'âdetlü Pâdişâh hazretlerine geldügi hoş gelmeyüp, mazhar-ı ikāb u itâb ola-yazdı. Halk-ı âlemde güft ü şinûddan sonra şefâ'at pezîr olup oturdı. «Çok harca girdi, hûb pîşkeş çekdi» didiler.

Ay tutulduğıdur.

Ve işbu şehr-i rebî'ulâhirde ukde-i re'sde cirm-i kamer münhasif oldı.

Vilâyet-i Lahsa ve Revân Beğlerbeğiliği virildüğidür.

Ve gurre-i cumâdelûlâda mukaddemâ câ'izesi alınup, diyâr-ı Mısrıyye'de Circe (جرجه) Beğlerbeğiliği fermân olunup, müyesser olmayan Hüseyin Paşa'ya vilâyet-i Lahsa Beğlerbeğiliği buyuruldı. Ve merhûm Osman Paşa Kethüdâsı Çerkes Ferhad Paşa'ya Kefe beğlerbeğiliği virilüp nasîb olmadı. Hâliyâ Revân Beğlerbeğiliği virilmek buyuruldı.

Sipâhi oğlanları ağası Hurrem Ağa ma'zûl olup, yerine Ali Ağa oldı.

Ve evâsıt-ı şehr-i cumâdelâhirede sefere me'mûr olan bölük ağaları ve kethüdâları Dîvân-ı âlîde hil'at-ı fâhirelerin geyüp Üskü-

dar'a geçmek fermân olundı. Ve ba'zı eyyâmda seferlü olan yoldaşlar, yeniçeri ve sipâhî tek durmayup döğüş idüp, gavgaları ola-gelmişdür, ednâ gavga ile Sipâhî oğlanları ağası Hurrem Ağa'ya cürm add olunup azl buyuruldı. Yerine sâbıkā Sipâhî oğlanları ağalığından ma'zûl olan Çerkes (114a) Ali Ağa fermân olundı, fî sene 996.

Kadiasker Abdülbâkī Efendi azl olunup, Döğmecizâde Efendi kadıasker olduğıdur.

Ve Anatolı Kadıaskeri Abdülbâkī Efendi'den Anatolı kadıları[1] ve müderrisleri muttasıl hoşnûd olmayup şikâyet idüp, kağıtlar sunmak ile kâr-ger düşüp azl buyuruldı. Yeri İstanbul kadılığından munfasıl, zühd ü salâh ile ma'rûf Döğmeci-zâde Mevlânâ Mehmed el-Bâkır Efendi'ye nikrisliği haliyle fermân olundı. Hakīkaten Anatolı mülâzimleri nâ-hak-şinâs, ekseri câbil ve erâzil ü eşirrâ idügi sâbit ve zâhirdür. Fî evâsıt-ı şehr-i cumâdelâhire, sene 996.

Kırım Ham İslâm Giray Han vefât idüp, Gāzi Giray Han olduğıdur.

Ve evâsıt-ı şehr-i cumâdelûlada Kırım Hanı İslâm Giray Han Leşker-i Tatar-ı sabâ-reftâr ile Vilâyet Rus üstüne gazâya niyyet ü azîmet idüp, akına çıkup, iki menzil gitmiş iken *bi-irâdeti'l-Hayyi'llezî lâ yemût* maraz-ı sekt[2] ârız olup, harekete mecâli olmayup, sefer-i âhiret ihtiyâr eyledüği haber[3] Südde-i sa'âdete gelüp ve anda olan leşker-i Tatar kağılgay[4] olan Alp Giray sultânı hanlayup, sa'âdetlü Pâdişâh'dan recâ vü niyâz eyledükleri arzları Pâye-i serîr-i saltanata okundukda Rızây-ı şerîfleri olmayup, mukaddemâ Şirvân-zemînde Kızılbaş-ı bed-ma'âş ile ceng idüp, bahâdırlık ve dilâverlik ile me'mûr olup ve Kızılbaş'da giriftâr oldukda habs olunup derd ü[5] anâ çeken Gāzî Giray Sultân[6] Han olsun buyurılup, Yanbolı'da sâkin iken ol esnâda Âsitâne-i sa'âdete mülâzemete gelmiş bulunup, Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa hazretleri ikrâm u ihtirâm ile getürüp, sa'âdetlü «Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri size âbâ vü ecdâdınuz makāmını, Kırım Hanlığın tevcîh buyurdılar» diyüp kadırgalar ile[7] kifâyet mikdârı asker hâzırlayup Karadenizden Kefe'ye irsâl ü îsâl buyurdılar. Kemâl-i şevket ü haşmet ile çıkup hezârân (114b) acz u iftikār ile Dergâh-ı Ahadiyyet'e yüz tutup gitdiler. Hanlık ümîd u recâsı hâtırlarına

gelmeyüp, ancak işlemiş[8] ulûfelerin, alup, erbâb-ı ma'rifet ü kemâl ile ömr geçirmek arzusunda idiler. Zât-ı sutûde-hısâlleri ma'ârif ü kemâller ile âraste olup ve Kızılbaş elinde kuyuda üç yıl habs mihnetin çeküp ve Şâh-ı Acem Mehmed Hudâbende şefekat ü merhamet nazarın idüp, müdârâ semtin tutup, ri'âyet ü hürmet üzre oldukda, ser-asker olan oğlu Hamza Mirza ile bî-tekellüf ihtilât ider olduk idi. Bir gün Evcan (اوجان) yaylakına gitmek üzre kavl ü karâr eyleyüp, tedârük eylemek esnâsında fırsat düşürüp, hidâyet ü inâyet[9] bedraka-i râh olup, iki üç nefer hidmetkâr ile Tebrîz'den Merâga ve Salamas'a çıkup, halâs bulup, Âsitân-ı südre-misâle yüz sürmek nasîb ü müyesser oldı, el-hamdü li'llâh» diyü sergüzeşt hikâye vü rivâyet iderlerdi, fî sene 996.

Vâkı'ât ve havâdis-i rüzgâr, buradan Şark seferine gitmeğle, anda olan vekayi' yazılup Südde-i sa'âdetde olan tebeddülât u havâdis rivâyet ile tahrîr olunmak lâzım geldi.

Ve sene 996 cümâdelâhiresinde bu fakīr-i hakīr Silahdârlar bölüğü kâtibliği ile, diyâr-ı Şark seferine me'mûr olup, serdâr-ı âlîye gidüp, vâkı' olan tebedülât ve vâkı' ât ve hâdisât-ı devrân orada yazılmak lâzım gelmeğin bu mahalde karâr olundı.

Âsitâne-i sa'âdet ahbârındandur.

Şehr-i şa'bânda Âsitâne-i sa'âdetden haberler geldi. Erzurum'da iken ki Yeniçeri Ağası Halil Ağa, ecnebiyye izdihâm u kesretinden bahâne ile ma'zûl buyurılup, yerine Büyük Mîr-âhûr Hızır Ağa Yeniçeri ağası fermân olunmuş ve içerden Hassa silahdâr Sa'atcı Hasan Ağa Mîr-âhûr-ı Kebîr[10] çıkup ve birkaç gün sonra Bosna Beğlerbeğisi Gāzî Ferhad Paşa ma'zûl buyurılup Bosna Beğlerbeğiliği Yeniçeri ağalığından ma'zûl olan Halîl Ağa'ya virilmek fermân olunmış, Fî evâ'il-i şa'bân, sene 996. (115a)

İbtidâ-i vekāyi'-i sefer-i zafer-rehberdür, bâ-Serdâr-ı âlî-kadr.

Sene 996 şehr-i şa'bânü'l-mu'azzammun onuncı gün mahrûsa-ı Erzurum sahrâsından Südde-i sa'âdet-medâr kulları şevket ü haşmet

ile göçüp, Sipâhî oğlanları Ağası Çerkes Ali Ağa ve Silahdâr-başı Dâvud Ağa ve Gurebâ-i yemîn Ağası Süleyman Ağa cümle kethüdâlar ve kâtibler ve çavuşlar ma'iyyet ve alay ile serdâr-ı bâ-vakār hazretlerinün otağına hâkpây-ı şeref-resânlarına yüz sürüyü[1] dest-pûs-ı şerîflerine varıldı. Ba'de'l-ikrâm ve'l-ihtirâm her kişi kollu kolunda konup karar eyledi. Beğlerbeğiler ve sâ'ir ümerâ alay alay ve çevk çevk her gün gelmekte, şehr-i mezbûrun yiğirmi yedinci gün Serdâr-ı âlî hazretleri asâkir-i mansûre ile kalkup Hasan kal'asına göçüp, asker-i İslâm çadırla sâkin olmağın, zelzele-i zemînden insân u hayvân çendân tersân u lerzân olmazmış, tiz mu'tâd[2] olurmış. Binâlarda olan havf u hatar mevt-i azîm[3] te'sîr idermiş, şeb u rûzda niçe kerre vâki' olurdı. Deryâ mevci gibi nümâyân olurdı,ke-ennehû[4].

Gurre-i ramazân-ı şerîf görüldükde, yedinci konakda sahrâ-i Kars'a konuldı. Gelecek asâkir-i mansûreye ve Memâlik-i mahrûseden çıkan nüzüle on gün tevakkuf lâzım olmağın oturak olundı ve nâgâh Südde-i sa'âdetden hükm-i şerîf ve hatt-ı hümâyûn ve[5] vüzerâ-i izâmdan mekâtîb-i şerîfe ile Eyyub Çavuş nâm ulak geldi. Âlî dîvân olup, cümle beğlerbeğiler ve ümerâ ve ağalar cem' oldı. Fermân-ı Pâdişâhî n'iydügi ma'lûm olmak içün açılup okundı. «Gence ve Karabağ cânibine varmayup, elbette emrim vusûl buldukda Kazvin üstüne gidesin ve illâ hiç bir[6] vechile özrün makbûl değildür, mazhar-ı gazab olmadan haber idesin» diyü tehdîd buyurulmağla, halk-ı âleme küllî hayret ü ıztırab müstevlî olup, nutka mecâl kalmadı. Mukaddemâ hod sefer ahvâli mufassalan der-i se'âdete arz olundukda izn-i hümâyûn ile Gence ve Karabağ üzre mukarrer buyurılup, fermân-ı şerîf ile teveccüh olunup, tedârik ve kulaguz ve haber ol semte göre olmışdı. Hâlâ dahi ehl-i vukuf ve ol yollarda leşker ile sefer eylemiş, konakları ve yolları bilür âdemler getürdiler, teftîş ü istifsâr olundı. «Tamâm elli iki konakda varılup ve on iki konak çöl yerlerdür, suya ihtiyâc nihâyetdedür (115b) tedârük görülmek gerekdür, her zemânda on bin ve on beş bin âdem ile Şâh Tahmasb gice ile katar-ı[7] katır ile geçerdi. Elli bin ve yüz bin ağırlıklu[8] asker geçmek kābil ü mümkin olsa Şâh Tahmasb Kazvîn'i taht idinmezdi ve Osmânlu'nun satvet-i kāhiresinden ol yerde anın-içün mekân bağladı. Ve ol şehrde dahi leşker üç gün karâr eylemek muhâl u mümteni'dür. Böyle azametlü leşkerün ancak öşri varup, re'y ü tedbîr-i ber-savâb üzre anda ârâm eyleyüp, âheste âheste kal'a yapup zabt oluna o müm-

kin değüldür. Ve Kazvîn ve yolları muzâyakalu teng yerlerdür, Pâdişâh leşkeri ve serdârı varacak yer değildür» diyü her yerden görüp bilenler haber virdüklerinde, askere küllî teşvîş ü ıztırâb düşüp, «Hatt-ı hümâyûn göndereceğine Pâdişâh hazretleri[9] kendüzi gelsün bile gidelüm» dimeğe başlandı. Bi'l-âhire Serdâr hazretleri «Uğurımuzdan dönmezüz, istihâremüz dürüstdür, bu sefer-i zafer-rehberde bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ mansûr ve muzafferüz, niçe fütûhât müyesser ola. İnşâe'llâhu ta'âlâ gelecek yıl Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinün[10] emri üzre tedârük görüp, Kazvîn'e gidelüm, hâlâ vilâyet-i Gence'de sâkin olan Ziyad oğlu Mehmed Han üstünde on binden mütecâviz kaçar oymağı ki Kızılbaş melâ'înün yararıdur, asker-i zafer-şi'âr ile üstüne varalum, virmek Allâh ta'âlânundur» diyüp, bu söz üstüne cümle beğlerbeğiler müttefiku'l-kelim dîvân kalkdı. Asâkir-i mansûre ile Kars'dan kalkup, Gence üzere revâne olundı. Fî 17 ramazânü'l-mübârek, sene 996.

Vukû' bulan tedbîr ü tedârik Âsitâne-i sa'âdete arz olunduğıdur.

Ve Âsitâne-i sa'âdete arzlar ve mufassal mektûblar yazılup, Çavuş-başı yerine olan Teke[11] oğlı Hasan Çavuş gitdi ki «Bu def'a sâbıkā fermân-ı şerîf üzre Gence ve Karabağ'a teveccüh olunup, uğurumuz açık olmağın dönülmeyüp gidildi. Gelecek sene, inşâe'llâhu ta'âlâ ehl-i vukūfdan haberler alındı. (116a) Emr-i Pâdişâhî ile tedârüki görilüp, rızâ-i hümâyûn ile amel olunur» dinilmişdi. Hikmetu'llâh ile yolda giderken Âsitâne-i sa'âdetden gelür Hamza Çavuş'a mülâkāt iderler, Nedür haber» diyü istintâk ider, «Gence ve Karabağ'dan dönmeyüp gidesin, Kazvîn tarafından ferâget idesin» diyü hükm-i şerîf ve hatt-ı hümâyûn vardur diyicek, dönüp yine asker-i mansûreye gelüp, Serdâr hazretlerine buluşdılar. Fî 26 şehr-i ramazâni'l-mübârek, sene 996.

Asâkir-i mansûre bayram eyleyüp göçüldükde kapu halkı ittifâk ile terakkī istedüğidür.

Şeravol (شراول) geçidi dimeğle meşhûr, Gürcistân vilâyeti içinden cârî, bir nehr-i azîm üstine menâzil ve merâhil kat' olunup varıldukda, gurre-i şevvâl-i îd-i şerîf[1] ol mahalde olup, sımât-ı ni'met-i ferâvân-ı Serdâr-ı âlîşân çekilüp, âlî ziyâfet olunup, şükr ü hamd u senâlar olundukda iki gün oturak olundı. Etrâf u eknâfı Simon la'în hükûmetine dâhil yerlerdür, asâkir-i mansûreye[2] muzâyaka olmağ-içün zâd ü zevâde komayup[3], ihrâk eylemişdi, kıllet çekidi. Ve bu mahalmazîk yer olmağın kapu-kulı ale'l-ittifâk cem'iyyet ile Serdâr-ı âlî-kadr üstüne hucûm idüp, yedeklerden ve Yeniçeriden ve ardında sancakdan ve alay bayraklarından ayırup, fi'l-hâl gird-a-gird[4] hâlevâr ortaya alup, nîzelerin toğruldup, bir mertebe küstâhlığa cür'et idüp, hezeyân söylediler, ki şerh u beyân olunmaz. «Elbette terakkîlerimüz burada mukarrer ile buyurmak gereksin» didiler[5] Ol dahi savt-ı a'lâile «Nice virebilürüm ki düşmene buluşup, ceng idüp, sıyup gālib olmaduk ve kal'a döğüp alup memleket feth eylemedük ben virsem de efendimüz tutmaz, beytülmâldür ne hüner eyledünüz» dirler. Kanı eskilerinüz? Yol ile söyleşelüm, terekkīlerinüz baş üzerine» diyicek «Alaydur ayrılup[6], yol vir açılı-vir buyurdı»[7] diyüp du'âlar eyleyüp, ve çağrışup alkışlamağa başladılar. Ve ol nehr-i azîm geçilüp, konulduğı gibi, bölük kâtiblerini (116b) otağa getürdüp, gurre-i şevvâlden seferde mevcûd olup, yoklamalarda hâzır bulunup, cümle sefer âhırinde kusûrların virüp, gelecek ulûfeleri temâm hesâb eyleyüp, saâdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri mahlûlerinden virilüp tedârük olunsun buyurmışdur. Sizünle mukābele zamânında söyleşürüm yazıcılar diyüp cümle atlu sipâhîlere ikişer akça umûm üzre terakkī buyurdı. Ve Yeniçeri ve Cebeci ve Topcı ve Top arabacılarına umûmen birer akça kayd eyleyesiz diyü tenbîh buyurdı. Ve menzil bemenzil göçüp, düşmen vilâyetine gitmekde Tavus suyı nâm mevzîda ol gice münâdîler muhkem nidâ vü tenbîh eyleyüp, «Zinhâr ağrık[8] ilerü göçmeyüp, alaylar yüriyüp, me-bâdâ a'dâ her cânibde pusudadur, gāfil me-bâş»[9] diyüp, Sarıkamış didükleri Karabağ vilâyetinün meşhûr benâm şâhân-ı pîşîn Feridun ve Dahhâk ve Rüstem ve İsfendiyâr şikârgâhına konup vuhûş u tuyûrun envâ'-ı ecnâsından temettu' olunup, kâm-gârlıklar olundı. İrtesi konaklarda tağlar başında kaçamak[10] yerlerinden asâkir-i mansûre kesret ü izdihâmın görüp, Kaçar-ı füccâr oymağına ve Kızılbaş melâ'în ocağının hanedânına haber virüp ve serdâr ve sipeh-sâlârları olan Ziyad oğlı didükleri mel'ûn, Gence şehrinde ve kurâ ve nâhiyesinde olan re'âyâ-yı memleketi cümleten esbâb u erzâk ile ve devâbb u mevâşîsiyle göçürüp, nicesin kulel ü[11] cibâle çıkarup ve ekserin dahi kendü askeri ile âb-ı Aras kenârına sürüp, hıfz u hırâset eylemek fikrinde şehr-i Gence'yi ve bağ

ve bağçelerini tahliye eyleyüp, zı-ruh kimse komayup, yalnız hoş koyup, hâlî vü tenhâdur diyü ümerâ-i Şirvân'dan Tâliş oğulları dimeğle meşhûr benâm beğler gelüp, Kaçar leşkerinden kimse görünmedüğinün haberin virüp, ahvâlin bildürdi.

Ve şehr-i şevvâlün dokuzuncı gün medîne-i Gence'ye varılup, cemî'-i cevânibini leşker-i kıyâmet-mehîb ihâta eyleyüp konuldı. Benî Âdem'den (117a) bir ferd bulunmayup, hâlî ez-ağyâr bir şehr bulundı. Ve nakle kādir olmadukları esbâb ve erzâkların pinhân eyledükleri yerlerde asker halkı eliyle komuş gibi bulup, vâfir nefîs zahîre çıkarup muğtenim oldılar. El-hakk vilâyet-i Acem'de şehr-i Gence mânendi nâzenîn ü mevzûn binâ görülmemişdür. Bâg u râğı, âb-ı revânı ve şehr kurbında iki münâsib cisrleri, nazara merğûb cümle etvârı ve drhat u meyveleri ve şukûfe vü ezhârınun kesret ü letâfetle ziyâdeliği hiç bir diyâra benzemez. Ke-ennehû Hak subhânehû ve ta'âlâ lezzât-ı envâ'-ı meyveyi sâ'ir vilâyetlere andan bahş eylemiş gibi âb-ı hoş-güvârınun ta'm u lezzetine nazîr olmaz. Velâkin eyyâm-ı hârrede havâsı elbette yaylaklarına çıkmak[1] iktizâ eyledüği şâyi'-i âlemiyândur. Alâ külli hâl asker-i İslâm mevsimle varup, etrâf u eknâfında âşâyiş u ârâmiş eyleyüp ni'am-ı vâfire-i İlâhiyyeden muğtenim oldı. Ve serdâr-ı bâ-vakār hazretleri beğlerbeğiler ve ümerâ ve sâ'ir a'yân-ı devlet ile şehrün etrâfında olan bağçelerde ve sâ'ir yerlerde olan yetişmiş dırahtlardan birisini asker halkına kesdürmeyüp, muhkem yasak eyleyüp, vîrân itdürmedi. Mümkin oldukca korutdılar. Evlerinden ve binâ kısmından asker halkına bir nesne kodurmayup yıkdurup ve şehri meydân ile sûr içine almak emr eyleyüp, bâzârgâhları ve kârbânsarâyları ve hammâmları ve dükkânları hıfz eyleyüp, ancak meydânda Şâh Tahmasb Gürci cenginde gālib olup, Simon ve Levend Aleksandre la'înün âbâ vü ecdâdı başlarından burç yapdurmış, anı yıkdurup, tuğlasın kal'a binâsma sarf eylediler. Ve altı bin zirâ'dan mütecâviz yer çevrilüp, burc u bârû çekilüp ve hendekler kesilüp, kırk gün içinde kemâl-i istihkâm ile müstahkem yapdurmakda himmet sarf idüp, envâ'-ı cidd ü cehd ile itmâm buldurup, sene 996 zilka'desinün on sekizinci gün cümle kullardan mukaddem silahdârlar bölüği kolunda iki bülend burc tamâm olup, üstüne ikişer kıt'a şâhî darbuzenler çıkarup, atılup şenlikler oldı. Ba'dehû (117b) sipâhî oğlanları kolundağı burçlar tamâm oldı. Ve Yeniçeriler kolundağı[2] iki kapu ve burclar tamâm oldu. Ve Cebeciler ve Topcular ve

Anatolı Beğlerbeğisi Hadım Hasan Paşa ve Haleb Beğlerbeğisi Hasan Paşa ve Mar'aş Beğlerbeğisi Kulaksız Mehmed Paşa ve Trablusşâm Beğlerbeğisi Bostâncı Ali Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi, Korucı-başı Mehmed Paşa ve Erzurum Beğlerbeğisi Hızır Paşa ve Diyârbekir Beğlerbeğisi Mehmed Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Sinan Paşa oğlı Mehmed Paşa, sekiz beğlerbeği kal'ada zirâ' ile ve hendek ile ta'yîn buyurılan hisselerini yapdırup, itmâma yetişdirdüklerinde Serdâr-ı âlîkadr hazretleri beğlerbeğiler ile alâ-hide meşveret eyleyüp, yarar güzîde, ılgara kadir, mükemmel zu'amâ ve sipâhîlerden ve kendü âdemlerinden intihâb eyleyüp, tenbîh u te'kîd eyleyeler ki a'dâ-i dîn ü millet, melâhide-i melâ'în, muhâzele-i füccâr-ı lâ'în Kaçar oymağı müretteb il ve ulus ile âb-ı Aras kenarında hâzır u âmârdedür, göçdüğümüz gibi gelüp, kal'ayı muhâsara eyleyüp alan u tâlân idecekdür, varup üstüne akın idüp bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ şemşîr-i İslâm altında mahkûr eyleyüp, intikām alalum» diyüp, cümle beğlerbeğiler ile yarar otuz bin kılıç leşker hâzır u müheyyâ olup, merdân-ı kârzâr ile bir azîm yağmurlu günde ılgara çıkılup gidildi. Fî yevmi'l-hamîs, mâh-ı zilka'de, sene 996.

Ve ordu-yı hümâyûnda kalan leşker-i mansûre[3] üzre vilâyet-i Şirvân muhâfazasında olan Vezîr Ca'fer Paşa hazretleri binden mütecâviz kapu-kuliyle serdâr-ı âlî-kadr hazretlerine gelüp mülâkī olmışlardı ve başka konup ordu kurmışlardı. Hikmet-i İlâhî ile ve yaşlı kişi olmağla mizâcında küllî fütûr olup, zahîr ârız olmışdı. Düşmen üstüne giden serdârsız leşker memleket-i a'dâda müşkil hâl üzre kalup ve kal'a binâsını tekmîl eylemekde[4].

Düşmen-i dîn üstüne ılgâr gidildüğidür ki varup basıldı

Ve serdâr-ı asker-i mansûre üçünci gün ılgar ile seyf-i meslûl gibi âb-ı Aras'un berü yakasında leşker-i Kaçar ile cümleten il ve ulus (118a) hane[1]-güç ile fârigü'l-bâl[2] otururken bire geldi basdı hay olup, asker göründüği gibi aceze vü mesâkîn havf u haşyet ile deryâ-misâl nehr-i Aras'a kendülerin salup giren ehl ü iyâliyle Fir'avn-mâned halâs olmayup gark oldılar. Ve hâkimleri Ziyad oğlı didükleri mel'ûn, bu cânibde Partal oğlı Mustafa Beğ didükleri dönek, âdem salup, âgâh itmeğle cân kurtarup kaçar ve asker-i nusratme'âsir ile serdâr-ı şecâ'at-şi'âr Paşa hazretleri bi-avni'llâhi ta'âlâ

suyı sâlimen geçüp, alayların bağlayup, tabl u nakkere çalınup, alay bayrakları yürüyüp, asker-i zafer-peyker düşmen-i dîn üstüne hây u hûy-ı na'ra-i dilîrân ile hücûm eyledükde melâ'în âh u feryâd u figān iderek çekilüp firâra başlayup, ardlarından yetişilüp nîze ve tîr u şemşîr ile yıkılan halkmayup pâymâl olup, başları kesilüp ve diriler tutulup, dâr-ü-gîr dilâverân sît u sadâsı âleme velvele salup, el-amân el-amân ile cihân pür-gavga oldı, *subhâne'llâhu ve'llâhu ekber*. Feza'i-ekber müşâhede olundı.

Ve fi'l-hâl vakt-ı asrda serdâr-ı bâ-vakār hazretleri kıçın kıçın yab yab hareket eyleyüp fevrî geldüği yerden suyı geçüp, gelüp kondı. Ve ahşâm olıcak meş'aller ve âteşler yanup, ahşâm namazını ve işâyı edâ eyleyüp ârâm eyledi. Ve giriftâr olan ekser etfâl ve zenânı mâl-ı ferâvân virüp, leşker-i kattâl elinden alup âzâd eyledi. Ve bî-hadd ü add katar ile deve ve ahmâl u eskāl gāret olunup, yüz bin re's[3] devâbb u mevâşî sürilüp, üç günde yine kal'a-i Gence üstüne sâlimîn ü gānimîn gelindi. Fütûhât-ı azîmeye şükr ü sipâs-ı bî-müntehâ olundı. Ve kal'ada olan top ve tüfeng Serdâr-ı bâ-vakār hazretleri ikbâline cümleten atılup, şâdmânlıklar oldı. Sükkân-ı kûh-ı Kāf velvele-i top ve tüfengden belünleyüp, feleklerde melekler inildisin dinledi ve kal'ada ne denlü yarak konduğı ma'lûm oldı. Ve barut hazîne-i lâzimedür, ziyâde top[4] atılmasun diyü çavuş gönderilüp (118b) tenbîh olundı Gence Beğlerbeğisi olan Çerkes Haydar Paşa ve Defterdâr-ı ihrâcât-ı sefer Hasan Efendi ve Gurabâ-yi yemîn Ağası Süleyman Ağa ve Yeniçeriler kethüdâsı Sinan Beğ istikbâle çıkup, Vezîr Ca'fer Paşa hazretleri maraz-ı zahîrden şifâ müyesser olmayup, sefer-i âhiret ihtiyâr idüp, kal'ada câmi' hareminde defn olunduğı ma'lûm oldı. İrtesi âlî dîvân olup, Anatolı Beğlerbeğisi Hasan Paşa vezâret ile vilâyet-i Şirvân muhâfazasına gitdi. Ve Anatolı Beğlerbeğiliği Hasan Paşa'ya virildi. Ve Haleb Beğlerbeğiliği Trablusşâm Beğlerbeğisi Bostâncı Ali Paşa'ya virildi. Ve cum'a gün kal'ada selâtîn-ı Sebüktekîn zemânından bakıyye kadîmü'l-binâ, niçe yıllar ma'bet-i ehl-i sünnet ve cemâ'at olup, Kızılbaş-ı bed-âyîn -*hazelehümu'llâhu ilâ yevmi'd-dîn*- zemânlarında namaz kılınmayup, battâl kalup, terk olunmağla harâba müşrif olan musanna' binâ Beytu'llâh-i şerîf ki müteferrika ağalara ta'mîri ta'yîn olunmışdı. Latîf tahrîr olunup yapılup, hâzır u müheyyâ kılınup döşendükde, asâkir-i nusret-me'âsire Serdâr-ı âlî - kadr hazretleri ile varup, edâ-i namaz-ı[5] cum'a idüp, eb-

nâ-i sipâhiyândan kâtib Mustafa Halîfe fesâhat u belâgat üzre hutbe okuyup, dergâh-ı Ahadiyyete tazarru' u niyâz ile nâlişler olunup, bî-hadd şükr ü sipâs ile Pâdişâh-ı dîn -penâh-*eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhu*- hazretlerinün devâm ve sebât ve kıyâm-ı şevket u saltanatı du'â vü senâları olundı. Ve sene 996 şehr-i zilka'desinün yiğirmi dördünci sebt güni -*bâreke 'llâhu's-sebt*- ile göçülüp, kışlaya teveccüh olundı.

Üç bin beş yüzden mütecâviz âdem muhâfazaya kalduğıdur

Ve kal'ada muhâfazaya kalan askerün ve kul oğulları bölüği ve cebeci ve topcı ve sâ'ir sipâhîlerün ulûfeleri ve yıllık zahîreleri bi't-tamâm mahâzin ve hazâ'inde müstevfâ defâtir ile konulup, beğlerbeğisine (119a) ve defterdârına teslîm olunduğına temessükât alınup, du'â vü senâ ile vedâ'laşdı. Fî 26 zilka'de, sene 996.

Allâh Subhânehu ve ta'âlânun irâdet ü meşiyyet-i ezeliyyesi a'dâ-i dîn ü devletün hazelân u husrânına ta'allûk itmiş imiş. Yüz bin şükr ü sipâs u minnetler ve salât u selâm hazret-i Habîbu'llâh cenâbına ki bizüm hutâm-ı dünyâya harîs yağmacı nâ-insâf leşkerimüzün hâl-i perîşanına bakmayup, Rasûl-i Ekrem hürmetine hıfz u emânında eyledi. Ve illâ düşmen-i dîn ü millet tarafından cüz'î cür'et ile gelseler idi, -*el-iyâzu bi'llâh*- serdâr yanında kimse kalmayup, nâgehânî gezend irişüp, hayâle gelmez iş olmakdan Allâhu ta'âlâ sakladı. *El-hamdü li'llâh sümme'l-hamdü li'llâh* Kızılbaş-ı küfr-fâş akbeh vechile mahzûl ve makhûr olup, firâr idenler kurtuldı. Ve serdâr-ı asker-i mansûre sâlimen hâmiden li'llâhi ta'âlâ, âb-ı Aras ki deryâ mânenddür, ubûr idüp, selâmet yakasına yapışıldı. Bi-inâyeti 'llâhi ta'âlâ leşker-i İslâmdan eğer insân ve eğer hayvân beş nefs helâk olmadı, âsân gelindi.

Âsitâne-i sa'âdetde sipâhîler cem'iyyet idüp Beğlerbeği kıssası haberi geldüğidür.

Ve Serdâr-ı âlî-kadr Ferhad Paşa *edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû*- hazretleri medine-i Erzurum'a asâkir-i mansûre ile kışlada[1] iken sene 997[2] cumâdelâhiresinün dördünci güni, Südde-i sa'âdet-nişândan Süleyman Çavuş ahkâm-ı şerîfe ile gelüp, mekâtîb getürdi. Hâ-

tıra hutûr eylemeyen havâdis-i acîbe haberlerin i'lâm eyledi. Bölük halkının ekseri Gence seferinden avdet itdükde Âsitâne-i sa'âdete varup, ale'l-ittifâk hurda akça ki kadîmden olan akçanun her birin halk kimse tınmayup[3], terk-i siyâset olmağla beş pâre eyleyüp, kat'â sikkeden nâm u nişân kalmayup ve yüz dirhem gümüşden beş yüz akça kesilmek kānûn-ı Pâdişâhî iken, yüz dirhem gümüş iki bin aded zuyûf akça olup, hiç bir vechile amele yaramayup ve tedrîc ile (119b) gümüşün dirhemi on ikişer akçaya satılup alınmağa başlayup ve guruş kadîmden kırk akçaya iken seksen akçaya alınup-virilür oldı. Ve altun altmış akçadan yüz yiğirmi akça bahâya çıkmak ve buna göre cümle narhlar tüccâr ma-beyninde iki bahâya i'tibâr olunmağla ve melbûsât ve me'kûlât bu üslûb üzre ziyâdeye çıkmağla her kişi ulûfesini on altun alurken beş altun almağa başlamağla, bir gün sipâh tâ'ifesi cem'iyyetle hurd akçayı ellerine alup, Şeyhülislâm ve Müftilenâm Şeyhî Efendi hazretlerine iledüp, bu makûle akçayı bize ulûfe diyü virürler, bizden[4] almazlar, me'kûlât melbûsâtumuza darbî[5] virdüğümüzde aldığımuz halâl olur mı? diyü su'âl eyledüklerinde, «Harâmdur» diyü cevâb viricek, yine cem'iyyet ile Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa hazretleri kapusına gelmişler idi. Anda gulgule ve velvele idicek, «Tashîh-i sikke husûsı Beğlerbeği Vezîr Mehmed Paşa hazretlerine ısmarlanmışdur» diyü cevâb virmişler, oradan cem'iyyet ile kalkup Beğlerbeği kapusuna gavga ve galebe ile Pâdişâhumuz'un sikkesi bu sûrete girdi, üç yüz yıldan berü Âl-i Osmân selâtîni asker-i mansûreye böyle ulûfe virmiş midür? Gelüp, mukarreb olup, memlekete akça saldırup, bid'at itdürmeğle sikke mi tashîh eylesen gerekdür» diyicek münâsib kelâm ile halk mücâb olacak söz söylenmeyüp ve belki dürüşt ve nâsezâ olan kelimât gurûr-ı kâm-rânî ile söylenüp, kulaklarına yetişmeğle ahşam olup, «Yarın Dîvândur, senünle erkân-ı devlet huzûrında söyleşelüm hâzır ol» diyüp, irtesi Dîvân-ı ma'allâya azîm cem'iyyet ve galebelik ile gelüp, İç-havlı ve Dış-havlı galebe ile mâl-â-mâl olup, devlet ü saltanata lâyık olmayan nâ-sezâ kelimâta âgâz idüp, her çend ki Bölük ağaları cûş u hurûşlarını teskîne sa'y u ikdâm eylediler, müfîd olmayup, vüzerâ-i izâm önünden Çavuş-başı Hızır Ağa ve Kapucılar Kethüdâsı Yemişçi Hasan Ağa vech-i ma'kûl ile söz söylemeğe (120a) geldüklerinde muhkem taşa tutup, darb u harb itmek üzre ağalarına dahi kötek çalup, dülbendlerin boğazlarına takup, Kadıasker Efendiler, emr-i Pâdişâhî ile yerlerinden kalkup, karşu gelüp «Maksûd nedür? Halîfe-i zemân Pâdişâhımuz size murâdınuz üzre bahşiş ve terakkî virelüm diyü buyurdılar, işte elimde hatt-ı humâyûnlarıdur, nâmûs-ı devleti a'dâ-i dîn içinde yıkman, leşker-i İslâmsız» dimişler, «Bize hiç bahşiş ve terakkîsi gerekmez, almazuz, vaktile bî-minnet bahşiş terakkîlerimizi ala-geldiğimüz üzre alabilürüz, bizüm ulûfelerimüz Şark seferlerine vara vara bu sûrete koydılar, yanına geçüp tedbîr ü tedârük eyleyen vezîrin elimize virsün ve illâ eyü olmaz, bilmiş olsun; elbette Beğlerbeği başı elimize gelmeyince bu gün bu Dîvândan taşra çıkmazuz, mâ-hasal yaramaz olur, yerine Pâdişâh buluruz onat görsün[1]» diyüp, Adl - köşkünden kendüzi sipâh sözin bizzât istimâ' idicek «Beğlerbeğinün kanın bana bağışlasunlar, bu diyârlarda durmasun»[2] dimişler, «Olmaz olmaz, cümlesin helâk iderüz» diyüp heman evvel Bâb-ı Hümâyûn'ı kapayup ve Cebehâne'den yarağ[3] almak tedârük eyleyüp ve Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri dahi «Çünki sözüm geçmedi İç-oğlanları ve Bostâncılar ve Baltacılar ellerine yarağ[3] alsunlar» buyurmışlar. Erkân-ı devlet bi'l-ittifâk «Hatâ-i fâhişdür, virün Beğlerbeği başını» diyü Kadıasker Bostânzâde Efendi içerü tezkire gönderüp ve yine fi'l-hâl virilsün diyü tezkire çıkup, kapucılar kethüdâsı «Kalkun, buyurun sizi içerü isterler diyüp, virün belinizden hançeri bana» dimiş ve belinden hançeri alup, taşra çıkarduğı gibi, geçüp sipâhîler önîne, Suffalu çınar ağacı dibinde cellâdı gördüği gibi[4] şaşup «N'eylersin horatayı ko be»[5] diyüp, ak atlas libâs eğninden tamâm çıkmadın fevrî semşîr-i kazâ gerdenine tokunup, ikinci mertebede başı güçle ayrılup ve akabince Baş-defterdâr Mahmud Efendi getürüp, «Sekiz akça üzerine (120b) ma'denlerden akça kestüren sen misin?» diyüp cellâd-ı kazâ onun dahi başın galtân eyledi, *Rahmetu'llâh ta'âlâ*. Takdîr-i ezelî böyle imiş.

Bu vâkı'a-i hâ'ile sene 997 cumâdelûlasının on yedinci dü-şenbih güni vâki' olup, ol demde Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa hazretleri ve Müftilenâm Şeyhî Efendi ve İbrâhim Paşa hazretleri ve Cerrâh Mehmed Paşa ma'zûl buyurılup ve Silahdâr-başı Dâvud Ağa'nun dahi katli fermân olunmışdı .Sipâh tâ'ifesi üstüne dönüp, «Ana siyâset itdürmezüz» diyüp kendülerinden ayırmamışlar ve çıkan ulûfelerin[6] tevzî' itdürmişler. Dâvud Ağa'dan gayri Bölük ağaları, Şihâbüddin Ağa ve Haydar Ağa[7] ve Vildan Ağa ma'zûl buyurılup ve Sipâhî Oğlanları Ağası Ali Ağa ve Gurebâ-i yemîn Ağası Süleyman Ağa seferde bulunup ve Sinan Paşa hazretleri Şâm Beğlerbeğiliğinden ma'zûl gelüp, Üsküdar'da olmağın, tekrâr Veziria'zam olmak fermân olunup

ve sâbıkā vezâretden nişâncılık hidmetin kabûl ve ihtiyâr iden, Nişâncı Mehmed Paşa hazretleri tekrâr vezîr olmak buyurılup ve Rûmili Kadıaskeri Bostânzâde Efendi Müftilenâm olmak buyurılup ve Anatolı Kadıaskerliğinden Hacc-ı şerîfe varan Zekeriyya Efendi Rûmili Kadıaskeri olup ve Abdülmuhyî Beğ Anatolı Beğlerbeğiliği tarîkıyle teka'üd itmişler iken yine Nişâncılık hidmeti fermân olunup ve Ulûfeciyân-ı yemîn Ağalığı sâbıkā Şehr-emîni olan Ali Ağa'ya ve Ulûfeciyân-ı yesâr ağalığı Müteferrika Şahbâz Ağa'ya ve Gurebâ-i yesâr Ağalığı Çaşnigîr Çerkes Hüsrev Ağa'ya fermân olunduğı haberlerin bildürdiler. Ve merhûm Beğlerbeği'nün hurde akçada medhali olmayup ve belki tashîh ve ıslâhına cidd ü cehd eyleyüp ictihâdda iken nâm beğlerbeği akçası olup ve takviyet içün, halk-ı âlemden akçalar cem' eylemeğe Memâlik-i mahrûseye ahkâm-ı şerîfe gönderdükleri, dahi kendüye meş'ûm olup, mazmûnına halk-ı cihân (121a) tehammül itmeyüp takbîh eyledüklerine târîhler dinildi.

Târîh

«Vaz'-ı kabîh» (وضع قبيح =) 996.

Târîh

«Oldı harâc-ı âlem» (اولدى خراج عالم =) 996.

«Bid'at-ı kabîha» (بدعت قبيحة =) 996[1].

İç-oğlanları taşra, kānûn üzre bölüklere çıkup tevzî' olunduğıdur.

Ve bu esnâda, harem-i muhterem huddâmı dahi çok zemân olup, nevbetleri zemânı mürûr itmeğle gulgule ile tekazâ eyleyüp, kānûn-ı kadîm üzre taşra çıkmak bâbında inâyet recâ eyledükleri tarîklarıyle[2] pâye-i serîr-i saltanate arz olunup, ola-geldüği üzre pâdişâhân-ı selef *-rahimehumu'llâhu ta'âlâ-* himmet u inâyetlerine kanâ'at itmeyüp, fevka'l-hadd ve'l-gāye âlî himmet ve inâyetleriyle çıkup, bu denlü Şark seferleri icrâ'âtı Hazîne-i Amire'ye küllî sıklet iken, Galata Sarâyı ve Edirne Sarâyı ve At-meydanı Sarâyından çıkanlar ikişer

ve üçer akça ziyâde ile ve tafra harekât ile bölüklere bin beş yüz nefer sipâhî tevzî' olundı. Yevmî yiğirmi dokuz bin akçadan artuk tahmîl olundı. Bu Bende-i hakīr sipâhîler kâtibi idüm, yedi yüz nefer yalnız ebnâ-ı sipâhiyâna ilhâk[3] buyuruldı. Fî evâhir-i cumâdelûlâ, sene 997.

İstanbul'da nâgehânî âteş düşüp azîm ihrâk olduğıdur.

Ve bu havâdis-i uzmânun ve ınkılâbât-ı dünyânun te'sîr u hayreti ve fikr u endîşesi tamâm olmadın mahrûsa-i İstanbul'da nâgehânî kazâ-i âsumânî gibi gazâb-ı İlâhî irüp, nâ-insâf tâ'ifenün sû-i a'mâli ve mazlûmlarun sûz-ı derûnı ve dûd-ı âhı âlemi yakup ve yıkup ehl-i sûkun ekâzibiyle cem' u derc olan metâ' ve erzâkı bi'l-külliye yandı; iki bezzâzistân etrâfı ve Yahûdâ[4] mahalleleri ve Kehle bazarı tâ Gedik Ahmed Paşa Hammâmı ve niçe mesâcid mahallâtıyle tutuşdı, bir gün ve bir gice yiğirmi dört sâ'atde, hayâle gelmez mertebede yerler ihrâk oldı. Kadîmü'l-eyyâmdan yoldaşlık idüp, Müslimânlarun ve re'âyâ-i fukarânun emvâl ve erzâkını halâs idi-viren[5] yeniçeri yoldaşlar yad yağı[6] gibi târâcu tâlân eyleyüp ve ihmâl ü müsâhaleleri sebebi ile memleket-i İstanbul ihrâk u yebân oldı ve evkāf ve hayrât vîrân olup, ekâbir mülk idindi. Fî 21 cumâdelûlâ, sene 997. (121b).

Az zamân içinde tekrâr âteş düşüp Yeniçeri Ağası çıkup tebeddülât olduğıdur.

Ve bu ihrâkdan sonra yine Tahte'l-kal'a kurbında tekrâr âteş vâki' olup, yeniçeri tâ'ifesi yetişüp, etrâfı kesüp, sirâyet etmeğe komayup, hidmetde ve yoldaşlıkda bulunanlar mâ-tekaddemden içimüzde kānûn olan hidmetimüz mukābelesinde sa'âdetlü Pâdişâhımuzdan bize in'âm u ihsân ola-gelmişdür. Yeni yetişen ağalarımuz ecnebi çorbacılarımuz eski kānûnumuz sürmeyüp, içimüzde her gün istedükleri üzre yeni bid'at ihdâs iderler, nedür bu? diyü çoğuldı eyleyüp, serkeşlik ile nedür Hızır Ağa, niçün yoldaşlardan nişân almadun diyüp, dil uzadup, Ağa yokuşuna çıkarken el uzatmağa başlayup ve Ağa kapusına geldüği gibi kapuyı kapayup taşa tutup, ensesine ve başına tokınup sebeb-i fitne olmasun diyü zarûrî müdârâya[7] sâlik olup, irtesi heman ağalıkda karâr idemeyüp, Beğlerbeği Yusuf Paşa

vezîr olup ve Hızır Ağa Rûmili Beğlerbeğisi olup, derneğe çıkmak fermân olınup ve Mîralem Mahmud Ağa Yeniçeri Ağası olup ve Aşağa kapucı-başı mîr-âhûrlukdan çıkan Sâ'atci Hasan Ağa Mîr-alem olup, Yeniçeri içinde kemâ-kân virgüler yörendi. Fî evâsıt-ı şa'bâni'l-mu'azzam, sene 997.

Rûmili Beğlerbeğisi derneğe çıkduğıdur.

Ve Rûmili Beğlerbeğisi Hızır Paşa alâ eyyi hâl ziyâde âlî-himmetlik ile müte'ârif olmayup, derneğe çıkdılar.

Leh vilâyetine Tatar Hanı akın itdüğidür.

Ve vilâyet-i Kırım Tatarı Hanı Gâzî Giray Han hazretleri, niçe def'a, Südde-i sa'âdet-medârdan Leh vilâyetine akın itmek aksâ merâmları olup, arz u recâ eylemişlerdi. İcâzet ü ruhsat virilmeyüp, Leh kıralı himâyet ü sıyânet olunu-gelmişdi. Bu def'a mukaddemâ hâ'in olup, gaybet iden Boğdan voyvodası la'în (122a) Leh cânibine gitmeğin ve Özi kal'ası üstüne gelen melâ'în-i Kazak tâ'ifesi küllî hasâret eylemek ile Leh'den bilinüp, akın içün Han hazretlerine izn virildi. Seğirdüp memleketin tâlân eyleyüp, niçe bin esîr çıkarup, azîm ganîmet ile çıkdı ve mukaddemâ cem' olan Rûmili askeri ile Niğbolı Beği Ahmed Paşa oğlı Sultân-zâde Mehmed Beğ, hıyânet ile firâr iden Boğdan voyvodasıyle Kazak tâ'ifesinün cem'iyyeti haberin[1] alup, guzât u mücâhidîn ile ılgar idüp, melâ'îni batakda avlayup, basup, bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ fırsat u nusrat-ı İslâm ile cân kurtarmayup, alef-i şemşîr-i âbdâr olup, mansûr u muzaffer oldukları haberleri gelüp, arz olundukda şemsîr-i zerrîn ve[2] hil'at-ı fâhire ile teşrîf olundı, sene 997.

Rûmili Beğlerbeğisi kışlaya döndüğüdür.

Ve Rûmili Beğlerbeğisi Hızır Paşa *-dâmet ma'âlîhi-* hazretleri vilâyet-i Silistre'de kışlamak fermân olundı. Fî sene 997.

Kapucı-başılık virildüğidür.

Ve bu enâda Kapucı-başı Handan Ağa müzmin meraza mübtelâ olup, şikeste-hâl olmağla ve emekdâr olduğı haysiyyet ile ulûfesiyle takâ'üd erzânî buyuruldı. Ve kapucı-başlığı Kapucılar Kethüdâsı Yemişci Hasan Ağa'ya fermân olundı. Ve kapucılar kethüdâlığı mukaddemâ bilâ sebeb ref' buyurılan Ahmed Ağa'ya tekrâr ferman olundı.

Fakir-i hakîr sipâhiler kitâbetinden ref' buyurulduğıdur.

Ve bu bende-i fakîr-i kalîlü'l-i'tibâr Şark seferinde cemâ'at-ı ebnâ-i sipâhiyân kitâbeti hidmetinde iken Südde-i sa'âdetden hükm-i şerîf vârid olup, sipâh külliyyen Âsitâne-i sa'âdete gelmişdür, gelüp hidmetde olasın Kethüdâ Beğ ile sene 997 şehr-i şa'bânında Erzurum'dan serdâr-ı âlî hazretleri hidmetinden kalkup, İstanbul'a teveccüh idüp şehr-i ramazânü'l-mübârekde Âsitâne-i sa'âdete dâhil olup ve reşen mevâcibin[3] tezî' idüp, şehr-i şevvâlün yigirmi beşinde bî-cürm ve bilâ-sebeb (122b) İbrahim nâm henüz çıkmış acemi celebe[4] hatt-ı hümâyûn ile kitâbetimüz tevcîh buyuruldı. Müddet-i ömrümüzde vâsıl olduğumuz mansıba, zemâne ihdâsı[5] bî-tekellüf gelüp alurlar. *El-hükmü li'llâh, hasbuna'llâhu ve ni'me'l-vekîl.*

Bu makûle nâ-mahall ü münâsib evzâ' gurûr-ı kâmrânî ile ihtiyâr oluna oluna umûr-ı devlet ü saltanat güzel uslûba girdi, Hazîne-i Âmire gitdükce muzâyakaya düşdi, kârdân-ı âlem ve feylesof-i ruzgâr olanlar hayrân u dem-beste kaldı.

Kiği sancağında Celâli Peydâ olduğıdur.

Ve yine işbu sene 997 şevvâli evâhirinde Kiği sancağında Şâh Tahmasb evlâdından İsma'il diyü erâzil-i Ekrâddan bir rezîl-i kerîhü'l-manzar nâm[6] ve iki vezîri nâmına çirkin ve turâbî ile kendüler mânendi birkaç hırsuz evbâş harâm-zâde kallâş-ı vâcibü'l-katl cemâre yanına cem' idüp, ednâ bahâne ile memleket içinde sît u sadâ bırağup, fâsid-i'tikâd melâ'îne hod ne bahâne gerek halkun erzâk u esbâbına yapışup, sancak beği ve sipâhî ve re'âyâ ayağ üzre kalkup, «Tutalum basalum, ele getürelüm» dirken ok atup ve tüfeng atup ve âlât-ı harb ile hây u hûy iderken nâm[6] sancak beği tehevvür ile, tedbîrsizlik ile üstüne salup, hikmet-i İlâhî ve kazâ-i nâgehânî ile helâk olduğı münteşir oldı[7]. Şâh oğlı geldi diyüp memleket harâm-zâdesi bir yere gelüp ve Erzurum'da serdâr Ferhad

Paşa hazretlerine haber varup, «Celâlî zuhûr idiyor, tedârük eylen, sancak beği düşdi» diyüp, harâmî basmağa varup, serhoş at bırağup helâk olmışken nâm bir dürlü dahi olmağla Erzurum Beğlerbeğisi Hızır Paşa hazretlerine ümerâ vü zu'amâ ve sipâhîsiyle Celâlî Şâh oğlı üstüne varmak buyurılup ve kışlada bulunan kapu halkından hâzır olan Sipâhî ve Yeniçeri ve Cebeci ve Topcı ve Arabacı darbuzen uydurup üstüne varıldukda bi-avni'llâhi ta'âlâ bir derbend içinde (123a) pereselik yerde melâ'în ve evbâşı[1] evlayup, göz açdırılmayup[2], etrâf u cevânibi ihâta olunup, vezîr-i[3] müşîrleri olan çirkin ve turâbî tutılup, Erzurum'a serdâr hazretleri huzûrına gelüp, söylediği bî-ma'âl ekâzîbi ma'lûm oldukda akbeh vechile siyâset buyurılup, deveye gerilüp hakkından gelindi.

Serdâr hazretleri Şâh Abbas tarafından şehzâde çıkup gelmek mukarrer oldı diyü arz itdüğidür.

Ve sene 998 muharremi gurresinde Serdâr-ı âlî-kadr Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri Südde-i sa'âdet-medâra arzlar gönderüp, vâlî-i vilâyet-i Şark Şâh Mehmed Hüdâbende oğlı Abbas Mirza babasını hükûmet-i Kızılbaş-ı küfr-fâşdan ref' idüp, kendüzi Kazvîn'de hükûmet serîrine geçüp, sâbıkā serdâr-ı bâ-vakār cânibine mektûblar gelüp, karındaşı Hamza Mirza'yı Lalasıyle Asitâne-i sa'âdet-âşiyâna gönderelüm, mâ-beynde kat'-ı nizâ' ve husûmet olsun. Bizüm Pâdişâh-ı İslâm-Penâh ve Cem-câh hazretlerine ihlâs u ubûdiyetimiz i'lâm eylen hâlâ Özbek Tatarı Hanı Abdullah Han vilâyet-i Horasan ve Hirî ve Meşhed üzerine gelmişdür, varup onun şerr u şûr ve mazarratın def' u ref' eyleyüp, geldüğümüzde ağır ilçiyle nâmemüz ve şehzâdemüz gönderelüm diyü serdâr cânibinden mufassal mektûb-ı meveddet-mashûb ile Kazvîn'e gönderilüp, bir yıldan mütecâviz zemân Çaşnigîr Veli Ağa Isfahân'da ve Kazvîn'de intizâr ile ihânetler olunup, melâ'în elinden niçe şedâ'id çekdükden sonra Şâh Abbas Mirza Özbek Tatarı'ndan hırmân üzre avdet idüp, Kazvîn'e (123b) geldükde eğlendürmeyüp, Erdebil hâkimi Ustacallu (Ustaclu) Mehdî Kulı Han'a nâmeyi ve lalasıyle ve dâyesiyle Haydar Mirza'yı teslîm eyleyüp ve iki sultân ve Ebû Tâlib nâm tabîb-ı hâzıkı bile koşup Kazvîn'den çıkup, ikinci konakda Veli Ağa haber içün ayrılup gelmişdür. Mâ-beyn sulh u salâh üzre olmak mukarrer u muhakkakdur. İnşâe'llâhu ta'âlâ Erzurum'a gelüp dâhil oldukların muntazır olup, azîzü'l-vücûd mihmândâr alâ kaderi't-tâka müsâferet izzetiyle ikrâm u ihtirâm olundukdan sonra, bu kulları izn ü icâzet-i hümâyûn ile südde-i sidre-misâle yüz sürüyü[4] Mirza Haydar ile ve ilçi Mehdî Kulı Han ile varmak üzreyüz diyüp arz u i'lâm eylediler. Fî şehr-i muharremü'l-harâm, sene 998.

Diyâr-ı Mısr'da kul tâ'ifesi Üveys Paşa üstüne hucûm eyleyüp, Asitâne-i sa'âdete arz olundukda vezâret hükmi ve kılıç ve kaftan gitdüğidür.

Ve sene-i merkūme saferi evâsıtında Asitâne-i sa'âdete diyâr-ı Mısriyye'den mektûblar ile mûhiş haberler geldi, ki ednâ bahâne ile anda olan kul tâ'ifesi ale'l-ittifâk serkeşlik idüp, Beğlerbeği Üveys Paşa üstüne envâ'-ı şetemât ile hücûm idüp, derindi tâ'ifesi olmağla nâmûs ve ırz-ı saltanatı gözetmeyüp ve hetk-i ırz ile komayup, katle kasd itmeğle kendüzi haremine kaçup ve akabince gulüvv idüp, harem hürmetine girüp esbâb u erzâkın târâc u tâlân iderler ve ümerâ-i muhâfaza ittifâkıyle kalkup ve Mısr kadısı Molla Ahmed Efendi araya girüp, def'-i şerr ü şûr ve fitne vü fesâd eyleyüp, kul ile beğlerbeği mâ-beynini[5] sulh idüp, fitne ârâm eyledüğini alâ-vukū'ihî arz u i'lâm eyledüklerinde sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh huzûrında mûcib-i rif'at ü izzet olup, şemşîr-i zerrîn ve hil'at-ı fâhire ile vezâret hükmi elkābı yazılup, müjdegânîsi Çaşnigîr ağaya ta'yîn buyurılup, hükm-i şerîf irsâl ü îsâl olundı. (124a) Fî evâsıt-ı şehr-i Safer, sene 998.

Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri bu hâksârı Şâh oğlı Haydar Mîrza gelür diyü mihmândârlık hidmetin buyurduğıdur.

Ve sene-i merkūme saferinde Sadrıa'zam Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri, bu hâksâr kullarına tenbîh buyurup didiler ki «Diyâr-ı Şark'dan ferzend-i Şâh-ı Acem ağır ilçiler ile Âsitâne-i sa'âdete geliyor, binden ziyâde güzîde Kızılbaş ayyârları bile koşulup, şevket ü haşmet göterüp, tâlib-i sulh u salâh olup, barışıklığa niyyet eylemişlerdür. Elünde hidmetin yok, battâl turma, gelecek konukların konakları yeri içün merhûm Pertev Paşa sarâyını tahliye itdürüp ve merimmete muhtâc olan yerlerini ta'mîr

itdürüp, âb u tâb virdürüp, rûşen ü mücellâ eyle ki *«Ekrimü'd-dayfe ve lev kâne kâfiren»* hadîsiyle[1] amelden gaflet eyleme, var Baş-defterdâr Emîr Efendi'yle söyleşüp mihmândârlığa müte'allik umûr ve mesâlihde lâzım olan harc akçasın virsün ve döşenecek odalarun esbâbını a'lâ ve ednâ ve evsat i'tibârı üzre onat vechile dikkat ve ihtimâm ile nâm ve nâmûs-ı devlete münâsib ne ise ana göre kılınup, itlâf u isrâfdan dahi hazer eyle ve hâssa harcdan ve matbah-emîninden ve arpa-emîninden lâzım olan mesârif-i me'kûlât ve sâ'ir ihrâcât senün ma'rifetünle olsun» diyü te'kîd buyurmağla, fermân-ı âlîleri üzre hidmete mübâşeret olundı. Ve gelen ilçi Mehdî Kulı Hana iki oda fâhir esbâb ile döşenüp ve Haydar Mirza'ya hâssü'l-hâs iki mükellef oda döşeyüp ve bir oda dâyeye ve bir oda iki sultâna ve bir oda tabîbe ve dîvânhâne ve bi'l-cümle on bir bâb bâ-tekellüf odalar döşenüp ve mübârek şehr-i rebî'ulevvelün on ikinci gün İstanbul'a Pendik'den kalkup gelmek ile leşker-i enbûh ol gün ziyâde şevket ü haşmet üzre olup, gelen Şehzâde'yi istikbâle çıkup ve Anatolı (124b) Beğlerbeğisi olan Mehmed Paşa oğlu Hasan Paşa hazretleri yanaşup ikbâl eyledi. Kesret u izdihâm nihâyetde olmağla ziyâfet ve ni'met-i sımât-ı Pâdişâhî ahşama kalup, Dîvânhâne'ye fi'l-hâl kanâdîl tedârük olunup, şem'dânlar ile âlî zînet virildi. Ve hôş-âb ve helva irtesi çekilüp, azîm bezl-i ni'am-ı bî-pâyân oldı ve yük yük akçalar harçlık virildi Ve kârbân-sarâya ol gice bin beş yüz re's atları bağlayup, yem ve yerleri ve sâ'ir deve ve katırları ve ahmâl u eskālleriyle üç yüz otuz altı re's Üsküdar'da yemlendi. Bu üslûb üzre yemvî yüz re's koyun yüz kile şeker ve yüz kıt'a balmumı ve ona göre matbahları mesârifi içün bahar ve sebze ve beyza ve mâgiyân ve mâhî tûşmâllarına ya'nî masraf kâtiblerine virilürdi. Rûz-ı merre bu denlü bî-hadd u lâ-yuhsâ ni'am-i vâfire bezl olunup, ikrâm olunmakda bezl-i makdûr olunur iken yine Kızılbaş-ı bed-ma'âş tâ'ifesinün küfrânu'n-ni'meliği hadden efzûn müşâhede olunup, küfr ü dalâlleri cemî' kefere vü fecerenün hallerinden eşedd ü akbeh ve dûn görilürdi.

Ol gün aksar-ı eyyâm olduğından güçle Üsküdar'dan kalkup, berü cânibde ise alay-ı Pâdişâhî ayağ üzre durup, cümle İstanbul'un nisvânı ve vazî' [u] şerîfi[2] ve sığâr u kibârı cümle dekâkîn ü esvâk mâl-â-mâl temâşâsına çıkup, tevakkuf ve nigerân üzre bâ-haber eyledükleri kadırgalara binüp berüye avdet olunca ahşâm irişüp, güneş görmeyen a'lâ[3] hatunlar tâ yatsı namazına değin[4] evlerine varamayup, âşinâsı olanların evlerine mihmân olup, niçe ehl-i ırz hatunlar yollarda kalup, zenbâre yârânlardan niçeleri zevk u safâya vâsıl olup, hattâ Sultân Bayezid hammâmının içine beş yüzden artuk nisvân girüp, sabâha dek bi'z-zârûrî kaldılar. Çok kimse hatuniyle mâ-beynleri bürûdet üzre olup, sû-i zann üzre oldılar ve niçeleri kabûl itmeyüp, hatuniyle ayrılışdılar. Ve'l-hâsıl azîm seyr ü temâşâ oldı. Niçeleri müsâferet kabûl ideriiz[5], içerüde avrat oğlan var diyü zen-dostlar acab doyum oldı[6].

Ve evâhir-i şehr-i mezbûrede dergâh-ı mu'allâya ve dîvân-ı âlîye iletilüp, Sadrıa'zam hazretleri altına ve Serdâr Ferhad Paşa üstüne oturup ve İlçi Mehdî Kulı Han kānûn üzre iskemli ile karşuda oturup, âlî ziyâfet olundı. Ve içerü pâye-i serîr-i saltanata yüz sürmeğe gitdüklerinde ilçi yanınca Kazvîn'e Serdâr hazretleri nâmesiyle varup gelen Çaşnigîr Veli Ağa Haydar Mirza'yı götürüp iletdi. Ol gün kendüye münasib fâhir dîbâdan libâslar, murassa' hançer ve sorguçlar atâyâ-i Şehen-şâhîden niçe yük akçalar ile karârgâhına gönderildi. Fî 22 rebî'ulevvel, sene 998.

Ve halk-ı âlem şu'arâsı, fusahâ-i devrân a'lâ dürer-i gurer-i cevâhir-nazm ile kasîdeler ve târîhler didiler. Niçe yıllardan berü asâkir-i mansûre diyār-ı (125a) Şark seferin itmeğle dürlü tebeddülât ü teğayyürât olmağın cümle-i âlem seyr ü temâşâya çıkmak ile çok kimsenün haremi seyre aldanup, taşra kalup müsâfir oldılar.

Nazm[1]

Refî'u'l-kadr, Mirza-i cevân-baht
Ki olsun devlet ü ömri ziyâde
Salâh u sulha ikdām itmek içün
Acem'den Rûm'a çün kıldı irâde
Su'âl itdüm hireddden sâl-i târîh
Didi «yetdi Murad'a Şâhzâde» (= يتدى مراده شاه زاده)
sene 998.

Sıgar-ı sinn ile gelmeğin vilâyet-i Rûm şattâhları

Mısrâ'

«*Hanum kakacım geldi*» (خانم ققجم كلدى = 998) diyü târîh didiler[2].

Çaşnigîr Veli Ağa Kapucılar kethüdâsı olduğıdur.

Ve az zemân geçmeyüp, Kapucılar kethüdâsı Ahmed Ağa Küçük Mîr-âhûr olup, Kapucılar kethüdâlığı Kazvîn'den Şâh oğlı ile gelen Çaşnigîr Veli Ağa'ya virildi. Ve Küçük Mîr-âhûr Sekbân-başılıkdan gelen Sinan Ağa azl buyuruldı. Fî evâhir-i şehr-i rebî'ulâhir, sene 998.

Kānûn üzre acemi-oğlanı[3] devşürülmek buyuruldı Ve Yeniçeri Ağası tebdil oldı.

Ve sene 998 şuhûrunda, âdet-i kadîme-i Osmâniyye üzre acemi-oğlanı devşürmek içün kānûn üzre Yeniçeri ocağında ehl-i insâf mu'tedil ü müte'ayyin çorbacılar, fermân-ı Pâdişâhî ile vilâyet-i Rûmili'ne ve Anatolı'ya ola-geldüği üslûb-ı kadîm üzre sürüci Yeniçeriler ile gidüp, re'âyâ-i memleketden hidmete yarar evlâdların devşürüp ve îmâna gelüp, gazâ vü cihâd sevâbına fâ'iz ola-gelmişler iken şimdiki zemânda Yeniçeri Ağaları oğlan devşürmek hıdmetini nâ-insâf ve[4] bî-i'tidâl olan cevvâr ve sitemkârları bulup, fevka'l-hadd câize nâmına rüşvetlerin alup, re'âyâ-yı memlekete koyun sürüsüne kurd salar gibi kattâl ve ekkâlleri ahkâm-ı Pâdişâhî ile musallat eyleyüp, re'âyânun ağniyâsının bî-hadd mâlin alup ve fukara ve zu'afâsının yerin ve yurdın yıkup, evlâdın alup ve ekseriyâ Yeniçeri ocağına ecnebî dahi bu tarīkdan duhûl eyleyüp, Yahûdî (125b) ve Cingâne ve Rus ve Çerkes ve Etrâk ve erâzil-i harâm-zâde deftere geçüp, mâl-i ferâvân-ı bî-pâyân alınup, âlem-i kevn ü fesâd bu vâsıta ile ve zulm-i zâlim zulumâtıyle âlem tolup, gitdükce bid'at ve seyyi'e ziyâde olmağın, Pâdişâh-ı dîn-penâh dergâhına ruk'alar sunulup, Yeniçeri Ağası Mahmud Ağa ve Kethüdâ Beğ ma'zûl buyurılup, Mîr-alem Sâ'atcı Hasan Ağa Yeniçeri Ağası olup, ağalar içinde silsile olup, Kapucı-başı Kurd Ağa Mîr-alem oldı. Mesfûr Mahmud Ağa[5] Apostol Ağa diyü mülakkab oldı, lisân-ı Süryânîde Apostol gaybden haber virene dirler. Müneccim ve remmâl ve kehene hep birdür.

İstanbul'da ihrâk olduğıdur.

Ve re'âyâdan ziyâde akçalar alup oğlan devşürmeğe gidenlerin ekseri azl olunup teftîş olunmak buyuruldı ve Sa'atcı Hasan Ağa Yeniçeri ocağına çendan kudûmiyle yaramayup, geldüği gibi birbiri ardınca ihrâk vâki' oldı. Karaman Bazarı'nda Semerciler yandı, akabince Saraç-hâne yandı ve bu bahâne ile vâki' olan âteşde çıkan Mahmud Ağa'nın medhali vardur diyü şehirden çiftliğine Âzadlu nâm karyeye taşraya red buyuruldı.

Beğlerbeğiler virildüğidür.

Ve sâbıkā Anatolı Beğlerbeğisi iken ref' olunup, Şehrizol Beğlerbeğiliği fermân olunan Hasan Paşa ki yerine Mehmed Paşa merhûm[6] oğlı Hasan Paşa Anatolı Beğlerbeğisi olmışdı. Hasan Paşa Şehrizol'e gitmeği ihtiyâr itmeyüp, İstanbul'da azl kabûl itmeğin Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri, karındaşı oğlı Kastamonı Beği Mahmud Beğ Şehrizol Beğlerbeğisi olup, livâ-i Kastamonı merhûm Şemsî Paşa oğlı Mahmud Paşa'ya yine ocaklık tarîkıyle fermân olundı.

Tezkireci-zâde Mahmud Efendi Mısr Defterdârı olduğıdur.

Ve bundan akdem Haleb defterdârlığından azl buyurılup, Burhaneddin Defterdâr ile Mîr-alem Sâ'atcı Hasan Ağa, teftîş eyledükleri Tezkireci-zâde Mahmud Efendi'nin yüz binden ziyâde filorisi alınup, Hazîne-i Enderûn'a vâsıl oldukda diyâr-ı Mısrıyye Defterdârlığı Yahya Efendi'den alınup, dört yüz bin akça livâ ile Mahmud (126a) Çelebi Efendi'ye fermân olunup ve dört pâre kadırga ve donanma ile Üveys Paşa'nun Kapu Kethüdâsı Ali Çavuş Diyâr-ı Garb'da Trablus Beğlerbeğisi olan Üveys Paşa oğlı Mehmed Paşa'ya vilâyet-i Mısrıyye'den asker ve nüzül ihrâc olunup, serdârlık ile ol cânibde hurûc iden a'dânun hakkından gele diyü mufassal hükm-i şerîf virilüp, Defterdâr Efendiyle ma'an irsâl olundılar. Fî evâsıt-ı cumâdelûlâ, sene 998.

Merhûm ve mağfûrun-lehâ Siyâvuş Paşa Sultâm intikālidür.

Ve sene 998 şa'bânü'l-mu'azzamında Siyâvuş Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri zevcesi[1] sa'âdetlü Sultân hazretlerinün bî-vakt bir kerîmeleri[2] dünyâya gelüp, ikinci gün yine âhirete intikāl eyledi. Ba'dehû birkaç gün sonra Sultân-ı kerîmü'ş-şân hazretleri ol hastalıkda ilâc-pezîr olmayup, cümle vesâyâsını yerlü yerinde icrâ olunmak içün vasiyet-nâme yazup, evlâd-ı kirâmlarına ve sa'ir akribâ vü ta'allukatlarına vedâ' idüp, her birine dâğ-ı hasret koyup, ravza-i rıdvâna dâr-ı na'îme hırâmân oldı. Ve bu musîbet-i uzmâya giryân u büryân olmaduk kimse kalmadı. Vâlidi[3] Sultân Selim Han *-aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân-* türbesinde defn olundı. *Rahimehü-mâ'llâhi ta'âlâ rahmaten vâsi'aten.* Ve sarây-ı ma'mûrları civârında âlî medrese binâ olundı. Ve evlâd-ı kirâmlarına saltanat tarafından kānûn üzre terakkī ile tesellîler virilmek fermân olundı. Nakdiyye an-mahsûli gümrük[4].

Merhûm İstanköylü Ahmed Paşa Şehîd olduğı ve hurûc iden Celâlînün helâkidür[5]

Vilâyet-i Trablusgarb muhâfazasında kalan Tunus Beğlerbeğisi İstanköylü Ahmed Paşa, «Mehdi kethüdâsıyum» diyü hurûc iden mübtedi' ve ehl-i dalâl Yahya b. Yahya da'vâ-i saltanat u hükûmet idüp ve ana tâbi' olan[6] eclâf-ı nâ-pâk avâm u hevâmun sevreti kesr olup, Donanma-yı Hümâyûn ile Kapudan Hasan Paşa hazretleri vardukda, ekseri tu'me-i şemşîr-i asker-i İslâm olmağla (126b) perîşân olmışlardı. Donanma-yı Hümâyûn gidüp, muhâfazada olan Beğlerbeği Ahmed Paşa üstine yine mel'ûn-ı makhûr tekrâr cem'iyyet ile gelüp ve Paşa-yı müşârun-ileyh yarar âdemleriyle mükemmel ü müsellah düşmen-i dîn intikāmına hâzır u âmâde olmışken, kazâ-i İlâhî ve takdîr-i Rabbânî ile barut mahzeni kurbına bir tarîk ile âteş tokınup, kıyâmet kopup, Beğlerbeği merhûm âdemleri ile şehîd olup, bu ıztırâb-ı hâl asâkir-i serhadd-i mansûre ale'l-ittifâk gelen a'dâ-i dîn ü millet üzerine gayret ü hamiyyet kuşağın berkidüp, bi-inâyeti'llahi ta'âlâ yek-dil ü yek-cihet olup, umûm ile hücûm idüp ve melâ'în-i mezbûrûndan münhezim olup kaçup yetişdüklerin kılıçdan geçürüp ve serdârları olan mel'ûnı ele getürüp, fi'l-hâl endâmiyle derisin yüzüp ve kaleyte hazırlayup, deryâ-i Mağrib'den İstanbul'a

Südde-i sa'âdete vâki' olan hâlâtı bildürdiler. *El-hükmü li'llâhi'l-aliyyi'l-kebîr.* Mühlet ki[7] Ahmed Paşa gibi bir vucûd-ı şerîf dahi gele. Ve Trablus Beğlerbeğiliği Üveys Paşa oğlı Mehmed Paşa'ya serdârlık ile fermân olundı. Ve anda olan Beğlerbeği azl olundı. Fî evâhir-i ramazânü'l-mübârek, sene 998.

Yahya Celâlî derisi geldüğidür.

Ve diyâr-ı Garb'dan gelen herîfün, ya'nî Mehdî kethüdâsı Yahya'nun taylasân ile[8] hey'et-i hâriciyyesi bir niçe eyyâm Sultân Bayezid Han havlısında, mukaddemâ remmâllık itdüği mahallde kazıkda cilve-ger olup, halk-ı âlem temâşâ eyledi[9]. Fi't-târîhi'l-mezbûr.

Gence üstüne gelen Kızılbaş'un serdârını serhadd leşkeri basduğıdur.

Ve sâbıkā Kızılbaş-ı küfr-fâş alayından gelen döneklerden Kelb Ali dimeğle meşhûr mel'ûn Serdâr-ı zafer-şi'âr tarafına devlet eşiğine geldükde sancak ile teşrîf olunup ve anunla mütesellî olmayup vilâyet-i Gence ve Karabağ feth olmadın beğlerbeğiliği mezbûra tevcîh buyurılup, niçe eyyâm anunla eğlenüp, ammâ dilîr ü bahâdır (127a) yanar âteşe salınsa bî-tekellüf[1] salınurdı, bir zâlim-i bîdin idi. Serdâr-ı âlî-kadr hazretleri Şehzâde Haydar Mirza'yı alup, Âsitâne-i sa'âdete getürüp eller emînlik ve beğler düzenlik oldukdan sonra mezbûr Kelb Ali cibilletinde olan hubs-ı bâtınîsini izhâr idüp ve sâbıkā Gence hâkimi olan Ziyad oğlı Mehmed Han didükleri mel'ûn ile ittihâd u ittifâk eyleyüp, bakıyyetü's-suyûf olan Kızılbaş ve Kaçar'dan bir niçe melâ'în-i füccâr cem' idüp, Gence kal'asını muhâsara itdürüp, muhkem ceng ü cidâle âhenk idüp, darb u harb u kıtâlde iken etrâf u eknâfda olan serhadd-i mansûre askeri ve beğlerbeğileri ve dilâver ü bahâdırları ve ceng-âzmâları haberleşüp, ittifâk ile[3] Kızılbaş melâ'înün hayâllerine gelmez yerden ya'nî ardlarından gelüp basup, hiç ihtimâl virmedükleri mahalden yetişüp, Delü Hızır Paşa ümerâ ve sipâh-ı zafer-şi'âr ile ordularına girüp, hây u hûy-ı merdân-ı kâr-zâr ile işleri tamâm olup, ancak birkaç nefer kilâb ile Ziyad oğlı Kelb Ali'ye düşnâm iderek üftân ü hîzân hâ'ib ü hâsir Levend Hanı hâ'in ü bî-dîn Aleksandre ülkesine düşer ve Kelb Ali dahi sınarı[4] birkaç nefer melâ'în ile Lori kal'ası civâ-

rında Kazak Hanı Nazar Beğ'e düş olup, gaflet ile tutup kethüdâsı olan Müteferrika Pîr Arslan didükleri mel'ûn ile Şâh Abbas nazarına gönderür. Anda varduklarında Şâh-ı kerem dahi çendân iltifât itmeyüp ve «Ahd ü emân içinde böyle şenâ'at iden kâfirlerin hakkından gelmek gerek ki ibret-nümâ-yı devrân olalar» diyüp, Nazar Paşa'ya[5] ri'âyet ü hürmet idüp, hil'atleyüp, eline nâme virüp, şefâ'at u şefekat ile Lori'ye gönderüp geldüğinde kemâ-kân Lori'de karâr eyledi. Ve Tomanis ve Tiflis kulları memleket kurdları Kelb Ali'ye hâb-ı hargûş virüp, (127b) fırsat ve nusrat-i İlâhî ile dâme düşürüp, basup ele-getürüp, kayd-ı bend ile Südde-i sa'âdet-medârâ yetürdiler. Ve bunda geldükde, Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri dahi ligarazın Serdâr-ı bâ-vakār hazretlerine mukābele eylesün diyü nevîd-i hayât virüp, birkaç gün cân gezdürdi. Ve bir gün nâgehânî habs fermân olundı. Kîl ü kali ve dürûğ-ı bî-fürûğı ma'lûm olduğıyle Balık-pazarına[6] salb olundı, sene 998.

Defterdârlar azli ve nasbıdur.

Ve ba'de îd-i şevvâl sene 998'de Anatolı Defterdârı Mustafa Çelebi Efendi ve Şıkk-ı sânî defterdârı Dülbend-zâde Mehmed Çelebi Efendi, meccânen mûcibi ma'lûm olmayup, ma'zûl oldılar. Ve Şehr-emîni Kâtib Mahmud Beğ Efendi[7] Şıkk-ı sânî defterdârı oldı. Ve vilâyet-i Rûm ya'nî Sivas'dan ma'zûl olan Mahmud Efendi Anatolı Defterdârı oldı. Ve şehr-emâneti Galata Emânetinden ferâgat iden Mustafa Çavuş Efendi'ye fermân olundı.

Edirne ve Bursa kadılıkları verildüğidür.

Ve mahrûsa-i Bursa'da küllî ihrâk vâki' olup, irtesi ba'zı Müslümânlar üstüne divar yıkıldı, şehâdet nasîb olduğı[8] hikâyet olundı.

Ve merhûm Ebussu'ûd-zâde Mevlânâ Mustafa Çelebi Efendi Bursa kazâsından azl buyuruldı. Vâlide Sultân Medresesinden Sunullah Efendi kadı-i Bursa oldı. Ve Hâce Atâullah-zâde Şems Efendi Edirne kazâsından azl buyuruldı. Yerine Şâm-ı şerîfden munfasıl Müftî Efendi karındaşı Bostan Efendi-zâde Mevlânâ Mustafa Efendi kadı oldı[9]. Medârisde silsile oldı.

Kadıların Yedi-Kulle'de habs olunduğı ve Rûmili Kadıaskeri Zekeriyyâ Efendi azlidür.

Ve Rûmili cânibine giden emvâl-i mîrîye müte'allik evâmir ve ahkâmda kadılara ziyâde tenbîh ü tekîd buyurulup, «Varan çavuşlara ve sâ'ir havâle olanlara ruhsat virüp, re'âyâdan akça aldırmayasın» denilmeğle (128a) kuzâtun gulâtı kendü garaz-ı nefsleriyçün çalışup, tahsîl-i emvâle varanlara müsâ'ade itmeyüp ve belki i'tibâr ve iltifât itmez olıcak zemân ile irsâliyeler tahsîl olunmayup, Südde-i sa'âdete mahalliyle akça yetişemeyüp, muzâyakaya[1] düşmek lâzım gelicek tahsîle mâni olan kadı, çavuş eline virilüp habs olunmağla kuzât efendiler kahve-hânelerde dânişmend ve sûhte tâ'ifesini tahrîk idüp, «Ulemâya bu ihânet nedür, cümlemüze sirâyet ider» diyü Sultân Mehmed hareminde[2] cem'iyyet[3] idüp, îkâz-ı fitneye sebeb ü bâ'is olanları yine içlerinde müşîr ü müdebbir olanlar gelüp, Sadrıa'zam hazretlerine haber virüp, yedi nefer kadı efendiler fi'l-hâl ihânet ile ahz olunup, Yedi-Kulle'ye habs buyuruldı.

Ve Rûmili Kadıaskeri Zekeriyyâ Efendi azl buyuruldı. Ve Anatolı Kadıaskeri Kara Çelebi-zâde Rûmili Kadıaskeri olmak fermân olundı. Ve Anatolı Kadıaskerliği Sinan Efendi-zâde İstanbul Kadısı Ali Çelebi Efendi'ye fermân olundı[4]. Ve İstanbul Kadılığı sâbıkā Bursa Kadısı Defterdâr Çivi-zâde oğlı Mevlânâ Ali Çelebi'ye fermân olundı. Fî şehr-i şevvâl, sene 998.

Budun Beğlerbeğisi Gāzî Ferhad Paşa şehîd olduğıdur.

Ve evâhir-i zilka'detü'l-harâm, sene 998'de Budun serhaddinün haberleri geldi ki ol emâkinde tavattun iden eşkıyâ ve[5] levendât cemi' ezmânda küfrânu'n-ni'melik ile mevsûf habâset ü cinâyet ve hıyânetden hâlî olmayup, hâlâ dahi kaht u galâ sebebi ile Budun ve Peşte kolı bi'l-ittifâk Beğlerbeği Gāzî Ferhad Paşa ve Defterdâr üzerine gulüvv ü hucûm idüp altı aylık mevâciblerini bî-kusûr nice bî-edeblikler ve küstahlıklar ile aldukdan sonra Defterdâr Bâlî Efendi'den bir kıst dahi pîşîn taleb idüp ırz u nâmûs-ı saltanatı hedm eyleyüp Gāzî Ferhad Paşa'yı şehîd idüp, Defterdâr bin belâ ile (128b) kaçup kurtulduğı i'lâm olundukda beğlerbeğilik Tımışvar Beğlerbeğisi Mustafa Paşa'ya buyuruldı. Ve Tımışvar Beğlerbeğiliği

Anatolı'dan ma'zûl Hasan Paşa hazretlerine fermân olundı. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Nâgehânî Vezîr Yusuf Paşa kulları evinde helâk idüldüğidür.

Takdîr-i Rabbânî ve kazâ-i Yezdânî yetişüp emr-i İlâhî ile Kırk Çeşme kurbunda evleri olan, aşağa Vezîr Yusuf Paşa hazretleri ekser eyyâmda hidmetkâr ve emekdârlarını te'dîb itmek lâzım geldükde hadden ziyâde eyleyüp, ifrâd üzre olduğı ma'lûm-ı âlemiyândur. Bir gice nâgehânî, gâhî içerü hareminde yatmayup taşrada yatmak olurmış, bir niçe kere kötek yemiş nevbetci iç-oğlanı uyudukca beklemek âdetleri olmağın kānûnları üzre Paşa hazretleri vird ü zikrin[6] tamâm idüp, firâşında râhata varduğı gibi cinâyet ü hıyânet kasd idüp, iki nefer tuvânâ hidmetkârlar hançer-i tîz u tîg ve nîz ile işin bitürüp[7], şehîd iderler. *Rahmetu'llâhi-aleyh.* Merhûm evi civârında Revânî mescidi hareminde medfûn olup, üstüne türbe yapıldı. Fî şehr-i zilka'de, sene 998.

Ve cümle huddâmmdan kimsenün haber ü âgâhı yok, seher vaktinde ma'lûm olur. Kırk Çeşme cânibine açılur kilid-i muhkem olan kapu açılmış, ancak heman ol iki hidmetkâr gaybet eylemişler. Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri cümle vüzerâ-i izâm hazretleriyle ale's-seher gelüp, kuşluk zemânına dek İstanbul kapularına tenbîh ü te'kîd buyurılup ve kethüdâsı ve ağaları ve sâ'ir hüddâmı der-zencîr habs olunup niçesine nâ-hak bî-cürm ü günâh işkenceler olundı. Mezâlim vebâllere nihâyet[8] olınayup, ilçi kâfirlerine dahi sirâyet eyledi. Yeniçeri Ağası Mahmud Ağa çok ikdâm u ihtimâm eyleyüp bulunmadı. Âhir-i kâr Yeni-bağçe kurbında Hisâr-peçe burçlarında ol kātil tuvânâ hidmetkârlar mecrûhan maktûl bulundı. Kırk günden sonra (129a) bu husûsda ukalâ deng ü hayrân kaldılar. Ekâbir ma'rifeti var dinildi.

Re'îs-i dîvân Hamza Beğ azl olunup, Tezkireci Dal Mehmed re'îs oldı.

Ve işbu sene 998 zilka'desi evâhirinde Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri Re'îs-i dîvân Hamza Beğ'e latîfe gûne her-gâh tezvîr ü telbîsden hâlî değilsün dimek âdet-i kerîmelerinden olup, bir hatt-ı hümâyûn ile tekâ'ud virilmiş, ze'âmet husûsunda dahi lecc ü inâd olunup ve bu def'a hak Hamza Beğ elinde olup, «Böyle riyâsetden ne olur» diyü istiğnâ eylemeğle ma'zûl buyurılup, yerine Baş-tezkireci Dal Mehmed Çelebi Re'îs-i Dîvân oldı. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Ve Hamza Beğ'in riyâsetden dördünci infisâlidür. El-hak devlet ü saltanatun kadîmî emekdâr ve ehl-i vukûf u şu'ûrıdur. Saltanat umûrında istihdâm olunu-gelmişdür, yine gelecek oldur didiler.

Dîvân kâtiblerinün hâ'inlerine siyâset olunduğıdur.

Ve Sadrıa'zam Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri bu def'a sadr-ı sa'âdete geldüklerinde umûr-ı devletün katı çok yerinde halel ü zelel görüp, hükkâm-ı saltanat müsâmaha vü müsâhale iderek ve şefâ'at ile her maslahata nâ-ehl erâzil[1] gelmek ile Dîvân-ı âlîde ve eğer mâliye cânibinde bî-edeb kâtibler müzevver berât ve tezkireler yazup ve serdârlar içün Şark seferlerine gönderilen beyâz tuğrâ-i şerîf ile mu'anven kağıtlar küttâb-ı hâ'in eline girüp, istedüklerin yazmak ile umûr-ı devletde teşevvüş müşâhede idüp, tecessüs ü tehassüs ile ba'zı cerî havf u haşyetden berî pehlivân kâtibler bir cins mürekkeb peydâ eylemişler ki cümle kitâbet olunan hatt yine kağıddan silinüp[2] ve istedüğin yazup, telbîsât u tezvîrât itmeğe mübtelâlarun ahvâli tuyulup tutuldı. Aç toyuran dimekle mülakkab bir kâtib ve Şems Ahmed-i lek ile be-nâm Dîvân kâtibleri ahz olunup, teftîş u tefahhus olundukda istinâb itmeyüp, ihtiyâr (129b) eyledükleri habâset ve hıyânet ü cinâyetleri zâhir olmağla mezbûrlar salb olunup ve altı nefer kâtibün dahi birer eli kesilüp ve yedi neferi küreğe gönderilüp ve birkaç neferi Dîvân'dan redd olundılar. Fî evâsıt-ı şehr-i zilhicce, sene 998.

Silahdâr-başı beğlerbeği olup ağalarda silsile olduğı.

Ve yine bu esnâda evâhir-i zilhicce sene 998'de Gence Beğlerbeğisi Ereş Beğlerbeğisi olup ve Gence Beğlerbeğiliği Silahdâr-başı Dâvud Ağa'ya fermân olundı. Ve Silahdâr-başılık Ulûfeciyân-ı yesâr Ağası Süleyman Ağa'ya buyuruldı. Ve Gura'bâ-i yesâr Ağalığı Cebeci-başı Çoban Süleyman Ağa'ya buyuruldı. Ve Cebeci-başılık sâbı-

kā[3] olan Ahmed Ağa'ya fermân olundı. Ve Yeniçeri yazıcısı İlyas Çelebi vilâyet-i Karaman defterdârı oldı. Yeniçeri yazıcılığı sâbıkā kâtib olan Mehmed Çelebi Efendi'ye fermân olundı. Fi't-târîhi'l-merkūm, fî şehr-i muharremü'l-harâm, sene 999. «*Refî'u'd-derecât*» (رفیع الدرجات = 999) aded-i hurûfı târîhdür.

Pâdîşâh-ı âlem-penâh hazretlerine ruk'ada yazılan gazeldür.

Nazm

Durmayup Pâdişâhum zulm ile dünyâ yıkılur
Dûdmân-ı[4] fukarâ beyt-i re'âyâ yıkılur

Dehre her dûn u denî hâkim ü vâlî olalı
Kalb-i câhil yapılur hâtır-ı dânâ yıkılur

Böyle dönerse eğer aksine bu çarh-ı felek
Korkaruz üstümüze kubbe-i mînâ yıkılur

Kesr-i ırz itme Şehâ yok yere hâtır yıkma
Kalb-i mü'min ki sına arş-ı mu'allâ yıkılur.

Yıkılur diyü dilâ gam yime bu çarh-ı kühen
Katı çokdan yıkılupdur dime hâlâ yıkılur.

Şehr-emîni habs olup halâs olduğıdur.

Ve evâhir-i şehr-i muharremde Şehr-emîni Mustafa Çavuş Efendi[5] bilâ-sebeb meccânen azl buyurılup, emânet Ayasofya mütevellîsi Murad Çelebi'ye fermân olundı. Ve erbâb-ı garaz keyd ü mekriyle çıkan Emin Efendi Yedi-Kulle'ye habs buyuruldı. Ve altıncı gün bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ Sadrıa'zam hazretleri (130a) hakıkat-ı hâli arz idüp istihlâs buyurulduğında alâ rağmi'l-e'âdî sâhib-sa'âdet kendünün atıyle saracın gönderüp, evine gelmek ile eviddâ vü ehibbâ şâdân oldılar.

Mübârek tâ'ûn sukûn bulduğıdur.

Ve işbu şehr-i muharrem ve saferde mübârek tâ'ûn Müslimânlarun semere-i fu'âdları fırkat u hırkatle giryân olmadan rıkkat-i küllî gelüp, her cânib duhân-ı âh-ı hasret ile tüterdi[1]. Binâyeti'llâhi'l-aliyyi'l-kebîr sukûn üzre olup yatanlar kalkmağa başladı, sene 999.

Ebnâ-i Sipâhiyân Ağası vefât idüp, kâtibi merdûd olduğıdur.

Ve Sipâhî oğlanları Ağası Çerkes Ali Ağa maraz-ı tâ'ûndan şifâ bulmayup[2], terk-i dünyâ idüp zarûrî sefer-i ukbâ ihtiyâr eyledi. Bölük ağalarında silsile olup, aşağa gurâbâya bir müteferrika ağa olmak fermân olundı. Ve müteveffâ olan Ali Ağa'da Kâtib İbrahim mühriyle bulunan on dokuz kise akça tamâmen mîrî içün zabt olundı. Kitâbetden töhmet ü hazelân ile ref' olunup ve belki kat'-i yed buyurıldı. Şehirden sürülmek[3] buyurıldı ve bi'l-cümle hüsrâna mübtelâ oldı, mu'ammer olmadı. Fî 10 rebî'ulevvel, sene 999.

Mısrâ'

بادردکشان هر که در افتاد بر افتاد

Bu fakīr-i kesîrü'l-bâl ve kesîrü'l-inkisârdan kitâbeti aldukda ne mertebe isnâd-ı mâ-lem yekün itmişdi. *Hasbuna'llâhu ve ni'me'l-vekîl* tahâret-i zeylüm mukarrer idi, az zemânda kendü başına geldi.

Nazm

تو بد کنندهٔ خودرا بروزکار سپار
که روزکار ترا چاکریست کینه کذار

Dârüssa'âde Ağası Mehmed Ağa vefât eyledüğidür.

Ve evâhir-i rebî'ulevvel sene 999'da mu'azzez ü mükerrem[4] Dârüss'âde Ağası Mehmed Ağa maraz-ı sû-i mi'deden şifâ bul-

mayup, kurb-ı Pâdişâh-ı sa'âdet-destgâhdan kaldırılup, zarûrî kendü evlerine irtihâl lâzım geldükde araba ile nakl olunup, geldüği gibi Kābız-ı ervâha rûhunı teslîm eyleyüp, irtesi cenâzesin kaldırmak içün Dîvân olmayup, erkân-ı sa'âdet na'şı yanınca merhûm u mağfûrun-leh (130b) Sultân Mehmed Han Câmi'i hareminde namazı kılınup[5], kendü Câmi'i civârında defn olundı. Ve cümle mâ-meleki kalîl ü kesîr furuht olunup, vakfına ilhâk olunmak buyuruldı. Ve tekarrubi sebebiyle hakk u nâ-hakk âsârınun seyyi'âtından add olunan nehr-i Tuna kenârında İsma'il geçidi nâm mahalde ihdâs eylediği kal'a ve kasaba içün halk dil-tenk[6] olup, vefâtına târîhler dimişlerdür.

Mısrâ'

رفت از عالم آن بلای سیاه târîhdür, 999.

Çavuş-başı Hızır Ağa'nun vefâtıdur.

Ve şehr-i rebî'ulâhirenün sekizinci gicesi Çavuş-başı Hızır Ağa füc'eten âzim-i bakā eyleyüp, dâr-i âhirete şitâbân oldı. Zukûr u inâsdan dokuz nefer sabî evlâdı kaldı. Yerine çavuşların kadîmi Koca Hüseyin Çavuş-başı oldı. Ve merhûm Çavuş-başı'nun vasî-ı muhtârı olan Kurd Ağa elinden merhûmun nukūdından bi-tarîkı'l-karz ulûfe muzâyakasına yetmiş bin sikke altun ve guruş alındı.

Yeniçeri tâ'ifesi küstahlığı ile kethüdâ azl olduğıdur.

Ve yine şehr-i mezbûre evâsıtmda Yeniçeri ecnebîsi ve eşkıyâsı etrâf u eknâf-ı memâlik-i mahrûsada halka cevr u sitemden hâlî olmayup, şikâyetciler arzlar ile gelüp ahvâllerin ağaya bildürdüklerinde kānûn-ı kadîm üzre def'-i zulm içün mü'ekked mektûb ile Kara İsma'il nâm bir bölük-başı zabıtcı[7] gönderüp, hâl n'idüği ma'lûm ola dinürken, bizüm bağlanmak ve zencîre urulmak zakunumuz ve âdet ve kānûnumuz değildür diyü bir alay Yeniçeri bölük-başının kapusın yaraklayup evin taşlayup camların kırdukda kendüzi güçle halâs olup ve irtesi Dîvânda çorba yimeyüp ve anu görüp berüde Bölük-halkı dahi gulgule idüp kabâhat u şenâ'ate bahâne isteyüp, âdâb ve hür-

met-i Dîvân-ı âlî erâzil ve ecnebî dirliğe geçmeğle vükelâ-i devlet ızhâr-ı acz ider oldılar. Yeniçeri Kethüdâsı ve Bölük (131a) başı ma'zûl buyurılup ve Zağarcı-başı kethüdâ olup içlerinde silsile oldı.

Yeniçeri Ağası tebdîl olup Hızır Paşa vezîr olduğıdur.

Ve evâhir-i şehr-i mezbûrede Yeniçeri tâ'ifesi Orta-mescide kağıdlar bırağup, «Bize Apostol Ağa[1] gerekmez heman eylücek[2] ile içimüzden çıksun, yolıyla şimdiye dek nice oldıyse varsun huzûr eylesün, yohsa eyü olmaz» diyüp yağandıkları ve niyyetleri hayra değildüği ma'lûm oldukda Silistre'de kışlada olan Rûmili Beğlerbeğisi Hızır Paşa hazretleri Vezîr olmak fermân olundı. Ve Yeniçeri Ağası Hasan Ağa Beğlerbeği olup ve Yeniçeri Ağalığı Büyük Mîr-âhûr Mehmed Ağa'ya fermân olunup ve Mîr-âhûrluk Kapucı-başı Nuh Ağa'ya fermân olundı. Fî selh-i rebî'ulâhir, sene 999.

Hükm-i şerîf gitdüğidür.

Vezîr olan Hızır Paşa hazretlerine hükm-i şerîf-i cihân-mutâ' gönderildi ki «Leh Kralınun Südde-i sâ'âdete gelecek harâcı gelüp, ber-taraf olmayınca ol mahalden hareket eylemiyesin» diyü fermân olunmış idi. Kâdîmî maktû[3] harâcı izdiyâd üzre olmağa mukaddemâ emr-i şerîf gitmişidi.

İstanbul' Bezzâzistânında emânet konulan mubâlağa akçalar zâyi olup, yine bulunup, iden siyâset olunduğıdur.

Ve evâ'il-i şehr-i cumâdelûlâda Bezzâzistân-i atîkda bezzâzistâncılar bir seher ba'zı emânet sanduklarını açılmış bulup, ıztırâb-ı hâl ile birbirlerine feryâd idüp, «Bunun aslı nedür» didüklerinde içlerinden biri «Bu hâricden âdem işidür, biz cum'a gün namaza gitdügimüzde fırsat düşürüp, mahzenlerde kimse[4] pinhân olup eylemişdür» diyüp, serika olan n'idüğin yokladıklarmda yiğirmi otuz bin altun ve guruş eksik gelmiş, «Taşra çıkmamışdur elbette cümle mahzenler ve dolablar yoklansun» diyüp, İstanbul Kadısı Çivi-zâde Ali Çelebi Efendi ve Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa ve Subaşı Rıdvan Çavuş (131b) on beş gün Bezzâzistân açılmayup, cünle hâcelerün dolab ve mahzenleri aranup ve dellâllar ve küfelâsı teftîş olunup, bez-

zâzistâncılar der-zencîr olup cümlesine muhkem işkenceler olundı. Her kişi emâneti teşvîş ü ıztırâbına düşüp, me'men yer kalmadı, emn ü emân kalkdı diyüp bir eser u haber ve nâm u nişân ma'lûm olmayıcak ziyâde hayret ile ukalâ deng ü hayrân iken güft ü şınûda nihâyet yok. Nâgehânî bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Menân Kuyumcılar Kapusı'nda misk ü anber satan Acem'ün bahâya kesilen oğlanının cüz'î dükkân[6] altında mahzeni tecessüs olundukda vâfir boş kîseler bulunup ve mahzenün yerine altun ve guruş ve şâhî ve akçayı döküp, üstüne köhne hasîr ve palas komış fi'l-hâl miskî Acem'i ve bahâya kesilen mahzen sâhibi gulâmı ele getürüp Kadı Efendi ve Ağa huzûrında kimseye iftirâ ve bühtân atmayup «Yalnız kendü tedbîr ü tedârükümdür, fırsat düşürüp eyledüm, kimsenün vebâline girmen, oldum olacak hâ'in ber-hurdâr olacak değil» diyü ıkrâr u i'tirâf eyledi. Rıdvan Çavuş «Seni eşedd-i siyâset ile katl ideyin» dirken sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh *-hullidet hilâfetuhû-* hazretleri «Hıyânet ideni getürsünler görelüm, ne şahısdur» buyurmuşlar[7], fermân-ı âlî üzre oğlan nazar-ı Pâdişâhî'ye varduğı gibi dimiş ki çünki benüm mücrim ü günâhkârlığum manzûr-ı nazar-ı âlî oldı, âsân olmak inâyet buyursunlar» diyü recâ eylemeğin salb olunsun, eşedd-i[8] siyâset olmasun buyuruldı[9]. Ve her kişi sıdk u istikâmet üzre zâyi' olan nakdini alup tasarruf eyledi. Fî 15 cumâdelûlâ, sene 999[10].

Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri Ayan gölüni İznikmid deryâsına akıtmak tedârük eyledüğidür.

Ve bundan akdem mahrûsa-i İstanbul halkı odun masrafı husûsında küllî harca mübtelâ olup ve her-gâh muzâyaka üzre olmalarıyla merhûm (132a) ve mağfûrun-leh Sultân Süleyman Han *-aleyhi' r-rahmetü ve'l-gufrân-* zemânında merhûm Koca Mi'mâr Sinan Ağa ve Kiriz Nikola dimeğle meşhûr zimmî tahmîn-i sahîh eyleyüp, İznikmid deryâsına Ayan gölî dimeğle müsemmâ ki Sabancı[1] kasabası kenârındadur, cümle yiğirmi bir bin zirâ' yerler mesâha olunup ve kazılup, halîc eylemek tasmîm idüp, suyı akıtmak tahmîn eyledüklerinde ba'zı mevâni sebebiyle terk olunmışdı. Ve hâliyâ bu sene-i mübârekede müdebbir ü dilîr ve kârdân Sadrıa'zam Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri re'y-i sâ'ib ve fikr-i sâkıb ile tekrâr mühendis-i ruzgâr olan mi'mârları getürdüp mukaddemâ tahmîn ü kıyâs olunduğundan ziyâde ikdâm u ihtimâm itdürdüp, dahi âsân ve ehven olmak üzre hendese kullanup, zikr olunan Sabancı[1] göli İznikmid deryâsına akup ve nehr-i Sakarya'dan altı bin zirâ yer hark olunup, göle cârî ola. Bi-hisâb-ı hendese irtifâ'ı alınup, her cânibini âkıl u kâmiller yoklayup, *bi-avni'llâhi ta'âlâ ve tevfîkıhî* kolay gelüp ve memlekete her vechile küllî memfa'atı mukarrer u muhakkak olduğı pâye-i serîr-i saltanate arz olundukda Pâdişâh-ı zemîn ü zemân *-hallede'llâhu mülkehû ve hilâfetehû-* hazretleri izn ve fermân-ı şerîfleriyle Memâlik-i mahrûsa beğlerinün ve beğlerbeğilerün[2] ve sipâhîlerinün ba'zısınun kendüsi ve cebelüsinün bedeli alınup ve ba'zı bi-nefsihî hidmete gelüp, hüsn-i tedbîr ü tedârük ile bir yılda âdem cem' olup, itmâm-ı maslahat itmek içün esbâb ve edevât hâzır u muheyyâ olunup, otuz bin nefer kâr-güzâr üstâd ve ırgad tahmîn olundı. Ve merhûm Mehmed Paşa-oğlı Anatolı Beğlerbeğisi Hasan Paşa hazretleri bi'z-zât mübâşir ta'yîn olup, orducılar ve üstâd demürciler ve sâ'ir masârif-i mühimme ve zahîreleri görile diyü fermân olundı. Fî 15 cumâdelûlâ, sene 999.

Sâbıkâ Budun Beğlerbeğisi Ferhad Paşa'yı (132 b) şehîd idenlerün haklarından gelündüğidür.[3]

Ve bundan akdem sene 998 zilka'desinde vilâyyet-i Budun'un başlısı[4] eşkıyâ ve bed-bahtları isyân idüp, Beğlerbeği Gâzî Ferhad Paşa üstüne gulüvv eyleyüp şehîd iden tâ'ife teftîş ve tefahhus olunup, haklarından gelinmek içün sâbıkâ hâssa oda-başı müteferrikalarından Mustafa Ağa ve Dergâh-ı âlî çavuşlarından müte'ayyin Aydın-zâde Mehmed Çavuş, mü'ekked hükm-i şerîf-i cihân-mutâ'la gönderilmişdi. Varup vilâyet-i mezbûrede gereği gibi ikdâm u ihtimâm üzre dikkat idüp, cümlesini bulup çıkarup ağalarından ve neferâtından otuz beş nefer âdem salb u siyâset olunup ve sâ'ir ağaları dahi ma'zûl-i ebed olup, yerleri yarar âdemlere tevcîh olundı. Ve mürtedd olup, küffâr-ı hâksâra varup iltica idenler dahi necâd bulmayup, cümlesini kıral kazığa urup siyâset olunduğı haberlerini getürüp i'lâm eylediler. Fî evâhir-i cumâdelâhire, sene 999.

Donanma-yı Hümâyûn içün gemiler yapdırılmağa a'yân-ı sa'âdete akçalar salındığıdur.

Ve işbu sene 999 da hazret-i Pâdişâh-ı âlem[5] penâh *-eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhü-* niyyet-i hâlısa ile a'dâ-i dîn üstüne ve gazâ-yi azîm azîmetine küllî donanma gemileri yapdurmak tedârükin[6] buyurup ve Sadrıa'zam Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri dahi kendü mâliylé yedi pâre kadırga ve baştarda yapdurmak üzre fî-sebîli'llâh niyyet eyleyüp ve Serdâr Ferhad Paşa hazretleri beş pâre kadırga ve Nişancı Mehmed Paşa hazretleri üç pâre kadırga ve Hızır Paşa hazretleri iki pâre kadırga ve Rûmili Beğlerbeğisi ve Anatolı Beğlerbeğisi ve sâ'ir Memâlik-i mahsûra beğlerbeğilerine ve sancak beğilerine ale't-tertîb mikdârlarınca mal ta'yîn buyurılup ve gemiler masârifiyçün cem' olunacak emvâli kabz u zabt eylemek sâbıkā Hazîne-i Âmire Defterdârı Hasan Çelebi Efendi'ye fermân olunup, Sadrıa'zam âsitânesinde (133a) küttâb ile alup der-kîse eyleyüp ve kadîmden etrâf u eknâfda gemiler yapdırılmak içün mu'ayyen olan ocaklarun herbirine ikişer ve üçer ziyâde kadırgalar ve baştardalar ve mavnalar yapdırılmak sipâriş buyurılup üstâdlar ve re'îsler ve yarar mübâşir çavuşlar gönderilüp ve Memâlik-i mahrûsa re'âyâsına kereste[1] kesdürmek içün mü'ekked ahkâm-ı şerîfe gönderilüp ve cem' olan akçalar merkûm Defterdâr Hasan Efendi kalemiyle masraf olmağa şurû' olundı. Ve gelecek sene-i mübârekeye yetişüp, Sadrıa'zam Sinan Pâşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri serdâr-ı asker-i İslâm olup, inşâe'llâhu ta'âlâ memâlik-i küffâr-ı hâksâr üstüne gazâya azîmet ü niyyetleri mukarrerdür» diyü şâyi' oldı[2] *Allâhümme yessir alâ eyseri'lhâl.* Fî evâ'il-i cumâdelûlâ, sene 999.

Fermân-ı âlî-şân sâdır oldı virilen akçaları bakāyâdan tahsîl idüp alalar diyü hükm virildüğidür.

Ve zikr olunan akçaları yine memâlik-i mahsûrede ummâl u mültezimîn zimmetlerinde kalup tahsîl olunmayan bakayâ-yı atîkadan tahsîl idüp alalar, tâ ki gemiler Beytülmâl'den yapılmış ola, kimsenün hakkı olmaya diyü ellerine defterdârlar nişâniyle bakāyâ defterleri ve ahkâm-ı şerîfe virildi ki tahsîl eyleyeler. Fî evâhir-i cumâdelâhire sene 999.

Kadıasker Efendiler ve İstanbul Kadısı, Edirne ve Bursa, Şâm ve Haleb kadıları tecdîd olunduğıdur.

Sene 999 evâ'il-i recebinde nısf-ı leylde Pâdişâh-ı zemîn ü zemân *-hullidet hilâfetuhû-* hazretlerinden Sadrıa'zam Sinan Paşa *-edâme' llâhu iclâlehû-* ya hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn ile tezkire-i şerîf çıkup, mefhûm-ı dürer, bârında Rumili Kadıaskeri Kara Çelebi-zâde Mevlâna Hüsam Efendi ve Anatolı Kadıaskeri Sinan Efendi oğlı Mevlânâ Ali Çelebi Efendi ve İstanbul Kadısı Çivi-zâde Defterdâr Abdî Çelebi oğlı Ali Çelebi üçü ma'an ma'zûl buyurılup ve yerlerine sâbıkā Rûmili Kadıaskeri Zekeriyyâ Efendi ve sâbıkā Anatolı Kadıaskeri Abdülbakī Efendi (133b) Kadıasker olmak fermân olundı. Ve İstanbul Kadılığı Müftilenâm karındaşı Edirne Kadısı Bostân-zâde Mevlânâ Muslıhiddin Efendi'ye buyuruldı. Ve Edirne Kadılığı Bursa Kadısı Mevlânâ Sun'ullah Efendi'ye buyuruldı. Ve Bursa Kadılığı Mukaddemâ Şâm Kâdısı olup ve İstanbul'dan gitmiş bulunan[3] Mevlâna[4] Ma'rûf Mehmed Efendi'ye buyuruldı. Ve Şâm Kadılığı Haleb Kadısı Kafzâde Mevlânâ Feyzullah Efendi ve Mahrûsa-i Haleb Kadılığı Sultân Süleymân Han müderrisi Kınalu-zâde Mevlânâ Hasan Çelebi'ye virildi. Ve Medrese, Hoca-i Şâh-ı cihân hazretleri oğlı Sultân Selim Han Medrese'sinden Mevlânâ Es'ad Efendi'ye virildi. Ve Sultân Selim Han Medresesine birâderleri Sahn'dan gelüp müderris oldı.

Kapucı-başılık ve Toğancı-ağalığı virildüğidür.

Ve Büyük Mîr-âhûr olan Nuh Ağa'nun Kapucı-başlığı Çakırcıbaşı Gazanfer Ağa'ya fermân olunup toğancı-ağalarda silsile oldı. Ve müteferrikalardan Avcı-başı Atmacacı-başı olmak fermân olundı. Fî evâhir-i Receb, sene 999.

Mansûr oğlı ve Gamîza (غميضه) helâk olduğıdur.

Vilâyet-i Trablusşâm Beğlerbeğiliğin mâl-i ferâvân ile iltizâm iden ümerâ-i Arab'un be-nâm ve meşhûrlarından Mansûr oğlı bir seher-gâh alay ile haşem u şevket ile gelürken nâgehânî a'dâsından biri mazîk mahalde pinhân olup, tüfeng ile urup helâk eyledüği haber geldi. Ve mukaddemâ beş yüz bin altuna defterdârlığın iltizâm iden

erâzil-i Arab'dan Gamîza nâm şahsun Mansur oğlı katlinde ilm ü ma'rifeti var dinilmeğle görmeğe âdem gidüp, dahi âdem varmadın Gamîzâ'nun adûsı yolda giderken beş nefer âdemler ile katl idüp, ma'lûm olmayup anun akabince haberi geldi. Ve müte'ahhid olduğı mal taleb olunmak içün sâbıkā Mısr Defterdârı olan Osman Beğ İç-il sancağıyle Trablusşâm Defterdârı olınak fermân olundı ki iltizâm olunan malı tahsîl eyleye. Fî evâhir-i cumâdelûlâ, sene 999.

Rûmili Beğlerbeğisi Apostol Hasan Paşa (134a) azl olunup sürüldüğidür. Ve beğlerbeğilere silsile olduğıdur. Nevrûz-ı Hümâyûn[1] olup Galata Kadılığı tebdîl olunduğıdur.

Sene-i merkūme recebinde hazret-i Pâdişâh-ı dîn-penâh *-eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhu-* hazretleri izhâr-ı kerâmet ü velâyet eyledi. Nahvet ve kibriyâ-i nefs-i emmâre mübtelâsı Rûmili Beğlerbeğisi Hasan Paşa'nun Yeniçeri Ağası iken, kul tâ'ifesinün ve ocak ağalarınun içlerinde mertebeleri içün ba'zı câ'izeleri alınup ve maslahatları görülmeyüp hâ'ib ü hâsir kalanlar sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinün rikâb-ı hümâyûnlarına ruk'alar sunup, hallerin bildürüp, şikâyet olundı. Merkūm-ı sâhib-nahvet hidmetlerinün kethüdâsı ve Dîvân kâtibi ve kapucıbaşı ve kapucılar kethüdâsı bi-esrihim ahz olunup, satvet-i kāhire-i pâdişâhî ile Yeni-hisâr'da habs buyruldı. Ve Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri hakkında li-garazın ba'zı vâki' ve gayr-i vâki' mevâd yazdırup ruk'alar sundurdı. Südde-i sa'âdetde Kapucı-başı Mustafa Ağa ki mukaddemâ Vezîria'zam iken kethüdâ olmışlardı, bu def'a dahi ma'zûl buyuruldı. Ve Kethüdâlık hidmetinde olan Derviş Beğ'in ze'âmetleri hâss-ı hümâyûna ilhâk olunmak fermân olundı. Ve menfûru'l-kulûb sâhib-devlet beğlerbeği dahi bu esnâda ma'zûl buyurılup çıkup şehirden Çorlu'da oturmak fermân olundı.

Ve Rûmili Beğlerbeğiliği Anatolı Beğlerbeğisi Mehmed Paşa oğlı Hasan Paşa hazretlerine fermân olundı. Ve Anatolı Beğler beğiliği Sadrıa'zam karındaşı Karaman Beğlerbeğisi Mahmud Paşa'ya buyuruldı. Ve Karaman Beğlerbeğiliği Bosna'dan ma'zûl Südde-i sa'âdetde mülâzemetde olan Halil Paşa'ya fermân olundı. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Nevrûz-ı Hümâyûm olup Galata Kadılığı tebdîl olunduğıdur.

Ve bu sene 999 cumâdelûlâsınun yigirmi beşinci güni seherden nevrûz-ı hümâyûn olup, nokta-i i'tidâl burc-ı hamele tahvîl eyledi. Pâdişâh-ı zemîn ü zemân halîfe-i emn ü emân *-hullidet hilâfetuhû-* hazretleri tefrîh-i tab' ve teşhîz-i hâtır içün leb-i deryâda olan Sultân Bayezid Han Kasrına çıkduklarında Mahrûsa-i (134b) Galata halkı bereme ile gelüp, feryâdlar idüp, Abdülkerîm-zâde Kadı Abdullah Efendi'den ruk'alar sunup şikâyetler eyledüklerinde ma'zûl olınak buyuruldı. Ve yerine Semâniye medresesi'nden Râzıye Hatun dâmâdı Mevlânâ Muhyiddin kadı buyuruldı ve Medrese-i Sahn'a Edirne-kapusı'nda Sultân Müderrisi Tursun-zâde geldi. Ve Sultân Medresesi'ne Şâhıhûbân Hatun[2] medresesi'nden Kefelü Hüseyin Efendi müderris olmak fermân olundı.

Şam Kadılığı ve Mekke-i mükerreme Kadılığı virildüğidür.

Ve evâ'il-i cumâdelâhirde Şâm-ı dârusselâmda kaht u galâ olmağla halk gulüvv ü izdihâm idüp, Kadısı Hasan Kethüdâ-zâde Mevlânâ Mehmed Efendi irtişâ ider diyü şikâyet eyledükleri arz olunmağla ma'zûl buyuruldı. Ve Şâm kadılığı sâbıkā Diyârbekir kazâsından doksan akça ile müteka'id Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri Hocası Ma'rûf Mehmed Efendi'ye fermân olundı. Ve Ka'be-i mu'azzama Kadısı Arab-zâde Mevlânâ Abdurraûf Efendi arz olunup azl buyuruldı. Yerine Üsküdar Kadısı Dukakin-zâde Mevlânâ Osman Efendi fermân olundı.

Büyük Devâddârlık virildüğidür.

Ve sene-i mezbûre cumâdelâhiresinde bilâ-sebeb, Dergâh-ı muallâda devâddârlık hidmetinde olan Fazlı-zâde Mahmud Çelebi on yıldan berü emekdâr iken ma'zûl buyurulup yeri sâbıkā Silahdârlar kâtibi olup içerüden çıkan Mehmed Beğ'e virildi.

Sakarya suyı ve Sabanca göli İznikmid deryâsına cârî olmak husûsıdur ki görülmeğe gidildi.

Ve bu esnâda İznikmid deryâsına cârî olacak Sabanca göli ve Sakarya suyı içün hafr olunacak Hendek üstüne Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri kendüler bizzât re'ye'l-ayn görmek iktizâ eyledüği Pâye-i serîr-i a'lâya arz olunup izn-i hümâyûn ile Sadrıa'zam hazretleri Kapudan Hasan Paşa baştardasına girüp ve Serdâr Ferhad Paşa ve Anatolı Kadıaskeri Ali Çelebi Efendi ve dahi erkân-ı devletden lâzım olanlar umûr-ı mühimme görmeğe ma'an gitmek fermân olundı. Salı gün (135a) Dîvân-ı âlîden kalkılduğı gibi çekdürüp gitdiler. Allâh ta'âlâ düşvâr işlerin âsân eyleyüp, hayr u sa'âdetle avdet müyesser ola.

«Vezîr Nişâncı Mehmed Paşa hazretleri mesâlih-i Müslimîne cevâb vire» diyü buyuruldı. Ve Nişâncı Abdülmuhyî Paşa çok zemândur müzmin maraza mübtelâ olup, hastalığı müştedd olmada, cümle Tuğrâ-i şerîf meşakkati Vezîr-i müşârun ileyh hazretlerinün uhdesinde idi. Fî evâhir-i cumâdelâhire, sene 999.

Ve husûs-ı mezbûr mahalline varılup ale't-tafsîl üç günde ahâlî ve mi'mârân ve mühendisîn-i âlem olanlar ile görülüp tamâm ahsen vechile mesâha ve tahmîn sahîh olunup mufassal u meşrûh pâye-i serîr-i âlem-masîre arz olundukda sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinün mesâmi'-i aliyyelerine[1] ha'zı a'yân-ı sa'âdet lisânından ahbâr-ı garîbe vâsıl olmağla buyurulmış ki «Terk-i ehemm ve iştigâl be-mühim hamâkatdur[2]. Dîn ü devlete lâzım olur maslahat değildür, fukarâ-i memleket ve zu'afâ-i ra'iyyet mihnet ü meşakket çeküp, envâ'-ı şedâ'id-i zulm ile kâr u kisb itmek lâzım değildür. Saltanat mühimmâtınun ehemmi donanma gemilerin[3] yapdırup itmâm u tekmîl itmekdür, şimdiye dek odun niçe olı-geldiyse yine anun üzerine adl u dâd eylemek vâcibdür» diyü buyurmışlar. Fi'l-hakîka kelâmü'l-mulûk mulûkü'l-kelâmdur.

Sadrıa'zam hazretlerinün kendü bakā-yı izzetiyçün çalışduğı kasd u sa'yi bu vechile te'hir olunup, re'yi bâtıl oldı. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Eflâk voyvodalığı virilen mel'ûn katl-i nefs itmeğle habs olunduğıdur.

Ve bundan akdem vilâyet-i Eflâk Voyvodalarından biri kānûn-ı kadîm üzre Rodos kal'asında mahbûs iken sene 999 Recebi evâsıtında sâbıkā Vezîr Damad İbrahim Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri Sultân-ı âlî-şân *-dâmet ismetühâ-* harc ve havâyicine lâzım olan mühimmât masrafiyçün bir mikdâr câ'ize hâsıl olmak ecilden Eflâk Voyvodalığına şefâ'at itmeğle Rodos kal'asından getürdilüp (135b) vilâyet-i Eflâk Voyvodalığı tevcîh buyurılup, sınarı melâ'înden akça istikrâz eyleyüp gelüp Dîvân-ı âlîde börkin geyüp, dâmen-i saltanata yüz sürüp gitmek sadedinde iken mel'ûn-ı mezbûr seffâk-i bî-bâk olup, sarhoş kâfir hidmetinde olan keferenün dahi taşra hükûmetine gitmedin bir ikisin katl itmeğle yine Yedi-Kulle'ye habs fermân olunup, yerine vilâyet-i Eflâk'a âhar voyvoda gönderilmek fermân olundı. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Kızılbaş Ziyad oğlı Gence hâkimi asitâne-i sa'âdete gelüp iltifât olunmaduğıdur[4].

Ve sâbıkā sene 996'da vilâyet-i Gence ve Karabağ hâkimi olan Ziyad oğlı Mehmed Han üstüne Serdâr-ı zafer-şi'âr Ferhad Paşa hazretleri leşker-i İslâm ile[5] Aras suyı kenârında Kızılbaş melâ'în leşkeriyle mel'ûn-ı mezbûrı şikest idüp alan u tâlân itdükden sonra yine mel'ûn bir niçe evbâç u kallâş (اوباش. خطا) cem' eyleyüp gelüp kal'a-i Gence'yi muhâsara idüp, bir niçe gün ceng ü âşûp eyledükde anda dahi ancak[6] başıyle halâs olup fırsat u nusrat ehl-i İslâma nasîb ü müyesser oldukda kaçup vilâyet-i Gürcistan'da tâ'ife-i Levend hâkimi Aleksandra'ya sığınup niçe zemân muhtefî oldukdan sonra Asitâne-i sa'âdete mektûb-ı şefâ'at - uslûb ile iltica eyleyüp, kimse yüzine bakmayup, iltifât olunmayıcak zarûret-i hâl ile Şâh oğlı Haydar Mirza yanına varup ekdilenüp[7] geçinürken hoş vakt eline girmişdi. Kadrini bilmeyüp, yine hükûmet arzûsına düşüp, sâ'ir dönekler gibi ri'âyet oluna diyü rikâb-ı hümâyûna arzıhâl sunmağla kendüzin bildürüp, sağlığı ma'lûm olıcak Yedi-kulle'de habs buyuruldı.

Beyt

سك آن به كه خواهندۀ نان بود
چوسير ش ں كنى دشمن جان بود

zann ü gümânı ol idi ki

Mısrâ‘

رهن سك به لقمه دوخته به

diyeler. Be-gāyet küfrânü'n-ni‘me hınzîr idi. Fî evâhir-i receb, sene 999 (136a)

Serdâr hazretlerini teftîş ü iltizâm eyleyen Hızır alay-beği habs olunduğıdur.

Ve Serdâr Ferhad Paşa hazretleri içün rikâb-ı hümâyûna a‘yân-ı sa‘âdet ta‘lîmi ile Hızır alay-beği dimeğle ma‘rûf müfsid ruk‘a sunup, dört yıldan beri seferlerde vâkı‘ olan îrâd u masraf muhâsebelerin teftîş eylemek üzre bin dört yüz yük akça iltizâm ve şart ta‘yîn eyleyüp kendüzine sancak ile Erzurum Defterdârlığı ve istedüğine[1] müteferrikalık ve çavuşluklar ta‘yîn itdürüp, fermân olunukda bir niçe eyyâm cidd ü cehd ile çalışup hiç bir vechile şer‘-i şerîfe ve kanûn-ı münîfe muvâfık maslahat zuhûruna kadir olmayup[2], ba‘dehû zecren-lehû Kapucı-başı Yemişçi Hasan Ağa'ya habse virilmek fermân olundı. Fî evâhir-i receb, sene 999.

Ba‘dehû ıtlâk olunup, müceddeden tahrîr olunan Erzurum defterlerin sipâhîye tevzî‘ eylemeğe şurû‘ eyledi. Sipâh ile nizâ‘a mü'eddî olmağla muharrir Müteferrika Hüseyin Ağa, mezbûr Hızır iltizâmı üzre defterdârlığı kabûl idüp, kendü elindeki timariyle tevzî dahi Hüseyin Ağa'ya fermân olundı.

Kadılıklar tevcîh buyurulduğıdur.

Ve evâsıt-ı şehr-i recebde Üsküdar Kadısı Dukakin-zâde Mevlânâ Osman Efendi Ka‘be-i mu‘azzama Kadısı olmak fermân olundı. Arab-zâde Mevlânâ Abdurrauf Efendi azl buyurıldı. Ve Üsküdar Kadılığı Selânik'den munfasıl Mevlânâ Abdurrahim Efendi'ye buyuruldı. Ve Selanik Kadısı Ağzı-kara dimeğle ma‘rûf Mevlânâ Muhyiddin azl buyurulup, yerine Şehzâde Sultân Mehmed Medresesi'nden Taşköpri-zâde Mevlânâ Kemal Efendi buyuruldı. Ve Şehzâde Medresesi'ne Semâniyye'den Zeyni Efendi Müderris oldı. Ve Medrese-i Sahn'a Zal Mahmud[3] Paşa Sultânı Müderrisi Sarı Gürz-zâde kaynı geldi. Ve Sultân Medresesi'ne Sadıra‘zam Sinân Paşa Müderrisi Abdurrahman Çelebi oldı.

Sultân-zâde sancağa çıkduğı ve Eflâk voyvodası gitdüğidür.

(136b) Sadrıa‘zam olan merhûm Ahmed Paşa-zâde Â‘işe Sultân oğlı Müteferrika Osman Beğ Kara-hisâr-ı Şarkī sancağı beği olup, pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüyü[4] Dîvân'a geldi. Ve mukaddemâ Eflâk Voyvodalığı fermân olunup, habs olunan mel'ûnun Eflâk voyvodalığı, sâbıkā Boğdan Voyvodası iken isyân idüp ve ele girüp siyâset olanun[5] oğlı Aleksandre'ye virilmek fermân olundı. Kānûn üzre Dîvân-ı âlîye gelüp, börkin[6] geyüp, pâye-i serîr-i saltanata yüz sürüp ve eğlenmeyüp gitmek emr olundı. Mîr-alem Kurd Ağa hazretleri hidmet ile vilâyetine beğ nasb itmeğe gidüp ol gün çıkup gitdi. İstanbul halkına âlî seyr oldı. Fî evâhir-i şehr-i receb, sene 999.

Çavuş-başı Koca Hüseyin Ağa müteka‘id olup, Mustafa Ağa Çavuş-başı olduğıdur.

Ve mübârek recebü'l-mürecceb ün on sekizinci gün, evvel-i mayısda Çavuş-başı Koca Hüseyin Çavuş[7] pîr ve amel-mânde olup, hidmete iktidârı olmaduğı ecilden elinde olan altmış bin akça arpalığı ze‘âmetle müteka‘id oldı. Ve Çavuş-başılık sâbıkā Şehr-emîni olan Mustafa Çavuş[8] hazretlerine fermân olundı. Çokdan arzu-yı dil ve merâm-ı hâtırı idi. Vehhâb-ı lem-yezelî müyesser eyledi. Allâh subhânehû ve ta‘âlâ sebât ve sedâd mukadder idüp, mülhem bi's-savâb eyleye.

Şu‘arâ-i devrân a‘lâ nazmlar ile târîhler didiler, sene 999.
Târîh-i Emînî Çelebi:
Bi-hamdi'llâh ki Çavuş-başı oldı bir-kerem kânî

Görüp bu sun'-ı pâki kıldılar a'yân sâbâşı
Safâ kesb itdiler heb makdeminden cümle-i erkân
Surûr u şevkle pür oldı dîvânun içi taşı
Görüp teşrîf-i dîvân itdüğin izzetle târihin
Didiler «yümnile ikbâl ile oldun Çavuş-başı»,

(يمنله اقبال ايله اولدك چاوش باشى) Sene 999.

Mısr'da Vezîr Üveys Paşa vefât itdüği ve Beğlerbeğilik tevcîh buyurulduğıdur.

Sene-i mezbûre recebinde Dîyâr-ı Mısrıyye'de Vezîr-i müşîr Üveys Paşa hazretleri mizâcında nâgehânî futûr zuhûr idüp tedbîr ü ilâca mütesaddî oldukları (137a) esnâda Südde-i sa'âdet medâr-dan Defterdâr Yahya Çelebi Efendi gelüp, iyâdete varup, mülâkat eyledüklerinde esenleşüp vesâyâsına başlayup ve mâ-melekin beyân eyleyüp, nakdiyye ve sâ'ir tecemmüli cümle yiğirmi bin altun ancak olur diyüp ve dört beş gün içinde ilâç-pezîr olmayup, terk-i dünyâ idüp, âlem-i ukbûya şitâbân oldı. Ve şehr-i recebün yiğirmi altıncı gün ulağla Antalya iskelesinden geçüp merkūm Defterdâr Yahya Efendi dest-i hattıyle Âsitâne-i sa'âdete mektûb gönderüp, vefâtı haberin i'lâm eylemeğin yerine Kilarcıbaşılıkdan çıkup Kıbrıs Beğlerbeğisi olan Hâfız Ahmed Paşa Mısr Beğlerbeğisi olmak fermân olundı. Ve Kıbrıs Beğlerbeğiliği sâbıkā Kızılbaş'da mübtelâ-yı habs olan Murad Paşa'ya virilmek buyuruldı. Sene 999.

Sâbıkā Mısr Beğlerbeğisi olan Sinan Paşa, Üveys Paşa ve Ali Çavuş'dan da'vâ itdüğidür.

Merkûm Üveys Paşa'nın Kapu Kethüdâsı Ali Çavuş Diyâr-ı Mısrıyye umûrına müte'allık ahvâlde Âsitâne-i sa'âdetde nâfizü'l-kelâm ve merci'-i enâm ve havâs u avâm olmağla makbûl ü mu'teber olup ve sâbıkā Mısr Beğlerbeğisi Sinan Paşa habs olunup, mal taleb olundukda «Üveys Paşa mezbûr Ali Çavuş ile mübâlağa esbâbum ve ehl ü iyâlimün huliyy kısmından cevâhirin alup, efendisiyle kethüdâsı mâ-beyninde bel' u ketm olundı» diyü rikâb-ı hümâyûna ruk'alar sunup, dâd-hâhlık eylemeğin Ali Çavuş Kapucı-başı Yemişçi Hasan Ağa'ya habse virilüp, cebr[1] ü kahr ile Mîrimîrân'un mâlı vâkı' ise taleb olunmak fermân olundı.

Rûmili Beğlerbeğisi Dîvân-ı âlîye geldüği ve Defterdâr tebdîlidür[2].

Ve sene-i mezbûre şa'bânınun üçünci güni Rûmili Beğlerbeğisi olan Mehmed Paşa oğlı Hasan Paşa hazretleri Dîvân-ı âlîye gelüp, yarar ve mülebbes âdemler ile kānûn-ı kadîm üzre pîşkeş çekilüp pâye-i serîr-i saltanate yüz sürdi ve Kıbrıs Beğlerbeğisi Murad Paşa dahi yüz sürüp beğlerbeğiliğine gitdi. (137b) Ve Şıkk-ı sânî defterdârı Mahmud Efendi ma'zûl buyurulup, yerine sâbıkā Serdar hazretleri yanınca sefer defterdârı Hasan Efendi yine defterdâr olmak fermân olundı.

Şerîf-i Ka'be-i mu'azzama Ebû Nümeyy evlâdı Âsitâne-i sa'âdete geldükleridür.

Evâsıt-ı şehr-i şa'bânü'l-mu'azzamda Mekke-i mükerreme şerîfi merhûm u mağfûrun-leh Ebû Nümeyy Şerîf Hasan Paşa hazretleri evlâdından Seyyid Beşir[3] *-dâme teşrîfen ve ta'zîmen-* yiğirmi nefer yarar âdemleriyle Südde-i sa'âdet-medâra gelüp ilticâ eylediler. Ve on iki nefer âdemleriyle Dîvân-ı adâlet-unvânda hil'at-ı fâhire virilüp, girüp pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdiler. Ve zâd u zevâdeleri[4] Matbah-ı Âmire'den ta'yîn buyuruldı. Murad u maksûdları etrâf u eknâf-ı memâlikde olan sâ'ir selâtîn ve hükkâm gibi[5] kendülere müte'allik hükûmet hall oldukda Âsitâne-i sa'âdetde mülâzemet hidmetinde bulunup, istihkākları üzre tevcîh buyurulmak recâsıyle inâyet ümîdinde oldukları arz olundukda diyâr-ı Mısrıyye'de dirlik ta'yîn buyurulup, ümerâ-i muhâfaza misâlinde[6] olalar. Ve mahmiye-i Mısr'da ri'âyet olunup, ol cânibe îsâl u irsâl olunmak fermân olundı.

Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri kendü mâliyle yapdırduğı kasr-ı mu'allâdur.

Bundan akdem sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh *-eyyedehu'llâhu ta'âlâ ve kavvâhü-* hazretleri sene 998'de Sarây-ı Âmire'nün Ahur Kapusı iskelesi kurbında kasr-ı bî-mânend bünyâd olunmak murâd idinmişler idi ki leb-i deryâda İstanbul kal'ası dıvarında olup Sarây-ı Âmire'nün dâhilinde silahşorlara Kabak (قبق) meydânı ve deryâ seyri ola. Sadrıa'zam Sinan Paşa *-edâmehu'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* haz-

retleri mühendis-i ruzgâr ser-mi'mârân-ı âlem olan Dâvud Ağa'yı getürdüp, fermân-ı âlî-şân üzre kasrun bünyâdına ve binâsına lâzım olan mühimmâtı tedârük itmek içün kendi mâlından müstevfâ akçalar çıkarup, (138a) niçe eyyâm u şuhûr ile cidd ü cehd idüp, üstâdân-ı kâmil-i ruzgâr leyl ü nehâr çalışup, bî-misl ü mânend bir müşeyyed kasr-ı âlî yapdurdılar, numûne-i devrân oldı.

Sene 999 şa'bânü'l-mu'azzamında kasr-ı bî-şebîh ü nazîr üstâdân elinde zîb ü zîver ile itmâm ve[1] tekmîl buldı. Taşrasınun mutallâ alemleri dikilüp, şa'şa'asına tâb-ı nazar tâkat getürmeğe elden meded umup ve bir vechile letâfet bağlayup, mergûb olmışdur ki diller şerh u beyânında âcizdür. Ve içerüsi Kâşî-kârı mukarnas ve hal-kârî zer-endûd nakışlar ile ârâste olup, harîr kaliçeler ve duhte nihâlîler ve zer-ender-zer bâlînler ve murassa' ve mücevher zî-kıymet cevâhir ve lü'lü' ile top âyîneler ve âvîzeler ile pîrâste ve tezyîn olundukda eyyâm-ı bahâr ve surûr u neşât ve hubûr üzre mevsim-i gül ve kiras olmağla hazreti Pâdişâh-ı gerdûn-azamet makarr-ı saltanat-medârdan bâ-izz ü şevket çıkup, Vezîr-i müşteri-tedbîr iki re's-esb-i tâzî ki zîr-i felekde ve rûy-ı zemînde nazîri olmaya[2] Murassa' ve mücevher dûhte abâ'î ve cevâhir ile müzeyyen ü mükemmel yedek ile çeküp sa'âdetlü Pâdişhâ-ı sa'âdet-destgâh *-hullidet hilâfetuhû-* ak libâslar ile nûrun alâ nûr şems-i hâverî-misâl burc-ı izzetden tâli' oldukda zikr olunan pîşkeş ata suvâr olup, Mîrâhûr-ı kebîr Nuh Ağa yapuk götürüp ve rikâb-ı hümâyûn ağaları yemîn ü yesâr yürüyüp ve Sadrıa'zam hazretleri selîmi destâr ile beyâz pûşîde mahall-i selâmda el bağlayup turdı. Rikâb-ı hümâyûna yüz sürüp ve piyâde önünce kasr-ı dil-güşâya gelince elinde asâ ile yüridi ve nerdübân-ı kasra geldüklerinde Pâdişâh-ı Cem-câh u izzet-penâh hazretlerinün koltuğına girüp, atdan indüğinde selâmlayup meydânda kurulan bârgâh ve sâyebânlarına gitdi. Hazret-i Pâdişâh-ı âlem-penâh kasr-ı âlîye mürettеb ü müzeyyen nazar buyurduklarında safâ-i hâtır ile hazz-ı ferâvân idüp, «N'olaydı (138b) Sarây-ı Âmire dâhilinde yapılmış olaydı» buyurmışlar ve üç kıt'a girân-bahâ hila'-ı fâhire, biri postîn sammûr-ı a'lâ ile Sadrıa'zam hazretlerine çıkdı. Hemen ol hînde geyüp, girüp pâye-i serîr-i âlem-ârâya yüz sürdi. Ve iki hil'at-ı fâhire dahi binâ-i kasr hidmetinde bulunmağın Kapudan Hasan Paşa hazretlerine çıkdı. Ammâ anlar girüp el öpmedi. Ve Mi'mâr Ağa'ya ve Kâtib-i müteferrika Mansur Ağa'ya ve Şehremîni Murad Çelebi'ye ve sâhib-

sa'âdet hazretlerinün kethüdâsı Derviş Ağa'ya ve Tezkireci'si Hüseyin Çelebi'ye ve cümleten ağalarına ve Kapudan Paşa âdemlerine ve[3] vardiyan başına hil'âtler geydürildi. Ve sa'âdetlü Pâdişâh-ı zıllu'llâh *-hullidet hilâfetuhû-* hazretleri huzûrında altun tebsi ile ve gümüş tebsi ile çili altun ve akçalar nisâr içün konulup ve Sarây-ı Âmire' den kasra gelince zîbâ dîbâlar ile ve a'lâ serâser ve çatmalar ve katife ve atlas ve kemhalar her cinsden döşenüp ve nev'-i insân içün rûy-ı zemînde ne denlü et'ime-i nefîse ismi yâd olunursa bi't-tamâm ve'l-kemâl tabbâhân-ı âlem cem' olup, tamâmen tedârük olunup, hiç bir nev' ve bir cins ta'âm kalmadı ki bişürülmeye, ni'am-ı bî-pâyân bezl olundı. Ve Silahdâr-ı hâssa Halil Ağa hazretleri mukarrebîn içinde ser-kârda anlar olup, ziyâfet hidmetinde gayrinün medhali olmayup, sa'âdetlü Pâdişâh hazretleri huzûrında ni'meti anlar kondurup kaldurdı.

Ve bir sofra ni'met-i hâssü'l-hâs altun sahanlar ile Sadrıa'zam hazretlerine kendü önlerinden gönderildi. Ve sâzende ve gûyende ve hânendeler sûz-bahş ve dil-keş nağmeler ile nüvâzişler eylediler. O gün tamâm olup, irtesi gün ziyâfete vüzerâ-i izâm hazretlerinün ve Kapudan Paşa'nun ve Yeniçeri Ağası'nun ve Rikâb-ı hümâyûn ağalarınun ve sâ'ir ağaların kayıkları koşısı seyrine deryâ yüzine âmme-i âlem temâşâya çıkup öğdüller konuldı. Yiğirmi beş kayıkdan yine ilerü gelüp, öğdül alan yine Sadrıa'zam (139a) kayığı ve akabince Serdâr Ferhad Paşa hazretleri kayığı geldi. Ve üçünci gün ziyâfetinde kasr-ı Şehenşâhî önündeki Kabak[1]-meydânında üstâd cündî silahşorlar[2] oynayup ve darb u harbe müte'allik envâ'-ı hüner ve kemâl ızhâr eyleyüp gazâ meydânınun çapük-süvârları seyr ü temâşâ olunup, hil'atler geydirilüp nüvâzişler olundı. Ve beremeler[3] koşısı oldı. Ve dördünci gün selâtîn-i harem-i muhterem ziyâfetiyçün perdeler çekilüp, kasr-ı âlî seyrân itdürdilüp, âlî ziyâfet olundılar. Ve bu zîbâ kasra mu'âdil u mânend, merhûm Sultân Bâzeyid Han *-aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân-* köşki ki merhûm Kapudan Kılıç Ali Paşa esâsından tecdîd eylemişdi, hedmolunup, yerine bir ondan a'lâ kasr-ı mu'allâ binâ olunmak fermân olundı. Mühendis-i âlem Mi'mâr-başı Dâvud Ağa'ya te'kîd ü tenbîh buyuruldı ki «Leb-i deryâdur, kemâl mertebe istihkâm ile müstahkem olmak bâbında onat mukayyed olup, bünyâdında ikdâm u ihtimâm eyleyesin» diyü fermân-ı âli sâdır oldı. Ve mühimmât u levâzım u masârif kezâlik Sadrıa'zam hazretle-

ri mâlından olmak üzre şurû' olundı. Fî evâhir-i şa'bânü'l-mu'azzam, sene 999.

Meccânen Rûznâmeci ref' olunup, yeri virildüğidür.

Eyyâm-ı[4] Şek'de Kağıd-hâne seyrinde «Baş-rûznâmeci Mehmed Çelebi içün erbâb-ı hevâ ba'zı efsâne nakl itmeğle azl olundı» dinilüp ve «Küçük-rûznâmeci Duhânî-zâde yeri mahlûldür» diyü[5] Devâtdârlık'dan ref' olunan fazlî-zâde Mahmud Çelebi hatt-ı hümâyûn ile Küçük-rûznâmeci oldı. Meccânen Duhânî-zâde'ye azl târî oldı.

Ve Kapudan Hasan Paşa füc'eten vefât idüp, Kapudanlık vezâretle Cığala-zâde'ye virildüğidür[6].

Ve sene 999 ramazân-ı şerîfün yiğirminci gicesi Kapudan Hasan Paşa bi-emri'l-Kādiri'l-Kāhir kemâl-i sıhhat u âfiyet üzre iken bister-i râhata varduğı gibi füc'eten Kābızu'l-evrâha rûhını teslîm idüp, terk-ı kâr u bâr idüp, dâr-ı ukbâya şitâbân oldı[7]. Ve Efendisi (139b) Koca Kapudan Kılıç Ali Paşa türbesinün dâhilinde defn olunup gunûde oldı. Ve bir kaç gün taharrîden sonra serhadd-ı mansûrede vezâretle serdârlık hidmetinde olan Cığala-zâde Sinan Paşa Kızılbaş-ı küfr-fâş ile niçe kerre cenglerde nâm-ver ü nâm-dârlık ile şöhret-i âfâk olup, Efrenciyyü'l-asl, deryâ fenninde mahâreti ve Korsan-zâdeliği vâsıtasıyle Kapudanlık vezâretle fermân olundı. «Ulağla gelesin» diyü Erzurum'a hükm-i şerîf gönderildi. Ve Erzurum Beğlerbeğiliği sâbıkā Bosna Beğlerbeğisi olan Sofı Mehmed Paşa'ya fermân olundı. Fî 25 ramazân, sene 999.

Kazâ-i nâgehânî ile Tophâne-i Âmire kurbında âteş vâki' olup, şe'âmeti Yeniçeri vâsıtasıyle, Diyârbekir Beğlerbeğisi İbrahim Paşa'ya sirâyet itdüğidür.

Ve mübârek şehr-i ramazân-ı şerîfün aşr-i ahîrinde nâgâh kazâ-i İlâhî ile Tophâne-i Âmire kurbında birkaç bâb dükkâna ihrâk vâki oldı. Halk-ı âlem[8] terâvih namazında iken azîm gulgule-i nâs olup, Yeniçeri tâ'ifesi âdet-i kadîme üzre şehr kapuların açdurup, âteş söyündürmeğe seğirdişüp, deryâ[9] geçüp üstine varınca bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ âteş mündefi olmağa başlayup, Yeniçeri tâ'ifesi dönüp,

ağalarını evine tapşurup, odalarına giderken, merhûm Şehzâde Sultân Mehmed Câmi'i mahallesinde Peri-peyker evleri dimekle meşhûr evlerin içinde Diyârbekir Beğlerbeğisi olan Kethüdâ Kadın karındaşı Delü İbrahim Paşa halka cevr ü zulm ile şöhret bulınağla «Hukûk-ı nâs görülsün» diyü Dersa'âdet'e getürdiler. Serdâr-ı âlî-kadr hazretleri evinde sâbıkā Rûmili Kadıaskeri a'lemü'l-ulemâ Kara Çelebi-zâde Mevlânâ Hüseyin Efendi ile teftîş iderlerken Diyârbekir'de mültezim Alâ'eddin Beğ ve Melik Ahmed Paşa eşirrâsı tamâmen hucûm-ı umûm idüp, kābil-i iskât olmayup ve merkūm Beğlerbeği mukaddemâ vilâyet-i Erzurum Beğlerbeğisi iken meğer bir yeniçeri yoldaşı hilâf-ı kānûn (140a) te'dîb kasd idüp, darb-ı şehîd bahâne olup, müteveffâ olmağla «Yoldaşımuz öldürdi, hakkımuz görülmek gerek» diyü Yeniçeriler teftîş esnâsında söz keleci eyledilerdi. Ve bu husûsa dahi hâtır içün çendân tekayyüd olunmayup müsâmaha olunmışdı. Yeniçeri içinde[1] tamâm ukde kalup ve ol gice alay ile yangından gelürgen ellerinde balta ve nacak «Biz dahi bu herifden öcümüz almazmıyuz» diyüp, kapusı önünde cem'iyyetle turup «İçerüde âteş var ancak açа[2] kapuyı» diyince bed-bahtun biri zort virdüği gibi kapuyı kırup, içerü girerler. Fi'l-hâl âhur içinde olan otluğa âteş ururlar. «Hây meded yoldaşlar, murâd u maksad akça ise işte akça ve guruş» diyüp birkaç kîse nisâr idüp, yağma iderler iken «Fırsat ganîmetdür» diyü tamdan tama kaçup ellerinden hîle[3] ile kurtulup ve metâ'-ı buyût mal ü menâli yağmâ vü târâc olundı. Ve Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleriyçün hâzırlanup çekilecek pîşkeş ve akmişe vü emti'a ve sâ'ir esbâb-ı murassa' ve mücevher, mâl-i ferâvân dahi tâlân olup, ol gice evleri bi'l-külliye ihrâk bi'n-nâr eylediler. Vüzerâ-i izâm ve Yeniçeri Ağası yetişince bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ gayrı yere âteş ulaşdırılmayup ve mahalleyi gereği gibi hıfz eyleyüp, âhara zarar çekdürmediler. Ve zulm u cevrile hâsıl olan mal ü esbâb[4] böyle gider.

Mısrâ:

از باد هوا آمد و بر باد هوا رفت diniildi.

Ve irtesi Dîvân-ı âlîye varılup ulûfe çıkdı. Ve Yeniçeriler Ağası Mehmed Ağa hazretleri ve Sekbân-başı ve Kethüdâ Beğ ve cümle ocak ağaları «Yoldaşlar, sa'âdetlü Pâdişâhımuz hazretleri bu gice olan âteşün ve şenâ'atun aslı ve sebebi ne oldı diyü su'âl buyurduk-

larında ne cevâb virelüm» dimişler yer yer çağrışup teftîş eyledinüz. Delü İbrahim Paşa'dan Müslimanlarun hakkı alı-virilmedi, yoldaşımuz öldürdi, anun yanında kalmaz, meydâna gelmek gerek, eyü olmaz dahi çok iş olur (140b) Ve bu kabâhatı iden Yeniçeriler ekâbir kapusında turup nefâ'isin yiyendür[5], ecnebi sapılmadur. Hâşâ odalarda durmaz, At-meydânı devşürmesidür. Zabtcılar anı görmez ekâbir evinde olurlar diyü cevâb virdiler. Ve Beğlerbeği ise yağma eyledükleri yüz yük akça irsâliyedür ki otuz yüki avârız akçası idi, mâ-adâsı mâl-ı mukāta'âtdur didi. Mâl-i mîrî sende ne turur, doğrı gelüp Bâb-ı Hümâyûn'a indirmek gerek idi. Ve Pâdişâh hazretleri hazîne-i Beytülmâl elbette çıkmak gerekdür, bu fesâdı iden zabtcılarun dirlikleri alınup, ebedî ma'zûl olsunlar, min-ba'd dirlik virilmesün buyurup, İbrahim Paşa dahi ma'zûl olup, Yeni-hisar'da habs fermân olundı. Ve Diyârbekir Beğlerbeğiliği[6] Haleb Beğlerbeğisi Mûtâb-zâde Ahmed Paşa'ya fermân olundı. Ve Haleb Beğlerbeğiliği Yemen'den[7] yarar ve kılıcıyle gelen Dîvâne[8] Hızır Paşa'ya buyuruldı. Fî 25 ramazânü'l-mübârek, sene 999.

Bu Fakîr-i hakîr-i kesîrü't-taksîr musâhabet eyledüğüm sulehâ-i ümmetden işitdüm ki «Gice ve gündüz Dergâh-ı Ahadiyyet mülâzimlerinden, ulemâ ve sâdâtdan çok kimse Ayasofya-i Kebîr ve Sagîr'de İbrahim Paşa içün Esmâ-i kahriyye'ye meşgûl olup, niyâz u nâlişde idiler. Böyle sür'atle saht-ı İlâhî'ye yetişüp[9], ân-ı vâhidde muzmahil olmaduğınuz yetmez mi? Şükrler eylen, bununla def' olmış ola» didiler.

Mübârek îd-i şerîf olduğıdur.

Sene 999 şehr-i şevvâlü'l-mükerremde kānûn-ı kadîm ve âyîn-i saltanat üzre cümle erkân-ı sa'âdet Dîvân-ı mu'allâda her kişi yerlü yerinde hâzır olup, pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüyü[10] bayram[11] eylediler. Avâm-ı nâs[12] lisânında erâcîf haberler söyleniyordı. El-hamdü li'llâhi ta'âlâ hayr ile güzerân idüp ihtitâm buldı.

Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretlerinden def'a-yı sâniyede mühr-i izzet alınduğıdur.

Şehr-i şevvâlü'l-mükerremün on birinci penç-şenbih gün[13] kable salâti'z-zuhr Pâdişâh-ı zemîn ü zemân Sultân Murad Han (141a) zıl-

lu'llâhi dîn-penâh ve sa'âdet-destgâh *-eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhu[1]-* hazretleri Kapucılar Kethüdâsı Veli Ağa'yı Südde-i sa'âdet-medâra istedüp, «Ne denlü nevbetci kapucı var ise önüne düşüp varsunlar, Sadrıa'zam Sinan Paşa'dan vezâret-i uzmâ mührin alup, Serdâr-ı ekrem Ferhad Paşa'ya teslîm eylesün» fermân eyleyüp, heman ol hînde emr-i kazâ cereyân üzre mühr-i izzet Ferhâd Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerne vusûl bulup, cümle erkân-ı sa'âdet sürûr u hubûr ile mübârek bad ve tehniyet ile hayr du'âlar ve senâlar eylediler. Çıkan sâhib-sadrun nahvet ve ırz-şikenliğinden halk-ı âlem dil-tenk olup, nefrîn eylemişlerdi. Allâh tebârek ve ta'âlâ bu gelen sâhib-sa'âdete dahi sebât u sedâd üzre izz ü ikbâl müyesser eyleyüp hatarlardan ve zararlardan mahfûz u masûn idüp, mülhem bi's-savâb eyleye, düşvâr işleri âsân ola. *Bi-hakkı ve bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselin ve Hâtemü'n-nebiyyîn.*

Beyt

ظالم بر فت وقاعدهٔ رشت از وبماند
عادل نشت و نام نکو یادکار کرد

Fakîr-i hakîrün Paşa rûznâmecisi olduğıdur.

Ve bu kalîlü'l-i'tibâr ve Kesîrü'l-inkisârı Sadrıa'zam olan sâhib-sa'âdet hazretleri istedüp, kendü cânibleründen Rûznâme-i hümâyûnda bir kimse turmak kānûn-ı kadîmdür[2]. Ola-geldüği üzre sûret-i rûznâme[3] yazmak fermân eylediler. Hidmete şuru' olundı. Fî 13 şevvâlü'l-mükerrem, sene 999.

Serhad beğlerbeğileri tebdîl olunup, Dîvân-ı âlîye geldükleridür.

Mukaddemâ Cığala-zâde yerine Erzurum'a beğlerbeği fermân olunan Sofı Mehmed Paşa Dîvân-ı adâlet-unvâna pâye-i serîr-i âlem-masîre yüz sürmeğe geldi. Ve Üveys Paşa oğlı Trablusgarb Beğlerbeğisi Mehmed Paşa azl buyurulup, Trablusgarb Beğlerbeğiliği Arnavud[4] Memi Paşa dimekle meşhûr Korsan Beğ'e fermân olunup, Dîvân-ı âlîye el öpmeğe geldi. Fî 14 şevvâlü'l-mükerrem, sene 999.

Rûmili Beğlerbeğisi Hasan Paşa derneğe çıkup erkân-ı sa'âdet gönderi gitdüğidür.

(141b) Ve evâhir-i şehr-i şevvâlde dü-şenbih gün bir rûz-ı fîrûzda Dîvân olmayup, Rûmili Beğlerbeğisi olan merhûm Mehmed Paşa oğlı Hasan Paşa *-dâmet ma'âlîhi-* hazretleri Sofya derneğine çıkup, cümle erkân-ı sa'âdet kānûn-ı kadîm üzre haşmet ü şevket ile gönderi-gidüp, el-hak katı çok zemândan berü böyle kadr u rif'atlü zî-kudret ü zî-şân beğlerbeği askeri müretteb ü mükemmel ve müsellah alayı geyimlü âyîne gümüş[5] cebelü ve cevşenlü, mutallâ çarhı kalkanlu, gümüş toğulgalu altun üsküflü demed sorguçlu ve bahrî kotaslu pür zîb ü zînet yarar u güzîde asker geydüği yaraşur, bahadır u dilâver server yiğitler ile a'dâ-i dîn üstine çıkup kimse görmemişdi. Hânedân-ı kadîm sâhibi, mükerrem ü muhterem mahdûm-ı nâm-dâr olmağla halk-ı âlem hüsn-i teveccüh ile alkışlayup, hayr du'â vü senâlar eylediler. Anlarun dahi tevâzu'lar selâm-ı vedâ' iltiyâmı bâ'is-i izzet ü hürmet olup, sebeb-i hoşnûdî-yi Rahîm ü Rahmân ola-gitdiler. Uğurları hayr olup, seferleri mübârek ola. Düşmen-i dîn-i mübîn üzerine ale'd-devâm gālib ü kāhir olup, *eyne kânû haysü kânü* mansûr u muzaffer olalar. *Amîn bi-Rabbi'l-âlemîn.* Fi't-târîhi'l-merkūm, sene 999.

Beğlerbeğilikler alınup virildüğidür.

Ve diyâr-ı Şâm-ı dârusselâm Beğlerbeğisi Sinan Paşa hazretleri oğlı Mehmed Paşa ma'zûl buyuruldı. Yerine Karaman Beğlerbeğisi, Halil Paşa fermân olundı. Vilâyet-i Karaman Beğlerbeğiliği Çakırcı-başılıkdan çıkan Şehrizol'den[6] ma'zûl Hasan Paşa'ya virildi. Ve Sinan Paşa karındaşı oğlı Sivas Beğlerbeğisi Mustafa Paşa azl buyuruldı. Yeri Basra'dan ma'zûl Çerkez Haydar Paşa'ya fermân olundı. Fî 15 şevvâl, sene 999.

«Ve bi'l-cümle Sinan Paşa tevâbi'i ma'zûl olsunlar» diyü hatt-ı hümâyûn vârid oldı didiler.

Re'îs-i Dîvân azl olunduğıdur.

Ve Reîsülküttâb Dal Mehmed Çelebi ma'zûl buyurulup (142a) Riyâset Lâm Ali Çelebi Efendi'ye fermân olundı. Pesendîde-i âlem vâki' oldı. *«Kad vasale 'l-hakku ilâ ehlihî»* didiler.

Mısrâ'

«Çokdan eylerdi cemâl-i bâ-kemâlin arzu»

Mısrâ'

«Sâhib-i fazl-ü kemâlün virdi hakın rüzgâr»

ebyâtın okudılar.

Bursa Kadısı azl olunup nasb olunduğıdur.

Evâ'il-i şehr-i zilka'de-i sene-i mezbûrede hatt-ı hümâyûn ile Bursa Kadısı Mevlânâ Ma'ruf Efendi azl olunup, yerine Haleb'den munfasıl Remzi-zâde Efendi kadı olmak fermân olundı.

Şehzâdelerden birisi vefât itdüğidür.

Bu esnâda şehr-i zilka'de evâ'ilinde şehzâdelerden biri dört yaşında âhirete intikāl eyledi. Büyük türbede defn buyuruldı. Vâlidesi mukaddem vefât itmiş imiş. Bi-emri'llâhi ta'âlâ şehzâdelerün zükûr u inâsdan vefât idenlerini türbe-i mezbûrede defn ider oldılar.

Vezîr olan Hızır Paşa hazretleri İstanbul'a geldüğidür.

Ve evâ'il-i şehr-i merkūmede Vezîr Hızır Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri Silistre serhaddinde kışlayup, Leh Kıralı'nun virgüsi Südde-i sa'âdete müteveccih oldukda Asitâne-i sa'âdete gelesin dinilmişdi. Kıral-ı mezbûr ziyâdelik üzre mü'teahhid olduğı maktû'ı virmek mukarrer olmağın müşârün-ileyh Vezîr Hızır Paşa hazretleri İstanbul'a geldükde Rikâb-ı hümâyûn ağaları ve Bölük ağaları ve Çavuş-başı ikbâl ü istikbâle çıkdılar. Fî 8 zilka'de, sene 999.

Kızılbaş Hakimi Şâh Abbas'dan ilçi geldüğidür.

Şehr-i zilka'detü'l-harâmun onuncı cum'a gün Vâlî-yi vilâyet-i Acem Şâh Abbas'un nâmesiyle Kara Ahmed Beğ nâm Sultân ilçilik ile Südde-i sa'âdet-medâra geldi[1]. Kā'ide-i kadîme-i saltanat üzre

Yeniçeri Ağası ve Rikâb-ı hümâyûn ağaları ve Çavuş-başı ikbâl ü istikbâle[2] çıkdılar. Mâ-beynde ma'hûd olan sulh u[3] salâh içün mukaddemâ Âsitâne-i sa'âdete nâmeleriyle gelen Erdebil (142b) Hâkimi Mehdî-Kulı Han Hamza Mirza oğlı Mirza Haydar'ı getürdükde Pâdişâh-ı dîn-penâh ve sa'âdet-destgâh cenâbından alup gitdüği nâme-i hümâyûnı Şâh Abbas'a bir yıldan sonra getürüp îsâl eyledi. «Eğlendürdi»[4] diyü mücrim olmağla siyâset eyleyüp, işbu ilçiyi telkrâr serhadd-i memâlik sınurı ta'yîn olunmak içün ve nâme-i hümâyûn cevâb-ı bâ-savâbı içün gönderdüği[5] iş'âr olundı. Ve merkūm ilçi Mehdî Kulı Han Ustaclu hayli sâhib-ma'rifet ve hûşmend fehm ü firâset sâhibi kimse idi. fakīr-i hakīr-i kesîrü't-taksîr esnâ-i musâhabetde «Han hazretleri Sen bu Devlet-i kāhirenün müşîr ü müdebbirlerin nice buldun, Şâh Abbâs nev-civândur, yanına geçüp hoş kişi olmak isteyenler bu saltanat ile dostluk itmek dilemezler; sen ahvâli bilüp anladun, mâ-beynde hûb maslahat görmek gereksin» dimişdüm. Cevâb virdi ki «Ben bir yıl eğlenmek gereğim ki bunlarun aralığına âştî tarh itmeğe mecâl ü imkân ola, olmazsa Mehdî Kulı Han[6] ortada kurbân olur, hele bâri bir yıl geçir» dimişdi, hem öyle oldı.

Vilâyet-i Gîlân hâkimi Han Ahmed'den ilçi geldüğidür.

Ve evâsıt-ı şehr-i zilka'detü'l-harâmda vilâyet-i Gîlân hâkimi Han Ahmed'e Hanedân-ı Kırım sâhibi ve fazl u ilm ü ma'ârif ile ârâste Seyyid-i sahîhu'n-neseb ve Sünniyyü'l-mezheb iken âlemlere müstevlî olan Erdebîlî ocağı Kızılbaş-ı küfr-fâş alayına zarûret-i hâl ile selâm vire-gelüp ve hâlâ mâ-beyn Kızılbaş ile barışup, sulh u salâh üzre olınağın arz-ı ihlâs u niyâzmendî üzre kendünün yarar ve mu'temedün-aleyh vekîlin ilçi ve nâme ile gönderüp, hazret-i Pâdişâh-ı dîn-penâh *-hullidet hilâfetuhû-* cenâbından iltifât-ı aliyye buyurılup, Südde-i sidre-makam kullarına karşu çıkmak fermân olundı. Asker-i bî-şumâr yat ve yarağ-ı düşmen-i küffâr ile müzeyyen ü mükemmel olup, ilçiyi istikbâl eylediler. Âyîn-i devlet ve (143a) haşmet ü şevket-i İslâmiyye'yi görüp, sad-hezâr tahsîn ü sâbaşdan sonra engüşt-i hayret ber-dehân[1] idüp ve konağında envâ'-ı eltâf ve ni'am-ı Pâdişâhî-yi bî-pâyân ile ri'âyet ü hürmet olunup, karâr-gâhında ârâm u âsâyiş eyledi. Vâki' olan hâlet-i iltifât-ı aliyeden[2] Kızılbaş ilçisi müte'essir olup, deryâ-yı endîşe vü hayrete müs-

tağrak idiler ki «Ayâ bu kişi gelmeğinde[3] elbette bir hâl olacakdur» didiler.

Serhadd-i mansûreden Vezîr Cığala-zâde Kapudanlık ile İstanbul'a dâhil olduğıdur.

Sene 999 şehr-i zilka'desinde Kapudan Cığala-zâde Vezîr Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri altı kıt'a kadırga ve baştardasını mükemmel donadup[4], İznikmid'e karşı varılup, cümle esbâb u âlât-ı seferi ve ahmâl ü eskalini yüklenüp, alup yevm-i merkūmda gelüp, Pâdişâh-ı gerdûn-vakār ve âlî-tebâr hazretleri leb-i deryâda Sultân Selim Han-ı mağfûr *-tâbe serâhu-* köşküne seyre çıkup, alâ rağmi'l-e'âdî küllî şenlikler ve şâdmânlıklar toplarm atup, velvele-i top ve tüfeng tâk-ı ayyûka taraka bırakdı. Ve ârâm u karârgâhı merhûm Rüstem Paşa evlerinde olup, kadîmî devlet-hânenün damadı olmağla tekrâr izzet ü ikbâl nümâyân oldı. Ve şehr-i mezbûrede Dîvân-ı mu'allâya gelüp, kānûn-ı kadîm üzre on iki kat pîşkes ve hedâyâsın çeküp, ikinci vezîr sadrında oturup ikrâm u ihtirâm olundı.

Kızılbaş'dan gelen ilçi Dîvân-ı âlîye geldüğidür.

Sene 999 zilka'desinün on dokuzuncı güni yevmü'l-ahadde kalabalık[5] dîvân oldı. Şâh Abbas'dan gelen ilçi Kara Ahmed Beğ nâme[6] getürüp teslîm eyledi, âlî ziyâfet olundı.

Serhadd-i mansûre Revan ve Nahcıvan Beğlerbeğisi Hızır Paşa hazretlerine tîr u kemân korıcısı Hasan Beğ ve Defter Darugası Bistâm Beğ'i vekîl-i saltanat Ferhad Han kağıdlarıyle Şâh Kerem hazretlerinün mührini teslîm eyledüm. Emr u[7] fermân-ı Pâdişâhî üzre (143b) sınur tahdîd eyleyesin diyü tenbîh eyledüm[8] ve Âsitâne-i sa'âdete geldüm diyü haber virüp ve gelen nâmede Nihâvend kal'ası istid'â olunmış, zinhâr ana müte'allik kelâmı lisânına getürmeyesin diyü vüzerâ-i izâm tarafından tenbîh ü te'kîd olundı. Ve Şehzâde Haydar Mirza lalası Şâh Kulı halîfe gidüp[9], âhar Lala[10] ta'yîn olunmış anun tebdîline dahi müsâ'ade buyurulmadı, eyü lalası var denildi. Ve kānûn-ı kadîm üzre hil'at-ı fâhire ve harclık ile teşrîf olunup yollandı.

Dîvân-ı âlîye Leh Kıralı îlçisi gelüp virgüsin getürdüğidür.

Sene-i merkūme zilka'desinün yiğirmi yedinci güni Kalaba[11] dîvân olup, Leh Kıralı ilçisi geldi. Kadîmden gönderi-geldükleri pîşkeş ü hedâyâlarını sâbıkā ziyâde eylemek teklîf olundukda kabûl eyleyüp müte'ahhid oldukları doksan bin deste sammûr ile tamâm yüz deste sammûr ve sâ'ir virgüleri evvelden ola-geldüği üzre mukarrer olup, her sene Âsitâne-i sa'âdete ve erkân-ı devlete getürdüp, îsâl eylemek üzre tecdîd-i ahd olunup, ziyâfet olunup kānûn üzre hil'at-ı fâhireleri virildi. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Hazîne-i Âmire efendilerinde rif'at-i derece ve tebeddülât olduğıdur.

Ve Südde-i sa'âdetde Baş-rûznâmeci Süleyman Efendi-zâde Derviş Mehmed Efendi Kıbrıs Defterdârı oldı. Ve Baş-rûznâme hidmeti Yeniçeriler Mukābelecisi Müteferrika Mehmed Çelebi'ye fermân olundı. Ve mukābelecilik hidmeti Sadrıa'zam hazretleri kâtibi Kara Mehmed Çelebi'ye buyuruldı. Ve ma'âdin mukāta'acısı sâbıkā Şehzâde Defterdârı Hüsam Beğ-zâde ma'zûl buyurulup, tarîkıyle ze'âmet taleb eyleye dinildi. Ve yeri[12] Bursa Makāta'acısı Akbaba-zâde Mustafa Çelebi'ye buyuruldı[13]. Ve Bursa mukāta'acılığı Mevkūfâtcı Osman Çelebi'ye virildi. Ve mevkūfât Acem-zâde'ye virildi.

Cebeciler kâtibliği virildüğidür.

Ve Cebeciler kâtibi (144a) Müteferrika Acem Molla Kāsım Efendi azl olundı. Yeri sâbıkā Acemi-oğlanlar kâtibi Ahmed Çelebi' ye buyuruldı.

Vilâyet-i Basra Defterdârlığı virildüğidür.

Vilâyet-i Basra'da mal-defterdârı mukāta'acılıkdan giden Göl (كول [1]) Hüseyin Çelebi ma'zûl oldı. Yerine Küçük-kal'a tezkireciliğinden ma'zûl Sancakdâr-zâde Fetahnâ[2] Mehmed Çelebi oldı.

Vilâyet-i Basra Beğlerbeğiliği virildüğidür.

Ve Basra Beğlerbeğisi Mihaliclü Ahmed Paşa yarar hükûmet sâhibi, re'y-i ber-savâba kādir kişi iken meccânen ma'zûl olup, yerine Pelengân'dan ma'zûl merhûm Mehmed Paşa kapucı-başısı Sinan Paşa'ya buyuruldı. Fî evâ'il-i zilhicce, sene 999.

Vilâyet-i Boğdan Voyvodalığı virildüğidür.

Vilâyet-i Boğdan Voyvodası Petra tekâlîf-i mâlâ-yutâka tâkat getüremeyüp yağı memlekete firâr itdüği haber geldi. Yerine Aleksandre oğlı Ervan (اروان) nâm mel'ûn nasb olundı. Kānûn üzre ma'a-ziyâde maktû'a müte'ahhid olup, birin beşe ve ona viren[3] memleket ribâ-hôrlarından akçalar devşürüp virgüsin virüp, pîşkeş çeküp, börkin geyüp el öpdi gitdi.

Vilâyet-i Gîlân hâkimi Han Ahmed ilçisi Dîvân'a geldüğidür.

Evâ'il-i şehr-i zilhicceti'l-harâm, sene 999'da Gîlân Hâkimi Han Ahmed'ün vekîl-i saltanatı ve ilçisi Hüsâmeddin Tâcir, Dîvân-ı âlîye gelüp, pîşkeş ü hedâyâsıyle nâmesin getürdi. Mahtûm kîsesi içinde Han'ın dest-i[4] hattıyle başka mektûb ve[5] defter olup ve «Hükm itdüği memleketinün nısf-ı güzîdesini hazret-i Pâdişâh-ı cihân-penâh eşiğine hibe vü temlîk iderüm ve mâ-adâsını dahi Pâdişâh-ı âlem hazretleri bana ve evlâdıma kalmak üzre Cenâb-ı hilâfet-destgâhdan menşûr ve mülk-nâme virilmek taleb iderüm» diyü arz-ı tazarru' u niyâz eyleyüp ve kendüzinün sahîhü'l-i'tikād olup, mezheb-i Şâfi'iyye'de olduğına edille ikāmet eylemişler ve Kızılbaş'un mezheb ve âyîn-i fâsidelerine (144b) müte'allik niçe mukaddemât bast u beyân eyledüği terceme olunup, pâye-i serîr-i âlem-masîre gönderildi. Çendân ayn-ı inâyetle manzûr olmayup, Kızılbaş ahvâlinün za'fın görüp, ızhâr-ı temelluk eyledüği mu'teber değildür, şimdiye dek serdârlara niçün mektûb ve âdemleri varmadı. Ale'l-husûs kendüzinün mülki elinden alınup, niçe yıllar Kızılbaş habsinden âzâd olmışdı. Mülkde medhali kalmamışdı dinildüği şâyi' oldı. Şâh Abbas ile ihtilâl ü ihtifâfa sebeb ü bâ'is olmasun dinildi.

Îd-i kurbân olduğıdur.

Mübârek îd-i adhâ oldı, bir hafta Dîvân olmadı. Âmme-i mü'minîn ü mü'minât üzre mübârek ü huceste olup, hüccâc-ı zevi'l-ibtihâc mağfûr u mesrûr olalar, hacc-ı mebrûr ola. *Bihürmeti Seyyidi'l-mürselîn.*

Sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri Sadrıa'zam Ferhad Paşa hazretleri evinde erkân-ı devlete[6] tedbîr ü meşveret fermân buyurduğıdur[7].

İşbu mubârek ayun yiğirmi ikinci cum'a gün fermân-ı şerîf-resân ile tezkire-i hümâyûn vârid olup, Sadrıa'zam Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerinün sa'âdet-hânesine Vüzerâ-i izâm *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehüm-* hazretleri ve Hoca-i Şâh-ı cihân Sa'dî Efendi ve Müftilenâm Bostân-zâde Efendi ve Kadıaskerân *-edâme'llâhu fezâ'ilühüm-* hazretleri ve Tevkī'î Abdülmuhyî Paşa ve Defterdârlar *-dâmet me'âlîhim-* cümle erkân-ı sa'âdet cem'iyyet ile gelüp hüsn-i re'y ü tedbîr ile meşveret eyleyüp, ale'l-ittifâk vâki' olan kelâm-ı ber-savâbları arz u i'lâm oluna buyuruldı. Fermân[8] üzre cem'iyyet oldı. Gālibâ netice-i tedbîr ü meşveret Gîlân Hâkimi Ahmed Han nâmesinün mefhûm u ma'âline râci' olup, vâli-yi vilâyet-i Acem Şâh Abbas fermân-fermây iken memleket virüp ve karındaşı oğlın gönderüp kemâl-i itâ'at u inkıyâd üzredür. Tekrâr mûcib-i fitne olmayup bir zemân (145a) hâli üzre terk olunmak evlâ idüğine müttefikü'l-kelm oldukları arz olundukda Gîlân ilçisi Hüsâmeddin'e icâzet virilüp, Dîvân'a gelmedin Üsküdar'a geçirildi.

Dîvâne İbrahim Paşa tekrâr ikrâm u ihtirâm olunup beğlerbeği olduğıdur.

Ve Yeni-hisâr'da habs buyurulan Diyârbekir Beğlerbeğisi Kethüdâ Hatun karındaşı Dîvâne İbrahim Paşa aşr-ı zilhiccede habsden ıtlâk fermân olundı. Ve yine Diyârbekir Beğlerbeğiliği mukarrer buyuruldı. Ve ba'de'l-îd eyyâm-ı teşrîkda Sarây-ı Atîk'da Kethüdâ Hatun icâzet-i hümâyûn ile ziyâfete da'vet idüp, tesliyetler müyesser oldı. Ve Sinan Paşa kasrında tenhâ hil'at-ı fâhire ile teşrîf buyurulup, pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp istimâletler buyuruldı.

Sancak-beği ve Çavuş siyâset olunduğıdur.

Ve ba'de'l-îd vilâyet-i Menteşe mukata'âtı müfettişi بچين kadısı mevlânâ Bayezid bir avrat nikâhı husûsında nizâ' iderek mütevellî Lutfullah oğlı Abdülcebbar Beğ ve karındaşı Derğâh-ı âlî çavuşlarından hakka râzî olmayup ve mezbûr kadı akrıbâlarından iken karındaşıyla ikisi âlet-i harb ile alâniyeten kadıyı «Bire ur» diyüp katl eyledükleri şer'an sâbit ü zâhir olup, arzlar ve hüccetler geldi. İkisi de kısâsen Balık-bazarı'nda salb u siyâset olundılar.

Fî gurre-i muharremü'l-harâm fî sene-i elf-i kâmil mine'l-Hicreti'n-Nebeviyye *-aleyhi't-tahiyyetü ve't-teslîm, elhamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemîn ve's-salâtü ve's-selâmü alâ Seyyidinâ ve Nebiyyinâ Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecma'în.*

Bu mübârek rûz-ı pîrûzda şenbih gicesi hilâli görünüp, irtesi ale's-seher ehl-i Dîvân ve a'yân-ı devlet Südde-i sa'âdet-medâra yüz sürüyü-gelüp, sipeh-sâlâr-ı gāziyân Sadrıa'zam Ferhad Paşa *-edâme' llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri sadr-ı izzete unvân virüp, erkân-ı sa'âdetün yemîn ü yesârına iltifât ile nüvâzişler eyleyüp, umûr-ı mülk ü millet kazâyâ-yı dîn ü devlet mühimmâtına şurû' eylediler. (145b) Adl ü dâd üzre ikdâm u ihtimâm eyleyüp, mehmâ emken bezl-i makdûr ve sa'y-i meşkûr eylemekde dakīka fevt itmediler. Allâhu ta'âlâ düşvâr işlerin âsân eyleye. *Bi-mennihî ve hafiyyi lutfihî.*

Masar ulûfesi virildüğidür.

Ve hasbıhâl-ı ruzgâr-ı münkalibü'l-ahvâl ve halk-ı âlem ise «Sene-i elf elbette mahall-i havâdis-i uzmâdur» diyü muntazır-ı fitne vü fesâd[1] olup, bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ ve hüsn-i tevfîkıhî[2] her cânib emn ü emân üzre olup[3], ulemâ vü sulehâ yevm-i Âşûrâ umûrına müteveccih olup, eyyâm-ı devlet-i Pâdişâhî'de hayr du'â vü senâlara iştigālde oldılar. Gazeller ve târîhler yazılup mekteb-i irfânda okunmakda idi ki Kapu-halkı ulûfesinün kemâl mertebe ıztırâb u muzâyakası bi-avni'llâhi'l-aliyyi'l-a'lâ hüsn-i re'y ü tedbîr ile ve istikrâz tarîkıyle tedârük olunup virildi. Fî 16 şehr-i mezbûr.

Ve Yeniçeriden mâ-adâ ocaklardan her bölüğün mukābele ile müstahıkk oldukları niçe kıst ulûfeleri deyn kalup virilmedüği dahi

mukarrerdür. Sebeb-i fitne olmağa bâ'is olmaya, Allâh ta'âlâ düşvâr işleri âsân eyleyü-vire.

Fe-emmâ mala mute'allık hükkâm tenfîz-i ahkâmda zahmet çeker oldılar. Erâzil-i nâs iltizâma dâhil olmağa evbaş u kallaş insâf u diyânetden lâzım gelmişdür. Sıdk ü istikāmet ve havf u haşyet ile hidmet ider kimse mukayyed olmayup, cemi'-i erbâb-ı kalem ve küttâb, dilsizler ve cüceler ve tavâşîlere ihtisâs u intisâb eyleyüp, pîşkeş ü hedâyâların mâh be-mâh maktû' tarîkile virilüp, menâsıb-ı aliyye hod alâniyeten rüşvet-i azîm ile bey' olunup, hiç bir tarîk u sınıfda lezzet[4] kalmadı. Her kişi hayretdedür. *«Allâhümme yâ Muhavvilü'l-ahvâl, havvil hâlenâ ilâ ahseni'l-hâl»* dimekdedür.

Haleb Defterdârı Nuh Efendi ref' buyuruldı ve Tezkireci-zâde Mahmud Efendi Haleb'e [buyuruldı.]

Haleb Defterdârı Nuh Efendi tahsîl ü celb-i malda celâdet ile ma'rûf kazâdan gelenlerde akrânından imtiyâz ile meşhûr, husûsâ hîle vü hud'ada (146a) Kelîle ve Dimne hikâyâtı ıstılâhâtıyle hâtır-nişândur diyü hikâyet olunur. Ma'zûl buyurılup, yerine diyâr-ı Mısrıyye Defterdârlığından gelen Tezkireci-zâde Mahmud Efendi defterdâr olmak fermân olundı. Fî 22 muharrem, sene-i mezbûre.

Trablusşâm Defterdârlığı Mesih Paşalı Müteferrika Mehmed Efendi'ye ve Diyârbekir Defterdârlığı Zarîf Mehmed Efendi'ye [buyuruldı.]

Ve Trablusşâm Defterdârı Hoca Efendi hazretleri tevâbi'inden Abdülbâkî Beğ oğlı Osman Beğ İç-il Sancağı Beğiliği ile kalup ve mukaddemâ kadılıkdan gelüp, defterdâr olan Bosnevî Sarı Ahmed Efendi ve Lale-izâr-zâde dahi Diyârbekir'den ma'zûl buyurulup, yerine Diyârbekir'e Defterdâr olup ve gelüp Dîvân-ı âlîde oturup, hil'at-ı fâhire ile girüp pâye-i serîr-i saltanate yüz sürüp ve birkaç günden yine ma'zûl buyurulup ve Diyârbekir Beğlerbeğisi olan Dîvâne İbrahim Paşa mültezim Melik Ahmed Paşa'yı ve mültezim Alâeddin Beğ'i ibtidâ-i târihden mubâlağa mal tahsîl itmek üzre teftîşlerin alup, defterdâr istedüği kimse olmak şart eyleyüp, sâbıkā

Erzurum Defterdârı olan Zarîf Mehmed nâm efendiyi Defterdâr eylediler.

Sarı Mustafa Efendi yine munfasıl oldı.

Ba'dehû sâbıkā Tuna Defterdârı olup, «Mâl-ı ferâvân ekl ü ketm eyledi» diyü Çavuş-başı Mustafa Ağa teftîş eyledüği Sarı Mustafa Efendi Trablusşâm Defterdârı olup, gelüp anlar dahi Dîvân-ı âlîde oturup, hil'at-ı fâhireyi kānûn üzre geyüp pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdükden sonra ol dahi mazûl buyurulup, sâbıkā sipâhî oğlanları kâtibi olan Mesih Paşalu doksan iki akça ulûfelü Dergâh-ı âlî müteferrikası Mehmed Efendi Trablusşâb Defterdârı olmak fermân olundı. Fî şehr-i saferi'l-muzaffer, sene-i elf.

Defterdâr Nuh Efendi Kıbrıs Beğlerbeğisi oldı.

Ve Haleb Defterdârlığı'ndan ma'zûl buyurulan Nuh Efendi'ye Kıbrıs Beğlerbeğiliği fermân olunup, pîşkeş ü câ'izesi (146b) İstanbul'da tedârük olunup, yerlü yerine âdemleri îsâl eyleyüp, kendüzi Lârende'de yapdurduğı sarây-ı ma'mûresinden beğlerbeğiliğine hırâmân u şâdmân tekmîl-i ırz ile revân oldı. Fî evâ'il-i safer, sene-i elf.

Merhûm Zal Paşa Hüseyin'i Erzurum Defterdârı olup müteferrika Mansûr Çelebi elinden aldı, ba'dehû yine Hüseyin Efendi Defterdâr oldı.

Ve bundan akdem vilâyet-i Erzurum'ı müceddeden tahrîr iden Zâl Mahmud Paşa kâtibi Dergâh-ı âlî müteferrikalarından Hüseyin Ağa, Serdâr-ı âlî-kadr ile seferlerden nüzl emâneti hidmetinde olup, Hızır alay beği nâm müfesid bin dört yüz yük akçaya serdâr hazretlerinün seferlerinün îrâd ve masraf muhâsebelerin görmek üzre birkaç kimseleri teftîş eylemek şartıyle iltizâm eyledüğinde merkūm Hüseyin Ağa dâhil olmağın iki yüz altmış yük akça Hızır Beğ iltizâmı üzre Erzurum Defterdârlığı Hüseyin Ağa'ya arz olunup fermân olunmışken Sinan Paşa hazretlerinün müteferrika-i Dergâh-ı âlî Mansur Çelebisi kendü ze'âmetiyle Hüseyin Ağa üstünden vech-i meşrûh üzre iltizâm ile defterdârlığı alup, anlar dahi defterdârlık hil'atın geyüp, girüp pâye-i serîr-i âlem-masîre yüz sürüp gitmek sa-

dedinde iken Melik Ahmed ve Alâeddin teftîşin uhdesine alup, tahsîl-i mâl-ı ferâvâna müte'ahhid olan İbrahim Paşa hazretleri, Mansur defterdârı fermân-ı âlî-şân ile ahz idüp, mültezim Melik Ahmed'in «Sen yiğirmi bin altuna vâsıtası olup, yed-i rüşveti olmışsın, mâl-ı mîrîdür» diyüp habs ile der-zenvîr idüp, tahsîli lâzım gelicek, Mansur Çelebi dahi ma'zûl buyurılup, defterdârlık yine Hüseyin Ağa'ya arz olunup gelüp, pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp iltizâm-ı sâbık üzre defterdârlık mukarrer buyuruldı. Fî evâ'il-i rebî'ulevvel, sene-i elf.

Zal Mahmud Paşa oğlı Mehmed Beğ Tomanis Beğlerbeğisi oldı.

Ve Aranvud[1] İskenderiyyesi sancağı Beği Zal Mahmud Paşa oğlı Mehmed Beğ (147a) beyne'e-akrân celâdet ü merdânelik ile ma'rûf ve zât-ı sa'âdet-simâtı her vechile ri'âyete sezâvâr u lâyık olmağla Tomanis Beğlerbeğiliği sadaka vü inâyet buyurulup, Dîvân-ı âlîye gelüp pâye-i serîr-i izzete yüz sürdiler. Fî evâ'il-i şehr-i safer, sene-i elf.

Serdâr hazretleri oğlı Mehmed Beğ Kastamom sancağı beği olmışken Haleb Beğlerbeğiliği sadaka buyuruldı.

Sadrıa'zam Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri oğlı Mehmed Beğ yüz otuz beş akça ile mütefarrika-i Dergâh-ı âlî olup, Kastamonı sancağı beği oldılar. Yarar ve şecâ'at-şi'ârlığı[1] *«el-veledü sırru ebîhî»* mazmûnı ile ma'lûm-ı âlemiyân olınağın[2] tedârükin görüp ve hasret ü firkat eyyâmı karîb olup şefekat-i übüvvet ü[3] bünüvvet izzeti harekete geldükce âh-ı ciğer-sûz ile dîdeler giryân olmağa başlayup, bu esnâda izzetlü ve sa'âdetlü Pâdişâh-ı dîn-penâh *-e'azze'llâhu ensârehû ve eyyede saltanatahû-* hazretlerinden[4] nâgâh «Haleb Beğlerbeğiliği ile ser-efrâz u mümtâz olsun» diyü hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn vârid oldı. Fî evâsıt-ı rebî'ulevvel, sene-i elf.

Serhadd leşkerlerinün beğlerbeğilere serkeşlik idüp Küstahlıklarıdur.

Ve serhadd-i mansûre câniblerinden dürlü dürlü mûhiş haberler vârid olup, Lahsa ve Basra ve Bağdâd kulları, beğlerbeğilerine serkeşlik idüp, küstahlıklarına nihâyet olmayup, zebân-ı dırâzlık eyledükleri yetmeyüp ulûfelerimüz yerilmez bahânesiyle el uzatmağa başlayup âdemlerin ve ağaların katl ü gâret idüp, beğlerbeğileri kal'alara[5] kaçırup muhâsara eyledükleri haberler geldi. Fî evâhir-i rebî'ulevvel, sene-i elf.

Bağdad Beğlerbeğisi Mehmed Paşa ref[6] buyurulup, Hızır Paşa fermân olundı.

Ve beğlerbeğiler tebdîl olunmak fermân olunup, Revân Beğlerbeğisi Hızır Paşa harem-i muhteremde hâsıl olmış olup, Bağdad'a gitmek buyurulup, Mehmed Paşa Revân'a gelmek fermân olundı. Ve Mehmed Paşa Südde-i sa'âdete gelmeği recâ eylemeğin Revân ve Nahcivan Beğlerbeğiliği İskender Paşa oğlı Mehmed Paşa'ya virilmek fermân olundı. Fî evâhir-i rebî'ulevvel, sene-i elf.

Diyârbekir Beğlerbeğisi (147b) İbrahim Paşa teftîşin alduğı Melik Ahmed ve Lâle-izâr-zâde Ahmed Efendi der-zencîr teslîm olundı.

Ve mukaddemâ vilâyet-i Diyârbekir aklâmına niçe yıllar mültezim olup, emvâline mutasarrıf olan fertût-ı ruzgâr güng-i bârân-dîde Alâeddin sâhib-i mâl-i ferâvân olup, zimmetinde olan emvâl-i bakâyâyı tahsîle mültezim olan Melik Ahmed beğlerbeğilik alup ve Lâle-izâr-zâde Ahmed Çelebi mübâşir olup, tekrâr defterdâr oldukda iki yıldan berü tahsîllerinden Hazîne-i Âmire'ye cüzü' teslîmleri vardur diyü li-garazın Diyârbekir Beğlerbeğisi olan İbrahim Paşa inâd u muhâlefet semtine sâlik olup, tahsillerini dört yüz bin altun virmek üzre teftîş eylemeğe Pâdişâh-ı zemîn ü zemân hazretlerinden isteyüp ve hatt-ı hümâyûn ile teftîşleri fermân olunup, niçe def'a Sadrıa'zam huzûrında[6] ulemâ-i izâm ve erbâb-ı kalem cem'iyyet idüp cümlesi ihzâr olunup teftîş olundukda mâlâ-ya'nî çok güft ü şünûd oldukdan sonra dahi faysal bulmayup, bi'l-âhire kayd-ı bend ile yine Diyârbekir'e teftîşe iletmek üzre İbrahim Paşa'ya teslîm olunmak fermân olunup ve mukaddemâ iltizâmlarında Hazîne-i Âmire'ye ber-vech-i pîşîn istikrâz olunup teslîm olunan akçalara Lale-izâr-zâde defterdâr olsun diyü Çavuş-başı Mustafa Ağa halk-ı âlemden kefâlet ve rehn ile cem' eyledüği duyûn-ı azîme kendü zimmetine kalup ve cüm-

le rehnleri dahi İbrahîm Paşa mîrîye zabt itdürüp ve Çavuş-başılık dahi fermân-ı Pâdişâhî ile Gurebâ-i yemîn Ağası Çoban Süleyman Ağa'ya buyurulup ve bölük ağalığı Çavuş-başı Mustafa Ağa'ya buyuruldı. Fî 17 rebî'ulevvel, sene-i elf.

Bârgâh-ı izzete nihân değildür ki bu vechile cevr ü bî-dâda giryân u biryân olmadık çeşm ü fu'âd kalmadı. *El-hükmü li'llâhi'l-aliyyi'l-kebîr.*

Mısrâ'

«Hükm-i sultândur siyâset anlama (اغلا) cellâddan»

Beyt

Hele cevr u cefâya sabr idelüm
Görelüm son ucı (صوڭ اوجی) Hudâ n'eyler

diyü halk müterennim oldılar. (148a)

Nışâncı Vezîr Mehmed Paşa hazretlerinün iki oğlı intikāl eyledi.

Ve sene-i mezbûre rebî'ulevvelinün on sekizinci güni[1] Vezîr Nişâncı Mehmed Paşa hazretlerinün Abdullah nâm müteferrika ve kâtibi-i Dîvân on dokuz yaşında bir ferzend-i dil-bendi çiçek zahmetinden ravza-i rıdvâna hırâm eyledi. Ba'dehû ikinci gün yine[2] on yedi yaşında Abdurrahman nâm oğlı çiçek zahmetinden sarây-ı ukbâya şitâbân oldı. Cümle erkân-ı sa'âdet ikisinün de cenâzesine hâzır olup azîzü'l-vücûd babasına[3] ta'ziyet ü tesliyet virüp *«İnnâ li'llâh»* okudılar. Allâh subhânehû ve ta'âlâ ecr-i cezîl ve sabr-ı cemîl müyesser eyleye, *bi-mennihî ve hafiyyi lutfihî*[4].

Haleb Beğlerbeğisi şevket ile göçüp Haleb'e gitdüğidür.

Evâhir-i rebî'ulevvelde Sadrıa'zam Ferhad Paşa *-dame zılluhû-* hazretleri oğlı Haleb Beğlerbeğisi Mehmed Paşa hazretleri *-dâme ikbâluhû-* haşmet ü şevket ile sancağın açup vedâ'laşup izz ü ikbâl ile Haleb'e gitdi. Uğurları hayr olup, izz ü sa'âdetle makāsıd-ı dünyâ ve âhiretleri müyesser olup merâmlarına vusûl nasîb ola, *bi-mennihî ve fazlıhî.* Bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ bu def'a dahi a'dâ kör ola.

Masar ulûfesi dahi hüsn-i tedbîr ü tedârük ile virilüp hasûd u münâfik hâk-ber-ser idüp, güft u gûyları hacleti kendülere kaldı[5]. Fî evâsıt-ı rebî'ulâhir, sene-i elf.

Sinan Paşa hazretleri oğlı Mehmed Paşa Budım Beğlerbeğisi olduğıdur.

Evâ'il-i rebî'ulâhirde Şâm-ı dârusselâm Beğlerbeğiliğinden ma'zûl gelen Sinan Paşa hazretleri oğlı Mehmed Paşa zillet-i azli çok çekmesün diyü Budun[6] Beğlerbeğisi akribâdan[7] olmağın kendü azlin ihtiyâr idüp, Budun[6] Beğlerbeğiliği Mehmed Paşa'ya fermân olunup, küllî haşmet ü şevket ile Dîvân-ı âlîye gelüp pâye-i serîr-i saltanata yüz sürdiler. Ol gün Trablus[8] Beğlerbeğisi ve Tunus Beğlerbeğisi dahi ma'an gelmişler idi. Ve Trablusşâm Beğlerbeğisi Hadım Osman Paşa Sivas'a gelüp ve Trablus'a Kıbrıs'dan Murad Paşa gelmişdi. Ve Cezâ'ir-i Garb Beğlerbeğiliği Şa'ban Beğ'e müyesser oldı ve Kıbrıs Beğlerbeğiliği (148b) sâhib-i pîşkeş ü hedâyâ Nuh Paşa'ya virilmişdi. Fî şehr-i cumâde'lûlâ sene-i elf.

Erzurum vilâyetinün eşirrâsı şikâyeti ashyle ma'lûm olup birkaçı siyâset olundı.

Evâhir-i şehr-i cumâdelûlâda Erzurum cânibinden ba'zı eşirrâ Âsitâne-i sa'âdete Kapu-halkından şikâyete gelüp, «Yeniçeri tâ'ifesi yurt tutup mekân idinmekle kâr u kisbimize mâni' olup ve taşardan gelen me'kûlâta bizi dahl itdürmeyüp, kendüler cevr ü zulmle alup[9], bahâ virilmeyüp, bize ziyâde bahâ ile satarlar ve sâ'ir Bölük-halkı ve Cebeci ve Topcı ve Arabacı dahi seferler sebebi ile tavattun eylemişlerdür. Ehl ü iyâlimüz tasarruf idüp, envâ'-ı zulm ü tasaddîlerine hadd u gāyet yokdur. Bâ-husûs Serdâr hazretleri göçüp Âsitâne-i sa'âdete gitdüğinde kimse kalmasun diyü ahkâm-ı şerîfe virmişdür, mütenebbih[10] olmayup, bizi rencîde vü remîde iderler. Celâ-i vatan itmemüz mukarrerdür veyahud küllî kabâhat ü fesâda sebebdür, ta-

hammülümüz yokdur, üzerimüzden def' u ref' eylen» diyü ruk'alar sunup, feryâdlar eylemişlerdi. Bir beğlerbeği çavuşı ve bir hatîb ve nâ'ib ve şehrlüden birkaç şâkî dahi kapu kapu gezüp maslahat görmekde yanlarınca mubâlağâ eşirrâ hâzır u âmâde iken Yeniçeri ve Sipâhîden sahîh[11] haberler gelüp, bunlar ötede[12] kapu halkına küllî ihânet idüp ittifâk ile şehirden sürüp emvâl ve erzâkların yağma ve gāret eyleyüp, hem suçlu hem güçlü olduklarını Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa mufassal u meşrûh pâye-i serîr-i a'lâya bildürmekle mezbûr müteşekkîler salb u siyâset olunup, sebeb-i fitne vü fesâd olanlar kaçup gaybet eylediler[13].

Bilâ-sebeb Yeniçeri fitnesiyle Vezîria'zam Ferhad Paşa ref' buyuruldı.

Ve sene-i elf cumâdelâhiresinün yiğirmi birinci sebt güni Sadrıa'zam Ferhad Paşa hazretleri seherden âdet-i me'lûfe-i kadîme üzre Dîvân-ı sa'âdet-unvâna haşmet ü vakār üzre gelürken Yeniçeri içinde gulğule olup, «Erzurum'dan gelen[14] salb u siyâset olunmak ile bizüm (149a) hakkımuz alınmış mıdur? Bizüm hakkımuzda 'urın içinizden çıkarun' diyü emr virenden biz dâdımuz alıruz» diyüp Paşa üstüne hucûm itmek isteyüp, Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa ve Sekbân-başı Ömer Ağa ve Kethüdâ Mahmud Beğ «Hay meded yoldaşlar n'eylersiz, göz göre Pâdişâh Dîvânında bize kıyar mısınız?» diyü karşı varup ve ekseri tağılup, ol gün şurbayı depüp,[1] yimeyüp serkeşlik itmeğle ve neticesi fitne-i azîme bâ'is olmak ihtimâliyle dilsizler işâretiyle ve ba'zı mafâsidün ifsâd u tahvîfi[2] sebebi ile heman ol hînde «Mehmed Ağa ma'zûl olsun, içerüde silahdâr Halil Ağa Yeniçeri Ağası olup, senün odana çıksun» diyü Sadrıa'zama tezkire-i hümâyûn vârid olup ve taşardan tekrâr içerüye telhîs gidüp, «Meccânen Yeniçeri Ağası ma'zûl olmak münâsib değildür, bari Anatolı Beğlerbeği Mahmud Paşa ref' buyurulup, Mehmed Ağa kullarına beğlerbeğilik buyurula» diyü arz olunmak ile Anatolı Beğlerbeğisi olup ve Hâssa Silahdâr Ağa Yeniçeri Ağası çıkar diyüp kānûn üzre Çavuşbaşı Rikâb-ı hümâyûn ağalarını ve Bölük ağalarına ikrâm u ihtirâma Südde-i sa'âdete hâzır olasız diyüp tenbîh eyleyüp ve Anatolı Beğlerbeğisi olan Mehmed Paşa[3] evine varduğı gibi tenhâ odasında garaz-ı nefs ile ağalıkdan çıkduğına te'essüfinden sa'âdetlü Pâdişâh-ı zemîn ü zemân hazretlerine bildüği gibi mufassal kağıd yazup, «Irk-ı saltanatı tahrîk ider kul tâ'ifesinün yarınki gün bu vechile ittfâkları mukarrerdür» diyüp kelâm-ı vahşet-âmîz ile ığzâb eyledüğinde durûğ-ı bî-furûğ sûret-i rastda arz olunmağın[4] kâr-ger olup, fi'l-hâl Kapucılar Kehüdâsı Ahmed Ağa taleb olunmak fermân olunur ve geldüği gibi «Ferhad Paşa'dan sadr-ı vezâret mührini alup getüresin, ma'zûldür, şehirde turmasun» diyü fermân olunup ve fi'l-hâl şevket-i kāhire ile varup, mühr-i izzeti alup, Ferhad Paşa kapusından çıkarken Yeniçeri Ağası gelüp dâhil olur. Aceb şûm-kademlikdür (149b) ancak olur ve Kapucılar kethüdâsı mürh-i sa'âdeti pâye-i serîr-i izzete îsâl eyleyüp, Malgara'da Sinan Paşa hazretlerine göndermek mülâhaza buyurulurken ol gelince ahvâl-i halk-ı âlem halel[5]-pezîr olmak havfiyle fi'l-fevr yine tahvîl olunup, Siyâvuş Paşa hazretlerine gönderilmek fermân olunup, vakt-i asrda mühr-i izzet dest-i devlete tekrâr vusûl bulup, izzet-i kadîme ber-karâr-ı sâbık mukarrer oldı. Ve ikindiden sonra dükkân açan ne hayr ider dimişlerdi, mesel-i kadîmdür, Allâh tebârek ü ta'âlâ mübârâk ü huceste eyleyüp ve giden sâhib-sa'âdete dahi sabr-ı cemîl ve ecr-i cezîller müyesser ü mukadder olup, tesellî vü teşeffîler hâsıl ola. ***Bi-hakkı ve bi-hürmeti Hâtemü'n-Nebiyyîn.*** Sabâh namâzın çıkup taşra çiftliğinde edâ eyleyüp ilâ mâşâe'llâh anda karâr eyledi. Fî't-târîhi'l-merkūm.

İçerüden Yeniçeri Ağası Silahdâr-ı hâssa Halil Ağa mülakkab oldı.

Ve Yeniçeri tâ'ifesi yeni ağaya çendân ikbâl üzre olmayup, kadîmden lakab koya-geldükleri[6] üzre Kıbrıs fethinde elegelenlerden idüğin bilen yoldaşlar oğlancık iken Rûm dilinde adı Vasilaki[7] olup veyahud bir bakımdan tünd kıyâfet görünmeğin Vasil Ağa diyü mülakkab oldı. Ve Rûm dilince Vasil ayuya dirler. Ve bi'l-cümle gınâ-i kalb ister bir mübârek ocakdur, tavakku' elin dırâz iden içlerinde çendân behremend ü ber-murâd ola-gelmedüği ecilden az zemânda hâ'ib ü hâsir envâ'-ı haclet ile içlerinden Kastamonı sancağına çıkup gitdiler

Mahallinde tafsîli beyân olunur. İnşâe'llâhu ta'âlâ. Vâlî-i vilâyet olanlar selefinün tevâbi' ve çırakların söyündürüp, zillet ü felâket-i azle mübtelâ idüp, giryân eylemek ve kendü mensûbâtın getürüp şâdân u handân itmek ruzgâr-ı nâ-pâyidâra lâzım ola-geldüği ülü'l-ebsâra rûşendür.

Yeniçeri mukâbelecesi ref' olunduğıdur.

Evâhir-i cumâdelâhirede Ferhad Paşa hazretleri hidmetinde nûr-ı dîdesin niçe yıllar kitâbete sarf idüp, kazâyâ-yı dîn ü devlet (150a) husûsına istihdâm olunı-gelen ehl-i kalem ve sâhib-rakam fenn-i hisâbun ve muhâsebât defterlerinün mümtâz kâtibi Kara Mehmed Çelebi ya'nî[1] yârânun zübdesi Yeniçeri ocağınun ve sâ'ir buçuk yürüyen ocaklarun mukâbeleciliği hidmetinden azl olunup, yeri Acem Nakkâş Molla Kāsım Efendi'ye tevcîh buyuruldı.

Anatoh Muhâsebeciliğinden[2] fakīr u hakīr ref' olunduğıdur.

Ve der-akab şehr-i recebün dördünci güni Anatolı Muhâsebeciliğinden bu fakīr u hakīr ref' buyurulup, kerrât u merrât[3] hıyânet ü habâset-i nefs ile meşhûr u benâm olup, cezîre-i Kıbrıs'a sürgün olan[4] Koca Işık Ali Çelebi, ki bu def'a dahi kat'-ı yedden halâs olup, Cezâ'ir-i Garb'a sürgün olınak fermân olunup, on beş gün gemide yatup, alâkasın kat' eylemek şartıyle çıkmış iken hıyânet ve[5] iftirâ vü bühtândur, sâdık u müstakīm nâmına yeni Silahdâr Ağa ve Cuhûd Cüce rüşvet virüp[6] şefâ'at itmeğle sûret-i rastda arz olunup, tekrâr Anatolı Muhâsebeciliğine getürdiler. Fî 4 recebülmürecceb, sene-i elf.

Bu fakīr-i hakīr Dergâh-ı âlî müteferrikası olduğıdur.[7]

Ba'dehû bu bende-i kesîrü'l-inkisâr ve kalîlü'l-itibâr şehr-i recebü'l-müreccebün on birinci gün vüzerâ-i izâmun akdemi Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa *-medde zıllluhû-* hazretlerine arzıhâl ile ahvâl-i pürmelâli beyân idüp, sâbıkā silahdârlar kâtibi iken Gence Kal'ası binâsında ol seferde sa'y u hidmetüm mukâbelesinde ki yevmî dört bin beş yüz seksen üç akça Hazîne-i Âmire'ye mahlûl virdüğümüzde ulûfemüze üç akça terakkī ile kānûn üzre Dergâh-ı âlî müteferrikalığı Serdâr-ı âlî-kadr ru'ûsunda mukayyed olduğın bildürüp, inâyet recâ eyledüğümde, telhîs buyurulup, yevmî kırk beş akça ile Derğâh-ı âlî müteferrikaları zümresine ilhâk buyurulduğumuz haberin getüren Beşir Çavuş'a müjde virildi.

Hayâlî Beğ-zâde tekrâr Haleb'e defterdâr oldı.

Ve Hayâlî Beğ-zâde Defterdâr Ömer Beğ-efendi Hazîne-i Âmire'ye tekrâr pîşîn akça tedârük idüp (150b) teslîm eylemek üzre Haleb Defterdârlığı recebün on sekizinci gün[8] arz olunup fermân olundı. Tezkireci-zâde Mahmud Efendi Şâm Defterdârı olup, Şâm Defterdârı Turbân Ali Beğ ma'zûl buyuruldı, tâbi'-i Ferhad Paşa.

Yeniçeriler Kethüdâsı Mahmud[9] Beğ ref' olundı.

Ve Yeniçeriler Kethüdâsı Mahmud[9] Beğ ocağın kadîmî emekdâr ve hidmetkârı yolıyle[10] gelmiş yarar olup, sancak tarîkıyle çıkup sancak ihtiyâr itmeyüp, şedâ'id-i azl ile kaldı. Fî 10 receb, sene-i elf.

Acem Şâhı Şâh Abbas'dan ilçi geldi.

Ve evâsıt-ı şehr-i recebde Şâh-ı Surh-ser vâli-yi vilâyet-i Acem Şâh Abbas'dan ilçi gelüp, nâme getürdi. Te'hîr olunmayup ka'ide-i kadîme-i saltanat üzre kalabalık[11] dîvân olup, ilçi da'vet olunup ziyâfet olundı.

Şâh nâmesinün şâyi' olan mefhûmıdur.

Mefhûm-ı nâme halkda şâyi' olduğı üzre bu ki Gîlân hâkimi Han Ahmed sâbıkā Âsitâne-i sa'âdete ilçisin gönderüp ve memleket[12] defterin îsâl idüp, bağışladuğı mülkde[13] kendünün medhali yokdur, eben an-ceddin mülk-i mevrûsumuz olduğı ma'lûm-ı âlemi-yândur dimiş ol takdîrce kimün mülkin hîbe ider diyü i'tirâz eylemiş «ve hâlâ Özbek Hanı Abdullah Han askerimüzün ittifaksızlığından[14] vilâyet-i Horasan'da kal'a-i Hiri'ye müstevlî olup ve ikinci yılda gelüp Meşhed nâm şehir ve kal'ayı muhâsara idüp, kendülere huzûr u râhat yeri komayup, taht-ı hukûmetlerinde olan memleketlerin târâc u tâlân eyledüklerin, iş'ârdan murâdları dostluk sûretinde serhadd-i mansûre leşkerinden yardım u mededkârlık dilemek olup ve illâ gitdükce Özbekîler hadd u mikdârlarından tecâvüz idüp, Basra ve Bağdad yollarımdan Ka'betu'llâh-i mu'azzamayı ve Ravza-i mutahhara-i Seyyüdü'l-enâmı ziyâret eylemek sevdâsıyle ve kisve-i Beytu'llâhi'l-Harâm örtmek niyyeti ve azîmeti mukarrerdür» dimiş, nâmesine saltanat

tarafından cevâb-ı bâ-savâblar virilüp gönderildi. A'dâ-i dîn ü devlet hemîşe mağlûb (151a) u makhûr olup, evliyâ-i saltanat-ı dîn-i Muhammedî mansûr u muzaffer ü mesrûr olmakdan hâlî olmayalar re'y ü tedbîrlerinde bünyân-ı marsûs ve mülhem bi's-savâb olalar. *Amîn bi'n-Nebiyyi'l-emîn..*

«Ve bunda[1] Südde-i sa'âdet-medârda olan Hamza Mirza oğlı Haydar Mirza'ya bir tarîk ile gezend irişdürmek Kızılbaş-ı bed-ma'âş tâ'ifesinün aksâ-yı merâmları olup ve mâ-beynde[2] olan sulh u salâhı ber-taraf eyleyüp, yine ke'l-evvel hâl-i âlem zârî olmak içün kâr-zâra başlamak evbâşlarınun murâdı idüği rûşen ü müberhendür» diyü hûşmendân iş'âr eylediler idi.

Tebdîl ya'nî mubâdele.

Ve evâsıt-ı şehr-i recebde tekrâr Defter-i Hâkānî Emîni Kilârî Mehmed Çelebi Rûmili Muhâsebecisi olup, hidmetine gelüp ve Yahya Çelebi Defter-emâneti hidmetine fermân olundılar. Ber-vech-i mubâdele.

Sûret-i rastda agrâz-ı nefsâniyye.

Ve çıkan sâhib-sa'âdet Sadrıa'zam Ferhad Paşa hazretleri hakkında Yeniçeri Ağalığından Anatolı Beğlerbeğisi olan Mehmed Paşa hidmetleri sa'âdetlü Pâdişâh-ı gerdûn-vakār cenâbına mevâd defteri virüp, «Seferlerde serdâr-ı bâ-vakār hazretlerinün vâki olan îrâd u masraf muhâsebesi görülmek fermân olunursa Beytülmâle küllî mal tahsîl olunmak mukarrerdür, maslahat u hidemâtda olan mübâşirler mâ-beynlerinde ekl u bel' olunmışdur» diyü tekrâr feftîş olunmasını ilkā idüp ve görülmek fermân olunup, Vezîr Nişâncı Mehmed Paşa hazretleri ve Mekke-i mu'azzamadan munfasıl Arab-zâde Abdurraûf Efendi ve Defterdâr-ı emvâl Seyyid Mehmed Efendi su'âl idüp, husûmet eylemek üzre ta'yîn buyurulup, Anatolı Defterdârı Hasan Efendi ve Erzurum'a defterdâr olan Nüzl-emîni Hüseyin Efendi ve müşâr-un-ileyh Paşa-yı a'zam hazretlerinün kapucı-başısı Sinan Ağa ahz[3] olunup, Anatolı Beğlerbeğisinde habs oluna» diyü fermân-ı âlî sâdır olup; ez-în-cânib Ferhad Paşa hazretleri dahi cevâba mütesaddî olup, «Çünki fermân-ı Pâdişâhî ile teftîş buyuruldı (151b) fi'l-hakîka Vezîr Mehmed Paşa ma'kûl buyurulmış eyü kişidür ammâ mevâlî-yi izâmdan ehl-i hak müvellâ ta'yîn buyurulsun, Arab-zâde olmasun ve hidmet idenlerde değildür cevâbı bendedür, anlar benüm fermânum ile hidmete me'mûrlardı, vekîl-i saltanat ve kā'im-makām-ı devlet ben idüm, bi-hasebi'ş-şer' ve'l-kānûn benüm alduğum virdüğüm cümleten aynı ile benüm hâtırumdadur, defter bendedür, bana buyursunlar, su'âl bana olmak gerekdür, işte lâzım gelen bu bendelerindedür, Ve illâ[4] bir alay fukarâ hidmetkârda ne sözleri vardur»[5] diyüp haber göndermekle akd-i meclis olmayup te'hîre konuldı.

Sinan Paşa hazretleri bu bâbda kelâm-ı hak beyân eyler.

Ve Malğara'da olan Sinan Paşa hazretlerine «Gelsün» buyurulup anlar dahi haber gönderüp «Buradan sa'âdetlü Pâdişâhumun dünyâ ve âhiretleri du'âlarına meşgûl olup, kendü hâlimüzde geçiniyoruz[6]. İstanbul'a varıcak her ne söz söylenürse bize isnâd olunur, inâyet buyurulup, oraya varmakdan afv buyurulmak[7] recâ olunur» diyü cevâb virmişler. «Ve sadr-ı vezâretde oturanlar teftîş olunmak yaramaz bid'at ve çirkin seyyi'edür ve çok peşîmanlıkdur itmesünler» diyü haber gönderdükleri şâyi'dür. Fî şehr-i receb, sene-i elf.

Ve az zemân geçmedin Anatolı Beğlerbeğisi üstüne çavuş konup, «Çıkup gitsün turmasun» diyü fermân olundı.

İhrâk vâki' olduğıdur.

Ve evâsıt-ı şehr-i recebde Ayasofya-i Kebîr kurbında Üsküblü Mescidi dimekle ma'rûf mescidün kurbında[8] Kurd Kethüdâ evinde otlukdan âteş tutup Mütevellî Hacı Mehmed ve Çaşniğîr Hasan Ağa ve Çaşnigîr Mütevellî Ali Ağa ve Müteferrika Mollâ Kāsım ve Defter-kâtibi Ahmed Çelebi evleri ve dahi niçe evler ihrâk olup, Müslimânlara çok hasâret ve musîbet-i azîm oldı. Allâhu ta'âlâ Müslimîn ü Müslimâta ucûr-ı dünyâ vü âhiret müyesser eyleyüp tesellîler nasîb eyleye. *Bi-mennihî ve hafiyyi lutfihî.*

Yeniçeri tâ'ifesi bu def'a Müslimânlığa küllî yoldaşlık (152a) idüp mu'âvenet üzre oldılar.

Müftilenâm Bostân-zâde Efendi nâgehânî azl oldı.

Ve sene-i elf recebinün yiğirmi yedinci gicesi, ki leyle-i Mi'râcu'n-Nebî *-aleyhi's-selâm-* olmağla, İstanbul'da cemi' cevâmi' minârelerinde kanâdîl yanup rûşen-diller gibi âlem münevver olup, mübârek giceyi hüsn-i tâ'at u ibâdât ile ikbâl ü istikbâle halkda rağbet ü mübâderet mukarrer iken ve herkese inşirâh-ı kalb hâsıl olup, teveccüh üzre mecâlis-i ilm ararken ahşâm zemânı Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa'ya hatt-ı hümâyûn ile tezkire-i şerîfeleri gelüp, Müftilenâm ve Şeyhülislâm Bostân-zâde Efendi ma'zûl buyurulup, yerine Rûmili Kadıaskeri Zekeriyyâ Efendi Müftî fermân olunup ve Rûmili Kadıaskerliği Abdülbâkī Efendi'ye ve Anatolı Kadıaskerliği sâbıkā Kadıasker Mevlânâ Ahmed Efendi'ye buyurulup ve ehl-i ruzgâr bu nâgehânî kâra mütehayyir ü furûmânde deng ü hayrân kalup, azl icâb ider hâl bulmayup, ancak merhûm Sultân Bayezid Han *-aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân-* Medresesi müftîlere meşrûta olup, üç yıldan mütecâviz zemân bir kerre derse varmayup ve şimdiye değin vâki' olan müftîler mümkin oldukca derse varup ahyânen terk iderlerdi. Bunlar eğerçi ders dimeği eve tahsîs eyleyüp, hiç bir kerre varmaduklarını su'âl eyledüklerinde cevâb virmişler ki «Acebdür, bu halk insâf ile mu'âmeleden kalmışlardur, münkerât fevka'l-hadd olmışdur, haftada bir gün Cum'a namazına çıkdukca bî-edeblik bir mertebededür ki üşüp kağıdlar virüp ve cevâb ve kelâmunla[1] mücâb olmayup, kemâl-i acz ü iztırâbumdan kesr-i dîn ü ilm ve ırz olmakdan ictinâb u ihtizâz olunurdı» dimişler.

Ve irtesi karındaşı İstanbul Efendisi Mevlânâ Muslihiddin ma'zûl olup, yerine Ca'fer Efendi oğlı mahrûsa-i Edirne Efendisi Sun'ullah Efendi geldi ve Edirne Kadısı (152b) Bursa'dan ma'zûl Ebussu'ûd-zâde Mevlânâ Mustafa Efendi oldı ve kahvehânelerde ve mekteb-i irfânda cem'iyyet üzre olan rindân nâmına kallâşân u evbâşân ki ekâbir ü a'yân lisân-ı gıybet ü mesâvîlerinden hirâsân olup, herbiri tersân u lerzândur, âlem-i kevn ü fesâda bu vechile sît u sadâ salmışlardur ki Müftî Efendi bir zulm olmaz yere gidelüm, heman Özbek Hanı Abdullah Han sağ olsun didüği sem'-i hümâyûn-ı Pâdişâhî'ye yetişüp sebeb-i ihânet ü azl oldı dirler. Ve bir sebeb dahi ki Abdülbâkī ile munâkaşa-gûne esnâ-i kelâmda «Bostân-üyügi» dimesi, ol dahi «Kâfir oldun» dimesi hakkum alı-virün diyüp, taleb eylemesini ikisi de[2] lağviyyâtdur dinildi.

Vilâyet-i Şirvân muhâfazasında olan Hasan Paşa hazretleri Gîlân hâkimi Han Ahmed ahvâlin arz eyledüğidür.

Vilâyet-i Şirvân muhâfazasında olan Vezîr-i saltanat-ârâ Hasan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerinden Asitâne-i sa'âdet turâbına arzlar gelüp, Vâlî-yi vilâyet-i Acem Şâh Abbas asker ile milket-i[3] Gîlân üstüne seyl-i revân-misâl akup, hânedân-ı kadîm sâhibi Han Ahmed'ün üç yüz[4] yıldan mütecâviz memleket-i Gîlân zîr-dest-i nigînleri olup ve silsilelerine Rafz ve Şî'îlik târî olmayup ehl-i sünnet ve cemâ'at mezhebiyle tefâhur ide-gelmiş tâ'ife iken hâlâ tâbına tâkat getürmeyüp, bir mikdâr havâss-ile kaçup Şirvân'a gelüp ve cümle mal ü menâlin ve ehl ü iyâlin sürüp gazab eyleyüp Kazvîn'e nakl eyledüğin bildürüp, Südde-i sa'âdete yüz-sürüyü varup ahvâl-i pür-melâl ve melâl-ı hâtır-ı âşüfte-hâlin i'lâm eyleyüp, dâd-hâhlığın beyân eylemek aksâ-i maksûdıdur, fermân derğâh-ı ma'delet-penâhundur dimiş. Fî gurre-i şehr-i şa'bânü'l-mu'azzam, sene-i elf.

Gelen Han Ahmed hazretlerini anda Şirvân zemînde istedüği yerde hazîne-i Şirvân'dan tedârük idüp bir yerde iskân eyleyesin diyü hükm-i şerîf gönderildi.

Vâlî-yi vilâyet-i Acem (153a) Şâh Abbas nâmesinün mefhûmıdur.

Ve Şâh Abbas'dan gelen nâmede «Han Ahmed bizüm nûkerimüz mesâbesindedür, Şâh Tahmasb tutup getürdüp, niçe yıllar kal'a-i Istahr'da habs idüp, milket-i[1] Gîlân'ı hanlarına ve sultânlarına tasarruf itdürmişdi. Sultân Mehmed Hüdâbende Şâh Tahmasb'un kızın virüp, şefekat idüp, bi-tarîkı'l-âriyet hükûmet tevcîh eyleyüpdür. Gîlân'da medhali yokdur ki Özbek'e bağışlaya ve bize itâ'at u inkiyâdı olmayup ve memlekete cevr ü zulmi olduğı ma'lûm olmağın hakkından gelinmek içün varılmışdı, kaçup havze-i hukûmetimüze dâhil oldı. Bir müfsiddür, varup mâni'-i sulh[2] u salâh olup, yine bâ'is-i fitne vü fesâd olmaya» diyü nâmesinde mufassal u meşrûh beyân-ı hâl eylemiş, ma'a hazâ böyle değildür. Sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh cânibinden varan nâme-i hümâyûnda mukaddemâ sûy-ı Gîlân niğâh-ı bed-nekünî diyü te'kîd ü tenbîh buyurulmışdı. Bu vâki'

olan harekât nâme-i şerîfleri gelmedin olmışdur diyü cevâb-ı nâ-savâb virmişlerdür. Vâkıf-ı ahvâl olanlardan sır mahfî[3] değildür ve's-selâm.

Defterdâr Haleb'e gitdüğidür.

Evâ'il-i şehr-i şa'bânda vilâyet-i Haleb Defterdârı Ömer Beğ Hüsam Beğ baştardası ile saldurdılar. Allâhu ta'âlâ âsân vechile matlablarına vusûl u husûl müyesser eyleye. *Bi-mennihî ve yümnihî,* sene-i elf.

Ali Ağa Kapucı-başı oldı.

Evâsıt-ı şa'bânda Silahdâr-başı Ali Ağa avâtıf-ı aliyye-i husre-vâniyyeden Kapucı-başı olup, Rikâb-ı hümâyûn ağalarına ilhâk bu-yurılup ve Silahdâr-başılık sâbıkā Ulûfeciyân-ı yesâr Ağalığından ma'zûl Sadrıa'zam tevâbi'inden[4] Haydar Ağa'ya fermân olundı, sene 1000.

Çavuşa siyâset olundı.

Ummâlden bir çavuş kuzâtdan ehl-i şer' bir kadıyı, ki kendi hevâsına mütâba'at itmez imiş, tenhâ düşürüp bir yerde siyâset it-düği zâhir olup, pâye-i serîr-i a'lâya arz olundukda çavuşa dahi eşedd-i siyâset ile kısâs fermân olunup, muhkem azâb ile yerine katl olundı. Fî sene 1000. (153b)

Acem ilçisi ziyâfet olundı ve vilâyet-i Boğdan Voyvodası tecdîd olundı.

Evâhir-i şehr-i şa'bânu'l-mu'azzamda kalabalık[5] dîvân olup ve Şâh Abbas ilçisi ziyâfet olunup, getürdüği nâmeye cevâb yazılup, kānûn-ı kadîm üzre ri'âyet ü hürmet ile pâye-i serîr-i saltanata yüz sürüyüp ve vilâyet-i Boğdan voyvodası dahi Yeniçeriler odasında giz-lenüp, Yeniçeri tâ'ifesi şefâ'atıyle voyvodalık tecdîd olunup ilçi ile ma'an girüp çıkdılar.

«Kul tâ'ifesinden bu hüner dahi âlemde zuhûr eyledi. Sebeb ü bâ'is olan rüşvetdür, şe'âmeti an-karîb yetişür, nedâmeti mukarrer-dür» didiler.

Ferhad Paşa hazretlerine şehre gelmeğe izn-i hümâyûn virilmişken te'hîr olundı.

Mübârek gurre-i ramâzân-ı şerîfde taşra çiftlikde sâkin olan Sadrıa'zam Ferhad Paşa şefâ'at-pezîr olup İstanbul'a evine gelmeğe izn-i hümâyûn sâdır olmış iken, ba'zı vükelâ-i devlet kul tâ'ifesinün ihtilâline sebeb olmak ihtimâldür dimesiyle te'hîr olundı. Fî sene 1000.

Kallâblara siyâset olundı.

Evâ'il-i şehr-i ramazân-ı şerîfde ba'zı mahallâtda kallâb u sikke-zenler tutulup, âlât u esbâblarıyle ele gelüp, hattâ ba'zı karı hatun[6] kişiler dahi san'at idinmeğin, Vezîrün[7] câmi'inde imâmet iden kim-se harca bahîleri[8] olup ve hâssa sarrâclardan birinün evinde bulun-mağın, cümlesine emân virilmeyüp, muhkem siyâset olundılar. Fî sene 1000.

Ağalıklar virildi, bölük-ağası beğlerbeği oldı

Evâ'il-i şehr-i ramâzânda Cebeci-başı İbrahim Ağa aşağa Gu-rebâ-i yesâr Ağası olup ve Cebeci-başılık sâbıkā Gurebâ-i yesâr Ağası olan sâhib-sa'âdet Siyâvuş Paşa hazretleri tevâbi'inden Vil-dan Ağa'ya virildi. Ve Gurebâ-i yesâr Ağası Kethüdâ Kadın karın-daşı Mahmud Ağa bir uğurdan Rakka Beğlerbeğisi oldı.

Mısrâ'

«*Metâ'-ı himmete endâze olmaz.*» Fî sene 1000

Diyârbekir'den acîb ü garîb haberler gelmeğin Kapucılar kethüdâsı gitmek fermân olundı.

Evâhir-i ramazân-ı şerîfde Diyârbekir'den (154a) mektûblar ve ahbâr-ı garîbe ale't-tevâtür ve't-tevâlî gelüp «Beğlerbeği İbrahim Paşa tahsîl-i emvâl-i bakāyâda be-gāyet şiddet üzre olmağın re'âyâ-yı memleket tehammül idemeyüp[1], ayağ üstüne kalkup, ceng ü cidâ-le âğâz idüp, bi'l-âhire iç-kal'aya kapadup, küllî fesâda mü'eddî olmak

var»[2] diyü arz olunmağın ale's-seher otuz nefer kapucı yoldaşlar ile Kapucılar Kethüdâsı Ahmed Ağa hatt-ı hümâyûn ve ılgar ile Sivas Beğlerbeğisi Hadım Osman Paşa'yı kaldırup Diyârbekir'e iletmek üzre gitdiler. Fî 20 ramazân, sene 1000.

Ve Diyârbekir'den Âsitâne-i sa'âdet erenlerine gelen havâdis mektûblarında yazılan ahbâr-ı garîbe budur ki : İbrahim Paşa gāyet tehevvüründen Âmid Kadısı Mevlânâ Zeynelâbidîn Efendi'nün sakalına yapışup yedüp envâ'-ı şetemât ile tezlîl ve halk içinde nâ-sezâ ihânetler eyleyüp ve Melik Ahmed Beğlerbeğidür dimeyüp, akbeh veçhile teşhîr idüp, mal taleb eyleyüp ve Lale-izâr-zâde defterdârlığında hôd memleket halkı ile hüsn-i zindegânî üzre ahlâk-ı hamîdesiyle geçinüp, kimse rencîde olmayup, rızâ ü şükrânda iken elbette mâl-ı rüşvetden zimmetlerinde bu denlü akça vardur taleb eylen diyü teklîf-i mâlâ-yutâk eyleyüp, darabât-ı şedîde ile niçe akçaların alup ve mezbûrları dahi envâ'-ı zecr ü kahr ile kuyulara indürüp aç ve muhtâç dünyânun belâ vü mihnetin çekdürüp, mal ü menâlin almakda ve Tebriz kullarınun mevâciblerin virmekde dahi inâd u muhâlefet itmekle ve Asitâne-i sa'âdet kullarından Bölük-halkı ve kapucı ve Yeniçeri ve çavuş anda bulunup maslahatlu olanlar elinden ve dilinden mütezaccir[3] ü müteşekkîler olup, dîvânında kimseye müdârâ vü rıfk ile söylemeyüp, unf ile dürüşt söyleyüp, ehl-i şer'-i şerîfe, kadıya ve müftîye ta'zîm u ihtirâm itmeyüp, ihânet eyledüğinden eyü değildür, böyle itme peşîmân olursun, nedâmetin çekersin diyü nasîhat idenleri dinlemeyüp, mütehevvirâne bî-bâk elinde olan tîr u kemân ile dîvâna-vâr (154b) halk üzerine çeküp şastından halâs virüp, tîr-i pürtâb itmekle bâ'is-i gavga olup, bu kerre yarağ ile yasağa yapışılup[4] tüfeng atılup, âdem helâk olmağa başlayup, îkaz-ı fitne idenler gitdükce gavgayı büyüdüp, mu'ârazadan geçüp mudârebeye[5] varup, İbrahim Paşa'nun âdemleri efendilerini korumak isterken halk biri birine girüp, tarafeynden niçe kimseler katl olunup, kendüzi meclisden cüst halâs olup ve Diyârbekir kal'ası, ki hısânet ü metânetde rûy-ı zemîn ve zîr-i felekde mânend ü nazîrı olmaduğı ma'lûm-ı âlemiyândur, cihângîrlik havâsında olan pâdişâhlara ilâ hâze'l-ân feth ü teshîri müyesser olmaduğı dahi sahîfe-i ruzgârda sâbitdür. İç-kal'asına girüp mütehassın olup ve halk gulûvv-i âm idüp, taşra burçlarda vaz' olunan topları alup iç-kal'aya atup ve Beğlerbeği dahi iç-kal'anun topların şehr halkınun evlerine ve câmi' ve mesâcidine atup, harâb u

yebâb eylemeğin, kul tâ'ifesi dahi varup Mardin kal'asından büyük top sürdürüp[6] getürüp, iç-kal'aya Beğlerbeği üstüne atup ve surun kapuların taşla üstüvar idüp, ancak bir kapudan işlenüp, be-nevbet[7] niçe bin kimse muhâsara üzre oturup bekleyüp, içerüye zâd ü zevâde virdürmeyüp, muhkem ta'cîz eyleyüp kal'a içinde mevcûd bulunan merdân kal'aya «Elbette başın[8] virün» diyü azîm ceng ü âşûb üzre oldukları haberler gelüp ve yakın yerde birkaç hânelü bir karye olup, nihânî bir mikdâr yiyecek virdüği ma'lûm olıcak karyeyi yer ile harâb u[9] vîrân eyledükleri ve içindekilere celâ-i vatan itdürdükleri i'lâm olundukda memleket halkıyle hâkimler bu vecihle mu'âmele vü zindeğânî eyledüğinden herkese hayret gelüp, «Eşrât-ı sâ'atdendür» diyüp, Celîl ü Cebbâr-ı âlemün emrine muntazır oldılar. Fî evâhir-i ramazânü'l-mübârek, sene-i elf.

Beğlerbeğiler tebeddülâtıdur.

Sâbıkā Veziria'zam olan Ferhad Paşa oğlı (155a) Mehmed Paşa Haleb Beğlerbeğiliğinden Mar'aş'a gelüp ve Bostâncı Ali Paşa Haleb'e vardı. Ve Kıbrıs Beğlerbeğisi Nuh Paşa'nun sa'y u kifâyesi zuhûra geldükde ve irsâliyyesi Âsitâne-i sa'âdete vusûl buldukda[1] ma'zûl buyurulup, Trablusşâm'dan Murad Paşa yine Kıbrıs'a gitdi ve Trablusşâm Beğlerbeğisi Can Polad Beğ oğlı Hüseyin Paşa'ya yahşi pîşkeş ile fermân olundı.

Ve Sivas Beğlerbeğisi Hadım Osman Paşa Diyârbekir Beğlerbeğisi olup, Dîvâne İbrahim Paşa Sivas'a gelmek buyurulup, Kapucılar Kethüdâsı Ahmed Ağa ile haber gitdi. Fî evâhir-i ramazânü'l-mübârek, sene-i elf. Ve Osman Paşa'yı Sivas'dan kaldırup, Diyârbekir'e iletdüğinde ikisi de yine yerlerinden hoşnûd olup karâr eyledükleri haberleri geldi.

Mahmud Paşa Kars Beğlerbeğisi olduğıdur.

Sâbıkā Yeniçeri Ağalığından bahâne ile ma'zûl buyurulan Güzelce Mahmud Ağa'nun azl cânına geçüp, bi'z-zarûre Kars Beğlerbeğiliğine rızâ virüp, evâhir-i ramazân-ı şerîfde Dîvân-ı âlîye gelüp, pâye-i serîr-i saltanata yüz sürdi. Fî yevmi'l-ahad, sene-i elf.

Tegayyurât-ı ruzgâr ve umûr-ı munkalibedür.

Serdâr-ı gāziyân ve sipehsâlâr-ı güzînân Ferhad Paşa hazretleri sadr-ı sadâretde iken vilâyet tahrîr olunmak men' itdürdüp, «Zarûrî lâzım gelürse ve ihtiyâc olur îcâb iderse otuz yılda bir fermân oluna» diyü buyurulup, ru'ûs-ı dîvâna dahi kayd olunmışdı.

Ve âdet-i ağnâm ve harâc defterleri kadîmü'l-eyyâmdan kānûn ikişer sipâhîye virilmekdür. Şark seferleri belâsıyle bir niçe kimseye virili-gelmeğle re'âyâ-yı memleket zulm ü te'addî sebebiyle pây-mâl olup ve bid'atler artup ve defterler Âsitâne-i sa'âdetde ziyâde bahâlara satılmak ile mîrîye dahi lâzım olan mal tahsîl olunmayup kalup ve muttasıl ticâret malı gibi sermâye idinüp, bir niçe defter alınup-satılmak ile her üç ayda bir kul mevâcibi virilmekde muzâyaka çekilüp, envâ'-ı ıztırâb u ihtilâle sebeb ü bâ'is olduğı ecilden ikişer kimseye virilmişdi.

Ve memâlik-i mahrûsa-i Pâdişâhî'de (155b) etrâf u eknâfda muhtekirler ve belki başı-büyükler ihdâs idüp galle içün ve sâ'ir İstanbul'a gelecek me'kûlât içün yapdurdukları madrabazlık mahâzin ü anbarlarını ismiyle ve resmiyle yerlü yerinden yazdırup defter itdürdüp, pâye-i serîr-i a'lâya arz idüp, cümlesin yarar mu'temedün-aleyh çavuşlar gönderüp yıkdırmışdı. Bu sebeb ile fi'l-hâl buğday ve arpa İstanbul'da nısf bahâya tenezzül idüp, fukarâ vü zu'afâ-i memleket ma'âş bâbında râhat olup, du'âlar ve senâlara dest-i niyâzı bârgâh-ı Bî-niyâza kaldurmışlardı.

Hâlâ yine ke'l-evvel defterler niçe kimselere virilüp, bazarda bey' men-yezîd olundı. Ve vilâyet muharrirleri kemâ-kâh kapu kapu pîşkeş ü hedâyâ nâmına rüşvetlerin gezdirüp, nâ-ehl zaleme ne denlü var ise meydâna geldiler. *El-hükmü li'llâhi'l-aliyyi'l-kebîr.*

Mübârek îd-i[2] sa'îd olduğıdur.

İşbu sene-i elf ramazân-ı şerîfi kadr ü izzet ve envâ'-ı ni'met ü vüs'atle ümmet-i dîn-i Muhammedî ve millet-i dîn-i Ahmedî'ye mübârek olup, mûcib-i rahmet ü mağfiret olmış ola. *Bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselîn.*

Ramazân âhir olup, hazret-i Pâdişâh-ı dîn-penâh *-eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhü-* sa'âdet ü selâmetle çıkup, hakkında nâ-şâyeste

kelâm eyleyenlerün yüzleri kara olup, a'dâ-i dîn ü mezheb olan hemîşe rû-siyâhlardur, kör ü ker olalar. Âlem yine tâze can buldı. Güzel kutlu bayram oldı, hep varup pâye-i serîr-i saltanata yüzler sürdük.

Ihtilâfât ve umûr-ı gayr-i marziyyedür.

İşbu şehr-i şevvâlün îdinde Yeniçeri tâ'ifesi içlerinde Boğdan vilayeti voyvodaları neslinden hınzîrün birini saklayup ve bir mufassal u meşrûh mahzar şeklinde mühürlerle mahtûm kağıd sunup, sa'âdetlü Pâdişâh'dan Boğdan memleketi voyvodalığın ricâ iderler, bâhusûs mukaddemâ voyvoda olan Kapucı-başı Mehmed Ağa ile varup ve tamâm virgüsin virüp, ma'a-ziyâde teslîm eyleyüp, altı ay tamâm murûr itmemiş iken azl buyurulmak (156a) lâyık değildür diyü niçe Yeniçeri tâ'ifesinden ve sâ'ir sipâh ve ekâbirden marda ile alduğı esbâb bahâların ve şer'ile deyn olan evkāf ve eytâmun akçaları edâ olunmayup, ashâbı keş-a-keş ü dağdağaya düşüp, «Yeniçeri Ağası bu bâbda hatâ eyledi» diyü çıkan voyvoda zimmetinde akçası olanlar ittifâk ile Pâdişâh'a ruk'alar sunup, «Bizüm olanca mâlımuz Hazîne-i Âmire'ye dâhil olmışdur» diyüp, şikâyetler eylediler.

Voyvodalıkdan ma'zûl olan derdmend seksen yük mikdârı akçayla Âsitâne-i sa'âdete gelüp, «Ahvâlüm görülsün, bolayki hayra döne» dirken ve tebdîl-i sûret ile Galata'ya geçerken Yeniçeriler bilüp, «Niçün sûret tebdîl eyledün, beher-hâl bir sebebi vardur» diyüp, ol gice habs olunup ve «Olanca mal ü menâli mîrîye zabt olunmak buyuruldı» diyü yağma vü tâlân olunup ve irtesi bu ahvâl sâbıkā Yeniçeriler kethüdâsı olup, Küçük Mîr-âhûrlukdan ma'zûl olan Sinan Ağa'dan anlanup, «Muharrik-i fitnedür» diyü Yeni-hisâr'da habs olunmak fermân olundı. Fî sene 1000.

Mekke-i mükerreme kadılığı virildi.

Ve Mekke-i mükerreme Kadısı Dukakin-zâde Mevlânâ Osman Efendi *-zîdet fezâ'iluhû-* Asitâne-i saâdetde Nişâncı Mehmed Paşa hazretleri oğlında bir duhter-i sa'd-ahteri[1] olup, sarây-ı ukbâya rıhlet itmekle ve karındaşı Kadı Ahmed Çelebi vefât idüp, hasret ü firkatleri hurkatiyla ol emâkin-i sa'âdetde karâr idemeyüp, kendüzin arz

idüp azl ihtiyâr eylemeğin zemânemüz ulemâsından kazâ-ı Ka'be-i mu'azzamayı kimse ka'bûl itmeyüp, Hoca-i Şâh-ı cihân hazretlerinün oğlı Mevlânâ Mehmed Çelebi Efendi merhûm Sultân Süleyman Han *-aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân-* Medresesinden rağbet ile kabul itmeğin, pesendîde-i âlem vâki' olup, Ka'be-i mu'azzama kadısı oldı. Müderrislerde silsile oldı. Fî şehr-i şevvâl, sene-i elf.

Nişâncılık mahlûl olup virildi.

Ve şehr-i şevvâlün beşinci gün Nişâncı Abdülmuhyî Paşa maraz-ı sû-i mi'deden[2] (156b) niçe eyyâm alîl olup, mihnet ü meşakkatden sonra ilaç-pezîr olmayup, bi'z-zarûrî sefer-i âhiret ihtiyâr eyleyüp, ravza-i rıdvâna hırâm eyledi. Yerine Re'îs-i Dîvân Hamza Beğ tekrâr Mîr-tevkî'î olmak fermân olundı. Ve Reîsülküttâb Baş-tezkireci Molla Ferruh Beğ-efendi oldı. Ve Baş-tezkireci Yahya Çelebi oldı. Ve İkinci-tezkireci Mem[3] (م) Mehmed Çelebi oldı.

Yeniçeri Ağası Kastamom Beği oldı, yeni ağa geldi.

Ve şehr-i şevvâlün altıncı penç-şenbih güni Yeniçeri Ağası, ki Vasıllık[4] ile mulakkab Halil Ağa, Boğdan Voyvodalığın tecdîd itdürmek murâd idündüği, kendüye dahi mübârek olmayup, ağalıkdan çıkup, Kastamonı sancağı-beği olup ve Yeniçeri Ağalığı, Boğdan Voyvodasın nasb eyleyüp, hidmetden akça getüren Kapucı-başı Mehmed Ağa'ya fermân olundı. Ve Boğdan'dan gelen yine kemâ-kân yerine mukarrer olmak buyurulup voyvoda oldı.

Ve çıkan Yeniçeri Ağası'nun kul tâ'ifesi murâdıdur, recâ iderler diyüp, Yeniçerilerden mahzar nâmına kağıda mühürler basdurduğı tezvîr ü telbîs olup, garaz-ı nefs idüği ma'lûm-ı âlemiyân olıcak alınan rüşveti hâtırıyçün vilâyet-i Eflâk voyvodalığı tevcîh olunmak üzre tesliyet olundı. Ve Vasıl Ağa'nun zât-ı denâ'et-sıfâtı ne makûle idüği ma'lûm olup, mübârek ramazân-ı şerîf gicelerinde erbâb-ı kahve fukarâsına ve keyfiyyet[5] mübtelâlarına itdüği cevr ü cefâlar mukâbelesinde husrâna düşüp, sahîfe-i ruzgâra dürlü târîhler ve nazmlar yazılmağa sebeb ü bâ'is olup ve kendüzi hâ'ib ü hâsir kalup, Pâdişâh-ı zemîn ü zemân huzûrûndaki takarrübine göre emeline vâsıl olmadı[6]. Fî 4 şevvâl, sene-i elf.

Nazm

Murâdı gördi kim[7] olmadı hâsıl
Basmış bokın gibi gümrendi Vasıl
Murâd el[8] virmedi gitdi ne hâsıl
مکی مجدی *ma'zul oldı Vasıl*

Diğer beyt üslûb-ı ta'miye *târîh*

Aceb târîh iderdün Pâdişâhum (157a)
Keseydin başın ayağın ağanun

Ve zurefâ-i kahvehâne hakkında didiler[1]

Beyt

Kahvecinin kazanı eskiyicek ve'l-hâsıl
Kastamonı'ya kazin tokumağa gitdi Vasıl

Yeniçeri katibi azl buyuruldı.

Ve Yeniçeriler Kâtibi Mehmed Çelebi dahi bu esnâda ednâ bahâne ile ma'zûl buyurulup, yerine niçe yerlere mal defterdârı olmış Gelibolulı Âlî Çelebi kâtib oldı.

Nâ-pesendîde evzâ'un biri de erbâb-ı kalem zümresinde bu vâki' oldı. Küttâb kısmı bir niçe yere defterdâr oldukdan sonra yine gelüp kâtib olmak ve Mehmed Çelebi'ye Şehrizol'un[2] timar defterdârlığı fermân olunup, gitmeğe imkân olmaduğı ecilden Hacc-ı şerîf niyyetine *aleyküm bi'ş-Şâm fî âhiri'z-zemân* kelâmı üzre Şâm-ı dârüsselâma hicret eyledi. Fî şehr-i şevvâl, sene 1000.

Rûmili Kadıaskeri azl buyuruldı.

Ve şehr-i şevvâlün evvel[3] Dîvânında Rûmili Kadıaskeri Abdülbâkî Efendi ma'zûl buyurulup, yerine Anatolı Kadıaskeri Mevlânâ Ahmed Efendi geldi. Ve Anatolı Kadıaskerliği, İstanbul Kadısı Sun'ullah Efendi'ye buyurudı. Ve İstanbul Kadılığı mahrûsa-i Edir-

ne'den munfasıl Hoca Atâ'ullah-zâde Şems Efendi'ye fermân olundı. Fî 9 şevvâl, sene 1000.

Sebeb-i azlini beyân idenler harem-i muhteremden hâsıl olma müderris nâmına Mevlânâ Ömer ile tarîk-i Nakşibendiyye meşâyihinden Şeyh Şa'ban Efendi mâ-beynlerin görmeğe me'mûr olup, Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinün taraf-ı hilâfında bulundı didiler. Ve bi'l-cümle bî-cürm ü günâh lâ-an-şey'in azl târî oldı.

Çavuş-başı Mustafa Ağa'ya sancak buyurulup gitsün didükleridür.

Ve mukaddemâ Dergâh-ı sa'âdet-destgâhda Çavuş-başılık hidmetinde iken nâgâh Gurebâ-ı yemîn Ağalığı fermân olunup,

Mısra'

«Senden hem ol hoş hem bu hoş»

diyüp, ni'am-ı ilâhî şükründe olup, halk-ı âleme iyilik itmek ile *«Hayru'n-nâs men yenfe'u'n-nâs»* muktezâsınca fukara-i ulemâ vü meşâyihe sehâ vü kerem idüp, lutf u ihsân ile ekser erbâb-ı[4] hâcâtun husûl-i merâmına sa'y ü bezl-i makdûr iderken keyd ü mekr-i a'dâ (157b) mü'essir düşüp, hakkında sem'-i hümâyûn-ı Pâdişâhî'ye her ne yetişdürdiler ise «Celâ-i vatan eylesün» diyü vilâyet-i Şâm'da Gazze sancağına beğ olup, gitmek içün hükm-i şerîf vârid oldı. Fî 11 şehr-i şevvâl, sene 1000.

Ve yerine Gurebâ-i yesâr Ağası İbrahim Ağa gelüp, anun yerine çaşnigîrlerden birisi Bölük-ağası oldı. Ba'dehû «Mustafa Ağa turmasun Üsküdar'a geçsün» diyü muhkem tenbîh ü te'kîd olunup, üstüne çavuş konulup, meksûrü'l-hâtır perîşân-hâl emre imtisâl idüp, giryân u büryân Üsküdar'a ubûr eylediler.

Vezîr Kethüdâsı ref' olunup, sancağıyle ve yüz bin akça terakkî ile Mustafa Kethüdâ buyuruldı.

Ve evâsıt-ı şehr-i şevvâlde Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa hazretlerinün Kethüdâsı Haydar Kethüdâ ma'zûl olmak fermân olunup, ket-

hüdâlık hidmeti kadimi emekdâr Ağriboz Sancağı Beği Mustafa Beğ'e ta'yîn buyurulup ve leb-i deryâda yapılan kasr-ı âlî hidmetinde cidd ü cehd ile itmâma yetişdüre ve sancağına yüz bin akça terakkî buyurulup ve iki hil'at-ı fâhire inâyet buyurulup ve yarar âdemleri sancağın zabt eylemek üzre kendüzi Sadrıa'zam kethüdâlığında olmak içün hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn vârid oldı.

Mütevellî azl olundı.

Ve yerine şehr-i şevvâlde merhûm u mağfûrun-leh Sultân Mehmed Han Gâzî[5] mütevellîsi Mücellid Evliyâ[6] Mehmed Çelebi bilâ-sebeb ma'zûl buyurulup, yerine eftas bir-yâdigâr mütevelli oldı.

Sipâhîler kâtibi azl olundı.

Ve yine şehr-i şevvâlde Sipâhî oğlanları zümresi kâtibi Matrakcı Bengi Ali üstüne ulûfe tevzî'inde Sipâhîler hucûm idüp, «Serâhaten sen filori serika itdün, biz gördük» diyü cebinden bir mikdâr altun çıkarup, töhmet ile ma'zûl itdürdiler. Ve «Veznedâr dahi hırsızdur» diyü ref' itdürdüp anun yerine dahi nâ-ehl bir acemi kâtib buyurdılar. Fî evâhir-i şevvâl, sene 1000.

Server Ağa azl buyuruldı.

Evâhir-i şehr-i mezbûrede Dârüssa'âde Ağası Server Ağa hazretleri kapu (158a) oğlanlarını taşra halkıyle kesret-i mu'ameleden men' ü zecr idüp, zabt eyledüğine tavâşî ağalâr sabr u tahammül itmeyüp, ittifâk ile serkeşlik eyledükleri ecilden üç nefer kapu oğlanıyle Server Ağa[1] ulûfeleri mahrûsa-i Mısr havâlîsine tebdîl fermân olunup, hâzır bulunan gemilere girüp gitmek buyuruldı. Ve Dârüssaâde Ağalığı Sarây-ı Âmiresi Ağası Hacı Mustafa Ağa'ya fermân olunup, kara-ağalara ak-ağa[2] zecr u kahr ile hâkim olmak buyuruldı.

Sâbıkâ Erzurum'da Dergâh-ı mu'allâ kullarına ihânet idenler teftîş olunup, haklarından geline buyuruldı.

Ve bundan akdem diyâr-ı Şark seferlerinde kışlacılardan[3] Bölük-halkı ve Yeniçeri tâ'ifesinden ve Cebeciden niceler Erzurum'da

ve Erzincan'da ve kurâsında te'ehhül ü tavattun eyledüklerinde vilâyet halkı çendân hoşnûd ü râzî olmayup, adem-i zindeğânîleri sebebi ile eşirrâ-i halk Kapu-halkına küllî hakāret ü ihânet üzre olup, mu'âraza vü münâkaşa mudârebeye varup, bi'l-âhire küstahlık hadden efzûn olıcak Yeniçeri tâ'ifesinün kadîmî ittifâkları muktezâsınca avâma cür'ete başlayup, harb u darb esnâsında kol ufanup ve baş yarılup, esbâb u erzâk yağmalanup ve sâbıkā bu husûsda Âsitâne-i sa'âdete şikâyete gelen eşirrâ siyâset olunup, gayr-i me'mûl hâdiseye bâ'is olup, Sadrıa'zam azline sebeb olmışdı.

Hâliyâ tekrâr Erzurum Beğlerbeğisi Çerkes Ferhad Paşa görüp teftîş eyleyüp, mücrim olanlar ma'lûm olup, «Haklarından gelesin» diyü mü'ekked emr-i şerîf ile Haseki İbrahim Subaşı yasakcı ta'yîn olunmışdı. Erzurum'a varduklarında ahâlî-i memleket ve cemm-i gafîr bir yere gelüp, ehl-i şenâ'at ve bâ'is-i fitne olan teftîş ü tafahhus olunup, vazî ü şerîf ve kaviyy ü za'îf der-zencîr olunup, on dört nefer müte'ayyin kimseler siyâset olunup, Cebeci Abdi ve Muhtesib Gülâbî ve gayriler eşedd-i azâb ile öldürülüp ve cümle memleket halkından bedel-i siyâset mubâlağa mâl-i ferâvân ahz olunup (158b) *el-habîsâtu li'l-habîsîn* nizâm u intizâm-ı halk içün niçe mal ü ırz helâk olduğu i'lâm u ihbâr olundı. Ve bu tâ'ifenün habâset ü kabâhati ulemâ-i sülehâdan[4] Murad Paşa Hatîbi Mevlânâ Hüsameddin Efendi'ye dahi sirâyet idüp, ahz olunup, hakkında lâyık olmayan evzâ' ü etvâr ihtiyâr olunduğı nakl olundı. Ehl-i takvâ kişidür bilürüz, ilm ü fazlına nihâyet yokdur, *el-hükmü li'llâh* Fî evâhir-i şevvâl, sene 1000.

İstanbul'da mübârek tâ'ûndan çok kimse intikāl eyledi.

Ve işbu sene-i elf gurre-i şevvâlinden bu şehr-i celîlü'l-kadrde ve etrâf u[5] eknâfında kadîmü'l-eyyâmdan gâh u bî-gâh tâ-ûn-ı mübârek ola-geldüği üzre yine meclis be-meclis ecel sâkîleri câm-ı mevti sunup, halk-ı âlemi mest u medhûş itmeğe ibtidâ eyleyüp, hususâ nâzenîn[6] sıbyâna bir cur'a[7] tâbıyle giryân u biryân olmağa başladılar. Vâki' olan mesâ'ibün sûziş ü hâlâtı beyânında ukûl dem-beste vü hayrândur. Eğerçi niçe hânedânlarda bi-fazli'llâhi ve tevfîkıhî mukadder olup, kazâ-i mübremden kurtulup, mestlikden ayılup, humârâlûde[8] halâs bulmak dahi vâki' olmışdı. Ve niçeler dahi cihân-ı fânîye vedâ' idüp, ravza-i rıdvâna hırâm eylemişlerdi.

Mehmed Beğ vefât eyledi.

Ve Damad İbrahim Paşa hazretlerinün karındaşı Mîr-livâ Mehmed Beğ böyle İstanbul'un âteşî zemânında sancakdan ma'zûl gelüp, ol mübârek ise müsâfir dost ikbâl eyleyüp, ziyâfet defterinde bulunmağla işbu eyyâm-ı vebâda da'vete icâbet idüp, râyet-i azîmeti âlem-i[9] âhirete açdılar. Cümle erkân-ı sa'âdet cenâzesine hâzır olup ve merhûm Şehzâde Sultân Mehmed Kızı Hümâ Sultân kızın almışdı. Türbe hareminde defn olundı. Mübâlağa mâl-i bî-haddi kalduğı hikâyet olundı. «Fe-emmâ merhûm Sultân silsilesine râci oldı» diyü rivâyet olundı. Fî evâsıt-ı zilka'de, sene 1000.

Müteferrika-başı vefât itdüğidür.

Ve sâbıkā Yeniçeriler Kethüdâsı olup, tımarlu Derğâh-ı âlî müteferrikaları (159a) başı olan İbrahim Beğ iki yüz elli bin akça ze'âmetle bulunup, mübârekden[1] vefât eyledükde dirlüği nasîblüye tevzî' olundı. Fî evâsıt-ı zilka'de, sene 1000.

Merhûm el-hamdü li'llâh vâkı'amda hazret-i Mûsâ *-aleyhi's-salatü ve's-selâm-* ile mülâkat idüp, «Yâ Nebiyye'llâh meded» didüm, «Havf eyleme mazhar-ı inâyet-i Rahmân u Rahîm oldun, îmân-ı kâmil-i müncî ile hatm olursun» diyü beşâret buyurdılar ve makāmât-ı âliyât seyr itdürdiler dimiş. Rahmetu'llâhi aleyh.

Kıssa-i garîbedür.

İşbu şehru'llâhi'l-harâmda Matbah-ı Âmire'de bir aşçı mestâne bir aşcı yoldaşına birkaç tabanca urup, elinde tavuk ayırtlarken bıçak alup, tabanca urana saplayup, kazâ-i Rabbânî ile herîf sesmeyüp ölmek ile[2] suç öldürenün olup, Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri siyâset emr idüp, irtesi salb olundı. Ve salb olunduğı mahalde aşçı yoldaşlar «Emr yerine geldi» diyüp, birisi ipin çalup inüp yere düştüği gibi üstüne bir eski hasır örtüp, fi'l-hâl cesedin kaldırup defn itmek içün Ahur-kapusı'ndan Üsküdar'a geçürmeğe azîmet eyleyüp kayığa koyup, gitmek isterken bu herîfde hayât zâhir olur. Siyâsetden gelüp dirilmek ile[3] kayıkcı öte yakaya geçürmeğe cür'et idemeyüp ve bu kıssa şâyi' olup, Matbah halkına haber olur[4], «Hay derdmendün suçı yoğıdi, Allâh ta'âlâ hayât virdi, muştuluk» dimeğe başlarlar ve irtesi tekrâr Dîvân'a getürürler meğer hakîkaten ipün ilmeği yerin bul-

mayup, hîle ile kasda mukarin olduğı bellü olmağın kısâs olunup boynı uruldı. Fî evâhir-i zilka'de, sene-i mezbûr.

Vilâyet-i Tebrîz muhâfazasında olan leşkerün bî-edeb ve nâ-insâflıkları mukābelesinde Ca'fer Paşa hazretleri haklarından geldüğidür.

Ve işbu rûz-ı fîrûzda âlî Dîvân olup, havâ nerm olduğı halde Tebrîz muhâfazasında olan şîr-i ner-i rûz-ı veğā, şecâ'at meydânınun saff-deri Vezîr Ca'fer Paşa hazretleri *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû*-nun âdemleri Dîvân-ı mu'allâya ve bârğâh-ı a'lâya (159b) arzlar getürüp, mazmûn u mefhûmunda «Tebrîz kullarınun câdde-i insâfdan çıkup fevka'l-had ve'l-gāye cevr ü şenâ'atlerine nihâyet olmayup gitdükce âmme-i âleme zarar u ziyânların artırmakda oldukları ve anda olan Südde-i sa'âdet kullarıyle zindeğânî itmeyüp, envâ'-ı cevr ü zulumlerinden gayri ne dersin[5], muhâfazaya kapu Yeniçerisin getürmek arz eylemişsin» diyüp nâgehânî cebe-hâneyi ittifâk[6] ile ve cümleten yarağı ve top ve tüfengi ellerine alup zabt eyleyüp ve belki aksâ-yı merâmları cân ve başa idüği mukarrer olduğı yakînen ma'lûm olmağla ve hüsn-i tedbîr u tedârük ile Paşa hazretleri Hamana kal'asına çıkup ve etrâf u eknâfda olan ümerâ-i ekrâdun yarar ve güzîde serverleriyle haberleşüp, hüsn-i ittifâk ile yoklama vardur diyü asker cem' idüp ve Tebriz kulları dahi mükemmel ü müsellah Paşa hazretlerine ikbâle hâzır olup ve mukaddemâ tüfengcilerün ağasıyle söyleşüp, istimâlet virilüp «Siz şenlik idüp, tüfengleriniz boşandırdukdan sonra dahi fitillerinüz yakmayasız. Biz içinüzde sebeb-i fitne vü fesâd olan tâ'ife ile söyleşüp, hakkından gelürüz» diyüp, bu minvâl üzre mülâkāddan mukaddem[7] bâ'is-i güft ü şinûd olan be-nâm serkeş hûn-rîzlerden müteayyin kırk nefer kimseyi ta'yîn idüp taleb eylemişler virmeğe kimi râzı olup ve kimi hezeyân söylemekde iken devlet kazâ yanındadur meseli ile hûn-hâr ü fitne-cû bin beş yüz melâ'îne tîğ-ı intikām çekilüp, fi'l-hâl hâ'in ü hâ'if tâ'ife tu'me-i[8] şemşîr-i âbdâr olup, bakıyyetü's-suyûf olanlar kararı firâra değişüp, perîşân-ruzğâr kal'a-i Tebrîz'e girmeğe mecâl ü imkân muhâl olup, hâ'ib ü hâsir derbeder ü sergerdân nâçâr gezdirüp[9] ve halk-ı âlemden gasb itdükleri sefk-i dimâ ile emvâl ü erzâkları Beytülmâl içün bi't-tamâm zabt olunup, yüzi suyiyle bâ-edeb kalanlara mevâcibe sarf olunup ve ulûfeleri tamâmen Hazîne-i Âmire'ye (160a) mahlûle kalup vucûd-ı

nâ-pâklerinden serhadd-i mansûre pâk olup erâzil ü evbâş küfrânu'n-ni'me olan tâ'ife hazelânlarından Hâzîne-i Tebriz'e sene ber-sene yüz yük akça menfa'at hâsıl olduğı arz u i'lâm olundukda Ca'fer Paşa hazretlerine şemşîr-i murassa' ve hil'at-ı fâhire fermân olunup iki nefer çaşniğîr ağalara hidmet virildi. Fî zilka'de, sene 1000.

Ve Tebrîz eşkıyâsınun ba'zîsı[1] Asitâne-i sa'âdete Ca'fer Paşa hazretlerinden şikâyete gelüp, hak taleb idüp, sûret-i rastda da'vâya başlayup, yanına eşirrâ cem' olup, hükkâm-ı dîvân ahvâli anlayup, be-nâm[2] u gulâtından Tebrîz'de şeyhi minberden indürüp, katl idüp, ihrâk eyleyenlerden yedi neferi gice deryâya atılup, fitne vü fesâddan halâs olundı.

Halk-ı âlem def'-i tâ'ûn içün münâcât itdükleridür.

Şehr-i zilhiccenün üçünci penç-şenbih gün fermân-ı Pâdişâhî ile âmme-i âlem cümle erkân-ı devlet ile seherden Kasım-paşa üstünde Ok-meydânı sahrâsına ulemâ-i izâm ve meşâyih-i kirâm birle bi-esrihim hâzır olup, def'-i belâ vü ref'-i kazâ ve şifâ vü[3] sıhhat içün rûy-ı niyâzı acz ü meskenet turâbına sürüp, derğâh-ı Ahadiyyete ve bârğâh-ı izzete secedât ile zârîler[4] eyleyüp, du'âlar ve nâlişler eylediler. «Allâh subhânehû ve ta'âlâ kemâl-i lutf ü fazlından âsî ve günâhkâr ve lâzımü'l-istiğfâr kullarınun enîn ü tazarru'ların kabûl idicidür. *Bi-hakkı ve bi-hürmeti Habîbihi'l-Mustafa ve Rasûlihi'l-müctebâ»* diyüp niyâzlar olundı.

Kapudan Paşa gemisiyle deryâya gitdüğidür.

Ve bu esnâda Kapudan Cığala-zâde Sinan Paşa büyük baştardasın donadup ve kendüsi bizzât yarar yoldaşlariyle mükemmel ü müsellah ve yanınca Ca'fer Paşa gemisi dahi donanup, Boğaz'dan taşra çıkup, ekâbirün tereke tahmîl olunup kefere vilâyetine furuhta giden sefînelerin avlayalar diyü gitdiler ve ne menfa'at hâsıl oldıysa kendilere çıkdı didiler.

Bosna Beğlerbeğisi Hasan Paşa (160b) ol serhadlerde itdüği hünerlerdür ki bâ'is-i havâdisdür.

Ve yine bu esnâda vilâyet-i Bosna Beğlerbeğisi Hasan Paşa hazretleri ki sâbıkā Pâdişâh-ı âlem-penâh *-hullidet hilâfetuhû-* emekdâr-

larından olup, harem-i muhteremde Toğancı-başı iken Çakırcı-başılık ile çıkup, makbûlü'l-kavl huddâm-ı zevi'l-ihtirâmdan iken bir tarîk ile sancağa gidüp[5] serhadlerde celâdet ü merdâneliği zuhûra gelüp, beğlerbeği olmışlardı. Bosna serhadlerinde a'dâ-i dîn elinde olan nehr-i azîm kenârında kal'a-i Behke[6] ki kemâl-i metânet ü hasânet üzre olup, yarar kâr-güzâr ü şecâ'at-şi'âr yoldaşlar vâsıtasıyle ve hüsn-i re'y ü tedbîr ile küffâr-ı hâksâr elinden kal'a-i Behke'yi istihlâs idüp, feth u teshîr eyleyüp ve yanınca dahi niçe kılâ' feth idüp, gazâ-i azîm eyledüği haberleri gelüp ve memâlik-i İslâmiyye'ye lâzım u mühim ve[7] menfe'at-i azîme[8] ile müfîd olur yeniden bir müstahkem[9] kal'a binâ eyleyüp, bu sebeb ile mübâlağa memleket alup, a'dâ-i dîn elinde olan ma'âdin-a feth ü zafer bulunup, zabt olunur, bi-inâyeti'llahi ta'âlâ diyü serhadd-i mansûrenün ehl-i vukûf ve kadîmî emekdârları tahsîn ü âferîn idüp, söylediler. «Eğer hıfz u hırâsetde gereği gibi bezl-i makdûr olunup, asker besleyüp, yarar âdem saklanursa Beç (بچ) vilâyetine toğrı yol açılur, leşker-i mansûre şimden-girü Budun'dan dolaşmağa ihtiyâc kalmaz her vechile âsân tarîk ve ehven yoldur» diyü haberler virdiler. Fî 5 şehr-i zilhicce, sene 1000.

Îd-i sa'îd-i adhâ alâ ihtilâfin vaki' olduğıdur.

Ve mübârek îd-i adhânun gurresi salı gün takvîmler ta'yîni üzre mukarrer olmışken yevm-i terviyede Üsküdar Kadısı Mevlânâ Abdürrahim Efendi «Benüm katumda[10] gurre-i zilhicce bazar-irtesinden sâbit oldı, bazar gün akşâm hilâl-i zilhicceyi ben kendüm gördüm» diye şehâdet eyledüği Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerine arz olundukda «Çıhâr-şenbih gün yevm-i arefe olacağı gün (161a) bayrâm olsun» diyü tenbîh u fermân olunup, musîbet-zede halkun ekseri mâtem üzre kubûr-ı mevtâların ziyâret idemeyüp ve kurbânlarını dahi safâ-i hâtır ile itmeyüp, niçesi ikinci güne te'hîr eylediler. «Hakîkatı huccâc-ı zevi'l-ibtihâc geldükde ma'lûm olan» didiler ve's-selâm.

Şehzâde Sultân Mehmed hazretlerinün Lalası ve sâ'ir erkânı tecdîd olundı.

Ve Şehzâde-i cevân-baht u sezâvâr-ı tâc u taht Sultân Mehmed Lalası Ramazan Efendi ref' buyurulup ve anda Nişâncı ve Defterdâr olup, sıdk u istikâmeti müşâhede olunan Mekkelü Mehmed Çavuş dimekle ma'rûf kānûn üzre lala olmak fermân olunup ve defterdârlık nişâncıya ve nişâncılık re'îse fermân olındı. Fî 5 zilhicce, sene-i elf.

Alem-dağı'na halk-ı âlem def'-i belâ[1] ve şifâ-i[2] sıhhat içün niyâza çıkdılar.

Eyyâm-ı ma'lûmât tamâm oldukda evâsıt-ı şehr-i zilhiccede hazret-i Pâdişâh-ı dîn-penâh *eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhu* tarafından haberler çıkup, «Şehr halkı âmmeten ulemâ vü sulehâ vü fukarâ Alem-dağı'na varsunlar, dergâh-ı Hakk'a tazarru' ü zâr[3] ile münâcât eylesünler olaki Müslümânlar'dan tâ'ûn-ı vebâ mündefi' ola». Ve fermân-i Pâdişâhî ile kadırgalar ulemâ-i izâm ve meşâyih-i kirâmı Anatolı-hisârı semtine geçürüp, bî-hadd u bî-kıyâs âdem gidüp[4], şehirde dükkânlar açılmayup, bir gice anda müsâfir olup, irtesi gün ale's-seher cem'iyyet-i azîm ile dergâh-ı Ahadiyyete niyâz u nâlişler ile def'-i belâ vü ref'-i kazâ [ve] şifâ-i sıhhat ü âfiyet[5] içün du'âlar ve senâlar olunup, «*Ud'ûnî estecib leküm*» muktazâsınca bârgâh-ı izzete arz-ı hâcât olunup, hezârân hezâr[6] tezellül ü inkisâr ile *Allâhümme tekebbel minnâ nidâları* mele'-i a'lâya çıkdı. Ve sadakāt-ı Pâdişâhî'den kurbânlar olunup[7], Bostâncı-başı gelüp envâ'-ı ni'am-ı bî-pâyân bezl olunup, şükr-i ferâvân olundı. Ve İstanbul kapularından[8] çıkan mevtâ üç yüz yiğirmi beş (161b) yevmî[9] add olunur iken yüz nefere tenezzül idüp, yatanlar kalkup, hastalara şifâlar müyesser oldı. *Bi-inâyetillâhi ta'âlâ ve tevfîkıhî.*

Du'âlar müstecâb olmak içün mahbûsler âzâd buyuruldı.

Ve du'âlar kabullüğüne mahbûslarun kulûbı ta'mîrine kasd olunup, mukaddemâ Yedi-kulle'de habs buyurulan Çerkes Haydar Paşa ve Yeni-hisâr'da habs olunan sâbıkâ Küçük Mîr-âhûr Sinan Ağa ve Bölük-ağalığından Gazze sancağına gitmek fermân olunan Mustafa Ağa afv buyurulup, isticâbet-i du'â içün halâs buyuruldılar. Mezbûr Mustafa Ağa'nun kırk neferden mütecâviz hidmetkârları vefât idüp, hiç bir vechile gitmeğe iktidârı olmayup, azl ihtiyâr eyledüği arz olundukda «Otursun» diyü fermân olunup kalmışdı. Fî evâsıt-ı Zilhicce.

Merhûm Kilârî Mehmed Efendi vefât itdüğidür.

Ve Rûmeli Muhâsebecisi Kilârî Mehmed Çelebi maraz-ı tâ'ûndan niçe gün zahmet çeküp, ifâkat müyesser olmayup, civâr-ı mağfiret-i Rahîm [ü] Rahmân'a dâr-ı bakāya gitdi. Yeri Sultân Bayezid Han mütevellîsi Mehmed Emin Efendi'ye fermân olundı. Merhûmun muhallefâtınun[10] ekseri Beytülmâl cânibine zabt olunup, vârisi nâmına olana şey-i kalîl virildi.

Kâfirler ile olan muhârebe vü mukātelenün âsârı[11] gelmeğe ibtidâ eyledi.

Ve Bosna serhaddinde Hasan Paşa hazretlerinün itdüği gazâlarun başların ve diri hoyratların sancakları ma'kûs tabl u nakkârelerivle bâl-bülend cebelü cüssedâr melâ'în[12] Dîvân-ı âlîye der-zencîr geldüklerinde küllî istibşâr hâsıl olup, harem-i muhteremün dahilinde ve hâricinde olanlarun niçesi akribâ vü ta'allukātınun[13] hayât u memâtı haberin alup müşerref ü muğtenim oldılar. Fî 20 zilhicce, sene 1000.

Ve ukalâ-i devrân u kârdân olanlar âkıbet-endîşlik fikriyle mütehayyir oldılar ki «Küffâr-ı hâksâr ile mâ-beyn muhtell ü müşevveş olup, ahvâl nev'-i dîğer olmak lâzım gelüp mâ-beynde niçe yıllardan berü müstahkem olan (162a) ahd ü mîsâk cânibeynden nakz olunmağa sebeb oldı» diyüp, esbâb-ı sefer tedârükine âğāz eylediler. «*Velâ tenguzu'l-ahde ba'de tevkīdihâ*» buyurulmuşdur.

Beyt

دست وفا درکمر عهد کن
تانشوی عهد شکن جهد کن

Diyârbekir'den Kapucılar Kethüdâsı geldüğidür.

Ve evâhir-i şehr-i zilhiccede mukaddemâ Diyârbekir'e ulaklık ile giden Kapucılar Kethüdâsı Ahmed Ağa Dîvâne İbrahim Paşa hidmetlerin vilâyet halkı elinden istihlâsa veyâhud mâbeyni *'es-sulhu seyyidü'l-ahkâm'* kelâmıyle tashîhe varup geldi. İller emînlik ve beğler düzenlik haberin virdükden sonra «yüz elli bin altun mâl-i mağsûb[1] der-kîse olup geliyor» diyü defter getürdi. Ve «El-hamdü li'llâhi ta'âlâ feth-i cedîd oldı» didi.

"Evvelâ Alâeddin Beğ didükleri fertût-ı ruzgâr raht u bahtın götürüp, dâr-ı ukbâ seferin eyledi. Ve akabince Melik Ahmed Paşa dahi zecr u kahra tahammül itmeyüp,[2] terk-i dünyâ idüp, ecel câmın nûş eyledi. Fi'l-hakîka ol diyârun bu habîsü'n-nefs mültezimleri niçe yıllar emvâl-i mukâta'âtı mâlikâne mutasarrıf olup, hiç bir vechile ellerinden halâsa mecâl ü imkân kalmamışdı. Anlarun vucûd-ı habâset-âlûdlarından ol memleket[3] pâk olmak feth-i cedîd idüğinde mahall-i şübhe değildür» didiler. Fî't-târîhi'l-merkûm. (162b)

El-hamdü li'llâhi Rabbü'l-âlemîn, subhâne'llâhi Rabbi'l-arşi'l-âzîm. Allâhümme salli ve sellim ala'n-Nebiyyi Muhammedin ve alâ âlihî ve sahbihî ve sellim ve bârik aleyh.

Nazm

افتتاح سخن آن به که کنند اهل کمال
بثنای ملك الملك خدای متعال

Şehr-i muharremü'l-harâm sene ihdâ ve elf mine'l-hicreti'n-Nebeviyyeti aleyhi efdâlü't-tahiyye.

Vekayi'-i devrân ve havâdis-i dîvâniyyeden Sultânü'l-guzât ve'l-mücâhidîn Pâdişâh-ı zemân ü zemîn hazret-i Sultân Murad Han *-hullidet hilâfetuhû ilâ yevmi'd-dîn-* zemân-ı şerîflerinde tahrîr ü zabt olunan vâki'âtdur ki sene-i merkūmeden ibtidâ defter tutulup, memâlik-i mahrûse-i İslâmiyyede ve serhadd-i mansûrede vukū' bulan ahvâl u ef'âl-i umûr-ı mülk ü millet her mîrimîrân-ı nâm-dâr u şecâ'atşi'âr u adâlet-iştihâr ve pesendîde-etvâr ve ümerâ-i zevi'l-iktidâr re'y ü tedbîrlerinden zuhûr u bedîdâr eyleyüp, Südde-i sa'âdet-medâra inhâ vü arz olunan hâlât hıfz u zabt olunup, işbu perîşân evrâka sebt olundı. Mürûr-ı eyyâm u şuhûr-ı a'vâm ile yâd olundukda[4] sebeb-i du'â vü senâ ola dinildi. Ve mine'llâhi'l-ismeti ve't-tevfîk.

Ümerâ-i serhadd-i mansûreden Hasan Beğ Âsitâne-i sa'âdete başlar ve yarar diller gönderdüğidür.

Evâ'il-i şehr-i muharremde Küçük Mir-âhûr iken sancağa çıkan Göle Beğ'i Hasan Beğ'den Südde-i sa'âdete diller ve başlar geldi. Serhadd-i mansûrenün kadîmî bahâdır u şecâ'at-şi'âr dilâver yoldaşlarıyle Eğri kal'ası üstine seğirdüp, bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ fırsat u nusrat gâziyân-ı İslâmun olup, dîn-i mübîn yolunda cihâd-ı azîm eyleyüp, düşmen-i dînden yarar futûz (ﻓﺘﻮﺯ) yunaklar ve be-nâm (163a) mel'ûnlar esîr u dest-gîr der-zencîr olunup başlar ile sernigûn tabl u alemleri Dîvân-ı adâlet-unvâna gelüp çekildi. Pâdişâh-ı İslâm-penâhun kılıcı üstün olup, kesr-i a'dâ-i dîn olmağla kulûb-ı mü'minîn-i muvahhidîn meftûh oldı. Ve her kişi bu sebeb ile sefer yarağına yapışup rağbet eyledi. *Allâhümme iftah lenâ ebvâbe'l-hayrât.*

Südde-i sa'âdetde turan ilçilere Kıral-ı la'înden gelen mektûb haberidür.

Ve Kıral-ı Üngürus-i menhûs tarafından Âsitâne-i sa'âdet âşiyânda turan ilçilere mühriyle mektûbları gelüp, mefhûmunda «Şimdiye dek bu cânibden her sene devlet işiğine giden pîşkeş guruş ümîdin eylemesünler, nakz-ı ahde sebeb ü bâ'is olan iş ne ise beğlerbeğilerinden ve beğlerinden sorup bilsünler. Ve min-ba'd her ne hidmet teklîf iderlerse hâzır u âmâdeyüz gafletde ve ihmâlde sanmasunlar diyesin» dimiş. Fî evâ'il-i muharremü'l-harâm, sene 1001.

Hasbıhâl-i ahvâl-i ruzgâr-ı zûr-kâr[1]

Sigetvar seferinden sonra merhûm u mağfûrun-leh Sultân Selim Han *-tâbe serâhu-* zemânında serhadd-i mansûrede[2] Vezîr-i dilîr-i kârdân Mehmed Paşa *-aleyh'r-rahmetü ve'l-gufrân-* vâsıtasıyla ahd ü emân istihkâmda olup, ehl-i İslâmun ırz u iyâli mehd-i emânda uyur, arkada âsûde-hâl idi. Hâlâ zimam-ı umûr-ı mülk ü millet nâkârdânlar eline düşdi. Mesâlih-i Müslimîn müşîr ü müdebbirleri garaz-ı nefs ile mağşûş u müşevveş kimselerdür. Allâh *-tebâreke ve ta'âlâ-* hayr u[3] zaferler müyesser eyleye.

Mısrâ

«*Hâl bir yüzden dahi ahvâl bir yüzden*» dahi demişler.

Boğdan Voyvodası ihânet idüp ele geldükde dâr-ı siyâsete çekildüğidür.

Ve bundan akdem vilâyet-i Boğdan voyvodalığı kânûn üzre Südde-i sa'âdet-medârdan nâm[4] mel'ûna tevcîh olunup, Atebe-i aliyyede Kapucı-başı Veli Ağa sancak ile voyvoda-i Boğdan nasb itmeğe gitdükde nâm mel'ûn[5] bir gice müfsid melâ'în ile ittifâk idüp, «Gelen voyvodayı kabûl itmezüz, anun virgüsinden (163b) dahi ziyâde Hazîne-i Âmire'ye ben de virdüm» diyü anları memlekete[6] dâhil olmağa komayup ve bir niçe gün bâ'is-i dağdağa ve sebeb-i ihtilâl olan mel'ûn bi-avni'llâh hüsn-i re'y ü tedbîr ile ele girüp, fi'l-hâl kayd-i bend olunup, Âsitâne-i sa'âdete geldüğinde Balık-pazarı'nda siyâsetgâha gönderilüp, çengâle urılup, ibret-nümâ-yı âlem eylediler. Fî evâsıt-ı muharremü'l-harâm, sene 1001.

Şâm Defterdârı Mahmud Efendi hakkında Asitâne-i sa'âdete gelen arzlar haberidür.

Ve bu esnâda Şâm-ı dâüsselâm Defterdârı Tezkireci-zâde Mahmud Efendi hakkında arzlar geldi. «Katl[7] îcâb ider küfr söyledi» diyü Şâm Kadısı Mevlânâ a'lemü'l-ulemâ Küçük Mustafa Efendi ve Beğlerbeği Halil Paşa hazretleri Südde-i sa'âdete i'lâm eylediler. Arz telhîs olunup, sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh huzûrına vardukda «Müftilenâm ve Şeyhülislâm Zekerriyâ Efendi'den İstiftâ olunsun» diyü fermân olundı. Ve Müftî Efendi «Ol hînde katl olunmış olsa gitdi idi. Ve hâlâ tevbe vü istiğfâr eylemiş ise katl olunmaz» diyüp cevâb buyurmışlar. Ve kıssaya bâ'is olan husûs bir bid'at mukata'a ki dellâliyye ve simsâriyye dimekle meşhûr tüccâr mâ-beyhinde alandan ve satandan bir mikdâr akça mîrî içün alını gelmiş defterdâr mal cânibine[8] sa'yde, Kadı Efendi ise «Şer'ile alınmak icâb eylemez, bir müstakbeh nesnedür ve bu makûleye sa'y ne'ûzü bi'llâh sû-i hâtimeye sebeb olur, küfr havfı var, imânsız gider» dimişler. Bu vâsıta ile Defterdâr cânibinden bî-edebâne bîhûde kelâm olınağla Defterdâr ma'zûl buyurulup ve kal'ada habs olunmış yerine çaşnigîrlikden çı-

kup, sâbıkā Bağdad'da[9] defterdâr olmış, Mehmed nâm bir hôd-pesend Efendi buyuruldı. Ve Beğlerbeği Halil Paşa Anatolı Beğlerbeğisi olmak fermân olundı. Ve Anatolı Beğlerbeğisi Şâm Beğlerbeğisi olup, Defterdâr ile Kadı mâ-beynin görüp arz eylemek fermân olundı. (164a) Fî 25 muharremü'l-harâm, sene ihdâ ve elf.

Vâcib-i lezez ulûfesi virîldüği ve ba'zı küttâb tebeddülâtıdur

Ve evâhir-i şehr-i muharremde hazîne-i mahrûsa-i Haleb ve Şâm'dan isti'câl hükümleriyle tahsîl-i mâla giden Uzun Ahmed Çavuş ve Bahkcı-zâde Mustafa Çavuş geldiler. Mukāta'âtdan bir mikdâr filori[1] yetiştirmekle niçe[2] bin meşakkatle lezez ulûfesi çıkup virildi.

Ve Yeniçeri Kâtibi Âlî Efendi ref' buyurulup, yerine fodula kâtibi Kara Ömer Çelebi amel itmekle Yeniçeriler kâtibi oldı. Ve Fodula Kitâbeti Defterdâr Mustafa Efendi oğlı Timarlı[3] Müteferrika Abdurrahman Çelebi'ye buyuruldı. Ve Defter-i Hâkânî Emîni Yahya Çelebi ref' buyurulup, yerine Âlî Efendi Defter-Emîni olmak fermân olundı.

Re'âyâ-yı memlekete ziyâde cizye tahrîr olunduğıdur.

Ve yine bu esnâda Bölük-halkının işlemiş müstahıkk oldukları ulûfeleri virilmemekle Baş-defterdâr Emîr Efendi'ye[4] yol başında turup, Cebeci ve Topcı ve Arabacı zebân-dırâzlık ile çok küstahlığa cür'et eylediler. Bir[5] iki gün def'-i şerr ü şûr içün hikmet üzerine temâruz idüp Dîvân'a gelmedi. Mukābele olmış, virilmesi vâcib olan ulûfeler virilmeyüp kaldı. Hazîne-i Âmire'nün ihrâcât ve masârif-i hâssaya duyûnı bî-hatt u bî-kıyâs olmağa başladı.

Îrâd-ı hazîne mesârife kifâyet itmedüği, ihrâcât-ı hâssa fevka'l-had ve 'l-gāye olduğıdur.

İtlâfât u ısrâfât nihâyetde ve gāyetde olmağla sâbıkā Üveys Paşa bu bâbda, muzâyaka-i hazîne içün re'âyâ-yı memlekete bahâ-i hamr ve araka on beşer akça ziyâde itdürüp, başka mukāta'a eylemişdi. Ve re'âyâ-yı nâ-tuvân hamrda virmeğe âciz olup, harâclarına[6] ilhâk u zamîme olmağa bi'l-ittifâk râzî olup, kabûl eylemişlerdi.

«Ve hâlâ dahi sâ'ir tekâlîf-i şâkkadan gayri Hazîne-i Âmire îrâdı mesârife kifâyet itmemekle re'âyâya a'lâ ve ednâ ve evsat üzre harâc-ı şer'î mertebesine (164b) varınca otuzar akça cizyelerine yazılup, tahmîl olunmak meşrû'dur» diyü buyurulmağın cümleten kırk beşer akça cizyelere ziyâde bağlandı. Sâl be-sâl bir azîm hazîne îrâda ilhâk olundı. Fî evâhir-i muharrem, sene 1001.

Mısr Defterdârı tebdîl olunduğıdur.

Gurre-i saferü'l-muzafferde diyâr-ı Mısriyye Defterdârı Seyyid Ahmed Efendi ma'zûl buyurulup, yerine umerâ-i muhâfaza-i Mısr'dan Sinan Beğ'in pîşkeş-i lâyıkası alınmakla hâzır-ı emvâl olmak buyuruldı.

Haleb Defterdârı ve Beğlerbeğilik virildüğidür.

Ve evâsıt-ı şehr-i saferde «Vilâyet-i Haleb Defterdârı Hayâlî-zâde Ömer Efendi tahsîle müte'ahhid olduğı malı zemân-ı kalîl ve müddet-i yesîrde Âsitâne-i sa'âdete göndermeğe kadir olmadı» diyü ref' buyuruldı. Ve Yedi-kulle'den ıtlâk buyurulan Çerkes Haydar Paşa Haleb Beğlerbeğiliğini nezâret-i emvâl ile sinîn-i sâbıkā bakāyâsını tahsîl eyleyüp, Âsitâne-i sa'âdete sâl be-sâl[7] altı yüz bin altun irsâliye itmek üzere akd-i muhâsebe idüp ve her üç ayda ulûfeye yüz elli bin filori yetişdürmeğe müte'ahhid olup ve sâbıkā Malta'da küffâr-ı hâksâra esîr olan Kürd Defterdâr dahi Haleb Defterdârı olmak şartıyle arz olundukda Beğlerbeğilik ve Defterdârlık iltizâmları mûcibince tensûkāt-ı lâyıka ile fermân olundı. Fî 17 saferü'l-muzaffer, sene 1001.

Ba'dehû az zemân içinde bir amel dahi olup, niyâbetden kazâya vâsıl olmış Ahmed nâm Efendi sâbıkā Bağdad Beğlerbeğisini kul tâ'ifesi muhâsara eyledikleri fitnede defterdâr bulunup azl buyurulmışdı. Haleb'e Defterdâr olup, Kürd-i meşrût ref' olundı. Fî 19 safer, sene 1001.

Müftilenâm Bostân-zâde Efendi tekrâr Rûmili Kadıaskeri olduğıdur.

Ve şehr-i safer-i hutime bi'l-hayr ve'z-zafer selhinde Rûmili Kadıaskeri a'lemü'l-ulemâ Mevlânâ Ahmed Efendi ref' buyuruldı.

Ve sâbıkā Müftilenâm ve Şeyhülislâm efdalu'l-ulemâ Bostân-zâde Mevlânâ (165a) Mehmed Efendi sadr-ı Kadıaskerî'yi teşrîf eylemek fermân olundı. Ve yevmü's-sebtde sadr-nişîn olup, ehl-i Dîvân tekrâr müşerref ü muğtenim olmak müyesser oldı.

Vezir-i bâ-tedbîr Kapudan Cıgala-zâde Donanma-yı Hümâyûn ile deryâdan limana geldi girdi.

Sene 1001 rebî'ulevvelinün yedinci güni deryâ muhâfazasına me'mûr olan Donanma-yı Hümâyûn sâlimîn ü gānimîn[1] gelüp limana dahil oldılar. Ve Cıgala-zâde Vezîr ü Kapudan Sinan Paşa hazretleri ve Koca Kapudan'un Frenk Ca'fer Paşası ve Arnavud Memi Paşa mükemmel baştardalar ile ma'zuller ma'an seferleyüp geldiler. Eğerçi vilâyet-i küffâr-ı hâksâra diyâr-ı İslâmiyye'den tereke furuhtuna giden gemileri ele getürüp, haklarından gelmek içün gitmişler idi. Deryâda çok eğlenüp, mevsim murûr itmek ile bu câniblerde ekser ehl-i vukūf deryâ-yı hayrete batmışlardı. Selâmet ile geldüklerinde hamd-i ferâvân u şükr-i bî-pâyân olundı. Ve Kapudan Paşa hazretlerinün deryâ fenninde mahâret ü isti'dâd u istihkākları, ocağın kadîmî kurnaz ve korsanları ve gürg-i bârân-dîdeleri görüp bilüp her vechile müsellem ü pesendîdeleri olduğın beyân eylediler. Rü'esâ kapudanlık mansıbına zâtı gālib serdara kullukdan hazz iderler ki hidmetleri ve çekdikleri meşakkatleri ma'lûm-ı enâm[2] ola. Bilâ-istihkāk gelenler istihdâm olunacak yer değildür dirler.

Vilâyet-i Basra Beğlerbeğiliği virildüğidür.

Evâ'il-i şehr-i rebî'ulevvelde vilâyet-i Basra Beğlerbeğisi olan merhûm Mehmed Paşalu Sinan Paşa ref' buyuruldı. Basra'ya Sivas Beğlerbeğisi Hadım Osman Paşa fermân olundı. Ve Sivas Beğlerbeğiliği Kıbrıs'dan[3] ma'zûl Nuh Paşa'ya pîşkeş ve tensûkāt-ı lâyıka ile ma'a nezâret-i emvâl fermân olundı. Fi't-târîhi'l-mezbûr.

Erzurum Defterdârlığı virildüğidür

Ve Erzurum'da mal-defterdârı Budun'dan gelen Bosnevî Ahmed Efendi azl buyuruldı. Yerine Tuna Defterdârlığından azl olunup (165b) Çavuş-başı teftîş eyledüği Sarı Mustafa Efendi câ'ize-i bisyâr u harc-ı vâfire ile Erzurum'a tekrâr defterdâr oldı. Fî evâ'il-i rebî'ulevvel, sene 1001.

Vilâyet-i Musul Beğlerbeğiliği virildüğidür.

Ve mukaddemâ, Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri kethüdâsı olup, Südde-i sa'âdet-medârda iki def'a Kapucı-başı oldukda ref' buyurulan Mustafa Ağa'ya vilâyet-i Musul Beğlerbeğiliği inâyet buyuruldı, bâ-pîşkeş-i bisyâr. Fî evâsıt-ı rebî'ulevvel, sene-i ihdâ ve elf.

Âhar[4] beğlerbeğiliğe tebdîl itdürmeğe çok sa'y-i bîhûde idüp, imkân olmadı. Bi'l-âhire üstüne çavuş konulup, Üsküdar'a geçürmek fermân olundı[5].

Vilâyet-i Gîlân hâkimi Han Ahmed -dâmet ma'âlihi- envâ'-ı fezâ'il-i ulûm ile ârâste, fermân-fermâ-yı Îrân u Turân Şâh Abbas ile mâcerâsı olup, milketinden âvâre Südde-i sa'âdete geldüğidür

Ve mukaddemâ vilâyet-i Şirvân muhâfazasında olan Vezîr Hasan Paşa hazretlerinden Âsitâne-i sa'âdete arzlar gelüp, «Vilâyet-i Gîlân hâkimi Han Ahmed *-dâmet ma'âlîhi-* üstüne nâgehânî Şâh Abbas leşker-i celed ile[6] seyl-i revân-misâl akup gelmeğle kendüzi[7] ehl ü iyâl ve mal ü menâlinden cüdâ düşüp ve birkaç nefer ma'dûd kuliyle ve nûkerleriyle kaçup deryâ-yı Kulzum'dan can kurtarup, erzâkından bir nesne kurtaramayup geldi, Şirvân-zemîne yetişdi. Gice ve gündüz aksâ-yı merâmı Südde-i sa'âdet-medâra yüz sürmekdür» diyü bildürmişdi.

Hükm-i şerîf gönderilüp, Âsitâne-i sa'âdete Hasan Paşa ile ma'an gelmek fermân olunmışdı. Ba'dehû hükm-i şerîf gönderilüp yarar âdemler koşup, Han Ahmed'i Südde-i sa'âdete gönderüp, sen kemâ-kân Şirvân muhafazasında olasın buyurulmışdı. Hâlâ evâhir-i rebî'ulevvelde kat'-ı menâzil ü merâhil idüp İznikmid'e geldükde ikbâl ü istikbâle çıkmağa[8], Rûmili Beğlerbeğisi dernekde bulunmağla, Baş-defterdâr Emir Efendi (166a) ve Mîr-tevkī'î Hamza Paşa ve Silâhdâr-başı bölüğünden güzîde yoldaşları ile ve Çavuş-başı Süleyman Ağa yarar çavuşlar ile Üsküdar'a geçmek fermân olundı. İki gün Dîvân olmayup, Üsküdar'da âlî ziyâfet oldı. Ve has atlardan

mükemmel raht ile at çekildi. Ve Cığala-zâde Kapudan Vezir Sinan Paşa hazretleri baştardasıyla deryâdan İstanbul'a geçürdi. Ve ol gün havâ rûşen-diller gibi güşâde yüz göstermekle Kapu-halkı ve Yeniçeri tâ'ifesi sâz u selb, esbâb-ı darb u harb ile ve şevket ü haşmet ile geyinüp, Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa ve Rikâb-ı hümâyûn ağaları zîb ü zîver ile müzeyyen ü mükemmel karşulayup, İstanbul halkı temâşâda hayrân oldılar.

Ve bu fakîr-i hakîr-i kalîlü'l-i'tibâr ve kesîrü'l-inkisâra Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri mihmândârlık hidmetin sipâriş buyurup, «Umûr-ı mühimmât-ı mihmânî[1] hidmetinde dakîka fevt itmeyesin» buyurmışlardı. Ve Kırk-çeşme kurbında merhûm Vezîr Yusuf Paşa evlerinde kondurmak tedârük buyurulmağın bi-avni'llâhi ta'âlâ nâmûs-ı saltanata lâyık u münâsib olan husûsda ihtimâm u ikdâm olunup etvâr-ı selefden mahfûz u mazbûtumuz olduğı defâtir-i kadîme üzre pesendîde hidmet yerine getirilmekde bezl-i makdûr olunup dikkatler olundı.

Beyt

میهانرا عزیر بایت داشت
ز حق اموز میهمان داری

Odalar kıymetî esbâb[2] ile döşenüp, gereği gibi tezyîn olundı. Envâ'-ı reyâhîn ü şukûfe ve lezâ'iz-i meyve-i bî-mânend ile menzil ü mekânı tertîb olunup, dört sofra-i hâs ni'am-i Pâdişâhî, ki on iki nev' ni'met altına ve yiğirmi dört nev' üstüne ihzâr olunup, kendü has odasında çekilüp, ikrâm u hitirâm olundı. Ve otuz sofra sımât-ı ni'met-i Pâdişâhî dahi sâ'ir hüddâmına çekildi, ki dokuz altına ve dokuz üstüne konulmuşdı. Matbah-ı Âmire Emîni Mehmed Ağa'ya Han hazretleri hil'at-ı hâs geydürdiler. (166b) Ve rûzmerre harc u havâyicleri Matbah-ı Âmireden fermân olundı. Yevmî sekiz koyun ve on keyl erz[3] otuz vakıyye revgan-ı sâde ve buçuk[4] kantar asel ve on beş aded şem'-i asel ve kırk aded beyza[5] ve yevmî kırk akçalık mâhî[6] ve sâ'ir eczâ-i bahâr ve âb-ı limon[7] ve misk ta'yîn olundı. Ve Istabl-ı Âmire'den tavarlarına kânûn üzre cev ve kıyah-ı huşk[8] virilmek fermân olundı. Ve Matbah-ı Âmire'den beş nefer aşcı ve iki nefer sâyis ve

dört nefer kara-kullukcı acemi-oğlanı ve bin beş yüz çeki hîme[9] virildi. Ve bu fakîr-i hakîr yanınca Yusuf Çavuş ve bir Çavuş oğlı ve Bölük halkından Sipâhî ve Cebeci ve Topcı hidmete on beş kimesne ta'yîn olundılar. Hidmet olunup, bezl-i makdûr ve sa'y-i meşkûr olunmışdı.

Hakikaten mihmân-ı azîzü'l-vücûd olup, enva'-ı fezâ'il-i ulûm u ma'ârif ile ârâste ehl-i ilm ve sâhib-fazl beşinci mertebede râvî-yi hadîs-i şerîf olduğın nakl eyledi. İlm-i tefsîrde bî-misl ü bî-mânend şerîfü'l-hısâl hanedân-ı kadîm sahibi, eben an-ceddin memleket-i Gîlân hâkimleri, Sünniyyü'l-mezheb ve sahîhu'n-neseb Seyyid olup, ashâb-ı güzîn anıldukda her birin envâ'-i ta'zîm ile tevkîr u tavsîf eylerdi. Esnâ-i musâhabetde niçe yüz yıllar haseb ü nesebleriyle[10] neşv ü nemâ buldukları üns ü ülfetlerinden ve sadr-ı hukûmetlerinden cidden düşdükleri yâd oldukca ref'-i endûh ü melâlleri bâbında ve def'-i haşyetleri bâbında[11] kudretimüz yetişdüği denlü sa'y-i belîğ ü cidd-i bî-dirîğ idüp[12], dir idüm ki «Sa'âdetlü Han, Südde-i sa'âdet-medâra yüz sürüyü gelen etrâf u eknâf pâdişâhlarından ve ülke hâkimlerinden her kim gelüp iltica eylediyse âdet-i kerîme-i kadîme-i Âl-i Osmân ilâ hâze'l-ân budur ki mihmânlarınun hâtır u âtırlarına hutûr eylemeyen i'zâz u ikrâm ile ta'zîm u tevkîr eyleyüp ve bî-minnet bermurâd u kâmgâr eylemek aksâ-i merâmlarıdur. Ve esnâf-ı lutf u inâyetleriyle ser-efrâz ve cümleden mümtâz eyleyüp şöhre-i âfâk itmek mu'tâdlardur. Mübârek hâtır-ı deryâ-makâtıra zerre kelâl ü (167a) melâl gelmeye ki hazret-i Pâdişâh-ı dîn-penâh *-Eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhu-* azîmü'ş-şân kişver-dih ve şâh-nişândur, geldünüz görürsüz, İnşâe'llâh dir idüm. Bundan akdem Hânedân-ı Osmâniyye' de ecdâd-ı izâm u âbâ-i kirâmlarına yetişen selâtîn u hükkâma eyledükleri ikrâm u ihtirâmları kütüb ü defâtirde sâbitdür. Husûsâ, Sultân Süleyman Han *-aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân-* âsitânesine gelmişlerdi. Fermân-fermâ-yı Hind ü Sind olan Hümâyûn Mîrza karındaşı Kâmrân Mirza ve Askerî Mirza ve Bedahşân hâkimi Ak[1] Sultân ve Gîlân hâkimi Muzaffer Sultân ve Şirvân Şâh ve Elkas Mirza her biri ayn-i inâyetle manzûr ve müstesnâ olup, fevka'l-had ri'âyed ü izzetler olunmışdı. Âl-i[2] Osmân'un evsâf-ı hamîde vü etvâr-ı pesendîdeleriyle zikr-i cemîlleri âfâkı tutup, kütüb-i tevârîh âsâr-ı hasenâtlarıyle mâl-â-mâl olmışdur. Ve a'dâ-i dînden kefere pâdişâhlarına bile ikrâm eylemişlerdür. Vilâyet-i Budun Ferenduş [Ferdinand] kıral Ün-

gürus'den tîğ-ı âteş-bâriyle aldukdan sonra vilâyet-i Erdel Banı Yanuş gelüp, rikâb-ı hümâyûnına yüz sürmekle vilâyet-i Üngürus kırallığı ile Budun'ı ana virmişdi» didiğümde eyitdiler ki «Belî mukaddemâ sene 940 târîhinde Irakayn seferinde Gîlân'dan gelen Muzaffer Sultân -ammimüz oğlıdur- Evcan yaylakında Sultân Süleyman Han *-aleyhi'r-rahmetü ve'r-rıdvân-* rikâblarına yüz sürmek mukarrer oldukda, ser-asker-i Hâkānî İbrahim Paşa hazretleri dimişler ki 'Pâdişâhım, işbu gelecek Sultân Muzaffer[3] gāyetde mâldâr u zevi'l-iktidâr kişi olup, kendüzin zer ü zîver, cevâhir ü murassa'ât ile ârâyiş ü tezyîne mukayyeddür' diyü tavsîf eyledüklerinde buyurmışlar ki 'Tenbîh eylesünler zînete müte'allik ne denlü libâs, sâz u selbe[4] kādir ise geysün donansun, selâma geldüklerinde seyr idelüm' dimişler. Fermân-ı âlî-şânları üzre Sultân Muzaffer pür zer ü zîver bâ-tekellüf gelüp, mahall-i[5] selâmda cilve-ger oldukda Pâdişâh-ı Cem-câh u melâ'ik-sipâh hazretleri seyr idüp, buyurmışlar ki su'âl idesüz 'Bu kişinün hükm itdüği mülk kaç günlük yoldur, tûl ü arzı nedür? Harâbe vü ma'mûresi ne denlü var ve sâkin olan (167b) ne makūle tavâ'if ü mileldür,[6] bilelüm' Fermânları üzre su'âl olundukda cevâb-ı bâ-savâb bu vechile olmış ki 'Memleketimüzün tûli beş günlük ve arzı dört günlük ancakdur ve harâbe yeri yokdur ma'mûredür ve enhârı çokdur, mahsûli pirinç[7] ve mâhîdür. Ve re'âyâ cümleten Müslimânlar ehl-i zühd u salâh tâ'ât u ibâdâta meşgûller ve kefereden ancak ma'dûd ve mahdûd beş yüz hâne-i Yahûd vardur, kâr u kisbeleri tüccâr-ı Hind'e mahsûsdur dimişler. Sultân Süleyman Han 'ol takdîrce ma'lûm oldı bu kişi zâlim imiş ki âbâ vü ecdâdı bu denlü mal u cevâhir cem' itmemiş maslahatı ne ise görülsün, zâlimi gözüm görmesün' buyurmışlar didi[8]. Bu mübârek cevher kelâmı Pâdişâh'un memleketimüzde meşhûrdur. Yâd-dâşt u hâtır nişânı çok hoş-sohbet, fazîletmend zât-ı şerîfdi».

Ve Kızılbaş Şâhı Abbas Mirza anıldukca «Ne[9] kethüdâdur» dimekden hâlî değildi. Serdâr-ı asker-i İslâm anun maslahatını düzeltdi, Âsitâne-i sa'âdete intisâb itdürdi. Bize dahi şimden girü her ne eylese ana kimse tanmaz, sulha mugāyir iş itmezüz dirler didüğince, fakîr-i kesîrü't-tahsîr mu'âraza vü munâkaşada eksik komayup, söylerdüm. Kızılbaş'un zuhûrı ve vucûd bulması ceddinüz Han Ahmed'den olmışdur ki Uzun Hasan Devleti'nde Şeyh Haydar gelüp, Akkoyunlu'nun ırk-ı saltanatına dâhil oldukdan sonra bunlarun akîde-i nâpâk ile fâsid ü müfsidliklerinden küllî ar lâhik olup, ale'l-ittifâk Şeyh Haydar'un evlâdınun hakkından gelmişlerdi. Velâkin Hoca Ali ve Hoca Kemal kaçarak İhtimar kal'asından Şeyh Haydar meredesi i'ânetiyle halâs olup, Gîlân zemînde[10] Hanedân-ı Han Ahmed düşüp, ilticâ eylemişdi. Hoca Ali kayd-ı dünyâdan kurtulup ve Hoca Kemal ki Şâh İsmâ'il olacakdur, niçe yıllar 'Şeyh Safî evlâdındandur, diyü himâyet olunup âlem-i rüşde gelince terbiyet olunmışdı. Hatta gelüp tecessüs idüp isteyenlere tezvîr ile cevâb virilüp, zenbil ile mu'allakda (168a) asup, Gîlân zemînde değildür diyüp, eymân-ı gılâz u şidâd ile kurtarılmışdı. Dokuz yaşından on iki yaşına yetişdükde melâ'în-ı gulât[1] ile Gîlân'dan çıkup ol zuhûrdur ki bir kûşeden âleme müstevlî olup, ulemâ vü sulehâ ehl-i sünnet ve cemâ'atun düşmenidür, meşakkati çekilür» didüğümde «Bizüm selefimüz mübârek dürüst-i'tikad Müslimânlar idiler. Şeyh Safî ulu kimse olup âlim ü âmil müttaki olmağla ocağına bizden yaramazlık gelmesün diyü kandan kurtarup âzâd itdilerdi. Hakīkaten ef'î-yı ejder[2] olacağın bilmediler. Ser-encâm-ı kâr nice olacağı bilinmez. Esrâr-ı kazâ vü kader meskûtün anhâdur» didiler. «Buyurduğunuz hakīkat-i haldür, ammâ el-bâdî azlem dahi meseledür» dimişdüm. «Ma'lûm oldı, sen mütetebbi' kişisin, heman bizüm ahvâlimüzde teğâfül idersin» dir idi.

Han Ahmed hazretleri kānûn-ı kadîm üzre hil'at-ı fâhire ile südde-i sa'âdete iletüp, pâye-i serîr-i âlem-masîre yüz sürdüğidür.

Ve sene ihdâ ve elf şehr-i rebî'ulâhiresinün sekizinci güni Sadrıa'zam Siyâvuş Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri bu hâkden kemter Kemîneyi istedüp, iki hil'at-ı fâhire-i Pâdişâhî teslîm buyurdılar. Ve «Bu hil'atler içerü cenâb-ı Pâdişâh-ı cihân-penâhîden çıkmışdur. Var ilet[3] Han hazretlerine geydür, yarın ki gün Dîvân-ı adâlet-unvâna hâzır eyle gelüp, pâye-i serîr-i saltanate yüz sürsünler» diyü buyurdukları üzre hil'atleri geydürüp, irtesi gün kalabalık âlî Dîvân[4] oldı. Kānûn-ı kadîm üzre sağ ulûfeciler ağası Şahbaz Ağa ve Çavuş-başı Çoban Süleyman Ağa gelüp i'zâz u ikrâm ile Han hazretlerini konağından südde-i sa'âdet -medâra iletdük[5] Kādir olduğı hâlis altun evânîsini pîşkeş eyledi. Cümlesi dört bin sekiz yüz miskâl olup ve iki haml harîr-i hâs çekdi. Ve ol gün vilâyet-i Budun serhaddinden ümerâ-i nâm-dâr mukaddemâ küffâr-ı hâksârdan alduk-

ları cebelü cüssedâr (168b) bâlâ-bülend der-zencîr mehîb kefereyi alemleri ser-nigûn tabl u nefîrleriyle[6] göndermişlerdi. Gelüp Dîvân-ı mu'allâda velvele eyledilerdi. Her biri deryâ-yı gam u endûha müstağrak ve ser-gerdânlar ve bî-hûşlar Han hazretleri meclis-i mehâbet-i debdebe-i saltanat müşâhadesiyle istiğrâka varup, bî-ihtiyâr girye-i ferâvân eyledi. Ve bâb-ı sa'âdetde vüzerâ-i izâm gelince mevkûf olup,[7] Kadıasker efendiler çıkdukda vüzerâ hazretleriyle girüp, pâye-i serîr-i âlem-masîre yüz sürüp, du'â eyledüğinde sa'âdetlü Pâdişâh-ı a'zam hazretleri cânibine nazar buyurup, «Nedür halleri» buyurmışlar, dahi kelâm vâki' olmayup taşra çıkdılardı. Ve evzâ u etvâr ve izdihâm-ı Dîvân seyrinden sonra makarr-ı devletlerine getürdüğümüzde kānûn üzre alem mehterleri ve solaklar ve sekbânlar ve peykler «Âdet-i destbûsî» diyü nevbet çalup alkışladılar.

Ve bu mahalda fakīr-ı hakīr fırsat ile didüm ki «Niçedür Pâdişâh-ı zı'llu'llâh-i saltanat-penâh u melâ'ik-sipâh hazretleri ziyâretinden halk-ı âlem hazz u safânuzı[8] bilmek isterler» diyicek, didiler ki «Rûy-yı zemînde ve zîr-i felekde böyle bir Şehenşâh-ı mu'azzam var mıdur ki memâlik-i âlem mülûk ü selâtînünün südde-i sidre misâli şifâh-ı cibâhıdur[9], sa'âdet bana yüz gösterdi ki mübâret dâmenlerine rû-mâl itmek nasîb u müyesser oldı.

Mısrâ'

«Bi-hamdi'llâh ne merdûm tâ be-çeşmi hîşten»

didüm diyü cevâb virdiler.

Hakīkaten müddet-i ömr-i girân-mâyeleri fermânlık üzre murûr idüp, şeref-i neseb ü fazl ile sadr-ı izzet makāmından saff-ı ubûdiyyete gelen ve kendüzin târım-ı a'lâda görürken ne makūle[10] iltifât u i'tibâr ile ârâm-ı dil ü hâtır tesliyeti mümkin ü müyesser olur mi? Ehl-i fazl u ilm hûşmend kişi ale'd-devâm istiğrâk u hayretden hâlî değildir.

Han Ahmed -dâmet ma'âlihi- hazretleri kuvvet-i ilmiyyesiyle ba'zı beyân itdükleri vukû' bulduğıdur.

Ve yine bir gün Han hazretleri bu hâkden kemter kemini istedüp, şehr-i rebî'ulâhir evâsıtında kendünün hoş hallüği (169a) esnâsında hikmet-i ilâhî ile ulûm-ı garîbeden çok acâ'ib u garâ'ib aydur[1] didiler ki «Bizüm ahvâl-i pür-melâl ü hâtır-ı âşüfte hâlimüzden bir ehl-i ilm ü dâniş getürsenüz ki bu âyîne-i âlem-nümâda görünen inkılâbât u tagayyürât u tebeddülâtdan ve nucûm harekâtınun kırânât u ittisâlâtınun bilüp anladığımuz ilmimüzden bir mikdâr musâhabet eylesek görsek[2], sen dahi bu kitâblar bizi mi okur[3] veya kitâbları biz mi okuduk» didiler. Hele bilmiş olasız ki gelen[4] haftada bu Dîvân-ı âlî içinde bir aceb kargaşa olur ki hergiz kimse hâtırına[5] gelmeye. Ke-ennehû Mirrîh-i[6] cellâd-ı felek tīğ-ı uryân ile kapuda turup çok kimse helâk ider ve mukaddemâ sadr-ı vezâretden giden vüzerâ vü defterdârlar cümlesi[7] gelüp yerlü yerine oturdılar. Gelecek bunlardur: Sinan Paşa ve Ferhad Paşa ve İbrahim Paşa[8] ve Mehmed Paşa ve Defterdârlardan İbrahim ve Burhan ve Mahmud diyü yazmışdı. Ve bu sadr-nişîn olan sâhib-sa'âdet ve Şerîf Mehmed bu iki devletlü umur-ı saltanatdan sâkıt oldılar. Bunun yerine polat-dil bir zî-kudret eski[9] kişi geldi ve cümlesi geldiler. Allâhu a'lem benüm dahi şübhem kalmadı. Elime kalem[10] almayan ki mübhem yer yoktur. Var sen bunlara di ki hâzır-vakt olsunlar didi. Fî 13 rebî'ulâhire, sene ihdâ ve elf.

Teğayyurât u inkılâbât-ı ahvâl ü etvâr-ı nâ-marzıyyedür ki, müsâmaha ile ihtiyâr[11] oluna oluna kabâhat u şe'âmeti nâ-gâh devlet ü saltanat üstüne düşüp kıyâmete dek dâstân-ı âlem olmağa sebeb ü bâ'is olan eşrât-ı sâ'atden olduğıdur.

Ve sene 1001 şehr-i rebî'ulâhiresinün yigirmi üçünci salı güni ki Dîvân-ı Hümâyûn'da masar ulufesi çıkup, Yeniçeri tâ'ifesi yüz beş kîse alup beş kîse altun, ma-adâ nısfı guruş ve nısfı çili[12] akça virilüp kaldırup gitdikden sonra Bölük-halkına virilmeğe başlayup, ibtidâ otuz yük Sipâhî oğlanı cemâ'atine ve yigirmi yük Silahdârlar cemâ'atine ve sâ'ir bölüklere dahi mikdârlarınca ta'yîn olunup (169b) kaldırılmak sadedinde iken heman içlerinden birkaç eski Sipâhîler «Bizüm ulûfelerimüz her zemânda nısf ve[13] noksân üzre virilmeğe sebeb ü bâ'is nedür yoldaşlar, mevcûd gelüp yoklanup, ulûfelerimüz mukābele ile bağlanup virilmez oldı. İkişer ve üçer kıst ulûfeler irkilüp bâkī kalur, almakda küllî zahmet çeker olduk bizi zelîl ve hôr u hakīr eyledinüz, be herhâl bizüm ulûfelerimiz mâ-

tekaddemden mukābele ide-geldüğünüz üzre bi't-tamâm çıkup teslîm eylemenüz lâzımdur. Eylemezsenüz ulûfeyi kaldırmazuz» diyüp gulgule vü velveleye başladılar. «Hoş, imdi yoldaşlar tekmîl idelüm» diyüp, birkaç yük akça dahi ilhâk eylediler. Yine inâd u muhâlefete âgâz idüp gılzat u şiddet eylediler. Usluları delülerine nasîhat itdükce kabûl itmeyüp ve ulûfe kîselerine yapışup kaldırmak isteyenlere ve çavuşlarına ve kâtiblerine zebân-dırâzlıkdan geçüp dest-dırâzlığa başladılar. Dîvân içindeki[14] kaldırım taşların ufadup, avuç kayası[15] yapup başlarına dokınacağın bilmediler. Kethüdâlarına ve ağalarına ve çavuş-başına ve kapucılar kethüdasına ve cümle çavuşlara ve kapucılar üstine hucûm idüp «Bizi nişânlayup intikāmda kasd idersiz» diyüp gulüvv eylediler. Dîvân-ı mu'allâyı biri birine katup sıdılar. «Ve elbette bize Vezîriâ'zam Siyâvuş Paşanun ve Defterdârunbaşı[16] gelmeyince olmaz» diyü küllî küstahlığa cür'et idüp, «İçerüden Kethüdâ Kadın başın da gönder» diyü çağrışup dinsizliğe[17] mütesaddî oldılar. Bi'l-âhire içerü sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâha hücûmları ve ahvalleri arz olundı. Bi'z-zarûre İç-hazîneden elli kîse guruş ve akça çıkup ve yine kemâl mertebe gurûr u istikbârlarından akçayı almayup ulûfeyi yerinden kaldırmadılar. Muttasıl herze vü hezeyânı ziyâde eyleyüp vüzerâ-ı izâm ve kadıaskerler cümle erkân-ı devlet yerlerinden kalkup karşı vardılar ki «Yoldaşlar Halîfe-i zemân u Pâdişâh-ı (170a) İslâm-penâh hazretleri size selâm ider, murâdları her kim ise diyâr-ı Garb'a ve Şark'a çıkup gitsinler turmasunlar, benüm dâmenime murdâr kanların bulaşdurmasınlar, bana kan itdürmesünler, maksûdları yerine gelsün diyü buyurdılar» didüklerince şetemât ü darabât ile tamâmen erkân-ı devlet ve a'yân-ı sa'âdeti taşa tutup, kimseyi yanlarına uğratmadılar. Bu hâl üzre beyne's-salâteyn[1] geçti her kişi hayrete batdı. Ve izdihâm-ı halk, seyirci ve erâzil-i nâs ve erbâş u kallâş cem' olup artmakda oldı. Şehrün müte'ayyin vâ'iz ü nâsıh meşâyih-i izâmından Şeyh Tatar İbrahim Efendi ve Emir Efendi gelüp, Kelamullâh'ı ellerine alup, «Size ahkâm-ı İlâhî'yi getürdük gelün dinlen, kerem eylen yoldaşlar kardaşlar, dîn ü dünyânuza nâfi' sözdür» diyicek, «Biz anı bilirüz, sen orada söyleme, gerekmez» diyüp «Hâşâ elfâz-ı küfrdür, el-'iyâzu bi'llâh eyü değildür, amelinüz bâtıl olur, Müslümanlık gider» didükçe çağrışup, «Biz çokdan kâfir olduk, heman bize Defterdâr'ın ve Kethüdâ Kadın'ın başların getirün» didiler. «Seyyiddür, niçe katl idersiz» dimiş[2], «Gerekse Hasan ve Hüseyin başı olsun» diyüp

ne'ûzü bi'llâh küfri ezber okuduklarından gayri mühmelât u türrehâtlarına nihâyet olmayup, galebeleri ile[3] fitne-i azîme mukarrer olup, her kişi acz ü meskenet yüzini Dergâh-ı Ahadiyyet'e dutup, «Meded senden yâ Gayûr Allâh» diyüp tazarru' u niyâz iderken nâgehânî eşkıyâ içinden bir haber peydâ olur ki «Bostancılar ve İç-oğlanları ve Baltacılar pür yarağ olup geliyorlar ve Yeniçeri Ağası dahi[4] ardunuz aldı ne durursuz, tamâm oldunuz[5] kırıldınuz diyicek «Dönelim Cebe-hâne'ye elimüze yarağ alalum, yetişün yoldaşlar» diyince kargaşa olup ve bu esnâda ke-ennehû Cenâb-ı Celâl-i Kibriyâ-i İzzet'den «Bire urun» dinildi, Dîvân havlısında bulunan odun ağaçların ve erkân-ı devlet üstine atılan taşları cümle çavuşlar (170b) ve Kapucılar ellerine alup, «Bire vâcibü'l-katl mel'ûnlar, küfrânu'n-ni'me olup, Pâdişâh-ı âlem-penâh haremin basarsız» diyüp gürûh ile üzerlerine yürüyüp, yetişdiklerine iki el ile odun yarmasın çalup, yüzlerin tersine dönderüp ve kapudan taşra çıkmak halka azîm müzâhame olur, hikmet-i İlâhî ile kapuda bir mertebe izdihâm ü galebe kopdı ki halk biri biri üstine düşdi, yıkılup altında kalanlar ezildi, helâk oldı. Şekl-i insândan çıkdı ve niçesi dahi havf u haşyet ile kapucılar odasına girüp, pinhân olup bab-ı[6] halâs sandı. Kapular üstüne kapanup habs oldılar kaldılar. Ve kesr olup sevretleri sınup, dehşet ü heybet ile kapu arasında basılup helâk olan leşker üstinden geçüp taşra çıkdukları gibi Yeniçeri Ağası dahi kol değnekleri ile gelüp yetişüp halkı perişan eyledi. Erkân-ı devlet vüzerâ-i izâm ve ehl-i Dîvân ikindi vaktinde kalkup gitdiler. Ve Defterdar Emir Efendi doğrı Yeni Hisar'a habs buyuruldı. Ve irtesi iki Defterdâr Hasan Efendi ve Yahya Efendi ma'zûl buyuruldılar. Sâbıkā Baş-defterdâr İbrahim Efendi ve Burhan Efendi ve Mahmud Efendi yine defterdârlar oldılar. Ve her bölüğe ma'zûl defterdârlardan ve Dîvân'da mukāta'acılardan ulûfe tevzî' itmeğe nâzırlar nasb eylediler. Ve ol gice Dîvân-ı âlî kapusı arasında basılup helâk olanlar ve odalarda ve matbahda ve ahurda kapanup kalanlardan bir ferd halâs olmayup, sabâha dek cellâdlar ve kapucılar taşınup, satve-i kāhire-i Pâdişâhî ile arsa-i saltanatı[7] vucûd-ı nâ-pâklerinden tathîr eyleyüp, ahur kapusından deryâya atdılar. Fî 23 rebî'ulâhir, sene ihdâ ve elf.

Ve Müftilenâm ve Şeyhülislâm hazretleri, «Halîfe-i zemîn ü zemân Pâdişâh-ı İslâm-penâh haremine hucûm eyleyen ta'ife ehl-i bağy olup, helâk olanların zecran-leh namâzları kılınmasun, deryâ-

ya atılsun[8]» diyü fetvâ virdiler ve soygunları (171a) mübâlağa esbâb olup, hidmet idenlere tevzî' olundı. Bit-pazarı'na libâsların yükler ve arabalar ile getürüp cellâdlar fürûht eylediler. Mürde der Bâb-ı Dîvân-ı âlî[1] neferen 117, ez-habs be-deryâ endâhte neferen nâ-ma'lûm.

Ve yine ol gice merhamet-i Şehenşâhî ile Bostancı-başı Yenihisarda Defterdâr Emir Efendi'yi kayığına alup Hasköy'de olan bağçesine getürdi. Fi't-târîhi'l-merkûm.

Hasan Paşa hazretlerine vezâretle Budun fermân olunup Diğer Hasan Paşa'ya Rumili Beğlerbeğiliği virildüğidür[2]

Ve zikr olunan havâdis vukû'undan mukaddem hall ü akd sâhibleri re'y buyurdukları üzre Sinan Paşa hazretleri oğlı Budun Beğlerbeğisi Mehmed Paşa azl buyurılup, Rûmili Beğlerbeğisi merhûm Mehmed Paşa oğlı Hasan Paşa *-edâmeʼllâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri vezâretle vilâyet-i Budun muhâfazasına fermân olundı. Ve Rûmili Beğlerbeğiliği sâbıkā Anatolı Beğlerbeğisi olup, Tımışvar Beğlerbeğiliğinden ma'zul gelen Hasan Paşa hazretlerine fermân olundı. Virilen ulufe muzâyakasında eyüce mu'avenetde bulunduğı nakl olundı, mübârek ola. Ve Budun Beğlerbeğisi ref'ine ba'is olan harem-i muhteremden çıkan otuz yedi akça ulûfelü bir sipahînün ulûfesi Hazîne-i Âmire'ye kalup, Budun'un kullar ağalığı südde-i sa'âdetden hükm-i şerîfle iki def'a tevcîh olunup, dahl itdürmedüği sebeb oldı didiler. Fî evâsıt-ı rebî'ulâhire, sene ihdâ ve elf.

Ve Siyâvuş Paşa hazretlerinden yine mühr-i izzet almup Sinan Paşa hazretlerine ta'yîn buyurulduğıdur.

Ve şehr-i rebî'ulâhirenün yiğirmi beşinci penç-şenbih gün kable salâti'l-asr Kapucılar Kethüdâsı Ahmed Ağa istenüp ve eğlenmeyüp cenâb-ı Pâdişâhî'den debdebe-i saltanat ile çıkup toğrı Siyâvuş Paşa hazretleri kapusına varup suhûlet üzre kimse vâkıf olmayup[3], sadr-ı vezâret mührini alup, Sarây-ı Âmire'ye getürdi. (171b) Ve fi'l-hâl dört nefer kapucı yoldaşlar Malkara'ya Sinan Paşa hazretlerine vezâret-i uzmâ müjdesine gitdiler. Ve birkaç gün varmakda ve gelmekde eyyam geçdi. Gurre-i şehr-i cumâdelûlâda İstanbul'a dahil oldılar. A'yân ü eşrâf ikbâl eylediler. Mühr-i izzet bu def'a dahi Sinan Paşa hazretlerine vusûl buldukda «Ben böyle olacağın bilürdüm, cimâre vezîrler ile maslahat olmaz» buyurmışlar. «Ya'nî ulûfe muzâyakasın def'e istitâ'at-ı mâliyesi olmayan şimden-girü sadr-nişîn olamaz» dimek ister. Ve Ferhad Paşa hazretlerine çiftliğinden içerü şehre dâhi olmağa izn-i hümâyûn buyuruldı. Ve Sadrıâzam Sinan Paşa hazretlerine tehniyet ve mübarek-badî içün evine varmak fermân olundı.

«Umur-ı dîn ü devletde yek-dil ü yek-cihet olup, kin ü kibr terk olunup, hüsn-i zindegânî üzre hakk ve adl ile mesâlih ve mühimmat görilüp, ikinci vezâret ile oturup, her kişi âsûde hal ola» diyü muhkem tenbîh u te'kîd buyurılup, «Ab u âteş cem' ola» dinilmişdi.

Ve Sadrıâ'zam Sinan Paşa hazretleri devlet-hânesine dâhil olduğı gibi hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn gelüp, Damad İbrahim Paşa hazretleri vezîr-i sâlis ve Cerrâh Mehmed Paşa hazretleri râbi' oturup ve Cığala-zâde Sinan Paşa hâmis ve Nişâncı Mehmed Paşa sâdis ve Hızır Paşa sâmin oturmak içün her birine müstakil hükm-i şerîf yazılup beşâret olundılar. Ve ba'dehû Cığala-zâde da'vâ-yı kıdem itmekle Mehmed Paşa'ya takdîm buyuruldı[4].

Eyyâm-ı azl-i hazret-i Sinan Paşa sâl: 1, şehr: 7, yevm: 3. Eyyâm-ı azl-i Ferhad Paşa şehr: 10, yevm: 3. Eyyâm-ı azl-i hazret-i İbrahim Paşa sâl: 4. Eyyâm-ı azl-i Mehmed Paşa sâl: 4[5].

Ve Sadrıâ'zam Sinan Paşa hazretleri müjdesi İbrahim Paşa Sultânına buyuruldı. Ve Ferhad Paşa hazretleri müjdesi Zeyrek Cüce hazretlerine buyuruldı.

Diyârbekir Beğlerbeğiliği virildüğidür.

Ve evâhir-i şehr-i rebî'ulâhirde vilâyet-i Diyârbekir Beğlerbeğisi Dîvâne İbrahim Paşa azl buyuruldı. Sâbıkā Rumili (172a) Beğlerbeğisi olan Sâ'atci Hasan Paşa hazretleri Diyârbekir Beğlerbeğisi olmak fermân olundı. Ol diyâr halkı üstünden zulm-i azîm ref' olup cevr ü cefâdan halâs olduklarına du'aları müstecâb olduğına çok kimse müstebşir[1] olup, hamd-i ferâvan eylediler.

Sipâhî oğlanları ağalığı virildüğidür.

Ve evâ'il-i şehr-i cumâdelûla sene-i merkūmede Sipâhi oğlanları ağası Süleyman Ağa azl buyuruldı. Yerine sâbıkā ağalıkdan beş yıl mikdârı mihnet-i azle mübtelâ olan Hurrem Ağa yine ağa oldı.

Hâkim-i Gîlân Han Ahmed hazretleri Sadrıâ'zam hazretlerine dest-bûsa varduğıdur[2].

Ve şehr-i cumâdelûlânun dokuzuncı gün Hâkim-i Gîlân Han Ahmed hazretlerini Sadrâ'zam Sinan Paşa hazretleri huzûrına iletdük. Ayn-ı inâyetle manzûr olup, hoş-güftâr ile hâtır-nüvâzlık idüp, mevâ'id-i kerîme buyurup, «*Men sabara zafara, ve's-sabru miftâhu'l-ferec*» dür didiler. Hatır-ı pür-melâllerine[3] tesliyet kasd etdiler. Ve bu fakīr-i hakīr hidmetinden hoşnudluk gösterüp du'a vü senâ ile kalkdılar. Ve Hoca Efendi hazretleri ziyâretiyçün icâzet istediler. «İzn-i hümâyûna mevkūfdur, görelüm sebeb-i itâb olmasun» diyü cevâb buyurdılar.

Rûmili Beğlerbeğisi olan Hasan Paşa derneğe fermân olunduğıdur.

Ve şehr-i cumâdelûlânun on ikinci gün Rûmili Beğlerbeğisi olan Hasan Paşa -*dâmet me'âlîhi*- hazretleri derneğe çıkmak içün Dîvân-ı mu'allâya gelüp, hil'at-ı fâhire geyüp, girüp pâye-i serîr-i saltanata yüz sürdi. Göçüp sahrâ-i Sirem'de dernek itmek tenbîh buyuruldı.

Ve serhadd-i mansûrenün her cânibinde küffâr-ı hâksârun azîm cem'iyyetleri olduğı ümerâ-i serhadd arzları ile inhâ olundı. Ve Sivas Beğlerbeğiliği fermân olunan Nuh Paşa dahi bu gün Dîvân'a gelüp hil'at geyüp icâzet elin öpdiler.

Muhtaru'l-ulemâ' ve'l-meşâyih Tatar Şeyh İbrahim Efendi intikāl itdüğidür.

Ve Zâviye-i Küçük Ayasofya'da tarîk-ı halvetiyye meşâyihi serverlerinden zâhid-i zemâne, âbid-i yeğâne nâtık-ı hakā'ık, vâ'iz-i halâyık kıdve-i ricâl, nokta-i kemâl (172b) Tatar Şeyh İbrahim Efendi

-*Kuddise sırrıhu'l-azîz*- âlem-i fânîye vedâ' idüp, müteveccih-i ukbâ oldı. Cümle erkân-ı devlet, vüzerâ-i izâm ve ulemâ-i kirâm Sultân Mehmed Han Câmi'i hareminde cenâze namazına hâzır olup, du'â vü senâ eylediler. Rahmetullahi aleyh. Fî 13 cumâdelûlâ sene ihdâ ve elf.

Cebeci-başılığı ve Bölük-ağalığı virildüğidür.

Ve evâsıt-ı şehr-i mezbûrede Cebeci-başı Vildân Ağa azl buyuruldı. Yerine cemâ'at-ı Ulûfeciyân-ı yesâr Ağası İbrahim Ağa gelüp tekrâr cebeci-başı olmak fermân olundı. Ve Bölük-ağalarında silsile olup, aşağa Bölük-ağalığı eski çaşnigîre fermân olundı.

Defter emâneti ve riyâset virildüğidür.

Evâhir-i cumâdelûlâda Emîn-i Defter-i Hakānî Âlî Çelebi Efendi azl buyuruldı. Yerine Re'îs-i Dîvân Molla Ferruh Efendi Defter Emini buyuruldı. Ve Riyâset, Baş-tezkireci sâbıkā hasâ'ilü'l-hamîde Hüseyin Çelebi Efendi'ye buyuruldı. Ve Baş-tezkirecilik sâbıkā Reisülküttâb Dal Mehmed Efendi'ye buyuruldı. Ve Âlî Efendi emânetden ref' buyuruldukda tâb'-âzmâlık idüp buyurdukları eş'ârlarına mekteb-i irfânda olan erbâb-ı tâb'-ı[5] hüner-perver rengîn nazîriler ile cevâblar yazmışlardur.

Nazım

Alâ'ikden çekildim merd-i sâhib-râza döndüm ben
Kanâ'at Kafına sîmurg olan mümtâza döndüm ben

Bi-hamdillâh ki Defterhâne kaybın ber-taraf kıldım
Kafesden kurtulan murg-ı hümâ-pervâza döndüm ben

Vucûdum nüsha-i irfân iken çiğnetdiler halka
Du'âlarla muhaşşâ tuhfe-i pây-endâza döndüm ben

Halâs oldum hele her rûstâyînün cefâsından
Re'âyâ pençesinden kurtulan şehbâza döndüm ben

Sarartdı gayretimden çün beni nâ-sâzlar ta'nı
Bahâr eyyâmı dilzâr oldı berk-i saza döndüm ben

Adû-yı kîne-cuyun iftirâsından heman Âlî
Vatan terkine râgıb[6] *Hâfız-ı Şîrâz'a döndüm ben*

Nazîre[7]

Bu gün Âlî heman ol dilber-i tannâza döndün sen
Gücile gökcek müsta'mel mümtâze döndün sen

Safâ-i kalbile itmiş değilken ihyâr - uzlet
Niçün ankalanursın peşşe-i yolpâza döndün sen

Hümâ-pervâz zann idüp özün sîmürge benzetme
O zu'm-ı fâsid ile zâğ-veş gammâza döndün sen (173a)

Dürüldi defterin kayd-i kafesden buldun istihlâs
Yolunmuş pençe-i şehbâzile şol kaza döndün sen

Özün medh eyleyüp kath eylemek lâyık mıydı gayrı
Bir aceb وسسه *ile zâhid-i nâ-sâza döndün sen*

Velî ni'metin kathın idersin nân kör oldun
Ununa kül katar şol kaltaban habbâza döndün sen

Yiyüp afyonı otun geçicek sayıklasın dirler
Efendi kâşif-i esrâr sâhib-râza döndün sen

Turş-rû gec-dehân ve eğri gerden salkı kâmetle
Heman bir kukla seni oynadan burnâza döndün sen

Sana mansıb yaraşmaz kıssa-hân olmak münâsibdür
Büküldi kametin la'lin kabâ nâsâza döndün sen

Şeh-i âlem-penâhın devletin Mevlâ ziyâd itsün
İsâbet eyledi azlinde çün hemtâza döndün sen

Sivas Beğlerbeğiliği virildüğidür.

Eva'il-i şehr-i cumâdelâhirede Sivas Beğlerbeğisi Nuh Paşa Hazine-i Âmire'ye pîşîn teslîm eyleyeceği akçalarm ba'zmda hîlekârlığı olmağla Üsküdar'dan göçüp bir konak gitmiş iken azl buyuruldı. Ve Sivas Beğlerbeğiliği sâbıkā Mısr Beğlerbeğisi olup, Karaman Beğlerbeğiliğinden ma'zul Sinan Paşa'ya virilmek fermân olundı.

Ve Han Ahmed ümîd ü arzusundan me'yûs ruk'a sunup Kerbelâ'ya gitmeğe icâzet istedüğidür.

Ve evâsıt-ı şehr-i cumâdelâhire-i sene-i merkūmede Han Ahmed hazretleri kendü şân-ı şerîf ve fazl u ilmine göre ümîdvâr olduğı üzre iltifât u hürmet bulmayup ve belki a'yân-ı devletün ba'zından sa'adetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinün mübârek hâtır-ı âtır-ı deryâ - makātırlarma keder ü kelâl virmek içün kul tâ'ifesi ağzından nâ-münâsib[1] kelâm söylenüp dirler ki «Eyü Pâdişâh elimüze girdi, eskiden hâkim imiş diyorlar, tahtda[2] pâdişâh bir olur» diyüp, mesâmi'-i aliyye-i Pâdişâhîye yetişdirürler. Derd-mend ve nâ-murâd hâlin ve ahvâlin beyân eylemeğe devlet eşiğine yüz süre-gelüp merhamet ü şefekat ricâsmda iken baş ve cân vehmine düşdi. Ansızda cum'a namazma ve taşra çıkmağa müsâ'ade buyurulmamışdı. Ve çıkdukda cerrârlara akçalar virmekle halk izdihâm iderlerdi. Nâgehânî derd-i derûn ile ziyâret-i meşhedeyn-i şerîfeyn dâ'iyesi olup, rikâb-ı hümâyûn-ı Pâdişâhî'ye arzıhal mu'allâ idüp, küllî niyâz-mendlik ider ve ruk'asmun (173b) üzerine hatt-ı hümâyûn ile «Murâdı nedür görülsün, arz olunsun» fermân olunmağla Sadrıa'zam Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* bu kullarını istedüp «Niçün musâhibünle onatca meşveret itmedün, Kerbelâ'ya gitmek içün ruk'a sundı» buyurdılar. «Benüm kanum ol hake düşsün, dahi özge yerde karâr u ârâmum yokdur» dir. «Çok söyledük te'sîr itmedi.» diyü cevab virdüm. Buyurdılar ki «Halkun ekseri hüsn-i zann üzre olmayup, rafz u şî'iyyet töhmet[3] itmekden hâlî değillerdür. Kerbelâ hôd menba'-ı[4] revâfızdur. Var nasîhat eyle. Ehl-i ilm ü fazl u dânişdür. Gayrı yerde her ne ihtiyâr buyururlarsa maslahatm görmek câna minnetdür» didiler. Varup söyledim, kâr-ger olmadı. Kerbelâ'dan ayrılmadı. Bi'l-ahire tekrâr arzuhali telhîs olunup içerü sa'adetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri huzûrma vardukda buyurmışlar ki «Çün ol diyârı

ihtiyâr eylemiş, yevmî bin akça vazîfe Hazine-i Amire-i[5] Bāğdad'dan kendü özine[6] virilsün. Ve on beş nefer âdemlerine dahi hallerine göre iki yüz seksen beş akça yevmiyye ulûfe ta'yîn olunsun ve senevî beş yüz keyl-i İstanbulî buğday ve beş yüz keyl arpa virilsün» diyü ol diyâr hükkâmına mü'ekked ahkâm-ı[7] cihân-mutâ' virildi.

Ve yine ol esnâda Sadrıa'zam Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri bu hâkden kemter kemîne kullarını Dîvân-ı Âlî'de istedüp, «Sâbıkā Rumili Beğlerbeğisi olup hâlâ Diyarbekir Beğlerbeğiliği fermân olunan Hasan Paşa *-dâmet me'âlîhi-* hazretlerine var bizden selâmlar eyle sa'âdetlü Pâdişâh hazretleri buyurdılar ki Han Ahmed hazretlerine refîk olup, Diyarbekir'e bile alup gitsün. Azîzü'l-vucûd mihmândur, hürmet ü ri'âyet eylesün. Şükr ü şikâyeti makbûldür diyesin» buyurdılar. Emr ü fermân-ı şerîfleri üzre buyurdukların varup teblîğ eyledigümüzde, cân u baş üzre hoş görüp irtesi Han Ahmed hazretleri mekânına[8] geldiler. Harem-i muhteremde hidmet iderken[9] dahi ilm-i hey'et ve hendese ve nücûm ile mukayyed olmağın Sâ'atcı Hasan Paşa (174a) müneccimlik ile meşhûr u müteâref olmışlardı. Mûmâ-ileyh Han hazretleri ile ilm-i hey'ete müte'allık müsâhabet eylediklerinde esâmîsi işidilmedik kütüb ü âlât zikr olundı ki Paşa hazretleri kemâl-i hazz u safâ ile istifâdede oldılar. Hakīkaten cemî'-i ulûmda Han hazretleri yegâne[1] idiler.

Ve evâhir-i şehr-i merkūmda Dîvân-ı Âlîye iletilüp hâssa-ı hümâyûn-ı Pâdişâhî'den iki hil'at-ı fâhire çıkup ve âdemlerine dahi taşradan beş hil'at-ı fâhire virildi. İzn-i hümâyûn içün girüp pâye-i serîr-i saltanata yüz sürüyü du'â ve senâlar eyleyüp çıkdı. Makarr-ı devletlerine getürildi ve irtesi Sadrıa'zam hazretleri bu kullarına buyurdılar ki «Han hazretlerine yol harclıgı içerü hazîneden sa'âdetlü Pâdişâh hazretlerinden recâ eyledim, ümîdim oldur ki ziyâdece müyesser ola, tesliyet eyleyesin» buyurdılar. Fi'l-hakīka üç bin aded sikke-i hasene in'am harc-ı râh çıkdı. Kemâl mertebe meserret-i küllî hâsıl olup hayât-bahş oldı. Ve dahi irtesi a'lâ serâser nimtene bâpostîn sammûr çıkdı. Fevka'l-hadd surûr u hubûr kesb eyleyüp niyâzlar eyledi. Ve Sadrıa'zam hazretleri iki re's a'lâ esb-i tâzî gönderdiler Ve sadr-ı sânî Ferhad Paşa hazretleri dahi iki a'lâ at gönderdiler. Ve ulemâ-i Rûm ile mülâkāt aksâ-i merâmım idi. El-hükmü li'llâh bu murâduma dahi vusûl müyesser olmadı. Husûsan Hoca-i Şâh-ı Cihân Sa'dî Efendi hazretlerinün ziyâretine ziyâde harîs idim[2],

ol devletden dahi mahrûm u nâ-ümîd kaldım» diyü çok âh-ı hasret çekdi. Ve Hoca Efendi hazretleri Molla Tevfîki ile bir mîkdâr nefa'is ü[3] tefârîk-i esbâb gönderdiler. Ve besî mahzûn u nâ-murâd ehl ü iyâl ve mal ü menâl ve dâr ü diyârdan ve sadr-ı hükûmetden cudâ vü âvâre ber-geşte-i tâli' çıkup gitdi. Vüzerâ-i izâm *-edâme'llahu ta'âlâ iclâlehüm-* hazretleri kendü cânîblerinden Şâh Abbas-ı Kızılbaş'a Han Ahmed ahvâli âhirü'l-kâr niçe olmaludur, sa'adetlü Pâdişâh-ı zı'llullâh hazretlerinün bu mertebe te'addî vü hayfa rızâları yokdur, cevâb-ı bâ-savâb viresiz» diyü mühürlü mektûbların (174b) Hasan Çavuş nâm nâ-karşinâs ile irsâl eylediler. Ve mektûblara öteden ne vechile cevâb virilürse ana göre tedârük idüp haber virecek oldılar. Ve Derğâh-ı Âlî çavuşlarından yigirmi nefer mikdârı çavuşlar ile konağından göçürüp, sene 1001 şehr-i recebinün ikinci gün forsa kadırga ile Üsküdar'a ubûr olundı. Ve birkaç gün ârâm u karâr olunup, mâh-ı nisan evvelinde Bağdad'a teveccüh eylediler. Fî sene ihdâ ve elf.

Mahrûsa-i Mısr ve Şâm ve Mekke-i mükerreme kadılıkları tevcîh buyuruldugıdur.

Evâhir-i şehr-i cumâdelâhirede mahrûsa-i Mısr Kadısı Mevlânâ Kāf-zâde Efendi azl buyuruldı. Ve Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri hocası Mevlânâ Ma'rûf Mehmed Efendi Mısr kadısı olmak fermân olundı. Ve hazret-i Hoca Efendi-zâde Mevlânâ Es'ad Efendi vâlideyni iftirâkın ihtiyâr idemeyüp Mekke-i mükerreme kadılığından ferâgat eylemeğin Şâm-ı dârüsselâm Kadısı Mevlânâ Küçük Mustafa Efendi Ka'be-i mu'azzama Kadısı olup, Şâm kadılığı Sultân Süleymân Han Medresesi'nden İbn[4] Sinan Çelebi-zâde Mevlânâ Kethüdâ Mustafa Efendi'ye fermân olundı. Ve Hoca Efendi-zâde'ye ikrâm u ihtirâmen yüz yigirmi akça vazîfe ile tekā'üd[5] fermân olundı. Fi't-târîhi'l-merkūm, sene ihdâ ve elf.

Dal Mehmed Efendi Reîsülküttâb oldugıdur.

Eva'il-i şehr-i recebü'l-mürecceb de re'îs-i Dîvân Hüseyin Çelebi birkaç gün içinde mizâcında futûr olup ve etibbâ-i huzzâk[6] teşhîs-i maraz idemeyüp, bu âlem-i cevânîde riyâset-i dünyâya vedâ' idüp, raht u bahtı cihân-ı câvidânîye çekti gitdi. Yerine tekrâr Dal Mehmed Efendi Reîsülküttâb olmak fermân olundı.

Taşköpri-zâde Kemâl Efendi Haleb kadısı olduğıdur.

Evâsıt-ı şehr-i recebde mahrûsa-i Haleb Kadısı Kınalu-zâde Mevlânâ Hasan Efendi azl buyuruldı. Ve Selânik Kadılığından ma'zûl gelen Taşköpri-zâde Mevlânâ Kemâl Çelebi eğlenmeyüp Haleb Kadısı oldı.

Mısrâ'

«Kıldı Kemâl-i adli şer'-i Nebiyyi ihyâ»

(قلدی کمال عدل شرع نبی احیا =1001) târîhdür. (175a)

Edirne, Bursa, İstanbul kadılıkları virildüğidür.

Ve mahrûsa-i İstanbul kadısı Ata'ullâh-zâde Mevlânâ Şems Efendi azl buyuruldı. Yerine merhûm Ebussu'ûd-zâde Mevlânâ Edirne Kadısı Mustafa Çelebi Efendi geldi. Ve Bursa Kadısı Ahî-zâde Mevlânâ Abdülhalim Efendi Edirne Kadısı oldı. Ve Bursa Kadısı Galata'dan Râzıye Hatun Dâmâdı Mevlânâ Muhyiddin oldı. Ve Galata'ya Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri İmâmı Abdülkerim Efendi dâmâdı Medrese-i Sahn'dan Şeyhî Efendi kadı oldı. Ve Medrese-i Sahn'dan Kâmî-zâde Efendi'ye Trablus-şâm kadılığı fermân olundı. Fî evâhir-i receb, sene ihdâ ve elf.

Defterdârlık virildüğidür.

Vilâyet-i Rûm ya'nî Sivas'da Mal-defterdârı Mu'allim-zâde Efendi azl buyuruldı. Südde-i sa'âdetde Defter-emânetinden ma'zûl Yahya Çelebi Defterdâr oldı. Fî evâhir-i receb, sene 1001.

Zelzele vâki' olduğıdur.

Sene ihdâ ve elf şabânının dördünci gün çihâr-şenbih gicesi temcîd vaktinde zelzele-i azîme oldı. Amme-i âleme havf u haşyet düşdi. Dergâh-ı Ehadiyyet'e halk tazarru' u niyâza başladılar. Allâh teâbrek ü ta'âlâ tevbeler tevfîk eyleye, tenebbüh müyesser ola. Câdde-i insâfdan çıkıldı. Ümmete lâyık olmayan a'mâl-i kabîha ihtiyâr olu-

nup, sû-ı hulk ile sahtu'llâha mazhar olacak havâ belâlarına mübtelâ olduk. *Allâhümme yâ Hafiyyü'l-eltâf, neccinâ mimmâ nehâf*

Ferzend-i Şâh-ı Acem Haydar Mirza Sünnet olup düğün olduğıdur.

Ve evâ'il-i şehr-i şa'bânü'l-mu'azzamda ferzend-i Şâh-ı Acem Südde-i sa'âdetde turup, bâ'is-i sulh olan Haydar Mirza sünnet olmak içün icâzet-i hümâyûn taleb idüp, Dîvân-ı âlîye geldi. Vüzerâ-i izâm *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehüm-* hazretleriyle içerü girüp hil'at-ı fâhire geyüp, pâye-i serîr-i saltanata yüz sürdi. Merhûm Vezîria'zam Mehmed Paşa *-rahmetu'llahi aleyh-* in Kadırga limanındaki sarâyında düğün cem'iyyeti fermân olundı. Cümle erkân-ı saltanat geldi. Dîvân-hânede sımât-ı ni'met-i (175b) ferâvân-ı Pâdişâhî çekildi, âlî ziyâfet oldı. Ve Lala olan Şâhım[1] Kulı Halîfe küllî câ'ize gelmek tasavvur iderken â'ide vü fâ'ideden ziyân eyledi. Çendân revnak-pezîr olmadı. Konuk umduğun yemedi meseldür.

Kefe Beğlerbeğiliği Matbah-ı Âmire'ye revgan-ı sâde yetişdürmek üzre virildüğidür.

Evâsıt-ı şehr-i şabân sene-i mezbûrede Kefe Beğlerbeğisi Mehmed Paşa'nun vefâtı haberi geldi. Yerine Bolı sancağı Beği Rûm Beğ-oğlı dimekle ma'rûf Behram Beğ beğlerbeği oldı. Ve vilâyet-i Kefe'de vâki' mahsûlât-ı mîrî cizye[2] ve âdet-i ağnâm ve sâ'ir hukûk-ı rüsûm-ı şer'iyye ve örfiyyeyi beğlerbeği kabz u zabt idüp, Matbah-ı Âmire'ye sene-ber-sene lâzım olan revgan-ı sâdeyi yetişdürmeğe müte'ahhid olmak ile beğlerbeğilik kendüye ve Bolı sancağı tâze civân oğlına virilmek fermân olundı. İkisi de Dîvân-ı âlî'ye gelüp pâye-i serîr-i âlem-masîra yüz sürdiler. Bâ-hil'at-ı fâhire, Fî 15 şehr-i şâbân, sene 1001.

Ba'zı e'âlî Dîvân'a geldüğidür[3].

Ve evâsıt-ı şehr-i mezbûrede deryâ korsanlarından Arnavud[4] Memi Paşa Trablusgarb Beğlerbeğisi ve mahrûsa-i Edirne Kadısı olan Mevlânâ Abdülhalîm Efendi ve dahi ba'zı ümerâ gelüp Dîvân-ı ulyâda pâye-i serîr-i saltanatta yüz sürdiler. Fî 16 şa'bânü'l-mu'azzam, sene 1001.

Tebdîl ü tağyîr-i kānûn-ı kadîm

Kefen-iğnesi dimekle mülakkab tâze sipâhî[5] celeb, Sipâhî oğlanları kâtibi[6] iken Alaman-oğlı nâm Yahûdî eliyle içerü harem-i muhterem cânibine mâl-ı ferâvân îsâl eyleyüp, Yeniçeri Kâtibi Kara Ömer Çelebi elinden kitâbeti[7] alup, Sipâhi oğlanları kitâbeti Ömer Çelebi'ye verilmek fermân olındı. Ber-vech-i mübâdele, fi't-târîhi'l-merkūm.

Trablusşâm beğlerbeğiliği virildüğidür.

Evâsıt-ı şehr-i şa'bânda Trablusşâm Beğlerbeğisi Can-Polat Beğ-oğlı Hüseyin Paşa hakkında arzlar gelüp Üsküdarlı Mehmed Beğ dimekle ma'rûf Hamâ sancağı beği ile top ve tüfeng ile ceng eyleyüp mâ-beynde âdemler helâk olduğı mukarrer oldı[8] Azl buyuruldı, yerine Tunus'dan gelen Frenk Ca'fer Paşa hâzır donanmış baştardasıyla[9] çıkup beğlerbeği olup (176a) teftîş eylemek fermân olundı.

Sivas ve Mar'aş Beğlerbeğiliği virildüğidür.

Ve evâsıt-ı şehr-i şa'bânda Nuh Paşa elinden Sivas Beğlerbeğiliğin alan Sinan Paşa Mar'aş Beğlerbeğisi olup Sivas Beğlerbeğiliği Ferhad Paşa hazretleri oğlı Mehmed Paşa'ya fermân olındı. Fî sene 1001.

Adana hükûmeti virildüğidür.

Az zemân içinde Mar'aş Beğlerbeğiliği Adana hâkimi Ramazânlu Sadrıa'zam hazretleri dâmâdı Mehmed Paşa'ya fermân olundı. Ve Adana Hükûmeti karındaşı sabîye buyuruldı. Ve Sinan Paşa ref' olunup «Asitâne-i sa'âdete mülâzemete gele» diyü buyuruldı.

Rûmili Beğlerbeğiliği ve Tımışvar Beğlerbeğiliği virildüğidür.

Ve evâhir-i şehr-i şa'bânda sene-i mezburede Sahrâ-i Sirem'de dernekde iken, Budun Beğlerbeğiliğinden ma'zul gelen Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri oğlı Mehmed Paşa eğlenmeyüp Rûmili Beğler-

beğisi oldu. Ve akrîbâlarından Tımışvar Beğlerbeğisi Mustafa Paşa ref' buyrulup, Rûmili'nden Hasan Paşa Tımışvar Beğlerbeği olmak fermân olundı. «Bu mahalde Sirem Sahrâsında asker kalkmak re'y değildür, şe'âmeti çekilür» diyü kar-azmûde olanlar söylediler[1]. A'dâ-i dîn fırsat bulup, asker-i İslâma gezend irişdürmeğe sebeb oldı, âkıbet vehâmeti çekildi.

Ve merkūm Rûmili Beğlerbeğisi olan Mehmed Paşa hazretleri babası Sadrıa'zam hazretlerine[2] mahall-i şükr ü sipâs ve takrîr-i kelâmda[3] dimişlerki «Eğerçi eyyâm-ı sa'âdet-encâmınuzda Rûmili beğlerbeğisi ile ber-murâd u kâmgâr olduk el-hamdü lillâh ta'âla. Ve lâkin Rûmili beğlerbeğisin[4] alçak beğlerbeğiliğe bıraktınız, ol cihetden kalbimüz inkisârdadur» dimişler. Hakîkaten hûş-mendâne kelâm buyuruldukları pesendîde-i enâm[5] olmışdur, sene 1001.

Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa tamâm-ı şevket ü haşmet ile derneğe çıkduğıdur.

Ve bu esnâda küffâr-ı hâksârın serhatlerde küllî cem'iyyetleri olduğı ale't-terâkub ve't-tevâlî ümerâ vü beğlerbeğiler âdemleri ulağla arzlar getürüp ihbâr u i'lâm eylemekle, karâra mecâl kalmayup ale'l-fevr cebehâne ve sâ'ir esbâb u alât-ı sefer hâzır u müheyyâ itmekde (176b) dakīka fevt itmeyüp sâz u selb darb u harb tedârükinde ikdâm u ihtimâmlar olundı. Bî-hadd u bî-kıyâs yarar güzîde bahâdır server yiğitler kemâl mertebe müsellah u mükemmel[6] müzeyyen olup ramazân-ı şerîf evvelinde Dîvân-ı mu'allaya gelüp pâye-i serîr-i saltanata yüz sürdiler.

Ve mâh-ı mezbûr evâsıtında şevket ü haşmet-i mâlâ-kelâm ile müzeyyen ü müretteb leşker-i bîşumâr ile alay tertîb eyleyüp, yakın zemânda bu kesret-i şevket görülüp işidilmemişdi. Fi'l-hakīka babaları sadr-ı sa'âdetde, iktidâr ve mal[7] ve istitâ'at ve davar nihâyetde olup, merhûm Paşa oğlı Hasan Paşa hazretleri derneğe çıkdukda ızhâr eyledüği kudret ü kuvveti âlî himmetlik idüp galebe eylemek üzre bezl-i makdûr ve sarf-ı meysûr eylediler. At gemilerinde ve mutallâ siper ile nümâyişde hûb tedbîrler eylediler. Altı yüz bayrak ile çıkdılar. Allâh sübhânehû ve ta'âlâ re'y ü tedbîrlerini ber-sevâb eyleye, a'da-i dîn üzerine gālib ü kāhir olalar. *Bi-mennihî ve yümnihî.* Cümle erkân-ı sa'âdet vüzerâ-i kirâm gönderi çıkdılar, hava rû-

şen idi[8]. Kulûb-ı ehl-i İslâm hayır du'â vü senâya müteveccihler idı. *Allâhümme unsur men nasara'd-dîn* v' *ahzül men hazele'd-dîn* du'âları mele-i a'lâya çıkdı. Fî sene 1001.

Ve mutâllâ Çerhî siperler ve bebr ü pelenk sipâhiyâne haftânlar ibtidâ Âsitâne-i sa'âdetde haşmet ü şevkete bâ'is Nişâncı Feridun Beğ îcât u ihtira'ıdur. Beğler ve beğlerbeğilerin gâyetde zî-şân u zevi'l-iktidâr olanlarına müyesserdür, gayra değildür. Merhûm Feridûn Beğ önünce piyâde yürüyen yüz elli nefer sekbân tüfenk-endâzlara katîfe-i pelenk libâs ile[9] yüz elli nefer süvâri mutallâ siper berdûş[10] giderdi. Her câme iki bin dört yüz akça ve her siper iki bin sekiz yüz akça olmışdı.

İstanbul'da ihrâk vâkı' olduğıdur.

Ve şehr-i ramâzân-ı şerifün sekizinci güni salı gicesi bi-emri'l-Kādiri'l-Kāhiri'l-kavîm İstanbul'un Saraç-hâne başında Haffâflardan[11] nâgehânî Kazâ-i İlâhi ile ateş tutup Saraç-hâne nısfı ve cemî'an (177a) Haffâflar ve Semerciler ve Büyük-karaman bazarı, Mücellidler ve Kiçeciler[1] ve At-bazarı ihrâk oldı. Müslimânlara azîm musîbet ü hasâret oldı. Allâhümme ecirnâ mine'n-nâr.

Beyt

Tâlib-i dünyâ olanlarun metâ'ın almağa
Görmedim âlemde âteş gibi kızgun müşteri

Kefe Beğlerbeğiliği fermân olunan Behram Paşa teftiş lâzım gelüp Beğlerbeğilik âhara tevcîh buyurulduğıdur.

Ve evâ'il-i şehr-i ramâzân-ı şerîfde Anadolu Defterdârı Burhaneddin Efendi «Vilâyet-i Kefe Beğlerbeğiliği fermân olunan Rûm Beğ oğlı Behram Paşa sâbıkā sene 990 târîhinde mensûh olan piyâde vü müsellem yerlerinün[2] emvâl-i furûhtunı ve mukāta'ât emvâlini iltizâm ve ber-vech-i kefâlet haklaşdırmağa nâzır olduğı zemânda Hazîne-i Âmire defterine yazılup eline virilen berât-ı hümâyûndan ziyâde ba'zı arâzî dahi zabt u furuht eyledüği yerlerün emvâli gelen irsâliyeler ve muhâsebat defterlerinde küllî noksân üzredir, eksik gelmişdür. Fuzûlî zabt u furuht eyledüği yerlerün akçaları taleb olunmak vâcib ü lâzımdur» diyü da'vâ-yı küllî eyledüği arz u telhîs olunup Pâye-i serîr-i a'lâya okundukda sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri «Vezîr-i sânî Ferhad Paşa *-edâma'llâhu ta'âla iclâlehû-* hazretlerinde cümle erbâb-ı kalem ve ashâb-ı rakam cem' olsunlar ve ulemâ-i izâmdan sâbıkā Rûmili Kadıaskeri Çelebi oğlı Mevlânâ Hasan Efendi ve sâbıkā Rûmili Kadıaskeri Mevlânâ Abdülbâkī Efendi ve sâbıkâ Anadolı Kadıaskeri Mevlânâ Ali Çelebi Efendi müşârün-ileyh Vezîr hazretleri huzûrında meclis-i âlî eyleyüp, fermân-ı âlî üzre ibtidâ-i târîhden zabt u furüht ve teslîmâtları görülüp teftîş ü tefahhus olundukda şöyle ki mal zuhur eyleye aman u zemân virilmeyüp tahsîl oluna» buyurulmağın ulemânun ba'zı, Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleriyle Defterdâr Burhaneddin da'vâsınun hilâfına zâhib olup ve Mevlânâ Abdülbâkī Efendi ikinci mecliste ber-mûceb-i defter ü temessük altmış yük akçayı Rûm Beğ-oğlından Hazîne-i Âmire'ye hüküm eyledi. Ve mûmâ-ileyh (177b) Beğ hazretleri el uhdetü ale'r-râvî kabz u zabt eyledüği emvâli erkān-ı devlet ve belki a'yân-ı sa'âdet kapularında pîşkeş ü hedâyâ tarîkıyle sarf eylemiş bulunup ve Ferhad Paşa hazretlerine tekrâr tezkire-i hümâyûn gelüp «Mevlânâ Abdülbâkī hükm eyledüği akçayı bi't-tamâm tahsil eyleyesin» diyü emr ü fermân olundı.

Ve Kefe Beğlerbeğiliği Şâhzâde Sultân Mehmed hazretleri lalalığından munfasıl mektub-ı şefâ'at ile Âsitâne-i sa'âdet mülâzemetine gelen Üveys Paşa karındaşı Ramazan Paşa'ya fermân olundı. Fî 10 Ramazânü'l-mübârek, sene 1001.

Vezîr Ca'fer Paşa hazretleri Bağdad'dan Şirvân muhâfazasına fermân olunduğı.

Ve evâsıt-ı şehr-i ramâzân-ı şerîfde Bağdad muhâfazasında olan hizebr-i vegā Vezîr-i dilîr Ca'fer Paşa *-edâmellâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerine vilâyet-i Şirvân muhâfazası emr olundı. Bağdad Beğlerbeğiliği Haleb'de sâkin olan Elvend oğlı Ali Paşa'ya buyuruldı. Yahşi Pîşkeş ü câ'izesi[3] alınup Bağdad'a gitmek fermân olundı. Fi't-târîhi'l-mezbûr.

Vilâyet-i Şirvân muhâfazasında olan Hasan Paşa hazretleri Âsitâne-i sa'âdete gelmek buyuruldı.

Ve Şirvânzemîn muhâfazasında olan Vezîr-i lâ-nazîr Hasan Paşa hazretlerinün Âsitâne-i sa'âdete yüz sürmek aksâ-yı merâmları olup,

kendüzin niçe kerre arz eylemeğin izn-i hümâyûn ile dergâh-ı sa'âdet-destgâha gelmek içün hükm-i şerîf gönderildi. Fî evâsıt-ı şehr-i ramazânü'l-mübârek, sene 1001.

Vezîr Nişâncı Mehmed Paşa -rahmetu'llâhi aleyh- sefer-i âhiret ihtiyâr itdüğidür.

Sene ihdâ ve elf şehr-i ramazânunun yiğirmi birinci[4] gün dü-şenbih gicesi temcîd vaktinde Nişâncı Vezîr-i müşîr-i lâ-nazîr Mehmed Paşa bi-emri'l-Hayyi'l-Kayyûm maraz-ı istiskādan bir ay mikdârı zemân şikeste-hâl olup, ifâkat müyesser olmadı. Âlem-i fânîye vedâ' idüp, cihân-ı câvidânî seferin ihtiyâr eyledi. Merhûm ve mağfûrun-leh mütedeyyin, ehl-i hak, gayûr kişi idi. Tarîk-ı selefden tehallüf itmezdi. Zemâne halkı hulkma[5] (178a) mütâbe'at itmeyüp, muradâtlarına muhalefet üzre olmağın nev-devlet olanlarm marzâları değildi. Hôb-nazm[1] tab'ı ve hakīkat-bahş kelâmı var idi. İki ferzendi ve beş iyâli kaldı. Ve hâl-i hayâtmdra iyâlini mevâlî-yi izâm evlâdına tezvîc eyleyüp, «Madhâdîm-i kirâmdur» diyü âsâr-ı hayrât ve umûr-ı evkāfına müte'allık bunlardan küllî nef' mülâhaza eylerdi. Ve bu bâbda dâmâtları cümleten ittifâkla merhûm[un] vesâyasmm ve oğullarınun hilâfın tutup nâ-insâflıklar eylediler. İstanbul içinde kendü câmi'i civârında türbesinde defn olundı. Cümle erkân-ı sa'âdet vüzera'-i izâm ve ülemâ-i kirâm ve meşâyih-i enâm cenâzesiyle türbesine hâzır oldılar. Cümle-i âleme ibret ve mûcib-i hasret[2] oldı. Âhir vâkı' olan nazmıdur ki sebt olundı.

Dir isen biz bu dünyayı gelüp niçe vatan bulduk
Der u divârı yok sakfı delik dâr-ı kühen bulduk.

Nice Ya'kûb ile Yusuf konup-göçmüş haber aldık
Aceb mihnetserâ[3] gördük aceb beytü'l-hazen bulduk.

Temâşâ eyledük bağun gezüp her kûşesin ragun
Nice gül kalmış ne hôd bülbül uçar zâg u zağan bulduk

Vefâsın görmedük herkiz, safasın sürmedük[4] bir dem
Yağar sehm-i kaza gökden yeri ejder-dehen bulduk

Gelüb cem' eyledük Nâmı[5] bizüm sandık metâ'ını
Götürüp gidecek andan hemânâ bir kefen bulduk.

Halil Paşa hazretleri mesned-i vezârete geldüği ve beğlerbeğiler tebeddülâtıdur.

Ve mukaddemâ Yeniçeri Ağalığmdan çıkan Halil Paşa Şâm-ı darüsselâmdan Anatolı Beğlerbeğiliğine geldi. Ve sâbıkā söylenen haber-i izzet ü meserret eserleri zuhûr u burûza gelmeğe başladı. Sultân-ı âli-şân hidmetine yetişüp dâmâd-ı Pâdişâh-ı saltanat-penâh olmak mukarrer oldı. Anatolı Beğlerbeğiliğinden mesned-i vezârete geldi. Ve Anatolı Beğlerbeğiliği yine sâbıkā Anadolı'dan Şam'a giden Mehmed Paşa'ya fermân olundı. Ve Şam Beğlerbeğiliği Karaman Beğlerbeğisi Bostancı Ali Paşa'ya buyuruldı. Karaman Beğlerbeğiliği Kefe Beğlerbeğisi olan Lala Ramazan Paşa'ya fermân olundı. Ve Kefe sâbıkā Tımışvar Beğlerbeğisi olup Mîrâhur ve Kapucıbaşılıktan çıkan Hasan Paşa'ya buyuruldı. Ba'dehû eğlenmeyüp Şam Beğlerbeğisi (178b) Bostancı Ali Paşa Kıbrıs'a varup, Kıbrıs Beğlerbeğisi Murad Paşa Şâm-ı Şerife vardı ve Kıbrıs defterdârı Dervîş Mehmed Efendi südde-i sa'âdete kırk yük akça irsâliye eyledi, Şâm Defterdârı oldı. Ve Şâm Defterdârı Çaşnigîrlikden çıkan Mehmed Beğ Kıbrıs Defterdârı oldı. Fi evâhir-i ramazânü'l-mübârek, sene 1001.

Vüzerâ-i izâm cizye defterlerin sipâhilere virdükleridür.

Ve evâhir-i şehr-i ramazânü'l-mübârekde Sadrıa'zam hazretleri ve sâir vüzerâ-i izâm *-edâma'llâhu ta'âlâ iclâlehüm-* hazretleri cidd ü cehd idüp kānûn-ı kadîm üzre cizye defterlerin Bölük-halkına ikişer kişiye virmeğe sa'y eylediler. Mecâl ü imkân olmadı, sebeb-i fitne olayazdı. Yine beşer ve onar nefere ta'yîn eylediler. Hükûmet makām-ı acze vardı, leşker-i saltanat üstüne dilîr olmağa başladı, gitdükce yaramaz olmaktadır. *Allâhümme iftah-lenâ ebvâbe'l-hayrât.* Fî sene ihdâ ve elf.

Gurre-i şehr-i şevvâl sene ihdâ ve elf.

Mübârek îd-i şevvâl cümle ümmet-i Muhammedî ve dîn-i İslâm-ı Ahmedî üstüne ve erkân-ı sa'âdete, husûsân Pâdişâh-ı saltanat-penâh hazretlerine huceste ola. Güzel kutlu bayram oldı[6].

Merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Bayezid Han Köşki mahalline müceddeden binâsı fermân olunan kasr-ı âlî itmâm olduğıdur.

Ve ba'dehû îd-i şevvâli'l-mükerrem lebi deryâda müceddeden binâsı fermân olunan kasr-ı âlî-şân, ki merhûm u mağfûrun-leh Sultân Bayezid Han Köşki dimekle meşhûr idi. Ser-mühendisân-ı ruzgâr Mi'mâr-başı Dâvud Ağa dest-yârlığı ile kemâl-i letâfetde yapılup, reşk-i gülşen-i irem misâl[7] oldı. Ve mezbûr kasr-ı âlîşânun ibtidâ temelin[8] Sadrıa'zam Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* açup ve bir niçe eyyâm Ferhad Paşa hazretleri sadr-nişîn iken mâl-ı ferâvân ile çalışup sarf-ı himmet eyledi. Ve bir niçe zemân dahi Siyâvuş Paşa hazretleri cidd ü cehd-i bî-dirîğ ile üstâdlara harc-ı bî-pâyân eyledi. Âhir-i kâr[9] tekmîl ü itmâm yine sâhibü'l-izz ve's-sa'âdet Sinan Paşa hazretlerine müyesser ü mukadder olmağla lâzım olan husûslarda âlî-himmet ile bezl-i makdûr eyleyüp, küllî tekellüfât üzre (179a) döşeyüp evvelâ ulemâ vü sülehâyı da'vet idüp her birine ziyâfet ile tatyîb-i hâtır ve hôş hâl eyledüklerinde hayr du'â vü senâlar itdürdiler. Ba'dehû Pâdişâh-ı zillu'llâh-ı dîn-penâh *-eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhu-* hazretleri gelüp dâhil oldukda surûr u hubûr ve selvet ü huzûrları içün kurbânlar ve fukarâ vü gurabâya in'âm u ihsânlar eyleyüp bezl-i mâl-ı ferâvân eylediler. Fî 4 şehr-i şevvâli'l mükerrem, sene 1001.

Vilâyet-i Bosna Beğlerbeğisi Hasan Paşa ve Sultân-zâde Mehmed Beğ meydân-ı gazâda şerbet-i şehâdet içdüklerîdür.

Ve evâ'il-i şehr-i şevvâli'l-mükerremde Bosna serhaddinde olan asker-i İslâm'dan haberler geldi. Ol vilâyetde melâ'în-i hâksârun cem'iyyet-i azîm ile tuğyan u isyânları olup ve Bosna Beğlerbeğisi Hasan Paşa hazretleri melâ'în-i bî-dîn üzerine guzât u mücâhidîn ile varup ceng ü âşûb idüp ellerinden niçe kılâ'-ı metîn alalıdan berü leşker-i İslâm'un şeb ü rûz kılıçları kınma girmeyüp katl ü kıtâlden hâli değillerdi. Husûsan kal'a-i Behke'den gayrı niçe futûhât-ı celîle eyleyüp Siska nâm kal'a-i azîm üstine düşüp leşker-i İslâm ile top çeküp cenge âmâde iken küffâr-ı bed-ayîn ü dalâlet-mekîn bî-hadd ü bî-şümâr alaylar ile gelüp mukâbelede tabur kurub cenge hâzır u mü-

heyyâ olmakda bu cânibden dahi Hasan Paşa hazretleri leşker-i İslâm ile kal'a muhâsarasından kalkup nehr-i azîm üstünde olan cisri geçüp ve kesüp varup tabur mukâbelesinde mukâteleye ağâz idüp, gâziyân-ı İslâm küffâr-ı hâksâr ile muhkem ceng ü neberd eyleyüp âteş-i harb ü kıtâl işti'âl bulıcak çok kimse şerbet-i şehâdet nûş eyleyüp, 'ağır basup yeyni kalkar' meseli zâhir oldukda ekseri ümera-i İslâm üstünde olan gâziyân-ı mücâhidînden az kimse kalup cümle melâ'în Hasan Paşa'ya hamle idüp bir niçe zahm yiyüp cisre gelüp mecrûh suya düşdi, halâsa mecâl olmadı gark oldı.

Ve Kilis sancağı Beği Ahmed Paşa-oğlı Sultân zâde Mehmed Beğ meydân-ı kâr-zâr ve dâr u gîrde şehîd olduğı ahbâr[1] geldi. Ba'dehû dirlik tâlibleri (179b) mahlûlat defterlerin getürüp tafsîl-i ma'rekeyi beyân eylediler. Fî 5[2] şehr-i şevvâli'l-mükerrem. Ba'dehû müteyemmen değildür diyüp Osman Beğ kabul itmeyüp sancak âhara tevcîh buyuruldı.

Sadrıa'zam Sinan Paşa hazretleri vilâyet-i Üngürus'a sefer îtmek lâzım gelüp serdâr u sipeh-sâlâr olmak fermân olunduğıdur.

Ve Sadrıa'zam Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* serdâr-ı asâkir-i mansûre olmak fermân olundı. «İşbu şehr-i şevvâlün evâsıtında çıkup Belgrad'da kışlamak mukarrer olmışdur» diyü küffâr-ı delâlet-girdâr üstüne sefer-i zafer-rehber içün Anatolı Beğlerbeğisine ve Karaman Beğlerbeğisine ve Haleb ve Mar'aş Beğlerbeğilerine mü'ekked ahkâm-ı şerîfe ile ümerâ vü zu'amâ vü erbâb-ı tîmâr cümleten düşmen yarağıyle, cebe vü cevşenleriyle hâzır ve müheyyâ olasız diyü isti'câl üzre ulağla yarar çavuşlar irsâl olunup tehîrden ziyâde hazer idesiz diyü[3] muhkem tenbîhât ile evâmir-i şerîfe gönderildi. Ve südde-i sa'âdet-medâr kullarından Sipâhî oğlanları bölüği umûmen ve cemâ'at-ı silahdârân ve Ulufeciyân-ı yemîn ve Gurebâ-i yesâr bölükleri dahi umûmen ve Yeniçeriler kethüdâsı ve Zağarcı-başı ve[4] Yaya-başılar ve Bölük-başılar[5] ile dokuz bin nefer Yeniçeri yoldaşları ta'yin buyurıldı. Ve iki bin sekiz yüz nefer Cebeci ve Topcı ve Top-arabacısı[6] gitmek buyuruldı.

«Ve iki bin yüz altmış çavuşun[7] za'îm ve erbâb-ı tîmârı âmmeten sefere gide, ulufelü olanlar Âsitâne-i sa'âdet hidmetinde olalar.

Ve Divân-ı Hümâyun kâtiblerinün dahi zu'amâ ve erbâb-ı tîmârı Serdâr-ı zafer şi'âr ile gelüp, Âsitâne-i sa'âdet hidmetinde ulûfelüler kalalar[8]. Ve dergâh-ı mu'allâ müteferrikalarınun dahi ulûfelüsi kalup[9] tımarlusı sefer-i hümâyûna gideler. Asla ve kat'â sefere me'mur olanlara bir vechile özür ü bahâne ile kalmağa sa'adetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinden müsâ'ade olmayup elbette elbette varmayanlarun[10] dirlikleri müstahikkîna, mecâl ü emân virilmeyüp, (180a) tevzî' oluna» diyü serdâr-ı ekrem ü a'zam hazretlerine mufassal u meşrûh hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn virildi.

Ve memleket-i küffâra her cânibden akın virilüp Deşt-i Kıpçak ve Kırım Hanı Gâzî Giray Han hazretlerine şemşîr-i zerrîn ile hil'at-ı fâhire-i şehenşâhî gidüp mirzâlar ve sultanları[1] leşker-i bî-şumâr ile hâzır u müheyyâ olasız dinildi. Ve bu cânibden dirlik tasavvur iden Tatar tâ'ifesine tenbîhât ile te'kîdât olunup «Hidmet zemânında hâzır-vakt[2] olasız» dinildi. Ve Şâm-ı şerîfde mahfûz olan numûne-i alem-i âlem-ârâ-yı Rasûllullâh *-sallâ'llâhu aleyhi ve sellem-* ile dört yüz nefer güzîde Şâm yeniçerileri sefer-i zafer-rehbere gelmek fermân olundı. Ve Sivas ve Mar'aş'un altı bin tîmârlusı ve dahi ziyâdelüsi[3] alay beğleriyle ve Haleb Beğlerbeğisi umûm üzre sefere me'mûr olup üç binlü ve dört binlüsü muhâfazaya kalmak buyuruldı. Allâh subhânehu ve ta'âlâ re'y ü tedbirlerin ber-savâb eyleyüp a'dâ-i dîn üstüne asker-i İslâm gâlib ü kâhir olalar. *-Bi-mennihî ve yümnihî, âmîn âmîn.*

Erkân-ı sa'âdet ile[4] hil'at-ı bahârî geymek içün Müftî Zekeriyyâ Efendi Dîvân-ı âlîye gelüp bi-emri'l-Kādir füc'eten vefât idüp Dîvân-ı Hakk'a gitdüğidür.

Şehr-i şevvâlü'l-mükerremün on ikinci yek-şenbih gün, erkân-ı devlet ü sa'âdet kānûn-ı kadîm ve âyîn-i saltanat üzre bahâriyye[5] hil'at-ı fâhire ile teşrîf olunmağa müteheyyî' oldılar. Ve kā'ide-i devlet üzre dergâh-ı sa'âdet-destgâh çavuşlarından on beş muhteşem çavuş ta'yîn olunup a'lemü'l-ulemâ'i'l-mütebahhirîn yenbû'u'l-fazl ve'l-yakîn Şeyhülislâm ve Müftilenâm Zekeriyyâ Efendi hazretlerin evinden alup önüne düşüp ta'zîm u ihtirâm ile Dîvân-ı âlîye getürdiler. İzz ü ikbâl ile gelüp yukaruda Kapu Ağası oturduğı Bâb-ı Sa'âdet'de oturup Kapu Ağası Gazanfer Ağa hazretleri içerü

hassa-i hümayûndan tekrîmen mümessek ü mu'anber şerbet-i âfiyet çıkarup mukaddem kendüzi[6] teşerrüb idüp ba'dehû Müftî Efendi hazretlerine sunup (180b) anlar içüp henî'en merî'en dinildükden sonra Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa ve Kapucılar Kethüdâsı Ahmed Ağa içüp ve heman ol hînde Müftî Efendi mütegayyirü'l-levn olup «Hây meded» diyince emr-i İlâhî yetişüp «Sûre-i Yâsîn tilâvet eylen» dir iken Hayy u Kayyûm hükmiyle rûh-ı şerîfi âlem-i ukbâya ravza-ı rıdvâna şitâbân oldı. *El-hükmü li'llahi'l-aliyyi'l-kebîr. 'İnnâ li'llâh ve innâ ileyhi râci'ûn'.* Ve kapu ağası girüp izz-i huzûr-ı Pâdişâhî'ye vukû'ı üzre ahvâli beyan eyledüklerinde rûhı içün Fâtiha-i fâ'iha okuyup cesedin at arabası ile evlâd u ensâbına îsâl eylediler.

Merhûm u mağfûrun-leh Sultân Selim Han mahallesinde âsâr-ı hayrât u hasenât eyleyüp Dârülhadîs ve Dârülkurrâ yapdırmışdı, anda medfûn oldı. Rahmetu'llâhi aleyh. Merhûm ve mağfûrun-leh Dersa'âdet'e gelüp oturduğunda ağalar ile mülâkatda Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa'ya hikâyet idüp dir ki «Âlem-i rü'yâda hazret-i Risâlet-penâhı gördüm. Siz de orada hâzır idinüz. Bana 'gel' diyü buyurdılar, vardım yer gösterdiler» diyü beyân eylemişler. Hikmet-i Rabbü'l-âlemîn meğer da'vet buyurup yer gösterdükleri sûret-i intikāl imiş[7]. Hiç böyle hâl ümmet-i dîn-i mübîn içinde bir zemânda vâki' olmamışdı. Âmme-i âlem ve ehl-i ruzgâra mûcib-i ibret ü sebeb-i hayret oldı. Aleyhir-rahmetü ve'l-gufrân.

Müftilik ve Kadıaskerlik tevcîh buyurulduğıdur.

Merhûm Zekeriyyâ Efendi yerine sadr-ı fetvâ-ı şerîfe tekrâr Bostân Efendi-zâde a'lemü'l-ülemâ ve'l-yakîn mevle'l-mevâlî Mevlânâ Mehmed Efendi Müftilenâm ve Şeyhülislâm oldı.

Ve Rûmili Kadıaskerliği Sun'ullah Efendi'ye fermân olundı. Ve Anatolı Kadıaskerliği sâbıkā Anatolı Kadıaskeri olan merhûm Sinan-zâde[8] Ali Çelebi Efendi'ye fermân olundı. Fî 13 şevvâl, sene 1001.

Teftîş olunan Kefe Beğlerbeğisi habs olunup akça abnduğıdur.

Ve ba'de'l-îd Rûm Beğ oğlı teftîş olundukda (181a) hükm olunan altmış yük akça içün ahz olunup Yedi-kulle'de habs fermân

olundı, fî 4 şevvâl. Ve birkaç günden sonra Yedi Kulle'den ihrâç olundı. Mal taleb olunmak içün zindâna gönderildi. Ve mezbûr Behram Paşa'nun oğlı gelüp «Babamun esbâb-ı nizâm[1] u tecemmüli bozulup fürüht olunmasun» diyü inâyet recâ eyleyüp on bir bin yedi yüz[2] aded sikke-i hasene getürüp Ferhad Paşa hazretleri evinde deyn içün Hazîne-i Âmire'ye teslîm eyledi. Fî evâhir-i şehr-i şevvâl, sene 1001.

Defterdâr Burhan Efendi ma'zûl olduğı ve yerine âhar defterdâr geldüğidür.

Vilâyet-i Anatolı Defterdârı Burhâneddin Efendi[3] Vezîria'zam hazretleri tarafından azl buyurulmak içün 'arz olundı. Müsâ'ade buyurulmayup «Beytülmâl tefahhus eyleyüp tahsîle sa'y iden ma'zûl olmaz» diyü cevâb-ı âlî buyuruldı. Ve yine ol hafta içinde azl buyurulup yerine Şıkk-ı sâni Defterdârı Mahmud Efendi Anadolı defterdârı oldı. Ve Şıkk-ı sâni defterdarlığı mukaddemâ azl olunan Şeyh Kemâl-zâde Yahya Çelebi'ye fermân olundı. Fî 14 şevvâl, sene 1001.

Reîsülküttâb tecdîd olduğıdur.

Ve Reîsülküttâb Dal Mehmed Efendi azl buyuruldı. Tezkire-i evvel, damad-ı merhûm Şeyh Şücâ, Yahya Çelebi Efendi Reîsülküttâb olmak fermân olundı. Fî 14 şevvâl. Lafz-ı «şâz» (شاذ = 1001) târih vâki' oldı, 1001.

Hilâf-ı kıyâs üzre olmağın ya'ni tarîkun eski müstahıklarından iğmaz-ı ayn buyuruldı. Ve Tezkireci-i evvel eski kâtiblerden Muslı[4] Çelebi Efendi oldı. Ve Tezkireci-i[5] sânî sâhib sa'âdet Sinan Paşa hazretleri âdemlerinden Mahmud Beğ oldı. Fi't-tari'l-mezbûr. İstihkāk u isti'dâd sorulmayup kā'ide-i kadîme terk buyuruldı.

Sadrıa'zam ve serdâr-ı ekrem hazretleri teftîh-i memalik-i Üngürus azimetine sefer-i zafer-rehbere çıkup gitdükleridür.

Şehr-i şevvâlü'l-mükerremün yiğirminci dü-şenbih gün, ki bir rûz-ı fîrûz idi, mah-ı temmuzun dokuzunda âftâb-ı âlem-tâb burc-ı

esede tahvîl itmişdi, Sadrıa'zam (181b) ve serdâr-ı ekrem Sinan Paşa *-edâmeʾllâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri vakt-i dahve-i kübrâda mübârek sa'd sa'atde şevket ü haşmet ile bir esb-i sipihr-seyr ü hilâl-na'le süvâr olup teftîh-i memalik-i Üngürus niyyetine sefer-i zafer-rehbere çıkup cümle erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat müretteb ü mükemmel izz ü ikbâl-i kâmrânî ile südde-i sa'âdet medârda hâzır u muntazır oldılar. Ve serdâr-ı bâ-vakār hazretleri hadem ü haşemi ile pür-zib ü zînet[6] âlât ve esbâb-ı sefer sâz u selb, darb u harb ile mülebbes u müzeyyen olup, hey'et-i heybet ve mehâbet ü şehâmet ile gelüp pâye-i serîr-i saltanate yüz sürmeğe girüp içerü arz-gâhda çok zemân eylendi. Ve kazâyâ-yı dîn ü devlete müte'allık küllî kaziyyeler arz eyledikleri mahalle efrâd-ı âferîden kimse varmayup kendülerden gayri vaki' olan umûr râz-ı saltanata mahrem olmayup taşra çıkduklarında envâ'-ı atâyâ-yı pâdişâhâne ve iltifât-ı mülûkâneye mazhar olup, hassa-i hümâyûndan gûn-â-gûn serâser fâhir libâslar geydirildi. Ve cevâhir-i garîbe ile murassa' sorguç ve mükemmel altun eğerlü ve zencürlü at çekildi. Binüp pür-cûş u hurûş taşra geldi. a'lâm-ı İslâm-ı zafer-peyker önüne geçüp[7] debdebe-i izzet ü saltanat ile yürüyüp tantana-i şevket çalındı. A'yân-ı devlet ü sa'âdet önünce gidüp yemin ü yesarma selâm virdükçe âmme-i âlem dest-i niyâzı dergâh-ı Bî-niyâz u Kâr-sâza merfû' u mu'allâ kılup *Allâhümme unsuri'l-İslâme ve'l-müslimîn* du'âların mele-i a'lâya yetişdirdiler. Vüzerâ-i izâm ve ulemâ-i kirâm ve meşâyih-i enâm konağa değin i'zâz u ikrâm ile gönderi gitdiler. İstanbul kurbında Rüstem Çelebi Çayırı dimekle ma'ruf mahall-i vesî'de âlî şevketlü gerdûn-misâl otaklar[8], çetr u sâyebânlar kurılup ve küllî tedârük ile envâ'-ı ni'am-ı bî-pâyân hâzır u müheyyâ olunup a'yân-ı sa'âdet tamâmen sımât-ı ni'mete nüzûl idüp ziyâfet olundılar. El-hakk ruzgâr ta'yin eyledüğü (182a) vezîr-i kârdan olup âmme-i halkun müsellem ü muhtârı ve serdârlık ve sipehsâlârlık esbâbı âmâde ve mükemmel niçe niçe asâkir-i mansûre mesâlih u umurında kârâzmûde zî-kudret ü zî-haşmet ve asâleten sâhib-devlet olduğında kelâm olmayup şükr ü sipâs-ı ni'met-i vâfire olunup hamd ü senâ ile kalkılup çavuşlar alkışlayup erkân-ı devlet selâmlayup gitdiler. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Ordu-yı hümâyûn birkaç gün mukīm olup göçdükleridür[1].

Ve dokuz gün mahall-i merkūmda karâr olundı, asker-i mansûrenün âlât u esbâb-ı seferi az zemânda hâzır u müheyyâ olup tekmil olması âsân olmayup husûsen Yeniçeri ve Sipâhî levâzımı görülmek içün ârâmiş ü âsâyiş olundı. Ve bu esnâda tekrâr ve betekrâr vüzerâ-i izâm ve ulemâ-i a'lâm konağa varup umûr-ı mülk ü millet müşâvereleri olup ve Hoca-i Şâh-ı cihân *-dâmet fezâ'iluhû-* hazretleri Pâdişâh-ı zemîn ü zemân ve[2] bâ'is-i emn ü emân *-halle-de'llahu mülkehû ve saltanetehû-* hazretlerinden leşker-i İslâm-penâha hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûnlarıyla sifâriş-nâme ve mektûb-ı sa'âdet-rehînlerin getürdi. Divân-ı âlîde okunup kemâl mektebe emr ü fermân-ı şerîfleri kulûb-ı asker-i mansûreye te'sîr eyleyüp cây-gîr oldı. A'da-i dînün kal' u kam'ı bâbında her ne re'y ü tedbîr eylediler ise Allâh tebârek ve ta'âla mülhem bi's-savâb eyleyüp tedârüklerin bünyân-ı marsûs eyleye. Asâkir-i Müslimîn ile [eyne] kânû haysü kânû mansûr u muzaffer olalar. Ve a'dâ-i dîn ü millet makhûr u münhezim olmak du'âların halk-ı âlem vird-i zebân eylediler. Ve memâlik-i mahrûsa-ı İslâmiyye'de olan ulemâ vü meşâyih-i kirâma Padişâh-ı âlem-penâh *-hullidet hilâfetuhû-* hazretlerinden haberler gidüp guzat u mücâhidîn a'da-i dîn üstine gālib ü kāhir olup, seyf-i ehl-i İslâm üstün olup feth ü zaferler müyesser olmağ-içün sûre-i En'âm-ı şerîf okunmak tenbîh ü te'kîd olundı.

Ve âhir-i şehr-i şevvâlde mevzi' ü mahall-i mezbûreden (182b) serdâr-ı bâ-vakār hazretleri izzet ü şevket ile göçdi. İnşâellahu ta'âlâ menzil be-menzil gidilüp ve Belgrad-ı Üngürus'da kışlamak üzre asâkir-i İslâmun cümlesi bu tedbîr ü tedarük üstine mütenebbih oldılar, ki kudreti olup hâzır olan turmayup gide. Ve iktidârı olmayup çıkmayan[3] elbette inşaellâhu ta'âlâ evvel-i bahâr-ı huceste-âsârda mahall-i me'murda hâzır bulunalar. Ve beğlerbeğiler ve sancak beğileri ve leşker-i Tatar ve akıncı beğleri dahi ammeten bu va'd[4] üzerine mukarrer ü muhakkak eylediler, ki nüzl ve zâhire Belgrad'a yetişüp cem' ola. Ve Baş-defterdâr İbrahim Efendi Hazîne-i Âmire masârif ve mühimmâtı içün serdâr-ı a'zam hidmetinden ayrılmayup ma'an gitdiler. Ve Sipâhiler mukābelecisi Mustafa Efendi ve mâliyede Baş-tezkireci[5] Dâvud Efendi ve Ma'âdin mukāta'acısı Osman

Çelebi ve tezkirecisi Beğ-zâde cümleten bile gitdiler. Allah ta'âlâ uğurların hayır eyleyüp re'y ü tedbîr-i ber-sevâblar müyesser eyleye, bi-mennihî ve yümnihî. Lafz-ı[6] «Rızâ» (رضا) târîhdür = 1001.

Ve hâzır-ı esrâr-ı tarîkat, nâzır-ı envâr-ı şerî'at nâtık-ı hakā'ik, vâ'iz-i halâ'ik tarîkat-ı Halvetiyyenün ser-bülendi, nâsıh-ı ercümend Emir Efendi asâkir-i nusret-me'âsire fezâ'il-i cihâdı[7] beyân idüp vaki' olan müşkilât hallinde bezl-i mechûd eyleyeler diyü fermân olunup ma'an gitdiler. Ve Yeniçeri tâ'ifesine Yaya-başı-zâde Hızır Efendi hâris-i akl u şer', ârif-i asl u fer', hâzîne-i hikmet ve yegâne-i hilm ü ismetdür, anlara ta'yîn buyuruldı. Ve me'ûnât ve mühimmât-ı seferleri ve kifâyet mikdârı zahîreleri ve hidmetkârları mîrî tarafından görülmek fermân olundı. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Ferhad Paşa hazretleri Divân-ı mu'allâda sadr-nişîn olduğıdur.

Ve Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri kā'im-makām-ı sadr-ı vezâret olmak fermân olundı. Mesâlih-i Müslimîn görülmek üzre tahsîl-i emvâle şurû' eyledi. Ve riyâset-i (183a) Divân, Lâm Ali Çelebi'ye sifâriş buyuruldı. Fî gurre-i zilka'de, sene 1001.

Vilâyet-i Şirvân'dan[1] Vezîr Hasan Paşa geldüğidür.

Ve bu esnâda vilâyet-i Şirvân muhâfazasında olan vezîr-i haşmet-âyîn ü şevket-karîn Hasan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri tuhaf u hedâyâ-yı bî-şumâr ile gelüp İstanbul'a dâhil oldı. Fî evâ'il-i zilka'de, sene 1001.

Vezîr Ca'fer Paşa Bağdad'dan vilâyet-i Şirvân muhâfazasına fermân olunduğıdur.

Vezâretle vilâyet-i Tebriz muhafazasından kaldırılup[2] vilâyet-i Bağdad muhâfazasına ta'yîn olunan Vezîr-i dilîr-i bâ-tedbîr Ca'fer Paşa hazretleri[3] Bağdad'dan dahi ref' buyuru[lu]p vilâyet-i Şirvân muhâfazası fermân olundukda, Haleb'de sâkin Elvend-oğlı Ali Paşa'ya Südde-i sa'âdette olan âdemleri Bağdad Beğlerbeğiliğin tev-

cîh u ta'yîn itdürmişlerdi. Ol diyara birkaç def'a vâli olup ehl-i Bağdad Elvend oğlı hükümetinden dil-gîr idüği erkân-ı sa'âdet hazretlerine ma'lum olmışdı.

Vezîr-i haşmet-âyîn Hızır Paşa hazretleri vilâyet-i Bağdad muhafazasına fermân olunduğıdur.

Ve serhadd-i memâlik-i mahrûsadan arzlar gelüp vilâyet-i Bağdad'da be-herhâl bir vezîr-i saltanat-ârâ turup[4] muhâfaza itmekden lâbüddür, serhadd-i mansûre hükûmetine gelen defterdârlar ve ümerâ ekseriyâ edânî vü erâzilden olup rüşvet ü pîşkeş virmekle bed-sirişt[5] ve denâ'et-i tab ve tama'-ı[6] hırs u şerre mübtelâları olmağla memleket halkı ahvâl u etvârların bilüp i'tibar u ittifak itmeyüp emîrlerine imtisâl itmez oldılar. Ve kul tâ'ifesi dahi eşrâr-ı halk ile ihtilât u ittihâd idüp her zemânda hâkimleri üstine yürüyüp küstahlıklarıyla nâmûs-ı saltanat eksikliğin[7] ider oldılar. Bir zî-haşmet ü şevket ve aliyyü'ş-şân, merci'-i enâm[8] bir vezîr lâzım gelmişdür, el iyâzü bi'llâh Memâlik-i İslâmiyye bîgâneler eline düşmek ihtimâldür.

Mısra'

« علاج و اقعه پیش از وقوع باید کرد » dimişler.

Bu esnâda[9] Mübârek adıyle (183b) nâm-var bir şahs-ı mechûl zuhûr idüp eclâf-ı akvâm-ı a'râbdan[10] yanına bî-had erâzil cem' idüp beriyye-i Bağdad'da geşt ü güzâr ider oldı dinilmeğin südde-i sa'âdetde harem-i muhterem terbiyesiyle hâsıl olmış Vezîr-i mütedeyyin salâh-ı dîn ile ârâste Hızır Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri eyâlet ile vilâyet-i Bağdad muhâfazasına ta'yîn buyuruldı. Fî evâ'il-i zilka'de, sene 1001.

Vezîr-i izzet-rehîn Halil Paşa hazretlerine sarây-ı ma'mûre ta'yîn buyurulduğıdur.

Ba'dehû vilâyet-i Bağdad muhâfazasına giden Hızır Paşa hazretlerinün sâkin olduğı sarây, ki Kasımpaşa çeşmesi kurbındadur, mesned-i vezârete gelen Halil Paşa hazretlerine fermân olunup ve çıkacak Sultân-ı âlî-şân *-edâme'llâhu ta'âlâ ismetühâ-* hazretlerine nâm-zed buyurulup ve sûr-ı pür-surûr içün ikdâm u ihtimâm olunup has-oda yapdurulmağa şurû' olundu. Tamâm olduğı gibi hemen düğün olmak fermân olundı. İnşâe'llahu ta'âlâ, bi-mennihî ve yümnihî.

Elvend-oğlı Ali Paşa'ya Basra Beğlerbeğiliği ve Hadım Osman Paşa'ya Lahsa Beğlerbeğiliği virildüğidür.

Ve salifü'z-zikr Elvend-oğlı Ali Paşa[11] âdemleri Âsitâne-i sa'âdetde maslahatların itmâma yetişdirüp Haleb'e, efendilerine Bağdad müjdesiyle gitmişler iken yanlış Bağdad'dan döner gibi[12] ve sâbıkā Kilarcı-başı Hadım Osman Paşa kethüdâları dahil kezâlik lâzım olan hidmetlerin yerlü yerine îsâl idüp edâ-i hidmet eyledükden sonra Basra Beğlerbeğiliğine hükmlerin almışken «Basra Beğlerbeğiliği Elvend-olğı Ali Paşa'ya ve Lahsa Beğlerbeğiliği Osman Paşa'ya tevcîh oluna» diyü hatt-ı hümâyûn ile fermân-ı âlî buyuruldı.

Ve bu esnâda vilâyet-i Lahsa'da olan âmme isyân idüp beğlerbeğisin kal'ada mahsûr eyledükleri haber geldi. Düşmen elinden beğlerbeği istihlâs eyleyüp, Osman Paşa adl ü dâd ile memleketi âsûde-hâl eylemek fermân olundı. Fî evâsıt-ı zilka'de, sene 1001.

Şirvân muhafazasından gelen (184a) Hasan Paşa hazretleri Divân-ı âliye gelüp oturduğı ve Hızır Paşa hazretlerinün Bağdad'a gitdüğidür.

Ve şehr-i zilka'denün on altıncı dü-şenbih[1] güni vilâyet-i Şirvân muhâfazasından gelen vezîr-i pür haşmet ü temkîn Hasan Paşa hazretleri Divân-ı adâlet-ünvâna gelüp, âyîn-i devlet ve kānûn-ı kadîm üzre pişkeş ü hedâyâsı çekilüp mesned-i vezârete Halil Paşa hazretleri altına oturdı. Ve ol gün Hızır Paşa hazretleri vilâyet-i Bağdad muhafazasına hil'at-ı fâhire ile teşrîf buyurulup pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp erkân-ı sa'âdet ile vedâ'laşdılar. Fî sene 1001.

Yeni-hisar'da tutsak yarar kâfirler kaçduğı ve dizdâr ve kethüdâ siyâset olunup salb olduğıdur.

Ve evâhir-i şehr-i zilka'dede Karadeniz'de Boğaz-kesen kal'asında Yeni-hisar'da mahbûs turan harbî keferenün benâmları onaltı nefer üsârâ kimi Efrenç ve kimi Hırvat ve kimi Macar ve mu'teber melâ'în bir gice fırsat düşürüp niçe yıllar[2] endişe ve fikr ü firâset sarf eyledüklerinden nevbetci Yeniçeriler âlem-i hâb-ı gafletde iken döşendüleri kebeleri bozup ip idinüp ve kal'anun kābil olan sakfından delüp ipler ile salkınup kaçarlar. İrtesi ağâh olurlar kal'anun dizdârı ve kethüdâsı ve nevbetci olanlar[3] satve-i kāhire-i Pâdişâhî'ye uğrayup dâr-ı siyâsete çekildiler. Bir iki nefer kaçan esîrler ele geldi, güzîdeleri bulunmadı. Bölükde sipâhî kulların[4] Mustafa Beğ dizdâr olup ulûfesi Hazine-i Âmire'ye kaldı, kaçup kurtulan be-nâm mel'ûnlar[5] Galata kâfirlerinün mu'âvenetiyle kal'adan indüği gibi avrat sûretine girüp[6] ve bir niçe gün Galata'da pinhân eyleyüp ve ol esnâda Venedik'e giden kâfir barçasına girüp Venedik'e vâsıl olduğı haberler gelen Donanma-yı Hümâyûn ile ma'lûm oldı. Dizdâr ve kethüdânun müsâ'ade ve müsâmahasından[7] bilindi. (184b) Gurre-i şehr-i zilhicce sene ihdâ ve elf. Îd-i adhâ cümle-i mü'minin ü mü'minata kutlu ve huceste ola Hûccâc-ı zevi'l-ibtihâc mağfûr olup, hacc-ı mebrûr ola. *Haccetün mebrûretün hayrün mine'd-dünyâ ve mâ-fîhâ* buyurulmışdır[8].

Serdâr-ı asker-i İslâm tarafından gelen serhadd-i mansure ahbarıdur.

Ve serdâr-ı âlî-kadr Sinan Paşa hazretleri *-edâme'llahu ta'âlâ iclâlehû-* îd-i adhâyı Belgrad'da ideceği haberleri[9] geldi. Velâkin Rûmili Beğlerbeğisi oğlı Mehmed Paşa hazretleri mufassal mektûblar gönderüp «Yürümekde müsâra'at eyleyesiz. Küffâr-ı hâksâr cem'iyyeti fevka'l-haddür ve el-hamdüli'llâhi ta'âlâ eyyâm-ı sa'âdet-i Padişâhîde asker-i Rûmili dahi üstümüzde bi-haddür. Ve düşmen-i dîn-i mübîn [olan] melâ'în mâ-beynleri ittifâk üzre olmayup nifâk u şikākları mukarrerdür. Kıral-ı la'în-i bed-fi'âl vere bozulduğına râzî değildür. Ve içlerinde muhkem hastalık dahi vardur. Be-herhâl sizler sa'âdetle gelüp Budun'da kışlamak vâcibdür» diyü re'y ü tedbîr eyledüği mektûbı mûcibince Belgrad'dan kalkup Budun üstine git-

düği şâyî oldı. *«El-abdü yüdebbir ve'llâhu yukaddir»* tedbîri bozar takdîr kelâmı üzre bu cânibde olan kâr-âzmûdeler serdâr-ı asker-i İslâm dahi mahall-i memûra varup yetişmedin kalkmak câ'iz değildi diyüp dürlü fal[10] eylediler. Hüdâ hayr dihed[11], inşae'llâhu ta'âlâ.

Bosna vilâyetinde Siska kal'asın Beğlerbeği Mustafa Paşa asker-i mansûre ile muhâsara eyledüği.

Vilâyet-i Bosna serhaddinde mukaddemâ merhûm Hasan Paşa muhâsara eyledüği kal'a-i Siska üstüne Beğlerbeği Mustafa Paşa hazretleri cem'iyyet-i asker-i İslâm ile varup toplar çeküp ceng ü neberd üzre olduğın[12] Âsitâne-i sa'âdete arz u i'lâm eyleyüp ve hayr dua vü senâlar recâ eyleyüp kaht[13] u galâ idüğin bildürmişlerdi Fî evâ'il-i zilhicce, sene 1001.

Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa vilâyet-i Bosna'ya varmak ile küffâr firâr idüp (185a) kal'alar alunduğıdur.

Ve sâbıkā Bosna Beğlerbeğisi iken merhûm Hasan Paşa serhad-i mansûreye lâzım u mühim olduğı mahalde[1] yapdurduğı Yeni-hisar'ı a'dâ-i dîn, bi-hadd leşker-i melâ'în ile gelüp top çeküp muhkem ceng ü âşûb eyleyüp ve dördünci gün içinde olan ehl-i İslâm'a tamâm za'f müstevlî olup ümîd ve recâları maktû' olduğı zemânda bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ ve avnihî Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa hazretleri leşker-i bî-şumâr ile yetişüp melâ'în-i hâksâr firâr idüp mücâhidin-i mü'minîn halâs olup ve bu vâsıta ile kal'a-i Siska dahi darb u harb ile feth olunup içinde bulunan melâ'în tîğ-ı âteşbâr ile dârü'l-bevârda karâr eylemişler. Bakiyyesiyle leşker-i guzât u mücâhidîn iğtinâm eyledükleri haberleri geldi. Futuhât-ı merküme yevm-i terviyede vukû' bulduğın bildürmişler. Fî 13 zilhicce, sene 1001.

Yeniçeri havâdisidür ki Eflâk voyvodası murâdlarınca olmamuşdur.

Ve evâhir-i şehr-i zilhiccede vilâyet-i Eflâk'da olan Yeniçeri tâ'ifesiyle voyvoda olan mel'ûn nâm ki sâbıkā Yeniçeri odala-

rında saklanup odabaşı ve zabtcılar[2] ma'rifetiyle keçe geyüp Dîvân'a gelüp gice çorbacı[3] ile kol dolaşup içlerinde durmışdı. Mübâlağa mâl-ı rüşvet sarf u itlâf olunup ittifâk voyvodalık alı-virüp maslahat görmişlerdi. Varup Eflâk memleketinde ahdine turmayup zindegânî idemedükleri ecilden memleket elden çıkdı harâba vardı[4] re'âyâ tağıldı diyü iki tarafdan şikâyetler olunduğı arz u i'lâm olunmağın yeri sâbıkā mürd olan Bân-ı mel'ûnun Mihal nâm karındaşına Eflâk voyvodalığı fermân olundı. Ve Kapucı-başı Veli Ağa'ya hidmet ta'yin buyuruldı. Fi't-târihi'l-merkūm.

Bâlî Çavuş habs olunup itlâk buyurulduğıdur.

Ve bu esnâda Perhîzci Bâlî Çavuş Selâm Çavuşı Mîr-alem Kurd Ağa'ya habse virilmek (185b) fermân olundı.

Ba'dehû Yeni-hisar'da habs olunmak buyuruldı. Birkaç gün içinde istikāmeti ma'lûm olıcak ıtlâk emr olundı. Fî evâhir-i zilhicce, sene 1001.

Eflâk Voyvodası kal'aya buyurulduğıdur.

Vilâyet-i Eflâk'dan ref' buyurulan voyvoda-i mel'ûn Haleb kal'asına habs emr olundı. Yolda gelürken gaybet eyledi. Ve İstanbul'da Küçük Mîr-âhûr Ahmed Ağa âdemleri bilüp buldılar. Rodos kal'asına habs emr olundı. Esbâb u tecemmüli[5] tamâmen furuht olunup mîrî içün zabt olundı. Fî evâhir-i zilhicce, sene 1001.

Serhadd-i memâlik-i Şark ahbârıdur, ya'nî Şah Abbas leşker-i Kızılbaş ile Kazvin'den Hemedan'a geldüğidür.

Evâhir-i şehr-i zilhiccede vilâyet-i Şark serhadlerinde Bağdâd ve Şehrizol[6] ve kal'a-i Nihâvend Beğlerbeğilerinden ve sâ'ir ümerâ-i Ekrâd-ı zevi'l-ihtirâmdan mute'âkiben mufassal u meşrûh mektûblar ve haberler gelüp arz olundı ki «Vâli-yi vilâyet-i Şark Şah Abbas yiğirmi binden mütecâviz mükemmel ü müsellah leşker-i Kızılbaş ile Kazvin'den çıkup Hemedan'a dâhil olmışdur. Serhadd-i mansûre hudûdına geldi. Ve mukaddemâ kendünün mukarreb ü mu'temedûn-aleyh sultânlarından Rüstem Han nâm kaltaban birkaç nefer salt nükerleriyle cevr ü zulm ve sitemkârlığından sabr u tahammül idemeyüp terk-i Rafz ve mezheb-i Şi'iyye eyledüm, Ehl-i sünnet ve

cemâ'at mezhebine canum kurbân olsun diyüp kaçup Bağdad'a gelmişdi. Hâlâ Beğlerbeğilere ve sâ'ir ümerâ-i serhadde ilçileri ve nâmesi gelüp zikr olunan Rüstem Han talebine geldim, âdemümdür viresiz. Sa'âdetlü Padişâh-ı saltanat-penâh hazretleri ile mâbeyinde müekked ve müşeyyed olan sulha mugāyir hareketimüz yokdur. Ol ulu dergâha can u dilden ıhlasımuz[7] mukarrer ve muhakkakdur» didüğin Âsitâne-i sa'âdet-destgâha gelen arzlar telhîs olundukda sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri buyurmışlarki «Gelüp müslimân olanı tutup göndermek olmaz (186a) isterse tursun, isterse gitsün» diyü cevap buyurdukları[1] sika yerden[2] mesmû' olmağın bu mahalle sebt olundı.

Mesâlih-i umûr-ı mülk hidmetinde istihdâm olunan ehl-i vukūf u şu'ûr şöyle beyân u tahkīk eyledilerki Şâh Abbâs-ı abûs bu denlü yarar leşker-i kızılbaş ile serhadd-i memâlik-i İslâmiyye'ye yakın gelmeğe sebeb ü bâ'is hâkim-i Gîlân Han Ahmed Südde-i sa'âdete dâd-hâhlığa gelüp makzıyyü'l-merâm olmadı, ammâ hazîne-i Bağdâd'dan dirlik ta'yîn olunup ri'âyet olunduğı ve Meşhedeyn-i şerifeyn ziyâretine varduğı Kızılbaş tâ'ifesinün cân-ı fertûtına dağ-ı āteşîn olduğından gayri mebâdâ nâgehâni Bağdâd askeriyle beğlerbeğiler gelüp Kazvin'e tâht ideler diyü azîm siklete ve mihnete giriftâr olup ihtirâzlarında idi didiler, ve'llâhu a'lem. Gurre-i şehr-i muharremü'l-harâm sene isneteyn ve elf.

Mahrûsa-i İstanbul'da merkūm ve mağfurun-leh Sultân Bayezid Han Veli *-tâbe serâhu-* evkāfı tevliyeti Üsküfci-zâde Mustafa Çelebi'den alınup içerüden çıkma Yavaşca dimekle ma'rûf bir müteferrikaya tevcîh buyuruldı. Birkaç gün tasarrufunda olup müteferrikanun sıdk u istikāmeti ma'lûm olup Şeyhülislâm ve Müftilenâm Bostan-zâde Efendi *-dâmet fezâilühû-* hazretleri nezâreti hasebiyle şefâ'at buyurup, «Üsküfci-zâde evlâ ve ahrâdur» dimeğin Pâdişâh-ı gerdûn-bestat hazretleri hatt-ı hümâyûnlarıyle yine mukarrar buyurdılar. Fî 16 mukarrem, sene 1002.

Memâlik-i mahrûsadan emvâl tahsîl olunup kula ulûfe virildüğidür.

Ve evâsıt-ı şehr-i muharremü'l-harâm sene 1002 de mahrûsa-i Haleb ve Trablusşâm beğlerbeğilerinden ve defterdârlarından ik-

dâm u ihtimâm-ı küllî idüp isti'câl ahkâmı ile çavuşlar göndermek ile birer mikdâr[3] mal tahsîl olunup geldi Ve sadr-nişîn Ferhad Paşa hazretleri dahi cizye ve âdet-i ağnâm bakāyâsından elli altı yük akça tahsîl eyleyüp yetişdürmekle lezez (186b) ulûfesi virildi. Cem'an üç yüz yiğirmi beş yük.

Hil'at-ı fâhire-i serâser-i a'la bâ-postîn samur ile Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* teşrîf buyuruldı. Ve tahsîl-i malda istihdâm olunan Defterdâr Hasan Efendi dahi hil'at-ı fâhire ile teşrîf buyuruldı. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Divân-ı mu'allâya Deryâ-yı Muhît'den İngiltere ilçisi geldüğidür.

Vilâyet-i cezîre-i İngiltere, ki üç bin yedi yüz mil yer[4] deryâda Haliç-i Kostantiniyye'den ba'îddür, hâkimesi olan avrat[5] mülk-i mevrûsesinde ve devlet ü saltanata kudret-i tâmmesi ile hükm idüp Lüteraniyyet milleti üzre ubudiyyet-nâmesi ve ilçisi Âsitâne-i sa'âdet-penâha pîşkeş ü hedâyâ-yı lâyıkası gelüp çekildi. Ve ol gün galebelik[6] dîvân olup ilçi kānûn-ı kadîm üzre ziyâfet ü ikrâm olundı. Fî 22 muharrem[7], sene 1002.

Ve gemisi gibi turfe numûne gemi herkis İstanbul limanına gelmemişdi. Üç bin yedi yüz mil deryâdan sefer ider ve seksen üç pâre heman[8] top kullanur sâ'ir yarakdan gayri âteş-efşân hey'et-i hâriciyyesi şekl-i hınzîr idi, u'cûbe-i devrân idi, görülmiş değildi ki sebt olundı.

Kapucı-başı Hasan Ağa Arabistân bakāyâsı tahsîline gitdüğidür.

Ve Kapucu-başı Yemişci Hasan Ağa, ki erkân-ı devlet içre[9] hazm u azm ile mücidd ü sâ'î şedîdü'l-kalb ve'l-kavl olmağın vilâyet-i Arabistân emvâlinün bakāyâ-yı atîk ü cedîdi tahsîli olunup mufassal u mü'ekked hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn ile havâle-i âmmeye irsâl olunmışdı. Trablusşam Beğlerbeği Canpolat Beğ-oğlı Hüseyin Paşa'dan başlayup mâ-melekin fürûht idüp ve kendüzin kal'aya koyup[10] geçüp Şam'a ve Haleb'e gitdüğin bildirdüler. Fî evâhir-i muharrem, sene 1002.

Bağdad ve Üsküdar kadılığı virildüğidür.

Ve tekrâr mahrûsa-i Bağdad'a kadı olan Mevlânâ Rıdvan Efendi hakkında inâyet olunup hatt-ı hümâyûn ile Üsküdar kadılığına tebdîl buyuruldı. (187a) Ve Mevlânâ İmâm-zâde Efendi vilâyet-i Bağdad'a gitmek fermân olundı. Fî 22 muharremü'l-harâm, sene 1002.

Nil-i mübârek murâd üzre gehnedi, arâzî tamâm reyy[1] olmadı didüklerüdür.

Diyâr-ı Mısrıyye'den arzlar geldi, «Nil-i mübârek kadîmden gelegeldüği üzre gelmeyüp küllî noksân üzre geldüği ve ekser yerler şaraka (شراقه) kaldı, su basmadı kesr-i mahsûlat mukarrerdür» diyüp arz u i'lâm olundı. «Hâkimlerinün şe'âmetinden ve hırs[2] u âzlarındandur» dinildi. Beğlerbeğisi Hadım Hafız Ahmed Paşa ve Kadısı Mevlânâ Ma'rûf Mehmed Efendi ve Defterdârı ümerâ-i muhâfazadan Sinan Beğ idi. Fî sene 1001 ve fî sene 1002. Allâh ta'âlâ lutf u fazliyle Müslimânları kaht [u] galâ belâsından saklayup emânde eyleye. *Bi-mennihî ve hafiyyi lutfihî.* Fî evâhir-i muharrem.

Sefer-i zafer-rehbere müte'allık serdâr-ı âlî hazretlerinden gelen ahbârdandur.

Evâ'il-i şehr-i saferde serdâr-ı a'zam Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerinün südde-i sidre-mekâna mekâtib-i şerîfeleri geldi. «Asâkir-i mansûre ile vilâyet Budun serhaddinde a'dâ-i dîn kılâ'ından Pespirim nâm kal'a-i metîn muhasara olunup her cânibinden kullar ta'yîn idüp meterisler kurılup toplar çekilüp ceng ü âşûb olup, tüfeng-endâz Yeniçeri dilâverleri küffâr-ı hâksârdan bîhadd mela'în helâk eyleyüp neberd-i azîm olmağla dördünçi gün gicesinde kâfir-i bî-dîn cemî'an top ve tüfeng atup şenlik ve şâdmânlık iderken kal'anun bir cânibin delüp nâgehânî beğleri ve sâ'ir leşkeri çıkup firar iderken tuyulup asker-i İslâm ta'kîb idüp yetişüp ve beğlerin tutup ve sâ'irlerin tîğ-ı âteş-bâr ile dâru'l-bevâra gönderdiler ve melâ'în berüde kal'a kapusı altında nihânî[3] barut koyup ve leşker-i İslâm gaflet ile kapudan girüp giderken kurdukları fitil kazâ-i ilâhî ile baruta yetişüp nâgehânî kal'anun bir cânibi havaya

çıkup leşker-i İslâm'dan ol mahalde bulunan guzât-ı İslâm[4] şahâdet kapusından dâr-ı cinâna dâhil oldukları haberler hikâyet olundı. Fi' t-târîhi'l-merkūm.

(187b) Ve zikr olunan kal'adan sonra Polata kal'ası muhâsara olunup metânetde nihâyetde olmağla sâbıkā Sultân Süleyman Han Gāzî *-tâbe serâhu-* zemânında Arslan Paşa merhûm niçe gün döğüp fethi mukadder olmamağla terk olunmışdı. Top çekilüp muhkem ceng olunurken içindeki beği emân dileyüp can ile âzâd olup, kal'ayı ehl-i İslâm'a teslim eylemek üzre[5] Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa hazretleri Budun Beğlerbeğisi iken Müslimân esîrlerine mezbûr Beğ şefekat üzre idi, bildürdük» diyüp şefâ'at itmekle emân virilüp kefere alayı beğleri ile çıkup selâmet ü emn yakasına geçürüldi. Ve kal'a zabt u hıfz olunduğu arz u i'lâm olunmışdı. Velâkin akına giden guzât u mucahidîn alayına mezbûr rast gelinüp şemşîr-i İslâmdan az kimse halâs olup merdân-ı kârzâra kanîmet[6] oldukları hikâyet olundı. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Ba'dehû Serdâr-ı bâ-vakār hazretleri asker-i İslâm ile Tata nâm kal'a fethine teveccüh idüp ol diyârlar kış yeri olmağın mevsim zemânı az kalmağla kapu-halkı kışlaya avdet olunmak takāzâsına başlayup ve bu esnâda Sipâhî-oğlanları Ağası Hürrem Ağa ve Kethüdâları Süleyman Beğ bölügün bir mikdar yarar yoldaşlarıyle atlanup leşkerden az kimse kaldı ki, ganâ'imle behremend olmadı diyüp zahîre bulmak ümidiyle ve karavol nâmına çıkup küffâr-ı hâksar vilâyetinün içerüsüne girüp gitdiler.

Ve Hürrem Ağa bir mağmûr bağçeye mükemmel ve müsellah birkaç hidmetkâr ile dâhil oldukları gibi kemînde olan düşmen-i dîn serhad[7] askeri sûretinde zâhir olup çendân ihtiyât olunmayup gaflet üzre iken nâgehânî ağa tüfeng ile urılup küffâr hucûm idüp sipâhî perîşân bulunmağla ağa düşüp şehîd olur. Ve Süleyman Kethüdâ yaralanur, ol mahalde bulunan kafadar yarar hidmetkârlar giriftâr olup giderken küffar alayı[8] sipâhi alayına rast gelür ceng iderler melâ'în-i dînün ekseri alef-i şemşîr-i âbdâr olup esîr ü giriftâr olanlar halâs olur. Şehîd olan ağanun başın a'dâ alup cesedin (188a) defn idüp gelürler ve bölük ağaları içinde silsile lâzım gelür Silahdâr-başı Süleyman Ağa yine Sipâhî oğlanları ağası olup Ulûfeciyân-ı yemîn Ağası Çerkes Hüsrev Ağa Silahdâr-başı ve Gurebâ-i yesâr Ağalığı Süleyman Kethüdâ'ya virilüp ve Sipâhîler kethüdâlığı

Silahdârlar kethüdâsı Yunus Kethüdâ'ya virilmiş ve Silahdârlara kethüdâ-yeri baş kethüdâ olmış ve umûmen Sipâhi ve Yeniçeri ittifâkla gulgule idüp terâkkī isteyüp ber-vech-i küstâhî nâ-sezâ kelimâta âgâz eyleyüp cepren ve kahran ikişer akça atlu ve birer akça yaya umûmen terakkīlerin yazdırup ve elbette kışlaya Belgrad'a diyü çağrışup velvele itmekle bi'z-zarûrî serhadden serdârı kaldırup göçürdiler. Ve serdâr-ı ba-vakār Yeniçeri kethüdâsını azl idüp ve Zağarcı-başı kethüdâ beğ oldı. Ve ocak ağaları içinde yollu yolunca mertebe virildi. Ve Tata kal'ası Budun Paşası Hasan Paşa hazretlerine ve Budun'da kışlamak buyurulan Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa'ya muhâsara eyleyesin diyü mü'ekked ahkâm-ı şerîfe yazılup muhkem tenbîh buyuruldı. Yeniçeri[1], Rûmili Beğlerbeğisin biz bilmezüz, kande kışlarsa kışlasun Budun'da biz kışlaruz didiler diyüp mufassal u meşrûh mektûplar gelüp Kapu-halkınun istedüklerin itdürdüklerin[2] beyân u şikâyet ile i'lâm-ı hâl eylemişler. Fî 10 saferi'l-muzaffer, sene 1002.

Rûmili muhâsebeciliği virildüğidür.

Ve evâsıt-ı şehr-i saferde Rûmili Muhâsebecisi Mehmed Emin envâ'-ı ma'ârifle ârâste ve ma'mûr zât-ı şerîf iken ma'lûldür diyü Galatalu Mi'mâr-zâde Mevkufâtcı İbrahîm Çelebi[3] yine tekrâr hatt-ı hümayım ihrâc itdürdüp, ma'lûl ise ref' olsun buyrulup, bi'l-âhire muhâsebecilik Bursa Mukāta'acısı Akbaba-zâde Mustafa Çelebi'ye amel ile buyuruldı. Ve Bursa Mukāta'acılığı mezbûr İbrahim Efendi'ye fermân olundı. Ve Mevkūfât-ı evvel, Baş-vâridâtî Longa-zâde Mustafa Çelebi'ye vâridâtcılık Rûmili mevkūfâtı hidmetinde olan Mehmed Çelebi'ye buyuruldı. 188b).

Anatolı Muhâsebeciliği virildüğidür.

Ve Anatolı Muhâsebecisi Işık Ali Çelebi azl buyuruldı. Ol defâtir-i sülehâ anun cinâyet ü[4] habâsetinden halâs oldı. Yeniçeriler Mukābelecisi Molla Kasım Efendi'ye virildi ve mukābelecilik yine eski sâhibi Ferhad Paşa hazretlerinün hidmet-i kitâbetinde Kara Kaymak Mehmed Çelebi'ye fermân olundı, ki küttâbun zübdesidür. Fî 15 şehr-i safer.

Hadım Cüce Zeyrek Ağa'nun karındaşı Beğlerbeği olduğıdur.

Ve Harem-i muhteremde Hadım Cüce Zeyrek Ağa kurb-ı Pâdişâh-ı sa'âdet-destgâhda makbûlü'ş-şefâ'a olmağla karındaşı Rakka Beğlerbeğisi olup Dîvân-ı mu'allâya geldi. Vüzerâ-i izâm *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleriyle girüp pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdiler. Fî 15 şehr-i safer, sene 1002.

Beytülmâl emânetleri uslûb-ı sâbık üzre birikdirülüp[5] bir kimseye virildüğidür.

Evâhir-i şehr-i saferde sâkıbā Trablusşâm Defterdârı olan merkûm Mesîh Paşalu Mehmed Çelebi'ye kadîmden ola-geldüği üzre hassa beytülmâl emânetine bir kimse[6] emîn olup zabt eylemek Hazîne-i Âmire'ye enfa'dur diyü sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâha arz olundukda uslûb-ı sâbık üzre amel olunmak fermân olunup merkûm Mehmed Çelebi cümleye emîn buyuruldı.

Beytülmâle kâtib ta'yîn olunduğıdur.

Ve sâbıkā selâtîn-i izâm evkāfına mütevellî olup ma'zûl ve sıfru'l-yed kalan Meryem-zâde Mehmed Çelebi *«ez-zarûrât tübîhü'l-mahzûrât»* mûcibince kitâbet ihtiyâr itmeğin zikr olunan beytülmâle kâtib buyuruldı. Ve birkaç günden sonra beytülmâle müte'allık bir maslahat içün[7] hükm-i şerifle taşra gönderilüp yeri eyüce pîşkeş ile bir Sipahîye virildi.

Diyarbekir ve Erzurum Defterdârlıkları virildüğidür[8].

Vilâyet-i Diyarbekir'e Defterdâr-ı emvâl olan Mahmud Beğ Efendi mukaddemâ Âsitâne-i sa'âdetde defterdâr olmağın Harput sancağıyla[9] virilmişdi. Südde-i sa'âdete gelecek irsâliyede küllî sa'y-u kifâyeleri zuhûra gelmek (189a) ümîd olunurken ancak yiğirmi yük hazîneleri geldi. Ve Beğlerbeği Hasan Paşa hazretleri kâdimden hüsn-i terbiye itmekle[1] hâsıl olmışken hakkında arzı gelmeğin defterdâr ma'zûl buyuruldı. Ve yeri sâhib-sa'âdet Ferhad Paşa hazretleri akribâsından Erzurum Defterdârı Kara-batak Mehmed Efendi'ye buyuruldı. Ve Erzurum Defterdârlığı sâbıkā Defterdâr olan Sarı Mustafa Efendi'ye buyuruldı. Fî evâhir-i safer, sene 1002.

Ba'dehû Defterdâr Mahmud Beğ-efendi ile Beğlerbeği Hasan Paşa hazretleri ma-beynlerin teftîş idüp görmeğe Ferhad Paşa hazretleri âdemlerinden Kâtib Mustafa Çavuş gönderildi. Fî gurre-i rebî'ulevvel, sene 1002.

Serdâr-ı ekrem tarafından küffâr-ı hâksârun memâlik-i İslâmiyye'ye duhûli haberi geldüğidür[2].

Evâ'il-i şehr-i rebî'ulevvelde sipeh-sâlâr-ı asker-i İslâm olan Paşa *-edâme'llahu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerinden ulağa Mehmed Çavuş gelüp haberler getürdi ki küffâr-ı dalâlet-şi'âr muhkem cem'iyyet üzre olup Nadajdı ve Bakani ve Zıruncuk nâm melâ'în altmış binden mütecâviz atlu ve yaya cunûd-ı şeyâtîne, zikr olunan üç nefer mel'unların her biri yiğirmişer[3] bin kilâba baş ve buğ olup taburlarından çıkup, memâlik-i İslamiyye'ye dâhil olup Üstolni Belgrad'ı muhâsara idüp cenge mübâşeret eyledüklerinde Budun'dan Vezîr[4] Hasan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri Yeniçeri leşkeriyle mukaddem yetişüp ve serdâr-ı zafer-şi'âr hazretleri dahi mahrûsa-i Belgrad'a varmışken kalkup düşmen-i dîn üstine azîmet idüp velâkin Vezîr Hasan Paşa hazretleri Serhadd askeriyle ve mevcûd bulunan kapu Yeniçerisiyle göz açdurmayup dokuşup[5] a'dâ-i dîn bi-inâyeti'llahi ta'âla basılup ceng ü neberd-i azîm olup ve leşker-i İslâm'dan niçe dil-teşneler şerbet-i şehâdet nûş eyleyüp Vezîr Hasan hazretleri yararlanup ve Yeniçeri kethüdâsı (189b) bâb-ı şehâdetden dâr-ı cinâna vâfir yoldaşlarıyle dâhil olup ve bakıyye-i leşker-i İslâm mansûr u muzaffer oldukların i'lâm eylediler. Fi't-târîhi'l-merkûm. *«Men necâ bi-re'sihî fe-kad rebiha ve'l-firâru mimmâ lâ-yutâk min sünen'l-mürselîn»* okudukları hikâyet olundı.

Ve küffâr-ı hâksâr Üstolni Belgrad üstine düşüp muhâsara eyledüklerinde dört sancak beği, kendü beğiyle beş beğ kışlamak üzre kalmışlar imiş. Nâgehânî bir seher ki a'dâ-i dîn-i müşrikîn gâyetde dumanlı günde gelüp kal'ayı muhasara eyledüklerinde halkun tavarı otlağa çıkarken yağmaya başladıklarından duyulup ve kal'anun hâzır topların boşandırup muhkem ceng ü cidâle başlayup fırsat ile serdâr cânibine feryâdcılar yetişüp, ahvâli i'lâm eylediklerinde Ser-

dâr Sinan Paşa hazretleri kal'adaki beğlere mektûb yazup tedbîr iderler ki birkaç gün ceng üzre mücidd ü sâ'i olup gayret idesiz ki benümle altmış binden ziyâde hâzır leşker var; işte yetişdüm ve Rûmili Beğlerbeğisi yanında dahi otuz bin ceng-cû yarar adem ile heman geldi yetişdi diyüp irsâl eyledikleri mektûb doğrı melâ'în-i[7] müşrikîn ellerine düşüp düşmen-i dîne sebeb-i iztirâb u hayret olmışken muhâsara olunan beğler dahi ale'l-ittifâk hüsn-i re'y u tedbir ile ikinci gicede iki bin mikdâr ceng-azmâ serhadd-i mansûrede herbiri niçe ma'reke vü kıtâlde hâzır olmış merd-i merdân dilâverler çıkup beşer yüz ve altışlar yüz nefer yoldaş biri-biri hilâfından[8] avâze-i Allâh Allâh ile şeb-hûn idüp hucûm-ı umûm eylediler. Küffâr-ı haksâr Türk geldi basdı hay hay, vay vay olup giceyle[9] biri-birine kılıç koyup sekiz kıt'a yaldızlu top ve bî-hadd ü bi-kıyâs barut ve esbâb ve alât-ı sefer bıragup binden ziyâde baş ve diri esîr giriftâr[10] olup, Serdâra'zam hazretleri Kapucı-başısı Ridvan Ağa Âsitane-i sa'âdete gelüp haber i'lâm eyledi. (190a)

Ve mukaddemâ Rûmili Beğlerbeğisi iken Tımışvar Beğlerbeğisi[1] olan Hasan Paşa hazretleri bir mikdâr leşker-i âgâh ile kemîngâhda vaktine muntazır tururken perîşân-ı ruzgâr olan melâ'în-i bî-dîn derhal üstlerine uğrayup guzât u mücâhidîn Tımışvar'dan çaşni-i darbet-i şemşîri tatup hissesin alup müşrikîn ü füccârun yarar ve güzîdeleri nâr-ı cahîmde makarr idindikleri hikâyet ü rivâyet olundı. Fî evâhir-i şehr-i saferi'l-muzaffer, sene 1002.

Vezîr-i müşîr Halil Paşa hazretlerinün Sultân-ı ismet-penâh hazretlerine ittisâlleri ve[2] düğün cem'iyyetidür.

Ve sene isneteyn ve[3] elf şehr-i rebîülevvelinde Vezîr-i sa'âdet-karîn ü izzet-rehîn celîlü'l-kadr Halil Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri ki sa'âdetlü Pâdişâh Cem-câh u sitâre-sipâh *-halle-de'llâhu hilâfetehû-* hazretlerinün harem-i sa'âdet-muhteremlerinden ve huddâm-ı zevi'l-ihtirâmlarından âdâb-ı devlet ü saltanat hidmetinde mü'eddeb emekdâr olmağın muhaddara-i ismet ü saltanatdan hazret-i sultân *-dâmet ismetühâ-* hidmet-i sa'âdetiyle mütes'id olmak buyurulduğunda Vezîr-i izzet temkîn ü sa'âdet-âyîn Mehmed Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri dahi sağdıçlık hidmetiyle me'mûr buyuruldı. Ve evâ'il-i şehr-i mezbûrda bir hafta ehl-i Dîvân

hidmet-i dîvâniyeden mu'âf buyurulup, tedârük-i mühimmât-ı sûr-ı sa'âdete iştiğâl olundı. Ve Sarây-ı Âmire'den hademe-i harem-i muhterem eskāl ü ahmâl ile Sarây-ı Atīka göçdiler. Ve bir hafta tamâm selâtîn-ı izâm ve ulemâ-i kirâm haremleri ikrâm ve ihtirâm olunup cem'iyyet-i ziyâfet olundı. Ve sebt güni erkân-ı devlet ve a'yân-ı sa'âdet vüzerâ-i izâm Sarây-ı Atîk'da şâhâne ziyâfet olundılar. Ve ol gün Yeniçeri ve Acemi-oğlanı tâ'ifesi işlenen üç yüz kıt'a nahl-i dilârâları hezâr zîb ü zînet ile yerlerinden kaldırup Sarây-ı Atîk'a nakl eylediler, temâşâ-yı âlem oldı. Ve yine ol gün vüzerâ-i izâm ve erkân-ı devlet ziyâfetinden sonra izzetlü ve sa'âdetlü (190b) Pâdişâh-ı gerdûn bestat hazretleri şevket ü haşmet ile Sarây-ı Atîk'a gelüp eğlenmeyüp izz ü ikbâl ile yine Sarây-ı Âmire'ye gitdiler. Ve irtesi yevmü'l-ahadde Halil Paşa hazretleri sarâyında a'yân-ı sa'âdet hâzır oldılar. Ve Sarây-ı Atîk'a âyîn ve üslûb-ı saltanat üzre kemâl-i rif'at ü iclâl ile nişân-ı sa'âdet-unvân vüzerâ-yı âlîşân taraflarından merâtib üzre zî-kıymet cevâhir ile müzeyyen ü murassa' a'lâ istefanlar ve zîbâ levhler ve bilezikler ve hâtemler ve akmişe-i mütenevvi'a bî-hadd götürülüp ve katar ile akçalar çekildi. Ve eşkâl-i şeker ve sâ'ir mühimmât-ı lâzime varup, Sarây-ı Atîk'a vusûl bulduk-da, kâ'ide-i devlet üzre sağdıç Mehmed Paşa hazretleri iki hil'at-ı fâhire ile tesrîf buyuruldı. Ve Halîl Paşa hazretleri kethüdâlarına ve cümle ağalarına bi-esrihim hil'at-ı fâhireler geydirildi. Ve sâ'ir hüddâm-ı zevi'l-ihtirâm donluk kumaşlar ile ikrâm olundılar. Ve bi'l-cümle ol gün bezl ü in'âm olunan akmişe ve hil'at[4] hadd ü adde mümkin olmayup, lâ-yuhsâ atâ olundı.

Ve şehr-i mezbûrenün on ikinci güni fî yevmi'l-isneyn ki mefhar-ı mevcûdât ve server-i kâ'inât şefî'-i yevm-i arasât habîb-i İlâhî *-aleyhi salavâtu'llâh-* dünyâya geldüği mübârek günde a'lemü'l-ulemâ'i'l-mütebahhirîn, yenbû'u'l-fazl ve'l-yakîn Hâce-i Şâh-ı cihân Mevlânâ Sa'dî Efendi *-edâme'llâhu ta'âlâ fezâ'ilühû-* hazretleri Sarây-ı Atîk'da hâzır olup ve Dârüssa'âde Ağası Hacı Mustafa Ağa *-dâme mecduhû-* hazretleri hazret-i Sultân cenâbından vekîl ve Mehmed Paşa hazretleri damad cânibinden vekîl olup, İbrahim Paşa hazretleri nikâhı gibi üç yüz bin sikke-i hasene akd-i nikâh olundı. Ve heman ol gün yine cihâz Halil Paşa hazretleri sarâyına nakl olunmağa ibtidâ olunup, üç gün ale't-tevâlî katar katar çekildi. Ve cümle cihâz yüz katdur ve cevârî yüz re'sdür ve tevâşî kırk re'sdür,

cemî'an tecemmül üç yüz katar esterdür[5]. Ve tahmîn-ı sahîh ile (191a) bahâ beş yüz yükdür. *Ve'l-ilmü inde'llâhi ta'âlâ.* Ve cihâz alunduğı günde kānûn-ı kadîm üzre[1] kapu oğlanlarına ve harem-i muhterem bolalarına ve bacılara câ'ize virilü-gelmişdür, yüz seksen bin akça bi't-temâm teslîm olmayınca cihâz yüklenmedi. Ve bu bâbda dahi[2] virilen kumaş ve hil'at hadd ü hasrdan bîrûn olmağın tayy olundı.

Ziyâfet-i ulemâ-i izâm.

Ve şehr-i mezbûrenün yevmü's-sülesâda[3] ulemâ-ı izâm *-kessere-humu'llâhu ta'âlâ ilâ yevmi'l-kıyâm-* hazretleri da'vet buyurulup i'zâz u ikrâm olundılar. Mevle'l-mevâlî sâbıkā Müftilenâm ve Şeyhülislâm müteka'id Mevlânâ Şeyhî Efendi ve Rûmili Kadıaskerliğinden müteka'id olanlardan Mevlânâ Kara Çelebi oğlı Hüsam Efendi ve Mevlânâ Abdülbâkî Efendi ve Mevlânâ Molla Ahmed Efendi ve sâ'ir mevâlî-i kirâm ziyâfet olundılar.

Ziyâfet-i cem'iyyet-i kübrâ.

Yevmü'l-hamîs fî 15 rebî'ulevvel, celîlü'l-kadr ve aliyyü'ş-şân Halil Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri sarâyında sûr-ı pür-sürûr içün rûz-ı fîrûz-ı mezbûrda seherden a'yân-ı devlet ü saltanat vüzerâ-ı izâm ve ulemâ-i kirâm cem'iyyet-i âlî idüp oturdılar. Kā'im-makām-ı sadr-ı izzet Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri ve İbrahim Paşa hazretleri ve sağdıç Mehmed Paşa hazretleri ve damad Halil Paşa hazretleri ve Hadım Hasan Paşa hazretleri ve sâ'ir erkân-ı devlet ve cânib-i yesârda a'lemü'l-ulemâi'l-izâm Hoca-i Şâh-ı cihân Sa'dî Efendi *-edâme'llâhu ta'âlâ fezâ'ilehû-* hazretleri ve Rûmili Kadıaskeri Mevlânâ Sun'ullah Efendi ve Anatolı Kadıaskeri Mevlânâ Ali Çelebi Efendi ve İstanbul kadısı merhûm Ebussu'ûd-zâde Mevlânâ Mustafa Çelebi Efendi ve Hoca Efendi-zâdeler Mevlânâ Mehmed Efendi sâ'ir ihvâniyle gelüp Defterdâr efendilere takdîm olundılar. Defterdâr-ı Anatolı Mahmud Efendi, Defterdâr-ı şıkk-ı sânî Yahya Efendi, Defterdâr-ı Tuna Mustafa Çelebi Efendi ve sâ'irler ale't-tertîb oturıldı[5]. Ve Sipâhîler numûne-i darb u harb gösterüp, üstâdâne[6] matrakcı-başı kırk nefer yoldaşlarıyle hasmâne cüst ü çâlâk matrak oynadılar. Ve kemân-keşler zôr-ı bâzû gösterüp, darblar urup, kerâmet mertebesine arz-ı kemâl-i

idman ve hüner eylediler. Ve bir fasl dahi mümtâz u ser-efrâz sâzendeler ve hoş-âvâz ve kâmil gûyendeler dem-sâz olup, makāmât-ı ırâk ve hicâzda ser-âgâz idüp, söz ü sâz ile ehl-i meclisi hoş-hâl eyleyüp dil-nevâzlıklar eylediler. Ba'dehû envâ'-ı ni'am-ı nâ-mütenâhî ile sımât-ı ni'met çekildi. Ve şerbetler içildi. Şükr ü sipâs ve minnetler olunup, hoş-elhân[7] huffâz kırâ'et-i Kelâmu'llâhi'l-Mecîd idüp, sohbet ve[8] du'â vü senâ'-i İlâhî ile ihtitâm buldı. Ba'dehû kānûn-ı kadîm-i âdet-i sûr-ı selâtîn-i izâm ri'âyet olunmak üzre erkân-ı sa'âdet nazarlarına alâ-merâtibihim şekerden filler ve arslanlar ve atlar ve develer ve katırlar ve zürâfeler ve tuyûr envâ'ından doğanlar ve turnalar ve meyve aksâmından ve hubûbâtdan nahller[9] sebetler ve siniler ile bî-hadd u pâyân çekildi. Ve cümle erkân-ı sa'âdet haşmet ü şevket ile kalkup atlarına süvâr olup, Sarây-ı Atîk'a müteveccih oldılar. Debdebe-i saltanat üzre velvele-i tabl u nakkāre âleme âvâze saldı. Merhûm Kasım-Paşa Çeşmesi mukābelesinde Sarây-ı Âmire burclarından kûşe burcda Pâdişâh-ı cihân-penâh hazretleri bir şeh-nişîn-i âlî-şân âbâdân itdirmişlerdi[10]. Ve her-gâh serdâr-ı asâkir-i mansûre südde-i sa'âdetden alem-i âlem-ârây-ı İslâmî efrâşte kılup gitdiklerinde şevket-i dîn-i mübîn içün du'âlar idüp, ol mahalde seyr buyururlardı. Rûz-ı fîrûz-ı sûrda dahi a'yân-ı devlet üzre âlî nazarları olup temâşâ eylediler. Ve erkân-ı devlet izz ü ikbâl ile Sarây-ı Atîk'a varduklarında eğlenmeyüp, hazret-i Sultân-ı âlî-şân kā'ide-i kadîme-i selâtîn-i izâm âyîn ve üslûbı üzre kırmızı atlas dûhte cibinlik içine cevâhirle murassa' eğerlü at ve yedeği çekilüp ve hâce-serâ[11] ağalar ve hadımlar rikâb-ı hümâyûnlarınca yürüyüp ve mücevher ve murassa' nahl önlerince götürülüp (192a) ve dahi on beşer zirâ' iki minâre-misâl nahl-i dilârâ ki üstâdân-ı cihân ızhâr-ı san'at ve mahâret ile bend eylemişlerdi. Halk-ı[1] âlem seyr ü temâşâsında hayrân kaldılar. Kemâl-i rif'at ve iclâl ile bâ-izz ü nâz ola-geldüği üzre makarr-ı izz ü sa'âdetlerine vâsıl olduklarında dâmen dâmen çil akçalar îsâr u nisâr olundı. «Nasîblü yer köteği» meseli üzre[2] mahrûm kalup, hissedâr olmayanlar âh-ı hasret çeküp gitdiler. Fî 15 şehr-i rebî'ulevvel.

Azîzu'l-vucûd pîr-i tarîk-i Nakşibendiyye Şeyh Şa'bân Efendi intikālidür.

Ve şehr-i rebi'ulevvelün on dördünci çihâr-şenbih gün kibâr-ı meşâyih-i Nakşibendiyye'den Kutb-ı âlem-i rûhânî, ma'den-i hik-

met-i Rabbânî sâkin-i Ka'be-i Subhânî Hazret-i Emir Buhârî Tekyesi'nde erbâb-ı tarîkatun pîr-i ferîd ü vahîdi Şeyh Şa'bân Efendi hâkdân cihân-ı fânîden ravza-i Ridvân-ı bâkīye gitdi. Ve birkaç def'a Halîfe-i zemîn ü zemân hazret-i Sultân Murad Han *-hullidet hilâfetuhû-* mezbûr pîr-i tarîkat ziyâretinde esrâr-ı hakîkat beyânıyle mesrûr olmışlardı, medfûn oldı.

Defterdâr efendilerün azl ü nasbıdur.

Ve bu esnâda Anatolı Defterdârı Mahmud Efendi ve Şıkk-ı Sânî Defterdârı Yahya Efendi ma'an ma'zûl buyurılup ve tahsîl-i mal hidmetinde olan Hasan Efendi yine Anatolı Defterdârı oldı. Ve Burhaneddin Efendi Şıkk-ı Sânî aklâmına[3] defterdâr fermân olundı. Fî 14 rebî'ulevvel, sene 1002.

Serdâr-ı a'zam hazretlerinden gelen mektûb haberleridür.

Ve evâhir-i şehr-i rebi'ulevvelde serdâr-ı asâkir-i mansûre, sâhib-sa'âdet Sadrıa'zam Sinan Paşa *-edâmeʼllahu teʼâlâ iclâlehû-* hazretlerinden mektûblar ile haberler te'âkub eyledi ki a'dâ-i dîn-i müşrikîn ecnâs u envâ'ı ale'l-ittifâk birikküp biri-birine mu'în olup cümlesi cebelü ve cevşenlü zırh-pûş küffâr-ı hâksâr cem'iyyet-i azîm ile Filek nâm kal'a-i metîn-i ehl-i İslâm'ı muhâsara eyleyüp, sâbıkâ ümerâ-i İslâmiyye'den şecâ'at u şehâmetde adîli yok Kara Hamza dimekle (192b) nam-dâr [u] pür-iştihâr hîle ile bahadırân ve dilîrân-ı gûzât ittifâk idüp râh-ı âbdân girüp tîğ-ı ateş-bâr ile düşmen-i dînden alup feth eylemişlerdi. Hâlâ içinde olan beğleri ve merdân-ı kal'a ve sâ'ir neferât bî-gayret ü hamiyyetlik ile âlemde leke ve bednâmlık ihtiyâr idüp esbâb ve âlât-ı darb u harbden barut ve zahîre yokdur diyü kal'ayı bırağup gitmek ile a'dâ-i dîn-i müşrikîn kal'ayı zabt ve iyâl ü etfâl-i müslimîni esîr eyledükleri haberlerün istimâ'ı musîbeti ahâlî-i İslâmı giryân u bünyân eyledi. Ve bizüm askerimüz ise re'âyâ-yı memleketi gāret idüp zulm-i ferâvân ile yakup yıkmağa mübtelâ olup küffâr ile mukābele vü mukāteleden bîzâr olmağla ellerinde âlât-ı[4] darb u harb olmayup olancası dahi bî-menfe'atdür. Hâkimlerine ve serdârlarına itâle-i lisân ve sarahaten şetemât ve envâ-ı küstahlık ve bî-edeblik itmek halleri ve mu'tadları olmağla[5]

eğer Sipâhî ve eğer[6] Yeniçeri ve sâ'ir Kapu-halkı zor ile terakkī ve ulûfelerin alup ve ta'yîn olanan kışla yerlerine varmayup, varanlar dahi memleket halkını zulm ü te'addîleriyle mallarından değil canlarından bîzâr eyleyüp vilâyeti harâba virmişlerdür. Ve serdârı bırağup İstanbul'a gitdiler diyüp erkân-ı devlete ahvâli i'lâm eylemişlerdi. Fî evâhir-i rebî'ulevvel, sene 1002.

Yeniçeriler kâtibi ref' olduğıdur.

Ve bu esnâda Sipâhî oğlanları kitâbetinden Yeniçeri kâtibi olan harem-i muhteremden çıkan Mehmed Beğ kalîlü'l-bidâ'a sû-i mizâca mübtelâ hasta-ciğer[7] derdmend olmağın Yeniçeri tâ'ifesi Kefen-iğnesi dimekle mulakkab eylediler. Ve çokca câ'izesi gitmekle[8] bir uğurdan harcın çıkarmak ümîdine ziyâdece oğlan kapuya çıkarmak sevdasından ziyân idüp ma'zul buyuruldı. Yerine timarlu müteferrikalardan Fethiye Câmi'i binâsına emîn olan Yahya Beğ kâtib[9] olmak fermân olundı. Fî evâhir-i rebî'ulevvel, sene 1002.

Asker tâ'ifesinün Serdâr hazretlerinden tekavvülât ü şikâyetleridür (193a)

Âsitâne-i sa'âdete kışlaya gelen Yeniçeri ve Bölük-halkınun Serdâr-ı bâ-vakār Sinan Paşa hazretlerinden nâ-hoşnûd ve şükrânları olmayup vech-i ma'kūl ile niçün ta'yîn buyurdukları yerlerde kışlamayup memâlik-i İslâmiyye'yi düşmen-i dîn hucûmı zemânında hâlî koyup serdâr didüği yerde olmadunuz diyü su'âl eyleyenlere bi'l-ittifâk mecâlis-i mute'addidede[1] virdükleri cevâb ve beyân eyledükleri vucûhât budur ki «Evvelâ İstanbul'dan çıkup taşrada dîvân eyledüklerinde âmmeten Bölük-halkı didiler ki sâhib-sa'âdetimüz ihsân buyurun bu sefer-i azîme küllî tedârük gerekdür, biz fukarâyuz bunca yıldur Kızılbaş seferine varduk geldük. Rûmili seferi ana benzemez, küffâr-ı haksâr ahvâlin bilürüz. Ve kal'a döğmek içün bizüm esbâb u yarak ve zahîremüz hâzır olmak lâzımdur» didüğümüzde buyurdılarki «Fi'l-hakîka düşmen kavîdür gerçek dirsiz, buna azîm tedârük gerekdür On beş günde çıkıldı. İnşâe'llâhu ta'âlâ hüsn-i re'y ü tedârük ile tedbîr idelüm. Bu kış Belgrad'da olup etrâf u eknâf-ı memâlik-i mahrûsadan zahâ'ir ü nüzl cem' eyleyelüm. Ve her kişi yad u yarağın görüp hâzır u müheyyâ oldukda evvel-bahâr-ı

huceste -âsârda Belgrad'dan kalkup murâd olunan yerlere ve kal'alara varıla» diyü «Bi'l-muvâcehe kudret ü kuvveti olan bizümle gelsün; kudreti olmayan inşâe'llahu'r-Rahmân hidmet mahallinde hâzır bulunmak gerekdür» diyüp tenbîh eyleyüp ahde karâr virilmişdi.

Bayram Ulûfesin almağa Belgrad'a varanlarımuzı sefere Pespirim ve Polata kal'aları cengine sürdi. Ve kadîmden Bölük-halkı karavul ve meteris hidmetin ide-gelmiş değilken erbâb-ı tîmâr ide-geldüği maslahatları bize teklîf eyledi. Her çend sultanum bizüm işimüz değildür, ola-gelmemişdür, inâyet eyle kan eyle kānun eyleme dimişlerdür didük dinlemedi, ağamuz ile ve kethüdâmuz, yarar yoldaşlarımuz ile küffâr memleketinde bizi karavula saldı, mürted câsûslar haberi ile ağamuz ve niçe yoldaşlarımuz (193b) düşüp gitdiler. Ola-gelmiş değildi didiğümüz de serdârdan ayrılmak olmamışdur, böyle iken eğer Yeniçeri ve eğer Sipâhî sizi bana gerekmez kande gidersinüz, siz bilürsiz, zâlimlersiz memleket harâb idicilersiz inşâe'llâhu ta'âlâ sizi kâfirün gözlerine[2] sokayum diyüp ve baş getürüp dil getürenlere var bişür etin ye, sen anı öldürmesen o seni öldürürdi, eyü kurtulmışsın dirdi. Ve oğlı Rûmili Beğlerbeğisine Sirem adasını ve Mitroviça'yı kışla ta'yîn eyledi. Ve bize İstanbul'dan on konak yer Niğbolu ve Vidin'i kışla buyurdu. Bizde neyleyelüm, memleket re'âyâsı Sipâhîye düşmen olmışdur re'âyâyı sakınduk mekânlarımuza geldük diyü cevâb virdiler.

Ve'l-hâsıl Serdâr hazretleri asâkir-i mansûreye tenbîh eyledüği üzre maslahat görmeyüp beğlerbeğiler ve sancak-beğleri cümleten asker bir yere gelüp andan sonra gazâ vü cihâda şurû' itmek gerekidi. Neylediyse eyledi, kimse sözin dinlemeyüp bildüği üzre gitdi, düşmen eline giriftâr olup kıral-ı la'în, meclisine varanlara Pâdişâhımuz ahvâlin su'âl eyleyüp, vaki' ve gayr-i vâki' haller beyân olunup ırz ve nâmus-ı saltanat saklanmayup, söylenen sözler bağrımuz hûn eylemişdür ve leşker-i İslâm merhûm Sultan Süleyman Han zemanından ile'l-ân küffâr-ı hâksâr cengi yarağın unudup otuz yıldan berü Rûmili'ne gelmeyüp Kızılbaş seferlerine mübtelâ olmışlardur didük dinlemedi. Ve Mehmed Paşa merhûm oğlı Hasan Paşa hazretleri bu denlü gazâlar idüp yoldaşlıkta bulundı. Kendüzi niçe yaralar yedi, mecrûh oldı, ademleri düşdi, şehîd oldı. Garaz-ı nefs ile Pâdişâhımuz'a yaramaz arz eyledi. Ve Yeniçeri ocağında Kethüdâ beğ ve Zağarcı-başı ve niçe yararlar gazâ meydânında şehîd oldı.

Cümlesi sa'âdetlü Pâdişâh'a sû-i tedbîr eylediler diyü bildürdi. Bu vechile nefrîn gösterdiler ve bize serdâr sözünde sabit olsa ve ehl-i garaz olmasa sâdıku'l-kavl hamûl ü sâbir (194a) olsa didiler. Hakīkaten ba'zı kelâmları sıhhate karîbdür, amma hak yine serdâr hazretleri elindedür dirler ve's-selâm.

Serdâr hazretlerinün mektûb-ı şerîfleri mefhûmıdur.

Ve bu esnâda evâhir-i şehr-i rebî'ulevvelde Serdâr Sinan Paşa hazretlerinden arzlar gelüp leşkere ta'yîn olunan yerlerde kışlamayup bırağup gitmekle küffâr-ı melâ'în-i müşrikîn her cânibden re'âyâ ile biriküp düşmen-i dîn bir birine mu'âvenete başladılar. Yeniçeri ve Sipahi ve sâ'ir tâ'ifenün re'âyâya zülm ü te'addisi isyân u tuğyâna sebeb oldı. Böyle itmeselerdi bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ bu sene bu vilâyetde bu denlü ahvâl olmazdı. Gālib ve mansûr u muzaffer olmak mümkin ü müyesser idi dimişler ve eyyâm-ı şitâ yetişdi, sular donduğı gibi leşker-i Tatar ile Kırım Hanı Gāzî Giray Han hazretleri gelüp yetişmek gerekdür düşmen vilâyetine her cânibden akın idüp çapmak vâcibdür. Gelmekde müsâra'at eylesünler diyü recâ eylemişler ve asker bırağup gitmekle altı bin nefer yeniden kul-oğlı yazup vilâyet-i Budun ve Estorgon ve Hatvan muhâfazası içün âdem tedârük eyledüklerin bildürmişler. Yeni yazılan çıplak leşker düşmen-i dîn mukābelesinde mukāteleye mukāvemet idemiyeceği rûşen üç zâhirdür. Ekseri âriyetî libâs ve yarak ile dirliğe tâlib olmışlardur. Serhadd-i mansûre hidmetine dahi tahammülleri yokdur. Cebeci yazılanlar hôd escnebi çift-bozan maryol tâ'ifedür. Erlik gelmez gedüğin beklemez firâr ideceklerdür. Ra'iyyetden kılıç ve bahadır /koymaz içtihâdında hata idersin beytülmâle küllî harcdur sonra Âsitâne-i sa'âdetde kabul olmaz[1], zahmet çekersin diyenlerün sözin işitmedi, inâdında musırr oldı didiler. Fi't-târihi'l-merkūm.

İmâm-ı hâssa Mevlânâ Abdülkerîm vefât itdüğidür.

Ve bu evânda mevâli-yi izâm tarîkıyla yevmî yüz elli akça vazîfe, ki ba'zı zeva'id-i evkāfdan ve ba'zı iç-oğlan ulûfesinden ve sâ'ir ola-gelen âdet ve in'âm ile İmâm-ı hâssa-i hazret-i Pâdişâh-ı (194b) âlem-penâh olan ulemâdan Mevlânâ Abdülkerîm Efendi bu âlem-i fânîye vedâ' idüp raht u bahtı sarây-ı câvidânîye çekdi. Eğerçi

emr-i ma'ruf itmekde zahmet çekerdi. Fe emmâ nehy-i münker itmekde be-gāyet dilîr ü nâfizü'l-kelâm söylerdi. Kefere vü Yehûdâ[2] tâ'ifesinün gök-çalma ve sarı dülbendlerin giderüp kızıl takye ve kara çapka geydürmeğe sebeb ü bâ'is olandur. Rahmetu'llâhi aleyh. Fî evâhir-i rebî'ulevvel, sene 1002.

Vezîr Hasan Paşa hazretlerinün nâgehân âzlidür.

Ve bundan akdem vezâret ile vilâyet-i Şirvân muhâfazasında hıfz u hirâsetde hidmetde bulunan tâ'ife-i kallâş u evbâşdan bin nefere karîb Şirvân kulı Vezîr-i bâ-tedbîr Hadım Hasan Paşa hazretleri mesned-i vezârete geleliden berü ru'ûsının tenfîzine sa'y u ihtimâmda dakīka fevt itmeyüp niçe yıllardur bizümle memleket hıfzında mihnet ü meşakkat ihtiyâr eyleyüp emekdâr ve hidmetkâr olmışlardur diyüp cüll-i himmet sarf idüp bezl-i makdûr eylemekden hâlî olmamışlardı. Ve belki hallerine göre erkân-ı devlete pişkeş ü hedâyâları dahi geçüp[3] zikr olunan tâ'ifenün niçesi Dergâh-ı Âlî çavuşluğuna ve bir niçesi dahi Altı-bölüğe tevzî' olunmak üzre ve Cebeciye ve Topcıya ve Arabacıya geçmek fermân olunup velâkin üç yıl dahi varup vilâyet-i mezbûreyi muhâfaza eyledükden sonra gelüp Âsitâne-i sa'âdetde dirliklerin tasarruf eyleyeler buyurulmışdı. Evvelâ ikişer kıst işlemiş ulûfelerimüz[4] virilsün ve Şirvân muhâfazasına varmazuz, Üngürus kâfirine gazâya gönderün[4] gidelüm diyü niçe eyyâm Dîvân'da ve vüzerâ kapularında bî-edebâne çağrışup emr ü fermân-ı Pâdişâhîye imtisâl eylemediler.

Bir gün nâgehanî Pâdişâh-ı saltanat-penâh hazretleri kasr-ı âlîde leb-i deryâda sürûr ve inbisât üzre iken bir alay, bî-edeb ü nâinsâf arzıhâl şeklinde feryâd u velvele itınekle gazab-ı leheb-i Pâdişâhî işti'âl idüp, Vezîr Hasan Paşa hazretlerin mesned-i vezaretden ref' buyurup ma'zâl olsun (195a) fermân olundı. Fî 27 rebî'ulevvel, sene 1002.

Ve Hasan Paşa hazretlerinün vezârete terbiyesine sebeb olan Ferhad Paşa hazretleri kardaş Şirvanlular'a nasîhat eyleye didükçe «Kardaşlığın gerekmez ademlerün tasarruf eyledüği za'ametün birisi Şirvanlular'un mevâcibine yeter» diyü cevâp buyurdukları erkân-ı devletün çendân makbûl u mu'teberleri olmaduğın hikâyet eylediler. Fi't-târihi'l-merkūm, sene 1002.

Vilâyet-i Kefe Beğlerbeğiliği virildüğidür.

Ve gurre-i şehr-i rebi'ulâhirede sâbıkā mîr-âhûr ve Kapucıbaşılıkdan çıkan vilâyet-i Kefe Beğlerbeğisi Hasan Paşa ref' buyuruldı. Ve yerine deryâ beğlerinden merhûm Koca Kapudan Paşa âdemlerinden Hasan Sen-civan nâm kimesne her sene İstanbul'a bu denlü tulum revgan-ı sâde yetişdirmek şart eylemeğin beğlerbeği olup Dîvân-ı mu'allâya gelüp pâye-i serîr-i âlem-masîre yüz sürdi. Fi't-târihi'l-merkūm, sene 1002.

Diyarbekir Beğlerbeğisi İbrahim Paşa'nun tahsîl eyledüği akça geldüğidür.

Ve gurre-i şehr-i rebî'ulâhirede Diyarbekir Beğlerbeğisi Dîvâne İbrahim Paşa hazretleri tahsîl olunan emvâli kendünün müzeyen katar katırlariyle Dîvân-ı âlîye getürdi, rûz-nâme-i hümâyûna tahvîl olundı. Otuz beş bin beş yüz[1] aded guruş idi[2].

Vezîr Kapudan Cığala-zâde Sinan Paşa hazretleri deryâ muhâfazasından Donanma-yı Hümâyûn ile geldüğidür.

Ve evâ'il-i şehr-i rebî'ulâhirede Vezîr ve Kapudan Cığala-zâde Sinan Paşa hazretleri elli kıt'a Donanma-yı Hümâyûn ile deryâ muhafazasından gelüp şâdmânlık topların atup tâk-ı ayyûka velvele bırakdılar. Sâlimen ve gānimen limana dahil oldılar. Elhamdü li'llâhi ta'âlâ.

Ve mukaddemâ rûy-ı deryâda bulduğı a'dâ-i dîn gemilerinden barça ve kalyonlar, ki yedi pâredür, Venediklü ellerinde olan ahidnâme-i hümâyûna muhâlif şurût üzerine memnû' olan metâ' u yarak ve âlât u esbâb-ı harb ile ve harbî İspanya kâfiri ile[3] memlû olmağın eman virmeyüp südde-i sa'âdete göndermişlerdi. (195b) Melâ'în-i müşrikîn ale'd-devâm eyledükleri sulha mugāyir evzâ'dur. Kizblerine nihâyet olmaduğı gibi hîlelerine dahi gayet yokdur. Kā'ide-i devlet ü saltanat üzre güzel hakkından geldiler. Fî sene 1002.

Sa'âdetlü Pâdişâh-ı dîn-penâh hazretleri Donanma-yı Hümâyûn tedariki içün Kapudan Paşa hazretlerine hazîne virdüğidür.

Ve bu esnâda hazret-i Padişâh-ı zemîn ü zemân *-hallede'llahu ta'âlâ mülkehû-* müşârun-ileyh Kapudan Cığala-zâde hazretlerin kasr-ı sa'âdet-karîne getürdüp envâ'-ı eltâf u a'taf-ı şehenşâhî ile nevâzişden sonra yüz yük akça virüp mükemmel donanma tedârük itmek buyurup gelecek sene hâzır u müheyyâ olasın, kifâyet mikdârı hazîne teslîm olunur diyü ikdâm u ihtimâm ile tenbîh olundı. Ve etrâf-ı memâlike kürekçi içün ahkâm-ı şerîfe gönderildi. Fi't-târili'l-merkûm, sene 1002.

Fodula kitâbeti ve kağıd-emâneti virildüğidür.

Ve evâ'il-i şehr-i rebî'ulâhirde Fodula kitâbeti Defterdâr-zâde Abdurrahman Çelebi meccânen azl buyuruldı. Yerine Kağıd-emîni Frenk Beğ-oğlı Mehmed kâtib oldı. Ve kağıd emâneti sâbıkā Budun Defterdârı Sarı Sinan Beğ'e buyuruldı. Ba'dehû iki günden sonra müteferrikalarda Yavaşca dimekle ma'ruf Mehmed Beğ nâm kimseye ta'yîn buyurıldı. Bâ-câ'ize-i çend, sene 1002.

Özbek Tatarı Ham Abdullah Han nâmesi ve ilçisi gelüp istikbâl olunduğudur.

Ve şehr-i rebî'ulâhirde on ikinci çihâr-şenbih gün vilâyet-i Semerkand ve Buhara hâkimi Özbek Tatarı Abdullah Han hazretlerinün elçi ve nâmesi gelüp kānun-ı kadîm-i Osmânî üzre Yeniçeri Ağası ve rikāb-ı hümâyûn ağaları ve çavuş-başı ve cebeci-başı alayları ile yad u yarağla müzeyyen ü mükemmel şevket ü haşmet ile iskeleden ilçi Er-taş[4] Bahadır Ağa istikbâl olunup ve sa'âdetlü Pâdişâh-ı Cem-câh hazretleri Sarây-ı Âmire burcında güzergâhda yapdurdukları Kasr-ı âlîden askeri ve ilçiyi seyr u temâşâ eylediler. Ve ilçi hazretlerinün gelmesi galiba vilâyet-i Harzem-şâhî Hacım Han'un üstüne leşker-i (196a) bî-pâyânla Özbek varup otuz kıt'a kılâ'ın alup ve Hacım Han salt birkaç nefer havâssıyle can kurtarup Kızılbaş Şâhı Abbâs Mirza'ya iltica idüp Kazvin'e düşmüş mağlûb olmış hasmumuzdur alıruz bilmiş olasız diyü haber virmeğe gelmişdür didiler. Fi't-târihi'l-merkûm.

Ve Diyarbekir'den ma'zûl olan İbrahim Paşa Dîvân-ı âlîde pîşkeş çekdiğidür.

Evâsıt-ı şehr-i rebî'ulâhirede sâbıkā Diyarbekir Beğlerbeğisi Delü İbrahim Paşa hazretleri, ki Harem-i hümâyûnda Kethüdâ Hatun karındaşıdur, Dergâh-ı âlîye gelüp ve kānûn-ı kadîm üzre pişkeş ü hedâyâ çeküp, mülâzemete şurû' itmek içün vüzerâ-i izâm hazretleri ardınca girüp pâye-i serîr-i saltanata yüz sürdükde çekilen esbâbdur[1], ki teşrîfât defterinden nakl olundı, zikr olunur: *Kelâmu'llahi'l-Mecîd,* cild: 3; şemşîr-i murassa' kabza: 1; toğulga-ı murassa' kabza: 1; surahi-i nukra: 9; tepsi-i nukra: 9; maşraba-i nukra: 9; katîfe-i telli tâk: 122; serâser-i İstanbul tâk[2] : 140; katîfe-i çatma a'lâ tâk: 17; katîfe-i Burusa tâk: 9; şîb-i telli bâ-çatma tâk: 6; katîfe-i Frengî sâde tâk: 9; şîb-i Frengî telli tâk: 29; telli kanavize-i Frengî tâk: 12; hârahâ-i[3] Frengî telli tâk: 57; Sereng-i İstanbul tâk: 39; kemha-i Frengî tâk: 95; atlas-ı Frengî tâk: 115; kemha-i dü-reng tâk: 77; sôf-ı Ankara tâk: 70; kutni-i Bağdadî tâk: 115; destar-hâ-i hassa tâk: 100; çuka-i sıkarlat-ı mütenevvi'a: altmış çile; pastav[4] : 43; esb-i tâzî bâ-cüll serâser re's: 16; cem'an: mücelled: 3; kabza: 10; kıta'ât: 129; tâk: 918; pastav: 43; esb re's: 16; yekûn: 1110.

Zikr olunan pîşkeş lisân-ı halkda ifrat ile söyledüği istimâ' olunmağın tahrîr[5] olundı. Mezbûr Beğlerbeği vâlî olduğı vilâyetlerde cevr ü sitemkârlığı hadden efzûn idi dirler. Fe-emmâ Sultân Süleyman Han-ı mağfûr zemânında fâtih-i memâlik-i Yemen ve Aden Vezîr Hadîm Süleyman Paşa südde-i sa'âdete geldükde (196b) Dîvân-ı mu'allâya çekdüği pişkeş; ba'dehû Yemen Beğlerbeğiliğinden gelen Mahmud Paşa getürdüği tuhaf u hedâyâ teşrîfât defterlerinde mufassal u meşrûh mestûrdur.

Velâkin Pâdişâhumuz *-hallede'llahu ta'âlâ hilâfetehû-* zemân-ı şerîflerinde Vezîr İbrahim Paşa *-edame'llahu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri diyâr-ı Mısrıyye'den Âsitane-i sa'âdete geldüklerinde çekdüği pişkeş ü hedâyâya adîl ü nazîr olmak muhâl u mümteni'dür. Seksen bin miskāl altun ile murassa' ve[6] zî-kıymet cevâhir ile müzeyyen bir taht-ı zümürrüdîn ve iki tavîle bî-nazîr esb-i tâzî cemî'an mükemmel ü müretteb cevâhir-i a'la ile murassa' ve bir tavîlesi hôd tamâmen altun zencîrlü idi. Altmış re's atlar serâser cüll ile çekil-

mişdi. Ve sâ'ir murassa' ve cevâhir esbâb ve akmişe-i mütenevvi'a ahâlî nazarı ve sâhib-ayyârlar tahmîni ile yiğirmi kerre yüz bin altun bahâ takdîr olunmışdı. Bu İbrahim Paşa'nun yetmiş yük akça bahâ kıyâs eylediler, tahmîn-i sahîhdür. Fî 16 rebî'ulâhir, sene 1002.

Özbek Tatarı Hanı ilçisi Dîvân-ı âlîye geldüğidür.

Evâsıt-ı şehr-i rebî'ulâhire yevmü's-sülesâda kalabalık Dîvân-ı âlî oldı. Özbek Tatarı Semerkand ve Buhârâ Hanı Abdullah Han ilçisi Er-taş[7] Bahadır nâmeyi getürüp pîşkeş ü hedâyasın çekti. Âlî ziyâfet oldı. Ve masar ulûfesi virildi. Mefhûm-ı nâme vilâyet-i Harzem Han'ı Hacım Han üstüne leşker-i Tatar-ı bî-şumâr ile seyl-i revân-misâl akup otuzdan mütecaviz kıla'-ı üstüvarın feth idüp ve yiğirmi neferden ziyâde ümerâ-i nâmdârların esîr ü destgîr eyleyüp ve Hacım Han birkaç nefer havâssıyle can kurtarıp Kızılbaş Şâhı Abbas Mirza'ya Kazvin'e düşüp ilticâ eyledüğin bildürüp ve bi-inâyeti'llâh hasm-ı nâ-bekârı ele getürüp istîsâl eylemek olurdı. Velakin Âsitâne-i[8] sa'âdet-âşiyân cenâbına rehn gönderüp intisâb gösterdüğin yâd eylemişler. Ve ba'zı nesne temennî itmişler ki zikr olunur. Birkaç donluk her renkden çuka ve dühn-i belesân ve قونیا ve مژدوطس istemişlerdür. Ve südde-i sa'âdete gönderdükleri tuhaf u hedâyâlarından makûleleri ma'lûm olur. *Mushaf-ı şerîf*, cilt : 2; *Hamse-i Nizâmî*, cilt: 1; (197a) *Şahnâme*, cilt: 1; postîn samur tahta 2, postîn sincab tahta 1, postîn çil-kafa tahta 1, postîn-i Horasanî tahta 2, kotaz-ı bakrî بخسدی 5.

Kapucı-başı Yemişci Hasan Ağa tahsîl-i mâl-ı ferâvân ile geldüğidür.

Ve evâhir-i şehr-i mezbûrede Kapucı-başı Yemişçi Hasan Ağa *-dâme mecduhû-* vilâyet-i Arabistan bakāyâsı tahsîlinden geldi. Mâl-ı atîk u cedîdden cem' u tahsîl eyledüği altmış yüke yetişdi. Bi-hamdi'llâh ulûfe virmek müyesser oldı. Ve Canpolat Beğ-oğlı Hüseyin Paşa'nun esbâb u erzâk ve ism-i mal itlâk olınur, nesnesi kalmayup furuhtan hâsıl olan yetmiş bir altun mâl-ı müsâdere bi't-tamâm hazîne-i Enderun'a teslîm olundı. Ve kendüzi habs, Kapucı-başı odasında kaldı. Bâ-fermân-ı âlî ve birkaç def'a Hüseyin Paşa Dîvân-ı mu'allâya vüzerâ-i izâm huzûrına getürildi, yolda maktûl bulunan

Trablus Defterdarı غضنفر [1] eytâmı «Babamuz senden isterüz, sen katl itdün» diyüp da'vâ itdiler. Bi-hasebi'ş-şer' subûta mecâl olmadı[2]

Harem-i şerîfden Cuhûd Cüce taşra bırağılduğıdur.

Ve evâhir-i şehr-i rebî'ullâhirede bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ halk-ı âlemün Rabbü'l-izzet dergâhında du'âları hayyiz-i kabûlde olup Pâdişâh-ı zemîn ü zemân *-hallede'llâhu ta'âlâ hilâfetehû-* hazretleri nazar-ı kimyâ-i sa'âdet -eserlerinden Cuhûd Cüce nâm masharayı dûr u mehcûr eyledi. Saltanat dâmenine karîb oldukca nedîmlik mertebesinde küstahlığı hadden efzûn ider olmışdı. Sadr-ı izzetde vüzerâ-i izâm ve harem-i muhteremde perde-i ismet cânibine dahi hürmetsizlik eyleyüp bî-edebâne ağzına düşmez söz söylemekle taşra bırakıldı. Esbâb u emlâki zabt olunup kendüzi yine aslına karışdırılup Has köyde anası ve sâ'ir ta'allukatı yanına gönderdiler. Ve kimseye buluşmayup uzlet-nişîn olmag-içün muhkem yasak u tenbîh buyuruldı. Ve «Yanlış poh yedi» (یدی بوخ یکلش = 982) târîh oldı.

Merkūmun mensûbâtı ve tevâbi'i tebdîl ü tagyîrâtıdur. (197b)

Ve mezbûr cüce Pâdişâh-ı cihân-penâh hazretlerine tekarrüb itmekle çok kimsenün tuhaf u hedâyâsın celb ü ahz idüp terbiye eyledükleri tevâbi' ü mensûbâtından ma'zûl olanlardan Sivas Defterdârı Yahya Çelebi Efendi ref' buyuruldı. Yerine tekrâr Mu'allim-zâde Mehmed Efendi Şehzâde hazretleri vâlidesi şefâ'atıyle defterdâr oldı. Ve Cuhûd Kemal oğlı Ahmed Çelebi Ayasofya-i Kebîr mütevellisi iken[3] azl buyurulup teftîş fermân olundı. Yerine Rûmili muhâsebeciliğinden bilâ-sebeb ref' buyurulan Mehmed Emin Efendi mütevellî olmak fermân olundı. Ve Sultân Mehmed Han-ı Fâtih *-tâbe serâhu-* mütevellisi mürebbâlarından[4] Eftas azl buyuruldı. Yerine sâbıkā Sultân Süleyman Han Gāzî mütevellisi Abdurrahman Çelebi mütevelli olmak buyuruldı. Ve Muhtesib Şeytân Ahmedî[5] Çavuş ref' buyuruldı. Şehzâde Vâlide şefâ'atiyle Kemal oğlı Mehmed Çavuş muhtesib oldı. Fî sene 1002.

Hasan Paşa hazretleri yine mesned-i vezârete oturduğıdur.

Evâhir-i şehr-i rebî'ulâhirde Vezîr Hâdım Hasan Paşa hazretlerinün sahâ'if-i cerâ'imine kalem-i afv çekilüp yine mesned-i vezârete gelüp Dîvân-ı adâlet-unvânda oturdı. Fî yevmi's-sebt 29 rebî'ulâhir, sene 1002.

Hazret-i Halîfe-i zemîn ü zemân Cellâd-zâde Mevlânâ Hüsam'ı İmâm-ı hâssa eyledüğidür.

Ve Pâdişâh-ı dîn-penâh *-eyyede'llahu ta'âlâ ve kavvâhu-* hazretleri imâmı vefât ideliden berü, İstanbul'da ve Edirne'de ma'rûf u meşhûr olan mücevvid, ehl-i Kur'an ve hoş-elhân olup muktedâ olmağa[6] salâhiyeti olan sâhibedâları[7] getirdüp ma'lûm-ı şerîfleri oldukda kasaba-i hazret-i Ebî Eyyûb Ensârî aleyhi rahmetü'l-Bârî'de merhûm Zal Mahmud Paşa Câmi'inde hatîb ve vâ'iz-i hoş-edâ olan Cellâd-zâde dimekle meşhur-ı âfâk Mevlânâ Hüsamüddin hidmet-i imâmete kabûl buyurıldı. Ve mutasarrıf olduğı cihâtını istedüklerine tevzî' itdürdüp imâm-ı hâssa idindiler. Fî gurre-i cumâdelûlâ, fî sene 1002. (198a)

Ferhad Paşa hazretleri hôş olmaduğıdur[1].

Evâ'il-i cumâdelûlâda sâhib-sa'âdet Ferhad Paşa *-dâme zilluhû* hazretlerinün mizâc-ı şerîflerine fütûr olup Dîvân-ı âlîye gelmeğe iktidâr u mecâlleri olmadı. Mübtelâ oldukları marâz-ı mesâne ilâcı ile sohbet-i etibbâya mukayyed oldılar. Bi-inyeti'llâhi ta'âlâ teşhîs-i maraz olunup ilâç-pezîr oldı. Tiz mündefi' olup Dîvân-ı mu'allâya gelmek müyesser oldı. Fî 8 cumâdelûlâ.

Mihaliclü Ahmed Paşa Beğlerbeğiliğidür.

Ve bu esnâda vilâyet-i Gürcistan üstinde dernekde olan Beğlerbeğiler ile asker, Simon lâ'în cânibine hiç bir vechile zafer müyesser olmayup ve tâ'ife-i Levend hâkimi Aleksandre Han ile ma-beynleri musâfât[2] üzre olup yek-dil u yek-cihet oldukları ecilden ahar tedbir ü tedarüke muhtâc olduğın arz u i'lâm eyledüklerinde sadr-nişîn Ferhad Paşa *-dâme zilluhû-* hazretlerine Simon'un ve Aleksandre Han'un müstakil ve[3] mufassal u meşrûh mektûbları gelüp sâbıkā kadîmden mabeynde mübrem ü müstahkem olan ahd ü mîsâk ve eymân ve güftârların yâd eylemişler, arz eyledükleri ahvâlleri telhîs olunup Pâdişâha[4] bildirildükde hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet- makrûn ile fermân olunmış ki bir ehl-i tedbîr ü re'y ve sâhib mudârâ kimse tedârük idüp ol serhâdde gönderesin buyurulmağın sâbıkā Basra Beğlerbeğisi olup hâlâ Südde-i sa'âdetde Kara-hisar-ı Sâhib sancağın arpalık tarîkıyle tasarruf iden Mihaliclü Ahmed Paşa serhadd-i mansûrenin kadîmî elh-i vukūfı olmağın Delü Hızır Paşa Çıldır Beğlerbeğiliğinden ref' buyurulup beğlerbeğilik ile ol vilâyet Mihaliclü Ahmed Paşa hazretlerine sipâriş buyuruldı. Fî 10 cumâdelûlâ, sene 1002.

Umûmen Yeniçeri ile Ağa sefere gitmek fermân olunduğıdur.

Evâ'il-i şehr-i cumâdelûlâda Yeniçeriler Ağası Mehmed Ağa'ya sefer-i zafer-rehbere gidüp serdâr-ı asker-i mansûre yanına varmak fermân olundı. (198b) Ve hilâ'at-ı fâhire ile teşrîf buyuruldı. Varup Yeniçeri ile kapu eyledi. Sefer ahvâli söyleşildi[5], çok güft ü gû oldı. «Pâdişâhsız gitmezüz» didiler. Bi'l-âhire bahşiş olmayınca gidilmez mümkin değildür diyüp Orta-mescide dahi mufassal mektûblar[6] bırağup niçe dürlü kelâmdan sonra sa'âdetlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinün emr ü fermânı ile Ağa hazretleri kānûn-ı kadîm üzre Okmeydanı'na varup, yoldaşlar âzmâyiş eylemeğe başlayup tüfeng atdılar. Acemi olan yoldaşlar zakon üzre idmâna meydana çıkdılar. Gayret-i dîn-i mübîn içün yarağa ve esbâb-ı sefere yapışdılar. Gazâya himmetleri dürüst olup bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ sefere niyyet ü azîmetleri mukarrer oldı. Allah ta'âlâ mu'în ü zahîrleri ola. Bi -mennihî ve hafiyy-i lutfihî, Fî sene 1002.

Dîvâne İbrahim Paşa yine tekrâr Diyârbekir'e Beğlerbeği olduğıdur.

Ve evâsıt-ı şehr-i cumâdelûlâda sâbıkā vilâyet-i Diyârbekir Beğlerbeğisi olup halka zulm-i ferâvân ve âleme te'addî-i bî-pâyân ile meşhûr-ı devrân olan Dîvâne İbrahim Paşa, ki mukaddemâ azl olunup Âsitâne-i sa'âdete mülâzemete geldikde mübâlağa pîşkeş u he-

dâyâsı çekilüp ve tafsîl-i hâli Halîfe-i zemîn ü zemân hazretlerinün hâk-pây-ı şerîflerine kirâren ve mirâren dürlü ruk'alar ile beyân olunup inhâ olunmakla dakîka fevt itmemişlerdi. Müfîd ü mü'essir düşmeyüp bu def'a yine tekrâr Diyarbekir'e Beğlerbeği olmak fermân oluna.

Sâ'atci Hasan Paşa hazretleri azl buyuruldı. Halkın şikâyeti mesmû' olmayup, zâlimün zülmini[8] def'e mecâl olmadı. *El-hükmü li'llâhi'l-aliyyi'l-kebîr*. Be-herhâl bir hikmet-i garîbe zuhurına sebebdür didiler, fî sene 1002.

Özbek Ham ilçisi icâzet elin öpüp gitdüğidür.

Ve evâhir-i şehr-i cumâdelûlâda Özbek Hanı Abdullah Han ilçisi Er-taş[9] Bahadır Dîvân-ı Hümâyûn'a gelüp icâzet virilüp getürdüği nâmeye saltanat tarafından cevâb-ı bâ-savâb virildi ki küffâr-ı hâksâr üzerine sadrıa'zam hazretleri asâkir-i mansûre ile seferdedür, (199a) Şimdi anun zemânı değil, hil'at-ı fâhire ile teşrîf buyurulup pâye-i serîr-i âlem-masîre yüz sürüp ve iltimâs eyledükleri esbâb ve me'âcîni[1] Ferhad Paşa hazretleri kendüler canibinden alı-virüp gönderdiler. مؤطلوس ve فوتا ve duhn-i belesan ve[2] çukahâ-ı rengîn. Fî 22 cumâdelûlâ, sene 1002.

Ahvâl-i ruzgâr nâ-sâzkârhğıdır.

Ve evâhir-i şehr-i mezbûrede vilâyet-i Sivas ve Mar'aş'dan avârız akçaları gelüp yetişdi. Bir[3] mikdâr ulûfeleri borçlarına dermân oldı. Gittikçe Hazîne-i Âmire muzâyakası artdı. Hal diğer-gûn olmadadur. Vükelâ vü[4] ukalâ deng ü hayrân kaldılar. Masârif-i devlet ve ihrâcât-ı saltanat fevka'l-had olmakdadur. Allâh ta'âlâ hızâne-i gaybından meded ü inâyetler eyleye.

Ahlâk-ı halk bi'l-külliyye azdı. Âmme-i âlem insâf ile mu'âmeleden kaldı. Memâlik-i mahrûsa mahsûli tahsîl olunmağa mecâl ü imkân kalmadı. Nâ-ehl ü nâ-revâ cehele vü nâ-kârdan geldi, sadrı hükümete oturdı. Ahâlî üstine hükm idüp âlem zulm ile zulemât oldı. Hükkâm içinde rüşvet alâniyyeten fâş olup istihlâlen alınup virilür oldı. Aslâ ve kat'â rüşvetsiz bir maslahat görilmek muhâl ü mümteni' oldı. Selefde[5] bu makûle hâlât her kangı devletde tec-

vîz olundı-ise az zemân içinde sâhib-i tâc u serîr kalkup tecdîd-i saltanat ola-gelmişdür, sebeb-i tebeddül ü tegayyürdür. *Allâhümme ihfaznâ yâ Feyyâz.*

Serdâr-ı âli hazretleri küffâr ahvâlin i'lâm eyledüği ve leşker-i İslâm yetişmekde müsâra'at eylesünler didüğidür.

«Vilâyet-i Üngürus'de küffâr-ı hâksâr ve melâ'în-i dalâlet-şi'âr her cânibden a'dâ-i din birbirine küfür ü dalâlleri üzre leşker-i bîşumâr gönderüp mu'în olmakdadur. Kıral-ı la'în karındaşı Manyaş (ماتیاش) nâm mel'ûnı serdâr ta'yîn eyleyüp kendüzi kal'a-ı Beç'den üç konak yerde küllî cem'iyyet ile durup Nadajdi[6] ve پاکای[7] ve Zıruncuk oğlı nâm melâ'în her biri atlu ve yaya pür yat u yarak zahîreye ihtiyâcları yok. (199b) Komaran kal'asıyle Yanık Hisarı mâ-beyninde ol sahrâda tabur kurup leşker-i şeyâtîn ile hâzır u âmâde olup her yana nigerânlar, eyyâm-ı fırsata muntazır olup tururlar» diyü serdâr-ı leşker-i İslâm Sinan Paşa ale'd-devâm Südde-i sa'âdet -medâra i'lâm u ifhâm itmekden hâlî olmayup «Melâ'în-i müşrikîn -*kahharahümü'llâhu ilâ yevmi'd-din*- küllî kesret ile cem'iyyet eylemişlerdür. Asâkir-i İslâm-penâh turmayup yürisünler zemân geldi karîb oldı. Yetişmek ardınca olsınlar ve elbette elbette Donanma-yı Hümâyûn deryâya çıkmak gerekdür, mevsimi ve fırsatı geçürmeyüp zinhâr ihmâl idüp fevt itmek ca'iz değildür» diyü vüzerâ-i izâma minnetler ve sipaslar[8] ile te'kîd eylemişler ve dahi mühimmât-ı sefer ve ihrâcât-ı lâzime ve kul mevâcibine hazîne yetişdürmek bâbında dahi inâyet recâ eylemişler. «Ve du'â vü senâ ile imdât idesüz» diyü i'lâm-ı hâl eylemişlerdi. Fî evâhir-i şehr-i cumâdelûlâ sene 1002.

Sefere gidecek beğlerbeğilere tebdil buyurulduğıdır

Ve bu esnâda Karaman Beğlerbeğisi Üveys Paşa karındaşı Lala Ramazan Paşa sefer me'ûnetinden halâs içün yahşi pişkeş ü hedâyâ ile Kıbrıs Beğlerbeğisi oldı. Ve Bostancı Ali Paşa'ya Karaman Beğlerbeğiliği fermân olunup sefere çıkmak emr olundı. İsti'câl ile ulaklar gönderildi. Fî evâsıt-ı cumâdelâhir, sene 1002.

Cığala-zâde Sinan Paşa hazretleri donanma husûsunda ikdâm ile söz söylediğidür.

Ve evâhir-i cumâdelâhirede Vezîr ve Kapudan Cığala-zâde Sinan Paşa hazretleri, Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri evine varup Donanma-yı Hümâyûn çıkmasına müte'allık bî-bâk çok kelâm-ı nâfizde ikdâm u ihtimâm eylediler. «Deryâ seferi esbâbı gayri[9] âlât gibi değildür. Askeri dahi sen bildüğin anladuğın üzre olmaz, fenninde kâmil ü mâhir olmayıcak ana dirlik tevcîh olunmaz. Ehli vardur, istihkāksız re'îs ve azeb istihdâm olunmak mümkin değildür. Müstahıkk (200a) olanlarun bir yıldan mütecâviz ulûfeleri virilmedi, donanmanun mühimmâtı böyle görülmez, mukayyed değilsin[1]. El-hamdü li'llâh Südde-i sa'âdetde hiç bir mansıbda bilâ-istihkāk istihdâm olunmadım. Harem-i muhteremde pâdişâhlar nazarında sıdk u istikāmetimle hidmet eyledim. beni serhadd-i mansûrede vezâretle koyup terbiye eyledinse niçe bin kerre burnumdan getürdün» diyüp ref'-i savt-ı a'lâ ile Hüseynî perdesinde[2] söyleşildi ve halka sebeb-i güft ü şinûd oldı. Ve irtesi gün Tersâne-i Âmire emîni Derviş Çelebi'ye mevâcib-i rü'esâ vü azebân içün ve sâ'ir ihrâcat içün vâfir ü müstevfi akçalar rûz-nâme-i hümâyûndan virildi. Ve hâricden dahi virilüp îrâd u masraf oldı. Fî 9 cumâdelâhir, sene 1002.

Trablusşam Beğlerbeğiliği virildüğidür.

Ve evâ'il-i şehr-i cümâdelâhirde «Trablusşam Beğlerbeğisi Firenk Ca'fer Paşa zemânıyle hazîne-i irsâliyeyi yetişdirmedi» diyü azl buyuruldı. Yerine Çakırcı-başlıkdan çıkan Hasan Paşa on iki yük akça pîşîn tedârük idüp Divân-ı âlîye îsâl eylemeğin Trablusşam Beğlerbeğiliği ana fermân olundı. Ve fi'l-hâl gelen akça bi't-tamâm Matbah-ı Âmire duyûnı içün erbâb-ı hukûka vüzerâ-i izâm nazarında tevzî' ü taksîm dolundı. Be-bahâ-i revgan ve ganem ve mâkiyân diyü niçe ol-denlü deyn bâkī kaldı. Fî sene 1002.

Haleb Beğlerbeğisi tebdîl olunup sefere fermân olunduğıdur.

Ve Haleb Beğlerbeğisi Çerkes Haydar Paşa Rakka Beğlerbeğisi olmak fermân olundı. Ve Rakka Beğlerbeğisi harem-i muhteremde

Kethüdâ Hâtun karındaşı Mahmud Paşa Haleb Beğlerbeğisi olup, sefere Serdâr Sinan Paşa hazretleri yanına varmak buyuruldı. «Mükemmel düşmen yarağıyla hâzır u müheyyâ olup Gelibolu ma'berinden zu'amâ vü erbâb-ı tîmâr ile geçüp inşâe'llâhu ta'âlâ Rûz-ı Hızr' dan on gün mukaddem serdâr-ı zafer-şi'ârıma varup mülâkī olasın» diyü ulağla mü'ekked hükm-i şerîf gönderildi. Fî evâsıt-ı şehr-i cumâdelâhir, sene 1002.

Kapucı-başı Veli Ağa serhadde maslahata gidüp haber getürdüğidür (200b).

Ve bundan akdem Kapucı-başı Veli Ağa yiğirmi nefer kapucılar ile serhadd-i mansûreye ve leşker-i İslâmı görüp tecessüs idüp ve ba'zı nihânî maslahat sipâriş buyurulup tahkīk haber getürmeğe gitmişlerdi, geldiler. Ve merhûm Mehmed Paşa-oğlı Vezîr Hasan Paşa'ya vilâyet-i Budun askeri gezend irişdürmeye[3] diyü Veli Ağa'yı yaklaşdırmayup ruhsat u vüs'at bulmaduğı haber söylenüp şâyi' oldı. Düşmen-i dîn-i müşrikîn ile vâki' olan Üstolni Belgrad ve Hatvan cenglerinde sû-i tedbîr ü idbâr Hasan cânibine isnâd olunup ve Budun serhaddinde melâ'în-i küffar[4] zabt eyledüği kılâ'ı beğler ve merdân kılâ' bırağup hâlî kodukları[5] cürm ü cinâyet beğlerbeğiden bilinmek Allâhu ta'âlâ dergâhına hôş gele mi?[6] didiler ve Âsitâne-i sa'âdetde olan vükelâ-i saltanat serhadd-i mansûrede olan sancak beğlerin üç ayda bir tebdîl ü tagyîr eyleyüp birisi mahsûl zabt itmeyüp olanca malları ve kudretleri kapudan kapuya rüşvete gidüp ve cümle beğlerbeğiler dahi ümerâ gibi medyûn u müflis olup yarar yoldaş ve yat u yarak saklamağa hiç bir vechile iktidârları olmaduğı ecilden düşmen ile mukābele vü mukātele itmeğe kudretleri kalmadı. Ve düşen tımarlar ve dirlikler serhad leşklerine virilmeyüp iç-ilde tasarruf olunduğın a'dâ-i dîn mürtedler[7] dilinden bilüp haber alduğındandur diyü cevâb virdüklerin gelüp nakl-i kelâm eylediler. Fî evâsıt-ı şehr-i cumâdelâhir, sene 1002.

Hasan Paşa Tımışvar'dan Van'a gitdüğidür.

Ve sâbıkā Rûmili Beğlerbeğisi Hasan Paşa'ya Tımışvar Beğlerbeğiliği tevcîh buyurulmışken Serdâr-ı âlî-kadr hazretleri akribâsından Van Beğlerbeğisi Mustafa Paşa'yı Tımışvar'a getürüp Ha-

san Paşa hazretlerini Van'a gönderdiler. Anlar dahi Gelibolı ma'berinden geçüp Van'a revâne oldılar. Fî evâhir-i cumâdelâhir, sene 1002.

Serdâr Sinan Paşa hazretleri karz tarîkıyle hazîne istedüğidür (201a).

Serdâr-ı ekrem[1] Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri kendü Kapucı-başısı Rıdvan Ağa'yı arzlar ve mektûblar ile göndermişler ki «Kul mevâcibine ve ihrâcât-ı sefere nakd hazîne lâzım ve mümkindür. Mahsûl-i memâlik mevsimle ve vaktıyle hâsıl olur. Sefer avk u te'hîr olmasun, beş yüz yük akça bi-tarîkı'l-karz va'de ile sa'âdetlü Pâdişâh-ı cihân-penâh hazretlerinden vüzerâ-i izâm *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlahüm-* hazretleri isteyü-virsünler, cümle evkāf u emlâküm rehn-i şer'î olsun, eğer edâ vü teslîm itmedin ecel irişüp ölürsem satılsun alınsun» diyü recâ eylemeğin Pâdişâh-ı zemîn ü zemân *-halledü'llâhu hilâfetehû-* hazretleri revâ buyurup «Bin akça virelüm, beş yüz yük kara seferine gitsün» diyüp hâlâ Kapucı-başı Yemişci Hasan Ağa kırk nefer kapucı yoldaşlar ile ihzâr olunup sît u sadâ olmışken, varsun Rûmili'nde olan emvâl-i bakāyâyı tahsîl ey leyüp serdâra îsâl eylemek fermân olunup çıkup gitdiler. Fî 25 cumâdelâhir, sene 1002.

Havadis-i Divâniyyedendür.

Ve bu esnâda sâbıkā Yeniçeriler Kâtibi Mehmed Beğ Ferhad Paşa hazretleri kâtibi Yeniçeriler Mukābelecisi Zübde Mehmed Çelebi yerine hatt-ı hümâyûn îrâd eyledi. Telhîs ile arz olunup ref' buyuruldı. Ve hatt-ı hümâyûn ile Küçük Rûz-nâmeci Mahmud Çelebi yeri fermân olundı. Birkaç gün içinde yine Mahmud Çelebi'ye fermân olundukda ba'zı ashâb-ı devletün murâdı ve şefâ'atı arz olunup ikisine dahi virilmeyüp sâbıkā ma'âdîn mukāta'acısı iken Üveys Paşa ile diyâr-ı Mısrıyye aklâmına istihdâm[2] olunan ehl-i kalem ve sâhib-rakam Mehmed Çelebi Küçük Ruz-nâmeci oldı. Fî evâhir-i cumâdelâhir, sene 1002. Evâ'il-i şehr-i recebde mezbûr Mehmed Çelebi ref' buyurılup yine Mahmud Çelebi'ye mukarrer buyuruldı.

Mahrûsa-i Galata kadılığı virildüği ve medreseler silsile oldı[ğıdur]. (201b).

Ve yine bu esnâda mahrûsa-i Galata Kadısı merhûm İmâm-ı hâssa damadı Mevlânâ Şeyhî Efendi azl buyuruldı. Galata Kadılığı Sultan Süleyman Han *-tâbe serâhû-* Medresesinde Keşmîrî-zâde Nakîbüleşrâf Mevlânâ Yahya Efendi'ye fermân olundı. Ve medrese-i Şehzâde Sultân Mehmed'de müderris[3] Sarı Gürz-zâde kaynı Mustafa Efendi'ye buyuruldı. Ve Şehzâde Medresesi Sahn-ı Semâniye'den Zekeriyyâ-zâde Mevlâna Yahya Efendi'ye ve sahn, Haseki Müderrisi Seyfi Efendi-zâde'ye ve Haseki Medresesi, hazret-i Hoca Efendi-zâde Mes'ûd Çelebi Efendi'ye fermân olundı. Fî evâhir-i cumâdelâhir, sene 1002.

Beğlerbeğiler tebdîl buyuruldugıdur.

Ve Çıldır Beğlerbeğiliği fermân olunan Mihaliclü Ahmed Paşa Karaman Beğlerbeğiliği ile çıkup Serdâr Sinan Paşa hazretlerine isti'câl üzre mülâkī olmak fermân olundı. Ve Bostancı Ali Paşa Çıldır Beğlerbeğisi olup gitmek buyuruldı. Fî evâ'il-i şehr-i receb, sene 1002.

Diyârbekir Beğlerbeğisi İbrahim Paşa Divân-ı âlîye akça gönderdüğidür.

Ve Diyarbekir Beğlerbeğisi olan İbrahim Paşa hazretleri bu def'a dahi Hazîne-i Âmire muzâyakasına medekârlık eyleyüp elli altı bin aded guruş yetişdirüp vâcib-i recec, sene 1002 bi't-tamâm ihrâc olunup ulûfe teslîm olundı.

Ve Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa umûmen Yeniçeri ile sefer-i zafer-rehbere gitmek mukarrer olup tûğ-ı pür-fürûg Ağa kapusında dikildi. Fî 17 şehr-i receb, sene 1002.

Musul Beğlerbeğiliği virildüğidür.

Ve mezbûr İbrahim Paşa hazretleri tevâbi'inden Eskişehir sancağı beği Musul Beğlerbeğisi olmak recâ eyleyüp zikr olunan elli

altı bin aded guruş beğlerbeğilik câ'izesine mahsûb olmak üzre beğlerbeğilik Piyâle Beğ'e fermân olundı. Ve Eskişehir sancağı Rûmili kethüdâlığından ref' olunan merhûm Feridun Beğ-oğlı Halil Beğ'e sadaka buyuruldı. Fî evâsıt-ı şehr-i receb, sene 1002.

Müderris Fehmi Çelebi azl olduğıdur.

Ve evâsıt-ı şehr-i recebde (202a) Kınalu-zâde Fehmi Çelebi Efendi mehâdîm-i kirâm içinde mümtâz u ser-efrâz, Dâhil müderris iken sadr-nişîn Ferhad Paşa hazretleri «Karındaşın[1] müfettişü'l-emvâl Hüseyin Çelebi kem-ayar akça göndermek ile müttehem olmışdur» dimeğin ve dürüşt kelâm ile mukābele itmeğin medreseden azl olundı. Ve Medrese-i Sultân, Kazancı-kulı dimekle ma'rûf Mevlânâ Sinan'a ferman olundı. Sene 1002.

Dîvâne İbrahim Paşa Yeni-hisar'da habs fermân olmup mâ-meleki mîrîye zabt olunduğıdur.

Evâ'il-i şehr-i recebde cum'a gün sa'âdetlü Pâdişâh-ı zıllu'llâh *-halledallahu ta'âlâ hilâfetehû-* hazretlerinden Vezîr-i müşîr Halil Paşa hazretlerine hatt-ı hümâyûn ile tezkire-i şerîfeleri geldi. Fermân-i kazâ -cereyânlar olmış ki : Üsküdar'da olan Dîvâne İbrahim Paşa Diyarbekir'e gitmesün Bostancı-başı Ferhad Ağa ile Yemişci Hasan Ağa'yı gönderdüm, alup sana getürsünler. Boynuna zencîr ve ayağına bukağu ve ellerine bilekçe urup kendün varup Yeni-hisar'da kapuda[2] habs idesin buyurmışlar. Fî'l-hâl emr ü fermân-ı Pâdişâhi ile ağalar müşârün-ileyhi getürdükleri gibi Vezîr-i bâ-tedbîr hazretleri bi'z-zat iletüp Yeni hisar'da habs eyledi. Ve irtesi gün Paşa hazretleri Dîvân'a gelmeyüp İbrahim Paşa'nun[3] esbâb u emvâlini zabt eyleyüp, Üsküdar'dan İstanbul'a nakl eylediler. Ve cümle davarlarınun mîrîye yararını Mîr-âhûr-ı kebîr Nuh Ağa tamga urup zabt eyledi. Ve sefere lâzım olan deve ve katır ve bârgîr ve hayme ve sâ'ir tecemmül ve esbâb-ı darb u harb Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa'ya sefere alup gitmek buyuruldı. Ve bu husûsda Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerine hayr du'â vü senâlar olundu ki böyle zâlim ü seffâk-i bî-bâk[4] ol vilâyet ahâlîsinden ref' u def' eyleyüp cevr ü sitemden zu'afâ vü fukarâyı halâs buyurdı.

Beyt

Ez-zulmü harrabun velev ba'de hînin kelâmı vâzıh oldı.

Diyarbekir Beğlerbeğiliği virildüğidür.

Ve Diyarbekir Beğlerbeğiliği sâbıkā Bağdâd Beğlerbeğisi olan Mehmed Paşa'ya fermân olundı. (202b)

Ve mevâlîden Mevlânâ İshâk Efendi İzmir kadısı olup ve Küçük Bâlî Çelebi cezîre-i Kıbrıs Defterdârı oldı. Dîvân-ı âlîye gelüp pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdiler. Fî 26 receb, sene 1002.

Tevliyet virildüğidür.

Ve merhûm u mağfûrun-leh Sultân Bâyezid Han *-tâbe serâhû-* evkāfı tevliyeti yine Üsküfci-zâde Mustafa Çelebi'den alınup hâssa sarrâçlardan içerüye pişkeşi virilmiş[5] Pogaça-zâde dimekle meşhûr bir taze civâna fermân olundı. Fî evâhir-i şehr-i receb, sene 1002.

Memâlik-i mahrûsayı hıfz u hirâsetde ihmâl eylemek ile haramî küffâr şenâ'at eyledüğidür.

Evâhir-i şehr-i recebede Bender-i Kili Sancağı beğinden arzlar ve haberler geldi ki Kal'a-i Akkerman'un varoşuna Urus[6] Kazağı nâmına harâmî küffâr-ı melâ'în Tuna sazlığında otuz beş pâre nesad (نساد) ya'nî şaykalar ile niçe gün gizlenüp nâgehânî bir gice yedi ve sekiz yüz nefer melâ'în gaflet ile halkı basup kasabanın bâzargânı dükkânlarına ateş urup giceyle şaşkınlık düşüp ve sancak beği anda bulunmayup memleketi nehb ü gāret idüp, küllî âdem katl eyledi. Kuşluk zemânına değin gemilerin mâl-ı gāret ile doldurup çıkdı gitdi. Muhâfaza-i memleketde kadîmeden kadırgalu beğler dura-gelmişken ihmâl olunup memleket hıfzına iktidârı olmayanlara dilek[7] ile sancak beğliği virilicek a'dâ-i mülk ü millet fırsat gözedüp Memâlik-i İslâmiyye'ye gezend ilişdürmeğe başladılar. Allâhu ta'âlâ intibâh u teyakkuz müyesser eyleye. Nâmûs-ı devlet dibelik saklanmaz[8] oldı, el-hükmü li'llâh, Fî sene 1002.

Sâbıkā Şeyhülislâm olan azîzü'l-vucûd Şeyhî Efendi intikāl eyledüğidür.

Ve evâhir-i şehr-i recebün yiğirmi yedinci gicesi, şeb-i Mi'râcu'n-nebî aleyhi's-salâtu ve's-selâmdur, müteka'id olan müftî-i sâbık Şeyhülislâm Mevlâna Şeyhî Efendi, ki Abdülkadir-i Mü'eyyedîlikle ma'rûf ve ulemâ-i dîn içinde salâh-ı ilm ü fazl ile mevsûf idi, iş bu dâr-ı mihnetden rahmet-i Rahîm (203a) ü[1] Rahmân'a intikāl eyledi. Erkân-ı devlet ü sa'âdet cümle ulemâ-i izâm ve meşâyih-i kirâm ile cenâzesine merhûm u mağfûrun-leh Sultân Mehmed Han *-tâbe serâhu-* Câmi'inde namâzın kılmağa hâzır oldılar. Hazret-i Ebî Eyyûb Ensârî *-aleyhi rahmetü'l-Bârî-* civârında babaları sâhib-i kerâmâti'l-aliyye Şeyh Hacı Efendi yanında defn olundı. Ve meşâyih-i ulemâdan olup, salâh-ı dîni nihâyetde idi. Sultân Süleyman *-aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân-* medreselerinde müderris Abdürrahim nâm oğh kaldı. Sinni seksene yetmiş imiş. Rahmetü'llâhi aleyh.

Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa ve sâ'ir ocak ağaları sefere gitmek içün icâzet elin öpdükleridür.

Şehr-i şa'bânü'l-mu'azzamun üçünçi gün, ki yevmü'l-ahad idi, havâ bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ bârândan açıldı, rûşen oldı. Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa ve sefer-i zafer-rehbere gidecek Ocak-ağaları ve Donanma-yı Hümâyûn ile deryâ seferine me'mur olan Yeniçeri ve Cebeci ve Topcılar[2] Çorbacıları cümleten kānûn-ı kadîm-i saltanat üzre hil'at-ı fâhire geyüp Divân-ı âlîye girüp pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp icâzet elin öpdiler.

Erkân-ı sa'âdet hil'at-ı bahârî geydükleridür.

Ve bu esnâda erkân-ı devlet ü sa'âdet kā'ide-i kadîme-i saltanat üzre vüzerâ-i izâm ve ulemâ-i kirâm Hoca Efendi ve Müftilenâm hazretleri cümleten hil'at-ı bahârî geyüp girüp pâye-i serîr-i âlem masire yüz sürdiler. Fî 4 şehr-i şa'bân.

Kal'aları bırağup İstanbul'a dilenciliğe gelen dîn yohsullarınun ahvâlidür.

Ve bu evânda vilâyet-i Üngürus'de emn ü emân zemânında ehl-i İslâm elinde olan kılâ'da tavattun eyleyen madra-bâzlık ve iltizâm ile geçinen dirliklü ve dirliksiz muhtekir tâ'ifesinden olan mel'ûnlar ölmekden dirlik yeğ diyen bî-hamiyyet ve bî-gayret din yohsulları fazîlet-i gaza ve şehâdetden kaçup hasire'd-dünya ve'l-âhire kıla'-ı İslâmı küffâr-ı hâksâra vere tarîkıyle teslîm eyleyüp a'dâ-i dîn[3] ahd ü emânında dürüstdür. Ehl ü iyâlimüz (203b) esîr itmedi ve bizi öldürmedi diyüp gezüp dilencilik eğleyüp keferenün kesretinden halka hikâyet u rivâyet eylediler. Ve bu fezahatlere sebeb ü bâ'is hâkimlerimüz serhad umûrıyle mukayyed olmayup mevâcibler değmeyüp ve kal'a yat u yarakdan ve zahîreden[4] hâlî olduğmdandur didiler.

Mısrâ'

کار این چشمه زرچشم خرا بست

Fî evâsıt-ı şehr-i şa'bâni'l-mu'azzam.

Yeniçeri Ağası umûmen Yeniçeri ile sefere çıkup gitdükleridür.

Ve şehr-i şa'bâni'l-muazzamun dokuzuncı yevmü's-sebt, ki mâh-ı nisanun yiğirminci güni, hava yağmurlu idi. O gün Dîvân olmayup, Yeniçeri Ağası umûmen Yeniçeri ta'ifesi ile çıkup sefere gitdiler. Erkân-ı devletden hazret-i Mîr-tevkī'î Hamza Beğ *-dâme uluvvuhû* ve defterdârlar *-dâmet me'âlîhim-* ve rikâb-ı hümâyûn ağaları ve südde-i sa'âdetde kalan Bölük-ağaları ve çavuş-başı cümle çavuşlar ile gönderi çıkdılar. Allâh subhânehû ve ta'âlâ seferlerin mübârek eyleyüp e'âdî-yi dîn üzerine gālib u kāhir idüp envâ'-ı futûhât-ı celîle ile mansûr u muzaffer ve sâlim ü gānim gelmek müyesser ola. *Bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselîn ve Hâtemü'n-Nebiyyîn.*

Evvelden serdâr hazretleri yanına giden ile halen çıkanlar tamâm onbeş bin nefer oldı. Ve üç bin nefer dahi deryâ seferine Donanma-yı Hümâyûna yazılup hâzır u âmâde oldılar. Ve sekbân-başı ağa yerine Âsitâne-i sa'âdetde beş bin nefer ile kaldı. Korucı ve sabî hisâbda dâhildür ve konak yerinde esbâb-ı sefer tekmîli içün birkaç gün ârâm olunup Rûz-ı Hızır'da fermân-ı şerîf ile göçüldi. Fî 12 şehr-i şa'bân, sene 1002.

Ve Cebeci-başı dahi icâzet elin öpüp tûğ dikildüğidür.

Ve şehr-i şa'bânü'l-mu'azzamun on yedinci yek-şenbih gün Cebe-hâne-i âmire önünde tûğ-ı pür-fürûğ-ı sultânî dikildi. Ve Cebeci-başı İbrahim Ağa sefer içün hil'at-ı fâhire geyüp[5] pâye-i serîr-i saltanata yüz sürüp icâzet elin öpdi. Evvelden serdâr-ı zafer-şi'âr hazretleri yanında olan ile tamâm iki bin beş yüz nefer oldı. (204a) Ve deryâ seferine ve Donanma-yı Hümâyûn gemilerine bin nefer Cebeci ket-hüdâ ve Bölük-başı ile yazılup hâzır oldı. Mâ'adâ ocakda pîrler ve sabîler kalmak mukarrer oldı. Fî 25 şa'bânü'l-mu'azzam, sene 1002.

Vezîr-i lâ-nazîr Mehmed Paşa hazretlerinün Câmi'-i şerîfi tamâm olup ibtidâ namaz kılınduğıdur.

Ve Dikili-taş, ki şehr-i İstanbul'un güzîde mümtâz yeridür, kurbında müceddeden binâ olunan Vezîr-i müşîr-i lâ-nazîr Mehmed Paşa hazretlerinün Câmi'-i şerîf ve ma'bed-i latîfi bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ ve hüsn-i tevfikihî - kamâl-i letâfet ü metânetde yapılup it-mâm buldı. Tavr-ı hôb ve üslûb-ı mergūb üzre mükemmel olup pe-sendîde-i âlemiyân oldı. Ve şeb-i Berâtda ibtidâ namaz u niyâza cemâ'ât-ı mü'minîn cem'iyyet-i azîm eyleyüp âmil-i sâdık ve âlim-i muhakkık ve menba'-ı esrâr ve merci'-i ebrâr tarîk-ı Halvetiyye'den Şeyh bi'l-istihkāk Hasan Efendi ol gice ümmet-i müştâk ile ihyâ vü nâlişler eylediler. Ve irtesi mübârek cum'a güni cümle erkân-ı dev-let ve a'yân-ı sa'âdet ve ulemâ-i izâm ve meşâyih-i kirâm kesret ü izdihâm ile dergâh-ı Ahadiyyete tâ'ât u ibâdât, secdâd-ı şükr ü si-pâslar ile iftitâh eylediler. *Allâhümme tekabbel minnâ salâtenâ ve kıyâmenâ ve ku'ûdenâ ve teşehhüdenâ* du'âları mele-i a'lâya çıkdı. Fî 15 şa'bâni'l-mu'azzam, sene 1002. «Beyt-i şerîf» (بيت شريف = 1002), «Câmi'-i bihişt-makām (جامع بهشت مقام = 1002) târîhlerdür.

Havâdis-i eyyâm-ı rûzgâr-ı zûr-kârdur.

Ve insâf-ı dîn-i mübîn ile muttasıf olanlar acâ'ib-i umûrdan-dur didiler, ki zemânemüz hükkâmı za'f-ı[1] îmân ve İslâmlarından her ne olursa sûret-i râstda Pâdişâh-ı zemîn ü zemân hazretlerine arz iderler ki Memâlik-i mahrûsa-i İslâmiyye'de Haleb ve Şam ve

Trablusşam ve Diyarbekir ve Bağdad ve Rûm[2] ve Karaman ve Er-zurum ve cezîre-i Kıbrıs'da on yıldan berü defterdârlık iden efen-dilerden her birinün defterdârlıkları zemânında tahsîl-i emvâl idüp Âsitâne-i sa'âdete gönderdükleri muhâsebelerinün irsâliyesi kangı-sınun ziyâde ise (204b) evvel ü âhir muhâsebât[3] sâhiblerini mey-dâna getürüp, cümleden Nuh Paşa ve Lala Ramazan Paşa ve Der-sa'âdet'e gelüp defterdâr olan Mustafa Efendi ve Yahya Efendi ve Tezkireci-zâde Mahmud Efendi ve Hayâlî-zâde Ömer Efendi ve Sey-yid[4] Ahmed Efendi, her biri Haleb'e defterdâr olmuşlar idi, mâl-ı mukātaʻâtdan gayrı eğer beytülmâl ve eğer mâl-ı avârızdur cüm-lesini cem' idüp aklâmiyle defterlerine yazup muhâsebe vire-gelmiş-ler idi. Mukāyese vü muvâzene itmek tarîkıyle herbirinden küllî mal taleb eylemek üzre Defterdâr Burhaneddin Efendi bu husûsı dilî-râne da'vâ-yı sıdk u istikâmetle Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerine yazup arz eğlemekle «Maldur alınsun amân virilmesün» diyü hatt-hümâyûn ile mü'ekked mirâren Vezîr-i müşîr Hasan Paşa hazret-lerine tezkire çıkup zikr olunan defterdârlardan Hayâlî-zâde Ömer Efendi ve Tezkireci-zâde Mahmud Efendi havâle[5] çavuşlar eline vi-rilüp niçe gün müsâdereye girüp yatdılar. *Allâhümme yâ Muhav-vilü'l-ahvâl havvil hâlenâ ilâ ahseni'l-hâl* du'âsına meşgūl oldılar. Fî evâsıt-ı şehr-i şa'bâni'l-mu'azzam, sene 1002.

Mezbûr defterdâr efendiler mübârek ramazân-ı şerîf gurresin-de çavuşlardan itlâk olundı. «Birer mikdâr mal tedârük eylemek üzre yine Mısr ve Şâm defterdârlıkları tevcîh olunsun ve ba'de't-teslîm hükmleri ellerine virilsün» diyü fermân olundı.

Delü İbrahim Paşa Yedi-kulle'ye gitdüğidür.

Ve Yeni-hisarda habs olunan Delü İbrahim Paşa ruk'a sunup ramazân-ı şerîfdür zâd u zevâdeye el yetişmez bari Yedi-kulle şehr kurbıdur dimeğin Yedi-kullede habs buyuruldı.

Yeniçeri Ağasının mektûb haberidür.

Ve sefer-i zafer rehbere giden Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa'ya, Yeniçeri tâ'ifesi Çorlı konağında Ağa bahşîş virmeğe müte'ahhid olmışdı, diyü bazı müfsid sapılmalar[6] sözleriyle güft ü gû olup ve

eski ocak ağaları (205a) bir yere gelüp yoldoşları cem' idüp meşveret iderlerki «Ağa kula bahşîş virmeğe niçe kādirdür? Niçe yüz bin altun olur, Pâdişâh-ı âlem-penâhdan gayrı kimün kudreti vardur bahşîş virmeğe, bu söz kimden çıkdı, kim söyledi?» diyüp «Bizüm içimüzde böyle edepsiz fesâda sebeb olan sığmaz[1] ve yaraşmaz» diyüp azl itdürdüp içlerinden bulup çıkardıkların arz u i'lâm eylemişler. Ve kānûn üzre odadan odaya birer altun koyun akçası in'âm virildüğü beyân olunmış. Fî evâsıt-ı şehr-i şa'bân, sene 1002.

Cebeci-başı İbrahim Ağa sefere çıkup gitdüğidür.

Evâhir-i şehr-i şa'bânun yiğirmi birinci[2] penç-şenbih gün Cebeci-başı İbrahim Ağa kethüdalar, Bölük-başılar ve seferlü yazılan bin beş yüz nefer yarar müzeyyen ü mukemmel yoldaşlarıyle göçüp a'dâ-i dîn-i müşrikîn üzerine fî sebîli'llâh gazâya gitdiler. Ve Cebecilerün işlemiş[3] kaç kıst bâkī ulûfeleri mukābele ile mevcûd yoklanup virilmesi fermân olunmışdı. Ve Ağa zimmetinde olan akçadan mahsûb olmışdı. Erâzil ü Etrâkdan yazılan bî-edep tâ'ife çadura vardukları gibi küstahlığa âğâz idüp ulûfe diyü Ağa üstine hucûm eyleyüp çadırun tınâbların kesüp çavuşların ve Bölük-başıların döğüp darbî giceyle Ağa'dan ulûfe alup ve ba'zı müstahık olduklarından ziyâde alduğı mukarrer ve cür'et idüp gavgaya sebeb olanlar nişânlanup on beş nefer eşkıyâ arz olunup ulûfeleri kat' olundı. Fî sene 1002.

İçerü sa'âdetlü Pâdişâh'dan Kapudan Paşa'ya donanma içün hazîne çıkduğıdur.

Ve evâhir-i şehr-i şa'bânü'l-mu'azzamda yek-şenbih[4] güni Dîvân-ı mu'allâdan vüzerâ-i izâm *-edâme'llahu ta'âlâ iclâlehüm-* kalkacak mahalde içerüden sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh *-hallede'llâhu ta'âlâ hilâfetehû-* hazretleri iki yüz kise guruş ve akça gönderüp Donanma-yı Hümâyûn mühimmâtı içün Cığala-zâde Kapudan Sinan Paşa hazretlerine îsâl idesiz fermân olunup fi'l-hâl dört arabaya (205b) ellişer kîse tahmîl eylediler. Baş-rûznameci Mehmed Çelebi ve Rûmili Muhâsebecisi Akbaba-zâde Mustafa Çelebi Kapudan Paşa'ya iletüp teslîm eylediler. Ve Tersâne-i Âmire Emini Derviş Efendi «Elli iki yük akça ile dahi mesâlihimüz ancak itmâm bulur» diyü haber virdi. Fî 25 şa'bân, sene 1002.

Dîvândan mu'âf buyurulduğıdur[5].

Ve Şekbek[6] eyyâmı olmağın iki gün ehl-i Dîvân mu'âf buyuruldı. Ramazânu'l-mübârek içün her kişi niyyetin tebdîl idüp hâzırlanmağa teveccüh eyledi.

Müderris Müftî-zâde vefât itdüğidür.

Ve bu esnâda merhûm Müftî Şeyhî Efendi-oğlı Sultân Süleyman müderrisi Abdürrahim Çelebi intikāl eyledi. Mübtelâ olduğu maraz-ı silden ifâkat bulmadı. Rahmetu'llâhi aleyh. Müderrislerde silsile oldı.

Seferde serhadd-i Budun'da ceng-i azîm olduğı haber geldüğidür.

Gurre-i ramâzan-ı şerîfde Dîvân-ı âlîde haberler şâyi' oldı. Meydân-ı gazâda şerbet-i şahâdet içenlerün esâmî-i şerîfeleri zikr olundı. Kal'a-i Hatvan üstüne Zıruncuk-oğlı didikleri mel'ûn mübâlağa küffâr-ı hâksâr ile üşüp muhkem ceng ü neberd üzre iken Budun askeriyle Vezîr-i dilîr Hasan Paşa ve Rûmili Beğlerbeği Sinan Paşa hazretleri-oğlı Mehmed Paşa yanında bulunan guzîde leşker-i İslâm ile südde-i sa'âdet kullarından müteferrika ve çavuşlardan cümle on bin mikdârı âdem ile yüz bin nefer pulât-pûş âteş-efşân, melâ'în-i müşrikîn üstüne varup çatdıkları gibi azîm ceng ü kıtâl idüp Rûmili Beğlerbeğisi pây-ı sebât üzre turmayup yarar dilâver u şecâ'at -şi'âr sancak beğlerinden ve be-nâm müteferrika ve çavuşlardan şerbet-i şahâdet nûş eyleyenlerden gayrı şühedâ-i sıddîkîn alayına mülhak olup ravza-i rıdvâna hırâmân olmışlar ve beğlerbeği gürîz itdüğin görenler dahi karâr itmeyüp ma'reke Vezîr Hasan Paşa üstüne olup âdemleri düşüp şehîd olup ve kendüzi yaralanup bi'z-zarûre tab u tâkat kalmayup Budun cânibine teveccüh eyledükleri (206a) ve a'dâ-i dîn *-hazelehumu'llâhu ta'âlâ ilâ yevmi'd-dîn-* tersine dönüp gitdükleri haberleri guzât u mücâhidîn mektublarıyle i'lâm eylemişler ve bu ceng ü[1] âşûp şehr-i şa'bânun on birinci gün vâki' olduğın

bildürmişler ve kal'a-i Hatvan'ı aldukdan sonra tutulan diller me-lâ'în-i leşker-i bî-dîn[2] azîmeti Estorgon'a ve Budun'adur dimişler. Ve hergiz asker-i şeyâtîn bu vechile cem'iyyet-i azîm ile ittifâk ve ahd u eymân eyledüklerin[3] bildürmişler.

Âsitane-i sa'âdet bendelerinden şehid olanlar haberleridür.

Ve sultan Süleyman Han Gâzî *-aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân-* ze-mânında âdâb-ı saltanat ve âyîn-i devlet ile mü'eddeb olup umûr-ı mülk ü milletde istihdâm olunup vüzerâ-i izâm-ı adl-intizâm nazar-larında terbiyet ile hâsıl olan kâr-âğâh ve mahrem-i râz serverân u dânişverân kârdân-ı devrândan Rahimî-zâde İbrahim Çavuş ve ya-nınca otuz altı nefer yarar çavuşlar ile meydân-ı kâr-zâr ve dar u gîrde niçe merdân-ı bî-dîn kellesin darb-ı şemşîr[4] ile hurd u şikest eyledükden sonra işbu dâr-ı gurûrdan sarây-ı surûra bâb-ı sa'âdet-i şahâdetden dâhil olup intikâl eyledikleri nakl olundı. Dillerde zikr-i cemîlleri kaldı. Rahmetu'llâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în.

Nazm

باش تاکل یابی انهاراکه امروزندخرف
باش تاکل یابی انهاراکه امرو زندخار
تاکی از دار آلفروری ساختن دارالروز
تاکی از دار الفراری ساختن دار القرار [5]

Serdârdan gelen düşmen leşkeri ahbârıdur.

Şehr-i ramazânü'l-mübârekün on birinci gün Serdâr-ı âlî-kadr Sinan Paşa hazretleri cânibinden haberler ta'âkub eyledi ki kıral-ı bed fi'âl dahi şimdiye dek kal'a-i Peç'den çıkmak vâki' olmamış hâlâ ecnâs-ı kefere-i fecere bir yere gelüp Macar ve Nemçe ve Ala-man ve Hırvat ve Firenk ve Leh ve Çeh ve Bulgar ve Sırf (سرف) ve Rûm tamâm cem'iyyet eyleyüp ahd ü eymân eyledüklerinde yal-nuz Firenkden yüz altmış bin nefer leşker deryâdan geçmişdür ve

Venedik melâ'îni mâl-ı ferâvân gönderüp imdâd eylemişdür. Ve bu zikr olunan cunûd-ı şeyatîn-i müşrikîn dört alay olup güzîdesine (206b) kıral karındaşı Hersek Matyaş nâm mel'ûn serdâr ta'yîn olunup Komaran ve kal'a-i Yanık mâ-beyninde tabur kurmuşlardur. Ve üç bölük melâ'în-i hâksâra dahi her bir bölük altmışar bin ne-ferden ziyâde Zıruncuk-oğlı Nadajdı ve Bakani baş ve buğ mukar-rer idüp ve her biri bir cânibden memâlik-i İslâmiyye'ye girüp kılâ'-ı İslâmı muhâsara eyleyüp terk-i can u baş diyüp gelmişlerdür. Ve kıral-ı la'în kal'a-ı Peş'den üç konak içerü kadîmî taht-gâhı olan Pırag'a gitmişdür diyü i'lâm eylemişler. Fî sene 1002.

Düşmen-i dîn eline düşen kıla' ahvâlidür.

Ve adâ-i dîn gelüp muhâsara eyledükleri kılâ'ı aman virmeyüp alup fazîlet-i gazâ vü şehâdet tâlibi olan mü'minîn ü muvahhidîn ibâdet-i mu'tâd kılıcı üstüne cihâd ile can virince çalışup kal'a alı-nınca[6] dürüşüp döğüşmişler idi. Ve fezâ'il-i cihâd ile münâsebeti ol-mayup Allâh ta'âlânun sahtı ve gazabı cânibine mübtelâ olanlar er-lik nâmından hissesi ve nasîbı olmayanlar gayret ve nâmûs-ı dîn gözetmiyenler[7] kal'a-i İslâmı düşmen-i dîne teslîm eyleyüp kendü-ler hızlan üzre kurtulup âlât-ı[8] harb u kıtâl ve zahîre hâzır bulun-madı diyüp kal'a gibi hâke berâber olup gezerler ve bi'l-cümle şurûr ve fiten-i âhirü'z-zemân bu devirde vukû'bulan kabâhat u fezâhat târîh-i İslâmiyye'de olmamışdur. Görülüp, işidilmeyen umûr-ı acîbe, ki za'f-ı îmân ve İslâmdan nâşi'dür, *Lehü'l-hükmü ve ileyhi türceûn.* Fi't-târîhi'l-merkûm, sene 1002.

Yeniçeri tâ'ifesi Pâdişâh-ı âlem-penâha kağıt gönderüp ahvâl arz olunduğı gibi serdâra altı-yüz bin filori gitdüğidür.

Ve Serdâr-ı asker-i İslâm Sinan Paşa hazretlerinden her-gâh südde-i sa'âdete mufassal u meşrûh arzlar gelüp kul mevâcibine ve ihrâcât-ı sefere hazîne gönderilmek bâbında inâyet recâ idüp «Karz tarîkıyle virilsün, yine mahsûl-i memleketden tedrîcle edâ olunur yerine konur» diyüp ve erkân-ı devlet ile ulemâ-i izâm bi'l-ittifâk sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinden (207a) recâ vü niyâz eyledüklerinde müsâ'ade buyurulmayup inâd olunduğı dahi düşmen-i

dinün malumu olmağla dîn ü devlet mesâlihine küllî teşvîş ü müzâyaka lâzım gelüp ve a'dâ-i dalâlet-nihâd cânibinün bu bâbda el-iyâzü bi'llâh kuvvet-i kalblerine ba'is olup yiğirmi pâre kal'a-i İslâm muhâsara olunup alınmağa sebebdür. Ve küffâr-ı hâksârun azîmeti Budun üstüne mukarrer» diyü[1] Yeniçeri tâ'ifesi işidicek «Sofya'da oturak» diyüp karâr eylemişler. Ağa hazretleri «Göçelüm gidelüm» diyicek «Gelecek yoldaşlara[2] katlanuruz» dimişler ve mâ-beynde meşveret idüp ulûfe zemanı geldi. Bizim Serdâr hazretlerinde ulûfelerimüz hâzır mıdur? Bilelüm yoksa bizde Sipâhi gibi muzâyaka çekmek-ile düşmene varmazuz diyüp turalım mı?» dirler. Ve içlerinden bir sözine[3] kādir dilîr ü bahâdır yaya-başı ihtiyâr eğleyüp tafsîl üzre sa'âdetlü Pâdişâha bir kağıd yazup «Zinhâr vüzerâdan ve erkândan bir kimseye virmeyüp bizzat sa'âdetlü Pâdişâhımuzun mübârek eline sunup ahvâli söyleşsin» diyüp muhkem sipâriş eylemişler. Ramazân-ı şerifün on birinci gün gicesi gelüp doğrı Darüssa'âde Ağası Hacı Mustafa Ağa'ya buluşup «Elbetde kul ağazından Pâdişah hazretlerine haber ve mektubun vardur. Bizzat ve bi'l-müşâfehe görüp söylemeyince olmaz yoldaşların sözi sözdür» diyüp içerü girüp bi'z-zarûre sa'âdetlü Pâdişâh hazretleri Şehzâdeler Muallimhânesine çıkup iskemlide oturup Yaya-başıyı[4] nazar-ı şeriflerine getürdüp «Yoldaşlarun sözi ve haberi nedür getür kağıdı bana vir» buyurup mektûbı aldukdan sonra «Beni mi isterler yoksa hazîne mi isterler?» buyurup «Sizi nice isterler Pâdişâh-ı âlem-penâh kalkmak kolay mıdur? Aklımuz vardur, bizüm bir yıllık ulûfelerimüz getürmeyince olmayasın biz gitmezüz. Sen gelmeyince kâfir ehl-i İslâma bu denlü iş itdi dahi kim bilür nice olacakdur ahiretde bunun cevâbını kim virecekdür didiler» diyüp ve Pâdişâh-ı (207b) âlem-penâh hazretleri «İnşae'llâhu ta'âlâ yoldaşlarınun cümle ulufesiyle hazîne yarın çıksun gitsün» buyurup irtesi salı gün ale's-seher vüzerâ-i izâm hazretleri nazarına atmış kise safi filori çıkup her kise onar bin aded filoriden tamâm altı yüz bin altun bir Mısr hazînesi teslîm olundı. Ale'l-fevr sandukları ve kiseleri ve ipleri hâzır u müheyyâ olunup Dîvân-ı âlîde vüzerâ nazarında bağlanup ve on iki at arabası ihzâr olundu. Ve her arabaya beşer sanduk ki ellişer bin filori olur, tahmîl olunup ve Ulufeciyân-ı yesâr Ağası Ahmed Ağa bölügiyle ılgara kādir hâzır yoldaş ve on nefer Dergâh-ı mu'allâ çavuşları koşulup ve on iki gün va'de ile serdâr-ı a'zam hazretlerine Belgrad'a yetişdürmek fermân olundı. Ve arabacılara üçer bin akçe ücret viri-

lüp ve zahîre mühimmâtlarına muzâyaka çekdirilmemek içün yol hükümleri virildi ve heman çıkıldı. Evvel konak Silivri yazıldı. *Ve el-hamdü li'llâhi ta'âlâ Mukallibu'l-kulûb, Muhavvilü'l-ahvâl* Allâh Pâdişâh-ı âlem-penâhun mübârek kalbini mülhem bi's-savâb eyledi. Kulûb-ı halk müteselli olup fi'l-hâl a'dâ-i dîne havf u haşyet düşdi. Ve leşker-i İslâm bu hâleti çokdan ümîd ü recâ iderler idi. Ve belki mukaddem olsa serhad ahvâli böyle olmaya idi didiler. Ammâ «*El-umûru merhûnetün bi-evkatihâdur, Ve'l-abdü yüdebbir ve'llâhu yukaddir*» buyurmuşlardur.

Südde-i sa'âdetde istihdâm olanlardan isteyenler[5] gazâya gitdükleridür.

«Ve Âsitâne-i sa'âdetde istihdâma kalup ve mânde olan Bölük halkından isteyenler sefere gazâya varsunlar, işlemiş kaç kıst ulûfeleri var ise virilsün ve ikişer akça terakkīleri kayd olunsun» diyü fermân olundı. Çok kimse ulûfesini alup terakkī ile sefer-i zafer-esere müteveccih oldı gitdiler. Fî evâsıt-ı ramazânü'l-mübârek, sene 1002.

Tatar Hanı Gāzî Girây hazretlerinün suyı geçüp sefere gitdüğidür.

Ve bu esnâda vilâyet-i Kırım ve Deşt-i Kıbçak Tatarı Hanı Gāzî Giray hazretlerine giden kapucılar geldi. «Han hazretleri[6] (208a) yüz bin nefer iki[7] yedeklü süvari leşker-i Tatar-ı sabâ-reftâr ile küffâr-ı hâksâr diyârına Özi suyın dürli san'at u te'lifler ile geçüp gideli on altı gündür» diyü haber getürdiler. Ve keyfiyyet-i hallerinden istifsâr olundukda kıyâmet-mehîb asker-i acîbdür. Zemîn ü zemân tahammül itmez ve geçdükleri yerde eşyâdan bir şey kalmaz, harâbî-i âleme sebeb mahz-ı sahtu'llâhdan mahlûk bî-rahm u bî-şefekatdür. *El-iyâzü bi'llâhi ta'âlâ min sahtihî ve gazabihî*» diyü cevâb virdiler. Fî evâsıt-ı ramazânü'l-mübârek, sene 1002.

Sefere gitmeyenlerün tımarları bedeli zabt olunduğıdur.

Ve evâsıt-ı şehr-i ramazânda zu'amâ ve erbâb-ı tîmârdan çavuş ve müteferrika ve küttâbdan seferden kalanlarun tîmârı bedeli Ha-

zîne-i Âmire'ye alınmak fermân olundı. «Dirlik sefer mukābelesinde olup mu'âf olıcak bedeli ile Beytülmâl-i Müslimîne mu'âvenet meşrû'dur» diyü fetvâ virilmeğin sâbıkā Karaman Defterdârı Defter-i Hakānî kâtiblerinden Karamanî Mustafa Çelebi bedel cem'ine me'mûr olup kâtibi ile yazup akçalar alunup tahvîl olunup yük yük rûz-nâme-i hümâyûna teslîm olunmağa ibtidâ olundı. Fi'-târîhi'l-merkūm, sene 1002.

Âmme-i âlem Ok-meydanı sahrâsına münâcâta çıkduklarıdur.

Ve evâsıt-ı şehr-i ramazânü'l-mübârekde ahad güni Dîvân olmayup fermân-ı Pâdişâhî ile cümle erkân-ı devlet vüzerâ-i izâm ü ulemâ-i kirâm ve meşâyih-i enâm vazî' u şerîf, kavî vü za'îf halk-ı âlem âmmeten, tâmmeten (طاقه) Kasım-paşa'da Ok-meydanı sahrâsına çıkup hezar tezellül ü inkisâr ve bî-şumâr tevâzu' u iftikâr arz eyleyüp Dergâh-ı Gaffaru'z-zünûb ve Settârü'l-uyûp ve Allâmü'l-guyûp ve Fettâhu'l-kulûb ve Keşşâfü'l-kürûb'da yüzleri hâk-i mezellete sürüp asker-i İslâm, düşmen-i dîn-i Muhammedî üstüne gālib ü kâhir olup, leşker-i dîn-i mübîn mansûr u muzaffer olmak içün du'âlar ve nâlişler ve tazarru' u zârîler ve çeşm-i hûn-efşân ile tevbe vü istigfâr eyleyüp giryân ü buryân oldılar.

Beyt

این دعاییست که چون آورم اردل بریان
کندش فیض الهی بقبول استقبال [2] (208b).

Ayasofya-i Kebîr'de vâ'iz Kara-kılıç dimekle mevsûf Mevlânâ Muhyiddin Efendi pend ü nasîhat itmekde ulemâ vü vüzerâ hazretlerine emr-i ma'rûf ve nehy-i münker bâbında taglîz eyleyüp ve efsûrde dillere kelâm-ı Hak beyân itmekle âteş salup bağırları yağın eritdi. Velâkin çendân rüşvet bâbındaki kesrete killet viremedi.

Şirvan-zemîn mahsûlünden harîr-i ham irsâliye geldüğidür.

Vilâyet-i Şirvan muhâfazasında olan vezîr-i şecâ'at-şi'âr ve salâbet ü savlet-disâr Ca'fer Paşa *edâme'llâhu te'âlâ iclâlehû* hazretleri memleket mahsûlünden elli yük harîr-i hâm-ı a'lâ irsâliye eyleyüp mahall-i müzâyakada yetişdi. Teşne-dillere âb-ı zülâl-misâl oldı. Mahrûsa-i İstanbul tüccârına yüki ellişer bin akçaya tarh olundı. İhrâcât-ı sefer derdine küllî dermân oldı. Fî 17 ramazânü'l-mübârek, sene 1002.

Revan ve Nahçıvan Beğlerbeğiliği virildüğidür.

Ve evâhir-i ramazânü'l-mübârekde sâbıkā Sinan Paşa hazretleri kethüdâsı Kapucı-başılıkdan çıkan Revan Beğlerbeğisi Mustafa Paşa'dan re'âyâ-yı memleket ruk'alar sunup şikâyet eyledükleri ecilden sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri yerine adem gönderilsün[3] buyurmak ile vilâyet-i Habeş'den ma'zûl Hüdâ-virdi Paşa arz olunup, beğlerbeği olmak fermân olundı. Dîvân-ı mu'allâya gelüp pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdi. Fî 23 ramazânü'l-mübârek, sene 1002.

Gence defterdârlığı virildüğidür.

Vilâyet-i Gence ve Karabağ Defterdârlığı sâbıkā Diyarbekir Defterdârı Zarîf Mehmed Efendi'ye buyuruldı. Hazîne-i Âmire'ye pîşîn akça teslîm eyleyüp hil'at-ı fâhire ile teşrîf olunup pâye-i serîr-i âlem masîre yüz sürdiler. Fî 23 ramazân, sene 1002.

Ulûfe virildüğidür.

Vâcib-i[4] reşen sene 1002. Südde-i sa'âdetde mevcûd olan kul mevâcibi hezâr meşakkatle virildi. Donanma-yı Hümâyûn ihrâcâtına emvâl-ı bî-pâyân sarf olundı. Vezîr-i kârdân ya'nî Ferhad Paşa tedârükiyle bî-inâyeti'llâh müyesser oldı. Ve illâ hadd-i imkânda değildi. *El-hamdü li'llâhi ale's-selâme.* Fî evâhir-i ramazân. (209a)

Mübârek bayram olduğıdur.[1]

Gurre-i şehr-i şevvâlü'l-mükerrem, mübârek îd-i sa'îd dü-şenbih gün oldı, *el-hamdü li'llâhi alâ ni'amihi'z-zâhireti'l-fâhire.* Müslimânlar mazhar-ı eltâf-ı İlâhî-i gayr-i mütenâhî oldılar. Ve günahkâr ümmet afv-i taksîrât ile deryâ-yı mağfirete müstağrak olup mağfur

olalar. *Bi-hakkı ve bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselîn ve Hâtemi'n-nebiyyîn, Âmîn yâ Mu'în.*

Donanma-yı Hümâyûn ile Serdâr-ı bâ-vakār Vezîr ve Kapudan Cığala-zâde deryâ seferine çıkduğıdur.

Şehr-i şevvâl sene-i merkūmenün on birinci penç-şenbih gün mâh-ı haziranun yiğirminci gün, ki güneş seratan burcında vakt-i tâbistanda Donanma-yı Hümâyûn ile serdâr fermân olunan Vezîr-i dilîr ü şecâ'at-şi'âr ve adâlet-disâr kapudan Cığala-zâde Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri südde-i sa'âdete cümle a'yân-ı sa'âdet vüzerâ-i izâm ve ulemâ-i kirâm ile hâzır olup ol rûz-ı pîrûzda kā'ide-i kadîme-i saltanat üzre Serdâr-ı âlî kadr hazretleri hil'at-ı fâhire ile teşrîf buyurulup ve kānûn üzre dört kîse akça teslîm olundukdan sonra cenâb-ı Pâdişâhîye girüp pâye-i serîr-ı a'lâya yüz sürüp çıkdukda râyet-i[2] feth-âyât önünce erkân-ı devlet vüzerâ-i izâm i'zâz u ihtirâm ile Emin İskelesine gelinüp[3] vüzerâ-i izâm *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehüm-* hazretleri cümlesi Serdâr Kapudan Paşa hazretleri baştardasına girüp velvele-i top ve tüfeng tâk-ı ayyûka taraka bırakdı. Beşiktaş iskelesine çekdirüp ma'an gitdiler. Sadr-nişîn Ferhad Paşa hazretleri ve İbrahim Paşa ve Cığala-zâde Sinan Paşa ve Mehmed Paşa ve Halil Paşa ve Hâdım Hasan Paşa kazayâ-yı umûr-ı dîn ü devlet söyleşüp vedâlaşup ba'dehû kayıklarına binüp geldiler[4].

Ve mukaddemâ hazîne-i Enderûn'dan sa'âdetlü Pâdişâh-ı dînpenâh *-eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhu-* hazretleri yüz yetmiş yük akça çıkarup Donanma-yı Hümâyûn mühimmatıyçün yüz pâre kaluça[5] kürek çekdürür baştarda ve kadırga yapdırılmak bâbında muhkem tenbîhat ile te'kîd buyurulup Kapudan Paşa hazretlerine (209b) sipâriş buyurulduğı üzre tamâmen yat u yarakda ve âlât ve esbâb-ı harb u darb ve kıtâlde ihtimâm u ikdâm-ı mâlâ-kelâm olunup fermân-ı âlîye imtisâl idüp hâzır u âmâde olmışdı. Ve taşra Hazîne-i Âmire'den Vezîr-i sâhib-tedbîr Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri himmet-i vâlâ-nehmetle dakīka fevt itmeyüp yüz elli yük akça sarf eylediler. Ve üç bin nefer Yeniçeri Turnacı-başıyle ve bin beş yüz nefer Cebeci ve Topcı kethüdâ ve Bölük-başılarıyle cengci yarar yoldaşlar ta'yîn buyuruldı. Ve Kapudanlık eyâletine müte'allık olan ümerâ vü zu'amâ ve sâ'ir fenar götüren Kapudan-ı[6] deryâ korsanları re'îsler ve azebler mübârek cum'a gün âmme-i âlem salât u selâm edâsından sonra yetmiş üç kıt'a mükemmel ü müzeyyen baştarda ve kadırgalar Beşiktaş iskelesinden lenger koparup Sarây-ı Âmire önünde hem-vâr alay bağlayup şenlik u şâdmânlık topların atup sît u sadâ ve gulguleden sükkân-ı kûh-ı Kâf belinledi. Temâmet-i halk-ı âlem dergâh-ı Ahadiyyet'e ve bârgâh-ı Samediyyet'e dest-i niyâzi murtefi' kılup, *Allâhümme unsuri'l-İslâme ve'l-Müslimîn* du'âların ve nâlişlerin mele-i a'lâya çıkardılar. Feleklerde melekler kılınan du'âlara âmîn âmîn didiler. Ve bakiyye tekmîl olacak mühimmât ile Tersane-i Âmire Emîni Derviş Efendi birkaç gün te'hîr ü tevakkuf lâzım oldı. Kürekçi muzâyakası bir mertebeye vardı ki kadîmden Maryol levend bin akça bedel akçasiyla donanma seferi cânibine minnet ü safâ idi. Hâlen üç bin akçaya gitmeği ihtiyâr itmez oldılar. Bu sebeb ile elli ve altmış gün Donanma-yı Hümâyûn çıkması te'hîr olunup mevsim geçti Vezîr-i kârdan Kapudan Paşa hazretleri bu husûsda kemâl-i ıztırâb ile muztarib olmışlardı. Allâh tebârek ve ta'âlâ uğurların hayr eyleyüp düşvâr işlerin âsân eyleye. A'dâ-i dîn üzerine gālib ü kāhir olup leşker-i İslâm mansûr u muzaffer ve müeyyed olalar. *Bi-hakkı ve bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselîn ve Hâtemü'n-nebiyyîn. Âmîn.* (210a)

Çaşnigîr-başılık ve doğancı ağalıkları virildüğidür.

Ve evâhir-i şehr-i şevvâlde rikâb-ı hümâyûn ağalarından Çaşnigîr-başı Ya'kub Ağa maraz-ı lakve ve felçden zarûrî terk-i dünyâ idüp âzim-i âhiret oldı. Ve merhûm paşa-oğlı sultân zâde Çakırcı-başı, Çaşnigîr-başı olmak buyuruldı ve Çakırcı-başılık sâbıkā meccânen ma'zûl olan yine İbrahim Ağa'ya fermân olundı. Ve Atmacacı-başı tarîkıyle te-kā'üd ihtiyâr eyleyüp sâbıkā silahdâr-başılıkdan ma'zûl olan Şehbâz Ağa'ya Atmacacı-başılık buyuruldı. Fî 25 şehr-i şevvâl, sene 1002.

Mısrâ'

Azl şedâ'idi cânına geçmeğin öldi.

Serhadd-i Tımışvar'un kadîmî serkeş re'âyâsı isyâna bahâne isterken baş kaldırup kıtâl eyledükleridür.

Sefer-i zafer-rehberde olan mu'temedün bih kimseler mektûbında yazılan ahbâr-ı sahîhadandur ki Tımışvar Beğlerbeğiliğinde fethden berü kadîmî kefereden ze'âmet tasarruf iden birinün ze'âmetin Beğlerbeği Mustafa Paşa âhara tevcîh idüp azil itmekle mel'ûn-ı mezbûr kalkup kıral-ı la'în yanına varup Tımışvar Beğlerbeğiliği re'âyâsı ale'l-ittifâk kıralun can u dilden hazır u müheyyâ kullarıdur, birkaç ademlerinüz ile nâmenüz virin hâliyâ müterakkıb u muntazırlardur, yollara bakarlar dimekle kıral-ı la'în birkaç yarar melâ'în ile istimâlet-nâme virüp «Göreyüm sizi yardım eylen âdemlerimüz vardukda fırsât bizüm» diyüp va'deler eyleniş heman geldüklerinde Modova sancağı re'âyâsı bi'l-ittifâk baş kaldırup Modova kal'asın âteşe urup isyân eylediklerinde ze'âmet sâhibi olan mel'un serdâr olup ve kıral-ı menhûsdan gelen kilâb-ı melâ'înün kimi vezîr ve kimi erkân-ı devleti olmağla gelüp Haram (حرام) iskelesini âteşe urup ve and Pançova nâm kasabayı yakup gāret idüp ve anda oturup cem'iyyet üzre olduğın Belgrad ve Semendire'de olan asker-i İslâm haber aldukda gayret-i dîn-i mübîn ile bin mikdârı âdem atlu ve yaya yad u yarağla kalkup âsî düşmen-i dîn üzerlerine varup göz açdurmayup muhkem ceng ü neberd oldukda serdârları olan (210b) hâ'in-i mel'ûn katl olunup ve binden ziyâde melâ'în-i hâksâr kılıçtan geçüp münhezim olup cem'iyyetleri dağılmış iken yine re'âyâ bir yere gelüp Peçkerek (بچكرك) dimekle meşhûr merhûm Mehmed Paşa vakfı re'âyâsı dahi ittifak idüp kasabayı âteşe urup ve tabur kurup cem'iyyet eyledüklerinde Belgrad'da Nüzl Emîni olan Ali Çavuş serdâr olup ve işiden yanına gelüp küllî leşker ile taburlarınun üstine varıldukda ceng ü[1] aşûb olup feth ü zafer mahallinde olup bizim nâ-insâf askerimüz toyumluk sevdâsına düşüp dönmeğle hikmet-i İlâhi zuhûr eyleyüp küffâr alayı gālib gelüp sıngınlık yüz gösterdi. Serdâr Ali Çavuş kenara çıkdı. Ve bu sebeb ile melâ'în-i usât taburdan çıkup ateşe urdukları kurâ ve kasabât halkı Müslimânlarun ehl-i beyt u iyâllerin kefere-i fecere sürüp akbeh vechile tasarruf idüp ve hâşâ bâtıl dîn teklîf eyleyüp butlarına[2] tapmak ihtiyâr itmeyenleri şehîd eylemişler ve evlâd u etfâl-i Müsliminün sığârın kiliselerine koyup çıkarmamışlar. Vukū' bulan dürlü hakâreti serdâr-ı leşker-i İslâm Sinan Paşa hazretleri ma'lûmı oldukda Anadolı

Beğlerbeğisi Mehmed Paşa hazretlerini serdâr ta'yîn buyurup ve Karaman Beğlerbeğisi Mihalüclü Ahmed Paşa dahi bile koşulup ve Yeniçeriler Kethüdâsı yiğirmi nefer çorbaçılar ve üç bin nefer Yeniçeri yoldaş ayrılup üzerlerine gider iken Tımışvar Beğlerbeğisi re'âyâ isyân idüp başkaldırduğun işidicek vilâyet-i Budun muhâfazasından ümreâ ve zu'amâ ve sipâhî ile kalkup ılgar ile Tımışvar'a yetişdi geldi didikleri gibi re'âya[3] bozılup yerlü yerine oturduğun serdâr-ı a'zam hazretlerine arz u i'lâm eylediklerinde «Beğlerbeğilere ve giden asker-i mansûreye haber gidüp dönsünler» diyü tenbîh buyurulduğı bu mahalle sebt olundu. Fî 21 şevvâl, sene 1002.

Defterdâr Efendiler azl olundu. Ve Hasan Efendi Yedi-kulle'ye habs olunup (211a) mâ-meleki zabt olunduğıdur.

Evâ'il-i şehr-i şevvâlü'l-mükerremde acâ'ib-i umûr-ı Dîvâniyeden zuhûr eden havâdisten Defterdâr Burhaneddin Efendi nâ-gâh çûş u hurûş idüp ref'-i savt-ı a'lâ-ile Baş-defterdâr yerinde olan Anadolu Defterdârı Hasan Efendi içün «Bizüm kalemimüzden ya'nî şıkkı sânîden mühimmât-ı mîrîye niçün akçe saldırup îrâd u masraf itmeğe nişanlu tezkire virirsün» diyü beyhûde efgān eyleyüp ikisi de vüzerâ-i izâm huzûrlarına varup husûs-ı madde su'âl buyuruldukda tehevvürlerinden bî-edebâne nâ-sâzkarlığa müte'allık kelimât eylediler. Kelâmları içerü sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerine arz oludukda ikisi de ma'zûl buyuruldı. Ve Hasan Efendi Yedi-kulle'ye habs fermân olundı. Fi'l-hâl fırsat esîri olan a'yân-ı sa'âdetden içeriye mübalağa mâl-ı ferâvândan haber virmekle Kapucılar Kethüdâsı Ahmed Ağa fermân-ı şerîfle Hasan Efendi evlerini ve bağçesini mâ-melekini mühürlemek buyuruldı ve fermân yerine geldi. Ve Hazîne-i Âmire müzâyakasından lâzım gelen kazâyâ vü belâyâya boyun uranlardan ulûfe virecek zemânda vüzera-i izâm hazretleri Sinan Paşa ve Siyâvuş Paşa ve Ferhad Paşa kendü akçaların getürdüp karz tarîkıyle Hazîne-i Âmire'ye tahvîl itdürdüp cidd ü cehd ile mevâcib tekmîl olunup itmâm-ı maslahat eyleyüp virmişlerdi. Ve Defterdâr Emir Efendi ve Hasan Efendi dahi niçe emvâl istikrâz idüp Hazîne-i Âmire'nün bi'l-fi'il deynleridür edâ olunmamışdur[1], niçe yük akçalardür, virmeğe kādir olmamışlardur.

Nuh Paşa Baş-defterdâr ve Pîrî Beğ Şıkk-ı sâniye defterdâr olduğıdur.

Ve gurre-i şehr-i zilka'detü'l-harâmda seferde serdâr-ı zafer-şi'âr hidmetinde olan Baş-defterdâr İbrahim Efendi yerine sâbıkā Sivas Beğlerbeğisi olup gitmek müyesser olmayan Nuh Paşa gelüp oturmak fermân olundı. Kazâyâ arzında ve yimekde vüzerâ-i izâm huzurında kānun üzre iskemle ile oturmak buyuruldı. Ve Anadolu defterdârlığı (211b) riyâset hidmetinde olan Lâm Ali Çelebi'ye fermân olundı. Ve Şıkk-ı Sânî kalemi defterdârlığı Sadrıa'zam ve Serdâr-ı ekrem Sinan Paşa hazretleri seferde Defterdâr İbrahim Efendi'yi azl idüp Mîrlivâ Pîrî Beğ'e arz eyledüğine fermân olundı.

Defterdâr Hasan Efendi esbâb u erzâkı kabz olunduğıdur.

Ve bu esnâda Yedi-kulle'ye habs buyurulan Hasan Efendi'ye mubâlâğa mâl-ı ferâvân ihtimâliyle arzâk u esbâbı tahrîr olunmak buyrulup Lâle-izâr-zâde Ahmed Efendi ta'yîn olundu. Ve bulunan erzâkının ekseri metâ'-ı ticâret olup fülfül ve erz ve kettân ve sükker ve hinnâ ve çivid ve bakkam idi. Nakdiyyeden on bin altun ve ba'zı zî-kıymet tuhaf-ı cüz'î bulundı. Elbette medfûn malı var diyü aranmakta küllî ikdâm u ihtimâm eylediler. Ve kendüzini zecr u kahr ile tahvîf eylediler. Ve kethüdâsına ve hâzînedârına ve hâdimine işkence virildi. Ve evkāf ve akārı nâmına olan mescid ve mu'allim-hânesi furuht olunmak buyuruldı. Ve zimem defteriyle Müslimânlara karz virdüği akçalar taleb u tahsil olunmakda Bezzazistân Kethüdası Hacı Hüsrev'de on bin altun emânet zâhir olup zabt u kabz olundı. Ve bi'l-cümle bilâ-sebeb mazhâr-ı itâb u ikāb oldı. Halk ile hüsn-i müdârât üzre idi. Hayr ile halâs içün du'âlar eylediler. Fî evâ'il-i şehr-i zilka'de, sene 1002.

Nazm

كذشت ظلم توز اندازه بر مسلمانان
ذكر دكار بترس اين چه نامسلمانيست [2]

خدای شرتو از روی خلق دفع كناد
كه باو جود تو روی جهان بو يرانيست [3]

Sinan Paşa hazretleri oğlı Rûmili Beğlerbeğiliğiyle vazâret fermân olunduğıdur.

Ve Sadrıa'zam ve Serdâr-ı ekrem Sinan Paşa *-edâmeTllâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri oğlı Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa *-dâmet me'âlîhi-* hazretlerine şemşîr-i zerrîn ve hil'at-ı fâhire ile vezâret hükmi tahrîr olunmak fermân olundı. Ve Kapu-halkı hidmetinde olan Müteferrika Yusuf Ağa'ya ta'yîn olunup mufassal (212a) hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet makrûn teslîm olunup gönderildi. Fî 4 zilka'de, sene 1002.

Donanma-yı Hümâyûn bakiyyesi emin efendi ile çıkup gitdüğidür.

Ve şehr-i zilka'denün altıncı gün Donanma-yı Hümâyûn bakiyyesi kadırgalar ile Tersane-i Âmire Emîni Derviş Efendi ve Trablusşam'dan ma'zûl gelen Ca'fer Paşa baştardası ve[1] mükemmel ü müzeyyen yedeği-yle ma'an sefere çıkmak fermân olundı. On bir kıt'a gemiler şenlik topların atup saldırdılar gitdiler. Allâhu ta'âlâ düşmen-i dîn üstüne gālib ü kāhir idüp mansûr u muzaffer eyleye, Âmîn.

Mısr Kadısı Ma'ruf Efendi ref' olup Dukakin-zâde Osman Efendi olduğıdur.

Ve mahrûsa-i Mısr Kadısı Mevlânâ Ma'ruf Mehmed Efendi nâgehânî azl buyuruldı. Gālibâ içerüde Hacı Mehmed Ağa amel eyledi, bulundu didiler.

Sâbıkā Mekke-i mükerreme Kadısı Dukakin-zâde Mevlânâ Osman Beğ Efendi kadı-ı Mısr olmak fermân olundı. Şehr-i zilka'denün on üçünci ahad güni Dîvân-ı âliye gelüp pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdiler. Heman eğlenmeyüp gidecek barça ile çıkup gitmek emr olundı.

Vilâyet-i Gîlân Hâkimi Han Ahmed'i Gence Beğlerbeğisi habs idüp Âsitâne-i sa'âdete arz itdüğidür.

Ve evâ'il-i şehr-i zilka'dede südde-i sa'âdete haber gelüp vilâyet-i Bağdad'da takā'üd ta'yîn buyurılan vilâyet-i Gîlân Hâkimi Han Ahmed[2] hidmetkâr ve nökerlerinün ehl ü iyâlleri Şirvân'da kalmağla yanında kimse kalmayup cümlesi hidmetin bırağup gitmeğin zarûret-i hâl ile Han-ı derdmend ü nâ-murâd dahi Şirvân'a gitmek üzre Bağdad muhâfazasında olan Vezîr-i müşîr Hızır Paşa hazretlerinden müsâ'ade müşâhade itmekle ve kāfile-i tüccâr ile kalkup gitdüği erkân-ı devletin mesmû'ları oldukda hükûmet itmiş, kadîmi memleketi sevda ve arzusiyle ve belki Özbek Hanı Abdullah Han ile ittifâk eyleye. Ve sebeb-i fidne vü fesâd ola diyü ihtimâl vehm ile dağdağaya düşdiler. Ve bu esnâda Gence Beğlerbeğisi (212b) Mahmud Paşa'dan arzlar gelüp kāfile ile Han Ahmed geldüğin haber aldukda «Sen bilâ-izn ü temessük Bağdad'dan ne içün kalkdun» diyüp habs itdüğin bildürmişler, *El-hükmü lillâhi'l-aliyyi'l-kebîr*. Kendü ayağıyle gelen habs olmak adl değildüği zâhir ü müberhendür, bu fakîr-i hakîr-i kesîrü't-taksîre kendü hattıyle mektûbu gelüp hâl-i pür melâlini beyân eylemiş cümletü'l-mülk olan sâhibsadr hâşâki fitne vü fesâd âdemîsi ola. Seyyid-i sahîhü'n-nesebdür vebâle girmeyesiz. Bir zâlim-i Hüdâ nâ-ters hakkında arzı garazdur didüm müfîd olmadı sözüm dinlemedi. Sakınun âhından, ehl-i ilim ü fazl mü'min ü muvahhiddir, te'sîri serî'dür, görürsüz inâyet eylen didüm mümkin olmadı. *Ve'l-emru yevme-izin li'llâh.* Ekser tuhaf-ı mâ-meleki ahz u tasarruf olunup habs olduğın bildürdiler.

Anadolu muhâsebeciliği sâbıkā Yeniçeriler kâtibi Mehmed Beğ'e virildüğidür.

Ve Anadolı muhâsebecisi Acem Molla Kāsım Efendi a'yân-ı sa'âdet şefâ'at-nâmesi ile sefer-i zafer-rehbere gidüp Yeniçeriler kitâbeti ümîdiyle merâmına vâsıl olınca muhâsebecilik himâyet olunmağa imkân olmadı. Sâbıkā Yeniçeriler kâtibi olup ve birkaç gün Küçük rûz-nâmeci olan Kefen-iğnesi Mehmed Beğ Anadolı muhâsebecisi oldı. Fî evâsıt-ı şehr-i zilka'de, sene 1002.

Beytülmâl emâneti Abdullah Çavuş'a virildüğidür.

Sâbıkā Trablusşam Defterdârı olan Mehmed Efendi'ye ki cümle beytülmâl emânetleri birikdirilüp virilmişdi, ref' buyuruldı. Abdullah Çavuş Beytülmâl emîni olmak fermân olundı. Fî evâhir-i şehr-i zilka'de, sene 1002.

Sefer-i zafer-eserden Yeniçeri ahbâr-ı sahîha getürdüğidür.

Ve âhir-i şehr-i zilka'de de sefer-i zafer-rehberden bir eli mecrûh Tata kal'ası cenginden bir Yeniçeri ulûfesiyle müteka'id olup Dîvân-ı âlîye geldi. Asker-i mansûre ahvâlinden ahbâr-ı sahîha beyân eyledi. Tata kal'ası üstüne Serdâr hazretleri cem'iyyet-i azîm ile varup muhkem ceng ü âşûb oldı. Âhir vere ile alınup zabt olunduğın bildürdi. «Ve leşker-i Tatar ile Gāzî Giray Han hazretleri küffâr-ı hâksâr vilâyetine gelüp dâhil olalıdan berü (213a) müşrikîn ü füccâr-ı Macar alıvâli tebah olmışdur» diyü haber virdi. Ve bir sa'b derbentden geçerken Tatar leşkerin geçürmemek içün seksen bin melâ'în-i bî-dîn taburdan çıkup karşulamağa gitmişlerdi. Varup arkurı yolların aldukda niçe gün ceng olup cânibeynden küllî şikest oldukdan sonra bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ feth ü nusrat gāziyân-ı leşker-i Tatar'a müyesser olup yiğirmi bin düşmen-i dîn düşüp, altı bin esir ü giriftâr olduğı ve mansûr u muzaffer olup orduya ni'met-i ferâvân ile müjdeleri haberi geldüğin söyledi. Ve Han hazretleri küffâr-ı hâksâr leşkerine mülâkī oldukları gibi cebelü ve cevşenlü melâ'îne Tatar'un okları kâr-ger olmayıcak atlarını nişâne eyleyüp tîr-bârân eyledükleri mahalde atları zîr ü zeber olup yıkıldılar. Münhezim oldukları bu vechile olduğın hikâyet ü rivâyet eyledi.

Cığala-zâde Kapudan Paşa'nın tersane[1] Ağası nâgehânî mazhar-ı gazab-ı Pâdişâhî olduğıdur.

Selh-i zilka'deti'l-harâmdan Vezîr-i saltanat-ârâ Kapudan Cığala-zâde Sinan Paşa hazretleri deryâ seferine gitdükde kānûn-ı kadîm üzre tersâne ağalığı hidmetine Dergâh-ı âlîde ze'âmetlü müteferrikalardan mu'teddün-bih[2] ve kârdân Rıdvan Ağa'sını komışdı. Bir husûs içün nâ-müstehık şahs-ı ecnebî hatt-ı hümâyûn îrâd[3] ider. Çan-

dân müsâ'âde itmeyüp bir nev' ile cevâb virüp hayr ola görelüm didüği a'da lisânından mesâmi'-i aliyye-i Pâdîşâhî'ye bir gûne dahi yetişdürürler. «Kalem der-dest-i düşmenest» kıssası üzre nâgehâni tahrîk-i ırk-ı gayret-i Şehenşâhiye bâ'is olup satve-i kâhire zuhûrına sebeb oldı. Çavuş-başı Çoban Süleyman Ağa'yı gönderirler. Varup «Seni südde-i sa'âdete istediler» diyüp getürdüğinde Rıdvan Ağa nâ-murâd görürki hal bu yüzden[4], dahi tecdîd-i vudu' içün ruhsat recâ idüp iki rek'at namaz kılup hâcet dileyüp kalduğı mahalde cellâd-ı kazâ fi'l-hâl başın meydânda galtan eyledi. *El hükmü ve'l-bakâ'u li'llâhi'l-Meliki'l-Vedûd.* Cesedin mekânına defn eylemeye iletüp teslîm eylediler, (213b) gazar ile gitdi. Fi't-târîhi'l-merkūm, sene 1002.

Defterdâr Pîrî Beğ Südde-i sa'âdete geldüğidür.

Gurre-i şehr-i zilhiccede sefer-i zafer-iktirânda sancağın oğlına ferağât idüp ve kendüzine Âsitâne-i sa'âdetde Şıkk-ı Sânî defterdârlığı inâyet buyurılan Pîrî Beğ be-izzet ü devlet İstanbul'a gelüp dâhil oldılar. Ve ol hafta yerine oturup kānûn üzre hil'at-ı fâhire geyüp teşrîf olunup pâye-i serîr-i saltanata yüz sürdiler. Fî 5 zilhicceti'l-harâm, sene 1002.

Seferden Yeniçeriler gelüp ahvâl beyân eyledüklerüdür.

Ve evâ'il-i şehr-i zilhiccede sefer-i zafer-eserden nevbetçi Yeniçeriler gelüp haberler virdiler ki «Serdâr-ı âlî hazretleri Yanık kal'ası muhâsarasında idi, biz ordudan ayrılduk leşker-i İslâm Allâh ta'âlânun inâyetiyle bî-hadd u bî-kıyâs gelüp cem'iyyet-i âzîm oldı, yer ve gök götürmez asker didikleri budur, hiç bir târîhde ne görülmiş ve ne işidilmişdür» didiler.

«Ve Karaman Beğlerbeğisi Mihaliclü Ahmed Paşa Budun muhâfazasında iken ma'zûl oldı. Karaman Beğlerbeğiliği Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa'ya virildi. Ve Yeniçeri Ağası Rûmili'nde mâl-ı bakāyâ tahsîl idüp sefere gelen Kapucı-başı Yemişçi Hasan Ağa'ya virildi. Ve leşker-i Tatar küffâr-ı hâksâr ile mukābele olup, muhkem ceng eylediler. Bi-inâyeti'llâh inkisâr ü inhizâm küffâra vaki' oldı. Asker-i Tatar gālib oldı diyü sahîh haber idüği an-karîb ma'lûm olur» didiler.

Âmme-i âlem niyâz u zârîde olduklarıdur.

Ve işbu aşr-ı zilhiccede ulemâ vü sülehâ ve âmme-i âlem[5] dergâh-ı Ahadiyyet'e teveccüh ile tazarru' ve niyâz u nâlişde olup husûsan hüccâc-ı zevi'l-ibtihâc Haremu'llâh'da Lebbeyk-zenân[6] Hacc-ı ekber olmak üzre hutbeteyn cem' oldı. Guzât u mücâhidîn feth u nusrat ümidinde cân ve baş terkinde bezl-i makdûrda «*Allâhümme yâ müfettihu fettih, yâ müferricü ferric iyyâke na'büdü ve iyyâke nesta'în*» du'âlarına meşgûl idiler.

Bayram gün Mısır'dan kadırga gelüp Beğlerbeğisine vezâretle hükm gitdükğidür.

Rûz-ı îd-i sa'îd-i adhâda ale's-seher diyâr-ı Mısıriyye'den (214a) kadırga gelüp iskleye yanaşdı. Harem-i muhtereme müte'allık havâtîn-i mükerremeden Belkıs Hatun ki, hazîne-i Mısr'dan ve cevâlîden vazîfe-i tekâ'üd ihtiyâr itmiş, sa'âdetlü Pâdişâh-ı sa'âdet -destgâh hazretlerinün kadîmî hidmetkâr u emekdârı olmağın sıla ve ziyârete gelüp ve Mısır Beğlerbeğisi Hadım Hâfız Ahmed Paşa hazretlerinün dahi südde-i sa'âdete pîşkeş ü hedâyasıyle arzıhâl ve hikâyetin getürüp îsâl ü teslîm eyledi. Ve Mısr Beğlerbeğiliği vezâret ile muhâfaza olunmak içün hükm-i şerîf-i cihân-mutâ' yazılmak fermân olundı. Fî evâsıt-ı zilhicce, sene 1002.

Bayram gicesi nâgehânî ihrâk vâki' olduğıdur.

Ve bayram gicesi kazâ-i İlâhî ile Tavuk-bazarı kurbında nâgehânî Sinan Paşa hazretleri Türbesinün evkāfından Yeni hanı[1] yandı. İstanbul Ağası Mehmed Ağa Acemi oğlanları ile yetişüp çok yoldaşlık eyledi. Sekbân-başı sonra geldi. Bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ tîz mündefi' oldı. Ve İrtesi İstanbul Ağası azl olunup yerine Anatolı Ağası geldi, bi-avni'llahi ta'âlâ[2]. Bu esnada İstanbul Ağasına müteferrikalık ile, mahlûl piyâde begliği düşmeğin yolıyle tevcîh buyuruldı. Fî evâsıt-ı zilhicce, sene 1002.

Bu hâkden kemter vüzerâ-i izâm huzûrlarında Matbah-ı Âmire kitâbeti mahlûl olup tâlib olduğumdur.

Evâhir-i şehr-i zilhiccede Matbah-ı Âmire Kâtibi Mustafa Beğ dâr-ı âhirete intikāl eyledi. Yerine bu fakîr-i hakîr-i kalîlü'l-i'tibâr tâlib olup «Emr-i ma'îşete âsândur» diyü niyâz eyledim. Vükelâ-i devlet «Pâdişâh-ı âlem penâh hazretleri hatt-ı hümâyûn ile kilarcılık ulûfesiyle masraf kâtibi olan Fedâî İsma'il'e buyurmışlardur» diyü cevâb virdiler. Kānûn-ı kadîm üzre amel buyurulursa hidemât-ı mebrûrede istihdâm olunup hâl ü kāli ma'lûm ırzından utanup ve dirliğinden korkar Matbâh-ı Âmire'nün (214b) emânetine istihkak ve isti'dâdı olan kâtib olmakdur ve illâ mukaddemâ hâkim-i mal olanlar hademe-i matbahdan kimesneyi getürüp baş kâtip itmek olmamışdur. Vâki' olan evzâ' ve etvâr-ı nâ-hemvâr hilâf-ı kānûn umûr-ı kitâbete nâ-ehl ahdâs getürüp hidmet sipariş buyurmak ile «Hâzine-i Âmire böyle muzâyakalara düşmekden hâlî değildir» dimişdim.

Hakîkaten merhûm u mağfûrun leh Sultân Süleyman Han zemânında Matbah-ı Âmire'nün müntehâ muhâsebesi kırk sekiz yükden tecâvüz itmemişdi. Ve Sultân Selim Han-ı mağfur rahmetu'llahi aleyh zemânının dahi müntehâ muhâsebesi altmış üç yükden geçmemişdür. Hâlâ Pâdişâhımuz Sultân Murad Han *-halledeʼllahu taʻâlâ hilâfetehû-* saltanatında bu hâksâr Anatolı muhâsebeciliği hidmetinde iken bir sene muhâsebesi yüz elli altı yük üzerine akd olunmış gördüm ve hâlâ iki yüz yük akça üstüne akd olunmış yalnız an Hizâne-i Âmire yüz otuz beş yük akça alınmış ve mahrûsa-i Mısr'dan elli bin altunluk me'kûlât gelür ve Rûmili ve Anatolı mukata'âtından sene-bersene elli yük akçalık me'kûlât havâlâtdan alınduğı dahi mukarrer u muhakkakdur. Ve bu cümleden sonra bahâ-i revgan ve bahâ-i ganem ve mâkiyân elli yükden mütecâviz mâlâ-kelâm sâhibine niçe yıllardan berü hakkı virilmemiş deyn vardur gitdükce isrâfât u itlâfât hadden efzûn olmaktadır. Allâh ta'âlâ hükkâmumuza insâf ve tenebbüh müyesser eyleye diyü a'yân-ı devlet nazarlarında söyledim kârger olmadı.

Ve kadıasker Mevlânâ Sun'ullah Efendi sadr-ı izzetde olanlara «Bu kişi kârdân u kâr-âgâhdur, şer' ile ve kānun ile su'âl ü cevâba kādir kadîmî sıdk u istikāmet üzre hidmet ide-gelmişdür, bunı istihdâm eylesenüz yeğ değil midür» didiler. Cümleden «Eyüdür, biz de şâhidüz» diyü cevâb virüp velâkin «Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri Fedâî'ye virdi» didiler.

Matbah-emîni ve şehr-emini ref' olunup yerleri tevcîh buyurulduğıdur.

Ve evâhir-i şehr-i zilhiccede (215a) Çaşnigîr Mehmed Ağa Matbah-ı Âmire emânetinden ref' buyurulup zemân-ı emanetinün[1] muhâsebesi görülmek fermân olundı. Ve yerine Kapu-ağası Gazanfer Ağa hazretleri çıraklarından Ömer Çavuş Matbah-ı Âmire emini olmak fermân olundı. Ve Şehr-emini Murad Efendi dahi ol gün ref' buyuruldı. Yerine sâbıkā Ayasofya mütevellisi müteferrikalarından Şems Efendi Şehr-emîni olmak fermân olundı. Sene 1002.

Matbah-emîni habs buyurulduğıdur.

Ve ma'zul olan Matbah-emîni Mehmed Ağa Çavuş-başı Çoban Süleyman Ağa habsine virildi. Ve «Muhâsebesi görülüp hak taleb eyleyen rencberân deyni edâ olunsun» diyü buyuruldı. Ve yerine emîr olan Ömer Çavuş elli yük akça noksan üzre muhâsebe virmeğe müte'ahhid olup isrâfat u itlâfatdan niçe bid'atler ref' itdürmekle çok sa'y gösterdi. Matbah-ı Âmire'nün kadîmî cellâb u ekkâl u kattâllerün ırkm kesüp gulû-girlik eyledi. Fî evâhir-i şehr-i zilhicce, sene 1002.

Hademe-i Matbah-ı Âmire'den tımara çıkanlardur

Ve cümle iki yüz seksen altı nefer bâzâra giden ve kilârcılardan yüz otuz altı nefer kimseleri Ferhad Paşa *-edâmeʼllahu taʻâlâ iclalehû-* hazretleri pâye-i serîr-i a'lâya arz idüp hatt-ı hümâyûn ile tîmâra çıkup ulûfeleri Hazîne-i Âmire'ye kalmak fermân olundı. Ve «Hidmete cümle yüz elli nefer kifâyet ider» diyü buyuruldı. Fî sene 1002.

Ve yevmiyeleri altı yüz yiğirmi beş akça Hazîne-i Âmire'ye kaldı. Nân u gûşt ve çuka ve mîrî at ve sâ'ir âdetleri kaldırıldı. Fi't-târîhi'l-mezbûr.

Vilâyet-i Haleb'e defterdâr olanları tekrar meclis-i âlî idüp su'âl eyledüklerüdür.

Evâhir-i şehr-i zilhiccede Ferhad Paşa *-edâle'llahu ta'âlâ iclâle-hû»* hazretlerine tezkire-i hümâyûn çıkdı. Mukaddemâ teftîş ve tefahhus olunan Haleb defterdârlarından tahsîl olınacak maldan su'âl buyuruldı. Ve fermân-ı Pâdişâhi ile cemîiyyet-i âzim sadrıa'zam hazretleri evinde olup Kadıasker Mevlânâ Sun'ullah Efendi ve Mevlânâ Ali Çelebi Efendi (215b) ve cümle Haleb'e defterdâr olanlar dahi geldiler. Baş-defterdâr Nuh Paşa ve Lala Ramazan Paşa iskemliler üzre karşuda oturdılar. Ve vilâyet-i Haleb'e defterdâr olan sekiz nefer efendiler ile akd-i meclis-i âlî oldı. Ve Kara-Burhaneddin Efendi mukaddemâ Vezîr Hasan Paşa hazretleri evinde teftiş olundukları üzre tekrâr savt-ı a'lâyıle mukāyese ve muvâzene mukaddemâtına âğāz eyledi. Ve defterdâr efendiler her biri cevâp virüp «Zemânlarımuzda galle kıymeti terakkī ve tedennî eyledüğine göre ve tahsîli mümkin olduğı üzre ve ziyâde ve noksân ile Âsitâne-i sa'âdete muhâsebelerimüz akd idüp virmişdük. Südde-i sa'âdetde dahi nevrûz-ı hümâyûn muhâsebeleri pâye-i serîr-i saltanata ziyâde ve noksan üzre okunan muhâsebâta niçün muvâzene ve mukāyese olunup sîgaya çekilmeye» didiler. Ve mukāta'a-i Haleb hidmetinde olan Kurd Çelebi dahi[2] defterdârlar muhâsebesine muvâfık söyledi. Ve Ferhad Paşa hazretleri bu esnâda buyurdılarki, sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh *-hallede'llâhu ta'âlâ mülkehû-* su'âl buyururlar ki, evvelden Haleb hazînesi dört yüz bin altun üstüne gelürken şimdi sebeb ü bâ'is nedür ki iki yüz bin altun tamâm gelmez bana cevâb virün didiler. Hesâb olunursa hâlâ dahi ziyâdedür diyüp cevâb virdiler. Ve bi'l-cümle şifâ virür söz söylenmedi. Kadıasker Efendiler ise «Bize[3] şer'-i şerîf ile istimâ' idecek ve hükm idecek kaziyye var ise görelüm» diyüp kalkup gittiler. Bir nice meclis olsa me'âl u netîce çıkmaz ve faysal bulmaz, nizâ' lafzîdür didiler. Ve ezkiyâ-i halk hazîne-i Haleb hakkında ba'zı kabûle münâsib mukaddemat bast eylediler ki, şâhân-ı pîşîn ve hükkâm-ı mütekaddimîn kat'â beğlerbeğileri emvâle nâzır itmek olmazdı, muhal ü mümteni'di ve Haleb defterdârlığı erkân-ı sa'âdet içinde makbûl ü mu'teber olduğı müstakil olduğıyle idi. Hâlâ beğlerbeğiler nâzır olıcak yüz bin altun müntefi' (216a) olmağa kāni' değillerdür. «Bendem mukaddem olan dahi ziyâde almış dirler ve Kapu-halkından emr ile istihdâma giden ha-

vâlât dahi ümenâ vü ummâlden yüz bin altın der-âmed ile iktifâ itmezler. Böyle zâlim gaddârlar Hazîne-i Âmireye her sene musallat olıcak ve defterdârlar hôd yılda birkaç varıcak akça neden gelür» dirler. «Ve bu zikr olınan mevâd Âsitâne-i sa'âdetden pîşîn câ'izeler ile virilecek hâl bu minvâl üzre olur, ana göre tedbîr ü tedârük lâzım olur» didiler. «Viren ve alan kimler idüği zâhir» didiler.

Dâr-ı musâdereye giren Defterdâr Hasan Efendi ahvâlidür.

Ve evâhir-i şehr-i zilhicce selhinde ki, sene 1002 dür, Yedi-kulle-de habs buyurulan Defterdâr Hasan Efendi'yi ol gice Kapucılar Kethüdâsı Ahmed Ağa varup habsden at arabası ile alup Vezîr İbrahim Paşa Hazretleri sarayına getürüp anda niçe su'âl ü cevâb oldukda «Kabz u zabt olunan mal u erzâkından mâ-adâ evleri[1] ve bağçesi ve evkāf u akarı içün otuz bin nakd altun tedârük idüp virürsen sana tarîkınla diyâr-ı Mısr'un muhâfaza sancağıyle defterdârlığın tevcîh itdürüp âzâd itdürdelüm» dimişler. «Bunca yıllardan berü eğer yar u dost idindinse bu musîbet ve muzâyakada bulunup seni halâs eylesünler» dinildi. Ve kendünün müddet-i ömrüde cem' eyledüği erzâk u esbâbını ve libâslarını sarâyda dellâller şûrîde-hâl mal-ı meyyit diyü bey' men-yezîd ile furuht eyledüklerini seyr itdi. *Allahümme ihfaznâ yâ Feyyâz min cemî'i'l-belâyâ ve'l-emrâz.* Bi'l-âhire ba'zı ehibbâ vü esdikā dest-gîr ü kerem-nümâlık idüp araya girdiler.

Beyt

دوست آن دائم که کیر د دست دوست
در پر یشان حالی و درماندکی

Nesr : Yiğirmi bin altun karz virüp teslîm eyledi. «Bakiyye kalan emlâk ü esbâbı virilüp âzâd ola» diyü buyuruldı. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Sefer-i zafer-eserden kapucılar gelüp ahbâr-ı sahîha getürdükleridür.

Evâ'il-i şehr-i muharremü'l-harâm sene selâse ve elfde sefer-i zafer-eserde olan (216b) serdâr ve sipehsâlâr-ı asker-i mansûre Sinan Paşa *edâme'llahu ta'âla iclâlehû* hazretlerine giden kapucılar geldi, ahbâr-ı sahîha getürdiler. Ve «Sâbıkā söylenen tebeddülât haberleri vâki'dür, Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa, Karaman Beğlerbeğisi oldı. Ve Yemişçi Hasan Ağa Yeniçeri Ağası oldı. Ve Kapucıbaşılığı merhûm Mehmed Paşa oğlı İbrahim Beğ istedi. 'Arz olunsun emr Padişahundur' diyü cevâb virdi. Ve Rûmili Beğlerbeğiliği yine Hasan Paşa hazretlerine ve Budun Beğlerbeğiliğin oğlı Mehmed Paşa'ya ta'yîn eyledi. Ve Anatolı Beğlerbeğisi Saturcı Mehmed Paşa azl olundı. Karaman Beğlerbeğisi Mehmed Paşa Anatolı Beğlerbeğisi oldı. Ve Karaman Beğlerbeğiliği Kastamonu Beği, sâbıkā Yeniçeri Ağası Halil Beğ'e virildi.

Ve cümle asker-i İslâm bir yere gelüp bir günlük mesâfe çadırlar[2] âlemi tutmışdur ve Tatar leşkerinün dahi hadd u pâyânı yokdur, sanki kıyâmet mahşeridür ve Yanık kal'asın kuşatmışlar meterislerden toplar atılup ceng olmakdadur. Ve küffâr-ı hâksâr dahi Tuna'nun öte yakasında taburın kurmış ucı bucağı görünmez leşker ile turur. Bugün yarın[3] inşae'llâhu ta'âlâ tokuşurlar virmek Allah ta'âlâ hazretindendür. Eğer tabur ve eğer kal'a ahvâlidür, bizi hayr du'âdan unutmasunlar gördüğün söyle, var haber vir didiler. Geldük ammâ umarın Allah ta'âlâ hazreti asker-i İslâm'a nusratlar eyleyüp Muhammed Mustafa *salla'llâhu aleyhi ve sellem* hürmetine feth ü zaferler müyesser eyleye, an-karîb müjde haberleri ile Kapu Kethüdâsı Yusuf Ağa gelecekdür» diyü kapucılar Kasr-ı âlî'de leb-i deryâda sa'âdetlü Pâdişâh-ı gerdûn-cenâb hazretlerine takrîr eyledüklerinde yüzer sikke filori ve hil'at-ı fâhire ile teşrif buyuruldılar. Fî 11 şehr-i muharremü'l-harâm, sene 1003.

Müderris Nihâlî Çelebi azl olunup redd-i beled olduğıdur.

Ve evâ'il-i şehr-i muharrem sene-i mezbûrede merhûm Osman Paşa müderrisi[4] Nihâlî Çelebi fazîlet-i ilm ü ma'rifet ile müte'âref

iken ve Kadıasker Mevlâna Sun'ullah Efendi'nün ihsân-dîdesi olagelmiş iken haddinden (217a) ziyâde bî-edebâne nâ-şâyeste kelimât itmekle azl buyuruldı. Ve çavuş eline habse virilüp kal'a-ı Rodos'a gitmek fermân olundı.

Mısrâ'

بنده باید که حد خود داند

Nazm

نکو نیست از طور دانشوران
دلیری به بدکویی سروران
لب از غیبت اهل دولت به بند
که آن غیبت آرد بجانت کزند

Beğlerbeğiler tebdîl olduğıdur.

Ve evâ'il-i şehr-i mezbûrede vilâyet-i Rakka Beğlerbeğisi Osman Paşa Kethüdâsı Ferhad Paşa Şehrizol Beğlerbeğisi oldı. Ve Şehrizol Beğlerbeğisi Defterdârlıklardan çıkan Bâkî Beğ-oğlı Osman Paşa Rakka Beğlerbeğisi olmak fermân olundı. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Ulûfe çıkduğıdur.

Evâsıt-ı şehr-i muharrem sene-i mezbûrede bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Vehhâb mevâcib-i lezez sene 1002 cidd ü cehd-i mevfûr ile hüsn-i tedbîr ü tedârük olınup virildi. Vezîr-i isâbet-ârâ halk-ı âlemün bî-insaflıklarıyle keş-â-keşde sa'y u ihtimâm u ikdâm üzre olup taksîr itmeyüp tahsîl-i emvâl eyledi.

Şâm-ı şerîf kadılığı virildüğidür.

Evâsıt-ı şehr-i muharremde Şâm-ı dârüsselâmda Beğlerbeği Murad Paşa ve Kadısı Mevlânâ Kethüdâ Mustafa Efendi'den arzlar gelüp Südde-i sa'âdete biri birin bildürmişler. Pâye-i serîr-i saltanata

telhîs olunup okundukda Kadı Efendi azl buyuruldı, yerine sâbıkā kadı olan Hasan Kethüdâ-zâde Mevlâna[1] Efendi fermân olundı. Fî 17 muharrem, sene 1003.

Tuna Defterdârı habs olunup mal taleb olunduğıdur.

Ve mukaddemâ Haleb defterdârı[2] olanlardan ziyâde ve noksân muhâsebelerinde mukāyese ve muvâzene üzre su'âller olunmışdı. Âsitâne-i sa'âdetde hâlâ Tuna Defterdârı Mustafa Efendi'ye «Sen Defterdâr İbrahim Efendi'den iki senede yüz yetmiş bin altun aşağa muhâsebe virmişsin» diyü Çavuş-başı Çoban Süleyman Ağa'ya habse virildi. Ve evleri mühürlenüp cümle tecemmüli raht u bahtı hisâb olundı. İki yüz bin akça ihâta eylemedi. Ve evleri hatununun olup bu hâl üzre kaldı. (217b)

Kapudan Cığala-zâde hazretleri tereke ile memlû harbî kâfir kalyonlarını alup mahzen-i âmireye gönderdüğidür.

Vezîr ve Kapudan Cığala-zâde Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû* hazretleri bu def'a deryâda Donanma-yı Hümâyûn ile İspanya la'înün dört pare tereke ile memlû[3] kalyonlarına rast gelüp biri memlû ahşâb[4] imiş âlât u esbâbın alup ihrâk bi'n-nâr eylemişler. Ve mâ-'adâ üç kıt'a kalyonların altı yüz nefer yarar güzîde firenklerin zabt idüp yüz seksen bin keyl buğday ile kalyonları İstanbul'a mahzen-i âmireye gönderdiler. Ve iki nefer centlüm[5] sâhib-i hüsn ü cemâl bey-zâdeler kendümüz buğday içinde nihân eyleyüp gizlü genc olalum dimişler. Fi'l-hakīka kimse âgâh olmayup geldüklerinde mahzen önünde âşikâr oldılar. Her biri melâhat u letâfetde dünya ve-mâ-fî-hâya bedel, nazardan cana can bağışlar mümtâz u ser-efrâzlar idi. Bi hamdi'l-lâh seyr itmek müyesser olmışdı.

Beyt

آباد نشد دل که خراب پسران شد
حسن پسران آفت صاحب نظران شد

Fî evâhir-i muharrem, sene 1003.

Cevâhir-furûş Yahûdî kıssasıdur.

Ve evâhir-i muharremde acâ'ib-i umûrdan bir garîb kıssa zuhûr eyledi. Meselâ bir cevher-furuş Yahûdî Harem-i muhterem baltacılarından Rıdvan nâm yarar ve secâ'at-şi'âr yiğit eliyle iki kıt'a zıkıymet murassa' ve mücevher esbâb[a] getürüp «On yük akçaya olur eksiğe olmaz» diyüp içeriye mezbûr baltacı ile göstermeğe gönderir. Biri miyân-bend ve biri sorguç ikisi de a'lâ cevâhir ile müzeyyen zîkıymet esbâbı alup içerü iletüp yine aynı ile çıkarup Yahûdî'ye teslîm ider. Ve bir niçe eyyâm görünmeyüp nâ-bûd u nâ-peydâ olur. Ba'de zemânin Yahûdî'nün evlâdı Baltacı'dan «Babamız bu denlü mal ile sana geldi neyledün» diyü taleb eylediler ve «Katl eyledi» diyü ruk'alar sundılar. Bu ise «Ben haremde sâkin bende-i Pâdişâhum[7] ve ben ana esbâbını[8] teslîm eyledim, dahi bilmem» diyüp inkâr eyledi. Baltacılar ale'l-ittifak (218a) «Biz bu nâmı kabûl itmesüz içimüzden bu kişiyi yolıyle ihrâç eylen. Ba'dehu şer'-i şerîf üzre ahvâli siz bilürsiz dimekle pâye-i serîr-i a'laya arz olunup mezbûr Baltacı Rıdvan on sekiz akça ile Sipâhi oğlanı bölüğine ilhâk buyuruldı. Ol gice müsâfereten ağa odasına varup Yahûdî elinden virilen murassa' esbâbun biri nice imiş koynından çıkdı, âşikâren inkâr müşkil oldı. Ve irtesi içerü odunluk anbarı âb-hânesinde bir leş[1] bulundı» diyü şâyi' oldı. Öküz oğlanlarından Baltacı Rıdvan Beğ'ün hısımı yâr u hemdemi ol gün طپان مرادہ[2] kodı. Ve Baltacılar odasında tavanda yüz zirâ' rengîn Frengî katîfe pinhân bulundı. Ve Yahûdî'nin vârisleri âb-hânede bulunan leşe seğirdüp çıkartdılar. Kendülerün cîfe-i nâ-pâki idüği mukarrer oldı. Ve Baltacı Rıdvan Beğ «Meğer katı çok kimsenün yed-i rüşveti olup karışmaduğı mühmelât yok, ağzı boklu yiğit olup benüm ağzum açdurman» diyüp garâ'ib söylemek ihtimâliyle örtüp bastırdılar. Yahûdîler ise «جهود مرده منسوم چه پاکست» diyüp ölüsin[3] ağlayu gitdiler. Ba'dehû Rıdvan Beğ'i deryâya atdılar gitdi. Fî evâhir-i muharrem, sene 1003.

Sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh -hallede'llâhu mülkehû- hazretlerinün vüzerâsıdur.

Ve hâlâ sene 1002 de devlet ü saltanat-ı kāhirenün mesned-i vezâretinde mukīm olup sadr-nişîn olan vüzerâ-i izâm-ı zevi'l-ihtirâm

-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehüm- hazretleri bunlardur ki, beyân olunur. Sadrıa'zam ve Serdar-ı ekrem ve müşîr-i mufahham Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri ve Sadr-ı sânî serdâr Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri, Vezir-i sâlis-i saltanat-ârâ Damad İbrahim Paşa hazretleri, râbi' Vezîr-i dilîr ü müşîr Kapudan Cığala-zâde Sinan Paşa hazretleri, hâmis, Vezîr-i bâ-vakār Cerrah Mehmed Paşa hazretleri, sadis, Vezîr-i celîlü'l-kadr Damad-ı Şâh-ı cihân Halil Paşa hazretleri, (218b) sâbi', Vezîr-i bâ-tedbîr Hadım Hasan Paşa hazretleri; ve serhadd-i mansûre-i memâlik-i mahrûsa-i Pâdişâhîde eyâlet-i vezâret ile hükûmet iden vüzerâ-i izâm-ı zevi'l-ihtişâm bunlardur ki şerh[4] olunur : Vilâyet-i Yemen ve Aden Beğlerbeğisi Hasan Paşa hazretlerine, evlâd-ı Mutahhar'un kılâ' ve memleketlerin zabt eyleyüp, yedi neferin südde-i sa'âdete gönderdükde vezâretle hükûmet itmek-içün hükm-i şerîf-i cihân-mutâ' gönderildi. Sene 992.

Vilâyet-i Azerbaycan Darü'l-mülk-i Tebrîz fethinde beğlerbeğilik ile muhâfazada olan şecâ'at-şi'âr Hadım Ca'fer Paşa hazretlerine vezâret ile hükûmet itmek-içün hükm-i şerîf gönderildi, fî sene 995. Hâlâ vilâyet-i Şirvân muhâfazasına gitmişlerdür.

Ve Rûmili Beğlerbeğisi merhûm Mehmed Paşa-oğlı Hasan Paşa hazretlerine vezâret ile vilâyet-i Budun muhâfazasına eyâlet ile hükûmet içün hükm-i şerîf gönderildi. Fî sene 1001.

Vezîr-i müşîr Hızır Paşa hazretleri Âsitâne-i sa'âdetden vilâyet-i Bağdad muhâfazasına gönderildi. Fî sene 1001.

Ve sadrıa'zam ve serdâr-ı ekrem hazretleri oğlı Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa hazretlerine sefer üzerinde Rûmili Beğlerbeğiliği ile vezâret içün hükm-i şerîf gönderildi. Fî sene 1002.

Ve diyâr-ı Mısriyye Beğlerbeğisi Hadım Hâfız Ahmed Paşa hazretlerine vezâret ile hükûmet itmek içün hükm-i şerîf gönderildi. Fî sene 1002.

Cem'an vüzerâ-i izâm, aded : 13, dâhil : 7, hâric, aded : 6.

Hazret-i Serdâr-ı haşmet ü şevket-medâr Sinan Paşa kapu kethüdâsı Yusuf Ağa Kal'a-i Yanık ve tabur feth müjdesi ile geldüğidür.

Ve sene 1003 şehr-i saferü'l-muzafferün yedinci sebt güni Serdâr-ı a'zam ve ekrem Sinan Paşa *-edâme'llahu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerinün Kapı Kethüdâsı Yusuf Ağa kapucılar ile sefer-i zafer-esere Rûmili Beğlerbeği Sinan Paşa-zâde Mehmed Paşa'ya vezâret müjdesi hükmiyle gitmişlerdi. «Kal'a-i (219a) Yanık fethi ve küffâr-ı hâksârun taburları basılup melâ'în-i müşrikîn münhezim olup niçe bin a'dâ-i dîn kılıçdan geçüp, orduları ve çadırları ve koçı arabaları ve on pâre kadırgaları ve altı yüz pâre şaykaları alınup ve kuzât-ı leşker-i İslâm ve asker-i Tatar mâl-ı ganîmet ile muğtenim olup niçe yüz pâre top ve niçe bin kantar barutları kabz u zabt olunup, bi-inâyeti'llahi ta'âlâ ve tevfîkihî bir vechile feth ü nusrat müyesser olmışdır» diyü bildürdi. Ve ümerâ-i İslâm'dan niçeler dahi meydân-ı şecâ'atde şerbet-i şehâdet içüp dâr-ı rıdvân-ı na'îme hırâmân olındukların haber virdi. Ve bi'l-cümle âmme-i âleme müjdeler ve beşâretler eylediler. Ve terakkîler ve hil'at-ı fâhire ile teşrîf buyurulup pâye-i serîr-i saltanata yüz sürdiler. Fi 7[1] şehr-i saferü'l-muzaffer, sene 1003.

Ve uslûb-ı âyîn-i ceng ve feth-i mübîn-i kıl'â-i metîn ve tedbîr ü tedârük-i asâkir-i zafer-karîn ne vechile tafsîl üzre vukū'buldı ise Serdâr-ı âlî-kadr hazretlerinün, vüzerâ-i izâm-ı vâlâ-makām hazretlerine mufassalan tahrîr eyleyüp i'lâm u inhâ eyledükleri mektûb-ı mergûb-ı sa'âdet uslûbları aynı ile işbu mahalle sebt olundı. Fi't-tarihi'l-merkūm.

Serdâr-ı âlî-kadr hazretlerinün erkân-ı sa'âdete gönderdükleri feth ü zafer mektubıdur, ki nakl olundı.

Bundan akdem küffâr-ı hâksâr Estorgon ve Hatvan kal'aların muhâsara eyledükde bu muhibbinüz sur'at ü isti'câl ile yüriyüp Can-kurtaran nâm mahalle gelindükde kefere-i fecere kal'aları bıragup gitdüklerinde mufassalan i'lâm olunmış idi. Mâh-ı şevvâlün yigirmi dördünci güni umûmen asâkir-i mansûre ile Can-kurtaran'dan kalkup Tata nâm harbî kal'a üzerine gelindükde küffâr askeri dahi

Tuna'nun öte yakasından karşumuza gelüp konup Tata kal'ası mel'ûnların gözlerine karşu üç gün muhâsara olunup ve dördünci gün içinde olan melâ'în kal'ayı emân ile teslîm eyledükden sonra (219b) mâh-ı zilka'denün ikinci güni andan dahi kalkup yol üzerinde Samartin nâm kal'a dahi muhasara olundukdan sonra ol dahi emânla alınup ba'dehû mah-ı zilka'denün on üçünci güni Yanık nâm kal'anun üzerine nuzûl olunup azîm toplar ile muhâsara olunmağa mübâşeret olundı.

Kefere askeri kal'anun bu vechile muhâsara olunduğın istimâ' eyledüklerinde yüz bin güzîde asker ki, serdârları olan kıralun karındaşı Manyaş Hersek nâm la'în ile ve dahi niçe nam-dâr Nemçe ve Macar beğleri ile ve İspanya ve Venedik ve Leh ve Moskov ve Erdel ve Duka Françe ve Rim Papa'dan mu'âvenete gelen melâ'în ile Komaran a'dası içinde Tuna'nun öte yakasından[2] gelüp kal'anun yanına kondılar. Zikr olunan Komaran adasınun tûl u arzı üçer günlük menzil yol ziyâde vâsi' ada olup iki cânibden nehr-i Tunâ cârî olmağla içine geçilmek mümkin olmaduğından mâ'adâ Yanık kal'ası dahi hadden ziyâde vâsi' ve cevânib-i erbâ'asınun dıvarlarınun dolması otuzar zirâ olmağla dıvarlarına top bir vechile kâr itmeyüp ve bir tarafdan nehr-i Tuna ve üç tarafdan Raba (Raab) ve Rinçe[3] nâm nehirler cârî olup cevânib-i erba'ası deryâ-misâl sular olduğından mâ-adâ yanında dahi bu vechile yüz bin asker olup muttasıl atlu ve piyâdeleri kal'aya girüp piyâdeleri kal'a bedenlerinden ceng idüp atluları dahi kurduğımuz meterislere çıkup her gün bu vechile muhârebe[4] vü mukâteleden hâlî olunmazdı. Ve bi'l-cümle eğer vüs'at-de ve eğer metânet ü istihkâmda umûmen Rûmili'nde olan ehl-i İslâm kal'alarından[5] birisi buna mu'âdil olmayup selâtîn-i Osmâniyye'den birinün zemânlarında bu vechile bir kal'a muhâsara olunmak vâki' olmamışdur. Ve bu uslûb üzre iki hafta mikdârı muhâsara olundukdan sonra Tatar Han dahi umûmen Tatar askeri ile gelüp müşâvere olundukda (220a) «Cümle ehl-i vukûf adaya geçilüp melâ'înün taburlarına şikest virilmeyince kal'anın fethi mümkin değildür» diyü ittifâk eylemekle, bir def'a ikdâm olunup öte yakaya birkaç bin Tatar askeri ve yüz mikdarı Yeniçeri geçdükde mel'ûnlar haberdâr olup cümle asker ile gelüp hücûm eyleyüp öte yakaya geçenler cüz'î kimesne olmağla mukâvemet idemeyüp kimi şehîd olup ve kimi berü yakaya geçüp ba'dehû melâ'în-i hâsirin bir def'a dahi

öte yakaya geçilmek havfından Tuna yalısına meterisler kazup gice ve gündüz Tuna yalısını bekleyüp bu muhibbinüze ve cümle asker-i İslâma dahi gayret gelüp öte yakaya geçmeğe köpri tedârüki içün ta Budun'dan ve Estorgon'dan arabalar ile gemiler ve şaykalar getürdilüp otuz sekiz gün mikdârı kal'a muhâsara olundukdan sonra mâh-ı zilka'denün yiğirmi ikinci güni, ki yemvü'l-hamîsdür, ale's-sabâh kalkılup zikr olunan köpri ve şayka ve gemileri Tuna kenârına getürilüp Rûmili Beğlerbeğisi ve Anatolı ve Karaman ve Haleb Beğlerbeğileri asker ile meterislere ve toplar üzerine konılup hemen kendümüz bir koldan Yeniçeri ve Kapu-kulı ve Cebeci ve sâ'ir asker ve tevâbi'imüz ile ve bir koldan dahi oğlımuz Mehmed Paşa Budun askeri ile ve Tatar Han ile ta'yîn olunup kendümüz bizzat Tuna kenârına[1] varup karadan olan yiğitleri el üşürüp Tuna'ya koyup içine Yeniçeri ve Kapu-kulı ve Cebeci ve sâ'ir ihtiyârı ile fedâî yazılanlardan bir mikdârı tüfenglü kimesne öte yakaya geçüp birkaç atlular dahi Tuna'yı yüzdürüp geçüp mel'ûnların kurdukları meterislerin ve beş aded topların alup ve fi'l-hâl köpri binâsına mübâşeret olunup aşağa koldan oğlumuz Mehmed Paşa dahi Budun Yeniçerisi ve kul oğullarından dört bin mikdârı kimesne geçüp mel'ûnlar haberdâr olduklarında cümlesi alayları ile gelüp öte yakaya geçen tüfenglülerimüzün üzerine hücûm (220b) eyledüklerinde berhordâr olsunlar *«Ke-ennehüm, bünyânün mersûs»* fehvâsınca sâbit kadem olup mel'ûnları tüfenge tutup[2] ve kendülerden aldukları beş aded topı üstlerine atup ve bu cânibden dahi azîm badaloşka toplar ve şâhî darbuzenler kırılup ve tüfeng-endâzlar konılmış idi. Anlar dahi atılup hikmet-i İlâhî her atdukça mel'ûnların alaylarına rast gelüp niçe melâ'îni dâhil-i nâr-ı cahîm eyleyüp bir vechile fırsat bulmamağla aşağa koldan geçenler üzerine hucûm idüp, anda dahi fırsat bulamayup ve bi'l-cümle bu minvâl üzre ol gün ahşama dek dört def'a hucûm idüp bir vechile fırsat bulmamağla mağlûb u menkûb tabur-ı meksûrlarına gidüp *«Kemmin fi'etin kalîletin galebet fi'eten Kesîreten bi-izni'llâh»* mazmûnı bu mahalde zâhir oldı. Ba'dehû ol gün akşama dek ve ol gice sabâha dek köpri binâsına çalışup irtesi ikindi zemânında köpri güçle itmâm bulup asker-i mansûreden yiğirmi otuz bin ve Tatar askerinden kırk elli bir kimesne öte yakaya geçüp dahi ne kendümüz ve ne beğlerbeğilerden bir kimse geçmedin öte cânibe geçen asker, mel'ûnların taburları üzerine hücûm eyledüklerinde melâ'în-i hâsirîn karârı firâra tebdîl idüp leşker-i İslâm orduların

ve barutların ve iki üç bin mikdârı çadırların yağma eyledüklerinden mâ-adâ artlarından dahi irişüp beş bin mikdârı esbâb u tuhaf ve gümüş evânî ile memlû olan koçı arabaların alup Tatar tâ'ifesi ve sâ'ir asker mâl-ı ganîmete bir mertebe müstağrak olmışlardur, ki bir târîhde dahi olmamışdur. Bunlardan mâ-adâ on aded azîm kadırgaları ve altı yüz mikdârı şayka ve çam gemileri, ki içlerinden kırkar ellişer at alur[3] ahurları ve sobalı ve ocaklı odaları olup zikr olunan gemilere iki yüz bin mikdârı asker girmek kābil olup fikr-i fâsidleri Estorgon'ı ve Budun'ı alup ta aşağı Belgrad'a varup Erdel ve Boğdan ve Eflâk askerini kendülerine tâbi' idüp ta Karadeniz'e varınca ol yalıları (221a) almak imiş Hak ta'âlâ hazretleri bu vechile cezâların viricek zikr olunan kadırgaları ve gemileri dahi alınup içlerinde üç yüz mikdârı badaloşka ve kolonborna topları ve şâhî ve miyâne darbuzenler ve pırangı ve şaykaları alınup hattâ ol ma'rekede serdârları ölüp kıralun karındaşı olan Manyaş Hersek dahi mecrûh olup ve Duka Françа'nun karındaşı olup Frenk askerine serdâr olan la'îni dahi top götürüp[1] ve nâm-dar beğlerinden ve beğ-zâdelerinden yüzden ziyâde mürd olup ve cengcilerinden ve cenge getürdükleri re'âyâdan esîr olup katl olan otuz kırk bin mikdârı vardur *«Fe-hezemûhüm bi-izni'llâh»* âyet-i kerîmesi bu sâl-ı ferhunde fâlün târîhi vaki' olmışdı. Bi-hamdi'llâhi ta'âlâ bir mertebe gazâ vü feth-i cemîl olmışdur ki bu yakînlarda dahi olmış değildür. Melâ'în-i hâsirînün tabırlarına bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ şikest virülüp münhezim oldukdan sonra Yanık kal'asına dahi muhkem yapışılup[2] iki üç mahalden lağm olup bir ferd can u gönülden tekayyüd eylememekle kendüm bizzât meterislerle varup gice ve gündüz toz ve toprak içinde yatup kalkup, Hüdâ'ya ma'lumdurki eğer yürüyüşde ve eğer toprak içinde sürmekde bu muhlısları[3] ileriye varup takviyet virmeyince kimesne gayrete gelmezdi. Bu vechile dikkat eylemekle iki yerde gedik açılup muttasıl yürüyüşler olup mel'ûnlar içerüden, asâkir-i İslâm taşradan top ve tüfeng ve taşla ve bi'l-cümle bu vechile leyl ü nehâr muhârebe vü mukāteleden hâlî olmayup asker-i İslâm'dan ve beğlerden niçe kimesneler şehîd olup[4], hatta Karaman Beğlerbeğisi olan Halil Paşa meterisde top ile urılup şehîd oldı. Kal'a-i mezbûre muhâsarasında çekilen mihnet ü âlâm heman hazret-i Alîm u Allâm'a ma'lûmdur. Tafsîli ol cânibe varanlardan ma'lûm olur. Muhassal-ı[5] kelâm bu minvâl üzre altmış gün mikdâr kal'a muhasara ve leyl ü nehâr yürüyüşler olup iş bu muharremü'l-

harâmun on ikinci güni, ki yevmü's-sülâsâdur, ol gice kal'a içinde Beğlerbeği olan Gorof ve Frenk askerinün serdârı olan Hersek ve sâ'ir keferenün (221b) cümlesi emân taleb itmekle emân virilüp emîn ü sâlim Peç'e[6] doğrı irsâl olundı. Zikr olunan kal'a mukaddemâ Sultân Süleyman Han-ı mağfur bu cânibe geldükde bir palanka olup ateşe urılup ihrâk olunmış. Ba'dehû istihkâm u metânet üzre kal'a binâ idüp ol zemândan bu ana gelince muttasıl her biri ta'mîr idüp bu kadar zemân içinde alınacak kal'a değil idi, mahzâ Hak sübhânehû ve ta'âlânun avn ü inâyeti ve ehibbânun hayr du'âsı berekâtında fethi müyesser olup hâliyâ içine beğlerbeği konulup kul yazılmak üzredür heman cenâbınuzdan dahi mercûdur ki bu cânibi hayr du'âdan ferâmûş buyurmayasın ve's-selâm.

Mısrâ'

«İstaburı bozılup kâfirden alındı Yanık» sene 1003.

Mısrâ'

«Adûy-ı dîn sınup feth oldı Yanık»

Mısrâ'

«Hamd li'llâh aldı Yanık kal'asın Şah-ı cihân» sene 1003[7].

Tatar Hanı Gâzî Girây hazretleri a'lemü'l-ülemâ mevâlî-yi izâmdan Kefelü Mevlânâ Hüseyin Efendi'ye feth ü zaferi beyân buyurdukları mektûb-ı mergûb-ı sa'âdet uslûblarıdur. Keyfiyyet-i sulûki tahrîr eylemişlerdür.

Cenâb-ı fazîlet-me'âb bizim Hüseyin Efendi hazretlerinün huzûr-ı şerîf-i me'âlî-teşriflerine inhâ-i sadâkat intimâ oldur ki: Bundan akdem fermân-ı Pâdîşâhî üzre sefer-i hümâyûna müteveccih olup Boğdan ve Eflâk ve Erdel vilâyetine uğramakda ba'zı mahzûr vârid olup düşmen-i dîn olan vilâyet-i Leh keferesinün içinden Macar dağlarını aşmak lâzım gelüp bu bâbda asker-i Tatar ile fi'l-cümle[8] istişâre olunup mukarrer olıcak Cenâb-ı Hak ve Kādir-i mutlak haz-

retlerinün mevâhib-i gaybiyyesine tevekkül ve mefhar-ı âlemün mu'cizât-ı lâ-raybiyyesine tevessül idüp, asker-i zafer-peyker-i Tatar ile Erdel sınurına mahdûd Leh vilâyeti ortasına mah-ı şevvâlün sekizinci güni dâhil olunup *Ve haysü mâ-küntüm fe-vellû vucûheküm* nass-ı şerîfi mü'eddâsınca vilâyet-i mezbûrenün kılâ' u bukâ' ve kurâ[9] vu ziyâ'ından her ne cânibe ki teveccüh olundıysa a'vân-ı zafer ve ensâr-ı nusret istikbâl idüp her çend cem' olup ceng ü cidâl ki (222a) eylediler.

Nazm

دهاده خروش آمد و دار و كير
هواد اكركس شدا زير تير
زهر تير كز شعت پرواز كرد
تنى زار پيوند جان باز كرد

Nesr: Darb-ı tîr-bârân ile ol bûm-ı şûmları perrân ve mekânların nîrân idüp «*fe-zûkû felen-nezîdeküm illâ azâben*» şerbet-i nâgüvârın îzâka idüp müddet-i kalîlede tahrîb-i bilâd-ı küfr-bünyâdlarında ol denlü[1] ihtimâm olunmışdur ki intikâm-ı Akkerman ve Cankerman değil vilâyet-i Kırım'a eyledüği hüsrân alınmışdur. «*zâlike hüve'l-husrânü'l-mübîn*» müşâhade eylediler. Ve zamâ'im-i leh aleyhi mâyestehikku leh tahrîb ve terhîbinde vech-i etemm üzre dikkat u ihtimâm olundukdan sonra hudûd-ı mezbûra mahdûd olan Erdel-i edall sınurına muttasıl olan bender-i dayyıku'l-memerr, ki Balkan dimekle ma'rûfdur, vusûl buldukda müşâhade eyledüği her tarafdan vâki' olan cibâlün kılâli[2] sakf-ı âsumâna hem-ser belki eyvân-ı keyvâna beraber ortasından geçen كريوه nün güzergâhı gayr-ı müstemer belki murûr itmek ihtimâlinde akl kâsır aşağa yanında akan nehr-i azîmün teselsüli zencir-kerden-i ukûl ve pây-bend-î fuhûl ve[3] emvâc-ı girdâb ademden nümûdâr ve efvâcından tûfân[4] âşikâr bu makûle azimü'l-hatarda Erdel kıralı zikr olunan bender ağzında vâki' هوست nâm hisâr-ı küfr-inhisâr zâbıtına haber gönderüp anlar dahi piyâde ve süvarden ve ehl-i kurâdan niçe bin tüfeng-endâz cem' idüp müsellalı u mükemmel suvarlarına karavol ta'yîn idüp ve yedi sekiz bin teberdâr tedârük idüp teberdârlar kulel-i cibâlden azîmu'l--cism di-

rekler kesüp tarafeynden yollara bırağup ve piyâdeler tüfengler ile zikr olan mazîkda turup ve suvarlar akablarında hâzır olup, sunuf-ı mezkûre ile ol arsa-ı tenk-bisât şatranca döndükde ferzâna bu tahayyür ile mat u mütefekkir ve leclâc-ı fikr[5] bu mansûbede kâsır u mütehayyir olup, âhir semend tab'-ı dilâverân-ı meydân-ı rezmde piyâde olup, sağîr ü kebîr, vazı' u şerîf (222b) atdan inüp[6] piyâde olup, şibh-i tîr[7] idüp, murûrâ ikdâm ve akdâm-ı sa'y ile ihtimâm olunа, re'y u tedbîr ile mukarrer oldukda bizzât kendümüz piyâde olup, tîr ü kemânı ele alup, bilâ-tevakkuf u bî-tekellüf vech-i meşrûh üzre ol kavm-i şûma hücûm olunup sadâ-yı Allâh Allâh zemzeme-i tesbîh mele-i a'lâya peyveste oldukda gulgule-i gazânun sadme-i salâbeti gûş-i bî-hûş-i küffârı esamm ve zebân-ı ziyânkârların ebkem eyleyüp «*inne hâze'l-yevme usîr*» alâmâtı her cânibden müşâhede ve zâhir ve «*inne azâbî le-şedîd*» emâreti her tarafdan mübeyyen ü bâhir olup dilîrân-ı Tatar kimi mânend-i nehenk sudan ubûr ve kimi misâl-i pelenk kal'a-i kûha su'ûd u mürûr ve kimi dîde-i mûrdan teng derbendden[8] geçmeğe âhenk itdükde o fırka-i füccâr mecma'-ı şeyâtîn gibi târumâr olup kad-i meclisleri münhal ve nazm-ı tedârükleri muhtell olduğı gibi merdân-ı kâr-zâr her cânibden yürüyüş idüp ol hâsirinün kimini tu'me-i tîğ-i âbdâr idüp kesr ü hezîmete azîmet itdükden sonra el-hamdü li'llâh ol ma'berden geçilüp هوست nâm hisarun önünde konulup seherî ol menzilden göçilüp, ikdâm-ı tamâm ile vilâyet-i küffârı her gün yaka yıka دورهسين nâm varoşı ki Solnuk nâm hisar-ı İslâm'un serhaddidür, askerimüz ile nüzûl olundukda meğer Macar kâfirinün otuz bin askere serdâr olan Barıştuvan (بارشتوان) nâm mel'ûn ol gün ale's-seher ilerü giden karavolumuza rast gelüp muhlisınıza haber geldüği sâ'at ol ki âyîn-i Tatar'dur, tertîb idüp çarhacılık[9] içün Şirbeyi olan Kutlu Giray Beğ ve Emir Sultân Beğ ta'yîn olunup kalb-i askerde kendümüz yürüyüp ol gün bir azîm ceng oldu ki

Nazm

بجنبش در آمد زمين و زمان
توكفتى نخواهدپريد جهان
اجل بر كشاده زهر سو كمين
چو درياى خون شد سرا سرزمين

Ve âkıbetü'l-emr subh-ı zafer matla'-ı İslâm'dan tulû' idüp, tîğ-ı hûn-bâd (223a) gāziyân-ı aftâb-ı âlem-tâb gibi ol rezm-gâh-ı sahrâ-i Deşt gibi lâlezâr ve tîr-cân-ı sitândan-ı düşmen-i dîn ve harzar oldı.

Beyt

بیابان چو در پای خون شد در ست
تو کفتی ز روی زمین لاله رست

Nesr : Ol meydânda merdâne ceng ve dilîrâne âhenk idenlere niçe ihsân u in'âmumuz olup ve diri düşen küffârun nâmdârlarından serdâr-ı âlî-mikdâr savbına haber içün irsâl olunup ve mâh-ı zilka'denün yiğirmi dördünci güni Yanık nâm kal'a kurbında Sadrıa'zam Serdâr hazretleriyle mülâkāt olunup ol gün ba'de'l-müşâvere herkes kendü çadırına mürâca'at idüp nehr-i Tuna'nun öte cânibinde olan kâfirün cem'iyyetine varılup evvel tabûr-ı nekbet-numâ perîşân olmadın kal'a-ı Yanık alınmak muhal ve bu minvâl üzre olmasa asâkir-i İslâm'a niçe dürlü ihtimâl vardur, çünkü asker-i Tatar şinâverlik ile meşhûrdur. Serdâr hazretleri muhlisinize teklif idüp nehr-i mezbûrdan beş on bin Tatar geçmek münâsib görildi. Biz dahi iki bin Yeniçeri geçürelüm canımıza minnetdür lâkin asker-i Tatar topa tüfenge karşu geçmek müşkildür diyü ol gün ihmâl olunup ve yarındaşı Defterdâr efendiyle[1] kendü hattıyla yazup tezkire gönderüp bizüm sözimüz ihmâle haml olunduğı ma'nalar işrâb olunup gördük ki, biz dahi özr idersek rencîde-hâtır olmak mukarrer asker-i Tatar'a nidâ itdirüp her kişi sallar tedârükin görüp bir günden sonra tevakkuf olunmayup melâ'în üzerine varılup nehr-i Tuna'yı geçmek mukarrer olup mâh-ı mezbûrun yiğirmi sekizinci güni asker-i Tatar'dan beş altı yüz mikdârı ademümüz geçmiş iken Yeniçeri dahi bizden yukarı bir geçitden yüz mikdârı geçmiş iken kûffâr-ı bed-girdâr gördi ki her tarafdan hücûm iderler. Bu âb u âteş arasında hınzîrlar olanca piyâdesiyle ve toplarıyle yiğirmi bin mikdârı âdem ile ol geçen (223b) asker-i İslâm'a hücûm idüp evvelâ Yeniçeri'yi bozup andan Tatar üzerine yürüyüş idüp dilâverân-ı Tatar bâ-vucûd-ı kıllet ile tîr-bârân idüp nicesin hâke beraber idüp, âhir küffâr-ı bed-girdâr çok olmağla alayların ayırmayup bir yerden hücûm idüp ol kullarımızun kimi mertebe-i şahâdet ile ser-efraz ve kimi şinaverlik ile tır-

endâzlık idüp girü Tuna'yı geçüp bize vâsıl oldılar ve yarındaşı kal'ayı Yanık kurbında Papa nâm İslâm'dan âb u alef getirmeğe gidenleri alef-i şemşîr eyledükleri ma'lûm oldukda biz dahi ol cânibe varup lâkin askeri göstermeyüp ilerü bir mikdâr kara Tatar'dan gönderilüp anlara dahi tenbîh olunup «Her bârki kâfiri göresin[2] şitâb ile bu cânibe iresin» dinilmiş idi. Kâfir-i bed-girdâr dahi uslûb-ı sâbık üzre bunları müft-şikâr bilüp andan bî-haber ki

Beyt

هر پیشه کمان مبر که خالیست
شاید که پلنك خفته باشد

Nesr : Anları kovarak üzerimüze getürdikde biz dahi kemîngâhdan yanımuzda olan kollarımuz ile çıkup ol melâ'îne bir uğurdan hücûm eyledükde karârı firâra tebdîl idüp ol mahalden ta kal'a-i Papa'ya varınca az kimesne halâs olup bir mertebede kırgın[3] eyledilerki bundan ziyâde olmaya bu haber kâfir-i Macar'un sem'ine iricek bir mertebede haşyet gelüp bi-avni'llâh her ne yerde kâfir göründüyse gāzilerimüz kovmaya başlayup şâd-kâm olup şîr-i nevr gibi şikârlarun alurlardı. Ve bir niçe zemândan sonra mâh-ı zilhiccenün yiğirmi ikinci güni hazret-i serdâr-ı âlî-mikdâr Tuna üzerine bir âzim cisr tedârük idüp bir seher cümlemüz bir yere gelüp kenâr-ı âb asker-i İslâm ile memlû ve dilâverân her tarafdan guluvv idüp cisr binâsı tamam olmadın gemiler ile beş altıyüz tüfeng-endâz Yeniçeri'ler geçüp mel'ûnlar dahi cümle askeriyle gelüp ol tüfeng-endâzlara hücûm idüp çünki küffâr asker-i İslâmı (224a) müdafâ içün binâ eyledükleri meterisleri Yeniçeriler alup niçe def'a hücûm eylediler ve berü cânibden toplar ile niçe küffâr helâk olup asâkir-i Nemçe ve Macar ve Frenk, ki gelmişler idi, âb-ı rûy-ı askerî gitmek ile ol gün yine tabur-ı nekbetlerine avdet idüp ve ale's-sabâh ki bâdbân-ı gülgün-i şafak birle sefine-i şems bu[1] bahr-i ahdardan ubura başladuğı gibi tâ'ife-i Tatar *ke-ennehüm yemşûne ale'l-mâ'* kā'ide-i ubûrı icrâ idüp iki sâ'at içinde yiğirmi bin âdem ile cümle-i[2] ümerâ-i Tatar ve cümle kullarımuz ile Ahmed Ağa tuğumuz alup geçüp hemân-dem küffâr-ı nâ-bekârun taburına yürüyüş eyleyüp anlar dahi asker-i Tatar'un geldüğin görüp cümlesi süvâr olup berü yakadan asker-i İslâm

başların açup Cenâb-ı Hakk'a tazarru' u zârî idüp bu esnâda çerhacılar ortaya düşüp tarafeynden âteş-i harb ü kıtâl işti'âl bulup mukātele olunup bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ ve hüsn-i tevfîkihi küffârun tüfeng saçmalarına tîr-i barân-ı Tatar gālib gelüp gāziler ra'd-vâr görünmeğe başlayup el-hamdü lillâh sümme'l-hamdü lillâh ki ol mel'ûnlar tabur-ı nekbetlerinden çıkup firâra yüz tutdılar. Asker-i Tatar akabince kıra kıra Yanık Hisarı'ndan sekiz mil mikdârı mesâfe kat' evvel firar idenleri dahi ardından irişüp ve ekseri alef-i şemşîr olup ve tabur tâ'ifesi münhezim olıcak Yanık Hisarı'nda kalan bî-dinler imdâd u i'ânetden maktû'u'l-emel ve mensûhu'l-amel kalıcak mâh-ı muharremü'l-harâmun on ikinci güni Hisar-ı Yanık emanla serdâr-ı âlî mikdâra kal'ayı[3] teslim idüp ve muhlisinüz kal'ayı Papa kurbında nuzûl idüp bir haber şâyi' olduğı gibi kal'a-yı Papa küffârına bir nefer kâfir ile mektûb gönderilüp mazmûnında kal'a-yı Yanık vere ile kal'ayı teslim eyledüğin bildirüp siz dahi vere ile kal'ayı teslîm iderseniz fe-bihâ ve illâ bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ alurın ol gice cümlenüz kılıçdan geçmek mükarrerdür deyince dehşet-engîz cevâblardan ve heybet-i İslâm'dan anlar dahi kal'ayı bırağup ale's-sabâh (224b) kal'a-yı Papa haberin serdâr hazretlerine i'lâm idüp anlardan âdem gelince cânib-i hakanımuzdan kal'a zabt olunup serdâr-ı âlî-vakardan hâkim-i kalêa gelüp anlara teslîm olunup inşae'llâhu ta'âlâ küffar-ı Macar-ı füccârun artık hareket idecek halleri yokdur i'tidâd u i'timâdınız böyle ola. Bu haberi bildürmek lâzım olmak ile Âsitâne-i sa'âdete bizüm Ahmed Ağa muhlisinüz irsâl olunmışdur. Bâkî ahvâli inşâe'llâhu'l-e'azz mezkûr Ahmed Ağa huzûrumuza bir bir i'lâm ider.

Mısrâ'

باقی مباد هر که نخواهد بقای تو

El-muştakk Gāzî Giray[4] Han

Meydân-ı dâr u gîr-i gazâda ve kal'a cenginde şehîd olan meşâhîr-i ümerâ vü mîrimîrân esâmîleridür, neferen 8.

Selanik sancağı Beği Hasan[5] Beğ, Avlonya sancağı Beği Süleyman Beğ[6], Sirem sancağı Beği Yusuf Beğ, Mohaç sancağı Beği

Beğ[7] ve Tırhala sancağı Beği Emrullah Beğ ve Ankara sancağı Beği Ahmed Beğ, Silistre sancağı Beği Pîrî Beğ ve Karaman Beğlerbeğisi Halil Paşa ve alay beğlerinden ve zu'amâ ve erbâb-ı tîmârdan meydân-ı neberd-i gazâda bin baş bir pula satıldı didikleri rûşen ü hüveydâ oldı. Ve şühedâ-i İslâm ravza-i rıdvânı bir adım idüp, dâr-ı nâ'îm ü kerâmâta hırâmân oldılar. Ve bu vâsıta ile südde-i sa'âdete mülâzim olanlardan müteferrika ve çavuş ve Bölük-halkı ve Sipâhî ve Yeniçeri ve Topçı ve Top-arabacısı bî-kıyâs rahmet-i Rahîm ü Rahmâna gitdiler. Fî't-târihi'l-merkūm, sene 1003.

Serdâr hazretleri asâkir-i mansûre ile Komaran kal'ası üstüne gitdükleridür.

Ve serdâr ve sipehsâlâr-ı leşker-i İslâm Sinan Paşa hazretleri küffâr-ı haksâr leşkerinün taburın şikest idüp Yanık kal'ası fethinden sonra asâkir-i mansûre ile göçüp ikinci konakda Komaran kal'asın muhâsara idüp, melâ'în-i müşrikîn milketinün ma'mûre bağ u râgın alan u tâlân idüp, leşker-i dilîr-i nâ-fermân yağmada hayrân olup kal'a döğmeğe şurû' eyledüklerin bildürmişler, sâlifü'z-zikr Yusuf Ağa ile gelen mekâtîbde i'lâm u inhâ (225a) olunmışdı. Fî 16 muharremü'l-harâm, sene 1003.

Tatar Han hazretlerinün terakkîsidür.

Ve bu esnâda sâliyâne-i Tatar Hân hazretleri terakkîsi kānûn-ı kadîm-i Osmâniyân üzre pâye-i serîr-i saltanata arz olundukda beş yüz bin terakkī fermân olundı. Velâkin sefer âhir oldukda hükmi gönderile diyü fermân olunmağın te'hîr olundı didiler. Ve bu ma'nâ çendân pesendîde-i halk olmadı. Fî evâsıt-ı şehr-i saferi'l-muzaffer, sene 1003.

Donanma-yı hümâyûn geldüğidür.

Ve şehr-i saferün on sekizinci gün deryâya giden Donanma-yı Hümâyûndan elli pâre kadırga ile Yeniçeri ve Cebeci ve Topcı sâlimîn ü gānimîn Âsitâne-i sa'âdete gelüp şenlik ve şâdmânlık topların atup limana girdiler ve kapudan Cığala-zâde Sinan Paşa hazretleri yiğirmi yedi pâre yarar forsa çekdirür baştardalar ile ümerâ

ve kapudan korsan re'îsler ile dümen çekdirüp düşmen haberin alup ayak bağından ayrılup üstine gitdüklerin i'lâm eylediler. Hergâh deryâ yüzinde ehl-i İslâma gezend irişdüren cezîre-i Malta ve Duka Françа gemileri Mısır'dan gelen hüccâc ve tüccârı ve bi'l-cümle ehl-i ruzgârı gezdürmeyüp arkurı yollarına gelüp inletmedük kimse komamışlardur. Allâh ta'âlâ hazretinün dergâhına teveccüh idüp «Tevekkeltü ale'llâh» diyüp fırsat u nusrat dileyüp meded Allâh du'âsıyle gitdüklerin bildürdiler. Fi't-târihi'l-mezbûr.

Vüzerâ-i izâm ve Müftilenâm hazretleri fermân-ı şerif ile hazret-i Ebî Eyyûb kasabasında da'vâ dinledükleridür.

Ve sene-i mezbûre saferinün evâsıtında Balaban nâm şahıs kasaba-i hazret-i Ebî Eyyûb Ensari'de bir vakf dükkan husûsı için rikâb-ı hümâyûna ruk'a sunup «Semâniye müderrislerinden Kuş Yahya dimekle mâ'rûf Efendi da'vânı hilâf-ı şer' u kānûn hükm itmişdür» diyü dâd u feryâd itmeğin cümle vüzerâ-i izâm ile Müftilenâm Bostan-zâde Efendi[1] tekrâr da'vâyı şer'ile istimâ' etmek fermân olunmağın (225b) emr-i Padişâhi ile varılup meclis-i âlî oldı. Hakk Balaban'un idüği zâhir olıcak Müderris-i merkūmun hücceti bâtıl olup dükkân Balaban'a hükm olundu. Fî 19 şehr-i safer, sene 1003.

Ba'de zemânın mes'ele sûret-i rastda arz olunup yine Yahya Efendi hükmi üzre ibkā olundı diyü şâyi' olundı.

Cündî-başı Küçük Usta intikālidür.

Ve şehr-i saferü'l- muzafferün yiğirminci güni müteferrika cündî-başı Küçük Usta yüz yedi yaşına varup[2] hakim-i Mısr Hayırbay kullarından idi. Bu cihân-ı fânîye vedâ' idüp azm-i âlem-i bakā eyledi. Nurlı Dede mahallesinde kendi evi köşesinde medfûn olup başı ucunda âb-ı hôş güvâr sebîl olunmak vasiyyet eyledi. Civâr-ı mağfiret-i Rahîm ü Rahmâna gitdi.

Mukābeleci Kara Kaymak vefât itdüğidür.

Sâhib-sa'âdet Ferhad Paşa hazretlerinün kâtib-i mahremi zübdetü'l-muharrirîn Yeniçeri mukābelecisi Mehmed Çelebi nâgehânî mizacında küllî fütûr olup ahlâtı[3] hareket idüp rutûbet galebe itmekle felç ârız olup bir mütetabbib-i hâzık fasd itmekle[4] hasta oldı. Mâh-ı saferün çihâr-şenbih sûrîsinde[5] gār-ı fenâdan çıkdı, dâr-ı bakāya gitdi. Yeri ba'de'l-mezâd karındaşı kâtib-i diğer Mustafa'ya değdi. Bir gün oturup, mukābeleci oldı. İrtesi Harem-i muhterem mensûbâtından tensûkāt-ı[6] lâyıka sâhibi İshak Çavuş'a fermân olundı. Gelip oturdı. Fî evâhir-i şehr-i safer, sene 1003.

Mısrâ'

«Öbür yani göğe ağdı ko ma'lûm oldı mikdârı»

Vezîr Hasan Paşa hazretleri tekrâr Şirvân muhâfazasına buyurulduğudur.

Vezîr-i müşîr-i lâ-nezîr Hadım Hasan Paşa hazretleri vilâyet-i Şirvân muhâfazasından getürdüği Sipâhilerün ulûfeleri ve bölükleri nizâ'ı faysal bulmayup bi'l-âhire yine Şirvân'a muhâfazaya alup gitmek fermân olundı. Anda muhâfazada olan Vezîr-i dilîr-i rüşen zamîr Ca'fer Paşa hazretleri Âsitâne-i sa'âdete müteveccih ola diyü buyuruldı. Fî 20 şehr-i safer, sene 1003.

Hakīkaten sâhib-i (226a) re'y-i hüsn-i[1] tedbîr Hasan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri kendüler diyâr-ı Mısrıyye'den ref' buyurulup südde-i sa'âdete geldüklerinde şedâ'id-i ruzgâra giriftâr olup dâr-ı müsâdereye girüp, mâ-meleki zabt u tasarruf olunduğı ehl-i âleme sebeb-i ibret u nasîhat olmışdı. Ve Mün'im-i Zü'l-celâl inâyetiyle mesned-i vezârete gelüp niçe gün yine infisâl vâkî' olduğı Cenâb-ı İzzet'den tenbîhât ile mütenassıh olup insâf ile muttasıf olmak gerek idi didiler Ne an ki vilâyet-i Haleb'e defterdâr olanları mukāyese vü muvâzene sîgasına çeküp ehl-i ırz defterdârları teftîş eyleyüp mübârek Kadir gicesinde terâvîh namazında münâcâtlarından[2] çavuşlar gelüp kaldırup hapse iletüp ve nevîd-i mansıb ile niçe yük akça borçlara mübtelâ itdürüp ellerinden malları alınmağa sebeb oldı didiler.

Beyt

غم زير دستان بخور زينهار
بترس از زيردستیٔ روزكار

Niçe eyyâm Hayâli-zâde Ömer Efendi Peyk-hânede çavuş elinde yatdı. Ve Tezkireci-zâde Mahmud Efendi dahi iki def'a çavuş odasında niçe günler yatdı.

Râh-ı hacc-ı şerîf müjdecileri geldüğidür.

Evâ'il-i şehr-i rebî'ulevvelde hüccâc-ı zevi'l-ibtihâc safâ-i hâtır ve hôş-hâl ile itmâm-ı hâcc-ı şerîf eyledikleri müjdeciler Dîvân-ı adâlet unvâna gelüp a'yân-ı sa'âdete haber virüp mekâtîb ve arzlar getirüp teslîm eylediler. Kānûn üzre hil'at geyüp in'âmların aldılar.

Mekke-i Mükerreme kadılığı virildüğidür.

Ve Ka'be-i mu'azzama Kadısı Mevlânâ Küçük Mustafa Efendi, kendüzin arz idüp azl ihtiyâr eylemeğin mahrûsa-i Edirne'de Sultân Selim Han müderrisi Dursun-zâde Mevlânâ Efendi[3] Mekke-i mükerremeye kadı olmak fermân olundı. Ve medrese-i Sultân Selim Han *-aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân-* Semâniye Medresesi'nden Kuş Yahya Efendi'ye yetmiş akça ile fermân olundı. Fî evâ'il-i rebi'ulevvel, sene 1003. (226b)

«Mezbûr müstecâbü'd-da've efendilerdendür» diyü rivâyet eylediler. Mekke-i Mükerreme kadılığı kendülere olup Tursun-zâde Efendi dursun didiler.

Meşhûr-ı ulemâ, meczûb-ı Vahdet, Kâtib-zâde Zeynî Efendi azl buyuruldığıdur.

Evâ'il-i şehr-i rebî'ulevvelde Üsküdar'da Vâlide Sultân *-tâbet serâha-* Medresesi'nde müderris meczûb-sıfât Mevlânâ Zeynî Efendi lisânından vazî' u şerîf[4] dilgîr olmaduk kimse kalmamışdı. Padişâh-ı zemîn ü zemân hazretleri keşf ü kerâmet buyurup merkūm bed-zebânı azl buyurup yerine Müftî-i merhûm Zekeriyya-zâde Yahya Çelebi Efendi müderris olmak fermân olundı. Ve anların yeri[5] Şeh-zâde Sultân Mehmed Medresesi'ne Sahn'dan merhûm Hüseyin Efendi-oğlı Mevlânâ Ahmed Efendi'ye buyuruldı.

Yeniçerilerden ve Solaklardan Dîvân'da Ferhad Paşa hazretlerine bî-edebâne kelâm söyledüklerıdür.

Ve evâ'il-i şehr-i mezbûrede vilâyet-i Boğdan Voyvodalığın Âsitâne-i sa'âdetden tecdîd itmek tadârük olunduğunda Yeniçeri ve Solak tâ'ifesinün ribâ-hôrları ittifâk ile sâhib-sa'âdet Ferhad Paşa hazretlerine ikindi divanında girüp «Bizüm bu denlü malımuz karz tarîkıyle alınup Hazîne-i Amire'ye dâhil olup bir mel'ûn dahi borcunun öşr-i âşirin virmedin bu denlü mâl-ı eytâm ve vakf akçalarun[6] zâyi' olup halâk olmasına sebeb olursun, defterdârlarun pîşin akçaların ve beğlerün pîşkeşlerün almayınca kimseye rüşvetsiz mansıb virmezsin, bu zulme kim mütehammil olur, başuna hayr gelmez, gözün aç senin itdüğin kimse itmedi» diyüp çok bî-edebâne kelimât eylediler. Ve irtesi dahi Dîvân-ı âlîye gelüp vüzerâ-i izâm huzûrında kezâlik beyhûde sözler söylediler. Ve yine ol gün Divân-ı âlîye haber geldi ki Leh (لہ) vilâyetinden beş altı bin nefer kazak kâfiriyle bir asîl-zâde beğ gelüp Boğdan re'âyâsı karşu varup beğliğe kabûl idüp ittibâ' eyledükleri (227a) söylendi. Velâkin Mîr-alem Kurd Ağa eliyle taze voyvoda tedârük olunup uslûb-ı sâbık üzre gönderilmek fermân olundu. Ve hidmet Baş-kapucı-başı Sultân-zâde Mustafa Ağa'ya ta'yîn buyuruldı. Fî 9 şehr-i rebî'ulevvel, sene 1003.

Vilâyet-i Eflâk Voyvodası Mihal la'în isyân idüp Müslimânları katl u gāret itdüğidür.

Ve hikmet-i İlâhî ile yine bu esnâda vilâyet-i Eflâk Voyvodası olan Mihal mel'ûn Âsitâne-i sa'âdetden gitdüginde[1] Yeniçeriler ve Solak ve sâ'ir halkdan mübâlağa mâl-i ferâvân alup ellerine âdetleri üzre tezkireler virüp ve borçların eda itmeğe kādir olmayup, hakkın taleb itmeğe varanlara «Asl malun ne ise tek anı ala-bil, yohsa başdan çıkarsın» diyüp envâ'-ı ihânet ü cefâya sâlik olmağla husûmet u nizâ'a mü'eddî olup bi'z-zarûre mu'âraza vü münâkaşa mudârebeye varup isyân u tugyân idüp mukābele vü mukāteleye başlayup anda bulunan sâdâtdan Emir Şa'bân ve çavuşlardan ve Sipâh ve Solak ve Yeniçerilerden cem'iyyetle yaraksız evine varanlardan kimse halâs olmayup ve ol mahalden kurtulanlar kaçup bir kiliseye girüp cümlesi ceng iderek şerbet-i şahâdet içüp dâr-ı na'îme gitdüklerin feryatcılar gelüp haber virdiler. Ve «Yerköyi kal'asmda

sâkin Dergâh-ı âlî kapucılarından Halvacı Mehmed Beğ vilâyet devletlüsi[2] olup dört günde ulağla Âsitâne-i sa'âdete civâr kadılarından[3] arzlar getürüp haber-i isyân tahkīkdür» diyü tasdîk eyledi. Fî 11 şehr-i rebî'ulevvel, sene 1003.

Yeni voyvoda arz olunduğudur[4].

Ve bu ahvâl ma'lûm oldukda «Ribâ-hôrlar cezâsın buldılar» diyüp vükelâ-i saltanat devlet maslahatın kayırmayup tekrâr rüşvet-i ferâvân ile iş erleri meydânâ girüp yeni voyvoda tedârük olunup arz olundı. Ve hidmet-i Eflâk silahdâr başılıhkdan kapucı-başı olan Ali Ağa'ya ta'yîn buyuruldu. (227b)

Dîvân-ı Hümâyûn'un pîrleri kelâmıdur ki nakl olundı.

Ve Devlet-i Osmâniyye'nün kadîmî perverde-i ni'meti ve bu saltanat-ı kāhirede hidemât ile hasıl olan ömr-dîde ukalâ-i umûr olan pîrlerün kelâm-ı hikmet-âsârları böyle cârî oldı ki Sultan Süleyman Han Gāzî *-rahmetu'llâhi aleyh-* zemân-ı şeriflerinde vilâyet-i Eflâk ve Boğdan re'âyası adl ü dad esîri mutî u munkād tâ'ifedür voyvodalar hükûmetin ref' idüp, sâ'ir memâlik-i mahrûsa gibi harâc-güzâr eylemek ve şer'-i şerîf ve kānun-ı münîf üzre tahrîr itdürüp, cizye bağlayup öşr-i mahsûl ile ehl-i İslâm hâkim nasb olunup, hâ'ib ü hasir kefere elinden alınmağa niyyet ü azîmet olunmuşdur. Ol zemânun ehl-i insâf u mütedeyyin vüzerâ-i kardanları tecvîz itmişlerdi. Şimdi ol re'y u tedbîrün tamâm zemânı ve kemâl evânıdur. Memâlik-i İslâmiyye'den olup zabt u hıfz u hırâset olunmak bâbında ulemâ-i dînden ehl-i ilm ü yakīn hâkim[5] bir vezîr-i adâlet-âyîn ta'yîn buyurulsa dîn ü devlete bu denlü menâfi'-i kesîre müşâhiddür[6] diyü haka'ik-i umûr beyân eylediler müfîd olmadı.

Erbâb-ı re'y-i bâtıl yine ribâ-horlar ile müttefiku'l-kelim olup birin beşe ve ona ke'l-evvel ma'a ziyâde memleketden akçalar alınup kapudan kapuya rüşvetler virilüp, üslûb-ı sâbık-ı ile keferetü'l-fecere eline virdiler. Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri «Hazîne mühimdür, ümerâ vü hükkâm elinde mal hasıl olmaz, kendülere sa'y iderler. hazineye kefere enfa'dur» diyü buyurdu diyüp su'âle cevab virdiler. Fî evâsıt-ı şehr-i rebî'ulevvel, sene 1003.

Tatar Han hazretleri seferden avdete icâzet istedüğidür.

Ve leşker-i mansûre-i Tatar Hanı Gāzî Girây Han hazretlerinden âdem gelüp arzlar getürdi ki «Asker-i Tatar küffâr-ı haksârdan kâm u vâyesin aldı, şimden girü yurdın ve yuvasın özler, âram u karâr itmek muhaldür» diyü (228a) Cenab-ı Şehenşâhîden icâzet ü ruhsat recâ eyledüği arz olundukda sa'adetlü Pâdişâh-ı din-penâh hazretleri gitmeğe müsâ'ade buyurmayup ve rızâ-yı hümâyûnum gözleyüp elbette vilayet-i Erdel'de kışlayasın buyurup ve cümle arz eyledüği murâdatları ri'âyetle[1] fermân olunup ve âdemi Ahmed Ağa'ya hil'at-ı fâhire ile in'âm-ı vâfire virilüp ulağla ve hatt-ı hümâyûn ile sefere yetiş diyü gönderildi. Fî 15 rebî'ulevvel, sene 1003.

Ayasofya-i Kebîr hatîbi intikālidür.

Ve evâsıt-ı şehr-i rebî'ulevvelde Ayasofya-i Kebîr Hatîbi Mevlânâ Süleyman Halîfe cum'a gün hutbe-i şerîfeyi okuyup tamâm eyledükde, minberden aşağa inmeğe mecâli olmayup, hikmetu'llâh ile gaşy ârız olup ve kayyımlar koltuğına girüp minberden indirüp[2], Cami'-i şerîf civârında ahbâbdan Hasan Ağa evine mihmân iledüp[3], birkaç gün âsâyişden sonra ilâc-pezîr olmayup, terk-i dünyâ-yı fanî idüp, azm-i âlem-i bakā eyledi. Rahmetu'llâhi aleyh.

Hutabâ-ı cevâmi'-i selâtîn-ı izâm içinde silsile olup, Sultân Mehmed Han'da[4] âb-ı rûy-ı hutabâ-i hoş-edâ bedreka-i makāmât ve âyîne-i kerâmat Şeyh-zâde Hatîb Mahmud Efendi Ayasofya'ya gelüp, Sultân Mehmed'e Sultân Bayezid'den gitdi. Ve Yeni Cami'-i Mehmed Paşa'dan Sultân Bayezid Han'a geldi. Fî't-târıhi'l-merkūm.

Vilâyet-i Eflâk ve Boğdan Voyvodaları Dîvân'a geldükleridür.

Ve şehr-i rebî'ulevvel evâhirinde vilâyet-i Eflâk ve Boğdan Voyvodaları Dîvân-ı âlîye gelüp kānun-ı kadîm üzre dokuz kat pişkeşlerin çeküp ve sâ'ir virgüleri virilüp börklerini geyüp pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdiler. Ve hidmete ta'yîn buyurulan Kapucı-başılarına tenbîh u te'kîd olunup çıkup gitmek fermân olundı. «Heman turmayup gitsünler» diyü yasak olundı. Fî evâhir-i rebî'ulevvel, sene 1003.

Tuna yalıları zâbıtlarından arzlar gelüp Yağı[5] küffâr ile Eflâk re'âyâsı (228b) isyân idüp memleket pâymâl olduğıdur.

Şehr-i rebî'ulevvelün yiğirmi birinci güni Dîvân-ı âlîye Tuna müfettişi ve nâzırı arzları ile feryâdcılar gelüp yetişdi. Eflâk Voyvodası Mihal la'în isyân idüp karz akçaların alduğı Âsitâne-i sa'âdet kullarından eğer müteferrika ve çavuş ve Sâdât ve Sipâhî ve solak ve Yeniçeri ve Kapucı ve Cebeci ve Topcı kat'â sağ ve sâlim kimse kalmayup şehîd oldılar. Ve mel'ûn-ı mezbûrun isyânı şehr-i rebî'ulevvelün ikinci güni olup, hîle vü hud'a ile ehl-i İslâm askerine böyle gadr u hayf oldı, ki şerh u beyân olunmaz dimişler.

Ve Erdel la'în cânibinden yardım gelen on beş bin nefer tüfengci Macar küffâriyle gelüp Yerköyi kal'asınun varoşın urup yağma eyledi. Ehl-i İslâm'dan çok kimsenün evlâd-ı sığarı esîr ü giriftâr olup, halkı kırup geçürmekde ve harb ü kıtâldedür ve bi'l-fi'l Yerköyi kal'asın muhâsara idüp döğmektedür[6]. Cümleten memleket halkı ayağ üzere kalkup Tuna'nun berü yakasın yat u yarağla muhâfaza itmekdeyüz. Meded bize bir güzîde serdâr ile yarar leşker gelsün ve kal'a-i Silistre ve Kili ve Akkerman topları amel-mândedür ve barut yetişmek gerekdür ve sâ'ir lâzım olan esbâb-ı darb u harbden aslâ nesne yokdur ve bulunmaz. Başımuza gelen belâ vü mihnet gafletimüzdendür, Âl-i Osmân'un kadîmî cihâd ile feth eyledüği memleket nehb ü gāret oldı, ma'mûr kışla ve çiftlikler bi'l-külliye yağma vü tâlân olup ateş urdılar Allâh subhânehû ve ta'âlâ a'dâ-i dînün itdüği yanına kalmasun, ehl-i İslâmun dâdı alınsun diyüp tazarru' u nâlişler ile memleket halkı i'lâm-ı hâl eylemişler. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Mar'aş Beğlerbeğisi Mustafa Paşa Serdar buyurulduğıdur.

Ve bu esnâda Mar'aş Beğlerbeğisi Mustafa Paşa sefer esbâbiyle hâzır u müheyyâ yat u yarağla mükemmel bulunmağın düşmen-i dîn üstine serdâr olup çıkmak fermân olundı. Ve Donanma-yı Hümâyûn ile deryâdan gelen Turnacı-başı bin nefer Yeniçeri yoldaş ile ve (229a) beş yüz nefer Cebeci kethüdâlariyle ve Topcı ve Top-arabacıları on iki kıt'a şâhî ve sâde darbuzenler virilüp gönderildi.

Ve sâbıkā Çavuş-başı olan Mustafa Ağa Serdâr buyurulduğıdur.

Ve der-akab sâbıkā Çavuş-başı olan Mustafa Ağa dahi bir cânibden serdâr olup gönüllü yazup yürimek fermân olundı. Sefere gitmeyüp Âsitâne-i sa'âdetde mevcûd bulunan Bölük-halkından ve Yeniçeri ve Cebeci ve Topcı ve Top-arabacısı on pâre şâhî ve sâde darbuzenler virilüp ve asâleten serdârlık hükmi yazılup, livâ-i Silistre ve Niğbolı'da ze'âmet ve tîmârı olan müteferrika Çavuş ve kâtibler serdâr-ı mezbûr ile sefere hâzır u müheyyâ olup çıkmak fermân olundı. Ve «Hidmete varmayanların ze'âmet ve tîmârların viresin» diyü mü'ekked hükm-i şerîf-i cihân-mutâ' virildi. Fi't-târîhi'l-merkum.

Ferhad Paşa hazretleri âdemleri sefere Eflâk üstine fermân olunduğıdur.

Ve Sadr-ı vezaret'de Ferhad Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretlerinün yanında ne denlü dirlik tasarruf ider âdemleri var ise Mar'aş Beğlerbeğisi Serdâr Mustafa Paşa yanına sefere çıkmak buyuruldı. Piyâle Kethüdâ ve Kapucı-başı Sinan Ağa ve Hurrem Ağa ve Perviz Ağa ve Mîr-âhûr Memi Ağa ve Çaşniğîr-başı ve Kilârcıbaşı cümlesi çıkup gitdiler. Ve sâ'ir vüzerâ-i izâm âdemlerinün dirliklülerine dahi sefere çıkup yetişmek buyuruldı. Fî 22 rebî'ulevvel, sene 1003.

Serdâr-ı a'zam hazretleri Komaran kal'asın bırağup asker-i mansûre ile kışlaya teveccüh itdükleridür.

Ve şehr-i rebî'ulevvel evâhirinde Serdâr-ı a'zam ve ekrem Sinan Paşa *-edâme'llâhû ta'âlâ iclalehû-* hazretlerinden ulağla arz ve mekâtîb-i şerîfeleri geldi ki muhâsara olunan kal'a-i Komaran asâkir-i mansûre ile on altı gün ale't-tevâlî meterislerden toplar kurılup döyülüp ceng-i feravân oldukdan sonra «Eman dileyüp meşveretimüz vardur, mühlet virün kal'ayı teslîm idelüm» diyü hîle ve hud'a ile asker-i İslâmı gaflete düşürüp şebihûn itmek kasdında (229b) ve tedârükde olduğın yarar mürtedler çıkup leşker-i İslâm cânibin âğâh eyleyüp mütenebbih olup tururken melâ'în-i müşrikîn nâgehânî ittifâk ile meterisleri basmağa çıkup hayli ceng oldı, bi'l-âhire seyf-i[1]

İslâmdan halâs olanlar[2] kal'aya girdiler. Ve «Kapu-kullarınun hergâh bî-hûde etvârı eksik olmayup bî-vakt oldı, bizüm turmağa tākatımuz yokdur kış geldi terakkīlerimüz dahi yerine geçmedi» diyüp tekāzîlarından muhâsara terk olunup, bu def'a mukadder değilmiş te'hîre kaldı, inşâe'llâhu'r-Rahmân yine an-karîbü'z-zemân müyesser ola ve asâkir-i mansûre serdârlarına kışlalar ta'yîn olunup ve harçlıkcılara izn ü icâzet virilüp kendümüz dahi şehr-i Belgrad'a kışlaya teveccüh eyledük. Ve Tatar Han leşkerinün güzîdesiyle Tımışvar'a kışlaya ta'yîn olundılar. Ve Yeniçeri Ağası Yemişçi Hasan Ağa ve Kethüdâ Beğ ve Baş-çavuş[3] ve çorbacılardan lâzım olanlar Ağa'dan ayrılmayup Belgrad'a ve Zağarcı-başıyla iki bin beş yüz yoldaş Budun'da ve Estorgon'da kışlaya kaldıkları i'lâm ve Bölük-halkı ağalarıyla ve Kethüdalariyle ve Cebeci-başı kethüdaları ve neferleriyle serhadd-i mansûrede ma'mur palangalarda ve kasabâtda varoşlarda kışla ta'yîn olunduğı arz olunup gelen çavuşlar leb-i deryâda sa'âdetlü Pâdişâh-ı Cem-câh hazretleri nazarına varup vâki' olan ahvâli takrîr ü beyân eyledüklerin istimâ' eylediler. Ve hil'at-ı fâhire ve in'âm-ı vâfire ve terakkîler inâyet ü fermân olunup ve inşâe'llâhu ta'âlâ evvel-bahar-ı huceste-âsârda sefer-i zafer-rehbere niyyet ü azîmet-i dürüst[4] ile hâzır olasız diyü mü'ekked ahkâm-ı şerîfe gönderilmek buyuruldı. Fî 23 rebî'ulevvel, sene 1003.

Hâdis Beğlerbeğilikler beyâmndadur.

Ve fethi müyesser olan Yanık kal'ası Arnavud İskenderiyyesi Beği Osman Beğ yarar ve şecâ'at-şi'âr olmağın beğlerbeğilik ile virilmiş ve Tatar Han'ı Gāzî Giray Han feth eyledüği kal'a-i Papa dahi beğlerbeğilik ile virilmiş ve Sigetvar dahi beğlerbeğilik ile (230a) tevcîh buyurulmuş diyü haberler söylendi. Velâkin bu tedbîr ü tedârüki kudemâ-i devrân olan pîrler çendân pesend itmediler, uslûb-ı selefden hurûc iyü değildür, âyîn-i devleti tağyîr ide ide kānûn bozuldı, fesâd u kabâhatı gitdükce zâhir olmadadur diyü söylediler. Fî 23 rebî'ulevvel, sene 1003.

Hazîne-i Âmire'den içerüye yetmiş bir buçuk yük akça gitdüğidür.

Ve şehr-i rebi'ulevvel evâhirinde mukaddemâ Donanma-yı Hümâyûn ihrâcatı içün sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri Hazîne-i Enderun'dan yüz altmış yük akça gönderüp bi-tarîkı'l-karz virmişdi buyurulmağın seferden kalanların bedel akçalarından edâ olunmak üzre Ferhad Paşa hazretleri yetmiş iki yük ve elli bin akça Hazine-i Âmire'den çıkarup vüzerâ-i izâm nazarlarında kîseler add olunup içerü pâye-i serîr-i saltanata irsâl olundı. Fî 25 rebî'ulevvel, sene 1003.

İsyân iden Eflâk ve Boğdan Voyvodaları arzlar gönderüp i'lâm-ı hal eyledükleri kizbleridür.

Ve bu esnâda isyân iden Eflâk ve Boğdan voyvodaları mel'ûnlarun Âsitâne-i sa'âdete arzlarıyle âdemleri gelüp «Hâşâ ve kellâ biz isyân itmedük velâkin üstümüze Erdel'den ve Leh'den yiğirmi binden ziyâde tüfengci leşker geldi, ehl-i İslâmdan ve gayriden bulduğın katl eylediler. Ve memleket-i Pâdişâhî'ye[1] müstevli olup, nehb ü garet iden anlardur, mukāvemet idemeyüp dağlara firâr eyledük, inşâe'llâhu ta'âlâ heman gelecek serdârlara ve leşkere muntazırız, intikâm idüp haklarından gelinmek Pâdişâh-ı âlem-penâh devletinde âsândur» diyü arzıhâl eylemişlerdi. Ve ba'zı sâhib-haşmet ve câh olanlara a'dâ-i dîn-i müşrikîn salıîhdür isyân itmediler diyüp ekser re'y u tedbîrde süst hareket idüp ve bu babda küllî hatâ eylediler. Ukalâ şe'âmetin çekersüz, melâ'în hîle ider didükçe satvet ile kimseyi söyletmediler. Fî evâhir-i rebî'ulâhir, sene 1003.

Matbah-ı Âmire'nün borçları emîne i'timâd olunmayup (230b) vüzerâ-i izâm huzûrlarında erbâb-ı hukūk noksân ile haklaşılduğıdur.

Ve şehr-i mezbûre evâhirinde Matbah-ı Âmire'nün kadîmî borçları içün[2] yağcılar ve kassablar ve tavukçılara birer mikdâr akça deyn erbâb-ı hukūka vüzerâ-i izâm huzûrlarında Dîvân-ı âlîde virildi. Ve niçe[3] zemân murûr idüp hakların almamak ile nısfından ve rub'ından ferâgat idenler ile helallaşdılar. Bu bid'at-ı seyyi'e ve nâ-revâ işleri re'y-i rekîk ve nâ-hıred-mendlik ile ihtiyâr eylediler. *El-hükmü li'llâhi'l-aliyyi'l-kebîr*. Ve «Etrâf u eknâf-ı âlemden zahîhire ve me'kûlât taşıyup bin meşakkatle yiyecek getüren ehl-i ticâret bu bazara râzı ve şâkir ola mı? Asl sermâyesinden zarâr iden bir dahi yiyecek mi getürür? Sebeb-i kaht u galâdur» didiler.

Kapudan Paşa hazretleri bakıyye-i Donanma-yı Hümâyûn ile geldüğidür.

Ve evâhir-i şehr-i rebî'ulevvelde Vezîr Cığala-zâde Kapudan Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* Donanma-yı Hümâyûnun ekserin mukaddemâ Âsitâne-i sa'âdete gönderüp güzîde baştardalar ile taşrada düşmen arayu ser-dümen[4] kalmışlardı. Selâmet ü âfiyetle gelüp limana dâhil oldılar. Şenlik ve şâdmanlık topları atılup âfâka velvele bırakdılar. «*El-hamdü li'llâhi ale's-selâme*» diyü her kişi hasretine mülâkāt eyledi.

Ayasofya-i Kebîr çarşusında ihrâk-ı azîm olduğıdur.

Ve evâhir-i şehr-i rebî'ulevvelde Ayasofya-i Kebîr kurbında vâki' çarşuya[5] nâgehânî kazâ-i İlahî ile âteş düşüp evkāf u emlâkden çok hâne ve dükkân ihrâk oldı. Müslimânlara şaşkınlık düşüp, küllî hasaret u musîbet oldı. Ve bi'l-cümle Yeniçeri ve Acemi-oğlanı nâmına olanlar evler harâb itdiler. *Allâhümme ecirnâ mine'n-nâr ve edhilna'l-cennete ma'a'l-ebrâr.* Ve Pâdişâh-ı hûş-yâr bu bâbda tamâm müte'essir olup, «Civârımuzda bu alâmet bize işaretdür» buyurmışlar.

Şikâyet ez-ehl-i ruzgâr-ı perîşân-etvâr[6].

Vükelâ-i devlet ü saltanat Padişah-ı zemîn ü zemân hazretlerinün mal u (231a) hazîne cânibine iltifât u meyllerin müşâhade eyleyüp, leyl ü nehâr evkāt-ı müteberrikelerin[1] tahsîl-i emvâle sarf idüp, bî-had ü bî-kıyâs mal cem' itmeğe bezl-i makdûr ider oldılar. Allâh ta'âlâ tenebbün ü teyakkuz müyesser eyleye. Hubb-ı mal u câhun me'âl ü netîcesi ne idüği zâhir ü bâhirdür. Velâkin bu vâsıta ile tegayyürât-ı umûr-ı mülk ü millet bir vechile mütebeddil ü mütegayyir olmağa teveccüh itdi ki ukūl-i fuhûl deng ü hayrân kalup havâdis-i ruzgâr tezâhüm ile ancak te'âkub idüp ehl-i hibre ve kâr-âgâhlar engüşt ber-dehân ider oldılar. Alâ eyyi hâl bakā-i izzete delâlet eylemez ancak elbette bir hâdise-i uzmâyı[2] mûcibdür dediler. Fi't-târîhi'l-merkūm.

Meczûb ile vaki' olan sohbetdür ki ba'dehû rumûzâtı bi-aynihî vukû' bulduğıdur.

Sene **1003** şehr-i rebî'ulevvel evâ'ilinde hikmet-i İlâhî merdân-ı hakīkat-bahş simasında[3] harâbâtî-veş uzun boylu köseç kızıl benizlü Ahmed nâm derviş-sıfât bir şûrîde-i dergâh ile Sultân Mehmed Han Câmi'i hareminde musâhabet ü muvâneset düşdi. Gerdûn-ı dûn-perver ınkılâbât u ihtilâfatından hikâyet ü şikâyet iderken Pâdişâh-ı dîn-penâh u sitâre-sipâh *-eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhü-* ferr ü şükûh ile yolı uğrayup geçdi. Mâ halaka'llâh du'â idüp seyr eyledük. Azîz-i[4] sâlifü'z-zikr bu fakīr ü hakîre hitâb idüp çok kelâm-ı hikmet âmîz ile rumûzât-ı garîbe eyledi. Evvelâ didiler ki el-hamdü li'llâh umûr-dîde ve sal-horde kişilersiz, ruzgâr-ı zûr-kârda bu denlü etvâr seyr idüp, hak-şinâs u ibret-bîn olmazsız. Bununla ne denlü pâdişâh gördünüz didiler. Bî-sebât dünyâ ber-karâr değil, bu hâb-ı gaflet nedür? Ulemâ vü sulehâ ve vükelâ vü vüzerâ cümleten Allâh ta'âlânun emâneti olan ibâdeti hıyânetle hor u zelîl eyleyüp, hükm-i şer'-i şerîfi tahfîf ide ide mağlûb-ı ma'âsî olup, kulûb kararmış, ümmet-i Muhammed ve dîn-i Ahmedî'ye lâyık olmayan menhiyyât ve ahlâk-ı zemîme bu şehr halkına huy u haslet olmış (231b) havf u haşyet-i Hakk kalkmış, Allâh ta'âlâ saklaya istihlâl-i ma'sıyet üzre olmışlar. Mefhar-ı mevcûdâtun *-salla'llâhu ta'âlâ aleyhi ve sellem-* ırz-ı dîn-i mübîni a'dâ-i müşrikîn içinde böyle olmak revâ değil. İmtihân-ı İlâhî katı çok oldı, intihâb müyesser olmadı. Bi-ilmi'llâhi ta'âlâ bu kış katı olur. İnsan u hayvân vuhûş u tuyûr mutazarrır olacakdur. Evvel bu[5] geçen hâkîmünüz gitdi gider. Emr-i ma'rûf ve nehy-i münker itmekde âciz ü kāsır ve nefs-i emmâresine mübtelâ ilâc u dermân olmadı gitdi. Ve şimden girü bu kandilleri Sultân Mehmed Han yakar, gelüp ocağımuz söyündürür, ancak kendüzi yanar çırağı kalur. Ve dîn düşmeni ehl-i İslâm ırzını odlara yakar, olmayacak işlere sebeb ü bâ'is olanlar dahi dünyâda ve ukbâda cezâların görür. İşbu bir iki ay tamam olınca maslahatı olur biter, yerine gelene dahi Allâh ta'âlâ teyakkuz u intibâh müyesser eyleye, yalnuz gelür cum'alarda hutbesi okunur, çok utanacak işler ider diyü sarîh remzler[6] eyledi. Ve ağlayu ağlayu cigerimüz toğradı. Bir aceb mü'essir kelâm ile meclisi âhir itdi. vedâ'laşup gitdi. Onat mukayyed olup, dikkatle bakdım, mâtem libâsiyle kirlüce şemle sarınurdı. Vukû'ı üzre gāyet te'essürümden bu mahalle sebt olundı. Fî evâ'il-i şehr-i rebî'ulevvel, sene **1003**.

Eflâk vilâyetine ta'yîn olunan serdârların çıkup gitdükleridür.

Sene 1003 rebî'ulâhirenün evâ'ilinde Erbâ'în evvelinde güneş burc-ı cedîde leyâlî-i şeb-i yeldâda sâ'at-ı ruz 9 ve sâ'at-i leyâlî 15 iken kış kıyâmet esnâsında[7] isyân iden Eflâk ve Boğdan voyvodaları olan mel'ûnlara Leh'den ve Erdel'den gelen küffâr-ı hâksâr üstüne gidecek serdârlar ile ta'yîn olunan leşker-i İslâm Mar'aş Beğlerbeğisi Mustafa Paşa ve sâbıkā Çavuş-başı Mustafa Ağa alayları ile çıkup gitdiler. Allâhu ta'âlâ işlerin âsân eyleyüp, a'dâ-i dîn üstüne gālib ü kāhir olup (232a) mansûr u muzaffer olmak nasîb ü müyesser ola. *Bi-hakkı ve bi-hürmeti Hâtemü'l-enbiyâi ve'l-mürselîn. Âmîn, âmîn.*

Vâki' hâldür.

«Hükkâm-ı İslâm-penâhun mâl-ı rüşvete rağbet ü tehâlüklerinden ve hırs u âza ibtilâlarından Âl-i Osmân'un selefi *-rahimehumu'llâhu ta'âlâ-* niçe yıllar fî sebîli'llâh cihâd u gazâlar idüp, sâye-i adl ü dâdlarında bu iki vilâyetün re'âyasını maktû' cizye ile ve memâlik-i İslâmiyyeye niçe menâfi'-i kesîre ile Dârüssaltanat'a lâzım iken ve maktû'ları sâl-be-sâl Beytümâl-i Müslimîn'e vâsıl olup âsûde-hâl ve[1] nizâm bulmış iken, ribâ ve rüşvet ve tama'kârlık ile voyvodaları ve re'âyası niçe bin yük akça Yeniçeri tâ'ifesine medyûn-ı müstağrak olmak ile mülk elden çıkdı. Sebeb ü bâ'is olanlar an-karîb gazab ve saht-ı İlâhî'ye giriftâr olalar» diyü söyleyüp fâl-ı acîb eylediler.

Kapudan Vezîr Cığala-zâde Sinan Paşa hazretleri Dîvân-ı mu'allâya pîşkeş çekdüğidür.

Evâsıt-ı şehr-i rebî'ulâhire sene 1003 de Vezîr ve Kapudan Cığala-zâde Sinan Paşa hazretleri Dîvân-ı âlîye gelüp kānûn-ı kadîm üzre on ikişer kat akmişe-i nefîse-i Firengî pîşkeş ü hedâyâ çekdi ve yiğirmi dört nefer peri-çehre tavâşî ve gulâmçeler ve iki yüz elli nefer kadanalu forsa ve on yedi nefer bâlâ-bülend cüssedâr be-nâm kapudanlar kadanalarıyle Dîvân-ı âlî içinde çekildiler. Ve alınan kalyonlar ve barçalar memlû terekeleri ve bahâları seksen altı yük akça hisâb olundı. Bu vechile şimdiye dek kapudanlar geldükde pîşkeş

çekmeyüp âhar uslûb kullanurlardı. «Pesendîde tavrdur» diyü halk-ı âlem istihsân eylediler. Hil'at-ı fâhire ile teşrîf buyurulup, pâye-i serîr-i saltanata yüz sürdiler. Fî 12 rebî'ulâhire, sene 1003.

Mekke-i Mükerreme Kadısı Mevlânâ Kuş Yahya Efendi Dîvân'a geldüğidür.

Ve mukaddemâ Semâniye Medresesi'nden mahrûsa-i Edirne'de Sultan Selim Han Medresesi'ne gidecek Mevlânâ Kuş Yahya Efendi bir tarîk ile Ka'be-i mu'azzama (232b) Kadılığı ile teşrîf buyurulup, Dîvân-ı âlîye geldi pâye-i serîr-i a'lâya girdüklerinde muvahhidî yenlü muhayyer kaftan geymişdi. «Halk hilâf-ı mu'tâddur, ulemâ-i dînden tağyîr vaz' sâdır olıcak takbîh iderler» diyü söylediler, müfîd olmadı. Vüzerâ ile girüp el öpdi. Fî evâsıt-ı rebî'ulâhir, sene 1003.

Ayasofya-i Kebîr tevliyeti virildüğidür.

Ve Harem-i muhterem cânibine pîşkeş ü hedâyâ nâmına virgü virilmekle iştihâr bulup ma'lûm olanlardan Re'îs Derviş nâm mâlâya'nî kırk akça Galata'da riyâset ulûfesin rûznâme-i hümâyûndan almak üzre müşâhareye tebdîl itdürüp ve «Ol dahi Hazîne-i Âmire'ye kalsun, Ayasofya-i Kebîr tevliyeti yüz akça ulûfe ile bana virilsün, mâ-dâme tevliyet uhdemde ola ulûfem Hazîne-i Âmire'den alayum» diyü şart eylemekle sâhib-i fazl u ma'ârif Mehmed Emin Efendi gibi kimseyi azl idüp tevliyet mezbûr Derviş'e virildi. Fî 12 rebî'ulâhir, sene 1003.

Müzahrafâtı alınup intisâb u ihtisâs ile Yahûdiyye Kerâ karınun çırak-ı efrûhtelerinden Harem-i muhterem mensûbâtından oldı.

Serdâr hazretlerinün selâm çavuşı gelüp yine gitdüğidür.

Ve Serdâr-ı a'zam Sinan Paşa hazretlerinün selâm çavuşı arzlar ve mektûblar ile gelüp, Tatar Han Gāzî Giray hazretleri havâss-ı leşkeriyle vilâyet-i Tımaşvar'da kışlayacak oldı. Ve yarar ve güzîde askeri çapup Erdel ve Leh'den niçe bin esîr ü devâb sürüp, ganâ'imi Belgrad kışlasına gelüp, ni'met-i ferâvân gönderdüğini i'lâm eyledi.

Ve Serdâr'dan getürdüği arzlardaki murâdâtına çendân müsâ'ade olunmaduğı şâyi' oldı.

Ve şiddet-i şitâ ziyâde iştidâd üzre olup, sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinün mübârek mizâc-ı şerîf ve unsur-ı latîfinde mesâne zahmetinden küllî fütûr olduğı söylendi. Serdâr mesâlihi görülmek mühimdür dinildükce «Şimdi anun zemânı değil» diyü haber çıkduğından (233a) arzlara cevâb virilmedi, te'hîr ü avk olundı. Bu kelâm sebeb-i inkisâr-ı tâm olup, çavuş eğlenmedi gitdi. Fî evâsıt-ı şehr-i rebî'ulâhir, sene 1003.

Hazret-i Rasûl -sallâ'llâhu aleyhi ve sellem- livâsı Şâm Yeniçerileriyle gazâya gitdüğidür.

Ve bundan akdem Serdâr-ı zafer-şi'âr Sinan Paşa *-edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû-* hazretleri sefer-i nusret-esere teveccühleri mukarrer oldukda Şâm-ı darüsselâmda mahfûz alem-i âlem-ârâ-yı hazret-i Seyyidü'l-kevneyn ve Rasulü's-sakaleyn Muhammedü'l-Mustafa *-salla'llâhu ta'âlâ aleyhi ve âlihi-* ile altı yüz nefer at üstinden tüfeng-endâzlık ile yarak kullanur ve her biri bahadırlık ve dilâverlik ile nam-ver yarar növkerlü benâm yiğitler sefere gitmek re'y idüp arz eylemişlerdi. Ve fi'l-hakîka isâbet idüp, kulûb-ı mü'minîn ve guzât-ı muvahhidîne küllî şevk u zevk ve ışk u muhabbet tahrîkine bâdî olup ve kal'a-i Yanık muhâsarasında küffâr-ı dalâlet-âyîn ile taburları mukâbelesinde râyet-i hazret-i Server-i kâ'inât ve mef-har-i mevcûdât açıldukda mu'cizât-ı bâhirü'l-berekâtları zuhûr idüp, kıyakı ceng ü âşûb içinde sancakdâr şehîd olduğı mahalde sancak düşmeyüp, yere toğrı dikilüp dilîr ü bahâdırun biri kapup, alem-i cihângîr-i hazret-i salla'llâhu aleyhi ve sellem harekete geldüği gibi küffâr-ı hâksâr leşker-i bî-şumâr iken firâra yüz tutup fi'l-hâl münhezim oldılar. Seyf-i İslâm'dan emân bulup halâs olanlar hikâyet ü rivâyet eylediler ki cânib-i âsumândan bî-hadd u bî-kıyâs leşker-i azîm inüp, kadd u kâmetleri ayyûka peyveste, uzun kılıçlu ve nîzelü ve uzun taylesânlu mehîb-hey'et ü heybetle üstümüze ol sancak ile hücûm itdiler. Ân-ı vâhidde bi-kudreti'llâhi ta'âlâ cümleten kâfir askeri kırılup hâke beraber olduğın gördük. Dahi artık ne Türk ne Tatar leşkerin görmedük, biz de barmaklarımuz kaldırmak ile *«Lâ ilâhe illa'llâh»* diyüp bizi kırmadılar diyü söylediler. Müslimân olanlardan işitdük Fî evâsıt-ı şehr-i rebî'ulâhir, sene 1003. (233b)

Hazret-i -salla'llâhu aleyhi ve sellem- alemi Hazîne-i Âmire'ye seferden geldüğidür.

Ve şehr-i rebî'ulâhirenün on dördünci gün livâ-i şerîf-i şeref-ârâ-i Ahmedî ile guzât u mücâhidîn dîn-i Muhammedî *-salla'llâhu aleyhi ve sellem-* sefer-i zafer-rehberden Dîvân güni geldiler ve toğrı Dîvân-ı âlîye Hazîne-i Âmire'ye gelmek fermân olundı. Sadr-nişîn olan sâhib-sa'âdet sancağı açmağa mâni' oldılar. Halk bî-edeb olmışlardur, bu vâsıtayla Dîvân-ı âlîye girüp küstahlığa sebeb olur didiler. Ve mağlûb-ı ma'âsî mücrim ü günahkâr ümmet-i bî-ihtiyâr incizâb u mihnet ile ah vâh ve girye-künân istikbâl idüp sandukayı Hazîne-i Âmire'ye teslîm eylediler.

Ve hüddâm-ı livâ-i âlem-ârâ ser-piyâdeğân ve ser-bölükâna on sekiz hil'at-ı fâhire virilüp teşrîf buyuruldılar. Ve yine evvel-bahâr-ı huceste-âsarda be-nevbet altı yüz nefer Şam Yeniçerisi ve dilâverleri Serdâr-ı zafer-şi'âr hazretlerine mülâkî olup sefere hâzır u müheyyâ olmak fermân olundı. Ve murâdât u terakkîleri bi't-tamâm virilmek buyuruldı. Ve halk-ı âlem livâ-i muzaffer-fer-i Seyyidü'l-enbiyâ ve'l-mürselîn açılmasına azîm müştâklar idi. Ol bâbda görmemeğe bâ'is olana bed-du'âlar eylediler.

Ve Pâdişâh-ı dîn-penâh hazretlerinün mübârek mizâc-ı şerîf ve unsur-ı latîflerinde küllî keder ü kelâl olduğın söyletmeğe sebeb oldı. Âmme-i halk «Hastadur» diyü güft ü gûya başladılar. Selef pâdişâhlarınun vüzerâsı perdeden hâric kimseye nağme itdürdüp nâ-sâzkârlığa ve usûle[1] ruhsat mı[2] gösterirlerdi? Böyle bî-âhenk söze âgâz ideni girift iderlerdi. Fî evâhir-i şehr-i rebî'ulâhire, sene 1003.

Seferde azl buyurılan Yeniçeri Kâtibi geldüğidür.

Evâhir-i şehr-i rebî'ulâhirede sefer-i zafer-eserden ma'zûl olan Yeniçeri Kâtibi Yahya Beğ geldi. «Gâlibâ defâtir-i esâmî her üç ayda bir tertîb ü tecdîd olunup, Serdâr-ı âlî-kadr hazretleri huzûrında mukâbeleci ile ma'an cevâba kâdir u hâzır olamaduğı bâ'is oldı» didiler. Ve kitâbete tâlib olup (234a) sefere giden müteferrika Acem Molla Kasım kâtib buyurulduğı beyân olundı.

Âlî Efendi tekrâr Yeniçeri Kâtibi olduğıdur.

Ve Asitâne-i sa'âdetde bakiyye Yeniçerilerün ulûfeleri ihrâcma kitâbet hidmetiyle mukayyed olan Baş-rûznâmeci Mehmed Çelebi yerine[1] sâbıkā Defter-emîni olup bir def'a Yeniçeri kâtibi olan Âlî Efendi'ye cümle kitâbet-i Yeniçeriyân hatt-ı hümâyûn ile asâleten müstakil fermân olundı. Fî evâhir-i şehr-i rebî'ulâhir, sene 1003.

Sipâhî-oğlanları Kâtibi Kara Ömer Çelebi iftirâ ile azl olunup İstanbul'a gelüp çavuş eline virildüğidür.

Ve mukaddemâ Yeniçeri Kâtibi iken Sipâhî-oğlanları kâtibi olup, sefere giden Kara Ömer Çelebi bühtâna uğrayup, Serdâr-ı bâ-vakār Sinan Paşa hazretleri Tımışvar'un timar defterdârlığın buyurup, mezbûr Ömer Çelebi İstanbul'a gelüp birkaç gün müstetir ü mütevvârî iken, Sadr-nişîn Ferhad Paşa hazretleri istedüp getürdiler söyletdi çavuş eline habse gönderdi[2]. Ve bir niçe günden sen Kıbrıs'a gitmek gereksin buyurup, yine çavuş eline buyurdı. Fî evâhir-i rebî'ulâhir, sene 1003.

Sipâhî-oğlanları Kâtibi olan Ali Çelebi azl olunup çavuş eline virildüğidür.

Ve mezbûr Ömer Çelebi yerine Sipâhî-oğlanları Kâtibi olan Silahdârlar Kâtibi Ali Çelebi'nün dahi hüneri çıkup seferden haberleri geldi. Eyüce câ'ize ile müteveffâ yerine âdem yazup ihyâ eyledüği kimseler nutka gelüp, «Falan Çelebinün yanar çerâğıyuz» dimişler ve «Kendüzi ahz olunup, mâ-meleki mîrîye zabt olundı. Ve yeri ahdâsdan birine dahi buyuruldı» diyü hikâyet eylediler. Fî evâhir-i rebî'ulâhire, sene 1003.

Beyt

Midâdı âb-ı hayvan oldı enfâsı dem-i Îsâ
Bölük kâtibleri şimdi iderler mürdeler[3] ihyâ

Bu mazmûna bâdî mezbûr nâ-merd[4] olmışdı.

Sâbıkā Çavuş-başı serdâr olan Mustafa Ağa'ya Silistre sancağı hükmi gönderildüği.

Ve mutekaddimîn-i selef *-rahimehumu'llâh ta'âlâ-* vilâyet-i Eflâk ve Boğdan voyvodaları ve re'âyası olan melâ'în-i bî-dîn (234b) gâh u bî-gâh isyân u tuğyân itmek âdetleri olmağın, Tuna yakalarının sancak beğlerini ve zu'amâ ve sipâhîlerini Silistre ve Niğbolı ve Bender ve Akkerman kat'a bir sefere gitmek câ'iz görülmeyüp, vilâyetlerin muhâfaza idüp oturmak kānûn-ı kadîm olması[5] bu makūle fitne vü fesâd def'i içün imiş. Ve hâlâ Niğbolı ve Silistre sancakları tamâmen serdâr yanında olup, memleket hâlî ve mu'attal kalmağla bu denlü fetret-i azîm olmışdur ki şerh u beyân mümkin değildür. Bu cümle ile yine irtişâ-i ferâvân ile yeni voyvodalar nasb olunup, hidmete Kapucı-başılar ta'yîn buyurulup ve şiddet-i şitâda asker-i İslâm ile serdârlar gitdiler. Mar'aş Beğlerbeğisi Mustafa Paşa ve sâbıkā Çavuş-başı Mustafa Ağa ve Sadr-nişîn Ferhad Paşa hazretleri Kethüdâsı ve Kapucı-başılar ve üstünde dirlik olan cümle ağaları ve âdemleri çıkup gitdiler. Ve seferde olan Silistre sancağı Beği Pîrî Kethüdâ azl buyurulup, Silistre sancağı[6] Çavuş-başı Serdâr Mustafa Ağa'ya virildi. Ulağla ardınca hükmi gönderildi. Fî evâhir-i şehr-i rebî'ulâhire, sene 1003.

Ulûfe tedârük olunup virildüğidür.

Ve sene 1003 Masar mevâcibi hezâr zâr u zûr ile şehr-i rebî'ulâhirenün yiğirmi birinci gün çıkup virildi. Yüz[7] elli üç buçuk yük akça oldı. Yeniçeri ve Sipâhîden cüz'î kimse Âsitâne-i sa'âdet hidmetinde olup ekseri seferde olmağla anun[8] dahi nısfına ulûfesi vâsıl olmaz. Ta'allül ü bahâne ile bâkī kalur. Yiğirmi beş yük akça bu def'a dahi istikrâz olunmuşdur. Allâh ta'âlâ hızâne-i gaybmdan edâ eyleyü-vire. Tetayyurât-ı ahvâl ü etvâr hadden efzûndur, alâ külli hâl an-karîbü'z-zemân azîm hâdiseyi mûcibdür dirler ve's-selâm.

Yeniçeri Ağası seferde kışlamayup İstanbul'da kışlamak evlâ görüldüğidür.

Ve bu esnâda Serdâr-ı zafer-şi'âr cânibinde olan re'y u tedbîr-i ber-savâbdan haberler geldi ki Yeniçeri Ağası Hasan Ağa (235a)

İstanbul'da kışlaması evlâ görilüp Belgrad'dan göçmesi mukarrer buyurulup, ma'an çıkanlar geldiler[1] haber virdiler. Vilâyet-i Rûmili teng yer olup kesret ü izdihâm-ı leşkere tahammül itmeyüp, zâd u zevâde bahâda ve[2] kaht u kılletde bî-insâf cevvâr tâ'ife bî-dâda başlayup, aceze vü[3] mesâkîn-i re'âyâ pâymâl olmak mukarrer ü muhakkakdur. Ve Yeniçeri tâ'ifesinün ekseri İstanbul yeğdür diyü vatanlarına gelmek ile, Ağa yanında dahi az kimse kalup ve sefer zemânında ağasız kalkup sefere gidenler memleket içinde niçe dürlü hâlâta bâ'is olur, sefere ağalarıyla kalkmak münâsibdür dinilmeğin gelmeğe ruhsat buyurulmışdı. Ve Yeniçeri Ağası Padişâhsız başka yerde kışlamak vâki' olmamışdur, kānûna muhâlif ve müte'azzirdür didiler. Fî evâhir-i rebî'ulâhir.

Merhûm Kadı Bakāyî Efendi intikālidür.

Ve selh-i şehr-i rebî'ulâhirde sâbıkā mahrûsa-i Galata ve Üsküdar'da kadı olan Mevlânâ Bakāyî Efendi kazâ-i İlâhî ile evi içinde başka meşgale ve[4] kitâb-hânesinde firâşı mahallinde saçı ve sakalı ütülüp mum düşmiş, sureti yanmış vefât itmiş bulundı. «Avrat mekrinden öldi» diyü ba'zı ekāvîl nakl olundı. Ve'l-ilmü inde'llâh.

Pâdişâhumuz *-hallede'llâhu hilâfetehû-* hazretleri şehzâde iken harem-i muhteremlerinde hüddâm-ı zevi'l-ihtirâm hocalığında olup mesned-i vezârete gelen vüzerâ-i izâm hazretlerinün hocaları olmağla mevâlî-yi izâm rütbesine gelmişdi. Ve mevâlî-yi izâm ile ihtilâtda istiğnâdan hâlî değildi. Ve nazm-ı tab'ı dahi var idi. Rahmetu'llâhi aleyh.

Beğlerbeğiler tebdîlidür.

Evâ'il-i şehr-i cumâdelûlâda Erzurum Beğlerbeğisi olan merhûm Hüsrev Paşa oğlı Abdullah Paşa'dan re'âyâ-yı memleket te'addîsinden ruk'alar sunup şikâyet eylediler. Sadrıa'zam ve Serdâr-ı ekrem hazretlerinün damadı olmağla Van beğlerbeğiliğine tebdîl buyuruldı. Van Beğlerbeğisi sâbıkā Rûmili Beğlerbeğisi Hasan Paşa Erzurum Beğlerbeğisi oldı. Fî 3 cumâdelûlâ, sene 1003. (235b)

Yeniçeri Ağası İstanbul'a geldüğidür.

Evâ'il-i şehr-i cumâdelûlâda Yeniçeriler Ağası Yemişçi Hasan Ağa seferden geldi. Kemâl-i şiddet-i şitâ idi. Eyyâm-ı Erba'înden otuz gün geçmiş idi. Zemherîri yol üzre seferde geçürmişler ve Çorlı kırlarında[5] azîm kar tufanı çekilmiş ki hergiz görülmiş ve işidilmiş değildür. El-hamdü li'llâhi ale's-selâme geçen bilürmiş meseldür. İnsan mihnet-keşîdedür birkaç sene idi İstanbul'da hengâm-ı şitâ mülâyemet-i havâ ile geçerdi, fukarâ vü zu'afâ halleri düşvâr oldı. Bu sene hikmetu'llâh ile kış ziyâde iştidâd buldı. Muttasıl kar yağdı, erimedi turdı, mâl-â-mâl oldı. Memâlik-i Rûmili ve vilâyet-i Üngürüs'de olan enhâr-ı azîme tamâmen muhkem dondı. Sahra-i Sammâya döndi. Serhadd-i mansûrede kışlayan asker-i cerrâr-ı[6] İslâm ve leşker-i Tatar-ı berk-girdâr küffâr-ı hâksâr vilâyetine âmed-şüde âsân oldı. Husûsan vilâyet-i Eflâk ve Boğdan üstüne giden serdârlar ve yanınca olan leşker-i ehl-i İslâm *'es-seferü kıt'atun mine's-sakar'* kelâmın iyânen müşâhade eylediler. Allâh subhânehu ve ta'âlâ mücâhedelerine göre ecr-i cezîller ve şedâ'id-i ruzgâra sabr-ı cemîller müyesser ü mukadder eyleyüp a'dâ-i dîn üzerine gālib ü kāhir olalar. Ehl-i İslâm mansûr u muzaffer ve müşrikîn-i melâ'în mağlûb u muhakkar ola. *Bi-hakkı ve bi-hürmeti Hatemü'n-nebiyyîn ve Seyyidi'l-mürselîn Âmîn.*

Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri hastalığı şâyi' olup halk dilinde söylendüğidür.

Ve işbu şehr-i cumâdelûlâ evâ'ilinde lisân-ı halk Pâdişâh-ı zemîn ü zemân hakkında dürlü dürlü söyleyüp ve Yeniçeri Ağasının gelmesiyle hôd efsâne ziyâde söylenmeğe başlandı. Ve Ağa arza girmeyicek ekāvîl-i muhtelife nakl olunmakdan kaldı, hâdise mukarrerdür dinildi. Şurûr u fiten zemânı olmağla halkun hûşmend ü kârâzûmde ve umûr-dîdeleri ırz-ı dîn-i mübîni sıyânet idüp ve a'dâ-i dînden nâmûs-ı devlet[7] saklayup bir birine pend ü nasîhat üzre oldılar. Keşf-i sırr itmeyüp vükelâ-i saltanat (236a) vüzerâ-i izâm ve erkân-ı devlet kemâ-kân Dîvân-ı adâlet-unvânda kazâyâ-yı dîn ü devlet ve umûr-ı mülk ü millet mesâlihin görmekde dakīka fevt itmediler. Ve etıbbâ vü hükemâ-i devlet şiddet-i şıtâda mesâne zahmeti artucak[1] mübâşeretden harekete gelmişdi. Müfîd ü mübârek ilâclar bezl-i

makdûr olunup el-hamdü li'llâh sevreti[2] geçdi. Hâlâ istirâhat üzre oldılar diyü efsâne ile halkı uyutdılar. Fe-emmâ bu mâ-beynde ba'zı emrâz-ı mühlike hucûmiyle dahi ziyâde ıztırab u hayret el virdi. Vâlide-i sa'âdet-penâh hazret-i Şahzâde-i civân-baht ve sezâvâr-ı tâc u taht Sultân Mehmed Han hazretlerine vüzerâ-i izâm meşveretiyle ale'l-ittifâk mektûb-ı müş'ir-i saltanat yazdılar. Ve Bostancı-başı Ferhad Ağa'yı yarar bostancı yoldaşlar ile salı gün seherden Mağnisa'ya irsâl eylediler.

Vüzerânun dahi, fevtinden çendan haberleri olmayup, Vâlide Sultân hazretleri Pâdişâhun ahvâlinden istifsâr olundukda «El-hamdü li'llâh dahi sağ ve sâlimdür» diyü Vezîr kā'im-makāmı Ferhad Paşa'ya sıhhat haberiyle cevâb virüp, muhtefî Bostâncı-başı Ferhad Ağa'yı irsâl eylemişdi. Hattâ «Ne içün Vezîrün mektûbı gelmedi» didükde, «Onlara işâ'a olmamışdı, inşâllah vardukda i'lâm olunsun» diyü Valide'nün mahtûm bir gümüşli maşrabayı virüp, ol cânibe gitdüklerinde muhkem ısmarlamış, «Culûs olursa sana hatırında[3] olsun, ferâmûş eyleme» dimekle hâtırlarından dûr itmezler imiş. Heman alup, içinde olan kağıdun mefhûmı ma'lûm olup, ber-vech-i isti'câl yola revâne olmışlar, vüzerâ geldüğinde ma'lûm idindiler[4]. Fî 6 cemâziyelûlâ, sene 1003.

Ve bu esnâda Tersane-i Âmireden iki yarar kadırga fenar görür korsan Ali kırk re'îs ile donanup deryâya çıkdı. Ve içerüde olan şehzâdeler vâlideleriyle muhkem hıfz olunup saklandı. Ve bu[5] şâyi' oldı söylendi. Ve bi'l-cümle nihüft olan na'meyi kûçek ü büzürk dinledi. Râstkârlık ile perdeden taşra nâ-sâz âvâz çıkmadı ve's-selâm. Fî 9 cumâdelûlâ, sene 1003.

Hâdî-yi Edirnevî :

Ecel Sultân Murad'ı nâ-murâd itdi çü mülkinden
Geçüp Sultân Mehmed taht-ı adle ber-murâd oldı

Bu müjde âlem-i ervâha vâsıl olduğı sâ'at
Sevindi cümleten Osmâniyânun ruhı şâd oldı.

O dem Sultân Selim'ün ruh-ı pâki sordı hâtifden
Kimün ömrine nakz irdi, kimün kadri ziyâd oldı.

O Sultân'un cevâbında didi târîh idüp hâtif
Muradun nâ-murâd oldı Muhammed ba[6]-murâd oldı.

Sultân Murad bin Sultân Selim Han-ı mağfûr-ı cennet-mekân hûb sûretlü, açık kaşlu, kara gözlü, değirmi kumral sakallu, yassı yağrınlu, sînesi çok (جرق), vasatü'l-kāmet, semüzyüğe mâ'il, akbenizlü, bâzûsı kuvvetlü, silahşor (236b) atda cüst ü çâlâk, heybetlü Pâdişâh-ı bî-dâr u kâmgâr idi. Dâ'im oturduğı tahtgâh-ı saltanatından[7] a'dâ-i dîn ü millet üzere galebe idüp hasm-efken ve mansûr u muzaffer olup düşmen sımakda idi. Ve Kızılbaş melâ'înün kal' u kam'ı bâbında mücidd ü sâ'î olmağla on iki yıl ale't-tevâlî diyâr-ı Şark'a asâkir-i zafer-şi'ârı serdârlar ile sürdi. Güzîde-i memâlikin kabza-i iktidâra getürüp, dârü'l-mülk-i Tebrîz-i aldı kal'a yapdırdı. Ve bu sebeb ile dirhem u denânîr ahvâline ihtilâl geldi. Gitdükce sîm ü zer kıymete çıkdı. Serhadd-i mansûreden Şâhî sikkesi mağşûş u müşevveş kemayâr olup, aksâ-i Rûmili'ne dek geçdi. Bi'l-âhire ednâ bahâya takdîr olunup, revacdan kaldı. Yine geldüği yerlere gitdi. Ve bu vâsıta ile tüccâr metâ'ı girân-bahâya satılur[8] oldı. Melbûsât u me'kûlât es'ârı artdı. Kānûn-ı kadîm-i Osmânî yüz dirhem gümüşden dört yüz akça kesilür iken sekiz yük akça kesilmeğe ruhsat virildi. Ve bi'l-cümle ulûfe-hôrlar evvelden aldukları altunun ve guruşun nısfın alur oldılar. Ve diyâr-ı Şark seferlerine giden serdârlar kapu kulların arturup ve umûm üzre terakkîler virmek ile nefer[9] ziyâde olup, haşmet u şevket-i devlet izdiyâd bulmağla Hazîne-i Âmire masârifi u ihrâcâtı fevka'l-hadde yetişdi. Îrâd-ı Hazîne-i Âmire masrafa kifâyet itmeyüp, azîm muzâyakalar çekilmeğe başladı. Ve erbâb-ı seyf u ashâb-ı kalem cadde-i insâfdan hurûc idüp, pîşkeş ü hedâyâ nâmiyle, rüşvetsiz mansıb u hidmet virilmeyüp, nâ-ehl ü nâ-revâ gelüp sadr-ı hükûmete geçdi. Beytülmâl hâkimleri tîz tebdîl ü tağyîr olmak ile[10] mahsûl-i mülk nâ-kârdânlar eline düşdi ve tekâlîf-i şâkka-i saltanat ale't te'âkub ve't-tevâlî re'âyâ-yı memleket üstüne müteceddidü'l-emsâl tahmîl olunur oldı.

El-hâsılü'l-kelâm ra'iyyet nâ-fermân ve leşker-i saltanat Pâdişâh üstüne dilîr ve hükkâm hürmetsiz olup, dil uzatmakdan geçüp el uzatmağa (237a) başladılar. Her kişi istedüğin ider oldı. Bu uslûb ve âyîn üzre etrâf u eknâf-ı memleketde kimse ârâm u karâr itmeyüp cevr ü zulm ve bî-dâddan İstanbul'a gelüp sıklet nihâyetin buldı Ma'îşet ahvâli gâyetde sa'b u müşkil oldı. Mütekaddimînün zabt u rabt eyledüleri nizâm u intizâm bi'l-külliye kaldı. Vüzerâ-i izâm ve ule-

mâ-i kirâmda istiklâl komayup, tîz ref' olunmağla halkun hükkâmdan havf u hicâbı götürüldi, rağbet kalmadı.

Ve Pâdişâh-ı mağfûr-ı kâm-âğâh cihandârlık âyînini ve Pâdişâhlık kā'idelerini gāyet a'lâ bilürdi.

Beyt

نشاط افزای وشادی کن سخاوت و رز وملکت خور
ولایت کیرو دشمن کش جهان پیمای و لشکر کش

«Kendü adl ü insâfı ve takvâ vü afâfı üzre ulemâsında ve vüzerâsında murâd-ı dili muktazâsınca kimse bulmadım» diyü nazm u şi'rinde iş'âr idüp, hasbıhâl beyân iderlerdi. Hasbıhâl olan gazel bu gazeldür:

Gazel

Gönlümün istedüği bana bir âdem olsa
Havf-ı Mevlâ'dan iki dîdesi pür-nem olsa

Usrü yüsrini kayırmasa iki dünyânun
Cümleten âlem iki aynına bir dem olsa

Nefesi olsa hayat ingürici mürdelere
Bir kelâmı niçe bin pâreye merhem olsa

Zâhir ü bâtını ma'mûr ve yüzi nûr-ı mübîn
Tâ-ebed nâzır olanlar ana hurrem olsa

Mahzen-i ilm-i ledün kâşif-i sırr-ı hikmet
Ey Murâdî bize bir şöylece âdem olsa

«Ve alâ külli hâl âlem halkınun hulkı ve akvâl u ef'âlleri elbette bu Devlet üzerine belâ ve mihnet ü meşakkati ve belki yad yağı leşker gelmeği îcâb ider» diyüp «Bari ak akça kara gün içündür gerek olur» diyüp hazine cem' itmek bâbında ihtimâm ve sa'y u ikdâm ider olmışlardı. Bu husûsa ibtidâ merhûm Beğlerbeği Mehmed Paşa tekarrüb idüp, bin yük akça cem' idi-vermişdi. Ve kendüzine dahi bu bid'at mübârek olmadı.

Ve merhûm Müftî Kadı-zâde Efendi ve merhûm Müftî Ma'lûl-zâde ve merhûm Çivi-zâde Efendi *-rahimehümu'llâhu ta'âlâ-* «Sizler

(237b) Beytülmâl-i Müslimîn emîni ve hâkimisiz. Alçak hallü kimseleri size getürüp terbiyet iderler hâkim-i mal idersiz, azacık[1] zemânda küllî temevvül ü iktidâr hâsıl iderler. Anun götüri malı Beytülmâl-i sırfdur getürürse de almak gerekdür, getürmezse de almak gerekir[2], almamak size vebâldür» diyü fetvâlar virmişlerdi. Bu takrîb ile hazâ'in cem' olunur olmışdı. Ve memâlik-i mahrûsa emvâli, ki Haleb ve Diyarbekirdür, milket-i Şirvân ve Revan ve[3] Nahcivan ve Azerbaycan ve Gürcistan'da yapılan kılâ'da muhâfaza-i memleket ve diyâr içün konulan kul mevâcibine ta'yîn olunup Hazîne-i Âmire'ye nısfı dahi gelmez olmışdı. Selâtîn-ı mâziye bu ahvâl ü etvârı bilüp ve iz'ân-ı pâk ile ol memleket ü diyâr zabtına mukayyed olmayup iltifât itmemişlerdi. Ve Sultân Selim Han-ı Kadîm ve Sultân Süleyman Han *-aleyhimâ'r-rahmetü ve'l-gufrân-* leşker-keşlik ile bizzât seferler idüp, darbet-i şemşîrlerin gösterüp, bir alay melâ'îni terk eylemişlerdi. Ve niçe yüz yıldan berü nizâm u intizâm bulmış ma'mûre-i mülkün sipâh ve re'âyasını saklayup pâymâl itmekden sakınmışlardı. Hâsılı harcına vefâ itmez vîrân memleketdür, iki cihân fahri Muhammedü'l-Mustafa *-salla'llâhu aleyhi ve sellem-* bed-du'âsı yetişüp *«Mezzeka'llâhu mülkehû kemâ mezzeka kitâbî»* buyurmışlardı. Husrev-i Pervîz mülkidür, ki âbâdan olmasa gerekdür. Ve her çend bir pâdişâh gelüp adl u dâd ile ta'mîr-i bilâd eylese biri dahi gelüp tama' ve cevr ü zulm ile harâb eylemek kâr-ı ezelîdir. Milket-i Kızılbaş husûsunda Pâdişâh-ı mağfûr vükelâ-i devletün re'y u tedbîrin dinlemeyüp inâd itmekle gerçi zor-ı bâzû ile nâm-âverlik eyleyüp kabza-i tasarrufa getürdi velâkin devlet ü saltanat-ı Rûm revnakı kalkup, Âsitâne-i sa'âdetün âyîn ve uslûb-ı kadîmi tebdîl ü tağyîr olmağa sebeb ü bâ'is oldılar. Ve masârif-i devlet fevka'l-had olup, itlâfât u isrâfât-ı muzahrafât nihâyetde olup hiç bir yerde hak üzre es'âr-ı Müslimîn sürülmeyüp ve narh cârî olmayup, Allâh tebârek (238a) ve ta'âlâ a'mâl u ef'âl ve akvâlimüze göre ahvâlimüze ihtilâl virüp berekâtı götürdi. Ahlâk-ı halk yaramaz oldı. İnsâf ile mu'âmeleden kaldı. Ve selâtîn-i selef *-rahimehümü'llâhu ta'âlâ-* eyyâm-ı devlet ü saltanatlarında vüzerâ ve vükelâ ve ulemâsıyla dikkat ü ihtimâmlar idüp, dirhem ü denânîr husûsunda bezl-i makdûr idüp, envâ'-ı tehdîd ü siyâset ile bahâsında ve hâlis istihdâm itdirilmesinde kallâbları aslâ komayup, ukūbet ile katl eyleyüp âleme ibret iderlerdi.

Pâdişâh-ı mağfûr zemânında terk-i siyâset olunup ve ekseriyâ sâ'ir memâlik-i pâdişâhî de altun ve guruş eski kıymeti üzre râyic olup, bid'at-ı seyyi'e kabûl olunmamışdı. Diyâr-ı Mısrıyye ve Yemen ve Cezâ'ir-i Garb kadîmden ola-geldüği üzre kullanup bahâsında zerre tefâvüd itdirmemişlerdi. Husûsan etrâf u eknâfda olan mulûk-i küffâr altunlarında ve guruşlarında mücidd ü sâ'î olup, icrâ-yı ahkâm-ı siyâset ile tağyîr vaz'[1] itmeyüp «Pâdişâh-ı Rûm bize nümûne yeter, ahvâl ve emvâl-i saltanata ne mertebe ihtilâl gelecekdür göresiz» dirlerdi. Ve müşîr ü müdebbir-i mülk olan ukalâ ve[2] vükelâ-i devlete istiklâl-i vucûd virmeyüp «Tasarruf benümdür» dimekle, mesâlih-i mülk kâr-âğâhlar elinden çıkup mültezim ü ummâl ellerine düşmişdi. Ve ma'mûre-i mülk-i dünyâ zîr-i nigîninde eben an ceddin mevrûsı olup, böyle şehenşâh-ı mu'azzam bu vechile saltanat-ı kahire sahibi iken a'dâ-i dîn ü millet dirhem[3] ü denânîr bâbında takbîh u ta'yîb eyleyüp, ez kaf tâ be-kaf rûy-ı zemîni geşt ü güzâr eyleyen tüccâr vech-i arzda hâsıl olan emti'a-i[4] nefîseyi berr ü bahrden tahtgâh-ı saltanat-ı Kostantiniyye'ye nakl idüp, envâ'-i fevâ'id ile behremend olup canlarına can katarlar iken her gelen tasavvurdan ziyâde eyleyüp, eyü gördüğin söylemeğe başlayup gider olmışlardı. Ale'l-husûs erbâb-ı ticâretün metâ'larında gümrük husûsında çekdikleri mihmet ü meşekkati hiç bir bendergâhda görmemişlerdür. Bu devrde bid'at u[5] cevre ez'âf-ı muzâ'af (238b) mübtelâ olmağla âmme-i âlem hîle vü hud'aya sâlik olup bi'z-zarûre cadde-i istikametden çıkdılar. Hıyânetle mu'âmele itmeğe başladılardı. Ser-mâyelerinde bereket bulmayup zâ-kudret ü miknet olanlar dahi az zemânda ednâya muhtâc oldılar. Şe'âmet sirâyet eyledi ve virdükleri gümrük zekâtlarına geçmek şer'an mu'teber ü makbûl olurken her senede âmed ü reftden birkaç kerre hadden ziyâde mültezim ve âmil Yahûd melâ'în[6] gümrük almağa ticâret değil canından bîzâr olur oldılar. Selef pâdişahları *rahimehümü'llâh ta'âlâ* zemânlarında gümrük mukâta'âtı tahvîli üç yılda iki yüz otuz beş yükden tecâvüz itmemişdi. Hâliyâ tahvîli altı yüz ve yedi yüz yük akçaya furuht olunup, her üç ayda kıste'l-yevm üzre kul mevâcibi içün havâleler ile Hazîne-i Âmire'ye akçalar teslîm olunur. Hamr ve arak-ı kefere ve sâ'ir mukâta'ât külliyyen ziyâde ber-ziyâde furuht olunup, aslâ ve kat'â muhâsebât-ı kadîme ile münâsebet kalmayup, defâtir-i sâbıkât amel-mânde olmışdur. Çuka ve kemha ve atlas ve çatma ve destâr ve bogası ve astar ve kutnî zirâ'dan nâkıs

olduğından mâ-adâ her metâ'un kıymeti ez'âf u muzâ'af olup, gümrük ve bâc ana göre alınur oldı.

Ve hükûmet ü saltanat Allâh subhânehu ve ta'âlânun hikmet-i bâligası üzre mu'teddür. Hazz-ı nefs ve şehevât arzusiyle sürilicek serî'u'z-zevâl olduğından gayri şerr ü şûra sebeb ü bâ'is olup ve halku'llâhdan insâf u diyânet ve salâh mürtefi' olup gider. El-iyâzü bi'llâh fesâd-ı âleme mü'eddî olur. Nitekim Devlet-i İslâmiyye'de kaç def'a ümmet-i dîn-i mübîn içinde a'dâ elinden niçe yüz bin kerre yüz bin ehl-i Tevhîd kılıçdan geçüp ehl-i sa'âdet ü şehâdet olmışlardur. Hulefâ-i Abbâsiyye'nün âhiri Musta'sım bi'llâh üstüne Hülâgu Tatarı ne denlü ci'ân melâ'în ile Bağdad'a gelüp ehl-i tevârîh ittifâk eylemişler, on iki kerre yüz bin Müslimân katl-i âm oldı. Hicretün altı yüz elli altısında ve sekiz yüz dört tarîhinde (239a) Timurleng niçe yüz bin leşker-i Tatar ile Memleket-i Rûm'a gelüp, Âl-i Osmân'dan Yıldırım Bayezid Han üstüne Ankara sahrasında kıtâl idüp şikest itmedi mi? Saltanat-ı Rûm hôd herc ü merc olup Timur'un vücûdı âlemden nâ-bûd olmayınca gāziyân-ı ehl-i İslâm ne mihnetler çekmişlerdi. Ve şimdi bu zemânda ise hiç bir nesnede hayr u bereket kalmamışdur. Ve «Bin senesinün fitnesine bizi yetişdirme yâ Rabbî» diyü geçen ulemâ ve meşâyihün mecâlis-i âliyelerinde du'â vü senâlarına Amîn Amîn dimez miydük? Anlar gitdiler ise emânetu'llâhı bize koyup gitdiler. Ve bizüm Kitâbu'llâh'a ve sünnet-i Rasûlu'llâh'a uyar dürüst söyliyelüm kangı amelimüz vardur ki kaht u[1] galâyı ve nekebât-ı dehri üstümüzden def'u ref' eyleye. Ve belki leyl ü nehâr a'mâl ü ef'âl-i seyyi'emüz kullabları ile meşakkat-i âlemi çeküp getürmekteyüz.

Nazm

Devlete göre âsitâne olur
Her kuş-içün bir âşiyâne olur
Sanmanuz halk olur zemâne göre
Belki halka göre zemâne olur.

Ve bu karnda husûsan Pâdişâh-ı mağfûr Sultân Murad Han himmet-i âliyesine göre ulemâ ve vüzerâdan kendü dil-hâhı üzre umûr-ı devlet ü saltanata sezâvâr kimse bulmayup, müddet-i hilâ-

fetindeki yiğirmi bir yıldan mütecâviz zemanda ne denlü vezîria'zam ve müftilenâm ve kadıaskerler ve defterdâran-ı emvâl ale't-te'âkub ve't-tevâlî mütebeddil ü mütegayyir olduğundan[2] umûr-ı devlete küllî halel ü zelel ârız olup, a'dâ-i dîn-i müşrikîn cânibinde dahi Pâdişâh-ı dîn-penâh hazretlerinün televvün ü tereddüdi sebebi ile keyd ü mekr ve hîle ile ale'd-devâm tedbîr ü tedârük üzre olup, Erdel mel'ûnı ve kıral-ı bed-fi'âl ve habîs[3] la'în ve sâ'ir etrâf u eknâfda olan melâ'în ittifâk eyleyüp cem'iyyet-i azîm ile serhadd-i memâlik-i İslâmiyye kılâ'ına hücûma bâ'is oldı. Bi'l-âhire asâkir-i İslâm-penâh harekete gelüp sefer iktizâ eyledi. Kendüzi Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri kul tâ'ifesine hüsn-i zann üzre olmayup, niçe kerre Dîvân-ı mu'allâya küstâhâne gelüp cür'et eyledükleri ecilden i'timâd u i'tikâdı dürüst değildi. Asâkir-i mansûreyi serdârlar ile (239b) a'dâ-ı dîn ü millet üstine gönderüp istihdâm eylerdi. Bu vâsıta ile dahi erkân-ı saltanat esnâfına ecnebiyye ve erâzil-i nâs karışup, Yeniçeriler ocağına ve bölüklere dâhil olup, rüşvetler âşikâre virilüp-alınur her sınıfa ihtilâl-i küllî gelüp, Devlet-i Osmâniyye'nün perîşân-hâl olmasına bâ'is nıçe dürlü etvâr ihtiyâr olunup, müsâmaha iderek âdet ve kānûn oldı. Mütekaddimîn içinde küfre beraber olup ednâ mertebesine el-iyâzü bi'llâh zerre denlü müsâ'ade muhâl ü mümteni' olan ahvâl bu zemânda makbûl ü mu'teber oldı. «Halâl ü zülâldür» diyüp, hâşâ ahrârun evlâd-ı[4] zükûr ü inâsın dahi «Abîddür» diyüp alup düzüp koşup firâş-ı saltanata terbiye eyleyüp virdiler. Niçe zürriyât tevellüd eyledi. Ve zukûrın harem-i muhteremde abîd diyü kullanurdı. Âhir-i kâr dünyâ-yı nâ-pâydâr nâ-sâzkârlık eyleyüp on dokuz neferin bir uğurdan boğup gaddârlık eylediler. Yiğirmi yedi nefer kızlar Eski-saray'a gidüp anaları bâ-izz ü nâz firâş-ı saltanata varanlar kapucılar ve Bölük-halkına ve çavuşlara virildi. Ve korıcı Yeniçerilere çıkdı. Belki şimden girü kalan sülâle-i selâtîn dahi edânîye virile. Kâdîmî bu devlet ü saltanat vükelâsı ve ulemâsı hiç bu ma'nâya yakīn yerlere, ırz u nâmûs eksikliği mahalle pâdişâhlar uğradırlar mıydı? Diyânet ü takvâ ile mu'âmele itmeyüp müsâmaha-i fetvâ ile âlemden berekât-ı İlâhî kalkmağa sebeb oldılar. Her tarafda e'âdî-yi dîn-i mübîn İslâm ehline hücûm ider oldı. Allâh tebârek ve ta'âlâ beterinden saklaya, yüzimüz karasına bakmaya. *Ne'ûzü bi'llâhi min şurûri enfüsinâ ve min seyyi'âtı a'mâlinâ Allâhümme aslıh ahvâlenâ ve ahvâle Sultânina ve ahvâle sâ'irü'l-Müslimîne ecma'în. İnneke ente'l-cevâdü'l-kerîm.*